

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣಮ್

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡಃ

(ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಹಿತ)

ಮುನ್ನುಡಿ

ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರಿಂದ

ಅನುವಾದಕರು

ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ

ಪ್ರಕಾಶಕರು

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ
ನರಸಿಂಹರಾಜ ಕಾಲೊನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ ೧೯೬೮

(೨,೫೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ ೧೯೭೭

(೨,೫೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಇದರ ಹಕ್ಕುಗಳೆಲ್ಲವೂ

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿಯವು

(All Rights Reserved)

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೧೪-೦೦

ಮುದ್ರಣಕಾರರು

ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯ

ಬಸವನಗುಡಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-೪

ಬಿನ್ನಹ

ಈಗ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ವಾಚಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದುವರೆಗಿನ ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರವಾಗುತ್ತಿವೆ. ವಾಚಕರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವು ಕೈಗೂಡಿ, ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಇತರ ಕಾಂಡಗಳೂ ಹಸ್ತಗತವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಮ್ಮ ನಂಬಿಕೆ.

ಮುದ್ರಣದ ವೆಚ್ಚವು ಅಧಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಏರಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾವ ಲಾಭಾಂಶವನ್ನೂ ಸಮಿತಿಯು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕಟನೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಮಹಾಜನರು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಮಾನ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು ನೀಡಿ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿದ್ವಾನ್ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರು ಲಲಿತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ತಪ್ಪಿಲ್ಲದಂತೆ ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಿತಿಯು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು

ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ

31-3-1968

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ

ವ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣದ ಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾರಾಟವಾಗಿರುವದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನುವಾದಕರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮರು ಈಗ ಮತ್ತೆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಭಾ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲೀಕರಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರುಗಳಿಗೆ ಸಮಿತಿಯ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು

17-11-1977

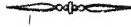
ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ

ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ

ಸದಸ್ಯರು

೧. ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಸ್ವಾಮಿ
೨. ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿ
೩. ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ಸಿ. ನಂಜುಂಡಭಟ್ಟ
೪. ಶ್ರೀ ಬಿ. ಕೆ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ
೫. ಶ್ರೀ ಟಿ. ಆರ್. ಶಾಮಣ್ಣ
೬. ಶ್ರೀ ಹೆಚ್. ವಿ. ಅಪ್ರಮೇಯ
೭. ಶ್ರೀ ಕೆ. ಸಿ. ಎಸ್. ರಾಮನ್
೮. ಶ್ರೀ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ
೯. ಶ್ರೀ ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯ (ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ)

ಮುನ್ನುಡಿ

ಮಹರ್ಷಿಶುಶ್ರೂಷಾಸಕ್ತಂ ತದ್ವೈರಿಧ್ವಂಸನೋದ್ಯತಮ್ |
ಜಾನಕೀವಿರಹಾರ್ತಂ ಶ್ರೀರಾಮಂ ನೌಮಿ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ ||

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡವನ್ನು ರಾಮಾಯಣಗ್ರಂಥದ ಹೃದಯಭಾಗವೆಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದುಂಟಷ್ಟೇ ? ಅದೇ ರೂವಕವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಬೇಕೆನ್ನಿಸಿದರೆ, ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವನ್ನು ರಾಮಾಯಣಹೃದಯದ ಅಂತರಂಗವೆನ್ನುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೃದಯಚಕ್ರದ ಹೊರಗಿನ ಸುತ್ತಕಟ್ಟು ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದ ಕಥೆ. ಆ ಚಕ್ರದ ನಡುವಣ ನಾಭಿಕುಂಭ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ಕಥೆ.

ಈ ಎರಡು ಕಾಂಡಗಳೂ ಹೃದಯಭೇದಕಗಳಾದವು. ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಮೂರ್ತಿಯೊಬ್ಬನು ನಮ್ಮ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತನಾದರೆ, ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಮಸೀತೆಯರಿಬ್ಬರಿಗಾದ ಘಟನೆಗಳೂ ಎದೆಮನ್ನು ಬಿರಿಯಿಸುವಂಥವು. ಸೀತೆಗೆ ಬಂದ ವಿಸತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕಟಕರವಾದದ್ದೆಂದು ಕೆಲವರಿಗನ್ನಿಸಬಹುದು. ನಾನು ಅಂಥವರಲ್ಲೊಬ್ಬ.

ಎರಡು ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಬ್ಬರ ಸತ್ತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಸಂಗತಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸತ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ ಮತ್ತು ತ್ಯಾಗಸಿದ್ಧತೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ತನಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆತನು ಸತ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಿಲ್ಲದೆ ವನವಾಸಕ್ಕೆ ತೆರಳಿದ. ಈ ವಿರಕ್ತಿ ಮಹೋದಾರವಾದದ್ದು. ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಸಂಗತಿ ಸೀತೆಯ ವ್ರತಪರಿಪಾಲನೆ ಮತ್ತು ಕಷ್ಟಸಹಿಷ್ಣುತೆ. ಆಕೆ ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸನ್ನಿವೇಶ ರಾಮನಿಗಿದ್ದ ದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ದಾರುಣವಾದದ್ದು.

ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದ ಪ್ರಸಂಗವಿಲ್ಲದೆ ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾರಂಭವಿಲ್ಲ. ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಥೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಕುಂಟುಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಾನಾ ನದೀಪರ್ವತಗಳನ್ನೂ ನಾನಾ ಅರಣ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸ

ಸಂತೋಷಭರಿತನಾಗಿ ಆಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅದು ದೇಶಾಟನೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ (Travelogue) ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೂ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನೂ ಮಹಾದೇಶಸಂಚಾರಿಗಳೆಂದು (Great Travellers) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಮಹಾವೀರಸಂಕ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿಸಲು ಕಾರಣವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣದ ಮುಖ್ಯವಿಷಯ ರಾವಣ ವಿನಾಶ, ಅಥವಾ ಧರ್ಮವಿರೋಧಿಯ ದಂಡನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೊದಗಿದ್ದು ರಾವಣನು ಮಾಡಿದ ಸೀತಾಪಹರಣದಿಂದ. ಆದದ್ದರಿಂದ ಕಥೆಯ ಬೀಜಾಂಕುರ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೆಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ವಸ್ತುಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಅಲೋಚಿಸಿ ನೋಡಿದರೆ, ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹೆಸರು ಸೀತಾಯನನೆಂಬುದು ನ್ಯಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಾನಕೀ ದೇವಿಗೆ ಆ ವಿವತ್ತು ಬಾರದೆಹೋಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಅಥವಾ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವ್ರತ ನಿಷ್ಠೆ ಇಲ್ಲದೆಹೋಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ರಾಮಕಥೆಯ ದಾರಿ ಬೇರೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಕಥೆಯ ಲೋಕೋತ್ತರರೂಪಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವನ್ನೊದಗಿಸಿದವಳು ಸೀತಾದೇವಿ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕೇನೂ ಕುಂದಾಗ ಲಾರದು. ಆತನು ಮಹಾಧೀರನೆಂಬುದು ಕಥಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ಆತನು ಹಾಗಾಗದೆ ಸೀತಾವಿರಹಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ರೀತಿ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಕಥಾಸರಣಿ ರಾಮಸರಣಿಯಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಏಕಪತ್ನೀವ್ರತ ಲೋಕಪೂಜ್ಯವಾದದ್ದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಅದೊಂದರಿಂದಲೇ ರಾಮಾಯಣಕಥೆಗೆ ಅದರ ಸಮಗ್ರರೂಪ ಬರುವುದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಹಾವಿಜಯಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತದ್ದು ಸೀತಾದೇವಿಯ ತಪಸ್ವಿತೆಯಿಂದ. ಆ ತಪಸ್ವಿದಂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

×

×

×

ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳು ಸತ್ಯಶ್ರದ್ಧೆ, ಭೋಗವಿರಕ್ತಿ. ಸೀತಾ ದೇವಿಯ ಮುಖ್ಯ ಗುಣಗಳು ವ್ರತನಿಷ್ಠೆ, ಆತ್ಮಸಂಯಮ.

ಸೀತೆಯ ಅಂತರಂಗಸ್ವರೂಪ ನಮಗೆ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ಪ್ರಾರಂಭ ದಲ್ಲಿಯೇ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನಾ

ಋಷ್ಯಾಶ್ರಮಗಳ ಸಂದರ್ಶನಮಾಡಿ ಶರಭಂಗಮುನಿಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಋಷಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ರಾಕ್ಷಸಬಾಧೆಯಿಂದ ತಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರಷ್ಟೆ? (ಸರ್ಗ ೬, ಪುಟಗಳು ೩೧-೩೫.) ಶ್ರೀರಾಮನು ಅದನ್ನು ಲಾಲಿಸಿ ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟ ಮಾತಿನ ವಿನಯ ಆತನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ (ಪುಟ ೩೪) :

ನೈವಮರ್ಹಥ ಮಾಂ ವಕ್ತುಂ
ಆಜ್ಞಾಪ್ತೋಽಹಂ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ |
ಕೇವಲೇನಾತ್ಮಕಾರ್ಯೇಣ
ಪ್ರವೇಷ್ಟ್ಯಮ್ ಮಯಾ ವನಮ್ ||

—ಸ. ೬, ಶ್ಲೋ. ೨೨

“ ನಿಮ್ಮಿಂದ ನನಗೆ ಬರುವ ಮಾತು ಬೇಡಿಕೆಯಲ್ಲ; ಆಜ್ಞೆ. ನಾನು ಸ್ವಕರ್ತವ್ಯವಶನಾಗಿ ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ದುಷ್ಟದಂಡನೆ ನನಗೆ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿಯೇ ಇದೆ.”

ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೀಗೆ ದೀಕ್ಷೆ ಕೈಕೊಂಡಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಧಾರಣ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಅವಶ್ಯವಾಯಿತು. ಅದರಂತೆ ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮದಿಂದ ಮುಂದೆ ನಡೆದು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಮುಂದಿನ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧತೆಯಾಗಿ ರಾಮನು ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಸೀತಾದೇವಿ ಶಂಕಿತಳಾದಳು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಹಿಡಿದವನು ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದಿರುವುದು ಅಸಂಭವ; ಶಸ್ತ್ರಸಂಪತ್ತು ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗುತ್ತದೆ; ಕ್ರೌರ್ಯವು ಪಾಪ; ಹೀಗೆ ಪಾಪಪ್ರಚೋದಕವಾದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಪಸ್ವಿಗಳು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕು—ಎಂದು ಆಕೆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಪುರಾತನವಾದ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾಳೆ (ಸರ್ಗ ೯, ಪುಟ ೪೫). ಪಾಪಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತಮವಾದವು ಮೂರು : (೧) ಅಸತ್ಯ, (೨) ಪರದಾರಾಭಿಗಮನ, (೩) ನಿಷ್ಕಾರಣವೈರ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಎರಡಕ್ಕೂ ರಾಮನು ಅವಕಾಶಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಮೂರನೆಯ ಪಾಪ ಬಂದೀತೇನೋ ಎಂದು ಆಕೆಗೆ ಶಂಕೆ. ಆಕೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ (ಪುಟ ೪೯):

ಅಗ್ನಿಸಂಯೋಗವದ್ಧೇತುಃ
 ಶಸ್ತ್ರಸಂಯೋಗ ಉಚ್ಯತೇ |
 ಸ್ನೇಹಾಚ್ಚ ಬಹುಮಾನಾಚ್ಚ
 ಸ್ಮಾರಯೇ ತ್ವಾಂ ನ ಶಿಕ್ಷಯೇ ||

—ಸ. ೯, ಶ್ಲೋಕಗಳು ೨೩, ೨೪

“ನಾನು ನಿಮಗೆ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ನೀವು ತಿಳಿದಿರುವುದನ್ನೇ ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಶಸ್ತ್ರಸಹವಾಸವು ಅಗ್ನಿಯ ಸಹವಾಸದಂತೆ.”

ಸ್ತ್ರೀಚಾವಲಾದೇತದುದಾಹೃತಂ ಮೇ
 ಧರ್ಮಂ ಚ ವಕ್ತುಂ ತವ ಕಸ್ಸಮರ್ಥಃ |
 ವಿಚಾರ್ಯ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ತು ಸಹಾನುಜೇನ
 ಯದ್ರೋಚತೇ ತತ್ ಕುರು ಮಾ ಚಿರೇಣ ||

—ಸ. ೯, ಶ್ಲೋ. ೩೩

ಇದು ಸೀತೆಯ ಮಾತಿನ ಮರ್ಯಾದೆ. ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ಕೋಮಲವಾದದ್ದು, ಮತ್ತು ಎಷ್ಟು ಶುಚಿಯಾದದ್ದು—ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಚಿತೆ, ಸರಳತೆ, ಕೋಮಲತೆ—ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನಿಸ್ಕೆ, ಪಾಪಭೀತಿ, ಉದಾತ್ತಚಿಂತನೆ—ಇವು ಸೀತೆಯ ನೈಜ ಗುಣಗಳು. ಈ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಾವು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾಶ್ರಮದಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದ ಒಂದು ಮಾತು ಈಗ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೯೬೮ರಲ್ಲಿ ನಾವು ಗಮನಿಸತಕ್ಕದ್ದಾಗಿದೆ (ಪುಟ ೪೨) :

ಅನಾಗೇಣಾಗತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ
 ಪ್ರಾಪ್ಯೇವಾನ್ವಯವರ್ಜಿತಃ ||

—ಸ. ೮, ಶ್ಲೋ. ೮

“ಕುಲಗೇಡಿಯಾದವನಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಸತ್ತು ಬಂದರೆ ಅವನ ದರ್ಪಾಹಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸಹಿಸುವುದು ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಕಷ್ಟ

ನಾಗುವುದೋ ಹಾಗೆ ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ತಾವ.”

ಲಂಚಕೋರರೂ ಕಳ್ಳವೇಟೆಯವರೂ ಭುಜತಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಿ !

ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಗನ್ವಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮಾತುಕತೆಗಳು ರಮಣೀಯವಾಗಿವೆ.

x

x

x

ಅಗನ್ವರು ಉಪದೇಶಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪಂಚವಟೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾಗ ನಡೆಯುತ್ತವೆ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳು. ಶೂರ್ಪಣಖಿ ರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ನೋಹಿತಳಾಗಿ ಆತನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು “ಭವ ಮೇ ಭರ್ತಾ” ಎಂದು ಯಾಚಿಸುತ್ತಾಳೆ. ರಾಮನು ಆಕೆಯ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವಾಗ ಪರಿಹಾಸಚೇಷ್ಟೆಯ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾನೆ (ಪುಟ ೧೧೧) :

ಅನುಜಸ್ತ್ವೇಷ ಮೇ ಭ್ರಾತಾ

ಶೀಲವಾನ್ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಅಕೃತದಾರಶ್ಚ

ಲಕ್ಷ್ಮಣೋನಾಮ ವೀರ್ಯವಾನ್ ||

ಸ. ೧೮, ಶ್ಲೋ. ೩

ಇಲ್ಲಿಯ “ಅಕೃತದಾರಃ” ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಕೆಲಮಂದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕಾರರು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಥಹೇಳಲು ವಿಪರೀತ ಶ್ರಮಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮಾತಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಅರ್ಥ “ಮದುವೆಯಾಗದವನು” ಎಂದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತಲ್ಲ?—ಎಂಬುದು ಅವರ ಕಷ್ಟ ! ರಾಮನು ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ರಾಮನು ಚೇಷ್ಟೆಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ಅಥವಾ, ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಅಸತ್ಯ ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಬಾರದೆಂಬುದು ಅವರ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ—ವಾಲಿಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ—

ವಿನಾಹಕಾಲೇ ರತಿಸಂಪ್ರಯೋಗೇ

ವ್ರಾಣಾತ್ಯಯೇ ಸರ್ವಧನಾಪಹಾರೇ |

ವಿಪ್ರಸ್ಯ ಚಾರ್ಥೇ ಹೃನ್ಮತಂ ವದೇತ
ಪಂಚಾನ್ಯತಾನ್ಯಾಹುರವಾತಕಾನಿ ||

—ಎಂಬ ಪುರಾತನೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಐದು ಅಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಮಹನೀಯರಿಗೆ ಆ ಪರಿಹಾಸವಾಕ್ಯದ ಆರನೆಯ ಅನ್ಯತ ಅಸಹನೀಯ ವಾದದ್ದು ಚೋದ್ಯವಾಗಿದೆ ಪಾಪವಲ್ಲದ ಅನ್ಯತಗಳು ಎಷ್ಟೋ ಇವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಅವು ಧರ್ಮಸಾಧಕಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಮಾತು ಭೂತಹಿತಸಾಧಕವೋ ಅದು ಸತ್ಯ. ಯಾವ ಮಾತು ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯಕಾರಿಯೋ ಹಿಂಸಾಕರವೋ ಅದು ಲಸತ್ಯ. ಈ ಮೂಲತತ್ತ್ವವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಮೇಲಣ ಪರಿಹಾಸೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದೋಷವೇನೂ ತೋರದು.

ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಾದರೋ ವರಿಹಸನಶೀಲರೆಂದು ಹತ್ತಾರು ಕಡೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಕ್ಕವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗವಿಲ್ಲವೇನು ?

ಸ್ವರ್ಗಾಯತಿಂ ನ ವರಿಹಾಸಕಥಾ ರುಣದ್ಧಿ ||

ಈ ಸಂದರ್ಭವೊಂದರಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲ; ಇಂಥ ಅನೇಕ ಕಾವ್ಯಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಟೀಕಾಕಾರರು ಹಾಸ್ಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅಸಮರ್ಥರಾಗಿ ನೀರಸವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಗೆ ಆದ ಪ್ರತೀಕಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ನಗುವವರು ಆಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಪ್ರಣಯಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಊಹನತರ್ಕವಿಷಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಕುಬ್ಜೆ ಎಂಬವಳು ಕುರೂಪಿ. ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಕುರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಕಾಮರೂಪಿ : ರಮಣೀಯ ರೂಪವನ್ನು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ತಾಳಬಲ್ಲವಳು. ತನ್ನನ್ನು ಬೇಡಬಂದ ಕುಬ್ಜೆಗೆ ಕೃಷ್ಣನು ರೂಪಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಅವಳ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿದನು :

ಏಷ್ಯಾಮಿ ತೇ ಗೃಹಂ ಸುಭ್ರೂಃ

ಪುಂಸಾಮಾಧಿವಿಕರ್ಶನಮ್ |

ಸಾಧಿತಾರ್ಥೋಗ್ಯಹಾಣಾಂ ನಃ

ಪಾಂಧಾನಾಂ ತ್ವಂ ವರಾಯಣಮ್ ||

—ಭಾಗವತ ದಶಮಸ್ಕಂಧ : ಸ. ೪೨, ಶ್ಲೋ. ೧೨

ಶೂರ್ಪಣಖಾ ಪ್ರಕರಣದ ಫಲಿತಾಂಶವೇ ರಾವಣನ ವಿರೋಧೋತ್ಪತ್ತಿ.

x

x

x

ಮುಂದಿನ ಕಥೆಯಾದ ಮಾರೀಚ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಪ್ರತಿಭೆ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮಾರೀಚ ಕಥಾ ಸಂವಿಧಾನ ಅತ್ಯಂತ ಕುತುಕವುಳ್ಳದ್ದು. ರಾವಣನ ಅನುಸಂಧಾನದೊಳಕ್ಕೆ ಮಾರೀಚ ನಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ತಂದಿರುವುದೇ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಪನೆ. ಕಥೆಯ ಮುಖ್ಯಧಾರೆಗೆ ಇದು ತೀರಾ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದದ್ದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಯಾವ ನೆವದಿಂದಲಾದರೂ—ಸ್ನಾನದ ನೆವದಿಂದ, ಪಾಕದ ನೆವದಿಂದ, ಪೂಜೆಯ ನೆವದಿಂದ—ಸೀತೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಕಥಾರಚನೆಯಾಗ ಬಹುದಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾರೀಚನ ಪ್ರವೇಶವು ಸ್ವಾರಸ್ಯಪರಿ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ.

ಮಾರೀಚನು ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ರಾಕ್ಷಸ. ಆದರೆ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಅಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟವನಲ್ಲ. ವಿಭೀಷಣನಂತೆ ಅವನು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ರಾವಣನ ಆಲೋಚನೆ ಅಧರ್ಮವಾದದ್ದೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದವರು. ಮಾರೀಚನ ಉಪದೇಶ ಹೀಗಿತ್ತು (ಪುಟ ೨೨೭) :

ತ್ವದ್ವಿಧಃ ಕಾಮವೃತ್ತೋ ಹಿ

ದುಶ್ಮಿಲಃ ಪಾಪಮಂತ್ರಿತಃ |

ಆತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಜನಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ

ಸ ರಾಜಾ ಹಂತಿ ದುರ್ಮತಿಃ ||

—ಸ. ೩೭, ಶ್ಲೋ. ೭

ಆದರೆ ಮಾರೀಚನ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ ವಿಭೀಷಣನದರಷ್ಟು ದೃಢವಾದದ್ದಲ್ಲ. ಮಾರೀಚನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕ ರಾಮನ ಬಾಣದ ರುಚಿ ಕಂಡಿದ್ದನು. ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಭಯ ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೊಂಚ ಈರ್ಷ್ಯೆಯೂ ಇದ್ದಿರಬಹುದು.

ಅವನು ರಾವಣನ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕೂ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೂ ಒಳಪಟ್ಟು ವಿಧೇಯ ನಾದ. ಅವನು ಮಾಯಾಮೃಗವಾಗಿ ಸುಳಿದಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನೂ ರಾಮ ನನ್ನೂ ಸಹ ಮೋಹಗೊಳಿಸಿದ್ದರ ವರ್ಣನೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಗಣ್ಯವಾಗಬೇಕಾದದ್ದು (ಪುಟ ೨೫೫-೬):

ರೂಪೈರ್ಬಿಂದುಶತೈಶ್ಚಿತ್ರಃ ಭೂತ್ವಾ ನ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |
ವಿಟಸೀನಾಂ ಕಿಸಲಯಾನ್ ಭಂಕ್ತ್ವಾದನ್ ವಿಚಚಾರ ಹ ||
ಪುನರ್ಗತ್ವಾ ನಿವೃತ್ತಶ್ಚ ವಿಚಚಾರ ಮೃಗೋತ್ತಮಃ |
ಗತ್ವಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ತ್ವರಯಾ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನಿವರ್ತತೇ ||
ವಿಕ್ರೇಡಂಶ್ಚ ಕ್ವಚಿದ್ಭೂಮೌ ಪುನರೇವ ನಿಷೀದತಿ |
ಆಶ್ರಮದ್ವಾರಮಾಗಮ್ಯ ಮೃಗಯುಥಾನಿ ಗಚ್ಛತಿ ||

—ಸ. ೪೨, ಶ್ಲೋಕಗಳು ೨೨, ೨೫, ೨೬

“ಮಾರೀಚವೇಷ”, “ರಾವಣ ಸಂನ್ಯಾಸ” — ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನದ ಬಳಕೆಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರುವ ಪದಗಳು: ಮಹಾಭಾರತದ ಶಕುನಿ ಮಾನ, ಮೈಸೂರು ಚರಿತ್ರೆಯ ಮೀರ್ ನಾದಕ್ — ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳ ಹಾಗೆ. ಕೃತ್ರಿಮ, ವಂಚನೆ, ಮೋಸ, ಠಕ್ಕು ಕಂಡ ಕಡೆ ಮಾರೀಚನ ಸ್ಮರಣೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಆ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚೋದ್ಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ. “ಮರೀಚಿ” ಎಂದರೆ ಸೂರ್ಯಕಿರಣ. ಸೂರ್ಯಕಿರಣವು ಮರುಭೂಮಿಯ ಮರಳಿನ ಹರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ದೂರದಿಂದ ನೋಡುವವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆರೆಯೋ ನದಿಯೋ ಇರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಬಿಸಿಲ್ಗುದರೆ ಅಥವಾ ಮರೀಚಿಕೆ ಅಥವಾ ಮೃಗತೃಷ್ಣೆ. ಇದು ಬರಿಯ ಭ್ರಮೆ ಅಥವಾ ಭ್ರಾಂತಿ. ಅದದ್ದ ರಿಂದ “ಮಾರೀಚಿ” ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾದದ್ದು, ಮಾಯಾರೂಪದ್ದು — ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಮರೀಚಿಕಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ಉದ್ದೇಶ ದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಾರೀಚ ವಾತ್ರವನ್ನು ರಚಿಸಿದರೋ ಹೇಗೋ.

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಯೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮರೀಚಿಕೆ ಅಥವಾ ಮೃಗತೃಷ್ಣೆ ಒಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೃಷ್ಟಾಂತ.

ಮೃಗತೃಷ್ಣಾಂಭಸಿ ನ್ನಾತಃ
 ಖಪುಷ್ಪಕೃತಶೇಖರಃ |
 ಏಷ ವಂಧ್ಯಾಸುತೋ ಯಾತಿ
 ಶಶಶೃಂಗಧನುರ್ಧರಃ ||

“ಈ ಬಂಜೆಯ ಮಗನು ಮರಳಾಡಿನ ಬಿಸಿಲ್ಲದುದರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ನ್ನಾನಮಾಡಿ, ಗಗನಕುಸುಮದಿಂದ ಅಲಂಕೃತನಾಗಿ, ಮೊಲದ ಕೊಂಬಿನ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.”

ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು; ವಾಸ್ತವಿಕಗಳಲ್ಲ. ಬರಿಯ ತೋರಿಕೆಗಳು, ಗಟ್ಟಿ ತಿರುಳಲ್ಲ. ಜಗತ್ತೂ ಹಾಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೋರಿಕೆ ಅಥವಾ ಭ್ರಾಂತಿಪರಂಪರೆಯೆಂದು ಭಾವ.

× × ×

ಮಾರೀಚವಧೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಪಂಚವಟಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರದೇಶ ದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನಿಂದ ಸೀತಾಪಹಾರವಾಯಿತು. ಆಗ ಸೀತಾರಾವಣರಿಗೆ ನಡೆದ ವಾಗ್ವಾದದ ರೀತಿ ಗಮನವಿರಿಸಿ ಓದ ಬೇಕಾದದ್ದು (ಸರ್ಗಗಳು ೪೭, ೪೮).

ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಕಳವಳಗೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಆಹ್ವೇಷಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾದದ್ದು. ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗಾದ ಉಭಯಸಂಕಟದ ಸ್ಮರಣೆ ಅನೇಕ ಮಂದಿಗೆ ಅವರವರ ಜೀವಿತಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಅತ್ತಿಗೆಯ ಮುನಿಸು, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅಣ್ಣನ ಮುಳಿಸು. ಆತ ಯಾರ ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು? ಆ ಇಬ್ಬರ ವಾದಗಳೂ ಅವರವರ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತಗಳಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅವರ ಉದ್ವೇಗದಲ್ಲಿ, ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಒಂದಿರಬಹುದೆಂದು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ತೋರದೆಹೋಯಿತು. ಧರ್ಮಸೇವಕನಾದವನು ಹೀಗೆ ಉಭಯಪಕ್ಷದ ನಿಷ್ಕರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಎಷ್ಟೋ ವೇಳೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮಕ್ಕದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ಇಬ್ಬರ ಮಾತನ್ನೂ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ತನಗೆ ಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಬ್ಬರು

ಪೂಜ್ಯರಿಗೂ ತಲೆಬಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನೆ
ಯಂತೆ ನಡೆದದ್ದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಹಾಗುಣ. ಆತನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ
ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಸರ್ವದಾ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರ
ಬೇಕಾದದ್ದು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಕಥೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ
ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪ್ರಕೃತಿಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿ
ಗಳು ಮನೋಹರವಾದ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು
ಕರ್ಣಾಟಕದೇಶದ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಬಳಿ ಬಂದು ಸೇರಿದುದರ ಕಥನ
ದೊಡನೆ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

x

x

x

ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾರವರು ಈ ರಸವತ್ತಾದ
ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವನ್ನು ತಮಗೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸರಳ ಸುಂದರ ಶೈಲಿ
ಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ
ರಸಪುಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅನುವಾದವನ್ನು
ನಾನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಕನ್ನಡ ಮಹಾಜನಗಳು
ಇದನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವು ಕರುಣಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಪ್ರಕರಣ. ಇತರ
ರಸಗಳು ಅಲ್ಲಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ; ವೀರಾದ್ಭುತಶೃಂಗಾರಗಳು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಇವೆ.

ಕರುಣವು ಇತರ ಕಾಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ ಅಲ್ಲ. ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಕರುಣವು ಹೊಳೆಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯು
ತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಕರುಣದ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ನೆರೆ ಬಂದಿದೆ.

ಕರುಣವೆಂದರೆ ಏನು? ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಾಗ
“ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ!” ಎನ್ನುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಗುಣ. ಅದೇ ಕನಿಕರ.

ಕರುಣಪ್ರೇರಣೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂತರಂಗಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಮಿಳಿತವಾಗಿರು
ತ್ತವೆ. ಅವೆರಡೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿಯೂ ನೈಜವಾಗಿರುವ
ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳೇ. ಒಂದು ಸಹಾನುಭವದ್ದು; ಇನ್ನೊಂದು ನ್ಯಾಯವಿಚಾರದ್ದು.

ಒಂದಾನೊಂದು ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸುಖವೋ ದುಃಖವೋ ಆದಾಗ ಆ ಅಥವಾ ಅಂಥ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಸುಖವೋ ದುಃಖವೋ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸ್ವಾನುಭವಪರಾವರ್ತನೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೂ ತಳಹದಿ. ನಮ್ಮ ಮೈ ನೋಯಿಸಿದ್ದು ಇತರರನ್ನೂ ನೋಯಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬಾಯಿಗೆ ಸಿಹಿಯಾದದ್ದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬಾಯಿಗೂ ಸವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬೆನ್ನು ಸವರಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬೆನ್ನು ತಡವುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಮೈ ಚಿವುಟಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮೈ ಚಿವುಟಿಹೊರಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸ್ವಾನುಭವಪರಾವರ್ತನೆಯೇ ನಮ್ಮ ಲೋಕಪರಿಚ್ಛಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಭಾಗ. ಅದರ ಪ್ರತಿಚ್ಛಾಯೆಯಾದ ಪರಾನುಭವಸ್ವಯಮಂಗೀಕಾರವೇ ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋವುಪಡುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾವು ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ನೋವುಪಡುತ್ತೇವೆ. ಅನ್ಯರ ದುಃಖವನ್ನು ನಮ್ಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಅನ್ಯರ ಸಂತೋಷ-ವ್ಯಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ಸಹಾನುಭೂತಿ. ಅದೇ ಅನುಕಂಪೆ, ದಯೆ, ಕನಿಕರ, ಸ್ವಾನುಭವದ ಮೂಲಕ ಅನ್ಯಾನುಭವದ ಅರಿವು. ಅನ್ಯಮನೋಭಾವದ ಅರಿವಾದಮೇಲೆ ಅನ್ಯರೊಡನೆ ಅನುಭವಸಹಭಾಗಿತ್ವ. ಇದು ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯವರ್ತನೆಯ ಮೂಲ. ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯವೇ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹನೀತಿಯ ಆಂತರ್ಯ.

ಆತ್ಮಾಪಮ್ಯೇನ ಸರ್ವತ್ರ

ಸಮಂ ಪಶ್ಯತಿ ಯೋಽರ್ಜುನ |

ಸುಖಂ ವಾ ಯದಿ ವಾ ದುಃಖಂ

ಸ ಯೋಗೀ ಪರಮೋ ಮತಃ ||

—ಭಗವದ್ಗೀತೆ: ಅ. ೬, ಶ್ಲೋ. ೩೨

ಅನುಭೂತಿಯೂ ಅನುಕಂಪೆಯೂ ಹೃದಯದ ಕಾರ್ಯ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರತಕ್ಕದ್ದು ಬುದ್ಧಿಯ ಕಾರ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತವಿವೇಚನೆ. ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕರುಣವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಅದು ಎಷ್ಟುಮಟ್ಟಿಗೆ? —ಇದು ನ್ಯಾಯವಿಚಾರ. ಕರುಣವು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಬೇಕು. ನ್ಯಾಯವು ಪಾತ್ರಾಪಾತ್ರವಿವೇಕದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಸಿವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಷ್ಟವೇ. ಆದರೆ ಮೂರು ವರ್ಷದ ಮಗು, ಮುಂಜತ್ತು ವರ್ಷದ ಬಲಿಷ್ಠ—

ಈ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕಷ್ಟ ಹೆಚ್ಚಿನದು? ಸಹಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಯಾರಿಗೆ ಕಡಮೆಯೋ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕನಿಕರ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಡವಿಯ ಅಲೆದಾಟ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಯಾಸವೇ. ಆದರೆ ಅರಮನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವವರಿಗೆ ಆಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಮನುಷ್ಯನ ಬಲಾಬಲಗಳಿಂದ, ಅವನಿಗಿರುವ ಆವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಕರುಣವನ್ನು ಹಂಚುತ್ತೇವೆ.

ಸೀತಾದೇವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರುಣೋತ್ಪಾದಕಗಳಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಅನೇಕವಿವೆ. ಹೆಂಗಸು, ಅಬಲೆ, ಆಕೆಗೆ ಕನಿಕರ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದು—ಎಂಬುದು ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಅದನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಮಿಕ್ಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ. (೧) ಆಕೆ ಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳು; ಮಹಾರಾಜನ ಸೊಸೆ. ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠರಗಳನ್ನರಿಯದವಳು. ಅಂಥವಳಿಗೆ ಈ ಪಾಡು ಬರಬಹುದೆ? (೨) ಆಕೆ ತಪಸ್ವಿನಿ: ಸತ್ಯ, ಇಂದ್ರಿಯಶೌಚ, ಆಹಿಂಸೆ—ಈ ಮೂರು ವ್ರತಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದವಳು. ಅಂಥವಳಿಗೆ ಕಷ್ಟವೆ? (೩) ಅದೂ ಒಬ್ಬ ದುರಾತ್ಮನ ಕೈಯಿಂದ ಕಷ್ಟವೆ? (೪) ಆ ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಎಂಥಾದ್ದು? ಆಕೆಯ ಆಜನ್ಮವ್ರತಕ್ಕೆ ಭಂಗದ ಭಯ ಬರಬಹುದೆ? ಶಿವಶಿವ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಮನಸ್ಸು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಆರ್ತಪ್ರಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಎಲ್ಲ ಕರುಣಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನ್ಯಾಯಾಪೇಕ್ಷೆಯ ಅಂಕುರ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ—ಎಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಅಂಥ ನ್ಯಾಯಾಕಾಂಕ್ಷೆ ತುಂಬಿತ್ತು. ಆತನು ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಸರಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಮ್ಯಸೌಂದರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ಅಂಥವನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳು ಮನೋಹರವಾದ ವಾಗ್ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತೋ ಮಹದ್ವತ್ಸ್ರ ಸುದೂರಸಂಕ್ರಮಃ

ಕ್ರಮೇಣ ಗತ್ವಾ ಪ್ರತಿಕೂಲಧನ್ವನಮ್ |

ದದರ್ಶ ಪಂಪಾಂ ಶುಭದರ್ಶಕಾನನಾಮ್

ಅನೇಕ ನಾನಾವಿಧಪಕ್ಷಿಜಾಲಕಾಮ್ ||

ಕರುಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಕಷ್ಟಸಹಾನುಭವ, ಅನ್ಯಾರ್ಥಕ ನ್ಯಾಯಚಿಂತನೆ— ಇವು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕರುಣವು ಶೋಕವಾಗುತ್ತದೆ. “ಅಯ್ಯೋ! ಸೀತಮ್ಮನಿಗೆ ಹೀಗಾಯಿತೆ! ಎಂಥ ಅನ್ಯಾಯ! ಎಂಥ ಘೋರ!”—ಎಂದು ನಾವು ಅನುತಾಪವಡುತ್ತೇವೆ. ಈ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಭಾವ ಅಡಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ರಸವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾವು ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯದ ಶೋಕರಸವು ಜೀವಶೋಧಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದನ್ನು ನೆನೆದೇ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ತಾತ್ತ್ವಿಕನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಶೋಕರಸವನ್ನು (Tragedy) ಅಂತರಂಗವಿರೇಚಕ (Catharsis) ಎಂದು—ಜೀವಮಲಶೋಧಕ—ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ನಾವು ಕನಿಕರವಟ್ಟಷ್ಟೂ ಅದು ನಮ್ಮ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಪಾವಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಡಿ. ವಿ. ಜಿ.

ನಿವೇದನೆ

ಶ್ರೀರಾಮನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದ ಅನುವಾದಕಾರ್ಯವು ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು. ಹಿಂದಿನಂತೆ ವಾಚಕಮಹನೀಯರ ಔದಾರ್ಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳು ನನ್ನ ಲೇಖನಿಗೆ ಬಲವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೇಖನಿಗೆ ತೊಡಕಿನ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ವಾರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಬೆಂಬಲದಿಂದಲೇ ಅದು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹಾದುಹೋದೀತು; ಸಮುದ್ರವನ್ನು ದಾಟಿ ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇಳಿದೀತು.

ಸಮಾನ್ಯರಾದ ಡಾ|| ಡಿ. ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಈ ಅನುವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಸಿ. ಅನಂತರಾಮಯ್ಯನವರು ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಬಿಡುವುಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಂಸ್ಕೃತಮೂಲವನ್ನು ಕನ್ನಡಲಿಪಿ ಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮಾಯಣ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ ಯವರು ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹನೀಯ ರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು
ಕೀಲಕ-ಯುಗಾದಿ-ಶುಕ್ರವಾರ }
೨೯-೩-೧೯೬೮

ಎನ್. ರಂಗನಾಥಶರ್ಮಾ,
ಅನುವಾದಕ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೧	ಮಹರ್ಷಿಸಂಗಃ (ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು)	೧
೨	ವಿರಾಧಸಂರೋಧಃ (ವಿರಾಧನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು)	೬
೩	ವಿರಾಧಪ್ರಹಾರಃ (ವಿರಾಧನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ)	೧೧
೪	ವಿರಾಧನಿಖನನಮ್ (ವಿರಾಧನನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹೂಳುವುದು)	೧೬
೫	ಶರಭಂಗಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಾಪ್ತಮ್ (ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು)	೨೩
೬	ರಕ್ಷೋವಧಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಮ್ (ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ವಧಿಸುವನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮ ನಿಂದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಯಪ್ರದಾನ)	೩೧
೭	ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾಶ್ರಮಃ (ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದು)	೩೬
೮	ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾ (ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಅನುಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ)	೪೦
೯	ಸೀತಾಧರ್ಮಾವೇದನಮ್ (ಸೀತೆಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಹಿಂಸಾಧರ್ಮ ವನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವುದು)	೪೪
೧೦	ರಕ್ಷೋವಧಸಮರ್ಥನಮ್ (ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರವು ಧರ್ಮವೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ತಿಳಿಸುವುದು)	೫೧
೧೧	ಅಗಸ್ತ್ಯಾಶ್ರಮಃ (ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ)	೫೬
೧೨	ಅಗಸ್ತ್ಯದರ್ಶನಮ್ (ಅಗಸ್ತ್ಯರು ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು)	೬೨
೧೩	ಪಂಚವಟೀಗಮನಮ್ (ಪಂಚವಟಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಾದಿಗಳ ಪ್ರಯಾಣ)	೬೯
೧೪	ಜಟಾಯುಃಸಂಗಮಃ (ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಜಟಾಯುವಿನ ಪರಿಚಯ)	೮೪
೧೫	ಪಂಚವಟೀಪರ್ಣಶಾಲಾ (ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಾಸಮಾಡುವುದು)	೯೧
೧೬	ಹೇಮಂತವರ್ಣನಮ್ (ಹೇಮಂತವರ್ಣನೆ ; ಭರತನ ಗುಣಗಳ ಸ್ಮರಣೆ)	೯೬

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೧೭	ಶೂರ್ಪಣಖಾಭಾವಾವಿಷ್ಕರಣಮ್ (ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಮಮೋಹಿತಳಾಗುವುದು)	.. ೧೦೫
೧೮	ಶೂರ್ಪಣಖಾವಿರೂಪಣಮ್ (ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುವುದು)	... ೧೧೧
೧೯	ಖರಕ್ರೋಧಃ (ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ದೂರನ್ನು ಕೇಳಿ ಖರನು ಕ್ರೋಧನಾಗುವುದು)	... ೧೧೬
೨೦	ಚತುರ್ದಶರಕ್ಷೋವಧಃ (ಖರನು ಕಳಿಸಿದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಹಿಸುವುದು)	.. ೧೨೨
೨೧	ಖರಸಂಧುಕ್ಷಣಮ್ (ಪುನಃ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಖರನನ್ನು ರೇಗಿಸುವುದು)	೧೨೭
೨೨	ಖರಸಂನಾಹಃ (ಖರನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವುದು)	... ೧೩೧
೨೩	ಉತ್ಪಾತದರ್ಶನಮ್ (ಖರನ ರಣಯಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾತಗಳಾಗುವುದು)	... ೧೩೬
೨೪	ರಾಮಖರಬಲಸಂನಿಕರ್ಷಣಃ (ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದು)	... ೧೪೩
೨೫	ಖರಸೈನ್ಯವಮರ್ದಃ (ಖರನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಯುದ್ಧ)	... ೧೫೦
೨೬	ದೂಷಣಾದಿವಧಃ (ದೂಷಣನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ)	... ೧೫೮
೨೭	ತ್ರಿಶಿರೋವಧಃ (ತ್ರಿಶಿರನ ವಧೆ)	... ೧೬೫
೨೮	ಖರರಾಮಸಂಪ್ರಹಾರಃ (ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಖರನಿಗೂ ಯುದ್ಧ)	... ೧೬೯
೨೯	ಖರಗದಾಭೇದನಮ್ (ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನ ಗದೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು)	೧೭೫
೩೦	ಖರಸಂಹಾರಃ (ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಖರನ ಸಂಹಾರ)	... ೧೮೦
೩೧	ರಾವಣಖರವೃತ್ತೋಪಲಂಭಃ (ಖರನು ಹತನಾದನೆಂದು ಅಕಂಪನನು ರಾವಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು)	... ೧೮೮
೩೨	ಶೂರ್ಪಣಖೋದ್ಯಮಃ (ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಲಂಕೆಗೆ ಬಂದು ರಾವಣನನ್ನು ಕಾಣುವುದು)	... ೧೯೮
೩೩	ರಾವಣನಿಂದಾ (ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ರಾವಣನನ್ನು ನಂದಿಸುವುದು)	... ೨೦೩

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೩೪	ಸೀತಾಹರಣೋಪದೇಶಃ (ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸೆಂದು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ರಾವಣನಿಗೆ ಹೇಳುವುದು) ...	೨೦೮
೩೫	ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮಪುನರ್ಗಮನಮ್ (ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಹೋಗುವುದು) ...	೨೧೩
೩೬	ಸಹಾಯೈಷಣಾ (ರಾವಣನು ಸೀತಾಪಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾರೀಚನ ನೆರವನ್ನು ಬಯಸುವುದು) ..	೨೧೧
೩೭	ಅಪ್ರಿಯಪಥ್ಯವಚನಮ್ (ರಾವಣನಿಗೆ ಮಾರೀಚನ ಹಿತೋಪದೇಶ) ...	೨೧೬
೩೮	ರಾಮಾಸ್ತ್ರಮಹಿಮಾ (ಮಾರೀಚನು ರಾಮಾಸ್ತ್ರಮಹಿಮೆಯನ್ನು ರಾವಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು) ...	೨೩೧
೩೯	ಸಾಹಾಯ್ಯಕಾನಭ್ಯುಪಗಮಃ (ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನಿಗೆ ಸಹಾಯಕ ನಾಗಲು ಒಪ್ಪದಿರುವುದು) ...	೨೩೭
೪೦	ಮಾಯಾಮೃಗರೂಪಪರಿಗ್ರಹ ನಿರ್ಬಂಧಃ (ಮಾರೀಚನು ಮಾಯಾಮೃಗ ವಾಗಿ ತನಗೆ ನೆರವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಾಗಿರೂ ರಾವಣನು ಬೆದರಿಸುವುದು) ..	೨೪೨
೪೧	ರಾವಣನಿಂದಾ (ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ ಸೀತಾಪಹಾರವು ಅನರ್ಥಕಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು) ...	೨೪೮
೪೨	ಸ್ವರ್ಣಮೃಗಪ್ರೇಕ್ಷಣಮ್ (ಮಾರೀಚನು ಸ್ವರ್ಣಮೃಗವಾಗಿ ಬರಲು ಸೀತಾದೇವಿಯು ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳುವುದು) ...	೨೫೨
೪೩	ಲಕ್ಷ್ಮಣಶಂಕಾಪ್ರತಿಸಮಾಧಾನಮ್ (ಅದು ಮಾಯಾಮೃಗವೆಂದು ಹೇಳಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಮಾಧಾನಹೇಳುವುದು) ...	೨೫೮
೪೪	ಮಾರೀಚವಂಚನಾ (ಮಾರೀಚನು ವಂಚನೆಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಬಹುದೂರ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗುವುದು ; ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ) . .	೨೬೮
೪೫	ಸೀತಾನಾರುಷ್ಯಮ್ (ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವಿಪತ್ತು ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಸೀತೆಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಕತೋರವಚನವನ್ನಾಡುವುದು) ...	೨೭೩
೪೬	ರಾವಣಭಿಕ್ಷುಸತ್ಕಾರಃ (ಭಿಕ್ಷುವೇಷದಿಂದ ಬಂದ ರಾವಣನಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಸತ್ಕಾರ) ...	೨೮೧

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೪೭	ರಾವಣಾಧಿಕ್ಷೇಪಃ (ರಾವಣನ ದುರುದ್ದೇಶವನ್ನರಿತು ಸೀತೆಯು ಅವನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸುವುದು) ...	೨೮೯
೪೮	ರಾವಣವಿಕತ್ಥನಮ್ (ರಾವಣನ ಆತ್ಮಪ್ರಶಂಸೆ) ...	೨೯೯
೪೯	ಸೀತಾಪಹರಣಮ್ (ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಲಂಕೆಗೆ ಹೊರಡುವುದು) ...	೩೦೪
೫೦	ಜಟಾಯುರಭಿಯೋಗಃ (ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿ ಯುದ್ಧ ಸಂದ್ಧ ನಾಗುವುದು) ...	೩೧೨
೫೧	ಜಟಾಯುರಾವಣಯುದ್ಧಮ್ (ಜಟಾಯುರಾವಣರ ಯುದ್ಧ ; ಜಟಾಯು ವಿನ ರೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳನ್ನು ರಾವಣನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು) ...	೩೧೭
೫೨	ಸೀತಾವಿಕ್ರೋಶಃ (ರಾವಣನು ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆದು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವುದು) ...	೩೨೬
೫೩	ರಾವಣಭರ್ತ್ಸನಮ್ (ಸೀತೆಯು ರಾವಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದು) ...	೩೩೪
೫೪	ಲಂಕಾಪ್ರಾಪಣಮ್ (ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಲಂಕೆಗೆ ಒಯ್ಯುವುದು) ...	೩೩೯
೫೫	ಸೀತಾವಿಲೋಭನೋದ್ಯಮಃ (ರಾವಣನು ಸೀತೆಗೆ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ...	೩೪೫
೫೬	ವತ್ಸರಾವಧಿಕರಣಮ್ (ರಾವಣನು ಸೀತೆಗೆ ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ಅವಧಿ ಯನ್ನಿತ್ತು ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸುವುದು) ...	೩೫೨
೫೭	ರಾಮಪ್ರತ್ಯಾಗಮನಮ್ (ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಾರೀಚನನ್ನು ಕೊಂಡು ಚಿಂತಾಕುಲನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು) ...	೩೫೯
೫೮	ಅನಿಮಿತ್ತದರ್ಶನಮ್ (ಸೀತೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಕಾಣುವುದು ದುರ್ಲಭ ವೆಂದೆಣಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಪ) ...	೩೬೪
೫೯	ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗಮನವಿಗರ್ಹಣಮ್ (ಸೀತೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದುದ ಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು) ...	೩೬೮
೬೦	ರಾಮೋನ್ಮಾದಃ (ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾವಿರಹದಿಂದ ಉನ್ಮಾದವಶನಾಗು ವುದು) ...	೩೭೪
೬೧	ಸೀತಾನ್ವೇಷಣಮ್ (ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕಾಣದೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ದುಃಖ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಾಂತ್ವನ) . .	೩೮೧
೬೨	ರಾಘವವಿಲಾಪಃ (ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆದುರಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಪ) . .	೩೮೭

ಸರ್ಗ	ವಿಷಯ	ಪುಟ
೬೩	ದುಃಖಾನುಚಿಂತನಮ್ (ಸೀತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ ದುಃಖ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಮಾಧಾನ) ...	೩೯೦
೬೪	ರಾಮಕ್ರೋಧಃ (ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕ್ರೂರನಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುವುದು) . .	೩೯೭
೬೫	ಕ್ರೋಧಸಂಹಾರಪ್ರಾರ್ಥನಾ (ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ) ...	೪೦೧
೬೬	ಔಚಿತ್ಯಪ್ರಬೋಧನಮ್ (ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಂತೈಸಿ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು) ...	೪೦೫
೬೭	ಗೃಧ್ರರಾಜದರ್ಶನಮ್ (ಜಟಾಯುವಿನ ದರ್ಶನ; ರಾವಣವೃತ್ತಾಂತ ಶ್ರವಣ) ...	೪೦೯
೬೮	ಜಟಾಯುಸಂಸ್ಕಾರಃ (ಜಟಾಯುವಿನ ಮರಣ; ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಅವನ ಸಂಸ್ಕಾರ) ...	೪೨೪
೬೯	ಕಬಂಧಗ್ರಾಹಃ (ಅಯೋಮುಖಿ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಪ್ರಸಂಗ; ಕಬಂಧನು ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದು) ...	೪೩೨
೭೦	ಕಬಂಧಬಾಹುಚ್ಛೇದಃ (ಕಬಂಧನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದು) ...	೪೪೧
೭೧	ಕಬಂಧಶಾಪಾಖ್ಯಾನಮ್ (ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ಶಾಪವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು) ...	೪೪೫
೭೨	ಸೀತಾಧಿಗಮೋಪಾಯಃ (ಸುಗ್ರೀವನ ನೆರವಿನಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯ ಬಹುದೆಂದು ಕಬಂಧನು ಹೇಳುವುದು) ...	೪೫೧
೭೩	ಖುಷ್ಯಮೂಕಮಾರ್ಗಕಥನಮ್ (ಕಬಂಧನು ಖುಷ್ಯಮೂಕದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು) ...	೪೫೭
೭೪	ಶಬರೀಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿಃ (ಶಬರಿಯ ಸತ್ಕಾರ; ಅವಳು ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು) ...	೪೬೫
೭೫	ಪಂಪಾದರ್ಶನಮ್ (ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು; ಅದರ ವರ್ಣನೆ) ...	೪೭೨
	ಅನುಬಂಧ ...	೪೭೯

ಚಿತ್ರಗಳು

೧	ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುವುದು ...	೧೧೨
೨	ಶಬರಿಯ ಸತ್ಕಾರ. ...	೪೬೮

ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಾಯ ಖಂಡಿತಾನುರಶತ್ರ್ವೇ |
ಗೃಧ್ರರಾಜಾಯ ಭಕ್ತಾಯ ಮುಕ್ತಿದಾಯಾಸ್ತು ಮಂಗಲಮ್ ||

ಅಂಭೋಧರಶ್ಯಾಮಲಮಂಜುಷಾಕ್ಷಂ
ಧನುರ್ಧರಂ ವೀರಜಟಾಕಲಾಪಮ್ |
ಸಾಶ್ವದ್ವಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣವೈಥಿಲೀಭ್ಯಾಂ
ನಿಷೇವ್ಯಮಾಣಂ ಪ್ರಣಮಾಮಿ ರಾಮಮ್ ||

ವಿಮಲಕಮಲನೀತ್ರಂ ವಿಷ್ಣುರನ್ನೀಲಗಾತ್ರಂ
ತಪನಕುಲಪವಿತ್ರಂ ದಾನವಧ್ವಾಂತಮಿತ್ರಮ್ |
ಭುವನಶುಭಚರಿತ್ರಂ ಭೂಮಿಪುತ್ರೀಕಲತ್ರಂ
ದಶರಥವರಪುತ್ರಂ ನೌಮಿ ರಾಮಾಖ್ಯಮಿತ್ರಮ್ ||

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಶ್ರೀಮದ್ವಾಲ್ಮೀಕಿರಾಮಾಯಣಮ್

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡಃ

ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಹರ್ಷಿಸಂಗಃ

ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತು ನುಹಾರಣ್ಯಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯನಾತ್ಮನಾನ್ |
ದದರ್ಶ ರಾಮೋ ದುರ್ಭರ್ಷಸ್ತಾಪಸಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ || ೧
ಕುಶಚೀರಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಾಣ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಾಣ್ಯಂ ಸಮಾವೃತಮ್ |
ಯಥಾ ಪ್ರದೀಪ್ತಂ ದುರ್ದರ್ಷಂ ಗಗನೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಮ್ || ೨
ಶರಣ್ಯಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಸುಸಂಮೃಷ್ಟಾಜಿರಂ ಸದಾ |
ಮೃಗೈರ್ಬಹುಭಿರಾಕೀರ್ಣಂ ಪಕ್ಷಿಸಂಘೈಃ ಸಮಾವೃತಮ್ || ೩

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡ

ಸರ್ಗ ೧

ಶ್ರೀರಾಮನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ;
ಋಷಿಗಳ ಸತ್ಕಾರ

ಧೀರನೂ ಅಜೇಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಶಾಲವಾದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯ
ವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿದ್ದ ತವಸ್ತಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಂಡನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದ
ದರ್ಭೆಗಳೂ ನಾರುಬಟ್ಟೆಗಳೂ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ತಪೋಜನ್ಯವಾದ ತೇಜೋ
ವಿಶೇಷದಿಂದ ಆಶ್ರಮಮಂಡಲವು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೧-೨).
ಅದು ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನಿರ್ಭಯವಾದ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಆಶ್ರಮದ
ಅಂಗಳವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುಡಿಸಿ ಬಳಿದು ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ನಾನಾಬಗೆಯ

ಪೂಜಿತಂ ಚೋಪನೃತ್ತಂ ಚ ನಿತ್ಯಮುಪಸರಣಂ ಗಣೈಃ |
 ನಿಶಾಲ್ಪೈರಗ್ನಿಶರಣೈಃ ಸ್ತುಗ್ಭಾಂಡೈರಜಿನೈಃ ಕುಶೈಃ || ೪
 ಸಮಿದ್ಭಿಸ್ತೋತ್ರಯಕಲಶೈಃ ಫಲಮೂಲ್ಪೈಶ್ಚ ಶೋಭಿತಮ್ |
 ಅರಣ್ಯೈಶ್ಚ ಮಹಾವೃಕ್ಷೈಃ ಪುಷ್ಪೈಃ ಸ್ವಾದುಫಲೈರ್ಯುತಮ್ || ೫
 ಬಲಿಹೋಮಾರ್ಚಿತಂ ಪುಣ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಘೋಷನಿನಾದಿತಮ್ |
 ಪುಷ್ಪೈರ್ವನೈಃ ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಪದ್ಮಿನ್ಯಾ ಚ ಸಪದ್ಮಯಾ || ೬
 ಫಲಮೂಲಾಶನೈರ್ದಾಂತ್ಯೈಶ್ಚೀರಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಾಂಬರೈಃ |
 ಸೂರ್ಯವೈಶ್ವಾನರಾಭೈಶ್ಚ ಪುರಾಣೈರ್ನುನಿಭಿರ್ವೃತಮ್ || ೭
 ಪುಷ್ಪೈಶ್ಚ ನಿಯತಾಹಾರೈಃ ಶೋಭಿತಂ ಪರಮರ್ಷಿಭಿಃ |
 ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಭವನಪ್ರಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಘೋಷನಿನಾದಿತಮ್ || ೮

ಮೃಗಗಳೂ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೩). ಅಪ್ಸರೆಯರು (ಆಶ್ರಮವ್ರದೇಶದ
 ಚಿಲುವಿಗೆ ಮರಳಾಗಿ) ಬಂದು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ, ಸಮೀಪ
 ದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲವಾದ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗಳಿದ್ದವು. ಸ್ತುಕ್
 ಮೊದಲಾದ ಯಜ್ಞವಾತ್ರೆಗಳೂ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ, ದರ್ಭೆ, ಸಮಿತ್ತು, ಜಲಕುಂಭ,
 ಫಲಮೂಲಾದಿಗಳೂ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡದೊಡ್ಡ ಮರಗಳೂ
 ಅಶ್ವತ್ಥ, ಬಿಲ್ವಾದಿ ಪುಣ್ಯವೃಕ್ಷಗಳೂ ಸಿಂಹಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಮಾವು
 ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳೂ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು (೪-೫). ಒಲಿಹರಣಗಳನ್ನೂ ವೈಶ್ವದೇವಾದಿ
 ಹೋಮಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ವೇದ
 ಘೋಷವು ಮೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವನಕುಸುಮಗಳು ಹರಡಿದ್ದವು.
 ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳು ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೬). ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಮುನಿಗಳು
 ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ನಾರುಬಟ್ಟೆ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು.
 ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ ಆ ವೃದ್ಧತಪಸ್ವಿಗಳು ಸೂರ್ಯನಂತೆಯೂ ಅಗ್ನಿಯಂತೆಯೂ
 ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೭). ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರೂ ಆಹಾರನಿಯಮವುಳ್ಳವರೂ
 ಆದ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಶೋಭಿತವಾಗಿ, ವೇದಘೋಷಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತಿದ್ದ
 ಆಶ್ರಮವು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ

ಬ್ರಹ್ಮವಿಧ್ವಿರ್ಮಹಾಭಾಗೈರ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೈರುಪಶೋಭಿತಮ್ |
ತದ್ವೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಘವಃ ಶ್ರೀಮಾಂಸ್ತಾಪಸಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ || ೯

ಅಭ್ಯಗಚ್ಛಂತಹಾತೇಜಾ ವಿಜ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಹದ್ಧನುಃ |
ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನೋಪಪನ್ನಾಸ್ತೇ ರಾಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಹರ್ಷಯಃ || ೧೦

ಅಭ್ಯಗಚ್ಛಂತಸ್ತಥಾ ಪ್ರೀತಾ ವೈದೇಹೀಂ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ |
ತೇ ತಂ ಸೋಮಮಿಮೋದ್ಯಂತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೈ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ ||

ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚೈವ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತು ವೈದೇಹೀಂ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ |
ಮಂಗಲಾನಿ ಪ್ರಯುಂಜಾನಾಃ ಪ್ರತ್ಯಗೃಹ್ಣನ್ ದೃಢವ್ರತಾಃ || ೧೨

ರೂಪಸಂಹನನಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಸೌಕುಮಾರ್ಯಂ ಸುನೇಷತಾಮ್ |
ದದೃಶುರ್ವಿಸ್ಮಿತಾಕಾರಾ ರಾಮಸ್ಯ ವನವಾಸಿನಃ || ೧೩

ವೈದೇಹೀಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಮಂ ನೇತ್ರೈರನಿಮಿಷೈರಿವ |
ಆಶ್ಚರ್ಯಭೂತಾನ್ ದದೃಶುಃ ಸರ್ವೇ ತೇ ವನಚಾರಿಣಃ || ೧೪

ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಅಂಥ ತಪಸ್ವಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಘುನಾಥನು ಮಹತ್ತರವಾದ ತನ್ನ ಕೋದಂಡದ ಹೆದೆಯನ್ನು ನಡಲಿಸಿ ಮುಂದೆ ಬಂದನು (೮-೯). ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನರಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೂ ವೈದೇಹಿಯನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸಂಪ್ರೀತರಾದರು. ಆ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನೇ ಮೂಡಿಬಂದನೋ ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮ ಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ, ವ್ರತನಿಷ್ಠರಾದ ಆ ಋಷಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬಂದು, ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಶೀರ್ವಾದಮಾಡಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು (೧೦-೧೨). ವನವಾಸಿಗಳಾದ ಆ ಮುನಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನ ರೂಪಲಾವಣ್ಯ ಅಂಗಸೌಷ್ಠವ ಸೌಕುಮಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅವನ ಮನೋಹರವಾದ ಆಕೃತಿಯನ್ನೂ ಕಂಡು ಬೆರಗಾದರು. ವನಚಾರಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೀತಾರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಪರಮರಮಣೀಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರು (೧೩-೧೪). ಆಮೇಲೆ

ಅತ್ರೈನಂ ಹಿ ಮಹಾಭಾಗಾಃ ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇ ರತಮ್ |
 ಅತಿಥಿಂ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಂ ರಾಘವಂ ಸಂನ್ಯವೇಶಯನ್ || ೧೫
 ತತೋ ರಾಮಸ್ಯ ಸತ್ಪತ್ಯ ವಿಧಿನಾ ಪಾನಕೋಪಮಾಃ |
 ಆಜಹ್ರುಸ್ತು ಮಹಾಭಾಗಾಃ ಸಲಿಲಂ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ || ೧೬
 ಮೂಲಂ ಪುಷ್ಪಂ ಫಲಂ ವನ್ಯಮಾಶ್ರಮಂ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ನಿವೇದಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಜ್ಞಾಸ್ತತಃ ಪ್ರಾಂಜಲಯೋಽಬ್ರುವನ್ || ೧೭
 ಧರ್ಮಪಾಲೋ ಜನಸ್ಯಾಸ್ಯ ಶರಣ್ಯಸ್ತ್ವಂ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಪೂಜನೀಯಶ್ಚ ಮಾನ್ಯಶ್ಚ ರಾಜಾ ದಂಡಧರೋ ಗುರುಃ || ೧೮
 ಇಂದ್ರಸ್ಯೇಹ ಚತುರ್ಭಾಗಃ ಪ್ರಜಾ ರಕ್ಷತಿ ರಾಘವ |
 ರಾಜಾ ತಸ್ಮಾದ್ವರಾನ್ ಭೋಗಾನ್ ಭುಂಕ್ತೇ ಲೋಕನಮಸ್ತುತಃ ||
 ತೇ ವಯಂ ಭವತಾ ರಕ್ಷಾ ಭವದ್ವಿಷಯವಾಸಿನಃ |
 ನಗರಸ್ಥೋ ವನಸ್ಥೋ ವಾ ತ್ವಂ ನೋ ರಾಜಾ ಜನೇಶ್ವರಃ || ೨೦

ಸಮಸ್ತವ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿತದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಸಂಮಾನ್ಯ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ರಾಘವ
 ನನ್ನು ಋಷಿಗಳು ವರ್ಣಶಾಲೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು. ಅಗ್ನಿಯಂತೆ
 ವರ್ಚಸ್ವಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜಲ
 ವನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟರು (೧೫-೧೬). ಹಾಗೆಯೇ ವನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಫಲಮೂಲ
 ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ “ಶ್ರೀರಾಮ, ಇದು, ಈ ಆಶ್ರಮ—
 ಎಲ್ಲವೂ ನಿನ್ನದೇ” ಎಂದು ನುಡಿದರು. ಅನಂತರ ಅವರು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು
 “ಹೇ ರಾಘವ, ನೀನು ಧರ್ಮವಾಲಕನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಆರ್ತರಾದ ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ
 ಆಶ್ರಯದಾತೃವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ನೀನು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನು ;
 ರಾಜನೆಂದು ಸಂಮಾನ್ಯನು. ದುಷ್ಟರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರಭು ನೀನು (೧೭-೧೮).
 ರಾಜನು ಇಂದ್ರನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು
 ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಜನು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಭೋಗವನ್ನು ಅನು
 ಭವಿಸುತ್ತ ಲೋಕವಂದ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ (೧೯) ಹೇ ರಘುನಾಥ, ನಾವು ನಿನ್ನ
 ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಪ್ರಜೆಗಳು. ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟವರು. ನೀನು

ನೃಸ್ಯದಂಡಾ ನಯಂ ರಾಜನ್ ಜಿತಕ್ರೋಧಾ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಾಃ |
ರಕ್ಷಿತನ್ಯಾಸ್ತ್ವಯಾ ಶಶ್ವದ್ಗರ್ಭಭೂತಾಸ್ತಪೋಧನಾಃ || ೨೧

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಫಲೈರ್ನೂಲೈಃ ಪುಷ್ಪೈರ್ವನ್ಯೈಶ್ಚ ರಾಘವನ್ |
ಅನ್ಯೈಶ್ಚ ವಿವಿಧಾಹಾರೈಃ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮಪೂಜಯನ್ || ೨೨

ತಥಾನ್ಯೇ ತಾಪಸಾಃ ಸಿದ್ಧಾ ರಾನುಂ ನೈಶ್ವಾನರೋಪನಾಃ |
ನ್ಯಾಯವೃತ್ತಾ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ತರ್ಪಯಾಮಾಸುರೀಶ್ವರನ್ || ೨೩

ಇತ್ಯಾರ್ಷೇ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ವಾಲ್ಮೀಕೀಯೇ ಆದಿಕಾವ್ಯೇ
ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಸಹಸ್ರಿಕಾಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ
ಪ್ರಥಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನೀನೇ ನಮಗೆ ರಾಜ. ನೀನೇ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ
ಅಧಿಪತಿ. ಮಹಾರಾಜ, ನಾವು ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು
ಗೆದ್ದವರು. ಅದಕಾರಣ ನಾವು ಶವಾದಿಗಳಿಂದ ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಂಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ.
ತಪಸ್ಸು ಮಾತ್ರವೇ ನಮ್ಮ ಧನ. ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳೆಂದು ತಿಳಿದು ನಮ್ಮನ್ನು ನೀನು
ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು (೨೦-೨೧). ಹೀಗೆ ನುಡಿದು ಆ ತಪಸ್ವಿ
ಗಳು ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೂ ಸೀತಾದೇವಿಗೂ ಫಲಮೂಲಪುಷ್ಪಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧ
ಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನರೂ ಅಣಿವಾದಿ
ಸಿದ್ಧಿಯುಳ್ಳವರೂ ಆದ ಆ ತಪೋಧನರು ವ್ರಭುವಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು
ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದರು (೨೨-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಿತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿರಾಧಸಂರೋಧಃ

ಕೃತಾತಿಥ್ಯೋಽಥ ರಾಮಸ್ತು ಸೂರ್ಯಸ್ಯೋದಯನಂ ಪ್ರತಿ |
ಅಮಂತ್ಯ ಸ ಮುನೀನ್ ಸರ್ವಾನ್ ವನಮೇವಾನ್ವಗಾಹತ || ೧

ನಾನಾಮೃಗಗಣಾಕೀರ್ಣಂ ಶಾರ್ದೂಲವೃಕಸೇವಿತಮ್ |
ಧ್ವಸ್ತವೃಕ್ಷಲತಾಗುಲ್ಮಂ ದುರ್ದರ್ಶಸಲಿಲಾಶಯಮ್ || ೨

ನಿಷ್ಕಾಜನಾನಾಶಕುನಿ ರ್ಘಿಲ್ಲಿಕಾಗಣನಾದಿತಮ್ |
ಲಕ್ಷ್ಮಣಾನುಚರೋ ರಾಮೋ ವನಮಧ್ಯಂ ದದರ್ಶ ಹ || ೩

ವನಮಧ್ಯೇ ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಸ್ತ ಸ್ಮಿನ್ ಘೋರಮೃಗಾಯುತೇ |
ದದರ್ಶ ಗಿರಿಶೃಂಗಾಭಂ ಪುರುಷಾದಂ ಮಹಾಸ್ವನಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೨

ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕೇಣಿ
ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದು

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಋಷಿಗಳ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಆ ದಿನ ಋಷ್ಯಶ್ರಮ
ದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಗಲು, ಆತನು ಸಮಸ್ತ ಮುನಿ
ಗಳನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಂಡು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದೊಳಗೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೧). ಅಲ್ಲಿ
ನಾನಾಬಗೆಯ ಕಾಡುಮೃಗಗಳು ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮರ, ಬಳ್ಳಿ, ಪೊದೆಗಳು
ಉರುಳಿಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಜಲಾಶಯಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಅಶಕ್ಯವಾಗಿತ್ತು (೨).
(ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಭಯದಿಂದ) ಅಲ್ಲಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕೂಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.
ಜೀರುಂಡೆಗಳು ಮಾತ್ರ ರ್ಘು ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಇಂಥ ದಟ್ಟವಾದ
ಆಡವಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಂಡನು (೩). ಘೋರ
ಮೃಗಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಆ ವನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ವತಶಿಖರದಷ್ಟು ಉನ್ನತಶರೀರನಾಗಿ
ನರಭಕ್ಷಕನಾದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ರಾಕ್ಷಸನು

ಗಂಭೀರಾಕ್ಷಂ ಮಹಾವಕ್ತ್ರಂ ವಿಕಟಂ ವಿಷಮೋದರಮ್ |
 ಬೀಭತ್ಸಂ ವಿಷಮಂ ದೀರ್ಘಂ ವಿಕೃತಂ ಘೋರದರ್ಶನಮ್ || ೫
 ವಸಾನಂ ಚರ್ಮಂ ನೈಯಾಘ್ರಂ ವಸಾದ್ರ್ಯಂ ರುಧಿರೋಕ್ಷಿತಮ್ |
 ತ್ರಾಸನಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ನ್ಯಾದಿತಾಸ್ಯಮಿನಾಂತಕಮ್ || ೬
 ತ್ರೀನ್ ಸಿಂಹಾಶ್ವತುರೋ ನ್ಯಾಘ್ರಾನ್ ದ್ವಾವೃಷಾಪೃಷತಾನ್ ದಶ |
 ಸವಿಷಾಣಂ *ವಸಾದಿಗ್ಧಂ ಗಜಸ್ಯ ಚ ಶಿರೋ ಮಹತ್ || ೭
 ಅವಸಜ್ಯಾಯಸೇ ಶೂಲೇ ವಿನದಂತಂ ಮಹಾಸ್ವನಮ್ |
 ಸ ರಾನುಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚೈವ ಸೀತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಥ ಮೈಥಿಲೀನಮ್ || ೮
 ಅಭ್ಯಧಾನತ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಃ ಪ್ರಜಾಃ ಕಾಲ ಇನಾಂತಕಃ |
 ಸ ಕೃತ್ವಾ ಭೈರವಂ ನಾದಂ ಚಾಲಯನ್ನಿವ ಮೇದಿನೀನಮ್ || ೯

ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೪). ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಒಳಗೆ ಸೇದಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಮುಖವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಾಗಿತ್ತು. ದೇಹವು ವಿಕಟಾಕಾರವಾಗಿ ಡೊಂಕಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆಯು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಉಬ್ಬಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹಳನಾಗಿತ್ತು. ನೋಡಲು ಜುಗುಪ್ಸೆಯಾಗುವ ಆಕೃತಿ. ಆತನ ಅಂಗಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗದಂತೆ ವಿಕರಾಳವಾಗಿದ್ದವು. ಆತನು ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಕುರೂಪಿ. ನೋಡಲು ಭಯಂಕರ (೫). ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಕೊಬ್ಬು ಮೆತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಹುಲಿಯ ಚರ್ಮವನ್ನು ಮೈಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಮೈಮೇಲೆ ನೆತ್ತರನ್ನು ಸುರಿದುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಸಕಲ ವ್ರಾಣಿಗಳೂ ಅವನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡು ಒಂದಯಮನೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೬). ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಒಂದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಶೂಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಿಂಹಗಳು, ನಾಲ್ಕು ಹುಲಿಗಳು, ಎರಡು ಹೋರಿಗಳು, ಹತ್ತು ಜಿಂಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೋರೆಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮಾಂಸಪಾರದಿಂದ ದಿಗ್ಧವಾದ ಆನೆಯ ಒಂದು ತಲೆ—ಇವನ್ನು ಚುಚ್ಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ತಾರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೂ ಸೀತಾದೇವಿಯೂ ಗೋಚರಿಸಿದರು (೭-೮). ಕೂಡಲೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ನೆಲವು ನಡುಗು

* ವಸಾ = ಮಾಂಸ (ಗೋವಿಂಶರಾಜೀಯ)

ಅಂಕೇನಾದಾಯ ವೈದೇಹೀನುಪಕ್ರಮ್ಯ ತತೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ಯುನಾಂ ಜಟಾಚೀರಧರೌ ಸಭಾರ್ಯೌ ಕ್ಷೇಣಜೀವಿತೌ || ೧೦

ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಶರಚಾಸಾಸಿಧಾರಿಣೌ |
ಕಥಂ ತಾಪಸಯೋರ್ನಾಂ ಚ ನಾಸಃ ಪ್ರಮದಯೌ ಸಹ || ೧೧

ಅಧರ್ಮಚಾರಿಣೌ ಸಾಸೌ ಕೌ ಯುನಾಂ ಮುನಿದೂಷಕೌ |
ಅಹಂ ನನಮಿದಂ ದುರ್ಗಂ ವಿರಾಧೋ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸಃ || ೧೨

ಚರಾಮಿ ಸಾಯುಧೋ ನಿತ್ಯಮೃಷಿನಾಂಸಾನಿ ಭಕ್ಷಯನ್ |
ಇಯಂ ನಾರೀ ವರಾರೋಹಾ ಮನು ಭಾರ್ಯಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೩

ಯುವಯೋಃ ಸಾಪಯೋಶ್ಚಾಹಂ ಪಾಸ್ಯಾಮಿ ರುಧಿರಂ ಮೃಧೇ |
ತಸ್ಯೈವಂ ಬ್ರುವತೋ ಧೃಷ್ಟಂ ವಿರಾಧಸ್ಯ ದುರಾತ್ಮನಃ || ೧೪

ವಂತೆ ಭೀಕರವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಗರ್ಜಿಸಿ, ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಮನು ಪ್ರಜೆಗಳಮೇಲೆ ಧಾವಿಸಿಬರುವಂತೆ ಸೀತಾರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಕಡೆಗೆ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಬಂದವನೇ ಅವನು ಸೀತಾದೇವಿಯ ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ಅವಳನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಸೆಳೆದೊಯ್ದು (ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತ) ಹೀಗೆಂದನು : “ಎಲೈ ಯಾರು ನೀವು ? ಜಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಾರುಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ ; ಹೆಂಗಸೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕರೆತಂದಿದ್ದೀರಿ ; ನಿಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯಿತು (೯-೧೦). ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೀರಲ್ಲ ? ನೀವು ತಾಪಸರಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ತರುಣಿಯೊಡನೆ ವಾಸಮಾಡುವುದಾದರೂ ಏಕೆ ? ನೀವು ಅಧರ್ಮನಿರತರಾದ ಪಾಪಿಗಳು ! ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಮುನಿಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ದುಷ್ಟರು ನಾನು ವಿರಾಧನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ (೧೧-೧೨). ಈ ದುರ್ಗಮವಾದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಧಾರಿಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಋಷಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಸುಂದರಿಯಾದ ತರುಣಿಯು ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಯಾಗುವಳು (೧೩). ಈಗ ನಿಮ್ಮೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನಿಮ್ಮಿರ್ವರ ನೆತ್ತರನ್ನು ಕುಡಿಯುವೆನು ” ಎಂದು ದುರಾತ್ಮನಾದ ವಿರಾಧನು ಎದೆಸೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದನು. ದುರಹಂಕಾರದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತನಾದ ಜಾನಕಿಯು ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬಾಳೆಯ ಗಿಡದಂತೆ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಸಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಗರ್ವಿತಂ ನಾಕೃಂ ಸಂಭ್ರಾಂತಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
 ಸೀತಾ ಸ್ತ್ರಾನೇಪತೋದ್ವೇಗಾತ್ ಪ್ರನಾತೇ ಕದಲೀ ಯಥಾ || ೧೫
 ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಘವಃ ಸೀತಾಂ ನಿರಾಧಾಂಕಗತಾಂ ಶುಭಾನು |
 ಅಬ್ರವೀಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ನಾಕೃಂ ಮುಖೇನ ಪರಿಶುಷ್ಯತಾ || ೧೬
 ಪಶ್ಯ ಸೌಮ್ಯ ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಜನಕಸ್ಯಾತ್ಮಸಂಭವಾನು |
 ಮನು ಭಾರ್ಯಾಂ ಶುಭಾಚಾರಾಂ ನಿರಾಧಾಂಕೇ ಪ್ರನೇಶಿತಾನು ||
 ಅತ್ಯಂತಸುಖಸಂವೃದ್ಧಾಂ ರಾಜಪುತ್ರೀಂ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ |
 ಯದಭಿಪ್ರೇತಮಸ್ಮಾಸು ಪ್ರಿಯಂ ವರವೃತಂ ಚ ಯತ್ || ೧೭
 ಕೈಕೇಯ್ಯಾಸ್ತು ಸುಸಂಪನ್ನಂ ಪ್ರಪ್ರಮದ್ಯೈವ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಯಾ ನ ತುಷ್ಯತಿ ರಾಜ್ಯೇನ ಪುತ್ರಾರ್ಥೇ ದೀರ್ಘದರ್ಶಿನೀ || ೧೮
 ಯಯಾಹಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಹಿತಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತೋ ನನಮ್ |
 ಅದ್ವೇದಾನೀಂ ಸಕಾಮಾ ಸಾ ಯಾ ಮಾತಾ ಮಮ ಮಧ್ಯಮಾ || ೨೦

ಮಂಗಳಾಂಗಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯು ವಿರಾಧನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಖವು ಬಾಡಿತು. ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ತಮ್ಮ, ಜನಕಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳೂ ಸದಾಚಾರಸಂವನ್ನಳೂ ಆದ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯು ವಿರಾಧನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡು (೧೪-೧೬). ಇವಳು ಸುಖವನ್ಮದ್ಧಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ರಾಜಪುತ್ರಿ ; ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿನಿಯಾಗಿ ಬೆಳಗಿದವಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಕೈಕೇಯಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಕೈಗೂಡಿಹೋಯಿತು ! ವರದ ನೆವದಿಂದ ನನಗೆ ಏನಾಗಲೆಂದು ಅವಳು ಬಯಸಿದ್ದಳೋ ಅದು ಈಗಲೇ ನೆರವೇರಿತು ! ಕೈಕೇಯಿಯು ದೂರದರ್ಶಿನಿ. ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಬಂದರೆ ನಾಕೆಂದು ಅವಳು ತೃಪ್ತಳಾಗಲಿಲ್ಲ (೧೮-೧೯). ಸಕಲವ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನಾನು ಹಿತವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಅವಳು ಕಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸಿದಳು. ನನಗೆ ಮಧ್ಯಮಾಂಬಿಯಾದ* ಅವಳ

* ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕೈಕೇಯಿಯು ‘ಕನೀಯಸೀ ಮಾತಾ’, ‘ಮಧ್ಯಮಾ ಮಾತಾ’ ಎಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಕೌಸಲ್ಯಗಿಂತ ಅವಳು ಚಿಕ್ಕವಳಾದ್ದರಿಂದ ‘ಕನೀಯಸೀ’ ಎಂದೂ, ನಶರಥನಿಗೆ ಬಹುಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೈಕೇಯಿ ‘ಮಧ್ಯಮಾ’ ಆಗುವಳೆಂದೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಹೇಳಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಚಿಕ್ಕತಾಯಿ, ಮಲತಾಯಿ ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉತ್ತಮ.

ಪರಸ್ಪರ್ಶಾತ್ತು ನೈದೇಹ್ಯಾ ನ ದುಃಖತರಮಸ್ತಿ ಮೇ |
 ಪಿತುರ್ನಿರ್ಯೋಗಾತ್ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಹರಣಾತ್ಪಥಾ || ೨೦
 ಇತಿ ಬ್ರುವತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೇ ಬಾಷ್ಪಶೋಕಪರಿಪ್ಲುತೇ |
 ಅಬ್ರವೀಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರುದ್ಧೋ ನಾಗ ಇವ ಶ್ವಸನ್ || ೨೧
 ಅನಾಥ ಇವ ಭೂತಾನಾಂ ನಾಥಸ್ತ್ವಂ ವಾಸವೋಪಮಃ |
 ಮಯಾ ಪ್ರೇಷ್ಯೇಣ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಕಿಮರ್ಥಂ ಪರಿತಪ್ಯಸೇ || ೨೨
 ಶರೇಣ ನಿಹತಸ್ಯಾದ್ಯ ಮಯಾ ಕ್ರುದ್ಧೇನ ರಕ್ಷಸಃ |
 ನಿರಾಧಸ್ಯ ಗತಾಸೋಹಿಮ ಮಹೀ ಪಾಸ್ಯತಿ ಶೋಣಿತಮ್ || ೨೩
 ರಾಜ್ಯಕಾಮೇ ಮಮ ಕ್ರೋಧೋ ಭರತೇ ಯೋ ಬಭೂವ ಹ |
 ತಂ ನಿರಾಧೇ ಪ್ರಮೋಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ವಜ್ರೇ ವಜ್ರಮಿವಾಚಲೇ || ೨೪

ಮಮ ಭುಜಬಲವೇಗವೇಗಿತಃ

ಪತತು ಶರೋಽಸ್ಯ ಮಹಾನ್ ಮಹೋರಸಿ |

ಅಭಿಲಾಷೆ ಈಗ ನೆರವೇರಿತು. ಏಕೆಂದರೆ, ವೈದೇಹಿಗೆ ವರಪುರುಷನ ಸ್ವರ್ಗವಾಯಿ-
 ತೆಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ದುಃಖಕರವಾದುದು ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ. ಪಿತೃವಿಯೋಗ
 ಕ್ಕಿಂತಲೂ ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ನನಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ ” ಎಂದು
 ಹೇಳಿದನು (೨೦-೨೧). ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕಾವಿಷ್ಟನಾದನು ; ಅವನ ಕಣ್ಣು
 ಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿತು. ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸಂಕ್ರೂಧನಾಗಿ ಕೇಣಕಿದ ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪ
 ದಂತೆ ಪೂತ್ಕರಿಸುತ್ತ “ಅಣ್ಣ, ಸಕಲ ಜೀವಜಾತಗಳಿಗೂ ವ್ರಭುವಾಗಿ ದೇವೇಂದ್ರ
 ನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ನೀನು ಅನಾಥನಂತೆ ಶೋಕಿಸಬಹುದೇ ? ಸೇವಕನಾದ
 ನಾನಿಲ್ಲವೆ ? (೨೨-೨೩). ನನ್ನ ಕೋಪ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದೆ. ಇಗೋ, ಈ ಬಾಣದಿಂದ
 ವಿರಾಧನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರುತ್ತೇನೆ. ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ನೆತ್ತರನ್ನು ನೆಲೆವು ಕುಡಿಯು-
 ವುದು. ಹಿಂದೆ ನಿನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಯಸಿದನೆಂದು ಭರತನಮೇಲೆ ಯಾವ ಸಿಟ್ಟು
 ನನ್ನ ನೆತ್ತಿಗೆರೆತ್ತಿತ್ತೋ, ಅದನ್ನೀಗ ವಿರಾಧನಮೇಲೆ ಕಾರುವೆನು. ಇಂದ್ರನ
 ವಜ್ರಾಯುಧವು ಬಿಟ್ಟವನ್ನು ಬಡಿಯುವಂತೆ ನನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ಈತನನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸು-
 ವುದು (೨೪-೨೫). ನನ್ನ ಭುಜಬಲವೇಗದಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿಹೋದ ಈ ಮಹಾಸ್ತ್ರವು

ವ್ಯಪನಯತು ತನೋಶ್ಚ ಜೀವಿತಂ

ಪತತು ತತಃ ಸ ಮುಹೀಂ ವಿಘ್ನೋರ್ಜಿತಃ ||

೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಿತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿರಾಧಪ್ರಹಾರ:

ಅಥೋನಾಚ ಪುನರ್ವಾಕ್ಯಂ ವಿರಾಧಃ ಪೂರಯನ್ ವನಮ್ |

ಅತ್ಮಾನಂ ಪೃಚ್ಛತೇ ಬ್ರೂತಂ ಕೌ ಯುನಾಂ ಕ್ವ ಗಮಿಸ್ಯಥಃ || ೧

ತಮುನಾಚ ತತೋ ರಾನೋ ರಾಕ್ಷಸಂ ಜ್ವಲಿತಾನನಮ್ |

ಪೃಚ್ಛಂತಂ ಸುಮಹಾತೇಜಾ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲಮಾತ್ಮನಃ || ೨

ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಎದೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಅವನ ಜೀವನನ್ನು ದೇಹದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಎಳೆದುಹಾಕುವುದು. ಅವನು ಗಿರ್ರೆಂದು ನೆಲಕ್ಕೆ ಒರಗುವನು ” ಎಂದು ಆರ್ಭಟಿಸಿದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೩

ವಿರಾಧನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ

ಆಗ ವಿರಾಧನು ಅಡವಿಯಿಲ್ಲವೂ ಮೋಳಗುವಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ “ಎಲೈ, ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿರಿ : ನೀವೀವರು ಯಾರು ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗು ತ್ತಿದ್ದೀರಿ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧). ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಉರಿಮೋರೆಯ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ನೋಡಿ ತನ್ನ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ

ಕ್ಷತ್ರಿಯೌ ನೃತ್ಯಸಂಪನ್ನೌ ವಿದ್ಧಿ ನೌ ವನಗೋಚರೌ |
 ತ್ವಾಂ ತು ವೇದಿತುಮಿಚ್ಛಾಮಃ ಕಸ್ತ್ವಂ ಚರಸಿ ದಂಡಕಾನ್ || ೩

ತಮುವಾಚ ವಿರಾಧಸ್ತು ರಾಮಂ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮವತ್ |
 ಹಂತ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತೇ ರಾಜನ್ನಿಬೋಧ ಮನು ರಾಘವ || ೪

ಪುತ್ರಃ ಕಿಲ ಜನಸ್ಯಾಹಂ ಮನು ಮಾತಾ ಶತಹ್ರದಾ |
 ವಿರಾಧ ಇತಿ ಮಾನಾಹುಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೫

ತಪಸಾ ಚಾಪಿ ಮೇ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಹಿ ಪ್ರಸಾದಜಾ |
 ಶಸ್ತ್ರೇಣಾನಧ್ಯತಾ ಲೋಕೇಽಚ್ಛೇದ್ಯಾಭೇದ್ಯತ್ವಮೇನ ಚ || ೬

ಉತ್ಸೃಜ್ಯ ಪ್ರಮದಾಮೇನಾನುನಪೇಕ್ಷ್ಯಾ ಯಥಾಗತವತ್ |
 ತ್ವರಮಾಣೌ ಪಲಾಯೇಥಾಂ ನ ನಾಂ ಜೀವಿತಮಾದದೇ || ೭

ತಂ ರಾಮಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚೇದಂ ಕೋಪಸಂರಕ್ತಲೋಚನಃ |
 ರಾಕ್ಷಸಂ ವಿಕೃತಾಕಾರಂ ವಿರಾಧಂ ಸಾಪಚೇತಸವತ್ || ೮

ನಲ್ಲದೆ “ ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸ, ನಾವೀರ್ವರೂ ಸದಾಚಾರನಿಷ್ಠರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು. ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊ. ಆದರೆ ನೀನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿರುವ ನೀನು ಯಾರು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೨-೩). ಆಗ ವಿರಾಧನು ಸತ್ಯಸಂಧನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ “ ಓಹೋ ! ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು : ನಾನು ಜವನ ಪುತ್ರ. ನನ್ನ ತಾಯಿ ಶತಹ್ರದೆ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ರಾಕ್ಷಸರೂ ನನ್ನನ್ನು ವಿರಾಧನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನನ್ನ ಪರಿಚಯವಿದೆ) (೪-೫). ನನ್ನ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಅವಧ್ಯನಾಗುವಂತೆ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಆಯುಧದಿಂದಲೂ ನನ್ನನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಸೀಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೬). ನೀವು ಈ ತರುಣಿಯ ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದ ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಬೇಗನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ತೊಲಗಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತೇನೆ ! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೭). ಶ್ರೀರಾಮನ ನೇತ್ರಗಳು ಕೆಂಪಡರಿದವು. ಆತನು ಕುರೂಪಿಯೂ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯೂ ಆದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು

ಹೃದ್ರ ಧಿಕ್ ತ್ವಾಂ ತು ಹೀನಾರ್ಥಂ ಮೃತ್ಯುಮನ್ವೇಷಸೇ ಧ್ರುವಮ್ |
ರಣೇ ಸಂಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸೇ ತಿಷ್ಠ ನ ಮೇ ಜೀವನ್ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೯

ತತಃ ಸಜ್ಯಂ ಧನುಃ ಕೃತ್ವಾ ರಾಮಃ ಸುನಿಶಿತಾನ್ ಶರಾನ್ |
ಸುಶೀಘ್ರಮಭಿಸಂಧಾಯ ರಾಕ್ಷಸಂ ನಿಜಘಾತ ಹ || ೧೦

ಧನುಷಾ ಜ್ಯಾಗುಣವತಾ ಸಪ್ತ ಬಾಣಾನ್ ಮುಮೋಚ ಹ |
ರುಕ್ಮಪುಂಖಾನ್ ಮಹಾವೇಗಾನ್ ಸುಪರ್ಣಾನಿಲತುಲ್ಯಗಾನ್ || ೧೧

ತೇ ಶರೀರಂ ವಿರಾಧಸ್ಯ ಭಿತ್ತ್ವಾ ಬರ್ಹಿಣವಾಸಸಃ |
ನಿಪೇತುಃ ಶೋಣಿತಾದಿಗ್ಧಾ ಧರಣ್ಯಾಂ ಪಾನಕೋಪಮಾಃ || ೧೨

ಸ ವಿದ್ಧೋ ನ್ಯಸ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ಶೂಲಮುದ್ಯಮ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಃ |
ಅಭ್ಯದ್ರವತ್ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಸ್ತದಾ ರಾಮಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೧೩

ಸ ವಿನದ್ಯ ಮಹಾನಾದಂ ಶೂಲಂ ಶಕ್ರಧ್ವಜೋಪಮಮ್ |
ಪ್ರಗೃಹ್ಯಾಶೋಭತ ತದಾ ವ್ಯಾತ್ತಾನನ ಇವಾಂತಕಃ || ೧೪

ಕುರಿತು “ಧೂ ನೀಚ, ದುರುಳನಾದ ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ! ನೀನು ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಆ ಮೃತ್ಯು ನಿನಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ, ನಿಲ್ಲು; ನನ್ನೆದುರಿಗೆ ನೀನು ಜೀವಸಹಿತನಾಗಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಲಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ, ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಅತಿಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ರಾಕ್ಷಸನಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು (೮-೧೦). ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುವರ್ಣಪುಂಖಗಳುಳ್ಳ ಏಳು ಬಾಣಗಳನ್ನು ವಿರಾಧನಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಬಾಣಗಳು ಗರುಡನಂತೆಯೂ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆಯೂ ರಭಸದಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ವಿರಾಧನ ದೇಹವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದವು. ನವಿಲುಗರಿಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದಿದ್ದ ಸುವರ್ಣಪುಂಖದ ಆ ಬಾಣಗಳು ವಿರಾಧನ ರಕ್ತದಿಂದ ತೊಯ್ದು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದವು (೧೧-೧೨). ಹೀಗೆ ಗಾಯಗೊಂಡ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಶೂಲವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೆಡೆಗೆ ಕೋಪದಿಂದ ಧಾವಿಸಿದನು ಇಂದ್ರಧ್ವಜದಂತೆ ಉನ್ನತವಾಗಿದ್ದ ಶೂಲವನ್ನು ನೆಗೆಹಿಕೊಂಡು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ

ಅಥ ತೌ ಭ್ರಾತರೌ ದೀಪ್ತಂ ಶರವರ್ಷಂ ವವರ್ಷತುಃ |
 ನಿರಾಧೇ ರಾಕ್ಷಸೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲಾಂತಕಯಮೋಪಮೇ || ೧೫
 ಸ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮಹಾರೌದ್ರಃ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಜ್ಯಂಭತ ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ಜ್ಯಂಭನಾಣಸ್ಯ ತೇ ಬಾಣಾಃ ಕಾಯಾನ್ನಿಷ್ಟೇತುರಾಶುಗಾಃ || ೧೬
 ಸ್ಪರ್ಶಾತ್ತು ವರದಾನೇನ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಸಂರುದ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ನಿರಾಧಃ ಶೂಲಮುದ್ಯಮ್ಯ ರಾಘವಾವಭ್ಯಧಾವತ || ೧೭
 ತಚ್ಛೂಲಂ ವಜ್ರಸಂಕಾಶಂ ಗಗನೇ ಜ್ವಲನೋಪನುಮ್ |
 ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಚಿಚ್ಛೇದ ಬಾಣಾಭ್ಯಾಂ ರಾಮಃ ಶಸ್ತ್ರಭೃತಾಂ ವರಃ || ೧೮
 ತದ್ರಾನುವಿಶಿಖಚ್ಛಿನ್ನಂ ಶೂಲಂ ತಸ್ಯ ಕರಾದ್ಭವಿ |
 ಪಸಾತಾಶನಿನಾ ಛಿನ್ನಂ ಮೇರೋರಿವ ಶಿಲಾತಲಮ್ || ೧೯

ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಬರುವಾಗ, ಯಮನೇ ಬಾಯಿತಿರೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು (೧೫-೧೬). ವ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ ಯಮನೋ* ಎಂಬಂತೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನಮೇಲೆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಬ್ಬರೂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳ ವೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಸುರಿಸಿದರು. ಭಯಂಕರಾಕೃತಿಯ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಅಟ್ಟಹಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಒಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಮೈಯನ್ನು ಉಬ್ಬಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಅವನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿದ್ದ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ಕಳಚಿಬಿದ್ದವು (೧೫-೧೬). ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ವರದಾನದ ಬಲದಿಂದ ಆ ನಿರಾಧನ ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಯಿತು. ಆತನು ಉಸಿರನ್ನು ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಶೂಲವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದನು. ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ವಜ್ರಾಯುಧದಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಶೂಲವನ್ನು, ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಎರಡು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಡವಿದನು (೧೭-೧೮). ರಾಮಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಆ ಶೂಲವು ಸಿಡಿಲಿನ ಹೊಡೆತ

* ಕಾಲಾಂತಕಯಮೋಪಮೇ = ಕಾಲ, ಅಂತಕ, ಯಮ ಎಂದು ಮರಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮೂವರು. ದೇಹದಿಂದ ಜೀವವನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವವನು ಕಾಲ, ಜೀವವನ್ನು ಒಯ್ಯುವವನು ಅಂತಕ, ಪುಣ್ಯಪಾಪಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವವನು ಯಮ-ಎಂದು ಮಹೇಶ್ವರ ತೀರ್ಥರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ತೌ ಖಡ್ಗೌ ಕ್ಷಿಪ್ರಮುದ್ಯನ್ಯು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪೋಪಮೌ ಶುಭೌ |
ತೂರ್ಣನಾಪತತಸ್ತಸ್ಯ ತದಾ ಪ್ರಾಹರತಾಂ ಬಲಾತ್ || ೨೦

ಸ ನಧ್ಯಮಾನಃ ಸುಭೃಶಂ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಪರಿರಭ್ಯ ತೌ |
ಅಪ್ರಕಂಪ್ಯಾ ನರವ್ಯಾಘ್ರೌ ರೌದ್ರಃ ಪ್ರಸ್ಥಾ ತುನ್ಮೈಚ್ಛತ || ೨೧

ತಸ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯನಾಜ್ಞಾಯ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಬ್ರವೀತ್ |
ವಹತ್ವಯಮುಲಂ ತಾನತ್ ಪಥಾನೇನ ತು ರಾಕ್ಷಸಃ || ೨೨

ಯಥಾ ಚೇಚ್ಛತಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ತಥಾ ವಹತು ರಾಕ್ಷಸಃ |
ಅಯಮೇವ ಹಿ ನಃ ಪಂಥಾ ಯೇನ ಯಾತಿ ನಿಶಾಚರಃ || ೨೩

ಸ ತು ಸ್ವಬಲನೀರ್ಯೇಣ ಸಮುತ್ಕ್ರಿಸ್ತ್ಯ ನಿಶಾಚರಃ |
ಬಾಲಾವಿನ ಸ್ಕಂಧಗತೌ ಚಕಾರಾತಿಬಲೋದ್ಧತಃ || ೨೪

ತಾನಾರೋಪ್ಯ ತತಃ ಸ್ಕಂಧಂ ರಾಘವೌ ರಜನೀಚರಃ |
ವಿರಾಧೋ ನಿನದನ್ ಘೋರಂ ಜಗಾಮಾಭಿಮುಖೋ ವನಮ್ ||

ದಿಂದ ಉರುಳಿಬೀಳುವ ಮೇರುವರ್ವತದ ಶಿಲೆಯಂತೆ, ವಿರಾಧನ ಕೈಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ವಿರಾಧನು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿಬಂದನು. ಧಟ್ಟನೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಕೃಷ್ಣಸರ್ಪಗಳಂತಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಒಲವಾಗಿ ಹೊಡೆದರು (೧೯-೨೦). ಹೀಗೆ ಅವರು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಒಂದೇಸಮನೆ ಪ್ರಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಘೋರಾಕೃತಿಯ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಅಚಲರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಎರಡುತೋಳುಗಳಿಂದಲೂ ಔಚಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದನು. ವಿರಾಧನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನರಿತು ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಈತನು ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡುಹೋಗಲು ಬಯಸಿದ್ದಾನೆ. (ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು) ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಲಿ. ನಾವು ಹೋಗಬೇಕಾದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದನು (೨೧-೨೩). ಆಗ ಬಲೋದ್ಧತನಾದ ಆ ವಿರಾಧನು ಬಾಲಕರನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನೆತ್ತಿ ತನ್ನ ಹೆಗಲಿನಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಭೀಕರವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯದೊಳಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು (೨೪-೨೫). ಅರಣ್ಯವಾದರೋ ನಾನಾಬಗೆಯ

ವನಂ ಮಹಾಮೇಘನಿಭಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ
 ದ್ರುಮೈರ್ಮಹದ್ಭಿರ್ವಿವಿಧೈರುಪೇತಮ್ |
 ನಾನಾವಿಧೈಃ ಪಕ್ಷಿಶತೈರ್ವಿಚಿತ್ರಂ
 ಶಿವಾಯುತಂ ವ್ಯಾಲಮೃಗೈರ್ವಿಕೀರ್ಣಮ್ || ೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತೃತೀಯಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುರ್ಥಃ ಸರ್ಗಃ

ವಿರಾಧನಿಖನನಮ್

ಹ್ರಿಯಮಾಣೌ ತು ತೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೈದೇಹೀ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
 ಉಚ್ಚೈಃಸ್ವರೇಣ ಚುಕ್ರೋಶ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಸುಭುಜಾ ಭುಜೌ || ೧
 ಏಷ ದಾಶರಥೀ ರಾಮಃ ಸತ್ಯವಾನ್ ಶೀಲವಾನ್ ಶುಚಿಃ |
 ರಕ್ಷಸಾ ರೌದ್ರರೂಪೇಣ ಹ್ರಿಯತೇ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೨

ಮಹಾವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಮಹಾಮೇಘದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿಯೂ ಕಪ್ಪಾ
 ಗಿಯೂ ಇದ್ದಿತು. ನೂರಾರುಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದಲೂ ನರಿಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಡುಮೃಗ
 ಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದ್ದಿತು. ಅಂಥಾ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ವಿರಾಧನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪

ವಿರಾಧನನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಹೂಳುವುದು

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಧನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗು
 ತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಸೀತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ನಲ್ಲೋಳುಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ
 ಕೂಗಿಕೊಂಡಳು : “ಅಯ್ಯೋ ! ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ರಾಕ್ಷಸನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು
 ಹೋಗುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ! ಈ ದಶರಥಪುತ್ರನು ಸತ್ಯಸಂಧ ; ಶೀಲವಂತ ; ಮನೋ

ನಾಂ ನೃಕಾ ಭಕ್ಷಯಿಷ್ಯಂತಿ ಶಾರ್ದೂಲಾ ದ್ವೀಪಿನಸ್ತಥಾ |
 ನಾಂ ಹರೋತ್ಸೃಜ್ಯ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಾ ನಮಸ್ತೇ ರಾಕ್ಷಸೋತ್ತಮ || ೩
 ತಸ್ಯಾಸ್ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ನೈದೇಹ್ಯಾ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
 ನೇಗಂ ಪ್ರಚಕ್ರತುರ್ವೀರೌ ವಧೇ ತಸ್ಯ ದುರಾತ್ಮನಃ || ೪
 ತಸ್ಯ ರೌದ್ರಸ್ಯ ಸೌಮಿತ್ರಿಬಾರ್ಹುಂ ಸನ್ಯಂ ಬಭಂಜ ಹ |
 ರಾಮಸ್ತು ದಕ್ಷಿಣಂ ಬಾಹುಂ ತರಸಾ ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ || ೫
 ಸ ಭಗ್ನಬಾಹುಃ ಸಂವಿಗ್ನೋ ನಿಪಸಾತಾಶು ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ಧರಣ್ಯಾಂ ನೇಘಸಂಕಾಶೋ ವಜ್ರಭಿನ್ನ ಇವಾಚಲಃ || ೬
 ಮುಷ್ಟಿಭಿರ್ಜಾನುಭಿಃ ಪದ್ಭಿಃ ಸೂದಯಂತೌ ತು ರಾಕ್ಷಸಮ್ |
 ಉದ್ಯಮ್ಯೋದ್ಯಮ್ಯ ಚಾಪ್ಯೇನಂ ಸ್ಥಂಡಿಲೇ ನಿಷ್ಪಿಪೇಷತುಃ || ೭
 ಸ ವಿದ್ಧೋ ಬಹುಭಿರ್ಬಾಣೈಃ ಖಡ್ಗಾಭ್ಯಾಂ ಚ ಪರಿಕ್ಷತಃ |
 ನಿಷ್ಪಿಷ್ಠೋ ಬಹುಧಾ ಭೂಮೌ ನ ಮಮಾರ ಸ ರಾಕ್ಷಸಃ || ೮

ವಾಕ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಶುಚಿಯಾದವನು. ಘೋರಾಕಾರದ ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಈತನನ್ನೂ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಹಿಡಿದೊಯ್ಯುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ! (೧-೨). ಇನ್ನು ನನ್ನನ್ನು ತೋಳ
 ಗಳೋ ಹುಲಿಗಳೋ ಚಿರತೆಗಳೋ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಓ ರಾಕ್ಷಸೋತ್ತಮ ! ರಾಮ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನೇ ಒಯ್ದು ಕೊಂದುಬಿಡು. ಇಗೋ, ನಿನಗೆ
 ಕೈಮುಗಿಯುತ್ತೇನೆ ! ” ಎಂದು ಗೋಳಾಡಿದಳು. ಅವಳ ವಿಲಾಸವನ್ನು ಕೇಳಿ
 ವೀರರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆ ದುರುಳನನ್ನು ವಧಿಸಲು ತ್ವರಿಮಾಡಿದರು (೩-೪).
 ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಎಡದೋಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಶ್ರೀರಾಮನು
 ಅವನ ಬಲದೋಳನ್ನು ಕೂಡಲೆ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕಿದನು. ಹೀಗೆ ತೋಳುಗಳೆರಡೂ
 ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗಲು ಕಪ್ಪುಮೋಡದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು, ವಜ್ರಾಯುಧ
 ನಿರ್ಭಿನ್ನನಾದ ಪರ್ವತದಂತೆ ನೆಲದಮೇಲೆ ತತ್ತರಿಸಿಬಿದ್ದನು (೫-೬). ಆಗ
 ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ವಿರಾಧನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಮೋಣಕಾಲುಗಳಿಂದ
 ದಲೂ ಪಾದಗಳಿಂದಲೂ ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ಗುದ್ದಿ ತಿವಿದು ತುಳಿದು ನೆಲದಮೇಲೆ
 ತೀಡಿದರು. ಆದರೇನು ! ವಿವಿಧ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದರೂ ಖಡ್ಗಗಳಿಂದ

ತಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ರಾಮಃ ಸುಭೃಶನುವಧ್ಯಮುಚಲೋಪನುಮ್ |
 ಭಯೇಷ್ಟಭಯದಃ ಶ್ರೀಮಾನಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೯

ತಪಸಾ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ರಾಕ್ಷಸೋಽಯಂ ನ ಶಕ್ಯತೇ |
 ಶಸ್ತ್ರೇಣ ಯುಧಿ ನಿರ್ಜೀತುಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ನಿಖನಾನಹೇ || ೧೦

ಕುಂಜರಸ್ಯೇನ ರೌದ್ರಸ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯಾಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ವನೇಽಸ್ಮಿನ್ ಸುಮಹಚ್ಛವ್ಯಂ ಖನ್ಯತಾಂ ರೌದ್ರಕರ್ಮಣಃ || ೧೧

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಮಃ ಪ್ರದರಃ ಖನ್ಯತಾಮಿತಿ |
 ತಸ್ಯಾ ವಿರಾಧಮಾಕ್ರಮ್ಯ ಕಂಠೇ ಪಾದೇನ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೧೨

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವೇಣೋಕ್ತಂ ರಾಕ್ಷಸಃ ಪ್ರಶ್ರಿತಂ ವಚಃ |
 ಇದಂ ಪ್ರೋವಾಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ವಿರಾಧಃ ಪುರುಷರ್ಷಭಮ್ || ೧೩

ಹತೋಽಹಂ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಶಕ್ರತುಲ್ಯಬಲೇನ ವೈ |
 ಮಯಾ ತು ಪೂರ್ವಂ ತ್ವಂ ಮೋಹಾನ್ ಜ್ಞಾತಃ ಪುರುಷರ್ಷಭ ||

ಕಡಿದರೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉರುಳಿಸಿ ಹೊರಳಿಸಿ ನೆಜ್ಜುಗುಜ್ಜಾಗಿ ಕುಕ್ಕಿದರೂ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ನಾಯಲಿಲ್ಲ! (೭-೮). ಹೀಗೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಯದೆ ಬಿಟ್ಟದಂತೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ವಿರಾಧನನ್ನು ನೋಡಿ, ಅಭಯವ್ರದನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ಹೇ ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ಈ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ತಪೋಬಲವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನನ್ನು ಶಸ್ತ್ರಬಲದಿಂದ ಜಯಿಸಿ ಸಂಹರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವನನ್ನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೂತುಬಿಡೋಣ (೯-೧೦). ಭಯಂಕರನಾದ ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಸಲಗದಂತೆ ಬೃಹದಾಕಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇವನನ್ನು ಹೂಳಲು ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳವನ್ನು ಅಗೆದುಬಿಡು” ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ವಿರಾಧನ ಕತ್ತನ್ನು (ಅವನು ಅಲ್ಲಾಡದಂತೆ) ಕಾಲಿನಿಂದ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತನು (೧೧-೧೨). ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನನ್ನು ಕುರಿತು ವಿನಯದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ನುಡಿದನು : “ಹೇ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಿನ್ನ ವರಾಕ್ರಮ ದೇವೇಂದ್ರನ ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು. ನಿನ್ನಿಂದ ನಾನು ಹತನಾದಂತೆಯೇ ಸರಿ.

ಕೌಸಲ್ಯಾ ಸುಪ್ರಜಾ ತಾತ ರಾನುಸ್ತ್ವಂ ವಿದಿತೋ ನುಯಾ |
 ವೈದೇಹೀ ಚ ಮಹಾಭಾಗಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೧೫

ಅಭಿಶಾಪಾದಹಂ ಘೋರಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ರಾಕ್ಷಸೀಂ ತನುಮ್ |
 ತುಂಬುರುರ್ನಾಮು ಗಂಧರ್ವಃ ಶಪ್ತೋ ವೈಶ್ರವಣೇನ ಹ || ೧೬

ಪ್ರಸಾದ್ಯನಾನಶ್ಚ ಮಯಾ ಸೋಽಬ್ರವೀನ್ಮಾಂ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಯದಾ ದಾಶರಥೀ ರಾನುಸ್ತ್ವಂ ವಧಿಷ್ಯತಿ ಸಂಯುಗೇ || ೧೭

ತದಾ ಪ್ರಕೃತಿನಾಪನ್ನೋ ಭವಾನ್ ಸ್ವರ್ಗಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ |
 ಇತಿ ವೈಶ್ರವಣೋ ರಾಜಾ ರಂಭಾಸಕ್ತಂ ಪುರಾನಘ || ೧೮

ಅನುಪಸ್ಥೀಯಮಾನೋ ಮಾಂ ಸಂಕೃದ್ಧೋ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಹ |
 ತನ ಪ್ರಸಾದಾನ್ಮುಕ್ತೋಽಹಮಭಿಶಾಪಾತ್ ಸುದಾರುಣಾತ್ || ೧೯

ಭುವನಂ ಸ್ವಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ವೋಽಸ್ತು ಪರಂತಪ |
 ಇತೋ ವಸತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಶರಭಂಗಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ || ೨೦

ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಯದೆಹೋದೆನು (೧೩-೧೪). ಅಪ್ಪಾ-ಶ್ರೀರಾಮ! ನಿನ್ನನ್ನು ಹಡೆದ ಕೌಸಲ್ಯಾದೇವಿ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮಳು. ಈಗ ನಿನ್ನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ವೈದೇಹಿಯು ಎಂಥ ಮಹಾಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿ ಯೆಂಬುದೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಎಂಥಾ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯೆಂಬುದೂ ಈಗ ಗೊತ್ತಾಯಿತು (೧೫). ನಾನು ಒಂದು ಶಾಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಘೋರವಾದ ರಾಕ್ಷಸದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದೆನು. ನಾನು ತುಂಬುರು ಎಂಬ ಗಂಧರ್ವ. ಕುಬೇರನಿಂದ ನನಗೆ ಶಾಪ ಬಂದಿತು. ಆಗ ನಾನು ಕುಬೇರನಿಗೆ ಕನಿಕರವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಅವನು “ದಶರಥಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ದಾಗ ನಿನಗೆ ಮೊದಲಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಬರುವುದು. ಆಗ ನೀನು ಪುನಃ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುವೆ” ಎಂದು ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಿದನು (೧೬-೧೮) ಶ್ರೀರಾಮ, ನಾನು ಒಮ್ಮೆ ರಂಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತನಾಗಿ ಕುಬೇರನನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೇವೆಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಕ್ರುಧನಾಗಿ ಕುಬೇರನು ನನಗೆ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈಗ ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ದಾರುಣವಾದ ಆ ಶಾಪದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು.

ಅಧ್ಯರ್ಥಯೋಜನೇ ತಾತ ಮಹರ್ಷಿಃ ಸೂರ್ಯಸಂನಿಭಃ |
 ತಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಮುಖಿಗಚ್ಛ್ಯ ತ್ವಂ ಸ ತೇ ಶ್ರೇಯೋ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ || ೨೧
 ಅನಟೇ ಚಾಸಿ ಮಾಂ ರಾಮ ಪ್ರಕ್ಷಿಪ್ಯ ಕುಶಲೀ ವ್ರಜ |
 ರಕ್ಷಸಾಂ ಗತಸತ್ತ್ವಾನಾಮೇಷ ಧರ್ಮಃ ಸನಾತನಃ || ೨೨
 ಅನಟೇ ಯೇ ನಿಧೀಯಂತೇ ತೇಷಾಂ ಲೋಕಾಃ ಸನಾತನಾಃ |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ವಿರಾಧಃ ಶರಸೀಡಿತಃ || ೨೩
 ಬಭೂವ ಸ್ವರ್ಗತಿಂ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ನೃಸ್ತದೇಹೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವೋ ವಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ವ್ಯಾದಿದೇಶ ಹ || ೨೪
 ತತಃ ಖನಿತ್ರಮಾದಾಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶ್ವಭ್ರಮುತ್ತಮನು |
 ಅಖನತ್ ಪಾರ್ಶ್ವತಸ್ತಸ್ಯ ವಿರಾಧಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨೫
 ತಂ ಮುಕ್ತಕಂಠಂ ನಿಷ್ಪಿಷ್ಯ ಶಂಕುಕರ್ಣಂ ಮಹಾಸ್ವನನು |
 ವಿರಾಧಂ ಪ್ರಾಕ್ಷುಪಚ್ಛ್ಯಭ್ರೇ ನದಂತಂ ಭೈರವಸ್ವನನು || ೨೬

ಇನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗುವೆನು. ಹೇ ವೀರಾಗ್ರಣಿ,
 ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಮಂಗಳವಾಗಲಿ ! ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ
 ಆದ ಶಂಭಂಗಮುನಿಯು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೧೯-೨೦). ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುಮಾರು
 ಒಂದೂವರೆ ಗಾವುದ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವ ಆ ಮಹರ್ಷಿ
 ಇದ್ದಾನೆ. ನೀನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡು. ಆತನು
 ನಿನಗೆ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನಂಟುಮಾಡುವನು (೨೧). ಶ್ರೀರಾಮ, ನನ್ನನ್ನು ಒಂದು
 ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನಿಶಂಕೆಯಿಂದ ತಳ್ಳಿಹೋಗು ಸತ್ತುಹೋದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ
 ಹೂಳುವುದು ಸನಾತನವಾದ ಪದ್ಧತಿ. ಹೀಗೆ ಹೂಳಲ್ಪಟ್ಟವರಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ
 ಯುಂಟು ” ಎಂದು ನುಡಿದು ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ವಿರಾಧನು ಶರಹತಿಯಿಂದ ನರಳುತ್ತ
 ಮೃತಪ್ರಾಯನಾದನು (೨೨-೨೩). ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಳ್ಳ
 ವನ್ನು ತೋಡುವಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಗುದ್ದಲಿಯನ್ನು
 ಹಿಡಿದು ವಿರಾಧನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳವನ್ನು ತೋಡಿದನು.
 ವಿರಾಧನ ಕತ್ತನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ

ತಮಾಹವೇ ನಿರ್ಜಿತಮಾಶುನಿಕ್ರಮಾ

ಸ್ಥಿರಾವುಭೌ ಸಂಯತಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |

ಮದಾನ್ವಿತೌ ಚಿಕ್ಷುಸತುರ್ಭಯಾನಹಂ

ನದಂತಮುಕ್ಚಿಸ್ಯ ಬಿಲೇ ತು ರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೨೭

ಅನಧ್ಯತಾಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಮಹಾಸುರಸ್ಯ ತೌ

ಶಿತೇನ ಶಸ್ತ್ರೇಣ ತದಾ ನರರ್ಷಭೌ |

ಸಮರ್ಥ್ಯ ಚಾತ್ಯರ್ಥವಿಶಾರದಾವುಭೌ

ಬಿಲೇ ವಿರಾಧಸ್ಯ ವಧಂ ಪ್ರಚಕ್ರತುಃ || ೨೮

ಸ್ವಯಂ ವಿರಾಧೇನ ಹಿ ಮೃತ್ಯುರಾತ್ಮನಃ

ಪ್ರಸಹ್ಯ ರಾಮೇಣ ವಧಾರ್ಥಮೀಪ್ಸಿತಃ |

ನಿವೇದಿತಃ ಕಾನನಚಾರಿಣಾ ಸ್ವಯಂ

ನ ಮೇ ವಧಃ ಶಸ್ತ್ರಕೃತೋ ಭವೇದಿತಿ || ೨೯

ತದೇನ ರಾಮೇಣ ನಿಶಮ್ಯ ಭಾಷಿತಂ

ಕೃತಾ ಮತಿಸ್ತಸ್ಯ ಬಿಲಪ್ರವೇಶನೇ |

ತಿಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅಮೇಲೆ ಗರ್ದಭಾಕಾಢನಾಗಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಹೊರಳಿಸಿ — ಅವನು ಭೈರವಧ್ವನಿಯಿಂದ ಅರಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು — ಅವನನ್ನು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿದರು (೨೪-೨೬). ಹೀಗೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ದೃಢವಿಕ್ರಮರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಭೀಕರನಾದ ವಿರಾಧನನ್ನು ಜಯಿಸಿ ಅವನನ್ನು ಹಳ್ಳದೊಳಕ್ಕೆ ಎಸೆದು ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು (೨೭). ಹರಿತವಾದ ಆಯುಧಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಸಾಯಲಾರನೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಅವರಿವರೂ ಆತನನ್ನು ಕಂದಕದೊಳಗೆ ಎಸೆದು ಕೊಂದರು. ಆ ವಿರಾಧನು ತನಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಮರಣವಾಗಲೆಂದು ಬಯಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ವನಚಾರಿಯು ಶಸ್ತ್ರದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಅಶಕ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದನು (೨೮-೨೯). ಆದರಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವನನ್ನು ಕಂದಕದೊಳಗೆ ತಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಕಂದಕದಲ್ಲಿ ತಳ್ಳುವಾಗ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ವನವೆಲ್ಲವೂ ಮೊಳಗುವಂತೆ ಅರಚಿಕೊಂಡನು. ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆತನನ್ನು

ಬಿಲಂ ಚ ರಾಮೇಣ ಬಲೇನ ರಕ್ಷಸಾ
ಪ್ರವೇಶ್ಯನಾನೇನ ನನಂ ವಿನಾದಿತಮ್ || ೩೦

ಪ್ರಹೃಷ್ಟರೂಪಾವಿನ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ
ವಿರಾಧನುಗ್ರಂ ಪ್ರದರೇ ನಿಖಾಯ ತಮ್ |
ನನಂದತುರ್ವಿತಭಯೌ ಮಹಾವನೇ
ಶಿಲಾಭಿರಂತರ್ದಧತುಶ್ಚ ರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೩೧

ತತಸ್ತು ತೌ ಕಾರ್ನುಕಖಡ್ಗಧಾರಿಣೌ
ನಿಹತ್ಯ ರಕ್ಷಃ ಪರಿಗೃಹ್ಯ ಮೈಥಿಲೀನಮ್ |
ವಿಜಹೃತುಸ್ತೌ ಮುದಿತೌ ಮಹಾವನೇ
ದಿವಿ ಸ್ಥಿತೌ ಚಂದ್ರದಿವಾಕರಾವಿನ || ೩೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುರ್ಥಃ ಸರ್ಗಃ

ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಎನೆದು ಅದರಮೇಲೆ ಕಲ್ಲುಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಮುಚ್ಚಿದರು (೩೦-೩೧). ಹೀಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟರು. ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಖಡ್ಗವನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದ ಆ ವೀರರು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರು ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ, ಆ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೩೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಶರಭಂಗಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಪ್ರಸ್ಥಾನಮ್

- ಹತ್ವಾ ತು ತಂ ಭೀಮಬಲಂ ವಿರಾಧಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ವನೇ |
ತತಃ ಸೀತಾಂ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಸಮಾಶ್ವಾಸ್ಯ ಚ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೧
- ಅಬ್ರವೀಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಮೋ ಭ್ರಾತರಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ |
ಕಷ್ಠಂ ವನಮಿದಂ ದುರ್ಗಂ ನ ಚ ಸ್ಮ ವನಗೋಚರಾಃ || ೨
- ಅಭಿಗಚ್ಛಾಮಹೇ ಶೀಘ್ರಂ ಶರಭಂಗಂ ತಪೋಧನಮ್ |
ಆಶ್ರಮಂ ಶರಭಂಗಸ್ಯ ರಾಘವೋಽಭಿಜಗಾಮು ಹ || ೩
- ತಸ್ಯ ದೇವಪ್ರಭಾವಸ್ಯ ತಪಸಾ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಃ |
ಸಮೀಪೇ ಶರಭಂಗಸ್ಯ ದದರ್ಶ ಮಹದದ್ಭುತಮ್ || ೪
- ವಿಭ್ರಾಜಮಾನಂ ವಪುಷಾ ಸೂರ್ಯವೈಶ್ವಾನರೋಪಮಮ್ |
ಅನರುಹ್ಯ ರಥೋತ್ಸಂಗಾತ್ಸಕಾಶೇ ವಿಬುಧಾನುಗಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೫

ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸೇರುವುದು. ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು
ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ವಿರಾಧನನ್ನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿ, ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಅಸ್ಥಿಕೊಂಡು ಅವಳನ್ನು ಸಂತೈಸಿ, ದನು. ಅಮೇಲೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ತಮ್ಮನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು ಒಹಳ ಕಷ್ಟ. ಇದು ದುರ್ಗಮವಾಗಿದೆ. ನಮಗೆ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಬಳಕೆಯಿಲ್ಲ (೧-೨). ಬೇಗನೆ ತಪೋಧನರಾದ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳನ್ನು ದರ್ಶನ ಮಾಡೋಣ” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟನು. ಅಲ್ಲಿ, ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತರೂ ದೇವತಾಸದೃಶರೂ ಆದ ಶರಭಂಗಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವು ಗೋಚರಿಸಿತು (೩-೪). ಸೂರ್ಯನೋ ಅಥವಾ ಅಗ್ನಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೇಜೋಮಯವಾದ ಒಂದು ಆಕೃತಿಯು

ಅಸಂಸ್ಪೃಶಂತಂ ವಸುಧಾಂ ದದರ್ಶ ನಿಬುಧೇಶ್ವರಮ್ |
ಸುಪ್ರಭಾಭರಣಂ ದೇವಂ ನಿರಜೋಂಬರಧಾರಿಣಮ್ || ೬

ತದ್ವಿಧೈರೇನ ಬಹುಭಿಃ ಸ್ವಾಜ್ಯಮಾನಂ ಮಹಾತ್ಮಭಿಃ |
ಹರಿಭಿರ್ವಾ ಜಿಭಿಯುಕ್ತ ಮಂತರಿಕ್ಷಗತಂ ರಥಮ್ || ೭

ದದರ್ಶಾದೂರತಸ್ತಸ್ಯ ತರುಣಾದಿತ್ಯಸಂನಿಭಮ್ |
ಸಾಂಡರಾಭ್ರಘನಪ್ರಖ್ಯಂ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಸಂನಿಭಮ್ || ೮

ಅಪಶ್ಯದ್ವಿಮಲಂ ಭತ್ರಂ ಚಿತ್ರನಾಲೋಪಶೋಭಿತಮ್ |
ಚಾಮರವ್ಯಜನೇ ಚಾಗ್ರೈ ರುಕ್ಮದಂಡೇ ಮಹಾಧನೇ || ೯

ಗೃಹೀತೇ ವರನಾರೀಭ್ಯಾಂ ಧೂಯಮಾನೇ ಚ ಮೂರ್ಧನಿ |
ಗಂಧರ್ವಾನುರಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಬಹವಃ ಪರಮುಷ್ಕಯಃ || ೧೦

ಅಂತರಿಕ್ಷಗತಂ ದೇವಂ ವಾಗ್ಬಿರಗ್ರಾಭಿರೀಡಿರೇ |
ಸಹ ಸಂಭಾಷಮಾಣೇ ತು ಶರಭಂಗೇಣ ವಾಸವೇ || ೧೧

ಕಾಣಿಸಿತು. ಸಮೀಪದಲ್ಲೊಂದು ರಥವು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ದೇವತೆಗಳು ನೆರೆದಿದ್ದರು. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವೇಂದ್ರನೇ ರಥದಿಂದಿಳಿದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟದೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವದನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ನೋಡಿದನು. ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು ರಘುಗರ್ಭುಗಿಸುವ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದನು (೫-೬) ಅವನಂತೆಯೇ ಇದ್ದ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳು ಆ ನಿಬುಧೇಶ್ವರನನ್ನು ಓಲೈಸುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಹಸುರುಬಣ್ಣದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ ದಿವ್ಯರಥವು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿತ್ತು (೭). ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಅದು ಬೆಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತು ಬಿಳಿಯ ನೋಡದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ, ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತ, ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹೂಮಾಲೆಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರವನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರನ ಶರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿಯಲಾಗಿತ್ತು (೮). ಅಲ್ಲದೆ ಇಬ್ಬರು ಅವರೆಯರು ಚಿನ್ನದ ಹಿಡಿ ಕೈಯುಳ್ಳ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಎರಡು ಚಾಮರಗಳನ್ನು ಆತನ ಶರಸ್ಸಿನ ಎರಡು ವಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇವಗಂಧರ್ವರೂ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರೂ ದೇವರ್ಷಿಗಳೂ ಆತನನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ದೇವೇಂದ್ರನು

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶತಕ್ರತುಂ ತತ್ರ ರಾನೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣನುಬ್ರವೀತ್ |
 ರಾನೋಽಥ ರಥನುದ್ವಿಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಯ ಪ್ರದರ್ಶಯನ್ || ೧೨
 ಅರ್ಚಿಸ್ತಂತಂ ಶ್ರಿಯಾ ಜುಷ್ಪನುದ್ಭುತಂ ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಪ್ರತಪಂತಮಿವಾದಿತ್ಯನಂತರಿಕ್ಷಗತಂ ರಥಮ್ || ೧೩
 ಯೇ ಹಯಾಃ ಪುರುಹೂತಸ್ಯ ಪುರಾ ಶಕ್ರಸ್ಯ ನಃ ಶ್ರುತಾಃ |
 ಅಂತರಿಕ್ಷಗತಾ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ ಇನೇ ಹರಯೋ ಧ್ರುವಮ್ || ೧೪
 ಇನೇ ಚ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರಾ ಯೇ ತಿಸ್ಥಂತ್ಯಭಿತೋ ರಥಮ್ |
 ಶತಂ ಶತಂ ಕುಂಡಲಿನೋ ಯುವಾನಃ ಖಡ್ಗಪಾಣಯಃ ||
 ನಿಸ್ತೀರ್ಣವಿಪುಲೋರಸ್ತ್ರಾಃ ಪರಿಘಾಯತಬಾಹವಃ |
 ಶೋಣಾಂಶುವಸನಾಃ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಘ್ರಾ ಇವ ದುರಾಸದಾಃ || ೧೬
 ಉರೋದೇಶೇಷು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಹಾರಾ ಜ್ವಲನಸಂನಿಭಾಃ |
 ರೂಪಂ ಭಿಭ್ರತಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಪಂಚವಿಂಶತಿನಾರ್ಷಿಕಮ್ || ೧೭
 ಏತದ್ಧಿ ಕಿಲ ದೇವಾನಾಂ ವಯೋ ಭನತಿ ನಿತ್ಯದಾ |
 ಯಥೇನೇ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಾಃ || ೧೮

ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ನೋಡಿದನು (೯-೧೧). ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಆ ದಿವ್ಯರಥವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಅದ್ಭುತವಾದ ಆ ರಥವನ್ನು ನೋಡು! ಎಷ್ಟು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದೆ! ಉರಿಯುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದೆ! (೧೨-೧೩). ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ನಾವು ಇಂದ್ರನ ಕುದುರೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೇಳಿದ್ದೆವಲ್ಲ! ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಈ ದಿವ್ಯಾಶ್ವಗಳು ಇಂದ್ರನವೇ ಸರಿ. ಈ ರಥದ ಇಕ್ಕಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಮಹಾಪುರುಷರು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಕುಂಡಲಧಾರಿಗಳೂ ಖಡ್ಗಹಸ್ತರೂ ಆದ ಯುವಕರು (೧೪-೧೫). ಇವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾದ ವಕ್ಷಸ್ಥಳವಿದೆ! ಪರಿಘದಂತೆ ನೀಳವಾದ ತೋಳು! ರಕ್ತಾಂಬರವನ್ನುಟ್ಟಿರುವ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹುಲಿಗಳಂತೆ ದುರ್ಧರ್ಷರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲರ ಎದೆಯಮೇಲೂ ಹಾರಗಳು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಮಿರುಗುತ್ತಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಇಪ್ಪತ್ತೈದುವರ್ಷದ ವ್ರಾಯದವರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೧೬-೧೭). ದೇವತೆಗಳಿಗೆ

ಇಹೈವ ಸಹ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ತಿಷ್ಠಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಯಾನಜ್ಞಾ ನಾನ್ಯುಹಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ಕ ಏಷ ದ್ವ್ಯತಿನಾನ್ ರಥೇ || ೧೯
 ತಮೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ಸೌಮಿತ್ರಿಮಿಹೈವ ಸ್ಥೀಯತಾಮಿತಿ |
 ಅಭಿಚಕ್ರಾಮು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮಂ ಪ್ರತಿ || ೨೦
 ತತಃ ಸಮಭಿಗಚ್ಛಂತಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ರಾಮಂ ಶಚೀಪತಿಃ |
 ಶರಭಂಗಮನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ವಿಬುಧಾನಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೧
 ಇಹೋಪಯಾತ್ಯಸೌ ರಾಮೋ ಯಾನನ್ಮಾಂ ನಾಭಿಭಾಷತೇ |
 ನಿಷ್ಠಾಂ ನಯತು ತಾನತ್ತು ತತೋ ಮಾಂ ದ್ರಷ್ಟ್ವಮರ್ಹತಿ || ೨೨
 ಚಿತನಂತಂ ಕೃತಾರ್ಥಂ ಚ ದ್ರಷ್ಟ್ವಾಹಮುಚಿರಾದಿಸುಮ್ |
 ಕರ್ಮ ಹ್ಯನೇನ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಮಹದನ್ಯೈಃ ಸುದುಷ್ಕರಮ್ || ೨೩
 ನಿಷ್ಪಾದಯಿತ್ವಾ ತತ್ ಕರ್ಮ ತತೋ ಮಾಂ ದ್ರಷ್ಟ್ವಮರ್ಹತಿ |
 ಅಥ ವಜ್ರೀ ತಮಾಸುಂತ್ರ ಮಾನಯಿತ್ವಾ ಚ ತಾಪಸಮ್ || ೨೪

ಯಾವಾಗಲೂ ಇದೇ ಎಯಸ್ಸು ಇರುತ್ತದೆ. ಸುಂವರಾಕೃತಿಯ ಈ ಪುರುಷರನ್ನು
 ನೋಡಿದರೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆಯೇ ತೋರುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ
 ಇಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ನಿಂತಿರು. ನಾನು ಹೋಗಿ ಈ ರಥದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ
 ತೇಜಸ್ವಿಯು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯುವೆನು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು
 (೧೮-೧೯). ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನು
 ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನು, ಆಶ್ರಮ
 ಕೈದುರಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳಿಗೆ
 ಅದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು (೨೦-೨೧):
 “ ಇಗೋ ! ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ನನ್ನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸು
 ವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲಿ. ಆಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು
 ನೋಡುವುದು ಲೇಸು. ಅವನು ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ
 ಮೇಲೆ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಆತನ ದರ್ಶನಮಾಡುವೆನು. ಇತರರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ
 ಒಂದು ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ (೨೨-೨೩).
 ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದು ಯುಕ್ತ ” ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ

ರಥೇನ ಹರಿಯುಕ್ತೇನ ಯಯೌ ದಿನನುರಿಂದನುಃ |
 ಪ್ರಯಾತೇ ತು ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷೇ ರಾಘವಃ ಸಪರಿಚ್ಛದೇ || ೨೫
 ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮುಪಾಸೀನಂ ಶರಭಂಗಮುಪಾಗಮತ್ |
 ತಸ್ಯ ಸಾದೌ ಚ ಸಂಗೃಹ್ಯ ರಾಮಃ ಸೀತಾ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೨೬
 ನಿಷೇದುಃ ಸಮನುಜ್ಞಾತಾ ಲಬ್ಧವಾಸಾ ನಿಮಂತ್ರಿತಾಃ |
 ತತಃ ಶಕ್ರೋಪಯಾನಂ ತು ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ್ ಸ ರಾಘವಃ || ೨೭
 ಶರಭಂಗಶ್ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ರಾಘವಾಯ ನ್ಯವೇದಯತ್ |
 ಮಾಮೇಷ ವರದೋ ರಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನಿರೀಷತಿ || ೨೮
 ಜಿತಮುಗ್ರೇಣ ತಪಸಾ ದುಷ್ಪ್ರಾಪಮಕೃತಾತ್ಮಭಿಃ |
 ಅಹಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ಪರ್ತಮಾನಮದೂರತಃ || ೨೯

ದೇವೇಂದ್ರನು ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಬೀಳ್ಗೊಂಡು ದಿವ್ಯಾಶ್ವಗಳನ್ನು ಹೊಡಿದ ರಥವನ್ನೇರಿ ತನ್ನ ವರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು* (೨೪-೨೫) ಇತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು (ದೇವೇಂದ್ರನು ಹೊರಟುಹೋದ್ದರಿಂದ) ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶರಭಂಗ ಮುನಿಗಳ ಪಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು (೨೬). ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಅವರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತರು. ಆಗ ಶರಭಂಗ ಮುನಿಗಳು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಭೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಆಗ ರಾಘವನು ದೇವೇಂದ್ರನ ಆಗಮನದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಮಾಡಲು, ಶರಭಂಗರು ಅದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದರು : “ಶ್ರೀರಾಮ, ವರಪ್ರದನಾದ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದಿದ್ದನು (೨೭-೨೮). ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನಾನು

* ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಇಂದ್ರನು ಮಾತನಾಡದಿರಲು ಮೂರು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ :

೧. ಶ್ರೀರಾಮನು ದೈವಾಂಶಪುರುಷನೆಂಬುದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿರಲಿ.
೨. ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ; ತಾನು ವೈಭವದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅವನೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ.
೩. ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿದ್ದು ತಿಳಿದರೆ ರಾವಣನು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಾನು.

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ನ ಗಚ್ಛಾಮಿ ತ್ವಾನುದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಿಯಾತಿಥಿನ್ |
 ತ್ವಯಾಹಂ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಧಾರ್ಮಿಕೇಣ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೩೦
 ಸಮಾಗಮ್ಯ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ತ್ರಿದಿವಂ ದೇವಸೇವಿತನ್ |
 ಅಕ್ಷಯಾ ನರಶಾರ್ದೂಲ ಮಯಾ ಲೋಕಾ ಜಿತಾಃ ಶುಭಾಃ || ೩೧
 ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯಶ್ಚ ನಾಕಪೃಷ್ಠ್ಯಶ್ಚ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಮಾನುಕಾನ್ |
 ಏನಮುಕ್ತೋ ನರವ್ಯಾಘ್ರಃ ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದಃ || ೩೨
 ಋಷಿಣಾ ಶರಭಂಗೇಣ ರಾಘವೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಅಹಮೇವಾಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ಸರ್ವಲೋಕಾನ್ ಮಹಾಮುನೇ || ೩೩
 ಆನಾಸಂ ತ್ವಹಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಪ್ರದಿಷ್ಟಮಿಹ ಕಾನನೇ |
 ರಾಘವೇಣೈವಮುಕ್ತಸ್ತು ಶಕ್ರತುಲ್ಯಬಲೇನ ವೈ || ೩೪
 ಶರಭಂಗೋ ಮಹಾವ್ರಾಜಃ ಪುನರೇವಾಬ್ರವೀದ್ವಚಃ |
 ಇಹ ರಾಮ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೋ ನಾನು ಧಾರ್ಮಿಕಃ || ೩೫

ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಜಯವಿಲ್ಲದವರು ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರರು. ಹೇ ವುರುಷೋತ್ತಮ, ನೀನು ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವುದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ನಿನ್ನಂಥ ಪ್ರಿಯನಾದ ಅತಿಥಿಯು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡದೆ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ನನಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲ (೨೯-೩೦). ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನೂ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ಅಕ್ಷಯನಾದ ಅನೇಕ ಪುಣ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನು ನಾನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಕ್ಕೂ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೂ ಸೇರಿದ ಭೋಗಭೂಮಿಗಳು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ* ; ಸ್ವೀಕರಿಸು ” ಎಂದು ನುಡಿದರು (೩೧-೩೨). ಶರಭಂಗ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲು ಸರ್ವಶಾಸ್ತ್ರವಿಶಾರದನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಆ ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನೂ ನಾನೇ ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವೆನು. ನನಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಲು ಒಂದು ಸ್ಥಳವು ಮಾತ್ರ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩೩-೩೪). ಆಗ ಮಹಾವ್ರಾಜ ರಾದ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ವಸತ್ಯರಣ್ಯೇ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸ ತೇ ನಾಸಂ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ |
 ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುಭಿಗಚ್ಛ ತ್ವಂ ಶುಚೌ ದೇಶೇ ತಪಸ್ವಿನಮ್ || ೩೬
 ರಮಣೀಯೇ ವನೋದ್ದೇಶೇ ಸ ತೇ ನಾಸಂ ವಿಧಾಸ್ಯತಿ |
 ಇಮಾಂ ಮಂದಾಕಿನೀಂ ರಾನು ಪ್ರತಿಸ್ತೋತಾಮನುಪ್ರಜ || ೩೭
 ನದೀಂ ಪುಷ್ಪೋಡುಪವಹಾಂ ತತ್ರ ತತ್ರ ಗಮಿಸ್ಯಸಿ |
 ಏಷ ಪಂಥಾ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ಮುಹೂರ್ತಂ ಪಶ್ಯ ತಾತ ಮಾಮ್ || ೩೮
 ಯಾವಜ್ಜ ಹಾಮಿ ಗಾತ್ರಾಣಿ ಜೀರ್ಣಾಂ ತ್ವಚಮಿವೋರಗಃ |
 ತತೋಽಗ್ನಿಂ ಸುಸಮಾಧಾಯ ಹುತ್ವಾ ಚಾಜ್ಯೇನ ಮಂತ್ರವಿತ್ || ೩೯
 ಶರಭಂಗೋ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪ್ರವಿನೇಶ ಹುತಾಶನಮ್ |
 ತಸ್ಯ ರೋಮಾಣಿ ಕೇಶಾಂಶ್ಚ ದದಾಹಾಗ್ನಿರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೪೦

“ಶ್ರೀರಾಮ, ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರೆಂಬ ಧಾರ್ಮಿಕರೂ ವರ್ಚಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ
 ಋಷಿಗಳೊಬ್ಬರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ನಿನಗೆ ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ
 ಕೊಡುವರು. ನೀನು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗು. ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿಯೂ
 ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಒಂದು ವನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ವಾಸಸ್ಥಾನ
 ವನ್ನು ತೋರಿಸುವರು (೩೫-೩೬). ಇದೋ, ಇಲ್ಲಿ ಮಂದಾಕಿನಿನದಿಯು
 ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಎದುರುಮುಖವಾಗಿ ನದೀತೀರವನ್ನು ಹಿಡಿದು
 ನೀನು ಹೋಗಬೇಕು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಹೊಳೆಗಳನ್ನು ದಾಟಬೇಕಾಗುವುದು.
 ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗಳು ತೆವ್ವದಂತೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ತೇಲಿಬರುತ್ತವೆ ! ಅದೇ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ
 ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ದಾರಿ ” ಎಂದು ನುಡಿದು ದಾರಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು
 (೩೭-೩೮). ಆಮೇಲೆ “ವತ್ಸ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದವರೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು
 ನೋಡುತ್ತಿರು. ಹಾವು ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಪರೆಯನ್ನು ಬಿಡುವಂತೆ ನಾನು ಈ ದೇಹ
 ವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿಬಿಡುವೆನು ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಂತ್ರಜ್ಞರಾದ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು
 ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯಾಹುತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು
 (೩೯). ಅನಂತರ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಆ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ
 ಬಿಟ್ಟರು. ಕೂಡಲೆ ಅವರ ರೋಮಗಳು, ತಲೆಗೂದಲು, ಜೀರ್ಣವಾದ ಚರ್ಮ,

ಜೀರ್ಣಾಂ ತ್ವಚಂ ತಥಾಸ್ಥೀನಿ ಯಚ್ಚ ಮಾಂಸಂ ಸಶೋಣಿತಮ್ |
ರಾನುಸ್ತು ವಿಸ್ಮಿತೋ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಭಾರ್ಯಯಾ ಚ ಸಹಾತ್ಮನಾನ್ ||

ಸ ಚ ಪಾವಕಸಂಕಾಶಃ ಕುಮಾರಃ ಸನುಪದ್ಯತ |

ಉತ್ಥಾಯಾಗ್ನಿಚಯಾತ್ತ ಸ್ಮಾಚ್ಛರಭಂಗೋ ವ್ಯರೋಚತ || ೪೨

ಸ ಲೋಕಾನಾಹಿತಾಗ್ನೀನಾಮೃಷೀಣಾಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ |

ದೇವಾನಾಂ ಚ ವ್ಯತಿಕ್ರಮ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ ವ್ಯರೋಹತ || ೪೩

ಸ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಾ ಭವನೇ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಃ

ಪಿತಾನುಹಂ ಸಾನುಚರಂ ದದರ್ಶ ಹ |

ಪಿತಾನುಹಶ್ಚಾಪಿ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ತಂ ದ್ವಿಜಮ್

ನನಂದ ಸುಸ್ವಾಗತಮಿತ್ಯುವಾಚ ಹ ||

೪೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಮೂಳೆ, ಮಾಂಸ, ರಕ್ತ - ಎಲ್ಲವೂ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟು ಭಸ್ಮವಾದವು !
ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಇದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ
ನಿಂತಿದ್ದನು ! (೩೯-೪೧). ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ
ಅಗ್ನಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ತರುಣನೊಬ್ಬನು ಪುಟೆದ್ದನು ! ಅತನೇ ಶರಭಂಗ
ಮಹರ್ಷಿ ! (೪೨). (ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಶರಭಂಗರು ಅಂತರಿಕ್ಷಾಭಿ
ಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟು) ಆಹಿತಾಗ್ನಿಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳೂ ದೇವತೆ
ಗಳೂ ಪಡೆಯತಕ್ಕ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದಾಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದರು
(೪೩). ಅಲ್ಲಿ ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳಾದ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಪರಿವಾರಸಮ್ಮೇತನಾದ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಶರಭಂಗರನ್ನು
ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಆದರಿಸಿದನು (೪೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಷ್ಠಃ ಸರ್ಗಃ

ರಕ್ಷೋವಧಪ್ರತಿಜ್ಞಾನಮ್

ಶರಭಂಗೇ ದಿವಂ ಯಾತೇ ಮುನಿಸಂಘಾಃ ಸಮಾಗತಾಃ ಅಭ್ಯಗಚ್ಛಂತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ರಾಮಂ ಜ್ವಲಿತತೇಜಸಮ್	೧
ವೈಖಾನಸಾ ವಾಲಖಿಲ್ಯಾಃ ಸಂಪ್ರಕ್ಷಾಲಾ ಮರೀಚಿಪಾಃ ಅಶ್ತಕುಟ್ಟಾಶ್ಚ ಬಹವಃ ಪತ್ರಾಹಾರಾಶ್ಚ ತಾಪಸಾಃ	೨
ದಂತೋಲೂಖಲಿನಶ್ಚೈವ ತಥೈವೋನ್ಮಜ್ಜಕಾಃ ಪರೇ ಗಾತ್ರಶಯ್ಯಾ ಅಶಯ್ಯಾಶ್ಚ ತಥೈವಾನನಕಾಶಿಕಾಃ	೩
ಮುನಯಃ ಸಲಿಲಾಹಾರಾ ವಾಯುಭಕ್ಷಾಸ್ತಥಾಪರೇ ಆಕಾಶನಿಲಯಾಶ್ಚೈವ ತಥಾ ಸ್ಥಂಡಿಲಶಾಯಿನಃ	೪
ತಥೋರ್ಧ್ವವಾಸಿನೋ ದಾಂತಾಸ್ತಥಾರ್ದ್ರಪಟಿವಾಸಸಃ ಸಜಸಾಶ್ಚ ತಪೋನಿತ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಪಂಚತಪೋಃಸ್ವಿತಾಃ	೫

ಸರ್ಗ ೬

ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳು ರಾಕ್ಷಸರಿಂದಾಗುವ ಜಾಧೆಯನ್ನು
ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಭಯಪ್ರವಾಸ

ಹೀಗೆ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನೈದಲು, ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ
ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಗುಂವಾಗಿ ಕಲಿತು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ
ಒಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವೈಖಾನಸ, ವಾಲಖಿಲ್ಯ, ಸಂಪ್ರಕ್ಷಾಲ, ಮರೀಚಿಪ, ಅಶ್ತಕುಟ್ಟ,
ಪತ್ರಾಹಾರ — ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದು ವಿವಿಧರೀತಿಯ ತಪೋನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿದ್ದ
ಋಷಿಗಳಿದ್ದರು (೧-೨). ಕೆಲವರು ದಂತೋಲೂಖಲಿ, ಉನ್ಮಜ್ಜಕ, ಗಾತ್ರಶಯ್ಯ,
ಅನನಕಾಶಿಕ, ಸಲಿಲಾಹಾರ, ವಾಯುಭಕ್ಷ, ಆಕಾಶನಿಲಯ, ಸ್ಥಂಡಿಲಶಾಯಿ,
ಉರ್ಧ್ವವಾಸಿ, ದಾಂತ, ಅರ್ಧ್ರಪಟ, ಸಜಸ, ತಪೋನಿತ್ಯ, ಪಂಚತಪ—ಎಂಬ

ಸರ್ವೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಾ ಶ್ರಿಯಾ ಜುಷ್ವಾ ದೃಢಯೋಗಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ |
ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮೇ ರಾನುಮುಭಿಜಗ್ಮಶ್ಚ ತಾಪಸಾಃ || ೬

ಅಭಿಗಮ್ಯ ಚ ಧರ್ಮಜ್ಞಾ ರಾನುಂ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ನರಮ್ |
ಊಚುಃ ಪರಮಧರ್ಮಜ್ಞ ನೃಷಿಸಂಘಾಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ || ೭

ತ್ವಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುಕುಲಸ್ಯಾಸ್ಯ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ಚ ಮಹಾರಥ |
ಪ್ರಧಾನಶ್ಚಾಸಿ ನಾಥಶ್ಚ ದೇವಾನಾಂ ಮಘವಾನಿವ || ೮

ವಿಶ್ರುತಸ್ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ಯಶಸಾ ವಿಕ್ರಮೇಣ ಚ |
ಸಿತೃವ್ರತತ್ವಂ ಸತ್ಯಂ ಚ ತ್ವಯಿ ಧರ್ಮಶ್ಚ ಪುಷ್ಕಲಃ || ೯

ತ್ವಾನಾಸಾದ್ಯ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಧರ್ಮಜ್ಞಂ ಧರ್ಮವತ್ಸಲಮ್ |
ಅರ್ಥಿತ್ವಾನ್ನಾಥ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಸ್ತಚ್ಚ ನಃ ಕ್ಷಂತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೦

ಅಧರ್ಮಸ್ತು ಮಹಾಂಸ್ತಾತ ಭವೇತ್ತಸ್ಯ ಮಹೀಪತೇಃ |
ಯೋ ಹರೇದ್ವಲಿಷಡ್ಭಾಗಂ ನ ಚ ರಕ್ಷತಿ ಪುತ್ರವತ್ || ೧೧

ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದ ತಪೋನಿಷ್ಠರು* (೩-೫). ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ ಯುಕ್ತರೂ ಯಮನಿಯನಾದಿ ಯೋಗಾನುಷ್ಠಾನತತ್ಪರರೂ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಪರಮಧರ್ಮಿಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಹೀಗೆ ನಿವೇದಿಸಿದರು (೬-೭): “ಎಲೈ ವೀರಾಗ್ರೇಸರನೆ, ನೀನು ಇಷ್ಟಾಕುಮಂಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತಮುಖ್ಯನಾಗಿರುವೆಯಲ್ಲದೆ ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಒಡೆಯ ನಾಗಿರುವೆ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಿರುವಂತೆ, ನೀನು ಕೀರ್ತಿಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಪಿತೃಭಕ್ತಿಯೂ ಸತ್ಯ ಧರ್ಮಗಳೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕಳವಾಗಿ ನೆಲೆಸಿವೆ (೮-೯). ಹೇ ಸ್ವಾಮಿ, ನಮಗೆ ಒಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಧರ್ಮವತ್ಸಲನೂ ಆದ ನಿನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸು. ಶ್ರೀರಾಮ, ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳ ಸಂವಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ತೆರಿಗೆಯೆಂದು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ

* ಈ ಹೆಸರುಗಳ ವಿವರಣೆಗಾಗಿ ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಯುಂಜಾನಃ ಸ್ವಾನಿವ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಪ್ರಾಣೈರಿಷ್ಟಾನ್ ಸುತಾನಿವ |
ನಿತ್ಯಯುಕ್ತಃ ಸದಾ ರಕ್ಷನ್ ಸರ್ವಾನ್ ವಿಷಯವಾಸಿನಃ || ೧೨

ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಶಾಶ್ವತೀಂ ರಾಮ ಕೀರ್ತಿಂ ಸ ಬಹುವಾರ್ಷಿಕೀಮ್ |
ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ಥಾನಮಾಸಾದ್ಯ ತತ್ರ ಚಾಪಿ ಮಹೀಯತೇ || ೧೩

ಯತ್ ಕರೋತಿ ಪರಂ ಧರ್ಮಂ ಮುನಿರ್ಮೂಲಫಲಾಶನಃ |
ತತ್ರ ರಾಜ್ಞಶ್ಚ ತುರ್ಭಾಗಃ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಣ ರಕ್ಷತಃ || ೧೪

ಸೋಽಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭೂಯಿಷ್ಮೋ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಗಣೋ ಮಹಾನ್ |
ತ್ವನ್ನಾಥೋನಾಥವದ್ರಾಮ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ವಧ್ಯತೇ ಭೃತಮ್ || ೧೫

ಏಹಿ ಪಶ್ಯ ಶರೀರಾಣಿ ಮುನೀನಾಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ |
ಹತಾನಾಂ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಘೋರೈರ್ಬಹೂನಾಂ ಬಹುಧಾ ವನೇ || ೧೬

ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಅಧರ್ಮವು ಅವನಿಗೆ ಗಂಟುಬೀಳು ತ್ತದೆ (೧೦-೧೧). ರಾಜನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸದಾ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ವ್ರಾಣಗಳಂತೆಯೂ ವ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಿಯರಾದ ಪುತ್ರರಂತೆಯೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸತಕ್ಕವನು ಬಹು ಕಾಲದವರೆಗೆ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮ ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ (೧೨-೧೩). ಫಲಮೂಲ ಗಳನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡು ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವ ಮುನಿಯು ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವನೋ ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವು* ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸುವ ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ (೧೪). ಶ್ರೀರಾಮ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಈ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರ ಗುಂಪನ್ನು ನೋಡು. ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ಇವರಿಗೆ ಬಹಳ ಪೀಡೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ನೀನು ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದರೂ ಇವರು ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವರಂತೆ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ವನದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನನಿಷ್ಠರಾದ ಈ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೂರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದು ಬಡಿದು ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ! ಶ್ರೀರಾಮ,

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಪಂಪಾನದೀನಿವಾಸಾನಾಮನು ಮಂದಾಕಿನೀಮುಪಿ |

ಚಿತ್ರಕೂಟಾಲಯಾನಾಂ ಚ ಕ್ರಿಯತೇ ಕದನಂ ಮಹತ್ || ೧೭

ಏನಂ ನಯಂ ನ ಮೃಷ್ಯಾನೋ ವಿಪ್ರಕಾರಂ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ |

ಕ್ರಿಯಮಾಣಂ ನನೇ ಘೋರಂ ರಕ್ಷೋಭಿರ್ಭೀಮಕರ್ಮಭಿಃ || ೧೮

ತತಸ್ತ್ವಾಂ ಶರಣಾರ್ಥಂ ಚ ಶರಣ್ಯಂ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಾಃ |

ಪರಿಪಾಲಯ ನೋ ರಾನು ವಧ್ಯಮಾನಾನ್ ಶಾಚರೈಃ || ೧೯

ಪರಾ ತ್ವತ್ತೋ ಗತಿರ್ವೀರ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ನೋಪಪದ್ಯತೇ |

ಪರಿಪಾಲಯ ನಃ ಸರ್ವಾನ್ ರಾಕ್ಷಸೇಭ್ಯೋ ನೃಸಾತ್ಮಜ || ೨೦

ಏತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಸ್ತಾ ಪಸಾನಾಂ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ |

ಇದಂ ಪ್ರೋವಾಚ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸರ್ವಾನೇವ ತಪಸ್ವಿನಃ || ೨೧

ನೈವನುಹತ ಮಾಂ ವಕ್ತುಮಾಜ್ಞಾಪ್ಯೋಽಹಂ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ |

ಕೇವಲೇನಾತ್ಮಕಾರ್ಯೇಣ ಪ್ರವೇಷ್ಟ್ಯಂ ಮಯಾ ನನಮ್ || ೨೨

ಇವರ ದೇಹವನ್ನು ನೀನೇ ಬಂದು ನೋಡು ! (೧೫-೧೬). ಪಂಪಾನದೀತೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಮಂದಾಕಿನಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರಕೂಟದ ತವುಲುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸವಾಗಿರುವ ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕಿರುಕುಳವಾಗುತ್ತಿದೆ. ರಾಕ್ಷಸರು ಭೀಕರವಾದ ಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಘೋರವಾದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಇದನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರೆವು (೧೭-೧೮). ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಾರ್ಥಕವಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇವೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ನಮ್ಮನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸು ; ಈ ನಿಶಾಚರರ ಕಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸು. ಹೇ ರಾಜಪುತ್ರ, ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಮಗೆ ಬೇರೆ ಗತಿ ಇಲ್ಲ. ಈ ರಾಕ್ಷಸರ ಉಪದ್ರವದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು ” ಎಂದು ವ್ರಾಧಿಸಿದರು (೧೯-೨೦). ಆಗ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನು ತಪೋನಿಷ್ಠರಾದ ಆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ತಾವು ನನಗೆ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ (ದೈನ್ಯದಿಂದ) ಹೇಳಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡೆಂದು ನನಗೆ ತಾವು ಅಜ್ಞಾಪಿಸಬೇಕು ನನ್ನ ಸ್ವಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ— ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಈ ಅರಣ್ಯವನ್ನು

ವಿಪ್ರಕಾರನುಸಾಕ್ರಷ್ಟಂ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಭವತಾಮಿನುಮ್ |

ಪಿತುಸ್ತು ನಿರ್ದೇಶಕರಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋಽಹಮಿದಂ ನನಮ್ || ೨೩

ಭವತಾನುರ್ಥಸಿದ್ಧಾರ್ಥನಾಗತೋಽಹಂ ಯದೃಚ್ಛಯಾ |

ತಸ್ಯ ಮೇಯಂ ವನೇ ನಾಸೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ಮಹಾಫಲಃ || ೨೪

ತಪಸ್ವಿನಾಂ ರಣೇ ಶತ್ರುನ್ ಹಂತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ |

ಪಶ್ಯಂತು ವೀರ್ಯಮೃಷಯಃ ಸಭ್ರಾತುರ್ಮೇ ತಪೋಧನಾಃ || ೨೫

ದತ್ತಾಭಯಂ ಚಾಪಿ ತಪೋಧನಾನಾಂ

ಧರ್ಮೇ ಧೃತಾತ್ಮಾ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ |

ತಪೋಧನೈಶ್ಚಾಪಿ ಸಭಾಜ್ಯವೃತ್ತಃ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮೇವಾಭಿಜಗಾಮ ವೀರಃ || ೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಷ್ಠಃ ಸರ್ಗಃ

ಪ್ರವೇಶಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು (೨೧-೨೨). ಈಗ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬಂದದ್ದು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಲಿ. ನನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಾಲಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅಭೀಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ವನವಾದಿಂದ ನನಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ಫಲವಂಟು (೨೩-೨೪). ಮಹಾತ್ಮರೆ, ತಪೋಧನರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಮತ್ತು ನನ್ನ ತಮ್ಮನ ಪರಾಕ್ರಮವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ನೀವೇ ಕಾಣುವಿರಿ ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೫) ಹೀಗೆ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೆ ಆಭಯವನ್ನಿತ್ತನು. ತಪಸ್ವಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನ್ಯನನೀಯವಾದ ಚಾರಿತ್ರವುಳ್ಳ ಆ ವೀರನು, ಅನಂತರ, ಸೀತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರಣೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾಶ್ರಮಃ

ರಾಮಸ್ತು ಸಹಿತೋ ಭ್ರಾತೃ ಸೀತಯಾ ಚ ಪರಂತಪಃ |
ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಸ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಜಗಾನು ಸಹ ತೈರ್ದ್ವಿಜೈಃ || ೧

ಸ ಗತ್ವಾ ದೂರನುಧ್ವಾನಂ ನದೀಸ್ತೀರ್ತ್ವಾ ಬಹೂದಕಾಃ |
ದದರ್ಶ ವಿಪುಲಂ ಶೈಲಂ ಮಹಾಮೇಘಾನಿವೋನ್ನತಮ್ || ೨

ತತಸ್ತದಿಕ್ಷ್ವಾನ್ಸುಕುನರೌ ಸಂತತಂ ವಿವಿಧೈರ್ದುರ್ಮಯೈಃ |
ಕಾನನಂ ತೌ ವಿವಿಶತುಃ ಸೀತಯಾ ಸಹ ರಾಘವೌ || ೩

ಪ್ರವಿಷ್ಟಸ್ತು ವನಂ ಘೋರಂ ಬಹುಪುಷ್ಪಫಲದ್ರುಮಮ್ |
ದದರ್ಶಾಶ್ರಮಮೇಕಾಂತೇ ಚೀರನಾಲಾಪರಿಷ್ಕೃತಮ್ || ೪

ತತ್ರ ತಾಪಸನಾಸೀನಂ ಮಲಪಂಕಜಟಾಧರಮ್ |
ರಾಮಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಂ ವಿಧಿವತ್ತಪೋಥನಮುಭಾಷತ || ೫

ಸರ್ಗ ೭

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದು.

ಆ ರಾತ್ರಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾಸ

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋದರು. ಅವನು ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಆನೆಕ ಹೊಳೆಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಬಹುದೂರ ಹೋದಮೇಲೆ ಮಹಾ ಮೇಘದಂತೆ ಉನ್ನತವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಶೈಲವನ್ನು ಕಂಡನು (೧-೨). ಇಕ್ಷ್ವಾಕು ವಂಶಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ವಿವಿಧವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಆ ಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಂದು ವನವನ್ನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು (೩). ಆ ಘೋರಾಂಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಹೂಹಣ್ಣುಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಆಶ್ರಮ ವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಂಡನು. ಅಲ್ಲಿ ನಾರುಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನಾಲಾಗಿ ಆರಹಾಕಿದ್ದರು.

ರಾನೋಹನುಸ್ಮಿ ಭಗವನ್ ಭವಂತಂ ದ್ರಷ್ಟುನಾಗತಃ |

ತನ್ಮಾಭಿವದ ಧರ್ಮಜ್ಞ ಮಹರ್ಷೇ ಸತ್ಯವಿಕ್ರಮ || ೬

ಸ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ತತೋ ವೀರಂ ರಾಮಂ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ವರಮ್ |

ಸಮಾಶ್ಲಿಷ್ಯ ಚ ಬಾಹುಭ್ಯಾಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೭

ಸ್ವಾಗತಂ ಖಲು ತೇ ವೀರ ರಾಮ ಧರ್ಮಭೃತಾಂ ವರ |

ಆಶ್ರಮೋಯಂ ತ್ವಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಃ ಸನಾಥ ಇವ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ || ೮

ಪ್ರತೀಕ್ಷ್ಯನಾಣಸ್ತ್ವಾಮೇವ ನಾರೋಹೇಹಂ ಮಹಾಯಶಃ |

ದೇವಲೋಕಮಿತೋ ವೀರ ದೇಹಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಮಹೀತಲೇ || ೯

ಚಿತ್ರಕೂಟಮುಪಾದಾಯ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟೋಽಸಿ ಮೇ ಶ್ರುತಃ |

ಇಹೋಪಯಾತಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದೇವರಾಜಃ ಶತಕ್ರತುಃ || ೧೦

ಉಪಾಗಮ್ಯ ಚ ಮಾಂ ದೇವೋ ಮಹಾದೇವಃ ಸುರೇಶ್ವರಃ |

ಸರ್ವಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಚಿತಾನಾಹ ಮನು ಪುಣ್ಯೇನ ಕರ್ಮಣಾ ||

ಆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ವಿಗಳಾದ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ದರ್ಶನಮಾಡಿದನು. (ನಿರಂತರವಾಗಿ ತಪೋನಿರತರಾದ್ದರಿಂದ ದೇಹಶುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದೆ) ಆ ಮುನಿಗಳ ದೇಹವು ಕೊಳೆಯಾಗಿತ್ತು. ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟಿದ ಜಟೆಯನ್ನು ಅವರು ಧರಿಸಿದ್ದರು (೪-೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ “ಭಗವನ್, ನಾನು ರಾಮನೆಂಬುವವನು. ನಿಮ್ಮ ದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಧರ್ಮಜ್ಞರು. ಸತ್ಯನಿಷ್ಠರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ನನ್ನನ್ನು ಹರಸಿರಿ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೬). ಆಗ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿನೋಡಿ ಅವನನ್ನು ಎರಡು ತೋಳುಗಳಿಂದಲೂ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು “ರಾಮ, ಹೇ ಪರಾಕ್ರಮಿ, ಧಾರ್ಮಿಕಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನಿನಗೆ ಸದಾ ಸ್ವಾಗತ ಈ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದೆಯಲ್ಲ! ಈಗ ಇದು ಸನಾಥವಾಯಿತು! (೭-೮). ನಿನ್ನನ್ನೇ ನಾನು ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೇಹವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ತ್ಯಜಿಸಿ ದೇವಲೋಕವನ್ನೇರದೆ ತಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ನಾನು ಕೇಳಿದೆನು. ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ದೇವೇಂದ್ರನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದನು (೯-೧೦). ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ಆ ಸುರೇಶ್ವರನು ನನ್ನ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಪುಣ್ಯಲೋಕ

ತೇಷು ದೇವರ್ಷಿಜುಷ್ವೇಷು ಜಿತೇಷು ತಪಸಾ ನುಯಾ |
ನುತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ ಸಭಾರ್ಯಸ್ತ್ವಂ ನಿಹರಸ್ವ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೨

ತನುಗ್ರತಪಸಾ ಯುಕ್ತಂ ನುಹರ್ಷಿಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |
ಪ್ರತ್ಯವಾಚಾತ್ಮವಾನ್ ರಾನೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಿವ ವಾಸವಃ || ೧೩

ಅಹನೇವಾಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ಸ್ವಯಂ ಲೋಕಾನ್ ಮಹಾಮುನೇ |
ಅನಾಸಂ ತ್ವಹಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಪ್ರದಿಷ್ಟಮಿಹ ಕಾನನೇ || ೧೪

ಭವಾನ್ ಸರ್ವತ್ರ ಕುಶಲಃ ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇ ರತಃ |
ಅಖ್ಯಾತಃ ಶರಭಂಗೇಣ ಗೌತಮೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೫

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ನುಹರ್ಷಿಲೋಕವಿಶ್ರುತಃ |
ಅಬ್ರವೀನ್ಮಧುರಂ ವಾಕ್ಯಂ ಹರ್ಷೇಣ ಮಹತಾಪ್ಲುತಃ || ೧೬

ಅಯಮೇವಾಶ್ರಮೋ ರಾಮ ಗುಣವಾನ್ ರಮ್ಯತಾಮಿಹ |
ಋಷಿಸಂಘಾನುಚರಿತಃ ಸದಾ ಮೂಲಫಲಾನ್ವಿತಃ || ೧೭

ಗಲೂ ನನಗೆ ವಶವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ದೇವರ್ಷಿಗಳಿರುವ ಆ ಲೋಕಗಳು ತಪೋಒಲದಿಂದ ನನಗೆ ಕೈಗೂಡಿವೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ಕೊಡುವೆನು. ನೀನು ಪತ್ನೀಸಮೇತನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೧೧-೧೨). ಶ್ರೀರಾಮನಾದರೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯ (ಆಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗದವನು) ಆತನು ಉಗ್ರತಪಸ್ವಿಗಳೂ ಸತ್ಯವಾದಿಗಳೂ ಆದ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಇಂದ್ರನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವಂತೆ “ಮಹಾತ್ಮರೆ, ಪುಣ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನು ನಾನೇ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ನನಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಸಸ್ಥಳ. ನೀವು ಸಕಲವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿಷ್ಣಾತರೆಂದೂ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯಾಪರರೆಂದೂ ಗೌತಮವಂಶೀಯರಾದ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದನು (೧೩-೧೫). ಆಗ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಗಳಾದ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮುನಿಗಳು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಮಧುರವಾಣಿಯಿಂದ “ಶ್ರೀರಾಮ, ಈ ಆಶ್ರಮವೇ ನಿನಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿ ಇರಬಹುದು.

ಇಮನಾಶ್ರಮನಾಗಮ್ಯ ಮೃಗಸಂಘಾ ನುಹಾಯಶಃ |
ಅಟಿತ್ವಾ ಪ್ರತಿಗಚ್ಛಂತಿ ಲೋಭಯಿತ್ವಾಕುತೋಭಯಾಃ || ೧೮

ನಾನೋ ದೋಷೋ ಭವೇದತ್ರ ಮೃಗೇಭ್ಯೋಽನ್ಯತ್ರ ವಿದ್ಧಿ ವೈ |
ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ವಚನಂ ತಸ್ಯ ಮಹರ್ಷೀರ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗ್ರಜಃ || ೧೯

ಉವಾಚ ವಚನಂ ಧೀರೋ ವಿಕೃಷ್ಯ ಸಶರಂ ಧನುಃ |
ತಾನಹಂ ಸುಮಹಾಭಾಗ ಮೃಗಸಂಘಾನ್ ಸಮಾಗತಾನ್ || ೨೦

ಹನ್ಯಾಂ ನಿಶಿತಧಾರೇಣ ಶರೇಣಾಶನಿನರ್ಚಸಾ |
ಭವಾಂಸ್ತತ್ರಾಭಿಷಜ್ಯೇತ ಕಿಂ ಸ್ಯಾತ್ ಕೃಚ್ಛ್ರತರಂ ತತಃ || ೨೧

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಾಶ್ರಮೇ ವಾಸಂ ಚಿರಂ ತು ನ ಸಮರ್ಥಯೇ |
ತಮೇವಮುಕ್ತೋಪರಮಂ ರಾಮಃ ಸಂಧ್ಯಾಮುಪಾವಿಶತ್ || ೨೨

ಅನ್ವಾಸ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಂ ತತ್ರ ವಾಸಮಕಲ್ಪಯತ್ |
ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಸ್ಯಾಶ್ರಮೇ ರಮ್ಯೇ ಸೀತಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ || ೨೩

ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಂದಿ ಋಷಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಫಲಮೂಲಗಳು ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ (೧೮-೧೯). ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೃಗಗಳು ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿ ಆಲೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ (ತಮ್ಮ ರೂಪಜೇಷ್ಠಾದಿಗಳಿಂದ) ಮರುಳು ಗೊಳಿಸಿ ನಮ್ಮ ಸಮಾಧಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯನ್ನು ತಂದು ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಮೃಗಗಳ ಹಾವಳಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿ ” ಎಂದು (೧೮-೧೯). ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗ್ರಜನು “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿದರೆ ಈ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಸಿಡಲಿನಂತಿರುವ ನನ್ನ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಆ ಮೃಗಗಳನ್ನು ನಾನು ಕೊಲ್ಲಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾದೀತು. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುಷ್ಟತ್ಯವೇನಿದ್ದೀತು ? (೨೦-೨೧). ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಇರುವುದು ಸರಿಯೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನಾದನು. ಅನಂತರ ನಾಯಂಕಾಲದ ಸಂಧ್ಯಾಕಾರ್ಯವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಸುಂದರವಾದ ಆ ತವೋವನದಲ್ಲಿ ಸೀತಾ

ತತಃ ಶುಭಂ ತಾಪಸಭೋಜ್ಯಮನ್ನಂ
 ಸ್ವಯಂ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಃ ಪುರುಷರ್ಷಭಾಭ್ಯಾಮ್ |
 ತಾಭ್ಯಾಂ ಸುಸತ್ಪತ್ಯ ದದೌ ಮಹಾತ್ಮಾ
 ಸಂಧ್ಯಾನಿವೃತ್ತೌ ರಜನೀಮವೇಕ್ಷ್ಯ || ೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಭೃನುಜ್ಞಾ

ರಾಮಸ್ತು ಸಹಸೌಮಿತ್ರಿಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೇನಾಭಿಪೂಜಿತಃ |
 ಪರಿಣಾಮ್ಯ ನಿಶಾಂ ತತ್ರ ಪ್ರಭಾತೇ ಪ್ರತ್ಯಬುದ್ಧ್ಯತ || ೧

ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಉಳಿದುಕೊಂಡನು (೨೨-೨೩). ಸಂಜೆಯು ಕಳೆದು ರಾತ್ರಿ
 ಯಾಯಿತು. ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳು ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೂ
 (ಸೀತೆಗೂ) ತಾಪಸಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ತಾವೇ ತಂದುಕೊಟ್ಟು
 ಆದರದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಏಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೮

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು
 ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಕೃತನಾಗಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣ
 ರೊಡನೆ ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ತವೋವನದಲ್ಲಿ ಕಳೆದನು. ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಅವನು

ಉತ್ಥಾಯ ತು ಯಥಾಕಾಲಂ ರಾಘವಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ |
ಉಪಾಸ್ಪೃಶತ್ ಸುತೀತೇನ ಜಲೇನೋತ್ಪಲಗಂಧಿನಾ || ೨

ಅಥ ತೇಗ್ನಿಂ ಸುರಾಂಶ್ಚೈವ ವೈದೇಹೀ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಕಲ್ಯಾಣಂ ವಿಧಿವದಭ್ಯರ್ಚ್ಯ ತಪಸ್ವಿಶರಣೇ ವನೇ || ೩

ಉದಯಂತಂ ದಿನಕರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿಗತಕಲ್ಮಷಾಃ |
ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮಭಿಗಮ್ಯೇದಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ವಚನಮಬ್ರುವನ್ || ೪

ಸುಖೋಷಿತಾಃ ಸ್ಮ ಭಗವಂಸ್ತ್ವಯಾ ಪೂಜ್ಯೇನ ಪೂಜಿತಾಃ |
ಆಪ್ಯಚ್ಛಾಮಃ ಪ್ರಯಾಸ್ಯಾಮೋ ಮುನಯಸ್ತ್ವರಯಂತಿ ನಃ || ೫

ತ್ವರಾಮಹೇ ವಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಂ ಕೃತ್ಸ್ಮನಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ |
ಋಷೀಣಾಂ ಪುಣ್ಯಶೀಲಾನಾಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಾಮ್ || ೬

ಅಭ್ಯನುಜ್ಞಾತುಮಿಚ್ಛಾಮಃ ಸಹ್ಯಭಿರ್ಮುನಿಪುಂಗವೈಃ |
ಧರ್ಮನಿತ್ಯೈಸ್ತಪೋದಾಂತೈರ್ವಿಶಿಷ್ಟೈರಿವ ಪಾವಕೈಃ || ೭

ಸಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದು ನೈದಿಲೆಗಳ ಕಂಪನ್ನು ಬೀರುತ್ತಿದ್ದ ತಣ್ಣೀರಿನಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ನಾನನೂಡಿದನು (೧-೨). ಅನಂತರ ಶುಚಿಭೂತರಾದ ಸೀತಾರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆ ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ವ್ರಾತಕಾಲದ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ದೇವತಾರ್ಚನೆ ಯನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ಆಪ್ಪರಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯೋನ್ಮುಖನಾದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ವಂದಿಸಿ ವಿನಯದಿಂದ ಹೀಗೆಂದರು (೩-೪): “ಮಹಾತ್ಮರೆ, ನಾವು ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಕಳೆದೆವು. ಪೂಜ್ಯರಾದ ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನು ಆದರದಿಂದ ನೋಡಿಕೊಂಡಿರಿ. ನಾವು ತಮ್ಮ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇವೆ; ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವು. ನಮ್ಮೊಡನೆ ಬಂದ ಮುನಿಗಳು ತ್ವರೆಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳೆಲ್ಲರ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನೂ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ನಮಗೆ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಗಿದೆ (೫-೬). ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರೂ ಜ್ವಾಲೆಯಿಲ್ಲದ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ (ಬಾದಿ ಮುಚ್ಚಿದ ಕೆಂಡದಂತೆ) ಮಹಿಮಾನ್ವಿತರೂ ಆದ ಈ ಮುನಿಗಳೂ ನಾವೂ ತಮ್ಮ

ಅನಿಷಹ್ಯಾತಪೋ ಯಾವತ್ ಸೂರ್ಯೋ ನಾತಿನಿರಾಜತೇ |
ಅನೂರ್ಗೇಣಾಗತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ಪ್ರಾಪ್ಯೇವಾನ್ವಯವರ್ಚಿತಃ || ೮

ತಾನದಿಚ್ಛಾನ್ಮಹೇ ಗಂತುಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಚರಣೌ ಮುನೇಃ |
ವನಂದೇ ಸಹಸೌಮಿತ್ರೀಃ ಸೀತಯಾ ಸಹ ರಾಘವಃ || ೯

ತೌ ಸಂಸ್ಪೃಶಂತೌ ಚರಣಾನುತ್ಥಾಪ್ಯ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
ಗಾಢನಾಲಿಂಗ್ಯ ಸಸ್ನೇಹಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೦

ಅರಿಷ್ಟಂ ಗಚ್ಛ ಪಂಥಾನಂ ರಾಮ ಸೌಮಿತ್ರೀಣಾ ಸಹ |
ಸೀತಯಾ ಚಾನಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ಛಾಯಯೇವಾನುವೃತ್ತಯಾ || ೧೧

ಪಶ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ರಮ್ಯಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಾಮಹ |
ಏಷಾಂ ತಪಸ್ವಿನಾಂ ವೀರ ತಪಸಾ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮಹ || ೧೨

ಸಪ್ರಾಜ್ಯಫಲಮೂಲಾನಿ ಪುಷ್ಪಿತಾನಿ ವನಾನಿ ಚ |
ಪ್ರಶಾಂತಮೃಗಯೂಥಾನಿ ಶಾಂತಪಕ್ಷಿಗಣಾನಿ ಚ || ೧೩

ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದೇವೆ (೭). ತಡಮಾಡಿದರೆ ಸೂರ್ಯನು ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ತಡೆಯಲಾರದಷ್ಟು ತಾವವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ ಉರಿಯುವನು. ದುರ್ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಪಡೆದ ಸಂವತ್ತಿನಿಂದ ಬೀಗುವ ಕುಲಹೀನನಂತೆ ಜನರನ್ನು ಪೀಡಿಸುವನು. ಆಷ್ಟು ರೋಳಿಗೆ ನಾವು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇವೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ವಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು (೮-೯). ವಾದಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಎತ್ತಿ ಗಾಢವಾಗಿ ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಹೀಗೆಂದರು : “ ರಾಮ, ನಿನ್ನ ದೇರಿ ಸುಗಮವಾಗಲಿ ! ಈ ಸೌಮಿತ್ರಿ, ನೆರಳಿನಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಅನು ವರ್ತಿಸುವ ಸೀತೆ — ಇವರೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿ ಹೋಗಿಬಾ (೧೦-೧೧) ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿತ್ತದ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಿರುವ ತಪಸ್ವಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ರಮಣೀಯವಾಗಿರುವ ಅವರ ಆಶ್ರಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿಬಾ. ಆ ವನಗಳಲ್ಲಿ ಫಲಮೂಲಗಳೂ ಪುಷ್ಪಗಳೂ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತವೆ.

ಪುಲ್ಲಪಂಕಜಷಂಡಾನಿ ಪ್ರಸನ್ನಸಲಿಲಾನಿ ಚ |

ಕಾರಂಡವನಿಕೀರ್ಣಾನಿ ತಟಾಕಾನಿ ಸರಾಂಸಿ ಚ ||

೧೪

ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸೇ ದೃಷ್ಟಿರಮ್ಯಾಣಿ ಗಿರಿಪ್ರಸ್ರವಣಾನಿ ಚ |

ರಮಣೀಯಾನ್ಯರಣ್ಯಾನಿ ಮಯೂರಾಭಿರುತಾನಿ ಚ ||

೧೫

ಗನ್ಯುತಾಂ ವತ್ಸ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಭವಾನಪಿ ಚ ಗಚ್ಛತು |

ಆಗಂತವ್ಯಂ ತ್ವಯಾ ತಾತ ಪುನರೇವಾಶ್ರಮಂ ಮಮ ||

೧೬

ಏನಮುಕ್ತಸ್ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |

ಪ್ರದಕ್ಷಿಣಂ ಮುನಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಸ್ಥಾತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ ||

೧೭

ತತಃ ಶುಭತರೇ ತೂಣೇ ಧನುಷೀ ಚಾಯತೇಕ್ಷಣಾ |

ದದೌ ಸೀತಾ ತಯೋರ್ಭ್ರಾತೋಃ ಖಡ್ಗೌ ಚ ವಿನುಲೌ ತತಃ ||

೧೮

ಅಬದ್ಧ್ಯ ಚ ಶುಭೇ ತೂಣೇ ಚಾಪೌ ಚಾದಾಯ ಸಸ್ವನೌ |

ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಾನಾಶ್ರಮಾದ್ಗಂತುಮುಭೌ ತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ ||

೧೯

ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಮೃಗಗಳು ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿವೆ. ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಸಹ ಜಗಳವಾಡದೆ ಶಾಂತವಾಗಿವೆ (೧೨-೧೩). ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆಗಳೂ ಸರೋವರಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳು ಅರಳಿರುತ್ತವೆ ನೀರು ತಿಳಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನೀರುಕೋಳಿಗಳು ವಿಹರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೈಯುವ ಗಿರಿನದಿಗಳನ್ನೂ ನವಿಲುಗಳ ಕೇಕಾರವದಿಂದ ಮೋಹಕವಾದ ಕಾನನಗಳನ್ನೂ ನೀನು ನೋಡಬಹುದು (೧೪-೧೫) ವತ್ಸ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನೂ ಹೋಗಿಬಾ. ವತ್ಸ-ರಾಮ, ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಬರಬೇಕು” ಎಂದರು ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲೆಂದು ನುಡಿದು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಹಿತನಾಗಿ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರಿಗೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣವನ್ನು ಮಾಡಿ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದನು (೧೬-೧೭). ಆಗ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿಯಾದ ವೈದೇಹಿಯು ಬತ್ತಳಿಕೆ, ಧನುಸ್ಸು ಮತ್ತು ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲಪಡಿಸಿದಳು (೧೮). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೆಗಲಿಗೆ ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿ ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಜೇಗೈಯುತ್ತ

ಶ್ರೀಮಂತೌ ರೂಪಸಂಪನ್ನೌ ದೀಪ್ಯಮಾನ್ೌ ಸ್ವತೇಜಸೌ |

ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ ತೌ ಧೃತಚಾಪೌ ತೌ ಸೀತಯಾ ಸಹ ರಾಘವೌ || ೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಮಃ ಸರ್ಗಃ

ನವಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾಧರ್ಮಾನೇದನಮ್

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೇನಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧತಂ ರಘುನಂದನಮ್ |

ಹೃದ್ಯಯಾ ಸ್ನಿಗ್ಧಯಾ ವಾಚಾ ಭರ್ತಾರಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಟರು. ರೂಪವಂತರೂ ತೇಜಸ್ವಿಗಳೂ ಆದ ಆ ರಘುಕುಲ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಸೀತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು (೧೯-೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೯

ವೈರಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಧರ್ಮವಲ್ಲವೆಂದೂ ಆಯುಧಪಾಣಿಗಳಾಗಿ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗುವದೆಂದೂ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವುದು

ಹೀಗೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣ ಮುನಿಗಳ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಡೆದು ರಘುನಂದನನು ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಆಗ (ದಾರಿಯಲ್ಲಿ) ಸೀತಾದೇವಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು

ಅಯಂ ಧರ್ಮಃ ಸುಸೂಕ್ಷ್ಮೇಣ ವಿಧಿನಾ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ಮಹಾನ್ |
ನಿನ್ಯತ್ತೇನ ತು ಶಕ್ಯೋಽಯಂ ವ್ಯಸನಾತ್ ಕಾಮಜಾದಿಹ || ೨

ತ್ರಿಣೈವ ವ್ಯಸನಾನ್ಯತ್ರ ಕಾಮಜಾನಿ ಭವಂತ್ಯುತ |
ಮಿಥ್ಯಾವಾಕ್ಯಂ ಗುರುತರಂ ತಸ್ಮಾದ್ಗುರುತಮೇ ಉಭೇ || ೩

ಪರದಾರಾಭಿಗಮನಂ ವಿನಾ ವೈರಂ ಚ ರೌದ್ರತಾ |
ಮಿಥ್ಯಾವಾಕ್ಯಂ ನ ತೇ ಭೂತಂ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ ರಾಘವ || ೪

ಕುತೋಽಭಿಲಷಣಂ ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ ಪರೇಷಾಂ ಧರ್ಮನಾಶನಮ್ |
ತವ ನಾಸ್ತಿ ಮನುಷ್ಯೇಂದ್ರ ನ ಚಾಭೂತ್ತೇ ಕದಾಚನ || ೫

ಮನಸ್ಯಪಿ ತಥಾ ರಾಮ ನ ಚೈತದ್ವಿದ್ಯತೇ ಕ್ವಚಿತ್ |
ಸ್ವದಾರನಿರತಸ್ತ್ವಂ ಚ ನಿತ್ಯಮೇವ ನೃಪಾತ್ಮಜ || ೬

ಧರ್ಮಿಷ್ಠಃ ಸತ್ಯಸಂಧಶ್ಚ ಪಿತುರ್ನಿದೇಶಕಾರಕಃ |
ತ್ವಯಿ ಸತ್ಯಂ ಚ ಧರ್ಮಶ್ಚ ತ್ವಯಿ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ || ೭

ಕುರಿತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಮಧುರವಾಗಿ ನುಡಿದಳು (೧) :
“ಆರ್ಯಪುತ್ರ, ನೀನು ಮಹತ್ತರವಾದ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದೀಯೆ.
ಅತ್ಯಂತಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಚಾರಮಾಡಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆ
ಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕಾಮಜನ್ಯವಾದ ವ್ಯಸನವನ್ನು ತೊರೆದವನು ಧರ್ಮವನ್ನು
ಆಚರಿಸಬಲ್ಲ (೨). ಕಾಮಜನ್ಯವಾದ ವ್ಯಸನಗಳು ಮೂರು : ಸುಳ್ಳುಹೇಳುವುದು,
ವರಸ್ತ್ರೀಗಮನ ಮತ್ತು ವೈರಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಪರಹಿಂಸೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ
ಸುಳ್ಳಿಗಿಂತ ಉಳಿದ ಎರಡು ವ್ಯಸನಗಳು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡವು. ಶ್ರೀರಾಮ, ರಘು
ಕುಲೋತ್ಪನ್ನನಾದ ನೀನು ಹಿಂದೆ ಎಂದೂ ಸುಳ್ಳಾಡಿದವನಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅಡ
ತಕ್ಕವನಲ್ಲ (೩-೪). ಧರ್ಮಹಾನಿಕರವಾದ ಪರಸ್ತ್ರೀವ್ಯಸನವು ನಿನ್ನ ಬಳಿಯಾದರೂ
ಸುಳಿದೀತೆ ? ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅದು ಎಂದಿಗೂ ತಲೆದೋರದು.
ಹಿಂದೆ ಇರಲೂ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದವನಲ್ಲ.
ರಾಜಪುತ್ರ, ನೀನು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯೋರ್ವಳನ್ನೇ ಪ್ರೇಮಿಸುತ್ತ
ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ (೫-೬). ಧರ್ಮಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಸತ್ಯಸಂಧನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ತಚ್ಚ ಸರ್ವಂ ನುಹಾಬಾಹೋ ಶಕ್ಯಂ ಧರ್ತುಂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯೈಃ |

ತವ ವಶ್ಯೇಂದ್ರಿಯತ್ವಂ ಚ ಜಾನಾಮಿ ಶುಭದರ್ಶನ || ೮

ತೃತೀಯಂ ಯದಿದಂ ರೌದ್ರಂ ಪರಪ್ರಾಣಾಭಿಹಂಸನಮ್ |

ನಿರ್ವೈರಂ ಕ್ರಿಯತೇ ಮೋಹಾತ್ತಚ್ಚ ತೇ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಮ್ || ೯

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ತಸ್ತ್ವಯಾ ವೀರ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಾಮ್ |

ಋಷೀಣಾಂ ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಾಯ ವಧಃ ಸಂಯತಿ ರಕ್ಷಸಾಮ್ || ೧೦

ಏತನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ಚ ನನಂ ದಂಡಕಾ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಮ್ |

ಪ್ರಸ್ಥಿತಸ್ತ್ವಂ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಧೃತಬಾಣಶರಾಸನಃ || ೧೧

ತತಸ್ತ್ವಾಂ ಪ್ರಸ್ಥಿತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನುನು ಚಿಂತಾಕುಲಂ ಮನಃ |

ತ್ವದ್ವೃತ್ತಂ ಚಿಂತಯಂತ್ಯಾ ವೈ ಭವೇನ್ನಿಶ್ರೇಯಸಂ ಮಹತ್ || ೧೨

ನ ಹಿ ಮೇ ರೋಚತೇ ವೀರ ಗಮನಂ ದಂಡಕಾನ್ ಪ್ರತಿ |

ಕಾರಣಂ ತತ್ರ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ವದಂತ್ಯಾಃ ಶ್ರೂಯತಾಂ ಮನು || ೧೩

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ಸಕಲಸದ್ಗುಣಗಳೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿವೆ. ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ (೭-೮). ಆದರೆ..., ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ವರಹಿಂಸೆಮಾಡುವುದೆಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯಸನ ಉಂಟಷ್ಟೆ? ಅದು ಭಯಂಕರ ವಾದದ್ದು. ಅದು ಅವಿಚಾರದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂರನೆಯ ವ್ಯಸನ ಈಗ ನಿನಗೆ ಒದಗಿದೆಯೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸು ತ್ತೇನೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ (೯-೧೦). ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಧನುರ್ಬಾಣ ಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಹೀಗೆ ನೀನು ಬಂದುದನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆಯು ಆವರಿಸಿದೆ. ನಿನಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತಿರುವ ನನಗೆ ವ್ಯಥೆಯಾಗಿದೆ (೧೧-೧೨). ಶ್ರೀರಾಮ, ನೀನು ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ

ತ್ವಂ ಹಿ ಬಾಣಧನುಷ್ಪಾಣಿಭ್ರಾತೃ ಸಹ ವನಂ ಗತಃ |

ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನನಚರಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಕಚ್ಚಿತ್ ಕುರ್ಯಾಃ ಶರವ್ಯಯಮ್

ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂ ಚ ಹಿ ಧನುರ್ಮತಾಶಸ್ಯೇಂಧನಾನಿ ಚ |

ಸಮೀಪತಃ ಸ್ಥಿತಂ ತೇಜೋ ಬಲಮುಚ್ಛ್ರಯತೇ ಭೃಶಮ್ || ೧೫

ಪುರಾ ಕಿಲ ಮಹಾಬಾಹೋ ತಪಸ್ವೀ ಸತ್ಯವಾಕ್ ಶುಚಿಃ |

ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿದಭವತ್ ಪುಣ್ಯೇ ವನೇ ರತಮೃಗದ್ವಿಜೇ || ೧೬

ತಸ್ಯೈವ ತಪಸೋ ನಿಘ್ನಂ ಕರ್ತುಮಿಂದ್ರಃ ಶರ್ಚೀಪತಿಃ |

ಖಡ್ಗಸಾಣಿರಥಾಗಚ್ಛದಾಶ್ರಮಂ ಭಟಿರೂಪಧೃತ್ || ೧೭

ತಸ್ಮಿಂಸ್ತದಾಶ್ರಮಪದೇ ನಿಶಿತಃ ಖಡ್ಗ ಉತ್ತಮಃ |

ಸ ನ್ಯಾಸವಿಧಿನಾ ದತ್ತಃ ಪುಣ್ಯೇ ತಪಸಿ ತಿಷ್ಠತಃ || ೧೮

ಸ ತಚ್ಛಸ್ತ್ರಮನುಪ್ರಾಪ್ಯ ನ್ಯಾಸರಕ್ಷಣತತ್ಪರಃ |

ವನೇ ತಂ ವಿಚರತ್ಯೇವ ರಕ್ಷನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಮಾತ್ಮನಃ || ೧೯

ಹೋಗುವುದು ನನಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು :
ನೀನಾದರೋ ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ.
ಇಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ನೀನು ಬಾಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ
ಸಂದರ್ಭವು ಬರಬಹುದು (೧೩-೧೪). ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಬಳಿ ಧನುಸ್ಸಿರುವುದು,
ಬೆಂಕಿಯ ಹತ್ತಿರ ಸೌದೆ ಇರುವುದು—ಎರಡೂ ಒಂದೇ. ಅವು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ
ಕ್ಷತ್ರಿಯನ ಮತ್ತು ಬೆಂಕಿಯ ತೇಜೋಬಲಗಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತವೆ.
ಶ್ರೀರಾಮ, ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪುಣ್ಯಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಋಷಿಯೊಬ್ಬನಿದ್ದನಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೃಗ
ಪಕ್ಷಿಗಳು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ತಪಸ್ವಿಯು ಸತ್ಯಸಂಧನಾಗಿ ಶುಚಿಯಾಗಿದ್ದನು
(೧೫-೧೬). ಶರ್ಚೀಪತಿಯಾದ ಇಂದ್ರನು ಆ ಋಷಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ವಿಘ್ನವನ್ನು ತರ
ಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಒಬ್ಬ ಭಟನ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಪಾಣಿಯಾಗಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ
ಬಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಋಷಿಗೆ ತನ್ನ ಹರಿತವಾದ ಖಡ್ಗವನ್ನು
ಕೆಲವು ಕಾಲ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ನ್ಯಾಸವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು (೧೭-೧೮).
ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆ ಭಟನು ಇಟ್ಟ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ಕಾವಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ಆ ತಪಸ್ವಿಯು

ಯತ್ರ ಗಚ್ಛತ್ಯುಪಾಧಾತುಂ ಮೂಲಾನಿ ಚ ಫಲಾನಿ ಚ |

ನ ವಿನಾ ಯಾತಿ ತಂ ಖಡ್ಗಂ ನ್ಯಾಸರಕ್ಷಣತತ್ಪರಃ || ೨೦

ನಿತ್ಯಂ ಶಸ್ತ್ರಂ ಪರಿವಹನ್ ಕ್ರಮೇಣ ಸ ತಪೋಧನಃ |

ಚಕಾರ ರೌದ್ರೀಂ ಸ್ವಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ತಪಸಿ ನಿಶ್ಚಯಮ್ || ೨೧

ತತಃ ಸ ರೌದ್ರೇಭಿರತಃ ಪ್ರಮತ್ತೋಽಧರ್ಮಕರ್ತತಃ |

ತಸ್ಯ ಶಸ್ತ್ರಸ್ಯ ಸಂವಾಸಾಜ್ಜಗಾಮ ನರಕಂ ಮುನಿಃ || ೨೨

ಏನಮೇತತ್ ಪುರಾವೃತ್ತಂ ಶಸ್ತ್ರಸಂಯೋಗಕಾರಣಮ್ |

ಅಗ್ನಿಸಂಯೋಗವದ್ಧೇತುಃ ಶಸ್ತ್ರಸಂಯೋಗ ಉಚ್ಯತೇ || ೨೩

ಸ್ನೇಹಾಚ್ಚ ಬಹುಮಾನಾಚ್ಚ ಸ್ಮಾರಯೇತ್ವಾಂ ನ ಶಿಕ್ಷಯೇ |

ನ ಕಥಂಚನ ಸಾ ಕಾರ್ಯಾ ಗೃಹೀತಧನುಷಾ ತ್ವಯಾ || ೨೪

ಖಡ್ಗವನ್ನು ಜೋವಾನವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು ಅವನು ಅದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದರೆ- ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಖಡ್ಗವನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು (೧೯-೨೦). ಹೀಗೆ ಆ ತಪಸ್ವಿಯು ನದಾ ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಅವನ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾದ ರಜೋಗುಣವು ಮನೆ ಮಾಡಿತು. ಕಡೆಗೆ ಅವನು ವಿವೇಕಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಹಿಂಸಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದನು. ಅಧರ್ಮವು ಅವನನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಜಗ್ಗಿತು. ಮುನಿಯಾಗಿದ್ದವನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರದ ಸಹವಾಸದಿಂದ ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋದನಂತೆ ! (೨೧-೨೨). ಹೀಗೆ ಆಯುಧವನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದು ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಪುರಾತನ ಕಥೆಯುಂಟು. ಆಯುಧಗಳ ಸಹವಾಸ ಬೆಂಕಿಯೊಡನೆ ಚೆಲ್ಲಾಟವಾಡಿದಂತೆ ಅನರ್ಥಹೇತುವೆಂದು ಹಿರಿಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಆರ್ಯಪುತ್ರ, ಪ್ರೇಮದಿಂದಲೂ ನಿನಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಸಲಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿರುವುದನ್ನೇ ನೆನಪುಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೇ ವಿನಾ ಹೊಸದಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿಲ್ಲ (೨೩-೨೪).

ಬುದ್ಧಿನ್ಯೈರಂ ವಿನಾ ಹಂತುಂ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ದಂಡಕಾಶ್ರಿತಾನ್ |
 ಅಪರಾಧಂ ವಿನಾ ಹಂತುಂ ಲೋಕಾನ್ ವೀರ ನ ಕಾನುಯೇ || ೨೫
 ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಣಾಂ ತು ವೀರಾಣಾಂ ವನೇಷು ನಿಯತಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಧನುಷಾಂ ಕಾರ್ಯಮೇತಾನದಾರ್ತಾನಾಂ ಭಿರಕ್ಷಣಮ್ || ೨೬
 ಕ್ಷ ಚ ಶಸ್ತ್ರಂ ಕ್ಷ ಚ ವನಂ ಕ್ಷ ಚ ಕ್ಷಾತ್ರಂ ತಸಃ ಕ್ಷ ಚ |
 ನ್ಯಾವಿದ್ಧಮಿದಮಸ್ಮಾಭಿದೇಶಧರ್ಮಸ್ತು ಪೂಜ್ಯತಾಮ್ || ೨೭
 ತದಾರ್ಯ ಕಲುಷಾ ಬುದ್ಧಿರ್ಜಾಯತೇ ಶಸ್ತ್ರಸೇವನಾತ್ |
 ಪುನರ್ಗತ್ವಾ ತ್ವಯೋಧ್ಯಾಯಾಂ ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮಂ ಚರಿಷ್ಯಸಿ || ೨೮
 ಅಕ್ಷಯಾ ತು ಭವೇತ್ ಪ್ರೀತಿಃ ಶ್ವಶ್ರೂಶ್ವಶುರಯೋರ್ಮಮ |
 ಯದಿ ರಾಜ್ಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಭವೇತ್ಸ್ವಂ ನಿರತೋ ಮುನಿಃ || ೨೯

ನೀನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು
 ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸುವುದು ಸರ್ವಧಾ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ನಮಗೆ
 ತಪ್ಪುಮಾಡದೆ ಇರತಕ್ಕವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ನನಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ (೨೫).
 ವನವಾಸಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಕ್ಷತ್ರಧರ್ಮ
 ವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ ವೀರರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅದು ಅವರ ಧನುಸ್ಸು ಮಾಡಬೇಕಾದ
 ಕಾರ್ಯ. (ಈಗ ನಮ್ಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಾದರೋ ಹಾಗಿಲ್ಲ) (೨೬). ಶಸ್ತ್ರವೆಲ್ಲಿ,
 ಅರಣ್ಯವೆಲ್ಲಿ, ಕ್ಷತ್ರಿಯಧರ್ಮವೆಲ್ಲಿ, ತವನ್ನೆಲ್ಲಿ ! ಇವು ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧವಾದವು.
 ನಾವಿರುವುದು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ. ಈಗ ಅರಣ್ಯಧರ್ಮವಾದ ತವನ್ನಿಗೆ ನಾವು ಮಾನ್ಯತೆ
 ಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕು (೨೭). ಆದ್ದರಿಂದ ಆರ್ಯಪುತ್ರ, ಈಗ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ
 ಬುದ್ಧಿಯು ಕೆಡುವುದು. ಮುಂದೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋದಮೇಲೆ ನೀನು
 ಕ್ಷತ್ರಿಯೋಚಿತಧರ್ಮವನ್ನು ವಾಲಿಸಬಹುದು. ನೀನು ರಾಜ್ಯದ ಚಿಂತೆಯನ್ನೇ
 ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ತವೋನಿರತನಾಗಿ ಮುನಿಯೇ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿರತೂ ನನ್ನ ಅತ್ತೆ
 ಮಾನಂದಿರಿಗೆ * ಬಹಳ ಆನಂದವೇ ಆಗುವುದು (೨೮-೨೯). ಏಕೆಂದರೆ,

* ಇಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆಯೆಂದರೆ ಕೈಕೇಯಿಯೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
 ಸೀತೆಯ ಮಾತು ಚುಚ್ಚುನುಡಿಯಾಗಬಹುದು. ಅವಳ ಆಶಯ ಸರಳವೂ ಹಾರ್ದವೂ
 ಆಗಬೇಕಾದರೆ, ಅತ್ತೆಯೆಂದರೆ ಕೌಸಲ್ಯೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಧರ್ಮಾದರ್ಥಃ ಪ್ರಭವತೇ ಧರ್ಮಾತ್ ಪ್ರಭವತೇ ಸುಖಮ್ |
ಧರ್ಮೇಣ ಲಭತೇ ಸರ್ವಂ ಧರ್ಮಸಾರಮಿದಂ ಜಗತ್ || ೩೦

ಆತ್ಮಾನಂ ನಿಯಮ್ಯ ಸ್ತೈಸ್ತೈಃ ಕರ್ತಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಯತ್ನತಃ |
ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ನಿಪುಣೈರ್ಧರ್ಮೋ ನ ಸುಖಾಲ್ಲಭ್ಯತೇ ಸುಖಮ್ || ೩೧

ನಿತ್ಯಂ ಶುಚಿಮತಿಃ ಸೌಮ್ಯ ಚರ ಧರ್ಮಂ ತಪೋವನೇ |
ಸರ್ವಂ ಹಿ ವಿದಿತಂ ತುಭ್ಯಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಮಪಿ ತತ್ತ್ವತಃ || ೩೨

ಸ್ತ್ರೀಚಾಪಲಾದೇತದುದಾಹೃತಂ ಮೇ

ಧರ್ಮಂ ಚ ವಕ್ತುಂ ತನ ಕಃ ಸಮರ್ಥಃ |

ವಿಚಾರ್ಯ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ತು ಸಹಾನುಜೇನ

ಯದ್ರೋಚತೇ ತತ್ ಕುರು ಮಾ ಚಿರೇಣ || ೩೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ನವಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಆರ್ಥ ; ಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ಸುಖ. ಸಕಲ ಅಭೀಷ್ಟವೂ ಧರ್ಮದಿಂದ ಕೈಗೊಡುತ್ತದೆ. ಈ ಜಗತ್ತು ಧರ್ಮದ ತಳಹದಿಯಮೇಲೆ ನಿಂತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಚಾರಶೀಲರು ನಾನಾನಿಯಮಗಳಿಂದ ದೇಹಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದಂಡಿಸಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರಮಪಡದೆ ಸುಖದಿಂದ ಸುಖ ದೊರೆಯದು (೩೦-೩೧). ಆರ್ಯವೃತ್ತ, ಯಾವುದಾದರೊಂದು ತಪೋವನದಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನೆಲೆಸು. ನಿರ್ಮಲಚಿತ್ತನಾಗಿ ಸದಾ ಧರ್ಮ ವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದ ವಿಷಯವೇನಿದೆ ? ಮೂರುಲೋಕದ ತಿರುಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ನೀನು (೩೨). ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಸಹಜ ವಾದ ಚಾಪಲ್ಯದಿಂದ ನಾನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆನು ! ನಿನಗೆ ಧರ್ಮದ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಂಟು ? ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ನಡೆಸು ” ಎಂದಳು (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ದಶಮಃ ಸರ್ಗಃ

ರಕ್ಷೋವಧಸಮರ್ಥನಮ್

ನಾಕೃಮೇತತ್ತು ವೈದೇಹ್ಯಾ ನ್ಯಾಹೃತಂ ಭರ್ತ್ಯಭಕ್ತಯಾ |
ಶ್ರುತ್ವಾ ಧರ್ಮೇ ಸ್ಥಿತೋ ರಾಮಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚಾಥ ಮೈಥಿಲೀಮ್ ||
ಹಿತನುಕ್ತಂ ತ್ವಯಾ ದೇವಿ ಸ್ನಿಗ್ಧಯಾ ಸದೃಶಂ ವಚಃ |
ಕುಲಂ ವ್ಯಪದಿಶಂತ್ಯಾ ಚ ಧರ್ಮಜ್ಞೇ ಜನಕಾತ್ಮಜೇ || ೨
ಕಿಂ ತು ನಕ್ಷ್ತ್ರಾನ್ಮೃಹಂ ದೇವಿ ತ್ವಯೈವೋಕ್ತಮಿದಂ ವಚಃ |
ಕ್ಷತ್ರಿಯೈರ್ಧಾಯತೇ ಚಾಪೋ ನಾರ್ತಶಬ್ದೋ ಭವೇದಿತಿ || ೩
ನಾಂ ಸೀತೇ ಸ್ವಯಮಾಗಮ್ಯ ಶರಣ್ಯಾಃ ಶರಣಿಂ ಗತಾಃ |
ತೇ ಚಾರ್ತಾ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಮುನಯಃ ಸಂಶಿತವ್ರತಾಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೧೦

ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾನುಸಾರವಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದೇ
ಧರ್ಮವೆಂದು ಸೀತಾದೇವಿಗೆ ಹೇಳುವುದು

ವೈದೇಹಿಯು ಪತಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಲು, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ
ನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೀಗೆಂದನು : “ ದೇವಿ, ನೀನು ಹಿತವಾದ ಮಾತನ್ನೇ
ನುಡಿದೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆ.
ಜಾನಕಿ, ನೀನು ದೊಡ್ಡವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವಳು. ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಲ್ಲವಳು
(೧-೨). ಆದರೆ ನಾನು ಹೇಳಬೇಕಾದ ಒಂದಂಶ ಉಂಟು : ಜನರು ಕಷ್ಟ
ದಿಂದ ಗೋಳಾಡಬಾರದು ; ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರು ಧನಸ್ಸನ್ನು
ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ನೀನೇ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ರತನಿಷ್ಠರಾದ
ಋಷಿಗಳು ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ

ನಸಂತೋ ಧರ್ಮನಿರತಾ ನನೇ ಮೂಲಫಲಾಶನಾಃ |
 ನ ಲಭಂತೇ ಸುಖಂ ಭೀತಾ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಭಿಃ || ೫
 ಕಾಲೇ ಕಾಲೇ ಚ ನಿರತಾ ನಿಯಮೈರ್ವಿವಿಧೈರ್ಮನೇ |
 ಭಕ್ಷ್ಯಂತೇ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಭೀಮೈರ್ನರನಾಂಸೋಪಜೀವಿಭಿಃ || ೬
 ತೇ ಭಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾ ಮುನಯೋ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಃ |
 ಅಸ್ಮಾನಭ್ಯವಪದ್ಯೇತಿ ಮಾಮೂಚುರ್ವಿಜಸತ್ತಮಾಃ || ೭
 ಮಯಾ ತು ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ತೇಷಾಮೇವಂ ಮುಖಾಚ್ಚುತಮ್ |
 ಕೃತ್ವಾ ಚರಣಶುಶ್ರೂಷಾಂ ನಾಕೃಮೇತದುದಾಹೃತಮ್ || ೮
 ಪ್ರಸೀದಂತು ಭವಂತೋ ಮೇ ಹೀರೇಷಾ ಹಿ ಮನುಜತುಲಾ |
 ಯದೀದೃಶೈರಹಂ ವಿಪ್ರೈರುಪಸ್ಥೇಯೈರುಪಸ್ಥಿತಃ || ೯
 ಕಿಂ ಕರೋಮೀತಿ ಚ ಮಯಾ ನ್ಯಾಹೃತಂ ದ್ವಿಜಸಂನಿಧಾ |
 ಸರ್ವೇರೇತೈಃ ಸಮಾಗಮ್ಯ ವಾಗಿಯಂ ಸಮುದಾಹೃತಾ || ೧೦

ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ (೩-೪). ಅವರು ಧರ್ಮಾತ್ಮರು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ
 ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ವಾಡಿಗೆ ತಾವು ಇದ್ದಾರೆ. ಕ್ರೂರಾತ್ಮ
 ರಾದ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ನೆಮ್ಮದಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದೆ.
 ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳು ಕಾಲಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯ
 ದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನರನಾಂಸಭಕ್ಷಕರಾದ ಭಯಂಕರ ರಾಕ್ಷಸರು ಅವರನ್ನು ತಿಂದು
 ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದಾರಲ್ಲ! (೫-೬). ಹೀಗೆ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾದ ಮುನಿಗಳು ನನ್ನ
 ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಬಾಯಿಂದ 'ಶರಣಾಗತ
 ರಾಗಿದ್ದೇನೆ' ಎಂಬ ಮಾತು ಹೊರಟಿತು. ಅಂಥ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿದೆ!
 ನಾನು ಅವರ ವಾದಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು "ಮಹರ್ಷಿಗಳೆ, ಪ್ರಸನ್ನರಾಗಿರಿ. ನಿಮ್ಮ
 ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪೂಜಾರ್ಹರಾದ
 ನಿಮ್ಮಂಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಬಂದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾಚಿಸಬೇಕಾಯಿತೆ?
 (೭-೯). ನಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿ

ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಧಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಬಹುಭಿಃ ಕಾಮರೂಪಿಭಿಃ |
ಅರ್ಧಿತಾಃ ಸ್ಮ ಭೃಶಂ ರಾಮ ಭವಾನ್ನಸ್ಮಾತುಮರ್ಹತಿ || ೧೧

ಹೋನುಕಾಲೇಷು ಸಂಸ್ರಾಸ್ತಾಃ ಪರ್ವಕಾಲೇಷು ಚಾನಘಾ |
ಧರ್ಷಯಂತಿ ಸುದುರ್ಧರ್ಷಾ ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಪಿಶಿತಾಶನಾಃ || ೧೨

ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಧರ್ಷಿತಾನಾಂ ಚ ತಾಪಸಾನಾಂ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ |
ಗತಿಂ ಮೃಗಯಮಾಣಾನಾಂ ಭವಾನ್ನಃ ಪರಮಾ ಗತಿಃ || ೧೩

ಕಾನುಂ ತಪಃಪ್ರಭಾವೇಣ ಶಕ್ತಾ ಹಂತುಂ ನಿಶಾಚರಾನ್ |
ಚಿರಾರ್ಜಿತಂ ತು ನೇಚ್ಛಾಮಸ್ತಪಃ ಖಂಡಯಿತುಂ ವಯಮ್ || ೧೪

ಬಹುವಿಘ್ನಂ ತಪೋ ನಿತ್ಯಂ ದುಶ್ಚರಂ ಚೈವ ರಾಘವ |
ತೇನ ಶಾಪಂ ನ ಮುಂಚಾಮೋ ಭಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾಶ್ಚ ರಾಕ್ಷಸೈಃ || ೧೫

ಕೊಂಡೆನು. ಆಗ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ “ರಾಮ, ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಂದ ನಾವು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಹಳ ಹಿಂಸೆಪಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನೀನೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕು (೧೦-೧೧). ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನಾವು ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರವನ್ನಾಚರಿಸುವಾಗಲೂ ದರ್ಶಪೌರ್ಣಮಾನಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗಲೂ ಅವರು ಬಂದು, ಹೋಮವು ನಡೆಯದಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಿಂದ ಅವರನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾನಾಹಾರಿಗಳು. ತಾಪಸರಾದ ನಾವು ಅವರ ಹಿಂಸೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಗತಿಯೇನೆಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಾವು ನಿನ್ನ ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇವೆ. ನೀನೇ ನಮಗೆ ಪರಮಗತಿ (೧೨-೧೩). ತಪಃಪ್ರಭಾವ ದಿಂದ ಆ ನಿಶಾಚರರನ್ನು ನಾಶಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇನೋ ನಮಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಕಷ್ಟವಟ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ತಪೋಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮಗೆ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲ. ರಾಘವ, ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಘ್ನಗಳು ಬಹಳ. ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವುದು ಬಹು ಕಠಿಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರು ನಮ್ಮನ್ನು ತಿಂದು ತೇಗಿದರೂ ಅವರನ್ನು ಶಪಿಸದೆ ಇದ್ದೇವೆ (೧೪-೧೫).

ತದರ್ಥನಾನಾನ್ ರಕ್ಷೋಭಿದ್‌ಫಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿಭಿಃ |
ರಕ್ಷ ನಸ್ತ್ವಂ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ತ್ವನ್ನಾಥಾ ಹಿ ವಯಂ ವನೇ || ೧೬

ನುಯಾ ಚೈತದ್ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕಾತ್ಸ್ಯೇನ್ನೇನ ಪರಿಪಾಲನಮ್ |
ಋಷೀಣಾಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಸಂಶ್ರುತಂ ಜನಕಾತ್ಮಜೇ || ೧೭

ಸಂಶ್ರುತ್ಯ ಚ ನ ಶಕ್ನ್ಯಾಮಿ ಜೀವಮಾನಃ ಪ್ರತಿಶ್ರವಮ್ |
ಮುನೀನಾಮನ್ಯಥಾ ಕರ್ತುಂ ಸತ್ಯಮಿಷ್ಟಂ ಹಿ ಮೇ ಸದಾ || ೧೮

ಅಪ್ಯಹಂ ಜೀವಿತಂ ಜಹ್ಯಾಂ ತ್ವಾಂ ವಾ ಸೀತೇ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಾಮ್ |
ನ ತು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ಸಂಶ್ರುತ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋ ವಿಶೇಷತಃ || ೧೯

ತದನಶ್ಯಂ ನುಯಾ ಕಾರ್ಯಮೃಷೀಣಾಂ ಪರಿಪಾಲನಮ್ |
ಅನುಕ್ತೇನಾಪಿ ವೈದೇಹಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ತು ಕಿಂ ಪುನಃ || ೨೦

ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ರಾಕ್ಷಸರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನು, ರಾಮ, ನೀನೂ ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನೂ ಸೇರಿ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೀನೇ ನಮಗೆ ರಕ್ಷಕ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ನಾನು ಅವರ ಮಾತನ್ನಾಲಿಸಿ, ಜಾನಕಿ, ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ರಕ್ಷಿಸುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ (೧೬-೧೭). ಹೀಗೆ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮುರಿಯಲಾರೆನು. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣವಿರುವವರೆಗೂ ಅನ್ಯಥಾ ಆಗಲಾರದು. ಸರ್ವದಾ ನನಗೆ ಸತ್ಯವಾಲನೆಯೇ ಇಷ್ಟವಾದ್ದೆಂದು ನೀನು ಒಲ್ಲೆ. ಸೀತೆ, ಸಮಯಬಂದರೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ತೊರೆದೇನು ; ನಿನ್ನ ನ್ನಾದರೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನಾದರೂ ಬಿಟ್ಟೇನು. ಆದರೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಂದಿಗೂ ತ್ಯಜಿಸಲಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ತಪ್ಪುವೆನೆ ? (೧೮-೧೯). ಆದ್ದರಿಂದ, ವೈದೇಹಿ, ಋಷಿಗಳು ಬಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ನನ್ನ ಅವಶ್ಯಕತೆವ್ಯ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅವರು ಬಂದು ಹೇಳಿದಮೇಲೆ — ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಮೇಲೆ — ಇದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹ

ಮಮ ಸ್ನೇಹಾಚ್ಛ ಸೌಹಾರ್ದಾದಿದಮುಕ್ತಂ ತ್ವಯಾನುಘೇ |
ಪರಿತುಷ್ಟೋಽಸ್ಮ್ಯಹಂ ಸೀತೇ ನ ಹ್ಯನಿಷ್ಟೋಽನುಶಿಷ್ಯತೇ || ೨೧

ಸದೃಶಂ ಚಾನುರೂಪಂ ಚ ಕುಲಸ್ಯ ತನ ಚಾತ್ಮನಃ |
ಸಧರ್ಮಚಾರಿಣೀ ಮೇ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಗರೀಯಸೀ || ೨೨

ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ನಚನಂ ಮಹಾತ್ಮಾ
ಸೀತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ಮೈಥಿಲರಾಜಪುತ್ರೀಮ್ |
ರಾನೋ ಧನುಷ್ಮಾನ್ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ
ಜಗಾಮ ರಮ್ಯಾಣಿ ತಪೋವನಾನಿ || ೨೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದಶಮಃ ಸರ್ಗಃ

ವೇನು?(೨೦). ಪ್ರಿಯೆ-ಸೀತೆ, ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಪ್ರೇಮದಿಂದಲೂ ಸಲಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಈ ಮಾತನ್ನು ನೀನು ಹೇಳಿದ್ದೀಯೆ. ನನಗೆ ಬಹಳ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಪ್ರೀತಿ ಪಾತ್ರರಿಗಲ್ಲವೆ ಹಿತವಾದ ನುಡಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದು ? ಇತರರಿಗೆ ಯಾರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ? (೨೧). ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಸೌಜನ್ಯಕ್ಕೂ ನಿನ್ನ ವಂಶಕ್ಕೂ ಅನುರೂಪವಾದ ತೂಕವುಳ್ಳ ಮಾತನ್ನು ಆಡಿದ್ದೀಯೆ. ನನ್ನ ಸಹಧರ್ಮಚಾರಿಣಿ ನೀನು ; ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯಳು ನೀನು ” ಎಂದನು. ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಪ್ರೇಯಸಿಯಾದ ಜನಕರಾಜಪುತ್ರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ, ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ, ರಮಣೀಯವಾದ ತಪೋವನಗಳ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣವಾಡಿದನು (೨೨-೨೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಗಸ್ತ್ಯಶ್ವಮಃ

ಅಗ್ರತಃ ಪ್ರಯಯೌ ರಾಮಃ ಸೀತಾ ಮಧ್ಯೇ ಸುಮಧ್ಯಮಾ |
ಪೃಷ್ಠತಸ್ತು ಧನುಷ್ಪಾಣಿರ್ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಽನುಜಗಾಮ ಹ || ೧

ತೌ ಪಶ್ಯಮಾನೌ ವಿವಿಧಾನ್ ಶೈಲಪ್ರಸ್ಥಾನ್ ವನಾನಿ ಚ |
ನದೀಶ್ಚ ವಿವಿಧಾ ರನ್ಯಾ ಜಗ್ಮತುಃ ಸೀತಯಾ ಸಹ || ೨

ಸಾರಸಾಂಶ್ಚ ಕ್ರವಾಕಾಂಶ್ಚ ನದೀಪುಲಿನಚಾರಿಣಃ |
ಸರಾಂಸಿ ಚ ಸಪದ್ಮಾನಿ ಯುಕ್ತಾನಿ ಜಲಜೈಃ ಖಗೈಃ || ೩

ಯೂಥಬದ್ಧಾಂಶ್ಚ ಪೃಷ್ಠತಾನ್ ಮದೋನ್ಮತ್ತಾನ್ ವಿಷಾಣಿನಃ |
ಮಹಿಷಾಂಶ್ಚ ವರಾಹಾಂಶ್ಚ ನಾಗಾಂಶ್ಚ ದ್ರುಮವೈರಿಣಃ || ೪

ತೇ ಗತ್ವಾ ದೂರಮಧ್ವಾನಂ ಲಂಬಮಾನೇ ದಿವಾಕರೇ |
ದದೃಶುಃ ಸಹಿತಾ ರನ್ಯಾಂ ತಟಾಕಂ ಯೋಜನಾಯತಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೧

ವೃಚಾಸ್ವರವೆಂಬ ಸರೋವರದ ವೃತ್ತಾಂತ ; ತಪೋವನ ನಿವಾಸ ; ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ
ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪುನರಾಗಮನ ; ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ

ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಅವನ ಹಿಂದೆ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆಯೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಹಿಂದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಧನುಷ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ನಡೆದನು. ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲುಗಳನ್ನೂ ಕಾಡುಗಳನ್ನೂ ಅಂದವಾದ ಆನೇಕ ಹೊಳೆಗಳನ್ನೂ ಅವರು ನೋಡುತ್ತ ನಡೆದರು (೧-೨). ಹೊಳೆಗಳ ಮರಳು ದಿಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಸಗಳೂ ಚಕ್ರವಾಕಗಳೂ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳೂ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳೂ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಜಿಂಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹಿಂಡು ಹಿಂಡಾಗಿ ಅಲಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಂದವಾದ ಕೊಂಬುಗಳುಳ್ಳ ಕಾಡುಕೋಣಗಳೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಆನೆಗಳು ಮರಗಳನ್ನು ರುಳಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೩-೪). ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ

ಪದ್ಮಪುಷ್ಕರಸಂಬಾಧಂ ಗಜಯೂಥೈರಲಂಕೃತಮ್ |

ಸಾರಸೈರ್ಹಂಸಕಾದಂಬೈಃ ಸಂಕುಲಂ ಜಲಚಾರಿಭಿಃ || ೬

ಪ್ರಸನ್ನಸಲಿಲೇ ರಮ್ಯೇ ತಸ್ಮಿನ್ ಸರಸಿ ಶುಶ್ರುವೇ |

ಗೀತವಾದಿತ್ರನಿಘೋಷೋ ನ ತು ಕಶ್ಚ ನ ದೃಶ್ಯತೇ || ೭

ತತಃ ಕೌತೂಹಲಾದ್ರಾನೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚ ಮಹಾಬಲಃ |

ಮುನಿಂ ಧರ್ಮಭೃತಂ ನಾನು ಪ್ರಷ್ಠಂ ಸಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೮

ಇದಮುತ್ಯದ್ಭುತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ನೋ ಮಹಾನುನೇ |

ಕೌತೂಹಲಂ ಮಹಜ್ಞಾತಂ ಕಿಮಿದಂ ಸಾಧು ಕಥ್ಯತಾಮ್ || ೯

ವಕ್ತವ್ಯಂ ಯದಿ ಚೇದ್ವಿಪ್ರ ನಾತಿಗುಹ್ಯಮಪಿ ಪ್ರಭೋ |

ತೇನೈವಮುಕ್ತೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಘವೇಣ ಮುನಿಸ್ತದಾ || ೧೦

ಪ್ರಭಾವಂ ಸರಸಃ ಕೃತ್ಸ್ನಮಾಖ್ಯಾತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ |

ಇದಂ ಪಂಚಾಪ್ಸರೋ ನಾನು ತಟಾಕಂ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕಮ್ || ೧೧

ನೋಡುತ್ತ ಸೀತಾರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಬಹುದೂರ ಹೋದರು. ಸೂರ್ಯನು ಇಳಿಯುತ್ತಿರಲು ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯೋಜನ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದ್ದ ರಮಣೀಯವಾದ ಒಂದು ಸರೋವರವು ಅವರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಂದಾವರೆಗಳೂ ಬಿಳಿಯ ಕಮಲಗಳೂ ತುಂಬಿದ್ದವು. ಆನೆಗಳ ಹಿಂಡು (ನೀರಿ ಗಾಗಿ) ಇಳಿದಿತ್ತು. ಸಾರಸ, ರಾಜಹಂಸ, ಕಲಹಂಸ - ಮುಂತಾದ ಜಲಚರ ಗಳಿಂದ ಆ ತಟಾಕವು ಅಂದವಾಗಿತ್ತು (೫-೬). ಆ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ತಿಳಿನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಧ್ವನಿಯೂ ವಾದ್ಯ ಘೋಷವೂ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು ! ಯಾರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ! ಅದೇನಿರ ಬಹುದೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಕುತೂಹಲವಾಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಮೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಧರ್ಮಭೃತನೆಂಬ ಮುನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಮುನಿಗಳೇ, ಇದೇನಿದು ಅದ್ಭುತ ! ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಇದೇನೆಂಬುದನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ಹೇಳೋಣವಾಗಬೇಕು (೭-೯). ಇದು ಹೇಳ ಬಹುದಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದರೆ - ಅಷ್ಟೇನೂ ರಹಸ್ಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಮುನಿಗಳೇ, ಇದೇನೆಂದು ತಿಳಿಸಿರಿ ” ಎಂದನು. ಆಗ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಆ ಮುನಿಯು

ನಿರ್ಮಿತಂ ತಪಸಾ ರಾಮು ಮುನಿನಾ ಮಾಂಡಕರ್ಣಿನಾ |
 ಸ ಹಿ ತೇಪೇ ತಪಸ್ತೀವ್ರಂ ಮಾಂಡಕರ್ಣಿಮಹಾಮುನಿಃ || ೧೨
 ದಶ ವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ನಾಯುಭಷ್ಟೋ ಜಲಾಶ್ರಯಃ |
 ತತಃ ಪ್ರವೃಥಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸಾಗ್ನಿಪುರೋಗಮಾಃ || ೧೩
 ಅಬ್ರುವನ್ ವಚನಂ ಸರ್ವೇ ಪರಸ್ಪರಸಮಾಗತಾಃ |
 ಅಸ್ಮಾಕಂ ಕಸ್ಯಚಿತ್ಸಾಧನಮೇಷ ಪ್ರಾರ್ಥಯತೇ ಮುನಿಃ || ೧೪
 ಇತಿ ಸಂವಿಗ್ನಮನಸಃ ಸರ್ವೇ ತೇ ತ್ರಿದಿವಾಕಸಃ |
 ತತ್ರ ಕರ್ತುಂ ತಪೋವಿಘ್ನಂ ದೇವೈಃ ಸರ್ವೈರ್ನಿಯೋಜಿತಾಃ || ೧೫
 ಪ್ರಧಾನಾಪ್ಸರಸಃ ಪಂಚ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಲಿತವರ್ಚಸಃ |
 ಅಪ್ಸರೋಭಿಸ್ತತಸ್ತಾ ಭಿರ್ನುನಿದ್ಯಷ್ಟ ಪರಾವರಃ || ೧೬
 ನೀತೋ ಮದನವಶ್ಯತ್ವಂ ಸುರಾಣಾಂ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಯೇ |
 ತಾಶ್ಚೈವಾಪ್ಸರಸಃ ಪಂಚ ಮುನೇಃ ಪತ್ನೀತ್ವಮಾಗತಾಃ || ೧೭

ಸರೋವರದ ಮಹಿಮೆಯಿಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು : “ಶ್ರೀರಾಮ, ಇದು
 ಪಂಚಾಪ್ಸರವೆಂಬ ತಟಾಕ. ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸು
 ತ್ತದೆ. ಮಾಂಡಕರ್ಣಿಯೆಂಬ ಮುನಿಯು ತನ್ನ ತಪೋಬಲದಿಂದ ಇದನ್ನು
 ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಬಹುಕಾಲ ತೀವ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು
 (೧೦-೧೨). ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಗಾಳಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತ
 ನೀರಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿದನು. ಆಗ ಆಗ್ನಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು
 ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಲೆತು “ಆಬ್ಬಾ ! ಈ ಮುನಿಯು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ
 ಯಾರದೋ ಒಬ್ಬ ದೇವತೆಯ ವದವಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ
 ದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ ವಿಷಣ್ಣರಾದರು (೧೩-೧೪). ಆಮೇಲೆ
 ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಆ ಮುನಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕಲ್ಲುಹಾಕಬೇಕೆಂದೆಣಿಸಿ, ಮಿಂಚಿ
 ನಂತೆ ಮಿರುಗುವ ಐವರು ಸುಂದರಿಯರಾದ ಅಪ್ಸರೆಯರನ್ನು ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ
 ನೇಮಿಸಿದರು. ದೇವಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅವರು ಮುನಿಯನ್ನು ಮನ್ಮಥನ ವಶ
 ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಾಂಡಕರ್ಣಿಯು ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರ ಸ್ವರೂಪ

ತಟಾಕೇ ನಿರ್ಮಿತಂ ತಾಸಾನುಸ್ಮಿನ್ನಂತರ್ಹಿತಂ ಗೃಹವರ್ |
 ತಥೈವಾಪ್ಸರಸಃ ಪಂಚ ನಿವಸಂತೋ ಯಥಾಸುಖಮ್ || ೧೮

ರಮಯಂತಿ ತಪೋಯೋಗಾನ್ಮುನಿಂ ಯಾವನಮಾಸ್ಥಿತಮ್ |
 ತಾಸಾಂ ಸಂಕ್ರೇಡಮಾನಾನಾಮೇಷ ವಾದಿತ್ರನಿಸ್ವನಃ || ೧೯

ಶ್ರೂಯತೇ ಭೂಷಣೋನ್ಮಿಶ್ರೋ ಗೀತಶಬ್ದೋ ಮನೋಹರಃ |
 ಆಶ್ವರ್ಯಮಿತಿ ತಸ್ಯೈತದ್ವಚನಂ ಭಾನಿತಾತ್ಮನಃ || ೨೦

ರಾಘವಃ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಏವಂ ಕಥಯಮಾನಸ್ಯ ದದರ್ಶಾಶ್ರಮಮಂಡಲಮ್ || ೨೧

ಕುಶಚೀರಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಸಮಾವೃತಮ್ |
 ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸಹ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ ರಾಘವಃ || ೨೨

ಉವಾಸ ಮುನಿಭಿಃ ಸರ್ವೈಃ ಪೂಜ್ಯಮಾನೋ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ತಥಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಶ್ರೀಮತ್ಪಾಶ್ರಮಮಂಡಲೇ || ೨೩

ವನ್ನು ಒಲ್ಲ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅಪ್ಸರೆಯರ ಮೋಹವಾಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದನು. ಪಂಚ ಅಪ್ಸರೆಯರೂ ಆತನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯರಾದರು (೧೫-೧೭). ರಾಘವ, ಈ ಸರೋವರದ ಕೆಳಗಡೆ ಆ ಅಪ್ಸರೆಯರಿಗಾಗಿ ವಾಸಭವನವು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆ ಮುನಿಯು ತಪೋಒಲದಿಂದ ತಾರುಣ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. ಐವರು ಅಪ್ಸರೆಯರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿದ್ದು ಮಾಂಡಕರ್ಣಿಯನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕ್ರೀಡಿಸುವಾಗ ಈ ವಾದ್ಯಧ್ವನಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಒಡವೆಗಳ ಕುಲುಕುಲು ಶಬ್ದ, ಸಂಗೀತದ ಇಂಚರ - ಇವೆಲ್ಲ ಅವರದು ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೧೮-೧೯). ಆ ಮುನಿಯ ವಚನವನ್ನಾಲಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ‘ ಆಹಾ! ಆಶ್ವರ್ಯ! ’ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ಧರ್ಮಭೃತನು ಹೀಗೆ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ಆಶ್ರಮಗಳಿರುವ ಒಂದು ತಪೋವನವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ದರ್ಭೆ, ನಾರುಬಟ್ಟೆಗಳು ಹರಡಿದ್ದವು. ಅದು ಬ್ರಹ್ಮತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೨೦-೨೨). ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಸಕಲಮುನಿಗಳೂ ಇವರನ್ನು ನ್ವಾಗತಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ

ಉಷಿತಾ ತು ಸುಖಂ ತತ್ರ ಪೂಜ್ಯನಾನೋ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |

ಜಗಾನು ಚಾಶ್ರಮಾಂಸ್ತೇಷಾಂ ಪರ್ಯಾಯೇಣ ತಪಸ್ವಿನಾಮ್ ||

ತೇಷಾಮುಷಿತನಾನ್ ಪೂರ್ವಂ ಸಕಾಲೇ ಸ ಮಹಾಸ್ತ್ರವಿತ್ |

ಕ್ಷಚಿತ್ತರಿದಶಾನ್ ಮಾಸಾನೇಕಂ ಸಂವತ್ಸರಂ ಕ್ಷಚಿತ್ || ೨೫

ಕ್ಷಚಿಚ್ಚ ಚತುರೋ ಮಾಸಾನ್ ಪಂಚ ಷಟ್ ಚಾಪರಾನ್ ಕ್ಷಚಿತ್ |

ಅಪರತ್ವಾಧಿಕಂ ಮಾಸಾದಪ್ಯರ್ಧಮಧಿಕಂ ಕ್ಷಚಿತ್ || ೨೬

ತ್ರಿನ್ ಮಾಸಾನಷ್ಟಮಾಸಾಂಶ್ಚ ರಾಘವೋ ನೃವಸತ್ಸುಖಮ್ |

ಏನಂ ಸಂವಸತಸ್ತಸ್ಯ ಮುನೀನಾಮಾಶ್ರಮೇಷು ವೈ || ೨೭

ರಮತಶ್ಚಾನುಕೂಲ್ಯೇನ ಯಯುಃ ಸಂವತ್ಸರಾ ದಶ |

ಪರಿವೃತ್ಯ ಚ ಧರ್ಮಜ್ಞೋ ರಾಘವಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೨೮

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಸ್ಯಾಶ್ರಮೇ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುನರೇನಾಜಗಾನು ಹ |

ಸ ತಮಾಶ್ರಮಮಾಸಾದ್ಯ ಮುನಿಭಿಃ ಪ್ರತಿಪೂಜಿತಃ || ೨೯

ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನು ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಸತ್ಕೃತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು. ಆ ತಪಸ್ವಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಅವರೊಡನೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದನು (೨೫-೨೮). ಅಸ್ತವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದನಾದ ಆ ಧೀರನು ಕೆಲವು ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳು, ಕೆಲವು ಕಡೆ ಒಂದು ವರ್ಷ, ಕೆಲವೆಡೆ ನಾಲ್ಕು ಐದು ಅಥವಾ ಆರು ತಿಂಗಳು ಇದ್ದನು. ಇನ್ನೊಂದು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಒಂದೂವರೆ ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಇದ್ದನು (೨೫-೨೬). ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಂದು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ತಿಂಗಳವರೆಗೂ ಸುಖದಿಂದ ವಾಸವಾಗಿದ್ದುದುಂಟು. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತಾ ಇರಲು, ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳು ಸಂದವು. ಧರ್ಮಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾವಮೇತನಾಗಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತ, ಪುನಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮುನಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಆಗಮಿಸಿದನು (೨೭-೨೮). ಆ ವೀರನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಋಷಿಗಳ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವುಕಾಲವಿದ್ದನು.

ತತ್ರಾಪಿ ನೈವಸದ್ರಾಮಃ ಕಿಂಚಿತ್ಕಾಲಮುರಿದಮಃ |
 ಅಥಾಶ್ವಮಸ್ಥೋ ವಿನಯಾತ್ಮದಾಚಿತ್ತಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೩೦

ಉಪಾಸೀನಃ ಸ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಅಸ್ಮಿನ್ನರಣ್ಯೇ ಭಗವನ್ನಗಸ್ತ್ಯೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ || ೩೧

ನಸತೀತಿ ಮಯಾ ನಿತ್ಯಂ ಕಥಾಃ ಕಥಯತಾಂ ಶ್ರುತಮ್ |
 ನ ತು ಜಾನಾಮಿ ತಂ ದೇಶಂ ವನಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮಹತ್ತಯಾ || ೩೨

ಕುತ್ರಾಶ್ವಮಮಿದಂ ಪುಣ್ಯಂ ಮಹರ್ಷೇಸ್ತಸ್ಯ ಧೀನುತಃ |
 ಪ್ರಸಾದಾತ್ತತ್ರಭವತಃ ಸಾನುಜಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೩೩

ಅಗಸ್ತ್ಯಮಭಿಗಚ್ಛೇಯಮಭಿನಾದಯಿತುಂ ಮುನಿಮ್ |
 ಮನೋರಥೋ ಮಹಾನೇಷ ಹೃದಿ ಮೇ ಪರಿವರ್ತತೇ || ೩೪

ಯದಹಂ ತಂ ಮುನಿವರಂ ಶುಶ್ರೂಷೇಯಮಪಿ ಸ್ವಯಮ್ |
 ಇತಿ ರಾಮಸ್ಯ ಸ ಮುನಿಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮನೋ ವಚಃ || ೩೫

ಒಂದು ದಿನ ವಿನಯದಿಂದ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಭಗವನ್, ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹಾಮುನಿಗಳು ಇದೇ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆಂತೆ. ಅವರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜನರು ಅನೇಕ ವೃತ್ತಾಂತಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಅರಣ್ಯವು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು ಅವರು ಎಲ್ಲಿರುವರೋ ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು (೨೯-೩೨). ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪುಣ್ಯಾಶ್ವಮವೆಲ್ಲಿದೆ? ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನೂ ಸೀತೆಯನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನಾದನಿಮಾಡಬೇಕೆಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಸೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಲಾಷೆ ಬಹುದಿನಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಶುಶ್ರೂಷೆಮಾಡಲು ಬಯಕೆಯಾಗಿದೆ” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿದನು (೩೩-೩೪). ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಈ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಮುನಿಗಳು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ “ವತ್ಸ-ರಾಘವ, ನಾನೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆನು. ಸೀತಾ

ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚೇದಂ ಪ್ರೀತೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಮ್ |

ಅಹಮಪ್ಯೇತದೇನ ತ್ವಾಂ ವಕ್ತುಕಾನುಃ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೩೬

ಅಗಸ್ತ್ಯಮುಭಿಗಚ್ಛೇತಿ ಸೀತಯಾ ಸಹ ರಾಘವ |

ದಿಷ್ಟ್ವಾ ತ್ವಿದಾನೀಮರ್ಥೇಽಸ್ಮಿನ್ ಸ್ವಯಮೇವ ಬ್ರವೀಷಿ ಮಾಮ್ ||

ಅಹಮಾಖ್ಯಾಮಿ ತೇ ವತ್ಸ ಯತ್ರಾಗ್ರಸ್ತೋ ನುಹಾಮುನಿಃ |

ಯೋಜನಾನ್ಯಾಶ್ರಮಾದಸ್ಮಾತ್ತಥಾ ಚತ್ವಾರಿ ವೈ ತತಃ || ೩೮

ದಕ್ಷಿಣೇನ ನುಹಾನ್ ಶ್ರೀಮಾನಗಸ್ತ್ಯಭ್ರಾತುರಾಶ್ರಮಃ |

ಸ್ಥಲೀಪ್ರಾಯೇ ವನೋದ್ದೇಶೇ ಪಿಪ್ಪಲೀವನಶೋಭಿತೇ || ೩೯

ಬಹುವುಷ್ಪಫಲೇ ರಮ್ಯೇ ನಾನಾಶಕುನಿನಾದಿತೇ |

ಪದ್ಮಿನ್ಯೋ ವಿವಿಧಾಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಸನ್ನಸಲಿಲಾಃ ಶಿನಾಃ || ೪೦

ಹಂಸಕಾರಂಢವಾಕೀರ್ಣಾಶ್ಚ ಕ್ರವಾಕೋಪಶೋಭಿತಾಃ |

ತತ್ಪ್ರಕಾಂ ರಜನೀಂ ವೃಷ್ಯ ಪ್ರಭಾತೇ ರಾಮ ಗಮ್ಯತಾಮ್ || ೪೧

ಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿಕೊಂಡು ತಿಳಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದನು (೩೫-೩೬). ನೀನಾಗಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದು ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು. ವತ್ಸ, ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಯೋಜನಗಳ ದೂರ ಹೋದರೆ, ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಆಶ್ರಮ ಸಿಗುವುದು (೩೭-೩೮). ಅದು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ತಮ್ಮನ ಆಶ್ರಮ. ಆ ವನಪ್ರದೇಶವು ಸಹಜರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಹಿಪ್ಪಲಿ ಗಿಡಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿವೆ. ಹೂಹಣ್ಣುಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ಹಕ್ಕಿಗಳ ಗಾನದಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ತಿಳಿನೀರಿನಿಂದ ತುಳುಕುವ ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳು ಬಹಳ ಇವೆ (೩೯-೪೦). ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸ, ಕಾರಂಢವ, ಚಕ್ರವಾಕ - ಮುಂತಾದ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ರಾಮ, ಆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಇದ್ದು ಮಾರನೆಯ ಮುಂಜಾನೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಬಹುದು ಆಶ್ರಮದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಒಂದು ವನಸಂಕ್ತಿಯಿದೆ. ಅದರ ವಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯೋಜನ ದೂರ ಹೋದರೆ

ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮಾಸ್ಥಾಯ ವನಷಂಡಸ್ಯ ಸಾರ್ವತಃ |
 ತತ್ರಾಗಸ್ತ್ಯಶ್ರಮಪದಂ ಗತ್ವಾ ಯೋಜನಮಂತರಮ್ || ೪೧
 ರಮಣೀಯೇ ವನೋದ್ಭೇಶೇ ಬಹುಪಾದಪಸಂವೃತೇ |
 ರಂಸ್ಯತೇ ತತ್ರ ನೈದೇಹೀ ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚ ಸಹ ತ್ವಯಾ || ೪೨
 ಸ ಹಿ ರಮ್ಯೋ ವನೋದ್ಭೇಶೋ ಬಹುಪಾದಪಸಂಕುಲಃ |
 ಯದಿ ಬುದ್ಧಿಃ ಕೃತಾ ದ್ರಷ್ಟುಮಗತ್ಯಂ ತಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ || ೪೩
 ಅದ್ವೈವ ಗಮನೇ ಬುದ್ಧಿಂ ರೋಚಯಸ್ವ ಮಹಾಯಶಃ |
 ಇತಿ ರಾಮೋ ಮುನೇಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾಭಿವಾದ್ಯ ಚ || ೪೪
 ಪ್ರತಸ್ಥೇಽಗತ್ಯಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಸಾನುಜಃ ಸೀತಯಾ ಸಹ |
 ಪಶ್ಯನ್ ವನಾನಿ ರಮ್ಯಾಣಿ ಪರ್ವತಾಂಶ್ಚಾ ಭ್ರಸಂನಿಭಾನ್ || ೪೫
 ಸರಾಂಸಿ ಸರಿತಶ್ಚೈವ ಪಥಿ ಮಾರ್ಗವಶಾನುಗಾಃ |
 ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೇನೋಪದಿಷ್ಟೇನ ಗತ್ವಾ ತೇನ ಪಥಾ ಸುಖಮ್ || ೪೬
 ಇದಂ ಪರಮಸಂಹೃಷ್ಟೋ ನಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಏತದೇವಾಶ್ರಮಪದಂ ನೂನಂ ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೪೭

ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಆಶ್ರಮವು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಆ ವನಪ್ರದೇಶವು ಮರಗಳಿಂದ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಬಹು ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೈದೇಹಿಯು ಆನಂದದಿಂದ ವಿನೋದಿಸುವಳು. ನೀನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಸಹ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುವಿರಿ (೪೧-೪೩). ಏಕೆಂದರೆ, ವಿವಿಧವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಆ ವನವು ಅಷ್ಟು ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ ! ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹಾಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಲು ನೀನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ್ದರೆ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಈ ದಿನವೇ ಅತ್ತ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೪೪). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಆತನು ಸೀತೆಯನ್ನೂ ತಮ್ಮನನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ, ಚೆಲುವಾದ ಕಾಡುಗಳನ್ನೂ ಮುಗಿಲಿನಂತಿದ್ದ ಬೆಟ್ಟಗಳನ್ನೂ ಹಳ್ಳಕೊಳ್ಳಗಳನ್ನೂ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿನಲಿಯುತ್ತ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರು ಹೇಳಿದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾಗೆಯೇ ಹೋದನು (೪೫-೪೬). ಅಲ್ಲಿಯ ಚೆಲುವನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಿರಿಹಿಗ್ಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ

ಅಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಮುನೇರ್ಭ್ರಾತುರ್ದೃಶ್ಯತೇ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ |
ಯಥಾ ಹಿ ಮೇ ವನಸ್ಯಾಸ್ಯ ಜ್ಞಾತಾಃ ಪಥಿ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೪೯

ಸಂನತಾಃ ಫಲಭಾರೇಣ ಪುಷ್ಪಭಾರೇಣ ಚ ದ್ರುಮಾಃ |
ಹಿಪ್ಪಲೀನಾಂ ಚ ಪಕ್ಷಾನ್ಯಾಂ ವನಾದಸ್ಮಾದುಪಾಗತಃ || ೫೦

ಗಂಧೋಽಯಂ ಪವನೋತ್ಕ್ಲಿಪ್ತಃ ಸಹಸಾ ಕಟುಕೋದಯಃ |
ತತ್ರ ತತ್ರ ಚ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಾಃ ಕಾಷ್ಠಸಂಚಯಾಃ || ೫೧

ಊನಾಶ್ಚ ಪಥಿ ದೃಶ್ಯಂತೇ ದರ್ಭಾ ವೈಡೂರ್ಯವರ್ಚಸಃ |
ಏತಚ್ಚ ವನಮಧ್ಯಸ್ಥಂ ಕೃಷ್ಣಾಭ್ರಶಿಖರೋಪಮಮ್ || ೫೨

ಸಾನಕಸ್ಯಾಶ್ರಮಸ್ಥಸ್ಯ ಧೂಮಾಗ್ರಂ ಸಂಪ್ರದೃಶ್ಯತೇ |
ವಿನಿಕೇಷು ಚ ತೀರ್ಥೇಷು ಕೃತಸ್ನಾನಾ ದ್ವಿಜಾತಯಃ || ೫೩

ಪುಷ್ಪೋಪಹಾರಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಕುಸುಮೈಃ ಸ್ವಯಮಾಜಿತ್ಯೈಃ |
ತತ್ಸುತೀಕ್ಷ್ಣಸ್ಯ ವಚನಂ ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯ ಮಯಾ ಶ್ರುತಮ್ || ೫೪

ನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು : “ತಮ್ಮ, ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೇ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯಸೋದರರ ಆಶ್ರಮವಾಗಿರಬೇಕು. (ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರು ಹೇಳಿದಂತೆ) ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಹೂಹಣ್ಣುಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಬಳುಕುತ್ತಿವೆ (೪೮-೪೯). ಹಿಪ್ಪಲೀ ಹಣ್ಣುಗಳ ಒಗರುವಾಸನೆಯನ್ನು ಗಾಳಿಯು ತರುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ರಾಶಿಯನ್ನು ವೇರಿಸಿರುವುದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ವೈಡೂರ್ಯದಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ದರ್ಭೆಗಳನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಕೊಯ್ದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ (೫೦-೫೧). ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ಹೊಗೆಯು ಕಪ್ಪುನೋಡದಂತೆ ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ವನಮಧ್ಯದಿಂದ ಏಳುವುದು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ದ್ವಿಜೋತ್ತಮರು ಪವಿತ್ರತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂದು ತಮ್ಮ ಕೈಗಳಿಂದಲೇ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಂದು ಪುಷ್ಪಬಲಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರು ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಇದು ಅಗಸ್ತ್ಯಭ್ರಾತೃವಿನ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವೇ ಆಗಿರಬೇಕು (೫೨-೫೪).

ಅಗಸ್ತ್ಯಶ್ವಮೋ ಭ್ರಾತುರ್ನೂನಮೇಷ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
ನಿಗೃಹ್ಯ ತರಸಾ ಮೃತ್ಯುಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾಮ್ಯಯಾ || ೫೫

ಯಸ್ಯ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಕೃತೇಯಂ ದಿಕ್ಕರಣ್ಯಾ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಾ |
ಇಹೈಕದಾ ಕಿಲ ಕ್ರೂರೋ ವಾತಾಪಿರಪಿ ಚೇಲ್ವಲಃ || ೫೬

ಭ್ರಾತರೌ ಸಹಿತಾನಾಸ್ತೌಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಘ್ನೌ ಮಹಾಸುರೌ |
ಧಾರಯನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ರೂಪಮಿಲ್ವಲಃ ಸಂಸ್ಕೃತಂ ವದನ್ || ೫೭

ಅನುಂತ್ರಯತಿ ವಿಸ್ರಾನ್ ಸ್ಮ ಶ್ರಾದ್ಧಮುದ್ದಿಶ್ಯ ನಿರ್ಘುಣಃ |
ಭ್ರಾತರಂ ಸಂಸ್ಕೃತಂ ಕೃತ್ವಾ ತತಸ್ತಂ ಮೇಷರೂಪಿಣಮ್ || ೫೮

ತಾನ್ ದ್ವಿಜಾನ್ ಭೋಜಯಾಮಾಸ ಶ್ರಾದ್ಧದೃಷ್ಟೇನ ಕರ್ಮಣಾ |
ತತೋ ಭುಕ್ತವತಾಂ ತೇಷಾಂ ವಿಸ್ರಾಣಾಮಿಲ್ವಲೋಽಬ್ರವೀತ್ ||

ವಾತಾಪೇ ನಿಷ್ಕ್ರಮಸ್ವೇತಿ ಸ್ವರೇಣ ಮಹತಾ ವದನ್ |
ತತೋ ಭ್ರಾತುರ್ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ವಾತಾಪಿರ್ಮೇಷವನ್ನದನ್ || ೬೦

ಈ ಋಷಿಯ ಭ್ರಾತೃಗಳಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಜನರಿಗೆ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ತಮ್ಮ ತವೋಬಲದಿಂದ ತಡೆದರು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಬಯಸಿ ಈ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾತಾಪಿ ಇಲ್ವಲರೆಂಬ ಕ್ರೂರರಾದ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರು ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ವಲನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೫೫-೫೭). ತಾನು ಶ್ರಾದ್ಧಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನಿಮಂತ್ರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅನಂತರ ಆ ನಿರ್ದಯನಾದ ರಾಕ್ಷಸನು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಕೆಯ ರೂಪದಿದ್ದ ತಮ್ಮನಾದ ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅಡಿಗೆಮಾಡಿ, ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಭೋಜನಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೫೮-೫೯). ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಭೋಜನವಾದಮೇಲೆ ಇಲ್ವಲನು “ವಾತಾಪಿ, ಹೊರಗೆ ಬಾ !” ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಣ್ಣನ ಮಾತನ್ನು

ಭಿತ್ತಾ ಭಿತ್ತಾ ಶರೀರಾಣಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ವಿನಿಷ್ಠತತ್ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ತೈರೇನಂ ಕಾಮರೂಪಿಭಿಃ || ೬೦

ವಿನಾಶಿತಾನಿ ಸಂಹತ್ಯ ನಿತ್ಯಶಃ ಸಿಶಿತಾಶನೈಃ |
ಅಗಸ್ತ್ಯೇನ ತದಾ ದೇವೈಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿತೇನ ಮಹರ್ಷಿಣಾ || ೬೧

ಅನುಭೂಯ ಕಿಲ ಶ್ರಾದ್ಧೇ ಭಕ್ಷಿತಃ ಸ ಮಹಾಸುರಃ |
ತತಃ ಸಂಪನ್ನಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ದತ್ತಾ ಹಸ್ತೋದಕಂ ತತಃ || ೬೨

ಭ್ರಾತರಂ ನಿಷ್ಕ್ರಮಸ್ವೇತಿ ಚೇಲ್ವಲಃ ಸೋಽಭ್ಯಭಾಷತ |
ಸ ತಂ ತಥಾ ಭಾಷಮಾಣಂ ಭ್ರಾತರಂ ವಿಪ್ರಘಾತಿನಮ್ || ೬೩

ಅಬ್ರವೀತ್ಪ್ರಹಸನ್ ಧೀಮಾನಗಸ್ತ್ಯೋ ಮುನಿಸತ್ತಮಃ |
ಕುತೋ ನಿಷ್ಕ್ರಮಿತುಂ ಶಕ್ತಿರ್ಮಯಾ ಜೀರ್ಣಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ || ೬೪

ಭ್ರಾತುಸ್ತೇ ಮೇಷರೂಪಸ್ಯ ಗತಸ್ಯ ಯಮಸಾದನಮ್ |
ಅಥ ತಸ್ಯ ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಭ್ರಾತುರ್ನಿಧನಸಂಶ್ರಯಮ್ || ೬೫

ಕೇಳಿದೊಡನೆ ವಾತಾಪಿಯು ಮೇಕೆಯಂತೆ 'ಮೇ ! ಮೇ !' ಎಂದು ಅರಚುತ್ತ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶರೀರವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು (೬೦-೬೧). ಈ ವ್ರಕಾರ ಮಾಯಾವಿಗಳಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಸಾವಿರಾರುಮಂದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಂದರು. ಹೀಗಿರಲು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಒಮ್ಮೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮುನಿಗಳು ಇಲ್ವಲನ ನಿಮಂತ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದರು. ಅವರು ಶ್ರಾದ್ಧದಲ್ಲಿ ವಾತಾಪಿಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದರು. ಇಲ್ವಲನು ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಕುರಿತು "ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿ ಉತ್ತರಾಪೋಶನವನ್ನು ಹಾಕಿದನು (೬೨-೬೩). ಅನಂತರ ಇಲ್ವಲನು "ವಾತಾಪಿ, ಹೊರಗೆ ಬಾ !" ಎಂದು ಕರೆದನು. ಹೀಗೆ ತಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬ್ರಹ್ಮಘಾತುಕನಾದ ಇಲ್ವಲನನ್ನು ನೋಡಿ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ನಗುತ್ತ "ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಅವನಿಗಿಲ್ಲಿದೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ? ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾದನು ! (೬೪-೬೫). ನಿನ್ನ ತಮ್ಮ ಮೇಕೆಯ ರೂಪ ದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದನಲ್ಲವೆ ! ಅವನಿಗ ಯಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದ್ದಾನೆ !" ಎಂದು

ಪ್ರಥರ್ಷಯಿತುನಾರೇಭೇ ಮುನಿಂ ಕ್ರೋಧಾನ್ನಿಶಾಚರಃ |
ಸೋಽಭಿದ್ರವನ್ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಮುನಿನಾ ದೀಪ್ತತೇಜಸಾ || ೬೭

ಚಕ್ಷುಷಾನಲಕಲ್ಪೇನ ನಿರ್ದಗ್ಧೋ ನಿಧನಂ ಗತಃ |
ತಸ್ಯಾಯನಾಶ್ರಮೋ ಭ್ರಾತುಸ್ತು ಟಾಕನನಶೋಭಿತಃ || ೬೮

ವಿಪ್ರಾನುಕಂಪಯಾ ಯೇನ ಕರ್ಮೇದಂ ದುಷ್ಕರಂ ಕೃತಮ್ |
ಏನಂ ಕಥಯಮಾನಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ || ೬೯

ರಾನುಸ್ಯಾಸ್ತಂ ಗತಃ ಸೂರ್ಯಃ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲೋಽಭ್ಯವರ್ತತ |
ಉಪಾಸ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಂ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಯಥಾವಿಧಿ || ೭೦

ಪ್ರವಿನೇಶಾಶ್ರಮಪದಂ ತನ್ಮುಷಿಂ ಸೋಽಭ್ಯನಾದಯತ್ |
ಸನ್ಮುಕ್ತಗೃಹೀತಶ್ಚ ಮುನಿನಾ ತೇನ ರಾಘವಃ || ೭೧

ನ್ಯವಸತ್ತಾಂ ನಿಶಾಮೇಕಾಂ ಪ್ರಾಶ್ಯ ಮೂಲಫಲಾನಿ ಚ |
ತಸ್ಯಾಂ ರಾತ್ರಾಂ ವ್ಯತೀತಾಯಾಂ ವಿಮಲೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲೇ ||

ಹೇಳಿದರು. “ತಮ್ಮನು ಸತ್ತನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಇಲ್ವಲನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದನು (೬೬-೬೭). ಮಹಾ ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಕಣ್ಣು ಬೆಂಕಿಯಂತಾಯಿತು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದನು. ಅಂಥ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳ ಭ್ರಾತೃವಿನ ಆಶ್ರಮವಿದು. ಕೆರೆಗಳಿಂದಲೂ ವನಗಳಿಂದಲೂ ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವಿಪ್ರರಮೇಲೆ ಅನುಕಂಪೆಯಿಂದ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಈ ಅದ್ಭುತಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದರು” ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಸೂರ್ಯನು ಮುಳುಗಿದನು (೬೮-೬೯). ಸಂಜೆಯಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಸಾಯಂಕಾಲದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ಮುನಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಆ ಮುನಿಗಳು ರಾಘವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಲು, ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಆ ರಾತ್ರಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಳೆದರು. ರಾತ್ರಿಯು ಕಳೆದು ಸೂರ್ಯೋದಯವಾಯಿತು (೭೦-೭೧).

ಭ್ರಾತರಂ ತನುಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಹ್ಯಾನುಂತ್ರಯತ ರಾಘವಃ |

ಅಭಿನಾದಯೇ ತ್ವಾಂ ಭಗವನ್ ಸುಖಮಧ್ಯುಷಿತೋ ನಿಶಾಮ್ ||

ಅನುಂತ್ರಯೇ ತ್ವಾಂ ಗಚ್ಛಾಮಿ ಗುರುಂ ತೇ ದ್ರಷ್ಟುಮಗ್ರಜಮ್ |

ಗಮ್ಯತಾಮಿತಿ ತೇನೋಕ್ತೋ ಜಗಾಮ ರಘುನಂದನಃ || ೭೪

ಯಥೋದ್ದಿಷ್ಟೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ವನಂ ತಚ್ಚಾ ವಲೋಕಯನ್ |

ನೀವಾರಾನ್ ಪನಸಾಂಸ್ತಾಲಾಂಸ್ತಿ ನಿಶಾನ್ ವಂಜುಲಾನ್ ಧವಾನ್ ||

ಚಿರಿಬಿಲ್ವಾನ್ ಮಧೂಕಾಂಶ್ಚ ಬಿಲ್ವಾನಸಿ ಚ ತಿಂದುಕಾನ್ |

ಪುಷ್ಪಿತಾನ್ ಪುಷ್ಪಿತಾಗ್ರಾಭಿರ್ಲತಾಭಿರನುನೇಷ್ಟಿತಾನ್ || ೭೫

ದದರ್ಶ ರಾಮಃ ಶತಶಸ್ತ್ರ ಕಾಂತಾರಸಾದಸಾನ್ |

ಹಸ್ತಿಹಸ್ತ್ಯೈರ್ವಿಮೃದಿತಾನ್ ವಾನರೈರುಪಶೋಭಿತಾನ್ || ೭೬

ಮತ್ತೈಃ ಶಕುನಿಸಂಘೈಶ್ಚ ಶತಶಃ ಪ್ರತಿನಾದಿತಾನ್ |

ತತೋಽಬ್ರವೀತ್ಸಮೀಪಸ್ಥಂ ರಾಮೋ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ || ೭೭

ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಗ್ರಸ್ಥ ಮುನಿಗಳ ಭ್ರಾತೃಗಳಾದ ಆ ಋಷಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ
“ಭಗವನ್, ತನುಗೆ ವಂದಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿರಿ. ರಾತ್ರಿಯನ್ನು
ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಕಳೆದೆನು. ತಮ್ಮ ಅಗ್ರಜರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು
ನೋಡಲು ಹೋಗುವೆನು. ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ದಯವಾಲಿಸಬೇಕು” ಎಂದು
ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. “ಆಗಲಿ, ಹೋಗು” ಎಂದು ಆ ಋಷಿಗಳು ನುಡಿಯಲು
ರಘುನಂದನನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು (೭೩-೭೪). ಸುತೀಕ್ಷ್ಣರು
ಹೇಳಿದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಅರಣ್ಯದ ಸೊಬಗನ್ನು
ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು. ನವಜೆಛಾನ್ಯದ ಸಸಿಗಳೂ ಹಲಸು, ತಾಳೆ, ತಿನಿಶ,
ಅಶೋಕ, ಧವ, ಹೊಂಗಿ, ಹಿಪ್ಪೆ, ಬಿಲ್ವ, ತುಂಬರ—ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳೂ
ಅರಳಿ ನಿಂತಿದ್ದವು. ಪುಷ್ಪಿತ ಲತೆಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಆಸ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದವು! (೭೫-೭೬).
ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಂತಹ ನೂರಾರು ವನ್ಯ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು.
ಆನೆಗಳು ಸೊಂಡಿಲುಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಮರಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿದ್ದವು. ಕೆಲವು

ಪೃಷ್ಠತೋಽನುಗತಂ ವೀರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಧನಮ್ |
ಸ್ನಿಗ್ಧಪತ್ರಾ ಯಥಾ ವೃಕ್ಷಾ ಯಥಾ ಶಾಂತಮೃಗದ್ವಿಜಾಃ || ೭೯

ಆಶ್ರಮೋ ನಾತಿದೂರಸ್ಥೋ ಮಹರ್ಷಿಭಾವಿತಾತ್ಮನಃ |
ಅಗಸ್ತ್ಯ ಇತಿ ವಿಖ್ಯಾತೋ ಲೋಕೇ ಸ್ವೇನೈವ ಕರ್ಮಣಾ || ೮೦

ಆಶ್ರಮೋ ದೃಶ್ಯತೇ ತಸ್ಯ ಪರಿಶ್ರಾಂತಶ್ರಮಾಪಹಃ |
ಪ್ರಾಜ್ಞಧೂಮಾಕುಲವನಶ್ಚೀರಮಾಲಾಪರಿಷ್ಕೃತಃ || ೮೧

ಪ್ರಶಾಂತಮೃಗಯೂಥಶ್ಚ ನಾನಾಶಕುನಿನಾದಿತಃ |
ನಿಗೃಹ್ಯ ತರಸಾ ಮೃತ್ಯುಂ ಲೋಕಾನಾಂ ಹಿತಕಾಮ್ಯಯಾ || ೮೨

ದಕ್ಷಿಣಾ ದಿಕ್ಪತಾ ಯೇನ ಶರಣ್ಯಾ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಾ |
ತಸ್ಯೇದಮಾಶ್ರಮಪದಂ ಪ್ರಭಾವಾದ್ಯಸ್ಯ ರಾಕ್ಷಸೈಃ || ೮೩

ಮರಗಳು ಕಪಿಗಳ ಚಿಲ್ಲಾಟದಿಂದ ಚಿಲುವಾಗಿದ್ದವು. ಸೊಕ್ಕಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಚಿಲಿಪಿಲಿಯೆಂದು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದವು (೭೭-೭೮). ಆಗ ರಾಜೀವ ನೇತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯೂ ಶುಭಗಾತ್ರನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕರೆದು ಹೀಗೆಂದನು : “ತಮ್ಮ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇಲ್ಲಿ ಮರದ ಎಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹಸುರಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದಿಂದ ಇರುವುದನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ಆತ್ಮಧ್ಯಾನನಿಷ್ಠರಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮವು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಾಗಿ ತೋರುವುದು. ವಿಂಧ್ಯವೆಂಬ ಅಗವನ್ನು* ಸ್ತಂಭಿಸಿ, ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಮುನಿಗಳು ಅಗಸ್ತ್ಯರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ (೭೯-೮೦). ಅವರ ಆಶ್ರಮವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಬಳಲಿದವರ ಬಳಲಿಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂಗುತ್ತದೆ. ಹೋಮಾಗ್ನಿಯ ಹೊಗೆ ವನದಲ್ಲಿ ಹರಡಿದೆ. ನಾರುಮಡಿಗಳನ್ನು ಸಾಲಾಗಿ ಆರುಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಜಿಂಕೆಗಳ ಹಿಂಡು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ (೮೧). ಲೋಕಹಿತೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮೃತ್ಯುವನ್ನೇ ಗೆದ್ದು ನಿಂತ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಆಶ್ರಮವಿದು. ಮರಿಹೊಕ್ಕುವ

ದಿಗಿಯಂ ದಕ್ಷಿಣಾ ತ್ರಾಸಾದ್ಭೃಶ್ಯತೇ ನೋಪಭುಜ್ಯತೇ |
ಯದಾ ಪ್ರಭೃತಿ ಚಾಕ್ರಾಂತಾ ದಿಗಿಯಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಾ || ೮೪

ತದಾ ಪ್ರಭೃತಿ ನಿರ್ವೇರಾಃ ಪ್ರಶಾಂತಾಃ ಪಿಶಿತಾಶನಾಃ |
ನಾಮ್ನಾ ಚೇಯಂ ಭಗವತೋ ದಕ್ಷಿಣಾ ದಿಕ್ಪದಕ್ಷಿಣಾ || ೮೫

ಪ್ರಥಿತಾ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ದುರ್ಧರ್ಷಾ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಭಿಃ |
ಗತೀಂ ನಿರೋದ್ಧಂ ನಿರತೋ ಭಾಸ್ಕರಸ್ಯಾಚಲೋತ್ತಮಃ || ೮೬

ನಿದೇಶಂ ಸಾಲಯನ್ ಯಸ್ಯ ನಿಂಧ್ಯಃ ಶೈಲೋ ನ ವರ್ಧತೇ |
ಅಯಂ ದೀರ್ಘಾಯುಷಸ್ತಸ್ಯ ಲೋಕೇ ವಿಶ್ರುತಕರ್ಮಣಃ || ೮೭

ಅಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯಾಶ್ರಮಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವಿನೀತಜನಸೇವಿತಃ |
ಏಷ ಲೋಕಾರ್ಚಿತಃ ಸಾಧುರ್ಹಿತೇ ನಿತ್ಯರತಃ ಸತಾಮ್ || ೮೮

ರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲದೆಂಬ ವಿಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ವುಣ್ಯಾತ್ಮರ ಆಶ್ರಮವಿದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವೆಂತಹುದೆಂದರೆ, ರಾಕ್ಷಸರು ಅಂಜುತ್ತ ದೂರದಿಂದಲೇ ಈ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುವರಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ಬಂದು ವಿಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ! (೮೨-೮೩). ವುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಈ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟಮೇಲೆ, ರಾಕ್ಷಸರು ಇಲ್ಲಿನ ಋಷಿಗಳಮೇಲೆ ವೈರಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶಾಂತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಹೆಸರು ಸೇರಿದ್ದರಿಂದ ಈ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕು, ಸಜ್ಜನರು ಬಂದು ಹೋಗುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ (೮೪-೮೫). ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳ ಆಟವು ಇಲ್ಲಿ ನಾಗದು ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಒಂದುಸಲ ನಿಂಧ್ಯಾಚಲವು ಸೂರ್ಯನ ಗತಿಯನ್ನು ತಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಆಗ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಆಜ್ಞೆಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಆ ಶೈಲವು ಬೆಳೆಯದೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಂತಿತು (೮೬). ಅಂಥ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತಮಹಿಮರೂ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಮಂತರೂ ಆದ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮವಿದು. ವಿನೀತರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸೇವಿತವಾದದ್ದು. ಈ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಲೋಕಪೂಜ್ಯರೂ ಸಜ್ಜನರ ಹಿತಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ (೮೭-೮೮).

ಅಸ್ಮಾನಭಿಗತಾನೇಷ ಶ್ರೇಯಸಾ ಯೋಜಯಿಷ್ಯತಿ |
 ಆರಾಧಯಿಷ್ಯಾಮ್ಯತ್ರಾಹನುಗಸ್ತ್ಯಂ ತಂ ಮಹಾಮುನಿವರ್ | ೮೯
 ಶೇಷಂ ಚ ವನವಾಸಸ್ಯ ಸೌಮ್ಯ ವತ್ಸ್ಯಾಮ್ಯಹಂ ಪ್ರಭೋ |
 ಅತ್ರ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಪರಮರ್ಷಯಃ || ೯೦
 ಅಗಸ್ತ್ಯಂ ನಿಯತಾಹಾರಂ ಸತತಂ ಪರ್ಯುಪಾಸತೇ |
 ನಾತ್ರ ಜೀವೇನ್ಮೃಷಾವಾದೀ ಕ್ರೂರೋ ವಾ ಯದಿ ವಾ ಶತಃ || ೯೧
 ನೃಶಂಸಃ ಕಾಮವೃತ್ತೋ ವಾ ಮುನಿರೇಷ ತಥಾವಿಧಃ |
 ಅತ್ರ ದೇವಾಶ್ಚ ಯಕ್ಷಾಶ್ಚ ನಾಗಾಶ್ಚ ಪತಗೈಃ ಸಹ || ೯೨
 ವಸಂತಿ ನಿಯತಾಹಾರಾ ಧರ್ಮಮಾರಾಧಯಿಷ್ಣು ವಃ |
 ಅತ್ರ ಸಿದ್ಧಾ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ವಿಮಾನೈಃ ಸೂರ್ಯಸಂನಿಭೈಃ || ೯೩
 ತ್ಯಕ್ತದೇಹಾ ನನ್ಯದೇಹೈಃ ಸ್ವರ್ಯಾತಾಃ ಪರಮರ್ಷಯಃ |
 ಯಕ್ಷತ್ವಮನುರತ್ನಂ ಚ ರಾಜ್ಯಾನಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ || ೯೪

ಇವರ ದರ್ಶನಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಾಗುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹಾಮುನಿಗಳನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಇರುವೆನು. ವನವಾಸದ ಉಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿರುವೆನು (೮೯). ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ದೇವಗಂಧರ್ವರೂ ಸಿದ್ಧರೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಆಹಾರನಿಯಮದಿಂದ ತಪೋನಿಷ್ಠರಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಶುಶ್ರೂಷೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವತ್ರ, ಇಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳುಗಾರನಾಗಲಿ ಕ್ರೂರನಾಗಲಿ ಕಪಟಿಯಾಗಲಿ ಜೀವದಿಂದ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (೯೦-೯೧). ಕೊಲೆಗಾರನೂ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರಿಯೂ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮುನಿಗಳು ಅಂಥ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳವರು. ಇಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು, ಯಕ್ಷರು, ನಾಗರು, (ಗರುಡಜಾತಿಯ) ಪತಗರು-ಮೊದಲಾದವರು ಧರ್ಮಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಆಹಾರ ನಿಯಮದಿಂದ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ (೯೨-೯೩). ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳು ತಪಸ್ಸಿದ್ದಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಈ ಮನುಷ್ಯದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನೂತನವಾದ ದಿವ್ಯದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಸೂರ್ಯ ಸದೃಶವಾದ ರಥವನ್ನೇರಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ (೯೪).

ಅತ್ರ ದೇವಾಃ ಪ್ರಯಚ್ಛಂತಿ ಭೂತೈರಾರಾಧಿತಾಃ ಶುಭೈಃ |
 ಅಗತಾಃ ಸ್ಮಾಶ್ರಮಪದಂ ಸಾಮಿತ್ರೇ ಪ್ರವಿಶಾಗ್ರತಃ || ೯೫
 ನಿವೇದಯೇಹ ನಾಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮೃಷಯೇ ಸೀತಯಾ ಸಹ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಗಸ್ತ್ಯದರ್ಶನಮ್

ಸ ಪ್ರವಿಶ್ಯಾಶ್ರಮಪದಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ರಾಘವಾನುಜಃ |
 ಅಗಸ್ತ್ಯಶಿಷ್ಯಮಾಸಾದ್ಯ ವಾಕ್ಯಮೇತದುವಾಚ ಹ || ೧
 ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ನಾನು ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ತಸ್ಯ ಸುತೋ ಬಲೀ |
 ರಾಮಃ ಪ್ರಾಪ್ತೋ ಮುನಿಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಭಾರ್ಯಯಾ ಸಹ ಸೀತಯಾ ||

ಇಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳು ಯಕ್ಷವದವಿ
 ಯನ್ನೂ ದೇವವದವಿಯನ್ನೂ ರಾಜ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅನು
 ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಿತ್ರಿ, ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆವು ! ನೀನು ಮುಂದೆ
 ಹೋಗಿ, ಸೀತಾಸಮೇತನಾಗಿ ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನೆಂದು ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅರಿಕೆ
 ಮಾಡು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೯೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೨

ಅಗಸ್ತ್ಯರ ದರ್ಶನ ; ಅವರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಅಕ್ಷಯಾಸ್ತ್ರಗಳಿರುವ
 ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಖಡ್ಗವನ್ನೂ ಕೊಡುವುದು

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಶಿಷ್ಯನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಂಡು
 “ ತಪಸ್ವಿಗಳೇ, ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ
 ಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಒಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು

ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ತಸ್ಯಾಹಂ ಭ್ರಾತಾ ತ್ವವರಜೋ ಹಿತಃ |
ಅನುಕೂಲಶ್ಚ ಭಕ್ತಶ್ಚ ಯದಿ ತೇ ಶ್ರೋತ್ರನಾಗತಃ || ೩

ತೇ ವಯಂ ವನಮತ್ಯುಗ್ರಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾಃ ಸಿತೃಶಾಸನಾತ್ |
ದ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಾಮಹೇ ಸರ್ವೇ ಭಗವಂತಂ ನಿವೇದ್ಯತಾಮ್ || ೪

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ತಪೋಧನಃ |
ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಗ್ನಿಶರಣಂ ಪ್ರವಿವೇಶ ನಿವೇದಿತುಮ್ || ೫

ಸ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಂ ತಪಸಾ ದುಷ್ಟಧರ್ಷಣಮ್ |
ಕೃತಾಂಜಲಿರುನಾಚೇದಂ ರಾಮಾಗಮನಮಂಜಸಾ || ೬

ಯಥೋಕ್ತಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೈವ ಶಿಷ್ಯೋಽಗಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಸಂಮತಃ |
ಪುತ್ರಾ ದಶರಥಸ್ಯೇಮೌ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಏವ ಚ || ೭

ಪ್ರವಿಷ್ಟಾನಾಶ್ರಮಪದಂ ಸೀತಯಾ ಸಹ ಭಾರ್ಯಯಾ |
ದ್ರಷ್ಟುಂ ಭವಂತಮಾಯಾತೌ ಶುಶ್ರೂಷಾರ್ಥಮುರಿಂದಮೌ || ೮

ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ (೧-೨). ನಾನು ಆತನ ತಮ್ಮ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂದು ನನ್ನ ಹೆಸರು. ನಾನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಹಿತೈಷಿಯಾದ ಭಕ್ತನೆಂದು ನೀವು ಕೇಳಿರಬಹುದು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ನಾವು ಮೂವರೂ ಈ ಘೋರವಾದ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಭಗವಾನ್ ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದೇವೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರಿಕೆ ಮಾಡಬೇಕು ” ಎಂದನು (೩-೪). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ತಪಸ್ವಿಯು ಆಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಕಂಡು, ವಿನಯದಿಂದ ಕೈಮುಗಿದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಗಮನವನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿದನು (೫-೬): “ ಭಗವನ್, ಧಶರಥರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ವೀರರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೊಡನೆ ರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಸೀತೆ ಇದ್ದಾಳೆ. ತಮ್ಮನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾದಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಏನುಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಮ್ಮ ಅಪ್ಪಣೆಯಾಗಬೇಕು ” ಎಂದನು (೭-೮).

ಯದತ್ರಾ ನಂತರಂ ತತ್ತ್ವನಾಜ್ಞಾ ಪಯಿತುಮರ್ಹಸಿ |
ತತಃ ಶಿಷ್ಯಾದುಪಶ್ರುತ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ರಾಮಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೯

ವೈದೇಹೀಂ ಚ ಮಹಾಭಾಗಾಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ |
ದಿಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮಶ್ಚ ರಸ್ಯಾದ್ಯ ದ್ರಷ್ಟ್ವಂ ನಾಂ ಸಮುಪಾಗತಃ || ೧೦

ಮನಸಾ ಕಾಂಕ್ಷಿತಂ ಹ್ಯಸ್ಯ ಮಯಾಪ್ಯಾಗಮನಂ ಪ್ರತಿ |
ಗಮ್ಯತಾಂ ಸತ್ಯತೋ ರಾಮುಃ ಸಭಾರ್ಯಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೧

ಪ್ರವೇಶ್ಯತಾಂ ಸಮೀಪಂ ಮೇ ಕಿಂ ಚಾಸೌ ನ ಪ್ರವೇಶಿತಃ |
ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಮುನಿನಾ ಧರ್ಮಜ್ಞೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೨

ಅಭಿನಾದ್ಯಾಬ್ರವೀಚ್ಛಿಷ್ಯಸ್ತಥೇತಿ ನಿಯತಾಂಜಲಿಃ |
ತತೋ ನಿಷ್ಕ್ರಮ್ಯ ಸಂಭ್ರಾಂತಃ ಶಿಷ್ಯೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಬ್ರವೀತ್ ||

ಕ್ವಾಸೌ ರಾಮೋ ಮುನಿಂ ದ್ರಷ್ಟ್ವಮೇತು ಪ್ರವಿಶತು ಸ್ವಯಮ್ |
ತತೋ ಗತ್ವಾಶ್ರಮದ್ವಾರಂ ಶಿಷ್ಯೇಣ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೪

ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೂ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯಾದ ವೈದೇಹಿಯೂ ಆಗಮಿಸಿದ
ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆಗಸ್ತ್ಯರು “ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತು ! ಶ್ರೀರಾಮನು
ಇಷ್ಟುದಿನದಮೇಲಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದನಲ್ಲ ! ಅವನು ಯಾವಾಗ
ಬರುವನೋ ಎಂದು ನಾನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುಣಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೆ ! ವತ್ಸ, ಬೇಗ
ಹೋಗು ; ವತ್ಸೀಸಮೇತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಸತ್ಕರಿಸಿ
ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಾ. ಮೊದಲೇ ಕರೆತರಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲ, ಇದೇಕೆ
ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದೆ ? ” ಎಂದರು (೯-೧೧). ಹೀಗೆ ಧರ್ಮಜ್ಞರೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ
ಆದ ಆಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ನುಡಿಯಲು, ಶಿಷ್ಯನು ಅವರಿಗೆ ಅಭಿನಾದಿಸಿ ಹಾಗೆಯೇ
ಮಾಡುವೆನೆಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಹೇಳಿ, ಸಂಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು
(೧೨-೧೩). ಬಂದವನೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾಮನಲ್ಲಿ
ದ್ದಾನೆ ? ಮುನಿಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈಗಲೇ ಒಳಗೆ ಬರಲಿ ” ಎಂದನು
ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆ ಶಿಷ್ಯನೊಡನೆ ಆಶ್ರಮದ ಹೊರಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿ ಕಾದಿದ್ದ

ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಸೀತಾಂ ಚ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ |
 ತಂ ಶಿಷ್ಯಃ ಪ್ರಶ್ರಿತೋ ವಾಕ್ಯಮಗಸ್ತ್ಯವಚನಂ ಬ್ರುವನ್ || ೧೫
 ಪ್ರಾನೇಶಯದ್ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ಸತ್ಕಾರಾರ್ಹಂ ಸುಸತ್ಪತಮ್ |
 ಪ್ರವಿವೇಶ ತತೋ ರಾಮಃ ಸೀತಯಾ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೬
 ಪ್ರಶಾಂತಹರಿಣಾಕೀರ್ಣಮಾಶ್ರಮಂ ಹ್ಯವಲೋಕಯನ್ |
 ಸ ತತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ಥಾನಮಗ್ನೇಃ ಸ್ಥಾನಂ ತಥೈವ ಚ || ೧೭
 ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಥಾನಂ ಮಹೇಂದ್ರಸ್ಯ ಸ್ಥಾನಂ ಚೈವ ವಿವಸ್ವತಃ |
 ಸೋಮಸ್ಥಾನಂ ಭಗಸ್ಥಾನಂ ಸ್ಥಾನಂ ಕೌಬೇರಮೇವ ಚ || ೧೮
 ಧಾತುರ್ವಿಧಾತುಃ ಸ್ಥಾನೇ ಚ ವಾಯೋಃ ಸ್ಥಾನಂ ತಥೈವ ಚ |
 ನಾಗರಾಜಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥಾನಮನಂತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೯
 ಸ್ಥಾನಂ ತಥೈವ ಗಾಯತ್ರಾ ವಸೂನಾಂ ಸ್ಥಾನಮೇವ ಚ |
 ಸ್ಥಾನಂ ಚ ಪಾಶಹಸ್ತಸ್ಯ ವರುಣಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨೦
 ಕಾರ್ತಿಕೇಯಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥಾನಂ ಧರ್ಮಸ್ಥಾನಂ ಚ ಪಶ್ಯತಿ |
 ತತಃ ಶಿಷ್ಯಃ ಪರಿವೃತೋ ಮುನಿರಪ್ಯಭಿನಿಷ್ಪತತ್ || ೨೧

ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನನ್ನೂ ಜಾನಕಿಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿದನು (೧೪). ಶಿಷ್ಯನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಅದರದಿಂದ ತಿಳಿಸಿ, ಅವರಿಲ್ಲರನ್ನೂ ಸತ್ಕರಿಸಿ ಆಶ್ರಮದೊಳಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಮೇತನಾಗಿ, ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಸ್ವಭಾವದ ಜಿಂಕೆಗಳು ಅಲೆದಾಡುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು (೧೫-೧೬). ಹೋಗುವಾಗ ಅನೇಕ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನ, ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದವು. ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಂದ್ರ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಭಗ ಮತ್ತು ಕುಬೇರರ ಸ್ಥಾನಗಳಿದ್ದವು (೧೭-೧೮) ಹಾಗೆಯೇ ಧಾತೃ, ವಿಧಾತೃ, ವಾಯು, ವಾಸಕಿ, ಅನಂತ, ಗಾಯತ್ರಿ, ಅಷ್ಟ ವಸುಗಳು, ಪಾಶಧಾರಿಯಾದ ವರುಣ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಮಂದಿರಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದವು. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು (೧೯-೨೦). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳೇ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದ

ತಂ ದದರ್ಶಾಗ್ರತೋ ರಾಮೋ ಮುನೀನಾಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಾಮ್ |
 ಅಬ್ರವೀದ್ವಚನಂ ವೀರೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಧನಮ್ || ೨೨
 ಏಷ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಿಷ್ಕಾಮತ್ಯಗಸ್ತೋ ಭಗವಾನೃಷಿಃ |
 ಔದಾರ್ಯೇಣಾನಗಚ್ಛಾಮಿ ನಿಧಾನಂ ತಪಸಾಮಿನಮ್ || ೨೩
 ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾಬಾಹುರಗಸ್ತ್ಯಂ ಸೂರ್ಯವರ್ಚಸಮ್ |
 ಜಗ್ರಾಹ ಪರಮಪ್ರೀತಸ್ತಸ್ಯ ಸಾದೌ ಪರಂತಪಃ || ೨೪
 ಅಭಿನಾದ್ಯ ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತಸ್ಯಾ ರಾಮಃ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
 ಸೀತಯಾ ಸಹ ನೈದೇಹ್ಯಾ ತದಾ ರಾಮಃ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೨೫
 ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮರ್ಚಯಿತ್ವಾಸನೋದಕೈಃ |
 ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನಮುಕ್ತ್ವಾ ಚ ಹ್ಯಾಸ್ಯತಾಮಿತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೨೬
 ಅಗ್ನಿಂ ಹುತ್ವಾ ಪ್ರದಾಯಾಘ್ನಮತಿಥೀನ್ ಪ್ರತಿಪೂಜ್ಯ ಚ |
 ನಾನಪ್ರಸ್ಥೇನ ಧರ್ಮೇಣ ಸ ತೇಷಾಂ ಭೋಜನಂ ದದೌ || ೨೭
 ಪ್ರಥಮಂ ಚೋಪವಿಶ್ಯಾಥ ಧರ್ಮಜ್ಞೋ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಉನಾಚ ರಾಮಮಾಸೀನಂ ಸ್ರಾಂಜಲಿಂ ಧರ್ಮಕೋವಿದಮ್ || ೨೮

ಕ್ಯಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರೊಡನೆ ಹೊರಟುಬಂದರು. ತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳ ಮುಂದುಗಡೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು, ಶ್ರೀರಾಮನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು ! ಭಗವಾನ್ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳೇ ಹೊರಟುಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ತೇಜೋವಿಶೇಷದ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ನೋಡು. ತಪಸ್ಸಿನ ನಿಧಿ ಇವರು ” ಎಂದನು (೨೧-೨೩). ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಗಸ್ತ್ಯರನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ಅವರ ವಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಆನಂದ ದಿಂದ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ನಿಂತನು (೨೪-೨೫). ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನಿಗೆ ಪೀಠವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಜಲವನ್ನಿತ್ತು, ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿ, ಕುಶಲವನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿ ಆ ಮೂವರನ್ನೂ ಆದರದಿಂದ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಅನಂತರ ವೈಶ್ವದೇವ ವನ್ನಾಚರಿಸಿ ಅಘೋರದಿಗಳಿಂದ ಆ ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ವಾನಪ್ರಸ್ಥಧರ್ಮಾನು ಸಾರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ (ಕಂದಮೂಲಾದ್ಯಾಹಾರಗಳಿಂದ) ಭೋಜನಮಾಡಿಸಿದರು (೨೬-೨೭). ಆಮೇಲೆ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಒಂದು ಆಸನದ ಮೇಲೆ ಬಂದು

ಅಗ್ನಿಂ ಹುತ್ವಾ ಪ್ರದಾಯಾಘ್ನುಮತಿಥಿಂ ಪ್ರತಿಪೂಜಯೇತ್ |
ಅನ್ಯಥಾ ಖಲು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ತಪಸ್ವೀ ಸಮುದಾಚರನ್ || ೨೯

ದುಃಸಾಕ್ಷೀನ ಪರೇ ಲೋಕೇ ಸ್ವಾನಿ ಮಾಂಸಾನಿ ಭಕ್ಷಯೇತ್ |
ರಾಜಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಧರ್ಮಚಾರೀ ಮಹಾರಥಃ || ೩೦

ಪೂಜನೀಯಶ್ಚ ಮಾನ್ಯಶ್ಚ ಭವಾನ್ ಸ್ತ್ರಾಪ್ತಃ ಪ್ರಿಯಾತಿಥಿಃ |
ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ಫಲೈರ್ಮೂಲೈಃ ಪುಷ್ಪೈರನ್ಯೈಶ್ಚ ರಾಘವನ್ || ೩೧

ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ಯಥಾಕಾಮಂ ಪುನರೇವ ತತೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ಇದಂ ದಿವ್ಯಂ ಮಹಚ್ಛಾಪಂ ಹೇಮರತ್ನವಿಭೂಷಿತಮ್ || ೩೨

ವೈಷ್ಣವಂ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ನಿರ್ಮಿತಂ ವಿಶ್ವಕರ್ಮಣಾ |
ಅನೋಘಃ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶೋ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತಃ ಶರೋತ್ತಮಃ || ೩೩

ಕುಳಿತರು. ಧರ್ಮಕೋವಿದನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವರೆದುರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು. ಅಗಸ್ತ್ಯರು “ಶ್ರೀರಾಮ, ವೈಶ್ವದೇವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಆಘ್ರಾದಿಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸತ್ಕರಿಸಬೇಕು. ವಾನಪ್ರಸ್ಥನು ಈ ವಿಧಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ನಡೆದರೆ, ಸುಳ್ಳುಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದವನಂತೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಾನೇ ತಿನ್ನಬೇಕಾದೀತು (೨೮-೩೦). ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾಗಿ ಮಹಾರಥನೆನಿಸಿದ ರಾಜನು ಸಕಲಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನು, ಸಂಮಾನ್ಯನು. ಅಂಥ ನೀನು ನನಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನಾದ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ!” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಫಲ, ಮೂಲ, ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ರಾಘವನಿಗೆ ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟು,* ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು “ರಾಮ, ಸುವರ್ಣರತ್ನಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಈ ದಿವ್ಯಚಾಪವನ್ನು ನೋಡು! (೩೧-೩೨). ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಾಪ; ವಿಶ್ವಕರ್ಮನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು. ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಈ ಅನೋಘಾಸ್ತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತವಾದದ್ದು.

* ಪುನಃ ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತರಿಸಿದ್ದು ಸೀತೆಗೋಸ್ಕರವೆಂದೂ ಅವಳು ಮೊದಲು ಭೋಜನಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದು ಮೊದಲು ಭೋಜನಮಾಡಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತದ ಅನುವಾದವಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ, ಭೋಜನಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ತಂದಿಟ್ಟು, ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅನೇಕ ಭೋಜನಮಾಡಿಸಿರಬಹುದು.

ದತ್ತಾ ನುನು ನುಹೇಂದ್ರೇಣ ತೂಣೇ ಚಾಕ್ಷಯಸಾಯಕೌ |
ಸಂಪೂರ್ಣೌ ನಿಶಿತೈರ್ಬಾರ್ಣವೈರ್ಜ್ವಲದ್ಭಿರಿನ ಸಾವಕೈಃ || ೩೪

ನುಹಾರಜತಕೋಶೋಽಯಮುಸಿರ್ಹೇನುನಿಭೂಷಿತಃ |
ಅನೇನ ಧನುಷಾ ರಾನು ಹತ್ವಾ ಸಂಖ್ಯೇ ಮಹಾಸುರಾನ್ || ೩೫

ಆಜಹಾರ ಶ್ರಿಯಂ ದೀಪ್ತಾಂ ಪುರಾ ನಿಷ್ಕುರ್ದಿವೌಕಸಾಮರ್ |
ತದ್ಧನುಸ್ತಾ ಚ ತೂಣೇರೌ ಶರಂ ಖಡ್ಗಂ ಚ ಮಾನದ || ೩೬

ಜಯಾಯ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ವಜ್ರಂ ವಜ್ರಧರೋ ಯಥಾ |
ಏನನುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸಮಸ್ತಂ ತದ್ವರಾಯುಧಮ್ || ೩೭
ದತ್ತಾ ರಾಮಾಯ ಭಗವಾನಗಸ್ತ್ಯಃ ಪುನರಬ್ರವೀತ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಈ ಎರಡು ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಾಣಗಳು ಅಕ್ಷಯವಾದವು. ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಇವು ತುಂಬಿವೆ (೩೩-೩೪). ಈ ಚಿನ್ನದ ಒರೆಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಹಿಡಿಕೈಯುಳ್ಳ ಖಡ್ಗವಿದೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಮಹಾದೈತ್ಯರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕಳೆದುಹೋದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ಇದು ವಿಷ್ಣುವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಅದೇ ಧನುಸ್ಸು, ಅವೇ ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳು, ಅದೇ ಬಾಣ, ಅದೇ ಖಡ್ಗ (೩೫-೩೬). ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ನಿನಗೆ ವಿಜಯವಾಗಲಿ ! ದೇವೇಂದ್ರನಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧವಿರುವಂತೆ ಈ ಆಯುಧಸಾಮಗ್ರಿಯು ನಿನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿರಲಿ ! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಭಗವಾನ್ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಅವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಪುನಃ ಮಾತನಾಡಿದರು (೩೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತ್ರಯೋದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಚವಟೀಗಮನಮ್

ರಾಮು ಪ್ರೀತೋಽಸ್ಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ಪರಿತುಷ್ಕೋಽಸ್ಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ಅಭಿನಾದಯಿತುಂ ಯನ್ಮಾಂ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೌ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೧
ಅಧ್ವಶ್ರಮೇಣ ನಾಂ ಖೇದೋ ಬಾಧತೇ ಪ್ರಚುರಶ್ರಮಃ |
ನ್ಯಕ್ತಮುತ್ಕಂಠತೇ ಚಾಪಿ ಮೈಥಿಲೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ೨
ಏಷಾ ಹಿ ಸುಕುಮಾರೀ ಚ ದುಃಖೈಶ್ಚ ನ ವಿನೂನಿತಾ |
ಪ್ರಾಜ್ಯದೋಷಂ ವನಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಭರ್ತ್ಯಸ್ನೇಹಪ್ರಚೋದಿತಾ || ೩
ಯಥೈಷಾ ರಮತೇ ರಾಮು ಇಹ ಸೀತಾ ತಥಾ ಕುರು |
ದುಷ್ಕರಂ ಕೃತವತ್ಯೇಷಾ ವನೇ ತ್ವಾಮನುಗಚ್ಛತಿ || ೪
ಏಷಾ ಹಿ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಸ್ತ್ರೀಣಾಮಾಸೃಷ್ಟೇ ರಘುನಂದನ |
ಸಮಸ್ಥಮನುರಜ್ಯಂತಿ ವಿಷಮಸ್ಥಂ ತ್ಯಜಂತಿ ಚ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೩

ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಸೀತಾದೇವಿಯ ಸೌತೀಲ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳುವುದು.

ಪಂಚವಟೀಗೆ ಪ್ರಯಾಣ

ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆಂದರು : “ಶ್ರೀರಾಮ, ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸಂತುಷ್ಟನಾದೆನು. ನಿಮಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ ! ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ವಂದಿಸು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೀತೆಯೊಡನೆ (ಇಷ್ಟು ದೂರ) ಬಂದಿರಲ್ಲವೆ ? ದಾರಿ ನಡೆದು ನಿಮಗೆ ಆಯಾಸವಾಗಿದೆ ; ತುಂಬ ಬಳಲಿದ್ದೀರಿ. ಮಿಥಿಲೇಶ್ವರನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಈ ಜಾನಕಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಬೇಕಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೋಡಿದರೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ ! (೧-೨). ಇವಳು ಸುಕುಮಾರಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದವಳು. ಈ ಬಗೆಯ ಕಷ್ಟಗಳಿಂದ ನೊಂದವ ಳ್ಲ. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶಗಳು ಬಹಳ. ಗಂಡನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಮಾತಿಶಯದಿಂದ ಇಂಥ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ರಾಮ, ಇವಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊ. ಸೀತೆಯು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದು ಬಹು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದ್ದಾಳೆ (೩-೪). ರಘುನಂದನ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಂಗಸರು ಹೇಗಿರು ತ್ತಾರೆಂದರೆ, ಗಂಡನು ಅನುಕೂಲವಾಗಿ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅವನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸು

ಶತಹೃದಾನಾಂ ಲೋಲತ್ವಂ ಶಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ತೀಕ್ಷ್ಣತಾಂ ತಥಾ |
 ಗರುಡಾನಿಲಯೋಃ ಶೈಘ್ರ್ಯಮನುಗಚ್ಛಂತಿ ಯೋಷಿತಃ || ೬
 ಇಯಂ ತು ಭವತೋ ಭಾರ್ಯಾ ದೋಷೈರೇತೈರ್ವಿವರ್ಜಿತಾ |
 ಶ್ಲಾಘ್ಯಾ ಚ ವ್ಯಪದೇಶ್ಯಾ ಚ ಯಥಾ ದೇವೀ ಹೃರುಂಧತೀ || ೭
 ಅಲಂಕೃತೋಽಯಂ ದೇಶಶ್ಚ ಯತ್ರ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ |
 ವೈದೇಹ್ಯಾ ಚಾನಯಾ ರಾಮು ನತ್ಸ್ಯಸಿ ತ್ವನುರಿಂದನು || ೮
 ಏವಮುಕ್ತಃ ಸ ಮುನಿನಾ ರಾಘವಃ ಸಂಯತಾಂಜಲಿಃ |
 ಉವಾಚ ಪ್ರಶ್ರಿತಂ ವಾಕ್ಯಮೃಷಿಂ ದೀಪ್ತಮಿವಾನಲಮ್ || ೯
 ಧನ್ಯೋಽಸ್ಮತ್ಕುಗೃಹೀತೋಽಸ್ಮಿ ಯಸ್ಯ ನೇ ಮುನಿಪುಂಗವಃ |
 ಗುಣೈಃ ಸಭ್ರಾತ್ಯಭಾರ್ಯಸ್ಯ ವರದಃ ಪರಿತುಷ್ಯತಿ || ೧೦
 ಕಿಂ ತು ವ್ಯಾದಿಶ ನೇ ದೇಶಂ ಸೋದಕಂ ಬಹುಕಾನನಮ್ |
 ಯತ್ರಾಶ್ರಮಪದಂ ಕೃತ್ವಾ ವಸೇಯಂ ನಿರತಃ ಸುಖಮ್ || ೧೧

ತ್ತಾರೆ ; ಅವನು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದನೆಂದರೆ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಜಗತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದಂದಿನಿಂದ ಇದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಭಾವವಾಗಿದೆ (೫). ಅವರಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುಗಳ ಚಂಚಲತೆ ಇದೆ ; ಶಸ್ತ್ರಗಳ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಇದೆ ; ಗರುಡನವಾಯುವಿನ ಶೀಘ್ರತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ನಿನ್ನ ಈ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಇವಳ ನಡತೆ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದದ್ದು. ಪತಿವ್ರತೆಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯಳು. ಈಕೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅರುಂಧತೀದೇವಿಗೆ ಸಮಾನಳು (೬-೭) ರಾಮ-ನೀನು, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವೈದೇಹಿ - ಈ ಮೂವರೂ ನನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೂಷಣಪ್ರಾಯರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೀರಿ. ಹೇ ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ನೀನು ಇವರೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡಬಹುದು ” (೮). ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯಲು, ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಘವನು ವಿನಯದಿಂದ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ ಮಹರ್ಷಿಗಳೇ, ನಾನು ಧನ್ಯನಾದೆ, ಅನುಗೃಹೀತನಾದೆ. ನನ್ನಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ತಮ್ಮನಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ- ಇರಬಹುದಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಅನುಗ್ರಹಸಮರ್ಥರಾದ ತಾವು ಸಂತುಷ್ಟರಾದಿರಿ (೯-೧೦). ಆದರೆ, ಜಲಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ವೃಕ್ಷಸಂಪತ್ತೂ ಇರುವ

ತತೋಽಬ್ರವೀನ್ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಸ್ಯ ತದ್ವಚಃ |
ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಧೀರೋ ಧೀರತರಂ ನಚಃ ||

ಇತೋ ದ್ವಿಯೋಜನೇ ತಾತ ಬಹುಮೂಲಫಲೋದಕಃ |
ದೇಶೋ ಬಹುನ್ಯುಗಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪಂಚವಟ್ಯಭಿವಿಶ್ರುತಃ || ೧೩

ತತ್ರ ಗತ್ವಾಶ್ರಮಪದಂ ಕೃತ್ವಾ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ |
ರಂಸ್ಯಸೇ ತ್ವಂ ಪಿತುರ್ವಾಕ್ಯಂ ಯಥೋಕ್ತಮನುಪಾಲಯನ್ || ೧೪

ಕಾಲೋಽಯಂ ಗತಭೂಯಿಷ್ಮೋ ಯಃ ಕಾಲಸ್ತನ ರಾಘವ |
ಸಮಯೋ ಯೋ ನರೇಂದ್ರೇಣ ಕೃತೋ ದಶರಥೇನ ತೇ || ೧೫

ತಿರ್ಣಪ್ರತಿಜ್ಞಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸುಖಂ ರಾಜ್ಯೇ ನಿವತ್ಸ್ಯಸಿ |
ಧನ್ಯಸ್ಯೇ ಜನಕೋ ರಾಮ ಸ ರಾಜಾ ರಘುನಂದನ || ೧೬

ಯಸ್ತ್ವಯಾ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರೇಣ ಯಯಾತಿರಿವ ತಾರಿತಃ |
ವಿದಿತೋ ಹ್ಯೇಷ ವೃತ್ತಾಂತೋ ಮಮ ಸರ್ವಸ್ತವಾನಘ || ೧೭

ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುಖದಿಂದ ವಾಸವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ತಾವು ಸೂಚಿಸಬೇಕು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಆಲೋಚಿಸಿ ನಿಶ್ಚಯಧ್ವನಿಯಿಂದ “ವತ್ಸ-ರಾಮ, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಎರಡು ಯೋಜನಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿ ಪಂಚವಟಿಯೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಅದು ಗಡ್ಡೆಗಿಣಸು ಹಣ್ಣು ನೀರುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ; ಬಹಳ ಮೃಗಗಳಿವೆ; ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಳ (೧೧-೧೩). ಅಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ವಾಸಿಸಬಹುದು. ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತ ವಿನೋದದಿಂದಿರಬಹುದು. ರಾಘವ, ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಭಾಗ ಕಳೆದುಹೋಯಿತು (೧೪-೧೫). ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿ ಪುನಃ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸುಖವಾಗಿ ಇರುತ್ತೀಯೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ವಡೆದ ಆ ರಾಜನೇ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ. ರಘುನಂದನ, ನೀನು ಅವನಿಗೆ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಾಗಿ ಜನಿಸಿ,

ತಪಶಶ್ಚ ಪ್ರಭಾವೇಣ ಸ್ನೇಹಾದ್ವಶರಥಸ್ಯ ಚ |
ಹೃದಯಸ್ಥಶ್ಚ ತೇ ಛಂದೋ ವಿಜ್ಞಾತಸ್ತಪಸಾ ಮಯಾ || ೧೮
ಇಹ ನಾಸಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ಮಯಾ ಸಹ ತಪೋವನೇ |
ಅತಶ್ಚ ತ್ವಾನುಹಂ ಬ್ರೂಮಿ ಗಚ್ಛ ಪಂಚವಟೀಮಿತಿ || ೧೯
ಸ ಹಿ ರನ್ಯೋ ನನೋದ್ದೇಶೋ ಮೈಥಿಲೀ ತತ್ರ ರಂಸ್ಯತೇ |
ಸ ದೇಶಃ ಶ್ಲಾಘನೀಯಶ್ಚ ನಾತಿದೂರೇ ಚ ರಾಘವ || ೨೦
ಗೋದಾವರ್ಯಾಃ ಸಮೀಪೇ ಚ ಮೈಥಿಲೀ ತತ್ರ ರಂಸ್ಯತೇ |
ಸ್ರಾಜ್ಯಮೂಲಫಲಶ್ಚೈವ ನಾನಾದ್ವಿಜಗಣಾಯುತಃ || ೨೧
ವಿವಿಕ್ತಶ್ಚ ಮಹಾಬಾಹೋ ಪುಣ್ಯೋ ರನ್ಯಸ್ತಥೈವ ಚ |
ಭವಾನಪಿ ಸದಾರಶ್ಚ ಶಕ್ತಶ್ಚ ಪರಿರಕ್ಷಣೇ || ೨೨

ಪುರುಷು ಯಯಾತಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದಂತೆ, ದಶರಥನನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ನಿನ್ನ ನನಾಗಮನ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವೂ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ (೧೬-೧೭). ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದಶರಥನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತಪಃಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನರಿ ತಿದ್ದೇನೆ. ರಾಮ, ಈ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿ, ಈಗ ಬೇರೊಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ದೇಶವು ತಪೋಬಲದಿಂದ ನನಗೆ ವಿದಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪಂಚವಟಿಗೆ ಹೋಗಿಂದು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ * (೧೮-೧೯). ಆ ವನಪ್ರದೇಶವು ರಮಣೀಯ ವಾಗಿದೆ. ಮೈಥಿಲಿಯು ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ನಲಿಯುವಳು. ಅದು ಉತ್ತಮ ವಾದ ಸ್ಥಳ. ಹೆಚ್ಚು ದೂರವೂ ಇಲ್ಲ. ರಾಘವ, ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಸಮೀಪ ದಲ್ಲಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೈಥಿಲಿಯು ಸಂತೋಷದಿಂದಿರುವಳು. ಗಡ್ಡೆ ಗೆಣಸು, ಹಣ್ಣುಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿವೆ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿವೆ (೨೦-೨೧). ಹೇ ಸರಾಕ್ರಮಿ, ಪವಿತ್ರವೂ ರಮಣೀಯವೂ ಆದ ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಜನಸಂಚಾರ

* ಎಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯು ವುದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಉದ್ದೇಶ. ಪಂಚವಟಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಒದಗು ತ್ತವೆಯೆಂಬುದು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಆಶಯ.

ಅಪಿ ಚಾತ್ರ ನಸನ್ ರಾಮು ತಾಪಸಾನ್ ಪಾಲಯಿಷ್ಯಸಿ |
ಏತದಾಲಕ್ಷ್ಯತೇ ನೀರ ಮಧೂಕಾನಾಂ ಮಹದ್ವನಮ್ || ೨೩

ಉತ್ತರೇಣಾಸ್ಯ ಗಂತನ್ಯಂ ನೈಗ್ರೋಧಮುಭಿಗಚ್ಛತಾ |
ತತಃ ಸ್ಥಲಮುಪಾರುಹ್ಯ ಪರ್ವತಸ್ಯಾದಿದೂರತಃ || ೨೪

ಖ್ಯಾತಃ ಪಂಚವಟೀತೈವ ನಿತ್ಯಪುಷ್ಪಿತಕಾನನಃ |
ಅಗಸ್ತ್ಯೇನೈವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ || ೨೫

ಸತ್ಯತ್ಯಾಮಂತ್ರಯಾಮಾಸ ತನ್ಮುಷಿಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |
ತೌ ತು ತೇನಾಭ್ಯನುಜ್ಞಾತೌ ಕೃತಪಾದಾಭಿವಂದನೌ || ೨೬

ತದಾಶ್ರಮಾತ್ ಪಂಚವಟೀಂ ಜಗ್ಮತುಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ ||

ಗೃಹೀತಚಾಪೌ ತು ನರಾಧಿಪಾತ್ಮಜೌ
ವಿಷಕ್ತತೂಣೌ ಸಮರೀಷ್ವಕಾತರೌ |

ನಿಲ್ಲ. ನೀನಾದರೋ ಪತ್ತೀಸಮೇತನಾಗಿರತಕ್ಕವನು. (ಆದರೇನಾಯಿತು ?) ಅವಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನಿನ್ನಲ್ಲಂಟು (೨೨). ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, ರಾಮ, ನೀನು ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ತವಸ್ಥಿಗಳ ವಾಲನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುವುದು. ಇಗೋ, ಇಲ್ಲಿ ಹಿವ್ವೇಗಿಡಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕಾಡು ಕಾಣಿಸುವುದಷ್ಟೆ; ಅದರ ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋದರೆ ಒಂದು ಅಲದಮರವು ಸಿಕ್ಕುವುದು (೨೩-೨೪). ಅದರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಸ್ಥಭೂಮಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಹೋದರೆ ಒಂದು ಪರ್ವತವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪಂಚವಟೀಕ್ಷೇತ್ರ ಉಂಟು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಹೂವುಗಳ ಸುರಮಳೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು (೨೫). ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ನುಡಿಯಲು, ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಸತ್ಯಸಂಧರಾದ ಅವರಿಗೆ ಅಭಿವಾದನೆಮಾಡಿ, ಬೀಳ್ಗೊಡಲು ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಶ್ರೀರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆ ಋಷಿಗಳ ಪಾದಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಪಂಚವಟಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು (೨೬). ರಣಧೀರರಾದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು

ಯಥೋಪದಿಷ್ಟೇನ ಪಥಾ ಮಹರ್ಷಿಣಾ

ಪ್ರಜಗ್ಮತುಃ ಪಂಚವಟೀಂ ಸನಾಹಿತೌ ||

೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಯೋದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುರ್ದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಟಾಯುಸ್ಸಂಗಮಃ

ಅಥ ಪಂಚವಟೀಂ ಗಚ್ಛನ್ನಂತರಾ ರಘುನಂದನಃ |

ಆಸಸಾದ ಮಹಾಕಾಯಂ ಗೃಧ್ರಂ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಮ್ || ೧

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೌ ಮಹಾಭಾಗೌ ವಟಸ್ಥಂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |

ಮೇನಾತೇ ರಾಕ್ಷಸಂ ಪಕ್ಷಿಂ ಬ್ರುವಾಣೌ ಕೋ ಭವಾನಿತಿ || ೨

ಸ ತೌ ಮಧುರಯಾ ವಾಚಾ ಸೌಮ್ಯಯಾ ಪ್ರೀಣಯನ್ನಿವ |

ಉವಾಚ ವತ್ಸ ಮಾಂ ವಿದ್ಧಿ ವಯಸ್ಯಂ ಪಿತುರಾತ್ಮನಃ || ೩

ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟೆ ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾಗಿ, ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಾವಧಾನಚಿತ್ತದಿಂದ ಪಂಚವಟಿಗೆ ಹೊರಟರು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೪

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜಟಾಯುವಿನ ಭೇಟಿ ; ಅವನ ಪರಿಚಯ

ರಘುನಂದನನು ಪಂಚವಟಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ನಡುವೆ ಮಹಾಶರೀರಿಯೂ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಒಂದು ಗೃಧ್ರವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದು ಒಂದು ಆಲದಮರದಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಿತು. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಪಕ್ಷಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿರಬೇಕೆಂದು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಊಹಿಸಿ “ಎಲೈ, ನೀನು ಯಾರು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು (೧-೨). ಆ ಪಕ್ಷಿಯು ಮೃದುಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ “ವತ್ಸ, ನಿನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥರಾಜನಿಗೆ ನಾನು ಮಿತ್ರನೆಂದು

ಸ ತಂ ಪಿತ್ಯಸಖಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಪೂಜಯಾನಾಸ ರಾಘವಃ |

ಸ ತಸ್ಯ ಕುಲನುವ್ಯಗ್ರಮುಥ ಪಪ್ರಚ್ಛ ನಾನು ಚ || ೪

ರಾನುಸ್ಯ ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸರ್ವಭೂತಸಮುದ್ಭವಮ್ |

ಆಚಚಕ್ಷೇ ದ್ವಿಜಸ್ತಸ್ಮೈ ಕುಲನಾತ್ಮಾನಮೇವ ಚ || ೫

ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ಮಹಾಬಾಹೋ ಯೇ ಪ್ರಜಾಪತಯೋಽಭವನ್ |

ತಾನ್ ಮೇ ನಿಗದತಃ ಸರ್ವಾನಾದಿತಃ ಶೃಣು ರಾಘವ || ೬

ಕರ್ದಮಃ ಪ್ರಥಮಸ್ತೇಷಾಂ ವಿಕ್ರೀತಸ್ತದನಂತರಃ |

ಶೇಷಶ್ಚ ಸಂಶ್ರಯಶ್ಚೈವ ಬಹುಪುತ್ರಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ || ೭

ಸ್ಥಾಣುರ್ಮರೀಚಿರತ್ರಿಶ್ಚ ಕೃತುಶ್ಚೈವ ಮಹಾಬಲಃ |

ಪುಲಸ್ತ್ಯಶ್ಚಾಂಗಿರಾಶ್ಚೈವ ಪ್ರಚೇತಾಃ ಪುಲಹಸ್ತಥಾ || ೮

ದಕ್ಷೋ ವಿವಸ್ವಾನಪರೋಽರಿಷ್ಟನೇಮಿಶ್ಚ ರಾಘವ |

ಕಶ್ಯಪಶ್ಚ ಮಹಾತೇಜಾಸ್ತೇಷಾಮಾಸೀಚ್ಛ ಪಶ್ಚಿಮಃ || ೯

ಪ್ರಜಾಪತೇಸ್ತು ದಕ್ಷಸ್ಯ ಬಭೂವುರಿತಿ ವಿಶ್ರುತಮ್ |

ಷಷ್ಠಿದುರಹಿತರೋ ರಾಮ ಯಶಸ್ವಿನೋ ಮಹಾಯಶಃ || ೧೦

ತಿಳಿ ” ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವಂತೆ ನುಡಿಯಿತು (೩). ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮಿತ್ರನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಗೃಧ್ರನನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಂಡು “ಗೃಧ್ರರಾಜ, ನಿನ್ನ ಕುಲವಾವುದು? ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು?” ಎಂದು ಧೀರವಾಣಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದನು. ಆ ಪಕ್ಷಿಯು ತನ್ನ ಕುಲನಾಮಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸಂಗ ವಶದಿಂದ ಸಕಲವ್ರಾಣಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಕೃಮವನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿತು (೪-೫): “ಆಜಾನುಬಾಹು - ರಾಘವ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ (ಹದಿನೇಳು ಮಂದಿ) ವ್ರಜಾಪತಿಗಳಾದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು: ಕರ್ದಮನು ಮೊದಲನೆಯ ವ್ರಜಾಪತಿ. ಅನಂತರ ವಿಕ್ರೀತ, ಶೇಷ, ಸಂಶ್ರಯ, ಬಹುಪುತ್ರ, ಸ್ಥಾಣು, ಮರೀಚಿ, ಅತ್ರಿ, ಕೃತು, ಪುಲಸ್ತ್ಯ, ಅಂಗಿರಸ, ಪ್ರಚೇತಸ, ಪುಲಹ, ದಕ್ಷ, ವಿವಸ್ವಾನ್, ಅರಿಷ್ಟನೇಮಿ ಮತ್ತು ಕಶ್ಯಪರೆಂಬ ಹದಿನಾರು ಮಂದಿ ವ್ರಜಾಪತಿಗಳು ಆದರು (೬-೯). ಶ್ರೀರಾಮ, ಅವರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷವ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ

ಕಶ್ಯಪಃ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ತಾಸಾಮಷ್ಟ್ವಾ ಸುನುಧ್ಯಮಾಃ |
 ಅದಿತಿಂ ಚ ದಿತಿಂ ಚೈವ ದನುನುಪ್ಯಥ ಕಾಲಿಕಾಮ್ || ೧೧
 ತಾಮ್ರಾಂ ಕ್ರೋಧನಶಾಂ ಚೈವ ಮನುಂ ಚಾಪ್ಯನಲಾಮಪಿ |
 ತಾಸ್ತು ಕನ್ಯಾಸ್ತತಃ ಪ್ರೀತಃ ಕಶ್ಯಪಃ ಪುನರಬ್ರವೀತ್ || ೧೨
 ಪುತ್ರಾಂಸ್ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಭರ್ತ್ವಾನ್ ನೈ ಜನಯಿಷ್ಯಥ ಮತ್ಸಮಾನ್ |
 ಅದಿತಿಸ್ತನ್ಮನಾ ರಾಮ ದಿತಿಶ್ಚ ದನುರೇವ ಚ || ೧೩
 ಕಾಲಿಕಾ ಚ ಮಹಾಬಾಹೋ ಶೇಷಾಸ್ತ್ವಮನಸೋಽಭವನ್ |
 ಅದಿತ್ಯಾಂ ಜಜ್ಞಿರೇ ದೇವಾಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಸ್ತದರಿಂದಮು || ೧೪
 ಅದಿತ್ಯಾ ನಸಮೋ ರುದ್ರಾ ಹ್ಯಶ್ವಿನೌ ಚ ಪರಂತಪ |
 ದಿತಿಸ್ತ್ವಜನಯತ್ ಪುತ್ರಾನ್ ದೈತ್ಯಾಂಸ್ತಾ ತ ಯಶಸ್ವಿನಃ || ೧೫
 ತೇಷಾಮಿಯಂ ನಸುಮತೀ ಪುರಾಸೀತ್ ಸನನಾರ್ಣವಾ |
 ದನುಸ್ತ್ವಜನಯತ್ ಪುತ್ರಮಶ್ವಗ್ರೀವಮುರಿಂದಮು || ೧೬

ಶಾಲಿನಿಯರಾದ ಅರುನತ್ತು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳಿದ್ದರೆಂದು ಕೇಳಿಬಲ್ಲಿನು. ಅವರಲ್ಲಿ
 ಅದಿತಿ, ದಿತಿ, ದನು, ಕಾಲಿಕಾ, ತಾಮ್ರಾ, ಕ್ರೋಧನಶಾ, ಮನು ಮತ್ತು
 ಅನಲಾ ಎಂಬ ಎಂಟುಮಂದಿ ಕನ್ನಿಕೆಯರನ್ನು ಕಶ್ಯಪನು ಮದುವೆಯಾದನು
 (೧೦-೧೧). ಆತನು ಅದಿತಿ ಮುಂತಾದ ಪತ್ನಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂತೋಷದಿಂದ
 “ ಎಲಾ ಸುಂದರಿಯರೆ, ನನಗೆ ಸಮಾನರಾದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೀವು ವಡೆಯುವಿರಿ.
 ಅವರು ಮೂರುಲೋಕಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿರುವರು ” ಎಂದು ನುಡಿ
 ದನು (೧೨). ಶ್ರೀರಾಮ, ಅವರಲ್ಲಿ ಅದಿತಿ, ದಿತಿ, ದನು, ಕಾಲಿಕಾ ಎಂಬ
 ನಾಲ್ವರು ಮಾತ್ರ ಅಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆಸಕ್ತಿಹೊಂದಿದರು.
 ಉಳಿದವರು ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆದರವನ್ನಿಡಲಿಲ್ಲ. ಅದಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತುಮೂರು
 ದೇವತೆಗಳು ಜನಿಸಿದರು (೧೩-೧೪). ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ : ದ್ವಾಪರಾದಿತ್ಯರು,
 ಅಷ್ಟವಸುಗಳು, ಏಕಾದಶರುದ್ರರು ಮತ್ತು ಇಬ್ಬರು ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು. ವತ್ಸ-
 ರಾಮ, ದಿತಿಯು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟಳು (೧೫)
 ಅರಣ್ಯ ಸಮುದ್ರಗಳಿಂದ ಸಮೇತವಾಗಿ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯು ಹಿಂದೆ ಆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಧೀನ

ನರಕಂ ಕಾಲಕಂ ಚೈವ ಕಾಲಿಕಾಪಿ ವ್ಯಜಾಯತ |

ಕ್ರೌಂಚೀಂ ಭಾಸೀಂ ತಥಾ ಶ್ರೇಣೀಂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರೀಂ ತಥಾ ಶುಕೀನರ್ ||

ತಾಮ್ರಾಪಿ ಸುಷುನೇ ಕನ್ಯಾಃ ಪಂಚೈತಾ ಲೋಕವಿಶ್ರುತಾಃ |

ಉಲೂಕಾನ್ ಜನಯತ್ ಕ್ರೌಂಚೀ ಭಾಸೀ ಭಾಸಾನ್ ವ್ಯಜಾಯತ ||

ಶ್ರೇಣೀ ಶ್ರೇಣಾಂಶ್ಚ ಗೃಧ್ರಾಂಶ್ಚ ವ್ಯಜಾಯತ ಸುತೇಜಸಃ |

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರೀ ತು ಹಂಸಾಂಶ್ಚ ಕಲಹಂಸಾಂಶ್ಚ ಸರ್ವಶಃ || ೧೯

ಚಕ್ರವಾಕಾಂಶ್ಚ ಭದ್ರಂ ತೇ ವಿಜಜ್ಞೇ ಸಾಪಿ ಭಾಮಿನೀ |

ಶುಕೀ ನತಾಂ ವಿಜಜ್ಞೇ ತು ನತಾಯಾ ವಿನತಾ ಸುತಾ || ೨೦

ದಶ ಕ್ರೋಧವಶಾ ರಾಮು ವಿಜಜ್ಞೇ ಹ್ಯಾತ್ಮಸಂಭವಾಃ |

ಮೃಗೀಂ ಚ ಮೃಗಮಂದಾಂ ಚ ಹರೀಂ ಭದ್ರಮದಾಮುಪಿ || ೨೧

ಮಾತಂಗೀನುಪಿ ಶಾರ್ದೂಲೀಂ ಶ್ವೇತಾಂ ಚ ಸುರಭಿಂ ತಥಾ |

ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನಾಂ ಸುರಸಾಂ ಕದ್ಮುಕಾಮುಪಿ || ೨೨

ವಾಗಿತ್ತು. ದನುವಿಗೆ ಅಶ್ವಗ್ರೀವನೆಂಬ ಪುತ್ರನು ಹುಟ್ಟಿದನು. ಕಾಲಿಕೆಗೆ ನರಕ, ಕಾಲಕ-ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿದರು. (ಉಳಿದ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ) ತಾಮ್ರೆಯು ಕ್ರೌಂಚಿ, ಭಾಸಿ, ಶ್ರೇಣಿ, ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರ, ಶುಕಿ-ಎಂಬ ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತೆಯರಾದ ಐವರು ಕನ್ಯಿಕೆಯರನ್ನು ಹಡೆದಳು (೧೬-೧೭). ಕ್ರೌಂಚಿಯು ಉಲೂಕಗಳನ್ನೂ ಭಾಸಿಯು ಭಾಸಗಳೆಂಬ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದರು. ಶ್ರೇಣಿಯು ಶ್ರೇಣ ಮತ್ತೂ ಗೃಧ್ರಗಳನ್ನೂ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಿಯು ಹಂಸಕಲಹಂಸಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಸವಿಸಿದರು (೧೮-೧೯). ಆ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಿಯು ಚಕ್ರವಾಕಗಳಿಗೂ ಜನ್ಮವಿತ್ತಳು. ತಾಮ್ರೆಯ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಶುಕಿಗೆ ನತೆಯೆಂಬ ಮಗಳು ಹುಟ್ಟಿದಳು. ನತೆಯ ಮಗಳು ವಿನತೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ಕ್ರೋಧವಶೆಯೆಂಬ ಕಶ್ಯಪಪತ್ನಿಗೆ ಮೃಗೀ, ಮೃಗಮಂದಾ, ಹರಿ, ಭದ್ರಮದಾ, ಮಾತಂಗೀ, ಶಾರ್ದೂಲೀ, ಶ್ವೇತಾ, ಸುರಭಿ, ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ಸುರಸಾ ಮತ್ತು ಕದ್ಮು-ಎಂಬ ಹತ್ತುಮಂದಿ ಪುತ್ರಿಯರು ಜನಿಸಿದರು (೨೦-೨೨).

ಅಪತ್ಯಂ ತು ನೃಗಾಃ ಸರ್ವೇ ನೃಗ್ಯಾ ನರನರೋತ್ತಮ |
 ಋಕ್ಷಾಶ್ಚ ನೃಗಮಂದಾಯಾಃ ಸೃನುರಾಶ್ಚ ಮರಾಸ್ತಥಾ || ೨೩
 ಹರ್ಯಾಶ್ಚ ಹರಯೋಽಪತ್ಯಂ ನಾನರಾಶ್ಚ ತರಸ್ವಿನಃ |
 ತತಸ್ವಿರಾವತೀಂ ನಾನು ಜಜ್ಞೇ ಭದ್ರಮದಾ ಸುತಾಮ್ || ೨೪
 ತಸ್ಯಾಸ್ತ್ವೈರಾವತಃ ಪುತ್ರೋ ಲೋಕನಾಥೋ ಮಹಾಗಜಃ |
 ಮಾತಂಗಾಸ್ತ್ವಥ ಮಾತಂಗ್ಯಾ ಅಪತ್ಯಂ ಮನುಜರ್ಷಭ || ೨೫
 ಗೋಲಾಂಗೂಲಾಂಶ್ಚ ಶಾರ್ದೂಲೀ ವ್ಯಾಘ್ರಾಂಶ್ಚ ಜನಯತ್
 ಸುತಾನ್ |
 ದಿಶಾಗಜಾಂಶ್ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಶ್ವೇತಾಹ್ಯಜನಯತ್ ಸುತಾನ್ || ೨೬
 ತತೋ ದುಹಿತರೌ ರಾಮ ಸುರಭಿದ್ವೇ ವ್ಯಜಾಯತ |
 ರೋಹಿಣೀಂ ನಾನು ಭದ್ರಂ ತೇ ಗಂಧರ್ವೀಂ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ ||
 ರೋಹಿಣ್ಯಜನಯದ್ಗಾ ನೈ ಗಂಧರ್ವೀ ವಾಜಿನಃ ಸುತಾನ್ |
 ಸುರಸಾಜನಯನ್ನಾಗಾನ್ ರಾಮ ಕದ್ರೂಸ್ತು ಪನ್ನಗಾನ್ || ೨೮

ಹೇ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ, ಸಕಲ ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಮೃಗಿಯ ಸಂತಾನ. ಕರಡಿಗಳೂ
 ಸೃನುರ - ಚಮರಮೃಗಗಳೂ ಮೃಗಮಂದೆಯ ಸಂತಾನ. ಸಿಂಹಗಳೂ ಕಪಿ
 ಗಳೂ ಹರಿ ಎಂಬುವವಳ ಸಂತಾನ. ಭದ್ರಮದಗೆ ಇರಾವತಿಯೆಂಬ ಮಗಳು
 ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಐರಾವತನೆಂಬ ದಿಗ್ಗಜನೇ ಅವಳ ಪುತ್ರ.
 ಆನೆಗಳು ಮಾತಂಗಿಯ ಸಂತತಿ (೨೩-೨೫) ಗೋಲಾಂಗೂಲಗಳೆಂಬ ಕಪಿ
 ಗಳೂ ಹುಲಿಗಳೂ ಶಾರ್ದೂಲಿಯ ಸಂತತಿ. ಇತರ ದಿಗ್ಗಜಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ವೇತೆಯ
 ಸಂತತಿ. ಶ್ರೀರಾಮ, ಸುರಭಿಯು ರೋಹಿಣೀ, ಗಂಧರ್ವೀ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು
 ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಪಡೆದಳು (೨೬-೨೭). ರೋಹಿಣಿಯಿಂದ ಹಸುಗಳೂ ಗಂಧರ್ವಿ
 ಯಿಂದ ಆಶ್ವಗಳೂ ಜನಿಸಿದವು. ಸುರನೆಯಿಂದ ನಾಗಗಳೂ ಕದ್ರುವಿನಿಂದ ಪನ್ನಗ*
 ಗಳೂ ಜನಿಸಿದವು. ಹೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ,

* ನಾಗ = ಅನೇಕ ಹೆಡೆಗಳಿರುವ ಸರ್ಪ ; ವಿಷವಿಲ್ಲದ ಸರ್ಪ. ಪನ್ನಗ = ಒಂದು
 ಹೆಡೆಯ ಸರ್ಪ ; ವಿಷವುಳ್ಳ ಸರ್ಪ.

ಮನುರ್ಮನುಷ್ಯಾನ್ ಜನಯದ್ರಾಮ ಪುತ್ರಾನ್ ಯಶಸ್ವಿನಃ |
ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾನ್ ವೈಶ್ಯಾನ್ ಶೂದ್ರಾಂಶ್ಚ ಮನುಜರ್ಷಭಃ ||

ಸರ್ವಾನ್ ಪುಣ್ಯಫಲಾನ್ ವೃಕ್ಷಾನನಲಾಪಿ ವ್ಯಜಾಯತ |
ವಿನತಾ ಚ ಶುಕೀಸೌತ್ರೀ ಕದ್ರೂಶ್ಚ ಸುರಸಾಸ್ವಸಾ || ೩೦

ಕದ್ರೂರ್ನಾಗಂ ಸಹಸ್ರಾಸ್ತ್ಯಂ ವಿಜಜ್ಞೇ ಧರಣೀಧರಮ್ |
ದ್ವೌ ಪುತ್ರೌ ವಿನತಾಯಾಸ್ತು ಗರುಡೋಽರುಣ ಏವ ಚ || ೩೧

ತಸ್ಮಾಜ್ಜಾತೋಽಹನುರುಣಾತ್ ಸಂಪಾತಿಸ್ತು ಮನೂಗ್ರಜಃ |
ಜಟಾಯುರಿತಿ ಮಾಂ ವಿದ್ಧಿ ಶೈನೀಪುತ್ರಮರಿಂದಮ || ೩೨

ಸೋಽಹಂ ನಾಸಸಹಾಯಸ್ತೇ ಭವಿಷ್ಯಾಮಿ ಯದೀಚ್ಛಸಿ |
ಇದಂ ದುರ್ಗಂ ಹಿ ಕಾಂತಾರಂ ನೃಗರಾಕ್ಷಸಸೇವಿತಮ್ || ೩೩

ಸೀತಾಂ ಚ ತಾತ ರಕ್ಷಿಷ್ಯೇ ತ್ವಯಿ ಯಾತೇ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ||

ಶೂದ್ರರೆಂಬ ನಾಲ್ಕುವರ್ಣಗಳ ಮನುಷ್ಯರು ಮನುವೆಂಬ ಕಶ್ಯಪಪತ್ನಿಯ ಮಕ್ಕಳು (೨೮-೨೯). ಅನಲೆಯು ಉತ್ತಮಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಜನ್ಮವಿತ್ತಳು. ಶ್ರೀರಾಮ, ವಿನತಾದೇವಿಯು ಶುಕಿಯ ಮೊಮ್ಮಗಳೆಂದೂ ಕದ್ರುದೇವಿಯು ಸುರಸೆಯ ತಂಗಿಯೆಂದೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಕದ್ರುದೇವಿಯು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಸಹಸ್ರಮುಖನಾದ ಆದಿಶೇಷನಿಗೆ ಜನ್ಮವತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ವಿನತಾದೇವಿಯು ಗರುಡ, ಅರುಣರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾಳೆ (೩೦-೩೧). ಶ್ರೀರಾಮ, ನಾನು ಅರುಣನ ಮಗ. ನನಗೆ ಸಂಪಾತಿಯೆಂಬ ಅಣ್ಣ ನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಜಟಾಯು ಶೈನಿಯ* ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾನು ಜನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವಾಗ, ನೀನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ, ನಿನಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿರುತ್ತೇನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಅರಣ್ಯವು ದುರ್ಗಮವಾದದ್ದು. ವನ್ಯ ಮೃಗಗಳಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಇದು ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ. ವತ್ಸ, ನೀನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ

* ಇವಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತಾಮ್ರೆಯ ಮಗಳಾದ ಶೈನಿಯಲ್ಲ ; ಆದೇ ಹೆಸರಿನ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವು ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು.

ಜಟಾಯುಷಂ ತಂ ಪ್ರತಿಪೂಜ್ಯ ರಾಘವೋ
 ಮುದಾ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಚ ಸಂನತೋಽಭವತ್ |
 ಪಿತುರ್ಹಿ ಶುಶ್ರಾವ ಸಖಿತ್ವಮಾತ್ಮನಾನ್
 ಜಟಾಯುಷಾ ಸಂಕಥಿತಂ ಪುನಃ ಪುನಃ ||

೩೪

ಸ ತತ್ರ ಸೀತಾಂ ಪರಿದಾಯ ಮೈಥಿಲೀಂ
 ಸಹೈವ ತೇನಾತಿಬಲೇನ ಪಕ್ಷಿಣಾ |
 ಜಗಾಮ ತಾಂ ಪಂಚನಟೀಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣೋ
 ರಿಪೂನ್ ದಿಧಕ್ಷನ್ ಶಲಭಾನಿನಾನಲಃ ||

೩೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುರ್ದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಮೇತನಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಹೋದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವೆನು ” ಎಂದು ಜಟಾಯುವು ಹೇಳಿದನು (೩೨-೩೩). ಜಟಾಯುವಿನ ವಚನವನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಅವನು ಆದರದಿಂದ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಆಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆತನು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಮಿತ್ರನೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿ ನಲಿದನು (೩೪). ಜಟಾಯುವು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಪ್ಪಿದನು. ಅನಂತರ ಅತಿಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನನ್ನಾ ಕರೆದುಕೊಂಡು ರಾಘವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ಪಂಚನಟಿಗೆ ತೆರಳಿದನು. ಬೆಂಕಿಯು ದೀಪದಹುಳುಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವಂತೆ, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುವುದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಂಕಲ್ಪವಾಗಿತ್ತು (೩೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಚವಟೀಪರ್ಣಶಾಲಾ

ತತಃ ಪಂಚವಟೀಂ ಗತ್ವಾ ನಾನಾವ್ಯಾಲಮ್ಯುಗಾಯುತಾಮ್ |
ಉನಾಚ ಭ್ರಾತರಂ ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ || ೧

ಆಗತಾಃ ಸ್ಮ ಯಥೋದ್ದಿಷ್ಟಂ ಯಂ ದೇಶಂ ಮುನಿರಬ್ರವೀತ್ |
ಅಯಂ ಪಂಚವಟೀದೇಶಃ ಸೌಮ್ಯ ಪುಷ್ಪಿತಪಾದಪಃ || ೨

ಸರ್ವತಶ್ಚಾರ್ಯತಾಂ ದೃಷ್ಟಿಃ ಕಾನನೇ ನಿಪುಣೋ ಹ್ಯಸಿ |
ಆಶ್ರಮಃ ಕತರಸ್ಮಿನ್ನೋ ದೇಶೇ ಭವತಿ ಸಂಸುತಃ || ೩

ರಮತೇ ಯತ್ರ ವೈದೇಹೀ ತ್ವನುಹಂ ಚೈವ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ತಾದೃಶೋ ದೃಶ್ಯತಾಂ ದೇಶಃ ಸಂನಿಕೃಷ್ಟಜಲಾಶಯಃ || ೪

ವನರಾಮಣ್ಯಕಂ ಯತ್ರ ಜಲರಾಮಣ್ಯಕಂ ತಥಾ |
ಸಂನಿಕೃಷ್ಟಂ ಚ ಯತ್ರ ಸ್ಯಾತ್ ಸಮಿತ್ಪುಷ್ಪಕುಶೋದಕಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೫

ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿ
ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಂತೋಷ ; ವರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸ

ನಾನಾಬಗೆಯ ದುಷ್ಟಸರ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಮೃಗಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿದ್ದ ಪಂಚವಟಿಯನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು “ತಮ್ಮ, ನಾವು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದಂತೆ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರಿದೆವು. ಪುಷ್ಪಿತವೃಕ್ಷಗಳಿರುವ ಈ ಪ್ರದೇಶವೇ ಪಂಚವಟಿ (೧-೨). ಸೌಮ್ಯ, ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ ನೋಡು. ಅರಣ್ಯದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ನಿಪುಣ. ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮವಿದ್ದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ? ವೈದೇಹಿಗೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಂತೋಷವಾದೀತು, ನಮಗೂ ಹಿತಕರವಾದೀತು ? ಅಂಥ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡು. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸೌಕರ್ಯವಿರಲಿ (೩-೪). ವನದ ಸೊಬಗು, ಜಲಾಶಯದ ರಮಣೀಯತೆ, ಸಮಿತ್ತು

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸಂಯತಾಂಜಲಿಃ |
ಸೀತಾಸಮಕ್ಷಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೬

ಪರವಾನಸ್ಮಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ತ್ವಯಿ ವರ್ಷಶತಂ ಸ್ಥಿತೇ |
ಸ್ವಯಂ ತು ರುಚಿರೇ ದೇಶೇ ಕ್ರಿಯತಾಮಿತಿ ನಾಂ ವದ || ೭

ಸುಪ್ರೀತಸ್ತೇನ ವಾಕ್ಯೇನ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ವಿನ್ಯಶನ್ ರೋಚಯಾಮಾಸ ದೇಶಂ ಸರ್ವಗುಣಾನ್ವಿತಮ್ || ೮

ಸ ತಂ ರುಚಿರಮಾಕ್ರಮ್ಯ ದೇಶಮಾಶ್ರಮಕರ್ಮಣಿ |
ಹಸ್ತಾ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಹಸ್ತೇನ ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಮಬ್ರವೀತ್ || ೯

ಅಯಂ ದೇಶಃ ಸಮಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುಷ್ಪಿತೈಸ್ತರುಭಿವೃತಃ |
ಇಹಾಶ್ರಮಪದಂ ಸೌಮ್ಯ ಯಥಾವತ್ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೦

ಇಯಮಾದಿತ್ಯಸಂಕಾಶೈಃ ಪದ್ಮೈಃ ಸುರಭಿಗಂಧಿಭಿಃ |
ಅದೂರೇ ದೃಶ್ಯತೇ ರಮ್ಯಾ ಪದ್ಮಿನೀ ಪದ್ಮಶೋಭಿತಾ || ೧೧

ಹೂವು ದರ್ಭೆ ನೀರುಗಳ ನೌಲಭ್ಯವಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೫). ಆಗ ಸೀತೆಯು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೈಮುಗಿದು ಕೊಂಡು “ಆಣ್ಣ, ನಿನ್ನೆದುರಿಗೆ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ನಾನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ವರ್ತಿಸಲಾರೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೀನೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ‘ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸು’ ಎಂಬುದಾಗಿ ನನಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸು” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೬-೭). ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಂಪ್ರೀತನಾದನು. ಅನಂತರ ತಾನೇ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಆಶ್ರಮ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೀಗೆಂದನು (೮-೯): “ವತ್ಸ, ಇದು ಏರುತಗ್ಗುಗಳಿಲ್ಲದ ಸಮವಾದ ಪ್ರದೇಶ. ಹೂಬಿಡುವ ಮರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ಯುಕ್ತರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ರಮ್ಯವಾದ ಕೊಳವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಗಂಧವನ್ನು

ಯಥಾಖ್ಯಾತಮಗಸ್ತೇನ ಮುನಿನಾ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾ |
 ಇಯಂ ಗೋದಾನರೀ ರನ್ಯಾ ಪುಷ್ಪಿತ್ಯೈಸ್ತರುಭಿವೃತಾ || ೧೨

ಹಂಸಕಾರಂಢನಾಕೀರ್ಣಾ ಚಕ್ರವಾಕೋಪಶೋಭಿತಾ |
 ನಾತಿದೂರೇ ನ ಚಾಸನ್ನೇ ಮೃಗಯೂಥನಿಪೀಡಿತಾ || ೧೩

ಮಯೂರನಾದಿತಾ ರನ್ಯಾಃ ಪ್ರಾಂಶವೋ ಬಹುಕಂದರಾಃ |
 ದೃಶ್ಯಂತೇ ಗಿರಯಃ ಸೌಮ್ಯ ಪುಲ್ಕೈಸ್ತರುಭಿರಾವೃತಾಃ || ೧೪

ಸೌವರ್ಣ್ಯ ರಾಜತ್ಯೈಸ್ತನ್ಮೃದೇಶೇ ದೇಶೇ ಚ ಧಾತುಭಿಃ |
 ಗವಾಕ್ಷಿತಾ ಇನಾಭಾಂತಿ ಗಜಾಃ ಪರಮಭಕ್ತಿಭಿಃ || ೧೫

ಸಾಲ್ಮೈಸ್ತಲ್ಕೈಸ್ತನಾಲ್ಮೈಶ್ಚ ಖರ್ಜೂರಪನಸಾನ್ಮುಕ್ತೈಃ |
 ನೀವಾರ್ಯೈಸ್ತಿನಿಶೈಶ್ಚೈವ ಪುಂನಾಗೈಶ್ಚೋಪಶೋಭಿತಾಃ || ೧೬

ಚೂತೈರಶೋಕೈಸ್ತಿನಿಲಕೈಶ್ಚಂಪಕೈಃ ಕೇತಕೈರಪಿ |
 ಪುಷ್ಪಗುಲ್ಮಲತೋಪೇತೈಸ್ತೈಸ್ತೈಸ್ತರುಭಿರಾವೃತಾಃ || ೧೭

ಬೀರುತ್ತ ಅರಳಿರುವ ತಾನರೆಗಳು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ (೧೦-೧೧).
 ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಗೋದಾನರೀನದಿಯು ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ.
 ಪುಷ್ಪಿತವೃಕ್ಷಗಳು ಅದರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿವೆ. ಹಂಸ, ನೀರುಕೋಳಿ,
 ಚಕ್ರವಾಕುಗಳು ಅಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿವೆ. (ನೀರು ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ) ಜಿಂಕೆಯ
 ಹಿಂಡು ಮುತ್ತಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ನದಿಯು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿಯೂ
 ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ (೧೨-೧೩). ಸೌಮ್ಯ, ಉನ್ನತವಾದ ಆ ಬೆಟ್ಟ
 ಗಳು ನವಿಲುಗಳ ಕೇಕಾಧ್ವನಿಯಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗುಹೆ
 ಗಳೂ ಇವೆ. ಅರಳಿದ ಮರಗಳು ಕಾಣಬರುತ್ತಿವೆ. ಬೆಟ್ಟಗಳ ವಿವಿಧಪ್ರದೇಶ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ತಾಮ್ರದ ಅದಿರುಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಆನೆ
 ಗಳನ್ನು ಗವಾಕ್ಷಾಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ಹಳದಿ ಬಿಳುವು ಮತ್ತು ಕೆಂಪಾದ ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ
 ಸಿಂಗರಿಸುವರಷ್ಟೆ, ಈ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಅಂಥ ಆನೆಗಳಂತೆ ತೋರುತ್ತಿವೆ (೧೪-೧೫).
 ಲಕ್ಷ್ಮಣ, (ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು!) ಮತ್ತಿ, ತಾಳೆ, ಹೊಂಗೆ, ಖರ್ಜೂರ, ಹಲಸು,
 ಹುಳಿಮಾವು, ನೀವಾರ, ಹೊನ್ನೆ, ಪುನ್ನಾಗ ಮುಂತಾದ ಮರಗಳಿಂದ ಬೆಟ್ಟಗಳು

ಚಂದನ್ಯೈಃ ಸ್ಯಂದನ್ಯೈರ್ನೀಲಪೈಃ ಪರ್ಣಾಸೈರ್ಲಿಙ್ಗಕುಚೈರಪಿ |
 ಧನಾಶ್ವಕರ್ಣಖದಿರೈಃ ಶಮೀಕಿಂಶುಕಸಾಟಲೈಃ || ೧೮

ಇದಂ ಪುಣ್ಯಮಿದಂ ಮೇಘ್ಯಮಿದಂ ಬಹುನ್ಯುಗದ್ವಿಜಮ್ |
 ಇಹ ನತ್ಸ್ಯಾನು ಸೌಮಿತ್ರೇ ಸಾರ್ಥಮೇತೇನ ಪಕ್ಷಿಣಾ || ೧೯

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಪರನೀರಹಾ |
 ಅಚಿರೇಣಾಶ್ರಮಂ ಭ್ರಾತುಶ್ಚ ಕಾರ ಸುನುಹಾಬಲಃ || ೨೦

ಪರ್ಣಶಾಲಾಂ ಸುವಿಪುಲಾಂ ತತ್ರ ಸಂಘಾತನ್ಯುತ್ಪ್ರಿಕಾಮ್ |
 ಸುಸ್ತಂಭಾಂ ಮಸ್ಕರೈರ್ದೀರ್ಘೈಃ ಕೃತನಂಶಾಂ ಸುಶೋಭನಾಮ್ ||

ಶಮೀಶಾಖಾಭಿರಾಸ್ತೀರ್ಣಾಂ ದೃಢಸಾಶಾನಸಾಶಿತಾಮ್ |
 ಕುಶಕಾಶಶರೈಃ ಪರ್ಣೈಃ ಸುಪರಿಚ್ಛಾದಿತಾಂ ತಥಾ || ೨೨

ಸಮೀಕೃತತಲಾಂ ರಮ್ಯಾಂ ಚಕಾರ ಲಘುವಿಕ್ರಮಃ |
 ನಿನಾಸಂ ರಾಘವಸ್ಯಾರ್ಥೇ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯಮನುತ್ತಮಮ್ || ೨೩

ಶೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಮಾವು, ಅಶೋಕ, ತಿಲಕ, ಸಂಪಿಗೆ, ಕೇದಗೆ, ಹೂವಿನ
 ಮೊದೆಗಳು, ಬಳ್ಳಿಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿವೆ (೧೬-೧೭). ಶ್ರೀಗಂಧ,
 ಸ್ಯಂದನ, ಈಚಲು, ಪರ್ಣಾಸ, ಗಜನಿಂಬೆ, ಧನ, ಅಶ್ವಕರ್ಣ, ಕಗ್ಗಲಿ, ಶಮಿ,
 ಮುತ್ತುಗ, ಪಾದರಿ ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ರಮಣೀಯ
 ವಾಗಿದೆ (೧೮). ಇದು ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರ, ಇದು ಪವಿತ್ರವಾದ ಸ್ಥಳ. ಇಲ್ಲಿ ಮೃಗ
 ಪಕ್ಷಿಗಳು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಈ ಜಟಾಯುವಿನೊಡನೆ ಇಲ್ಲಿ ವಾಸ
 ಮಾಡೋಣ” ಎಂದನು (೧೯) ಆಗ ಮಹಾಬಲಾಡ್ಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು
 ಅಣ್ಣನಿಗೋಸ್ಕರ ಒಂದು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಅದು ಮಣ್ಣುಗೋಡೆ
 ಗಳಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಪರ್ಣಶಾಲೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಕಂಭಗಳನ್ನು
 ನೆಟ್ಟು ಉದ್ದನೆಯ ಬಿದಿರುಗಳನ್ನು ಚಾವಣಿಗೆ ಹಾಸಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು
 (೨೦-೨೧). (ಬಿದಿರುಗಳ ಮೇಲೆ) ಶಮೀವೃಕ್ಷದ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ
 ಹಾಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹುರಿಗಳಿಂದ ಬಿಗಿದನು. ಅದರಮೇಲೆ ದರ್ಭೆ, ಜಂಬು
 ಹುಲ್ಲು, ಕಾಚೀಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹರಡಿ, ಮೇಲೆ ಪರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊದಿಸಿ
 ದನು (೨೨). ಹಸ್ತಲಾಘವದಿಂದ ಬಹುಬೇಗನೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡ

ಸ ಗತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ನದೀಂ ಗೋದಾವರೀಂ ತದಾ |
 ಸ್ನಾತ್ವಾ ಪದ್ಮಾನ್ ಚಾದಾಯ ಸಫಲಃ ಪುನರಾಗತಃ || ೨೪
 ತತಃ ಪುಷ್ಪಬಲಿಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಾಂತಿಂ ಚ ಸ ಯಥಾವಿಧಿ |
 ದರ್ಶಯಾನಾಸ ರಾಮಾಯ ತದಾಶ್ರಮಪದಂ ಕೃತಮ್ || ೨೫
 ಸ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೃತಂ ಸೌಮ್ಯಮಾಶ್ರಮಂ ಸಹ ಸೀತಯಾ |
 ರಾಘವಃ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಂ ಹರ್ಷಮಾಹಾರಯದ್ಭೃಶಮ್ || ೨೬
 ಸುಸಂಹೃಷ್ಟಃ ಪರಿಷ್ಪಜ್ಯ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ತದಾ |
 ಅತಿಸ್ನಿಗ್ಧಂ ಚ ಗಾಢಂ ಚ ವಚನಂ ಚೇದನುಬ್ರವೀತ್ || ೨೭
 ಪ್ರೀತೋಽಸ್ಮಿ ತೇ ಮಹತ್ ಕರ್ಮ ತ್ವಯಾ ಕೃತಮಿದಂ ಪ್ರಭೋ |
 ಪ್ರದೇಯೋ ಯನ್ನಿಮಿತ್ತಂ ತೇ ಪರಿಷ್ವಂಗೋ ಮಯಾ ಕೃತಃ || ೨೮
 ಭಾವಜ್ಞೇನ ಕೃತಜ್ಞೇನ ಧರ್ಮಜ್ಞೇನ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ತ್ವಯಾ ಪುತ್ರೇಣ ಧರ್ಮಾತ್ಮನ ಸಂವೃತ್ತಃ ಪಿತಾ ಮನು || ೨೯

ಬಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ನೆಲವನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಸಮತಳವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆತನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಏಕಾಂತನಿವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸುಂದರವಾದ ಒಂದು ಕೋಣೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿದನು. ಅದು ನೋಡಬೇಕಾದ ಒಂದು ಕಟ್ಟಡವಾಯಿತು (೨೪). ಅನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ತಾವರೆಹೂಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಕಿತ್ತುತಂದನು. ಆಮೇಲೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ವಾಸ್ತುಪೂಜೆಯನ್ನೂ ಶಾಂತಿಕರ್ಮವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕರೆತಂದು ತಾನು ಕಟ್ಟಿದ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು (೨೪-೨೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಬಂದು ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹುಸಂತೋಷಪಟ್ಟನು. ಅವನು ಸಂತೃಪ್ತನಾಗಿ ಎರಡು ತೋಳುಗಳಿಂದಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಬಿಗದಸ್ತಿಕೊಂಡು ಸ್ತ್ರೀತಿಯಿಂದ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಕಾರ್ಯದಕ್ಷ ನೀನು! ಮಹತ್ತರವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿ ದ್ದೀಯೆ. ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಪಾರಿ ತೋಷಕವೆಂದರೆ ಈ ಆಲಿಂಗನ! (೨೬-೨೮). ತಮ್ಮ, ನೀನು ಇಂಗಿತಜ್ಞ; ಕಾರ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಲ್ಲವನು; ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ. ನಿನ್ನಂಥ ಮಗನನ್ನು

ಏನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಕ್ತಾನ್ವ ತು ರಾಘವೋ ಲಕ್ಷ್ಮಿವರ್ಧನಮ್ |
 ತಸ್ಮಿನ್ ದೇಶೇ ಬಹುಫಲೇ ನೃನಸತ್ ಸುಸುಖಂ ವಶೀ || ೩೦
 ಕಂಚಿತ್ ಕಾಲಂ ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸೀತಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ |
 ಅನ್ವಾಸ್ಯಮಾನೋ ನೃನಸತ್ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕೇ ಯಥಾಮರಃ || ೩೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಷೋಡಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಹೇಮಂತವರ್ಣನಮ್

ನಸತಸ್ತಸ್ಯ ತು ಸುಖಂ ರಾಘವಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಶರದ್ವ್ಯಸಾಯೇ ಹೇಮಂತ ಋತುರಿಸ್ವಃ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ೧
 ಸ ಕದಾಚಿತ್ ಪ್ರಭಾತಾಯಾಂ ಶರ್ವರ್ಯಾಂ ರಘುನಂದನಃ |
 ಪ್ರಯಯಾನಭಿಷೇಕಾರ್ಥಂ ರಮ್ಯಾಂ ಗೋದಾವರಿಂ ನದೀಮ್ ||

ಪಡೆದ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ನನ್ನ ತಂದೆ ನನ್ನ ವಾಲಿಗೆ ಬದುಕಿರುವಂತೆಯೇ ಆಗಿದೆ ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೯). ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ನಾನಾಬಗೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳಿದ್ದ ಆ ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವುಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿದ್ದನು. ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆತನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಜಿತ್ವೇಂದ್ರಿಯನಾದ ಆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನು, ಸ್ವರ್ಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿರುವಂತೆ, ಆ ವರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದಿದ್ದನು (೩೦-೩೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೬

ಹೇಮಂತವರ್ಣನೆ ; ಭರತನ ಗುಣಗಳ ಸ್ಮರಣೆ ; ಗೋದಾವರಿಸ್ನಾನ

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪಂಚವಟಿಯಲ್ಲಿ ಸುಖದಿಂದಿರಲು ಶರದೃತುವು ಕಳೆಯಿತು ; ಕಾಮಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಹೇಮಂತಋತುವು ತಲೆ ದೋರಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ರಘುನಂದನನು ಮೀಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ

ಪ್ರಹ್ಲಾಃ ಕಲಶಹಸ್ತಸ್ತಂ ಸೀತಯಾ ಸಹ ವೀರ್ಯವಾನ್ |

ಪೃಷ್ಠತೋಽನುವ್ರಜನ್ ಭ್ರಾತಾ ಸೌಮಿತ್ರಿರಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೩

ಅಯಂ ಸ ಕಾಲಃ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಃ ಪ್ರಿಯೋ ಯಸ್ತೇ ಪ್ರಿಯಂನದ |

ಅಲಂಕೃತ ಇನಾಭಾತಿ ಯೇನ ಸಂವತ್ಸರಃ ಶುಭಃ || ೪

ನೀಹಾರಪರುಷೋ ಲೋಕಃ ಪೃಥಿವೀ ಸಸ್ಯಶಾಲಿನೀ |

ಜಲಾನ್ಯನುಪಭೋಗ್ಯಾನಿ ಸುಭಗೋ ಹವ್ಯವಾಹನಃ || ೫

ನನಾಗ್ರಯಣಪೂಜಾಭಿರಭ್ಯರ್ಚ್ಯ ಪಿತೃದೇವತಾಃ |

ಕೃತಾಗ್ರಯಣಕಾಃ ಕಾಲೇ ಸಂತೋ ವಿಗತಕಲ್ಮಷಾಃ || ೬

ಸ್ರಾಜ್ಯಕಾಮಾ ಜನಪದಾಃ ಸಂಪನ್ನತರಗೋರಸಾಃ |

ವಿಚರಂತಿ ಮಹೀಪಾಲಾ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಾ ವಿಜಿಗೀಷವಃ || ೭

ರಮ್ಯವಾದ ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಹೊರಟನು (೧-೨). ತಮ್ಮನಾದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಲಶವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ವಿನಯದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಹಿಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ವೈದೇಹಿಯೂ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಸೌಮಿತ್ರಿಯು “ಆಣ್ಣ, ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹೇಮಂತಮುತುವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುತುವು ಸಂವತ್ಸರಕ್ಕೆ ಭೂಷಣಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ (೩-೪). ಹಿಮದಿಂದ ಜನರ ಚರ್ಮವು ಒಡೆದು ದೊರಗಾಗಿದೆ ಭೂಮಿಯು ಪೈರುವಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. (ಅತಿಶೀತಲವಾದ್ದರಿಂದ) ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಬೆಂಕಿಯು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ (೫). ಹೊಸದಾದ ಆಗ್ರಯಣಯಜ್ಞ ದಿಂದ* ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪಿತೃಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಚಿಸಿ, ಸಜ್ಜನರು ತಮ್ಮ ವಾಪವನ್ನು ನೀಗುತ್ತಾರೆ. ಈಗ (ನುಗ್ಗಿಯಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ) ಜನರು ಇಷ್ಟವಾದ್ದನ್ನು ಎಡೆದು ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಹಸುವಿನ ಹಾಲು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಭೂಪತಿಗಳು ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಗಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೬-೭).

* ಅಹಿತಾಗ್ನಿಯು ಆಗ್ರಯಣಯಜ್ಞವನ್ನು ಆಚರಿಸದೆ ಹೊಸ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಿನ್ನ ಕೂಡದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಚನವಿದೆ.

ಸೇವಮಾನೇ ದೃಢಂ ಸೂರ್ಯೇ ದಿಶಮಂತಕಸೇವಿತಾಮ್ |
 ನಿಹೀನತಿಲಕೇವ ಸ್ತ್ರೀ ನೋತ್ತರಾ ದಿಕ್ ಪ್ರಕಾಶತೇ || ೮

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಹಿಮುಕೋಶಾಢ್ಯೋ ದೂರಸೂರ್ಯಶ್ಚ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ |
 ಯಥಾರ್ಥನಾಮಾ ಸುನ್ಯಕ್ತಂ ಹಿಮುವಾನ್ ಹಿಮುವಾನ್ ಗಿರಿಃ || ೯

ಅತ್ಯಂತಸುಖಸಂಚಾರಾ ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಸ್ಪರ್ಶತಃ ಸುಖಾಃ |
 ದಿವಸಾಃ ಸುಭಗಾದಿತ್ಯಾಶ್ಚಾಯಾಸಲಿಲದುರ್ಭಗಾಃ || ೧೦

ಮೃದುಸೂರ್ಯಾಃ ಸನೀಹಾರಾಃ ಪಟುಶೀತಾಃ ಸಮಾರುತಾಃ |
 ಶೂನ್ಯಾರಣ್ಯಾ ಹಿಮಧ್ವಸ್ತಾ ದಿವಸಾ ಭಾಂತಿ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ || ೧೧

ನಿನೃತ್ತಾಕಾಶಶಯನಾಃ ಪುಷ್ಯನೀತಾ ಹಿನಾರುಣಾಃ |
 ಶೀತಾ ವೃದ್ಧತರಾಯಾನಾಸ್ತ್ರಿಯಾನಾ ಯಾಂತಿ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ ||

ಯಮನು ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಸೂರ್ಯನು ಬಲವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾನೆ ! (ಅದರಿಂದ ಅಸೂಯೆಗೊಂಡು) ಉತ್ತರದಿಕ್ಕೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ತಿಲಕವನ್ನು ಒರಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ! ಅವಳಿಗೆ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ* (೮). ಹಿಮಾಲಯವರ್ತದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಹಿಮರಾಶಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈಗಲಾದರೋ ಸೂರ್ಯನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದೂರಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಹಿಮವು ಹೇರಳವಾಗಿ ತುಂಬಿ ಹಿಮವಂತನು ಹಿಮವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ದಿವಸದ ಬೇಗೆಯು ಸುಖಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರವು ಹಿತಕರವಾಗುವುದು ಸೂರ್ಯನ ಬಿಸಿಲು ಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ನೆರಳು, ನೀರು - ಇವೆರಡು ಮಾತ್ರ ಬೇಡವೆನಿಸುತ್ತವೆ (೯-೧೦). ಈಗ ಸೂರ್ಯನು ಮೃದುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮಂಜು ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ. ಗಾಳಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೀಸುತ್ತದೆ. (ವನಚರವ್ರಾಣಿಗಳೂ ಚಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಸಂಚಾರವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದರಿಂದ) ಅರಣ್ಯವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸಕಲರೂ ಚಳಿಯ ಬಾಧೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ (೧೧). ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದನ್ನು

* ಆಗ ದಕ್ಷಿಣಾಯನ. ಸೂರ್ಯನು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ತಿಲಕವಿದ್ದಂತೆ.

ರವಿಸಂಕ್ರಾಂತಸೌಭಾಗ್ಯಸ್ತುಷಾರಾವೃತಮಂಡಲಃ |
ನಿಃಶ್ವಾಸಾಂಧ ಇವಾದರ್ಶಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ನ ಪ್ರಕಾಶತೇ || ೧೩

ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ತುಷಾರಮುಲಿನಾ ಸೌರ್ಣಮಾಸ್ಕಾಂ ನ ರಾಜತೇ |
ಸೀತೇನ ಚಾತಪಶ್ಯಾಮಾ ಲಕ್ಷ್ಮತೇ ನ ತು ಶೋಭತೇ || ೧೪

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಶೀತಲಸ್ವರ್ಣೇ ಹಿಮನಿದ್ಧಶ್ಚ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ |
ಪ್ರನಾತಿ ಪಶ್ಚಿಮೋ ವಾಯುಃ ಕಾಲೇ ದ್ವಿಗುಣಶೀತಲಃ || ೧೫

ಬಾಷ್ಪಚ್ಛನ್ನಾನ್ಯರಣ್ಯಾನಿ ಯವಗೋಧೂಮವಂತಿ ಚ |
ಶೋಭಂತೇಽಭ್ಯುದಿತೇ ಸೂರ್ಯೇ ನದದ್ಭಿಃ ಕ್ರಾಂಚಸಾರಸೈಃ || ೧೬

ಖರ್ಜೂರಪುಷ್ಪಾಕೃತಿಭಿಃ ಶಿರೋಭಿಃ ಪೂರ್ಣತಂಡುಲೈಃ |
ಶೋಭಂತೇ ಕಿಂಚಿದಾನಮ್ರಾಃ ಶಾಲಯಃ ಕನಕಪ್ರಭಾಃ || ೧೭

ಜನರು ತೃಪ್ತರಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಪುಷ್ಪನಕ್ಷತ್ರದಿಂದ ರಾತ್ರಿಯ ವರಿಮಾಣವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಂಜು ಮುಸುಕಿರುತ್ತದೆ. ಚಳಿಗಾಳಿಯಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಬಹು ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತದೆ. ರಾತ್ರಿಯ ಕಾಲವೂ ಅತಿದೀರ್ಘವಾಗಿದೆ (೧೨). ಚಂದ್ರನ ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಈಗ ಸೂರ್ಯನದಾಗಿದೆ. ಮಂಜುಮುಸುಕಿದ ಚಂದ್ರನು ಉಸಿರಾಡಿಸಿದ ಕುರುಡುಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಮಂಜಿನಿಂದ ಮಾಸಿ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಬಿಸಿಲಲ್ಲಿ ಬಸವಳಿದು ಕಂದಿದ ನಮ್ಮ ಸೀತಾವೇನಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಬೆಳದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶೋಭೆಯೂ ಇಲ್ಲ ! (೧೩-೧೪). ಮೊದಲೇ ತಂವಾಗಿದ್ದ ಪಡುವಣ ಗಾಳಿಯು, ಈಗ ಹಿಮದಿಂದ ಎರಡರಷ್ಟು ತಣ್ಣಗೆ ಬೀಸುತ್ತದೆ. (ನೀರಿನಿಂದೇಳುವ) ಉಗಿಯಿಂದ ಅರಣ್ಯವು ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿದೆ. ಗೋಧಿ, ಜವೆಗೋಧಿಗಳ ಪೈರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯೋದಯದಿಂದ ಈ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾಂತಿಯುಂಟಾಗಿದೆ. ಕ್ರಾಂಚ, ಸಾರಸ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಕೂಗಲಾರಂಭಿಸಿವೆ (೧೫-೧೬). ಶ್ರೀರಾಮ, ಬಂಗಾರದ ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಬತ್ತದ ಸಸಿಗಳು ತೆನೆಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಬಗ್ಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡು !

ಮಯೂಖೈರುಪಸರ್ಪದ್ವಿಹಿಮನೀಹಾರಸಂವೃತೈಃ |
 ದೂರಮುಭ್ಯುದಿತಃ ಸೂರ್ಯಃ ಶಶಾಂಕ ಇವ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ || ೧೮
 ಅಗ್ರಾಹ್ಯನೀರ್ಯಃ ಪೂರ್ವಾಹ್ನೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನೇ ಸ್ಪರ್ಶತಃ ಸುಖಃ |
 ಸಂರಕ್ತಃ ಕಿಂಚಿದಾಪಾಂಡುರಾತಪಃ ಶೋಭತೇ ಕ್ಷಿತೌ || ೧೯
 ಅನಶ್ವಾಯನಿಸಾತೇನ ಕಿಂಚಿತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯನ್ನಶಾದ್ವಲಾ |
 ವನಾನಾಂ ಶೋಭತೇ ಭೂಮಿರ್ನಿರ್ವಿಷ್ಟತರುಣಾತಪಾ || ೨೦
 ಸ್ಪೃಶಂಸ್ತು ವಿಪುಲಂ ಶೀತಮುದಕಂ ದ್ವಿರದಃ ಸುಖಮ್ |
 ಅತ್ಯಂತತ್ಯಸಿತೋ ವನ್ಯಃ ಪ್ರತಿಸಂಹರತೇ ಕರಮ್ || ೨೧
 ಏತೇ ಹಿ ಸಮುಪಾಸೀನಾ ವಿಹಗಾ ಜಲಚಾರಿಣಃ |
 ನಾನಗಾಹಂತಿ ಸಲಿಲಮಪ್ರಗಲ್ಭಾ ಇವಾಹವಮ್ || ೨೨
 ಅನಶ್ವಾಯತನೋನದ್ಧಾ ನೀಹಾರತಮಸೌ ವೃತಾಃ |
 ಪ್ರಸುಪ್ತಾ ಇವ ಲಕ್ಷ್ಯಂತೇ ವಿಪುಷ್ಪಾ ವನರಾಜಯಃ || ೨೩

ಕಾಳುಹಿಡಿದಿರುವ ಈ ತೆನೆಗಳು ಖರ್ಜೂರದ ಹೂವಿನಂತೆ ಪೋಭಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಹಿಮಬಿಂದುಗಳು ಸಂದಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಸೂರ್ಯನು ದೂರವೇರಿ ಒಂದರೂ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ (೧೭-೧೮). ಮುಂಜಾನೆ ಬಿಸಿಲಿನ ಉಷ್ಣತೆಯೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಲು ಬಿಸಿಲು ಸುಖಕರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಎಳೆಗಿಂವಾಗಿ ನಸುಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಬಿಸಿಲು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಹೊಳೆಯುವುದನ್ನು ನೋಡು! (೧೯). ಅಣ್ಣ, ಅಡವಿಯ ಹಸಿರು ಹುಲ್ಲು ಗಾವಲು ಇಬ್ಬನಿ ಸುರಿದು ಒದ್ದೆಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಳೆಬಿಸಿಲು ವಸರಿಸಿ ಎಷ್ಟು ಸುಂದರವಾಗಿ ಎಸೆಯುತ್ತಿದೆ! ಅಗೋ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಆನೆಯು ಬಾಯಾರಿಕೆಯಿಂದ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗಿ ಬಂದು, ಸುಖವಾಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯೋಣವೆಂದು ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ನೀರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದೆ ; ನೀರು ಬಹು ತಣ್ಣಗಿದೆಯೆಂದು ಸೊಂಡಿಲನ್ನು ಹಿಂದೆಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ! (೨೦-೨೧). ಈ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಸಹ ನೀರಿಗಿಳಿಯದೆ ಸುತ್ತಲೂ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡು! ಕೈಲಾಗದವರು ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಲಾರದಂತೆ ಇವು ನೀರಿಗಿಳಿಯಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿವೆ (೨೨). ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಹಿಮವೆಂಬ

ಬಾಷ್ಟ ಸಂಭನ್ನ ಸಲಿಲಾ ರುತವಿಜ್ಞೇಯಸಾರಸಾಃ |

ಹಿಮಾದ್ರವಾಲುಕೈಸ್ತೀರ್ವೈಃ ಸರಿತೋ ಭಾಂತಿ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ || ೨೪

ತುಷಾರಪತನಾಚ್ಚೈವ ಮೃದುತ್ವಾದ್ಭಾಸ್ವರಸ್ಯ ಚ |

ಶೈತ್ಯಾದಗಾಗ್ರಸ್ಥಮಪಿ ಸ್ತ್ರಾಯೇಣ ರಸವಜ್ಜಲಮ್ || ೨೫

ಜರಾಜರ್ಜರಿತೈಃ ಪದ್ಮೈಃ ಶೀರ್ಣಕೇಸರಕರ್ಣಿಕೈಃ |

ನಾಲಶೇಷೈರ್ಹಿಮಧ್ವಸ್ತೈರ್ನ ಭಾಂತಿ ಕಮಲಾಕರಾಃ || ೨೬

ಅಸ್ಮಿಂಸ್ತು ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರಃ ಕಾಲೇ ದುಃಖಸಮನ್ವಿತಃ |

ತಪಶ್ಚರತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತ್ವದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭರತಃ ಪುರೇ || ೨೭

ತೃಕ್ತ್ವಾ ರಾಜ್ಯಂ ಚ ಮಾನಂ ಚ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ವಿವಿಧಾನ್ ಬಹೂನ್

ತಪಸ್ವೀ ನಿಯತಾಹಾರಃ ಶೇತೇ ಶೀತೇ ಮಹೀತಲೇ || ೨೮

ಕತ್ತಲೆಯು ಮುಸುಕಿವೆ. ಹಿಮದ ಹನಿಗಳಿಂದ ಗಿಡಬಳ್ಳಿಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿವೆ. ಹೂಗಳು ಉದುರಿಹೋಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವನರಾಜಿಗಳು ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ದವ್ವ ವಾದ ದುಪ್ಪಟೆಯನ್ನು ಹೊದೆದು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ನಿದ್ರಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ ! (೨೩). ಮೇಲೇಳುವ ಉಗಿಯಿಂದ ನದಿಗಳ ನೀರು ಮುಚ್ಚಿಹೋಗಿದೆ. ಸಾರಸ ಪಕ್ಷಿಗಳವೆಯೆಂದು ಅವುಗಳ ಕೂಗಿನಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ನದೀತೀರಗಳ ಮರಳುರಾಶಿಯು ಮಂಜಿನಿಂದ ಒದ್ದೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಮವು ಸುರಿಯುವುದರಿಂದಲೂ ಸೂರ್ಯನ ಬೇಗೆಯು ಅತಿಮೃದುವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಬೆಟ್ಟದಮೇಲಿರುವ ನೀರು ಚಳಿಯಿಂದ ಪಾದರಸದಂತೆ ಮಂದವಾಗಿದೆ (೨೪-೨೫). ಶ್ರೀರಾಮ, (ಇತ್ತ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ನೋಡು !) ಅರಳಿ ಚಿರಕಾಲವಾದ್ದರಿಂದ ತಾನರೆಗಳು ಬಾಡಿಹೋಗಿವೆ. ಕೇಸರಗಳೂ ಕರ್ಣಿಕೆಯೂ ಉದುರಿಹೋಗಿವೆ. ತಾನರೆಯ ದಂಟು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದೆ. ಹಿಮದ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಈ ಸರೋವರಗಳು ಕಾಂತಿಗೆಟ್ಟಿವೆ (೨೬). ಅಣ್ಣ, ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಭರತನು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಅರ್ಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿರುವನು. ಆ ಪುರುಷ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ನಿನ್ನ ವಿರಹದುಃಖದಿಂದ ಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜ ನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನೂ ನಾನಾಬಗೆಯ ರಾಜಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸೋಽಪಿ ವೇಲಾಮಿಮಾಂ ನೂನಮಭಿಷೇಕಾರ್ಥಮುದ್ಯತಃ |
 ನೃತಃ ಪ್ರಕೃತಿಭಿರ್ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಯಾತಿ ಸರಯೂಂ ನದೀಮ್ || ೨೯
 ಅತ್ಯಂತಸುಖಸಂನ್ಮದಃ ಸುಕುಮಾರಃ ಸುಖೋಚಿತಃ |
 ಕಥಂ ನ್ವಪರರಾತ್ರೇಷು ಸರಯೂಮವಗಾಹತೇ || ೩೦
 ಪದ್ಮಪತ್ರೇಕ್ಷಣೋ ವೀರಃ ಶ್ಯಾಮೋ ನಿರುದರೋ ಮಹಾನ್ |
 ಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಸತ್ಯವಾದೀ ಚ ಹ್ರೀನಿಷೇಧೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ || ೩೧
 ಪ್ರಿಯಾಭಿಭಾಷೀ ಮಧುರೋ ದೀರ್ಘಬಾಹುರರಿಂದಮಃ |
 ಸಂತೃಪ್ತ ವಿವಿಧಾಸ್ ಭೋಗಾನಾರ್ಯಂ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಶ್ರಿತಃ || ೩೨
 ಜಿತಃ ಸ್ವರ್ಗಸ್ತನ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಭರತೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
 ನನಸ್ತ ಮಪಿ ತಾಪಸ್ಯೇ ಯಸ್ತಾನ್ಮನುನಿಧೀಯತೇ || ೩೩

ಆಹಾರನಿಯಮವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತವಸ್ವಿಯಾಗಿ, ಶೀತಳವಾದ ಬರಿಯ ನೆಲದ
 ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ ! (೨೭-೨೮). ಆಣ್ಣ, ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಭರತನೂ
 ಸಹ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ವರಿವೃತನಾಗಿ ನ್ನಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸರಯೂನದಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರ
 ಬಹುದು ! ಭರತನಾದರೋ ಸುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆದವನು. ಸುಕುಮಾರವಾದ
 ಪ್ರಕೃತಿಯುಳ್ಳವನು. ಸುಖದಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕಾದವನು. ಅವನು ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ
 ದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಸರಯೂನದಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮುಳುಗುವನೋ ! (೨೯-೩೦). ಆ
 ವೀರನು ತಾವರೆಯ ದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳವನು ; ಶ್ಯಾಮಲಾಂಗ ;
 ಕೃಶವಾದ ಉದರವುಳ್ಳ ಮಹಾವುರುಷ ; ಧರ್ಮಜ್ಞ ; ಸತ್ಯಸಂಧ ; ಅಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ
 ನಾಚತಕ್ಕವನು ; ಜಿತೇಂದ್ರಿಯ ; ಭರತನು ಸದಾ ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡ
 ತಕ್ಕವನು ; ಆಜಾನುಬಾಹುವಾದ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆನಂದವಾಗುವುದು ;
 ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಮರ್ದಿಸಬಲ್ಲ ಶೂರ. ಅಂಧವನು ಸಕಲಭೋಗಗಳನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ
 ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸಂಬಡ್ಧನೆ (೩೧-೩೨). ಆಣ್ಣ, ನಿನ್ನ ತಮ್ಮ
 ನಾದ ಭರತನು ಮಹಾತ್ಮನೇ ಸರಿ. ನೀನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ತಾಪಸವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ
 ದನ್ನು ಕಂಡು ತಾನೂ ನಿನ್ನಂತೆ ತಪೋನಿಷ್ಠನಾಗಿರುವನಲ್ಲ ! ಅವನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ
 ಲೋಕವು ಲಭಿಸಿದಂತೆಯೇ ಸರಿ. ' ಮನುಷ್ಯರು ತಾಯಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು

ನ ಸಿತ್ತ್ಯನುನುವರ್ತಂತೇ ಮಾತೃಕಂ ದ್ವಿಪದಾ ಇತಿ |
 ಖ್ಯಾತೋ ಲೋಕಪ್ರವಾದೋಽಯಂ ಭರತೇನಾನ್ಯಥಾಕೃತಃ || ೩೪
 ಭರ್ತಾ ದಶರಥೋ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾಧುಶ್ಚ ಭರತಃ ಸುತಃ |
 ಕಥಂ ನು ಸಾಂಬಾ ಕೈಕೇಯೀ ತಾದೃಶೀ ಕ್ರೂರದರ್ಶಿನೀ || ೩೫
 ಇತ್ಯೇನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ವಾಕ್ಯಂ ಸ್ನೇಹಾದ್ಬ್ರೂತಮಿಧಾ ಮಿಹೇ |
 ಪರಿವಾದಂ ಜನನ್ಯಾಸ್ತಮಸಹನ್ ರಾಘವೋಽಬ್ರವೀತ್ || ೩೬
 ನ ತೇಽಂಬಾ ಮಧ್ಯಮಾ ತಾತ ಗರ್ಹಿತವ್ಯಾ ಕಥಂಚನ |
 ತಾನೇನೇಕ್ಷ್ಯಾಕುನಾಥಸ್ಯ ಭರತಸ್ಯ ಕಥಾಂ ಕುರು || ೩೭
 ನಿಶ್ಚಿತಾಪಿ ಹಿ ಮೇ ಬುದ್ಧಿರ್ವನವಾಸೇ ದೃಢವ್ರತಾ |
 ಭರತಸ್ನೇಹಸಂತಪ್ತಾ ಬಾಲಿಶೀಕ್ರಿಯತೇ ಪುನಃ || ೩೮
 ಸಂಸ್ಮರಾಮ್ಯಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಪ್ರಿಯಾಣಿ ಮಧುರಾಣಿ ಚ |
 ಹೃದ್ಯಾನ್ಯಮೃತಕಲ್ಪಾನಿ ಮನಃಪ್ರಹ್ಲಾದನಾನಿ ಚ || ೩೯

ವಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ತಂದೆಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನಲ್ಲ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾದ
 ಉಂಟು. ಭರತನು ಈ ಪ್ರವಾದವನ್ನು ಸುಳ್ಳುಮಾಡಿದನು (೩೩-೩೪). ಆಣ್ಣ,
 ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಿಗೆ ಪತಿಯಾದರೋ ದಶರಥಮಹಾರಾಜ. ಮಗನಾದರೋ
 ಇಂಥ ಸತ್ಪುರುಷನಾದ ಭರತ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಕ್ರೂರ
 ಸ್ವಭಾವ ಹೇಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು? " ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩೫). ಧಾರ್ಮಿಕನಾದ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು.
 ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ನಿಂದೆಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸಹ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು
 ಕುರಿತು " ಆವ್ವಾ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನಾದ ಕೈಕೇಯೀದೇವಿಯನ್ನು
 ನೀನು ನಿಂದಿಸುವುದು ಎಂದಿಗೂ ತರವಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟವಾಕುಂಶಕ್ಕೆ ತಿಲಕಪ್ರಾಯ
 ನಾದ ಭರತನ ಆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆಡುತ್ತಿರು (೩೬-೩೭). ವನವಾಸ
 ವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ನಾನು ದೃಢವಾಗಿ ಸಂಕಲ್ಪ
 ಸಿದ್ದರೂ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭರತನ ನೆನಪಾದೊಡನೆ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವು
 ಶಿಥಿಲವಾಗುವುದು (ಈಗಲೇ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆನಿಸುವುದು) (೩೮)
 ಭರತನು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನಗೆ ನೆನಪಾಗುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟು ಪ್ರಿಯವಾದ

ಕದಾ ನ್ನಹಂ ಸಮೇಷ್ಯಾಮಿ ಭರತೇನ ಮಹಾತ್ಮನಾ |
ಶತ್ರುಘ್ನೇನ ಚ ವೀರೇಣ ತ್ವಯಾ ಚ ರಘುನಂದನ || ೪೦

ಇತ್ಯೇವಂ ವಿಲಪಂಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಗೋದಾವರೀಂ ನದೀಮ್ |
ಚಕ್ರೇಽಭಿಷೇಕಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸಾನುಜಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೪೧

ತರ್ಪಯಿತ್ವಾಥ ಸಲಿಲೈಸ್ತೇ ಪಿತ್ಯನ್ ದೈವತಾನಿ ಚ |
ಸ್ತುನಂತಿ ಸ್ಮೋದಿತಂ ಸೂರ್ಯಂ ದೇವತಾಶ್ಚ ಸಮಾಹಿತಾಃ || ೪೨

ಕೃತಾಭಿಷೇಕಃ ಸ ರರಾಜ ರಾಮಃ
ಸೀತಾದ್ವಿತೀಯಃ ಸಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ |
ಕೃತಾಭಿಷೇಕೋ ಗಿರಿರಾಜಪುತ್ರಾ
ರುದ್ರಃ ಸನಂದೀ ಭಗವಾನಿವೇಶಃ || ೪೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷೋಡಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಧುರವಚನಗಳು ! ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡವು ! ಅವೃತದಂತಹ ಮಾತುಗಳು ! ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಪ್ಯಾಯನಕರವಾದ ನುಡಿಗಳು ! (೩೯) ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಭರತನೊಡನೆ ನಾನು ಯಾವಾಗ ಕಲಿತಿರುವೆನೊ ! ವೀರನಾದ ಶತ್ರುಘ್ನ, ನೀನು—ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರೊಡನೆ ಯಾವಾಗ ಇರುವೆನೊ ? ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತ ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದನು (೪೦-೪೧). ಅನಂತರ ಅವರು ಪಿತೃಗಳಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಜಲತರ್ಪಣವನ್ನಿತ್ತು, ಉದಿತನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಿ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿದರು (೪೨). ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಇರುವಾಗ, ವಾರ್ವತಿ ಮತ್ತು ನಂದಿಗಳಿಂದ ಸಮೇತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೪೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸವ್ವದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶೂರ್ಪಣಖಾಭಾವಾವಿಷ್ಣುರಣಮ್

ಕೃತಾಭಿಷೇಕೋ ರಾಮಸ್ತು ಸೀತಾ ಸೌಮಿತ್ರಿರೇವ ಚ |
ತಸ್ಮಾದ್ಗೋದಾವರೀತೀರಾತ್ರತೋ ಜಗ್ಮುಃ ಸ್ವಮಾಶ್ರಮಮ್ || ೧

ಆಶ್ರಮಂ ತಮುಪಾಗಮ್ಯ ರಾಘವಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
ಕೃತ್ವಾ ಪೌರ್ವಾಹ್ನಿಕಂ ಕರ್ಮ ಪರ್ಣಶಾಲಾಮುಪಾಗಮತ್ || ೨

ಉವಾಸ ಸುಖಿತಸ್ತತ್ರ ಪೂಜ್ಯನಾನೋ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |
ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಚಕಾರ ವಿವಿಧಾಃ ಕಥಾಃ || ೩

ಸ ರಾಮಃ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಮಾಸೀನಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ |
ವಿರರಾಜ ಮಹಾಬಾಹುಶ್ಚಿತ್ರಯಾ ಚಂದ್ರನಾ ಇವ || ೪

ತಥಾಸೀನಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಕಥಾಸಂಸಕ್ತಚೇತಸಃ |
ತಂ ದೇಶಂ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಚಿದಾಜಗಾಮ ಯದ್ವಿಚ್ಛಯಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೭

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಮಮೋಹಿತಳಾಗುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಸೀತೆಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ
ಅಲ್ಲಿಂದ ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ
ವ್ರಾತರಾಹ್ನಿಕವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೧-೨).
ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಕಂಡರು. ಶ್ರೀರಾಮನು
ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಸತ್ಕಥಾಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ
ದನು ಸೀತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಆ ಮಹಾಬಾಹುವು
ಚಿತ್ರಾನ್ವಿತದೊಡನೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಚಂದ್ರಮನಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೩-೪).
ಕಥಾಲಾಪಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಾಗೆ ಕುಳಿತಿರುವಾಗ, ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯು
ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಅವಳ ಹೆಸರು ಶೂರ್ಪಣಖಿ ;

ಸಾ ತು ಶೂರ್ಪಣಖಾ ನಾನು ದಶಗ್ರೀವಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ |
 ಭಗಿನೀ ರಾನುನಾಸಾದ್ಯ ದದರ್ಶ ತ್ರಿದಶೋಪಮಮ್ || ೬
 ಸಿಂಹೋರಸ್ಯಂ ಮಹಾಬಾಹುಂ ಪದ್ಮಪತ್ರನಿಭೇಕ್ಷಣಮ್ |
 ಆಜಾನುಬಾಹುಂ ದೀಪ್ತಾಸ್ಯನುತೀವ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಮ್ || ೭
 ಗಜನಿಕ್ರಾಂತಗಮನಂ ಜಟಾನುಂಡಲಧಾರಿಣಮ್ |
 ಸುಕುಮಾರಂ ಮಹಾಸತ್ತ್ವಂ ಪಾರ್ಥಿವನ್ಯಂಜನಾನ್ವಿತಮ್ || ೮
 ರಾನುಮಿಂದೀವರಶ್ಯಾನುಂ ಕಂದರ್ಪಸದೃಶಪ್ರಭಮ್ |
 ಬಭೂವೇಂದ್ರೋಪಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಮನೋಹಿತಾ || ೯
 ಸುಮುಖಂ ದುರ್ಮುಖೀ ರಾನುಂ ನೃತ್ವಮಧ್ಯಂ ಮಹೋದರೀ |
 ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಂ ವಿರೂಪಾಕ್ಷೀ ಸುಕೇಶಂ ತಾಮ್ರಮೂರ್ಧಜಾ || ೧೦
 ಪ್ರೀತಿರೂಪಂ ವಿರೂಪಾ ಸಾ ಸುಸ್ವರಂ ಭೈರವಸ್ವರಾ |
 ತರುಣಂ ದಾರುಣಾ ನೃದ್ಧಾ ದಕ್ಷಿಣಂ ವಾಮಭಾಷೀಣೀ || ೧೧

ದಶಕಂಠನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನ ಸೋದರಿ. ಅವಳು ಬಂದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವತೆ ಯಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡಳು (೫-೬). ಆತನಿಗಾದರೋ ಸಿಂಹದಂತಹ ವಿಶಾಲವಾದ ವಕ್ಷಸ್ಥಳ; ಪುಷ್ಪವಾದ ಬಾಹುಗಳು; ತಾವರೆಯ ದಳದಂತೆ ಮೋಹಕವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳು; ಆಜಾನುಬಾಹು; ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಮುಖ. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆನಂದವಾಗುವುದು. ಗಜಗಂಭೀರಗಾಮಿ; ಜಟಾನುಂಡಲಧಾರಿ; ಸುಕುಮಾರದೇಹಿ; ಮಹಾವೀರ್ಯಶಾಲಿ; ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕ್ಷತ್ರಿಯಲಕ್ಷಣಗಳುಳ್ಳವನು (೭-೮). ಇಂದೀವರಶ್ಯಾಮಲಾಂಗನೂ ಮನ್ಮಥನಂತೆ ಸುಂದರಾಂಗನೂ ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ದಿವ್ಯಕಾಂತಿಯುಕ್ತನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಕಾಮಮೋಹಿತಳಾದಳು ! (೯). ಶ್ರೀರಾಮನದು ಸುಂದರವಾದ ಮುಖ, ಇವಳದು ಸೊಟ್ಟುಮೋರೆ ! ಅವನಿಗೆ ಕೃಶವಾದ ನಡು, ಇವಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡಹೊಟ್ಟೆ ! ಅವನು ವಿಶಾಲಾಕ್ಷ, ಇವಳು ವಿರೂಪಾಕ್ಷಿ ! ಅವನಿಗೆ ನವಿರಾದ ಕೃಷ್ಣಕೇಶರಾಶಿ, ಇವಳಿಗೆ ಕೆಂಗೂದಲು ! (೧೦). ಅವನು ಸಂತೋಷವೀಯುವ ಸಾತ್ತ್ವಿಕಮೂರ್ತಿ, ಇವಳು ಉದ್ವೇಗ

ನ್ಯಾಯವೃತ್ತಂ ಸುದುರ್ವೃತ್ತಾ ಪ್ರಿಯಮಪ್ರಿಯದರ್ಶನಾ |

ಶರೀರಜಸಮಾವಿಷ್ಟಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೨

ಜಟೀ ತಾಪಸರೂಪೇಣ ಸಭಾಯಃ ಶರಚಾಪಧೃತ್ |

ಆಗತಸ್ತ್ವಮಿಮಂ ದೇಶಂ ಕಥಂ ರಾಕ್ಷಸಸೇವಿತಮ್ || ೧೩

ಕಿಮಾಗಮನಕೃತ್ಯಂ ತೇ ತತ್ತ್ವಮಾಖ್ಯಾತುಮರ್ಹಸಿ |

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಕ್ಷಸ್ಯಾ ಶೂರ್ಪಣಖ್ಯಾ ಪರಂತಪಃ || ೧೪

ಋಜುಬುದ್ಧಿತಯಾ ಸರ್ವಮಾಖ್ಯಾತುಮುಪಚಕ್ರನೋ |

ಅನ್ಯತಂ ನ ಹಿ ರಾಮಸ್ಯ ಕದಾಚಿದಪಿ ಸಂನುತಮ್ || ೧೫

ವಿಶೇಷೇಣಾಶ್ರಮಸ್ಥಸ್ಯ ಸಮೀಪೇ ಸ್ತ್ರೀಜನಸ್ಯ ಚ |

ಅಸೀದ್ದಶರಥೋ ನಾನು ರಾಜಾ ತ್ರಿದಶವಿಕ್ರನುಃ || ೧೬

ಗೊಳಿಸುವ ತಾಮಸಮೂರ್ತಿ ! ಅವನಿಗೆ ಇಂಪಾದ ಕಂಠಧ್ವನಿ, ಇವಳಿಗೆ ಭೈರವಧ್ವನಿ ! ಅವನು ಸೌಮ್ಯಾಕಾರದ ಯುವಕ, ಇವಳು ಭೀಕರಾಕೃತಿಯ ಮುದುಕಿ ! ಅವನು ನಯವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಮಾತುಗಾರ, ಇವಳು ಒರಟಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವ ಕಟುಭಾಷಿಣಿ ! (೧೧). ಅವನು ಸದಾಚಾರಸಂಪನ್ನ, ಇವಳು ದುರಾಚಾರನಿರತೆ ! ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆನಂದವಾಗುವುದು, ಇವಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಉದ್ವೇಗವಾಗುವುದು ! ಇಂಥ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾಮವಿಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಳು (೧೨). ಅವಳು “(ಯಾರು ನೀನು ?) ಜಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ ತಾಪಸವೇಶದಲ್ಲಿರ್ದೀಯೆ, ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಶರಚಾಪಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿರ್ದೀಯೆ ? ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ತುಂಬಿದ ಈ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೆ ? ಏಕೆ ಬಂದೆ ? ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು ” ಎಂದು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕೇಳಿದಳು (೧೩-೧೪). ಮೊರದಂಥ ಉಗುರುಗಳಿದ್ದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು (ಹೀಗೆ ಕೈಬೀಸುತ್ತ) ಕೇಳಲು, ಆ ವೀರನು ಸರಳಸ್ವಭಾವದವನಾದ್ದರಿಂದ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದೆಂದರೆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಆಗದು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ತಪೋವನ

ತಸ್ಯಾಹಮಗ್ರಜಃ ಪುತ್ರೋ ರಾನೋ ನಾನು ಜನ್ಯಃ ಶ್ರುತಃ |
ಭ್ರಾತಾಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ಯವೀಯಾನ್ ಮಾನುನುಪ್ರತಃ ||

ಇಯಂ ಭಾರ್ಯಾ ಚ ನೈದೇಹೀ ಮನು ಸೀತೇತಿ ವಿಪ್ರತಾ |
ನಿಯೋಗಾತ್ತು ನರೇಂದ್ರಸ್ಯ ಪಿತುರ್ಮಾತುಶ್ಚ ಯಂತ್ರಿತಃ || ೧೮

ಧರ್ಮಾರ್ಥಂ ಧರ್ಮಕಾಂಕ್ಷೀ ಚ ನನಂ ವಸ್ತುಮಿಹಾಗತಃ |
ತ್ವಾಂ ತು ನೇದಿತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಕಥ್ಯತಾಂ ಕಾಸಿ ಕಸ್ಯ ನಾ || ೧೯

ನ ಹಿ ತಾವನ್ಮನೋಜ್ಞಾಂಗೀ ರಾಕ್ಷಸೀ ಪ್ರತಿಭಾಸಿ ಮೇ |
ಇಹ ವಾ ಕಿಂ ನಿಮಿತ್ತಂ ತ್ವನಾಗತಾ ಬ್ರೂಹಿ ತತ್ತ್ವತಃ || ೨೦

ಸಾಬ್ರವೀದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ಮದನಾದ್ವಿತಾ |
ಶ್ರೂಯತಾಂ ರಾಮ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಂ ವಚನಂ ಮಮ || ೨೧

ದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೆಂಗಸರೊಡನೆ ಸುಳ್ಳುಹೇಳುವುದೆ ? ಆತನು ಹೇಗೆಂದನು : “ ದೇವತೆ
ಗಳಂತೆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ದಶರಥನೆಂಬ ಮಹಾರಾಜನಿದ್ದನು (೧೫-೧೬)
ಆತನಿಗೆ ನಾನು ಹಿರಿಯ ಮಗ. ನನ್ನನ್ನು ರಾಮನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಇವನು
ನನ್ನ ತಮ್ಮ ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂದು ಹೆಸರು ; ನನ್ನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ
ಈಕೆ ನನ್ನ ವತ್ಸಿ ; ವಿದೇಹರಾಜನತನಯ ; ಸೀತೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ನರೇಂದ್ರ
ನಾದ ನನ್ನ ತಂದೆ ಮತ್ತು ತಾಯಿಯ ಆಜ್ಞೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.
ಪಿತೃವಾಕ್ಯವರಿಪಾಲನವೆಂಬ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ ಧರ್ಮ
ಪಾಲನೆಗೋಸ್ಕರ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ (೧೭-೧೮). ಈಗ ನೀನು
ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾರು ನೀನು ? ಯಾರ ಮಗಳು !
ಹೇಳು. ನಿನ್ನ ಆಕೃತಿಯು ಅಷ್ಟೇನೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ನೀನು ರಾಕ್ಷಸಿ
ಯಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ನೀನು ಬಂದ ನಿಮಿತ್ತ
ವಾದರೂ ಏನು ? ಸತ್ಯವನ್ನು ಹೇಳು ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೧೯-೨೦).
ಕಾಮಪೀಡಿತಳಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು “ ರಾಮ, ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು :
ನಾನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿ. ಮನಬಂದ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಬಲ್ಲ

ಅಹಂ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಮರೂಪಿಣೀ |

ಅರಣ್ಯಂ ವಿಚರಾಮೀದಮೇಕಾ ಸರ್ವಭಯಂಕರಾ || ೨೨

ರಾವಣೋ ನಾನು ಮೇ ಭ್ರಾತಾ ಬಲೀಯಾನ್ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ |

ವೀರೋ ವಿಶ್ವನಸಃ ಪುತ್ರೋ ಯದಿ ತೇ ಶ್ರೋತ್ರನಾಗತಃ || ೨೩

ಪ್ರವೃದ್ಧನಿದ್ರಶ್ಚ ಸದಾ ಕುಂಭಕರ್ಣೋ ಮಹಾಬಲಃ |

ವಿಭೀಷಣಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ನ ತು ರಾಕ್ಷಸಚೇಷ್ಟಿತಃ || ೨೪

ಪ್ರಖ್ಯಾತವೀರ್ಯೌ ಚ ರಣೇ ಭ್ರಾತೌ ಖರದೂಷಣೌ |

ತಾನಹಂ ಸಮುತಿಕ್ರಾಂತಾ ರಾಮ ತ್ವಾಪೂರ್ವದರ್ಶನಾತ್ || ೨೫

ಸಮುಪೇತಾಸ್ಮಿ ಭಾವೇನ ಭರ್ತಾರಂ ಪುರುಷೋತ್ತಮಮ್ |

ಅಹಂ ಪ್ರಭಾವಸಂಪನ್ನಾ ಸ್ವಚ್ಛಂದಬಲಗಾಮಿನೀ || ೨೬

ಚಿರಾಯ ಭವ ಮೇ ಭರ್ತಾ ಸೀತಯಾ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ |

ನಿಕ್ಯತಾ ಚ ವಿರೂಪಾ ಚ ನ ಚೇಯಂ ಸದೃಶೀ ತವ || ೨೭

ಕಾಮರೂಪಿಣಿ. ನಾನು ಏಕಾಕಿನಿಯಾಗಿ ಸರ್ವರಿಗೂ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತ ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೨೧-೨೨). ನೀನು ರಾವಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳಿರಬಹುದು. ಅವನು ನನ್ನ ಅಣ್ಣ ; ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯ. ಆ ವೀರನು ವಿಶ್ವವಸ್ತಿನ ಪುತ್ರ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ನನ್ನ ಅಣ್ಣ ಕುಂಭಕರ್ಣ . ಮಹಾ ಪರಾಕ್ರಮಿ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಸೀಮ ! ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ವಿಭೀಷಣ. ಅವನಿಗೆ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ . ರಾಕ್ಷಸಕೃತ್ಯ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ (೨೩-೨೪). ಇನ್ನು ಖರದೂಷಣ ರೆಂಬ ಇಬ್ಬರೂ ನನಗೆ ಸೋದರರಾಗಬೇಕು. ಅವರು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಶೂರರು. ಆದರೆ, ರಾಮ, ನಾನು ಅವರಿಲ್ಲರನ್ನೂ ಮೀರಿದವಳು, ಅವರಿಗೆ ಅಧೀನಳಲ್ಲ. ನಿನ್ನಂಥ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನನ್ನು ನಾನು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀನು ನನ್ನ ಗಂಡ ನೆಂದು ಪ್ರೇಮದಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ತೇಜೋಬಲಸಮನ್ವಿತಳು. ನನ್ನ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಹೋಗಲು ಸಮರ್ಥಳು (೨೫-೨೬). ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನೀನು ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನನ್ನ ಗಂಡನಾಗಿರು. ಈ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ

ಅಹಮೇನಾನುರೂಪಾ ತೇ ಭಾರ್ಯಾರೂಪೇಣ ಪಶ್ಯ ಮಾನುಃ |
ಇನಾಂ ವಿರೂಪಾನ್ಮಸತಿಂ ಕರಾಲಾಂ ನಿರ್ಣತೋದರಿನುಃ || ೨೮

ಅನೇನ ತೇ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಭಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮಾನುಷೀನುಃ |
ತತಃ ಪರ್ವತಶೃಂಗಾಣಿ ವನಾನಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ || ೨೯

ಪಶ್ಯನ್ ಸಹ ಮಯಾ ಕಾಂತ ದಂಡಕಾನ್ ವಿಚರಿಸ್ಯಸಿ |
ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತಃ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪ್ರಹಸ್ಯ ಮದಿರೇಕ್ಷಣಾನುಃ || ೩೦

ಇದಂ ವಚನಮಾರೇಭೇ ವಕ್ತುಂ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕೊಂಡು ಏನುಮಾಡುತ್ತೀಯೆ ? ಇವಳ ದೇಹ ವಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ಕುರೂಪಿ ಇವಳು. ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯಳಲ್ಲ ! ನಾನೇ ನಿನಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದವಳು. ನಾನು ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸು ! ಈ ಸೀತೆ ಕುರೂಪಿ, ಕೆಟ್ಟವಳು, ಕರಾಳಿ. ಅವಳ ಹೊಟ್ಟೆ ಒಳಗೆ ಸೀದುವೋಗಿದೆ ! (೨೭-೨೮). ಈ ಮನುಷ್ಯಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತಿಂದುಬಿಡುವೆನು ! ಅನಂತರ, ಹೇ ಕಾಂತ ! (ಯಾವ ಈತಿಬಾಧೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ) ನನ್ನೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುತ್ತ ಪರ್ವತಶೃಂಗಗಳನ್ನೂ ನಾನಾಬಗೆಯ ವನಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನಬಂದಂತೆ ತಿರುಗುತ್ತಿರಬಹುದು ! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೨೯). ಮದ್ಯಸಾನದಿಂದ ಆ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪೇರಿದ್ದವು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವಳ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟನು. ಆ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದನು (೩೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶೂರ್ಪಣಖಾವಿರೂಪಣಮ್

ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾಂ ರಾಮಃ ಕಾನುಸಾಶಾನಪಾಶಿತಾನಮ್ |
 ಸ್ವಚ್ಛಯಾ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಯಾ ನಾಚಾ ಸ್ಥಿತಪೂರ್ವಮುಥಾಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಕೃತದಾರೋಽಸ್ಮಿ ಭವತಿ ಭಾರ್ಯೇಯಂ ದಯಿತಾ ಮನು |
 ತ್ವದ್ವಿಧಾನಾಂ ತು ನಾರೀಣಾಂ ಸುದುಃಖಾ ಸಸಪತ್ನತಾ || ೨
 ಅನುಜಸ್ತೇಷ ಮೇ ಭ್ರಾತಾ ಶೀಲವಾನ್ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |
 ಶ್ರೀನೂನಕೃತದಾರಶ್ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೩
 ಅಪೂರ್ವೀ ಭಾರ್ಯಯಾ ಚಾರ್ಥೀ ತರುಣಃ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |
 ಅನುರೂಪಶ್ಚ ತೇ ಭರ್ತಾ ರೂಪಸ್ಯಾಸ್ಯ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೪
 ಏನಂ ಭಜ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ಭರ್ತಾರಂ ಭ್ರಾತರಂ ಮನು |
 ಅಸಪತ್ನಾ ವರಾರೋಹೇ ಮೇರುಮರ್ಕಪ್ರಭಾ ಯಥಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೧೮

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುವುದು

ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಾನುನಾಶಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಗುಳ್ಳಗೆ ಬೀರುತ್ತ ನೃಪ್ಪವಾದ ಮೃದುನಾಕೃದಿಂದ “ಆರ್ಯ, ನನಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿದೆ. ಇವಳು ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿ. ನಿನ್ನಂಥ ಹೆಗಸರಿಗೆ ಸವತಿಯೊಡ ನಿರುವುದು ಬಹು ಕಷ್ಟ! (೧-೨). ಅವನು ನನ್ನ ತಮ್ಮ, ಶೀಲವಂತ, ಸುಂದರ, ಒಳ್ಳೆಯ ತೇಜಸ್ವಿ, ವೀರ್ಯಶಾಲಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂದು ಅವನ ಹೆಸರು. ಅವನು ಅವಿವಾಹಿತ, ದಾಂಪತ್ಯಸುಖಕ್ಕೆ ಹೊಸಬ. ಆತನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಡತಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸುಂದರನಾದ ಯುವಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಿನ್ನ ಈ ರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುರೂಪನಾದ ಗಂಡನಾಗುವನು (೩-೪). ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ! ಈ ನನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನು ಗಂಡನನ್ನಾಗಿ ವರಿಸು! ಸುಂದರಿ! ಇವನನ್ನು ವರಿಸಿದರೆ ನಿನಗೆ ಸವತಿಯ ಕಾಟವಿರುವುದಿಲ್ಲ! ಮೇರುಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯು ಸೇರಿದಂತೆ

ಇತಿ ರಾಮೇಣ ಸಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕಾಮಮೋಹಿತಾ |
ವಿಸೃಜ್ಯ ರಾಮಂ ಸಹಸಾ ತತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಬ್ರವೀತ್ || ೬

ಅಸ್ಯ ರೂಪಸ್ಯ ತೇ ಯುಕ್ತಾ ಭಾರ್ಯಾಹಂ ವರವರ್ಣಿನೀ |
ಮಯಾ ಸಹ ಸುಖಂ ಸರ್ವಾನ್ ದಂಡಕಾನ್ ವಿಚರಿಸ್ಯಸಿ || ೭

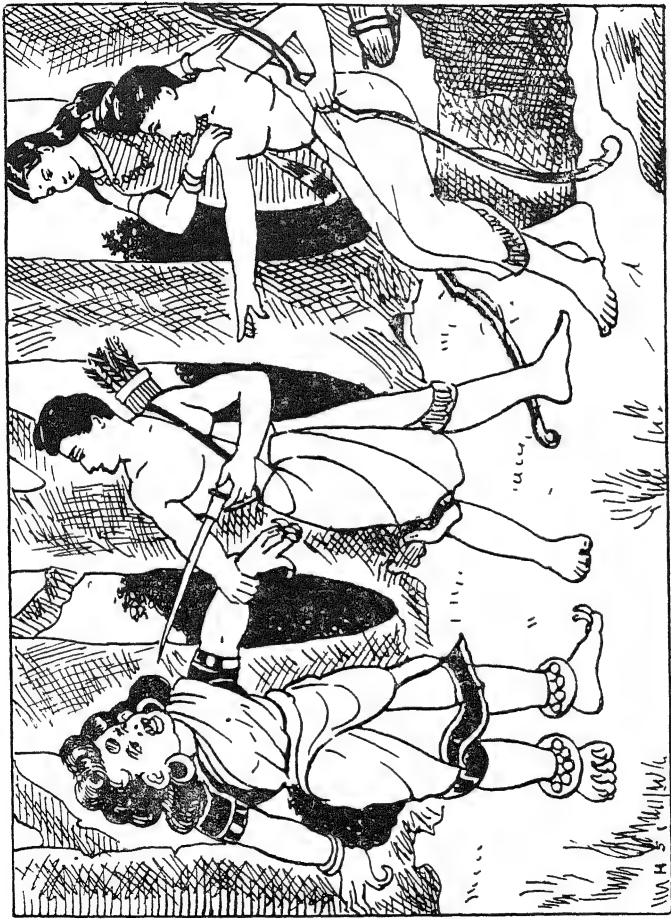
ಏನಮುಕ್ತಸ್ತು ಸೌಮಿತ್ರೀ ರಾಕ್ಷಸ್ಯಾ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಃ |
ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖೀಂ ಸ್ಮಿತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ಯುಕ್ತಮಬ್ರವೀತ್ || ೮

ಕಥಂ ದಾಸಸ್ಯ ಮೇ ದಾಸೀ ಭಾರ್ಯಾ ಭವಿತುಮಿಚ್ಛಸಿ |
ಸೋಽಹಮಾರ್ಯೇಣ ಪರವಾನ್ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಕಮಲವರ್ಣಿನಿ || ೯

ಸನ್ಯದ್ಧಾರ್ಥಸ್ಯ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಾ ಮುದಿತಾ ವರವರ್ಣಿನೀ |
ಆರ್ಯಸ್ಯ ತ್ವಂ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ಭಾರ್ಯಾ ಭವ ಯವೀಯಸೀ || ೧೦

ನಿಮ್ಮ ಜೋಡಿಯು ರನ್ಮವಾಗಿರುವುದು ! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು* (೫) ಕಾಮ ದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಗೆಟ್ಟು ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು, ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನೆಟ್ಟಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಳು ! ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ಎ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ! ಮಿರುಗುವ ನನ್ನ ಮೈಬಣ್ಣವನ್ನು ನೋಡು ! ನಿನಗೆ ನಾನೇ ತಕ್ಕ ಹೆಂಡತಿ ! ನನ್ನೊಡನೆ ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ವಿಹರಿಸಬಹುದು” ಎಂದಳು (೬-೭). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ನಗು ಬಂದಿತು. ಆ ಮಾತು ಗಾರನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ನೋಡಿ “ಆಹಾ ! ಕಮಲದ ಮೈಬಣ್ಣ ನಿನ್ನದು ! ಅದರೆ ನಾನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ದಾಸನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನೀನು ದಾಸನ ಭಾರ್ಯೆಯಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ದಾಸಿಯಾಗಬಹುದೆ ? ಅದು ನಿನಗೆ ಸಮತವಾದೀತೆ ? ನಾನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಅಧೀನ (೮-೯). ಸಮಸ್ತ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದಿರುವ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ನೀನು ಭಾರ್ಯೆಯಾದರೆ ನಿನ್ನ ಅಭಿಲಾಷೆ ಕೈಗೊಡುವುದು. ನೀನು ಆನಂದದಿಂದ ನಲಿಯಬಹುದು. ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ! ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾದ ಮೈಬಣ್ಣ ನಿನ್ನದು ! ನನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಕಿರಿಯ ಮಡದಿಯಾಗಿರು ! (೧೦).

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶರಣಾರ್ಥಿಯನ್ನು ವರದಪಗೊಳಿಸುವುದು

ಏನಾಂ ನಿರೂಪಾನುಸತೀಂ ಕರಾಲಾಂ ನಿರ್ಣತೋದರೀಮ್ |
ಭಾರ್ಯಾಂ ವೃದ್ಧಾಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ತ್ವಾಮೇವೈಷ ಭಜಿಷ್ಯತಿ || ೧೧

ಕೋ ಹಿ ರೂಪಮಿದಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಸಂತ್ಯಜ್ಯ ನರನರ್ಣಿ ನಿ |
ಮಾನುಷೀಷು ವರಾರೋಹೇ ಕುರ್ಯಾದ್ಭಾನಂ ವಿಚಕ್ಷಣಃ || ೧೨

ಇತಿ ಸಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೋಕ್ತಾ ಕರಾಲಾ ನಿರ್ಣತೋದರೀ |
ಮನ್ಯತೇ ತದ್ವಚಸ್ತಥ್ಯಂ ಪರಿಹಾಸಾವಿಚಕ್ಷಣಾ || ೧೩

ಸಾ ರಾನುಂ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಮುಪವಿಷ್ಟಂ ಪರಂತಪಮ್ |
ಸೀತಯಾ ಸಹ ದುರ್ಧರ್ಷಮುಬ್ರವೀತ್ ಕಾನುಮೋಹಿತಾ || ೧೪

ಏನಾಂ ನಿರೂಪಾನುಸತೀಂ ಕರಾಲಾಂ ನಿರ್ಣತೋದರೀಮ್ |
ವೃದ್ಧಾಂ ಭಾರ್ಯಾಮವಷ್ಟಭ್ಯ ನ ಮಾಂ ತ್ವಂ ಬಹು ಮನ್ಯಸೇ ||

ಅದ್ಯೇನಾಂ ಭಕ್ಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಪಶ್ಯತಸ್ತನ ಮಾನುಷೀಮ್ |
ತ್ವಯಾ ಸಹ ಚರಿಷ್ಯಾಮಿ ನಿಸಸಪತ್ನಾ ಯಥಾಸುಖಮ್ || ೧೬

ನೀನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕಾರ ಅವನ ಮಡದಿಯು ಕುರೂಪಿಯೂ ಕೆಟ್ಟವಳೂ ಕರಾಳಿಯೂ ಒಳಗೆ ಹತ್ತಿಹೋದ ಹೊಟ್ಟೆಯವಳೂ ವಯಸ್ಸಾದವಳೂ ಆಗಿದ್ದಾಳಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ ಅಣ್ಣನು ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಿನ್ನನ್ನೇ ವರಿಸುವನು (೧೧). ಸುಂದರಿ! ನಿನ್ನ ಈ ರಮಣೀಯ ರೂಪವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಯಾವ ಜಾಣನು ತಾನೇ ಮನುಷ್ಯಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯವನ್ನಿಟ್ಟಾನು!” ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಲು, ಜೋಲುಹೊಟ್ಟೆಯ ಆ ಕರಾಳಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾತು ಸತ್ಯವೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಅವಳಿಗೆ ಹಾಸ್ಯಕಲೆಯ ಪರಿಚಯವಿರಲಿಲ್ಲ (೧೨-೧೩). ಕಾನುಮೋಹಿತಳಾದ ಆ ಶೂರ್ವಣಖನಿಯು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೋಗಿ “ಈ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಕುರೂಪಿಯೂ ಕೆಟ್ಟವಳೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ಕರಾಳಿ. ತಳಸಾರಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಈ ಮುದುಕಿಯನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡು ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮೆಚ್ಚದೆ ಇದ್ದೀಯೆ (೧೪-೧೫). ನೀನು ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಈ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರದವಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿ

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮೃಗಶಾವಾಕ್ಷೀನುಲಾತಸದೃಶೇಕ್ಷಣಾ |
ಅಭ್ಯಧಾವತ್ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಾ ಮಹೋಲ್ಕಾ ರೋಹಿಣೀಮಿನ || ೧೭

ತಾಂ ಮೃತ್ಯುಸಾಶಪ್ರತಿನಾನಾಪತಂತೀಂ ಮಹಾಬಲಃ |
ನಿಗೃಹ್ಯ ರಾಮಃ ಕುಸಿತಸ್ತತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣನುಬ್ರವೀತ್ || ೧೮

ಕ್ರೂರೈರನಾರ್ಯೈಃ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಪರಿಹಾಸಃ ಕಥಂಚನ |
ನ ಕಾರ್ಯಃ ಪಶ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ಕಥಂಚಿತ್ ಸೌಮ್ಯ ಜೀವತೀಮ್ ||

ಇಮಾಂ ವಿರೂಪಾಮನಸತೀಮತಿಮತ್ತಾಂ ಮಹೋದರೀಮ್ |
ರಾಕ್ಷಸೀಂ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ವಿರೂಪಯಿತುಮರ್ಹಸಿ || ೨೦

ಇತ್ಯುಕ್ತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತಸ್ಯಾಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾಮಸ್ಯ ಪಶ್ಯತಃ |
ಉದ್ಧೃತ್ಯ ಖಡ್ಗಂ ಚಿಚ್ಛೇದ ಕರ್ಣನಾಸಂ ಮಹಾಬಲಃ || ೨೧

ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ಸವತಿಯ ಕಾಟವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಖವಾಗಿ ನಾನು
ನಿನ್ನೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುವೆನು ” ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿ ಜಾನಕಿಯಿದ್ದೆಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದಳು
(೧೬). ವಂಜನಂತಹ ಉರಿಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ದುರುಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು
ಹರಿಣನೇತ್ರಿಯಾದ ಜಾನಕಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕ್ರೋಧದಿಂದ ನುಗ್ಗುವಾಗ, ಭೀಕರ
ವಾದ ಉಲೈಯು ರೋಹಿಣೀನಕ್ಷತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಎರಗುವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು (೧೭).
ಶ್ರೀರಾಮನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ಮೃತ್ಯುಸಾಶದಂತೆ ಎರಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಶೂರ್ಪಣಖಿ
ಯನ್ನು ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧಟ್ಟನೆ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ “ ಲಕ್ಷ್ಮಣ,
ಕ್ರೂರರೂ ಅನಾಗರಿಕರೂ ಆದವರೊಡನೆ ಎಂದಿಗೂ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಬಾರದು.
ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ನೋಡು, ಹೇಗೋ ಪ್ರಾಣಸಹಿತ ಉಳಿದಳು (೧೮-೧೯).
ಈ ದೊಡ್ಡಹೊಟ್ಟೆಯ ದುಷ್ಟರಾಕ್ಷಸಿ ಬಹು ಸೊಕ್ಕಿನವಳು. ಈ ಕುರೂಪಿಯನ್ನು,
ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿಬಿಡು ! ” ಎಂದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ
ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ಅವನು ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿದು ಶ್ರೀರಾಮನು ನೋಡುತ್ತಿರು
ವಾಗಲೇ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಕಿವಿಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಬಿಟ್ಟನು (೨೦-೨೧).

ನಿಕ್ಕೃತ್ತಕರ್ಣನಾಸಾ ತು ವಿಸ್ವರಂ ಸಾ ವಿನದ್ಯ ಚ |

ಯಥಾಗತಂ ಪ್ರದುದ್ರಾವ ಘೋರಾ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ವನಮ್ || ೨೨

ಸಾ ವಿರೂಪಾ ಮಹಾಘೋರಾ ರಾಕ್ಷಸೀ ಶೋಣಿತೋಕ್ಷಿತಾ |

ನನಾದ ವಿವಿಧಾನ್ನಾದಾನ್ ಯಥಾ ಸ್ತ್ರಾವೃಷಿ ತೋಯದಃ || ೨೩

ಸಾ ನಿಕ್ಷರಂತೀ ರುಧಿರಂ ಬಹುಧಾ ಘೋರದರ್ಶನಾ |

ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಬಾಹೂ ಗರ್ಜಂತೀ ಪ್ರವಿನೇಶ ಮಹಾವನಮ್ || ೨೪

ತತಸ್ತು ಸಾ ರಾಕ್ಷಸಸಂಘಸಂವೃತಂ

ಖರಂ ಜನಸ್ಥಾನಗತಂ ವಿರೂಪಿತಾ |

ಉಪೇತ್ಯ ತಂ ಭ್ರಾತರಮುಗ್ರದರ್ಶನಂ

ಪಸಾತ ಭೂಮೌ ಗಗನಾದ್ಯಥಾಶನಿಃ || ೨೫

ತತಃ ಸಭಾರ್ಯಂ ಭಯಮೋಹಮೂರ್ಚಿತಾ

ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಘವಮಾಗತಂ ವನಮ್ |

ಕಿವಿಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದಡನೆ ಘೋರಾಕೃತಿಯ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಕೆಟ್ಟದ್ವನಿಯಿಂದ ಕಿರುಚುತ್ತ ತಾನು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಓಡಿಹೋದಳು. ವಿರೂಪಗೊಂಡ ಆ ಘೋರರಾಕ್ಷಸಿಯ ಮೈಯೆಲ್ಲವೂ ರಕ್ತದಿಂದ ನೆನೆಯಿತು. ಮಳೆಗಾಲದ ಮೋಡದಂತೆ ನಾನಾಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಅವಳು ಹೋದಳು (೨೨-೨೩). ಭಯಂಕರಾಕಾರದ ಆ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ದೇಹದಿಂದ ನೆತ್ತರು ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಕೈಗಳೆರಡನ್ನೂ ಮೇಲಿತ್ತಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಒದರುತ್ತ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು (೨೪). ಅವಳ ಅಣ್ಣನಾದ ಖರನು ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ಪರಿವೃತನಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಘೋರಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಆತನೆದುರಿಗೆ, ಆಕಾಶದಿಂದ ಸಿಡಿಲೆರಗುವಂತೆ, ನೆಲದಮೇಲೆ ಧುಮುಕಿದಳು (೨೫). ಅನಂತರ ಖರನ ತಂಗಿಯಾದ ಆ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಖರನಿಗೆ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದಳು. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಭಯಮೋಹ ಗಳಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು, ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ

ವಿರೂಪಾಣಂ ಚಾತ್ಮನಿ ಶೋಣಿತೋಕ್ಷಿತಾ
ಶಶಂಸ ಸರ್ವಂ ಭಗಿನೀ ಖರಸ್ಯ ಸಾ ||

೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕೋನವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಕ್ರೋಧಃ

ತಾಂ ತಥಾ ಪತಿತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿರೂಪಾಂ ಶೋಣಿತೋಕ್ಷಿತಾಮ್ |
ಭಗಿನೀಂ ಕ್ರೋಧಸಂತಪ್ತಃ ಖರಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ರಾಕ್ಷಸೀಮ್ || ೧

ಉತ್ತಿಷ್ಠ ತಾನದಾಖ್ಯಾಹಿ ಪ್ರಮೋಹಂ ಜಹಿ ಸಂಭ್ರಮಮ್ |
ನ್ಯಕ್ತನಾಖ್ಯಾಹಿ ಕೇನ ತ್ವಮೇವಂರೂಪಾ ವಿರೂಪಿತಾ || ೨

ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದನ್ನೂ ತನ್ನ ಕಿವಿ
ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಖರನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು
(೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೧೯

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ದೂರನ್ನು ಕೇಳಿ ಖರನು ಕ್ರೂರನಾಗುವುದು ; ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸುವುದು

ಹಾಗೆ ವಿರೂಪಗೊಂಡು ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೆ ಹೊರಳುತ್ತಿದ್ದ
ತಂಗಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಖರನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿದಿದ್ದನು. ಅವನು ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯನ್ನು
ಕುರಿತು “ಶೂರ್ಪಣಖಿ, ಮೇಲೇಳು ; ಏನಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳು. ಈ
ದಿಗಿಲನ್ನೂ ಗಾಬರಿಯನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿರೂಪ
ಗೊಳಿಸಿದರು ? ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸು (೧-೨).

ಈ ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪನಾಸೀನನಾಶೀವಿಷಮನಾಗಸಮ್ |

ತುದತ್ಯಭಿಸಮಾಪನ್ನಮಂಗುಲ್ಯಗ್ರೀಣ ಲೀಲಯಾ || ೩

ಈ ಕಾಲಪಾಶಮಾಸಜ್ಯ ಕಂಠೇ ಮೋಹಾನ್ನ ಬುಧ್ಯತೇ |

ಯಸ್ತಾನ್ಮದ್ಯ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ಪೀತವಾನ್ ವಿಷಮುತ್ತಮಮ್ || ೪

ಬಲವಿಕ್ರಮಸಂಪನ್ನಾ ಕಾಮುಗಾ ಕಾಮರೂಪಿಣೀ |

ಇನಾಮನಸ್ಥಾಂ ನೀತಾ ತ್ವಂ ಕೇನಾಗತಸಮಾಸಗತಾ || ೫

ದೇವಗಂಧರ್ವಭೂತಾನಾಮೃಷೀಣಾಂ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |

ಕೋಯಮೇವಂ ವಿರೂಪಾಂ ತ್ವಾಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಶ್ಚಕಾರ ಹ ||

ನ ಹಿ ಪಶ್ಯಾಮ್ಯಹಂ ಲೋಕೇ ಯಃ ಕುರ್ಯಾನ್ಮಮ ವಿಪ್ರಿಯಮ್ |

ಅಂತರೇಣ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಂ ಮಹೇಂದ್ರಂ ಪಾಕಶಾಸನಮ್ || ೬

ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಪಾಡಿಗಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣ ಸರ್ಪನನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದವನಾರು ? ವಿಷಮಯವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಸರ್ಪನನ್ನು ಆಟವೆಂದು ತಿಳಿದು ಬೆರಳುತುದಿಯಿಂದ ಕೆಣಕಿದವನಾರು ? (೩). ತನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಮೃತ್ಯುವಾಶನನ್ನು ದಡ್ಡತನದಿಂದ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡು ಅದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದವನಾರು ? ನಿನ್ನಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿ ಘೋರವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದವನಾರು ? (೪). ತಂಗಿ, ನೀನು ಬಲಪರಾಕ್ರಮಸಂಪನ್ನಳು ; ಕಾಮರೂಪಿಣಿಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಬಂದಂತೆ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳವಳು. ಮೃತ್ಯುಸಮಾನಳಾದ ನೀನು ಈ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಬರಬಹುದೆ ? ಯಾವನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದವನು ? (೫). ದೇವಗಂಧರ್ವಭೂತಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಾವ ವೀರನು ತಾನೆ ನಿನ್ನನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿರಬಹುದು ? ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅಪ್ರಿಯವನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಯಾವ ಧೀರನನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆ. ಅವನು ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷನಾಗಿರಲಿ, ಮಹೇಂದ್ರನಾಗಿರಲಿ, ಪಾಕಶಾಸನನೇ*

* ಇಂದ್ರನ ಶಾರ್ಯಾತಿಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಖರನು ಇಂದ್ರನನ್ನೇ ಮೂರುಸಲ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರೋಧಾವೇಶದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮಾತಿದು. 'ಅಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ—ವಿಷಯವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ ; ವಿನಾ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಲ್ಲ.

ಅದ್ಯಾಹಂ ಮಾರ್ಗಣೈಃ ಸ್ಪ್ರಾಣಾನಾದಾಸ್ಯೇ ಜೀವಿತಾಂತಕೈಃ |

ಸಲಿಲೇ ಕ್ಷೀರಮಾಸಕ್ತಂ ನಿಷ್ಪಿ ಬನ್ನಿವ ಸಾರಸಃ ||

೮

ನಿಹತಸ್ಯ ನುಯಾ ಸಂಖ್ಯೇ ಶರಸಂಕೃತ್ಯ ನುರ್ಮುಣಃ |

ಸಫೇನಂ ರುಧಿರಂ ರಕ್ತಂ ಮೇದಿನೀ ಕಸ್ಯ ಪಾಸ್ಯತಿ ||

೯

ಕಸ್ಯ ಪತ್ರರಥಾಃ ಕಾಯಾನ್ಮಾಂಸಮುತ್ಪತ್ಯ ಸಂಗತಾಃ |

ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾ ಭಕ್ಷಯಿಷ್ಯಂತಿ ನಿಹತಸ್ಯ ನುಯಾ ರಣೇ ||

೧೦

ತಂ ನ ದೇವಾ ನ ಗಂಧರ್ವಾ ನ ಪಿಶಾಚಾ ನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |

ನುಯಾಪಕೃಷ್ಣಂ ಕೃಪಣಂ ಶಕ್ತಾಸ್ತಾ ತುಮಿಹಾಹವೇ ||

೧೧

ಉಪಲಭ್ಯ ಶನೈಃ ಸಂಜ್ಞಾಂ ತಂ ಮೇ ಶಂಸಿತುನುರ್ಹಸಿ |

ಯೇನ ತ್ವಂ ದುರ್ವಿನೀತೇನ ವನೇ ವಿಕೃನ್ಯ ನಿರ್ಜಿತಾ ||

೧೨

ಆಗಿರಲಿ ! (೬-೭). ಇಂದು ಆ ದುರಾತ್ಮನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಈ ಮಾರ್ಗಣಗಳಿಂದ ಸೆಳೆಯುವೆನು. ಇವು ಆತನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವುವು. ನೀರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಹಾಲನ್ನು ಹಂಸವು ಹೀರುವಂತೆ ಅವನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರುವೆನು. ಶೂರ್ವಣಖಿ, ಸಂಗ್ರಾಮಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಮರ್ಮಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವೆನು. ನೊರೆನೊರೆಯಾದ ಯಾವನ ಕೆನ್ನೆತ್ತರನ್ನು ಮೇದಿನಿಯು ಕುಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ, ಹೇಳು (೮-೯). ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ಹತನಾಗಿ ಬಿದ್ದ ಯಾವಾತನ ದೇಹದಿಂದ ಗೃಧ್ರಾದಿಪಕ್ಷಿಗಳು ಮಾಂಸವನ್ನು ಹರಿ ಹರಿದು ತಿನ್ನಬೇಕಾಗಿದೆ ? ತಿಂದು ತೇಗಿ ನಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ? ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾನು ಹಿಡಿದೆಳೆಯುವ ದುರ್ದೈವಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗಂಧರ್ವರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಿಶಾಚರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೧೦-೧೧). ತಂಗಿ, ಮೆಲ್ಲಗೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ದುರಹಂಕಾರಿ ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳು. ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಯಾವನು ಮುಂದೆ ಒಂದು ನಿನಗೆ ಅವಮಾನವನ್ನೆಸಗಿದನು ? ” ಎಂದು ಖರನು ಹೇಳಿದನು (೧೨).

ಇತಿ ಭ್ರಾತುರ್ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಚ ವಿಶೇಷತಃ |
 ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ವಾಕ್ಯಂ ಸಬಾಷ್ಟಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೩
 ತರುಣೌ ರೂಪಸಂಪನ್ನೌ ಸುಕುಮಾರೌ ಮಹಾಬಲೌ |
 ಪುಂಡರೀಕವಿಶಾಲಾಕ್ಷೌ ಚೀರಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಾಂಬರೌ || ೧೪
 ಫಲಮೂಲಾಶನೌ ದಾಂತೌ ತಾಪಸೌ ಧರ್ಮಚಾರಿಣೌ |
 ಪುತ್ರೌ ದಶರಥಸ್ಯಾಸ್ತಂ ಭ್ರಾತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೧೫
 ಗಂಧರ್ವರಾಜಪ್ರತಿನೌ ಪಾರ್ಥಿವನ್ಯಂಜನಾನ್ವಿತೌ |
 ದೇವೌ ವಾ ಮಾನುಷೌ ವಾ ತೌ ನ ತರ್ಕಯಿತುಮುತ್ಸಹೇ || ೧೬
 ತರುಣೀ ರೂಪಸಂಪನ್ನಾ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತಾ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತತ್ರ ಮಯಾ ನಾರೀ ತಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಸುಮಧ್ಯಮಾ || ೧೭
 ತಾಭ್ಯಾಮುಭಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಭೂಯ ಪ್ರಮದಾಮಧಿಕೃತ್ಯ ತಾಮ್ |
 ಇನಾಮವಸ್ಥಾಂ ನೀತಾಹಂ ಯಥಾನಾಥಾಸತೀ ತಥಾ || ೧೮

ಅಣ್ಣನ ಮಾತು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ಅಣ್ಣನ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತು ! ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶೂರ್ಪಣಖಿಗೆ ಕಣ್ಣೀರು ಉಕ್ಕಿತು ! ಅವಳು “ಅಣ್ಣ, ತರುಣರೂ ರೂಪಸಂಪನ್ನರೂ ಆದ ಇಬ್ಬರು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಸುಕುಮಾರರು ; ಆದರೂ ಮಹಾಶೂರರು. ಕಮಲದಳದಂತೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಸುಂದರಾಂಗರು. ನಾರುಬಟ್ಟೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ (೧೩-೧೪). ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುವ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರಾದ ತಪಸ್ವಿಗಳು ; ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರು. ಇಬ್ಬರೂ ದಶರಥನ ಮಕ್ಕಳಂತೆ, ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ—ಎಂದು ಆ ಸೋದರರ ಹೆಸರಂತೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಗಂಧರ್ವರಾಜನಂತೆ ಚಿಲುವರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಅವರೇನು ದೇವತೆಗಳೋ ಮನುಷ್ಯರೋ — ನನಗಂತೂ ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೧೫-೧೬). ರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯಾದ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯೂ ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆ. ಆ ಚಿಲುವೆಯು ಸರ್ವಾಭರಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನನ್ನ ಈ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ

ತಸ್ಯಾಶ್ಚಾ ನೃಜುವೃತ್ತಾ ಯಾಸ್ತಯೋಶ್ಚ ಹತಯೋರಹವ್ |
ಸಫೇನಂ ಸಾತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ರುಧಿರಂ ರಣಮೂರ್ಧನಿ || ೧೯

ಏಷ ನೇ ಪ್ರಥಮಃ ಕಾನುಃ ಕೃತಸ್ತಾತ ತ್ವಯಾ ಭವೇತ್ |
ತಸ್ಯಾಸ್ತಯೋಶ್ಚ ರುಧಿರಂ ಪಿಬೇಯಮಹಮಾಹವೇ || ೨೦

ಇತಿ ತಸ್ಯಾಂ ಬ್ರುವಾಣಾಯಾಂ ಚತುರ್ದಶ ಮಹಾಬಲಾನ್ |
ವ್ಯಾದಿದೇಶ ಖರಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾಕ್ಷಸಾನಂತಕೋಪಮಾನ್ || ೨೧

ಮಾನುಷೌ ಶಸ್ತ್ರಸಂಪನ್ನೌ ಚೀರಕೃಷ್ಣಾಜಿನಾಂಬರೌ |
ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಘೋರಂ ಪ್ರಮದಯಾ ಸಹ || ೨೨

ತೌ ಹತ್ವಾ ತಾಂ ಚ ದುರ್ವೃತ್ತಾ ಮುಸಾನರ್ತಿತುಮರ್ಹಥ |
ಇಯಂ ಚ ರುಧಿರಂ ತೇಷಾಂ ಭಗಿನೀ ಮನು ಸಾಸ್ಯತಿ || ೨೩

ಮನೋರಥೋಽಯಮಿಷ್ಟೋಽಸ್ಯಾ ಭಗಿನ್ಯಾ ಮನು ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಶೀಘ್ರಂ ಸಂಸಾದ್ಯತಾಂ ಗತ್ವಾ ತೌ ಪ್ರಮಥ್ಯ ಸ್ವತೇಜಸಾ || ೨೪

ಆ ಹೆಂಗಸೇ ಮೂಲಕಾರಣ. ನಾನೊಬ್ಬ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಸೂಕೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದರು (೧೭-೧೮). ದುರ್ಮಾರ್ಗಿಯಾದ ಆ ಹೆಂಗಸು ಮತ್ತು ಅವರಿಬ್ಬರು ಈಗ ಸಾಯಬೇಕು. ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೊರೆನೊರೆಯಾದ ಅವರ ರಕ್ತವನ್ನು ನಾನು ಕುಡಿಯಬೇಕು-ಎಂಬುದೇ ನನ್ನ ಆಸೆ. ಇದೇ ನನ್ನ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ. ಅಣ್ಣ, ಇದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡುವೆಯಾ ? ಅವಳ ಮತ್ತು ಅವರಿಬ್ಬರ ರಕ್ತವನ್ನು ನಾನು ಕುಡಿಯಬೇಕು ! ” ಎಂದಳು (೧೯-೨೦). ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ, ಕುಪಿತನಾದ ಖರನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಕರೆದನು. ಮೃತ್ಯುವಿನಂತಿದ್ದ ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕುರಿತು ಖರನು “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸರೆ, ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಗಳಾದ ಇಬ್ಬರು ಮನುಷ್ಯರು ಘೋರವಾದ ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ವಲ್ಕಲಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬ ತರುಣಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದಿದ್ದಾರೆ (೨೧-೨೨). ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆಯ ಆ ತರುಣಿಯನ್ನೂ ನೀವು ಕೊಂದು ಬರಬೇಕು. ನನ್ನ ಈ ತಂಗಿ ಅವರ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದು

ಯುಷ್ಮಾಭಿನಿಹತೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಾವುಭೌ ಭ್ರಾತರೌ ರಣೇ |
ಇಯಂ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾ ಮುದಿತಾ ರುಧಿರಂ ಯುಧಿ ಸಾಸ್ಯತಿ || ೨೫

ಇತಿ ಪ್ರತಿಸಮಾದಿಷ್ಟಾ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಚತುರ್ದಶ |
ತತ್ರ ಜಗ್ಮುಸ್ತಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ಘನಾ ನಾತೇರಿತಾ ಯಥಾ || ೨೬

ತತಸ್ತು ತೇ ತಂ ಸಮುದಗ್ರತೇಜಸಂ
ತಥಾಪಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಪ್ರದರಾ ನಿಶಾಚರಾಃ |
ದುರಾಸದಂ ಧರ್ಷಯಿತುಂ ನ ಚಾಶಕನ್
ವನದ್ವಿಪಾ ದೀಪ್ತಮಿನಾಗ್ನಿಮುಕ್ತಿ ತಮ್ || ೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಬರುವಳು. ಇದು ನನ್ನ ತಂಗಿಯ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಾಗಿದೆ. ನೀವು ಕೂಡಲೇ ಹೋಗಿ
ಇವಳ ಇಷ್ಟವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡಿ. ನಿಮ್ಮ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಅವರನ್ನು
ಸಂಹರಿಸಿರಿ (೨೩-೨೪). ನೀವು ಆ ಸೋದರರನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂಹರಿಸಿದರೆ,
ಇವಳು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುವಳು, ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿಯುವಳು ” ಎಂದು ಆಜ್ಞೆ
ಮಾಡಿದನು (೨೫). ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞಾ ಸಿತರಾದ ಆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ರಾಕ್ಷಸರು
ಶೂರ್ಪಣಖಿಯೊಡನೆ ಹೊರಟರು ; ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೋಡ
ಗಳಂತೆ ಧಾವಿಸಿದರು (೨೬). ಆ ನಿಶಾಚರರು ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರೂ
ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ದುರ್ಧರ್ಷನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರದೆ
ಹೋದರು. ಉರಿಯುವ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಹೊರಟ ಕಾಡಾನೆ
ಗಳಂತಾದರು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುರ್ದಶರಕ್ಷೋವಧಃ

ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ಘೋರಾ ರಾಘವಾಶ್ರಮಮಾಗತಾ |
ರಕ್ಷಸಾನಾಚಚಕ್ಷೇ ತೌ ಭ್ರಾತರೌ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೧

ತೇ ರಾನುಂ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಮುಪವಿಷ್ಟಂ ಮಹಾಬಲಮ್ |
ದದೃಶುಃ ಸೀತಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ || ೨

ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಘವಃ ಶ್ರೀಮಾನಾಗತಾಂಸ್ತುಂ ಚ ರಾಕ್ಷಸೀಮ್
ಅಬ್ರವೀದ್ಭ್ರಾತರಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ || ೩

ಮುಹೂರ್ತಂ ಭವ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಸೀತಾಯಾಃ ಪ್ರತ್ಯನಂತರಃ |
ಇಮಾನಸ್ಯಾ ವಧಿಷ್ಯಾಮಿ ಪದವೀಮಾಗತಾನಿಹ || ೪

ನಾಕ್ಯಮೇತತ್ತತಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಸ್ಯ ವಿದಿತಾತ್ಮನಃ |
ತಥೇತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾಕ್ಯಂ ರಾಮಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಪೂಜಯತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೦

ಖರನು ಕಳಿಸಿದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ
ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಂಹರಿಸುವುದು

ಕ್ರೂರಸ್ವಭಾವದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಖರನು ಕಳಿಸಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಆ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರನ್ನೂ ಸೀತೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ ದಳು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರೊಡನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಮಹಾ ಶೂರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡರು (೧-೨). ಆ ರಾಕ್ಷಸರೂ ರಾಕ್ಷಸಿಯೂ ಬಂದುದನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ, ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ “ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಸೀತೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಇರು. ಈ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಬಂದ ಇವರನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುವೆನು” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩-೪). ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆಗಬಹುದೆಂದು

ರಾಘವೋಽಪಿ ಮಹಚ್ಛಾಪಂ ಚಾಮೀಕರವಿಭೂಷಿತಮ್ |
ಚಕಾರ ಸಜ್ಜಂ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ತಾನಿ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೬

ಪುತ್ರೌ ದಶರಥಸ್ಯಾನಾಂ ಭ್ರಾತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ ಸೀತಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ದುಶ್ಚರಂ ದಂಡಕಾನನಮ್ || ೭

ಫಲಮೂಲಾಶನೌ ದಾಂತೌ ತಾಪಸೌ ಧರ್ಮಚಾರಿಣೌ |
ನಸಂತೌ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಕಿಮರ್ಥಮುಪಹಿಸಥ || ೮

ಯುಷ್ಮಾನ್ ಪಾಪಾತ್ಮಕಾನ್ ಹಂತುಂ ನಿಪ್ರಕಾರಾನ್ ಮಹಾಹವೇ |
ಋಷೀಣಾಂ ತು ನಿಯೋಗೇನ ಪ್ರಾಪ್ತೋಹಂ ಸಶರಾಯುಧಃ || ೯

ತಿಷ್ಠತೈವಾತ್ರ ಸಂತುಷ್ಟೌ ನೋಪಾನರ್ತಿತುನುಹಥ |
ಯದಿ ಪ್ರಾಣೈರಿಹಾರ್ಥೋ ವಾ ನಿವರ್ತಧ್ವಂ ನಿಶಾಚರಾಃ || ೧೦

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಚತುರ್ದಶ |
ಊಚುರ್ವಾಚಂ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಾ ಬ್ರಹ್ಮಘ್ನಾಃ ಶೂಲಪಾಣಯಃ ||

ಒಪ್ಪಿದನು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಘವನು ಸುವರ್ಣಭೂಷಿತನಾದ ತನ್ನ ಮಹಾ
ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ, ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸರೆ, ನಾವು
ದಶರಥಮಹಾರಾಜನ ಪುತ್ರರು ; ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರೆಂಬ ಸೋದರರು. (ನನ್ನ
ವತ್ತಿಯಾದ) ಸೀತೆಯೊಡನೆ ದುರ್ಗಮವಾದ ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ
(೫-೭). ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ದಾಂತರಾಗಿರುವ ತಪಸ್ವಿಗಳು ನಾವು.
ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಾಡಿಗೆ ವಾಸ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಾಗ ನಮ್ಮನ್ನೇಕೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ? (೮). ನೀವಾದರೋ
ವಾಪಿಗಳು ; ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅವರ ಆಜ್ಞೆ
ಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬಾಣಾ
ದ್ರಾಘಾಯುಧಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ (೯). ಯುದ್ಧವು ನಿಮಗೆ ಸಮತ
ವಾದರೆ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿರಿ, ಓಡಿಹೋಗಬೇಡಿರಿ. ಪ್ರಾಣದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಧರ
ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೊರಟುಹೋಗಿರಿ ” ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದನು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮಘಾತುಕ

ಕ್ರೋಧಮುತ್ಪಾದ್ಯ ನೋ ಭರ್ತುಃ ಖರಸ್ಯ ಸುಮಹಾತ್ಮನಃ |
ತ್ವನೇವ ಹಾಸ್ಯಸೇ ಪ್ರಾಣಾನದ್ಯಾಸ್ತಾಭಿರ್ಹತೋ ಯುಧಿ || ೧೨

ಕಾ ಹಿ ತೇ ಶಕ್ತಿರೇಕಸ್ಯ ಬಹೂನಾಂ ರಣಮೂರ್ಧನಿ |
ಅಸ್ಮಾಕಮಗ್ರತಃ ಸ್ಥಾತುಂ ಕಿಂ ಪುನರ್ಯೋದ್ಧಮಾಹವೇ || ೧೩

ಏಹಿ ಬಾಹುಪ್ರಯುಕ್ತೈರ್ನಃ ಪರಿಘೈಃ ಶೂಲಪಟ್ಟಶೈಃ |
ಪ್ರಾಣಾಂಸ್ತೃಕ್ಷ್ಯಸಿ ನೀರ್ಯಂ ಚ ಧನುಶ್ಚ ಕರಪೀಡಿತಮ್ || ೧೪

ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಾ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಚತುರ್ದಶ |
ಉದ್ಯತಾಯುಧನಿಸ್ತ್ರಿಂಶಾ ರಾಮಮೇವಾಭಿದುದ್ರುವುಃ || ೧೫

ಅಭಿಪತ್ಯ ತತೋ ವೇಗಾತ್ ಪೃಷ್ಠತ್ಸ್ಥೇ ನಿಶಾಚರಾಃ |
ಪರಿಘಾನ್ ಪಟ್ಟಶಾನ್ ಶೂಲಾನ್ ನಿಸ್ತ್ರಿಂಶಾನ್ ಹೇಮಭೂಷಿತಾನ್

ಚಿಕ್ಷಿಪುಸ್ತಾನಿ ಶೂಲಾನಿ ರಾಘವಂ ಪ್ರತಿ ದುರ್ಜಯಮ್ |
ತಾನಿ ಶೂಲಾನಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸಮಸ್ತಾನಿ ಚತುರ್ದಶ || ೧೬

ರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ರೋಷ ಉಕ್ಕಿತು. ಅವರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶೂಲಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು “ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಖರನು ನಮ್ಮೊಡೆಯ ; ಅವನಿಗೆ ಕೋವಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ನೀನೇ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ವಧಿಸುತ್ತೇವೆ (೧೦-೧೨). ನಾವು ಒಹುಮಂದಿ ಇದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಿರಲಿ, ಎದುರಿಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿಯಾದರೂ ನಿನಗುಂಟೆ ? ಇದ್ದರೆ ಮುಂದೆ ಬಾ. ನಾವು ಕೈಗಳಿಂದ ಬೀಸಿಹೊಡೆಯುವ ವರಿಘ, ಶೂಲ, ಪಟ್ಟಶಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆಯೆಂದರೆ ಕೂಡಲೇ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವು ಮಾಯವಾಗುವುದು ; ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದ ಬಿಲ್ಲು ಕಳಚಿಬೀಳುವುದು ” ಎಂದು ಆರ್ಭಟಿಸಿದರು (೧೩-೧೪). ಹೀಗೆ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಕತ್ತಿ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ವೇಗದಿಂದ ಪರಿಘಶೂಲಾದ್ಯಾಯುಧಗಳನ್ನು ಅರ್ಜೇಯ

ತಾನದ್ಭಿರೇನ ಚಿಚ್ಛೇದ ಶರೈಃ ಕಾಂಚನಭೂಷಣೈಃ |

ತತಃ ಪಶ್ಚಾನ್ಮಹಾತೇಜಾ ನಾರಾಚಾನ್ ಸೂರ್ಯಸಂನಿಭಾನ್ || ೧೮

ಜಗ್ರಾಹ ಪರಮುಕ್ರುದ್ಧಶ್ಚ ತುರ್ದಶ ಶಿಲಾಶಿತಾನ್ |

ಗೃಹೀತ್ವಾ ಧನುರಾಯಮ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾನುದ್ವಿಶ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ || ೧೯

ಮುನೋಚ ರಾಘವೋ ಬಾಣಾನ್ ವಜ್ರಾನಿವ ಶತಕ್ರತುಃ |

ರುಕ್ಮಪುಂಖಾಶ್ಚ ವಿಶಿಖಾ ದೀಪ್ತಾ ಹೇಮವಿಭೂಷಿತಾಃ || ೨೦

ತೇ ಭಿತ್ತ್ವಾ ರಕ್ಷಸಾಂ ವೇಗಾದ್ವಕ್ಷಾಂಸಿ ರುಧಿರಾಪ್ಲುತಾಃ |

ವಿನಿಷ್ಟೇತುಸ್ತದಾ ಭೂಮೌ ವಲ್ಮೀಕಾದಿವ ಪನ್ನಗಾಃ || ೨೧

ತೇ ಭಿನ್ನಹೃದಯಾ ಭೂಮೌ ಭಿನ್ನಮೂಲಾ ಇವ ದ್ರುಮಾಃ |

ನಿಪೇತುಃ ಶೋಣಿತಾದ್ರಾಂಗಾ ವಿಕೃತಾ ನಿಗತಾಸವಃ || ೨೨

ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಿತಾನ್ ಭೂಮೌ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಾ

ಪರಿತ್ರಸ್ತಾ ಪುನಸ್ತತ್ರ ವ್ಯಸೃಜದ್ಭೈರಸಸ್ವನಾನ್ || ೨೩

ನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಡವಿದನು (೧೫-೧೬). ಅವನು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಸೀಳಬಲ್ಲ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶವಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೋದಂಡವನ್ನು ಜಗ್ಗಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಮೇಲೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು (೧೭-೧೯). ದೇವೇಂದ್ರನು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಹೊಡೆದಂತಾಯಿತು. ಸುವರ್ಣಪುಂಖಗಳುಳ್ಳ ಆ ಬಾಣಗಳು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ಎದೆಗಳನ್ನೊಡೆದು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು, ಹುತ್ತಗಳಿಂದ ಹಾವುಗಳು ಹೊರಹೊಮ್ಮುವಂತೆ ಹೊರಗೆ ಜಿಗಿದು ನೆಲದಮೇಲೆ ಸಿಡಿದುಬಿದ್ದವು (೨೦-೨೧). ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಎದೆಯೊಡೆದು, ಬುಡಕಡಿದ ಮರಗಳಂತೆ ಉರುಳಿದರು ; ನೆತ್ತರಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ವಿಕೃತಾಕೃತಿಯನ್ನು ತಾಳಿ ಅಸುವನ್ನು ನೀಗಿದರು. ಅವರು ಸತ್ತು ಬಿದ್ದುದನ್ನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಕಂಡಳು. ಅವಳಿಗೆ ಕೋಪ ಉಕ್ಕಿತು ; ಭಯವು

ಸಾ ನದಂತೀ ಮಹಾನಾದಂ ಜನಾಚ್ಛೂರ್ಪಣಖಾ ಪುನಃ |
ಉಪಗನ್ಯು ಖರಂ ಸಾ ತು ಕಿಂಚಿತ್ ಸಂಶುಷ್ಕಶೋಣಿತಾ || ೨೪

ಪಸಾತ ಪುನರೇವಾರ್ತಾ ಸನಿರ್ಯಾಸೇನ ಸಲ್ಲಕೀ |
ಭ್ರಾತುಃ ಸಮೀಪೇ ಶೋಕಾರ್ತಾ ಸಸರ್ಜ ನಿನದಂ ಮುಹುಃ || ೨೫

ಸಸ್ವರಂ ಮುಮುಚೇ ಬಾಷ್ಪಂ ವಿಷಣ್ಣವದನಾ ತದಾ ||

ನಿಸಾತಿತಾನ್ ದೃಶ್ಯ ರಣೇ ತು ರಾಕ್ಷಸಾನ್
ಪ್ರಧಾವಿತಾ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ಪುನಸ್ತತಃ |
ನಥಂ ಚ ತೇಷಾಂ ನಿಖಿಲೇನ ರಕ್ಷಸಾಂ
ಶಶಂಸ ಸರ್ವಂ ಭಗಿನೀ ಖರಸ್ಯ ಸಾ || ೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅಪಸ್ವರದಿಂದ ಅರಚಿದಳು (೨೨-೨೩). ಅವಳು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಖರನ ಬಳಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಬಂದಳು. (ಕಿವಿಮೂಗುಗಳಿಂದ ಸುರಿಯುವ) ರಕ್ತ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಣಗಿತ್ತು. ಅಂಟು ಮೆತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಲ್ಲಕೀಲತೆಯಂತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಶೋಕದಿಂದ ಹಿಗ್ಗಿ ಹಿಗ್ಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಜೋಲುಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (೨೪-೨೫). ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹತರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನೋಡಿ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಖರನ ನಮೀಪಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬಂದಿದ್ದಳು. ರಾಕ್ಷಸರು ಸತ್ತ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಂಗಿಯು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ವರದಿಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಸಂಧುಕ್ಷಣಮ್

ಸ ಪುನಃ ಪತಿತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕ್ರೋಧಾಚ್ಛೂರ್ಷಣಮಾಂ ಖರಃ |
ಉನಾಚ ವ್ಯಕ್ತಯಾ ನಾಚಾ ತಾನುನರ್ಥಾರ್ಥಮಾಗತಾಮ್ || ೧

ಮಯಾ ತ್ವಿದಾನೀಂ ಶೂರಾಸ್ತೇ ರಾಕ್ಷಸಾ ರುಧಿರಾಶನಾಃ |
ತ್ವತ್ತಿಯಾರ್ಥಂ ವಿನಿದಿಷ್ವಾಃ ಕಿಮರ್ಥಂ ರುದ್ಯತೇ ಪುನಃ || ೨

ಭಕ್ತಾಶ್ಚೈವಾನುರಕ್ತಾಶ್ಚ ಹಿತಾಶ್ಚ ಮಮ ನಿತ್ಯಶಃ |
ಘ್ನಂತೋಽಪಿ ನ ನಿಹಂತವ್ಯಾ ನ ನ ಕುರ್ಯುರ್ವಚೋ ಮಮ || ೩

ಕಿಮೇತಚ್ಛೋತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಕಾರಣಂ ಯತ್ಪ್ರತೇ ಪುನಃ |
ಹಾ ನಾಥೇತಿ ವಿನದಂತೀ ಸರ್ಪವಲ್ಲುತಸಿ ಪ್ಲಿತೌ || ೪

ಸರ್ಗ ೨೦

ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರು ಹತರಾದರೆಂಬ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿ
ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಖರನನ್ನು ರೇಗಿಸುವುದು

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ತನ್ನ ಕುಲಕ್ಕೆ ಅನರ್ಥವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಪುನಃ ಖರನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಅಡ್ಡಬಿದ್ದಳು. ಆಗ ಖರನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ “ಏನಿದು,
ಶೂರ್ಪಣಖಿ ? ನಾನು ಈಗತಾನೇ ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲೆಂದು
ಶೂರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ (ಶತ್ರುಗಳ) ರಕ್ತವನ್ನು
ಹೀರತಕ್ಕವರು. ಮತ್ತೆ ನೀನು ಆಳುವುದೇತಕ್ಕೆ ? (೧-೨). ಅವರೆಲ್ಲರೂ
ನನ್ನ ಭಕ್ತರು ; ಅನುರಕ್ತರು ; ಸರ್ವದಾ ನನಗೆ ಹಿತವನ್ನು ಕೋರತಕ್ಕವರು.
ಅವರು ಇತರರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವರೇ ಹೊರತು ತಾವು ಕೊಲೆಗೆ ಈಡಾಗತಕ್ಕವರಲ್ಲ.
ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ವಾಲಿಸದೆ ಇರತಕ್ಕವರಲ್ಲ (೩). ಹೀಗಿರುವಾದ ನೀನು
‘ಹಾ ನಾಥ !’ ಎಂದು ಕಿರಿಚುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೆ ಹೊರಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ !
ಇದಕ್ಕೇನು ಕಾರಣವೆಂದು ನಾನು ಕೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ ! ನಾನು ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯ
ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತಿರುವಾಗ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವಳಂತೆ ಗೋಳಾಡುವೆಯಲ್ಲ ! ಏಳು, ಎದ್ದೇಳು.

ಅನಾಥವದ್ವಿಲಪಸಿ ನಾಥೇ ತು ಮಯಿ ಸಂಸ್ಥಿತೇ |
 ಉತ್ತಿಷ್ಠೋತ್ತಿಷ್ಠ ಮಾ ಭೈಷೀರ್ವೈಕ್ಲವ್ಯಂ ತ್ಯಜ್ಯತಾಮಿಹ || ೫
 ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತಾ ದುರ್ಧರ್ಷಾ ಖರೇಣ ಪರಿಸಾಂತ್ವಿತಾ |
 ವಿನ್ಯುಜ್ಯ ನಯನೇ ಸಾಸ್ರೇ ಖರಂ ಭ್ರಾತರಮಬ್ರವೀತ್ || ೬
 ಅಸ್ಮೀದಾನೀನುಹಂ ಸ್ರಾಸ್ತಾ ಹೃತಶ್ರವಣನಾಸಿಕಾ |
 ಶೋಣಿತೌಘಪರಿಕ್ಲಿನ್ನಾ ತ್ವಯಾ ಚ ಪರಿಸಾಂತ್ವಿತಾ || ೭
 ಪ್ರೇಷಿತಾಶ್ಚ ತ್ವಯಾ ವೀರ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಚತುರ್ದಶ |
 ನಿಹಂತುಂ ರಾಘವಂ ಕ್ರೋಧಾನ್ಮತ್ತಿತ್ರಯಾರ್ಥಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೮
 ತೇ ತು ರಾಮೇಣ ಸಾಮರ್ಷಾಃ ಶೂಲಪಟ್ಟಶವಾಣಯಃ |
 ಸನುರೇ ನಿಹತಾಃ ಸರ್ವೇ ಸಾಯಕೈರ್ಮುರ್ಮುಭೇದಿಭಿಃ || ೯
 ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಿತಾನ್ ಭೂಮೌ ಕ್ಷಣೇನೈವ ಮಹಾಬಲಾನ್ |
 ರಾಮಸ್ಯ ಚ ಮಹತ್ ಕರ್ಮ ಮಹಾಂಸ್ಮ್ರಸೋಽಭಿನನ್ಮನು || ೧೦

ಹೆದರಬೇಡ. ಇಂಥ ಹೇಡಿತನ ಬೇಡ ” ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದನು (೪-೫).
 ಖರನು ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಲು, ಆ ಗಂಡುಬೀರಿಯು ಕಣ್ಣೀರನ್ನೊರಿಸಿ
 ಕೊಂಡು ಅಣ್ಣನಾದ ಖರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದಳು : “ಹೌದು ; ಕಿವಿ
 ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಹರಿಸಿಕೊಂಡು ನೆತ್ತರಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಒದ್ದೆಯ ಮುದ್ದೆಯಾಗಿ ಬಂದಿ
 ದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ನೀನು ಶಾಂತಿಸಾರ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ! (೬-೭). ಕೋಪದಿಂದ
 ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನೀನು ಕಳಿಸಿದ್ದೇನೋ ಸರಿ. ರಾಮನನ್ನೂ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಅವರು ಸಂಹರಿಸಲಿ, ನನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಾಗೆ
 ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ. ಶೂಲಪಟ್ಟಶವಾಣಿಗಳಾಗಿ ಉದ್ರೇಕದಿಂದ ನುಗ್ಗಿದ ಅವರೆಲ್ಲ
 ರನ್ನೂ ರಾಮನು ಮರ್ಮಭೇದಿಗಳಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕೊಂದುಹಾಕಿಬಿಟ್ಟನು
 (೮-೯). ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಒಂದೇ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಒರಗಿದು
 ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದೆ. ರಾಮನ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಹಸವನ್ನು ನಾನು ಕಂಡೆ.
 ನನಗೆ ಎಲ್ಲೂ ನಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಭಯವಾಯಿತು (೧೦).

ಅಹಮಸ್ಮಿ ಸಮುದ್ವಿಗ್ನಾ ವಿಷಣ್ಣಾ ಚ ನಿಶಾಚರ |
ಶರಣಂ ತ್ವಾಂ ಪುನಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಸರ್ವತೋಭಯದರ್ಶಿನೀ || ೧೧

ವಿಷಾದನಕ್ರಾಢ್ಯುಷಿತೇ ಪರಿತ್ರಾಸೋರ್ಮಿಮಾಲಿನಿ |
ಕಿಂ ನಾಂ ನ ತ್ರಾಯಸೇ ಮಗ್ನಾಂ ವಿಪುಲೇ ಶೋಕಸಾಗರೇ || ೧೨

ಏತೇ ಚ ನಿಹತಾ ಭೂಮೌ ರಾಮೇಣ ನಿಶಿತೈಃ ಶರೈಃ |
ಯೇಷಿ ಮೇ ಪದನೀಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಪಿತೃಶನಾಃ || ೧೩

ಮಯಿ ತೇ ಯದ್ಯನುಕ್ರೋಶೋ ಯದಿ ರಕ್ಷಸು ತೇಷು ಚ |
ರಾಮೇಣ ಯದಿ ತೇ ಶಕ್ತಿಶ್ತೇಜೋ ವಾಸ್ತಿ ನಿಶಾಚರ || ೧೪

ದಂಡಕಾರಣ್ಯನಿಲಯಂ ಜಹಿ ರಾಕ್ಷಸಕಂಟಕಮ್ |
ಯದಿ ರಾಮಂ ಮನಾಮಿತ್ರಂ ನ ತ್ವಮದ್ಯ ವಧಿಷ್ಯಸಿ || ೧೫

ತವ ಚೈವಾಗ್ರತಃ ಪ್ರಾಣಾಂಸ್ತೃಕ್ವಾಮಿ ನಿರಪತ್ರಪಾ |
ಬುಧ್ಧ್ಯಾಹಮನುಪಶ್ಯಾಮಿ ನ ತ್ವಂ ರಾಮಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ || ೧೬

ಅಣ್ಣ, ನಾನು ಉದ್ವಿಗ್ನಳಾದೆ; ಖಿನ್ನಳಾದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಭಯವು ಆವರಿಸಿದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನ ಮರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇನೆ. ಅಣ್ಣ, ಆಳವಾದ ಶೋಕಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ವೃಥೆಯೆಂಬ ಮೊಸಳೆ ನುಂಗಲು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಭಯವು ಅಲೆಯಲೆಯಾಗಿ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಎತ್ತಿಹಾಕುತ್ತಿದೆ. ನನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸಲಾರೆಯಾ? (೧೧-೧೨). ನನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಹತರಾದರು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ರಾಮನ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಒರಗಿದರು (೧೩). ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಮರುಕವಿರುವುದು ನಿಜವಾದರೆ — ಹತರಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ಕರುಣೆಯಿರುವುದಾದರೆ — ರಾಮನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ದಮ್ಮು, ಕೆಚ್ಚು ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೆ — ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಕಂಟಕನಾದ ಆ ರಾಮನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕು! ಅವನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬೀಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆತನು ನನ್ನ ವೈರಿ! (೧೪-೧೫). ಈ ದಿನವೇ ನೀನು ರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸದಿದ್ದರೆ,

ಸ್ಥಾತುಂ ಪ್ರತಿಮುಖೇ ಶಕ್ತಃ ಸಬಲೋಽಪಿ ಮಹಾರಣೇ |
ಶೂರಮಾನೀ ನ ಶೂರಸ್ತ್ವಂ ಮಿಥ್ಯಾರೋಪಿತವಿಕ್ರಮಃ || ೧೭

ಮಾನುಷೌ ಯೌ ನ ಶಕ್ನೋಷಿ ಹಂತುಂ ತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ರಾಮೇಣ ಯದಿ ತೇ ಶಕ್ತಿಸ್ತೇಜೋ ವಾಸ್ತಿ ನಿಶಾಚರ || ೧೮

ದಂಡಕಾರಣ್ಯನಿಲಯಂ ಜಹಿ ತಂ ಕುಲಪಾಂಸನ |
ನಿಸತ್ತಸ್ಯ ಸ್ಯಾಲ್ಪನೀರ್ಯಸ್ಯ ವಾಸಸ್ತೇ ಕೀದೃಶಸ್ತ್ವಿಹ || ೧೯

ಅಪಯಾಹಿ ಜನಸ್ಯಾ ನಾತ್ಸ್ವರಿತಃ ಸಹಬಾಂಧವಃ |
ರಾಮತೇಜೋಽಭಿಭೂತೋ ಹಿ ತ್ವಂ ಕ್ಷಪ್ರಂ ವಿನಶಿಷ್ಯಸಿ || ೨೦

ಸ ಹಿ ತೇಜಃಸಮಾಯುಕ್ತೋ ರಾಮೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |
ಭ್ರಾತಾ ಚಾಸ್ಯ ಮಹಾವೀರ್ಯೋ ಯೇನ ಚಾಸ್ತಿ ವಿರೂಪಿತಾ || ೨೧

ಇದೋ, ನಿನ್ನೆದುರಿಗೇ ನಾನು ಯಾವ ಸಿಗ್ಗೂ ಇಲ್ಲದೆ ವ್ರಾಣಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಗೊತ್ತು ! ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಮನನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಗಡಸು ನಿನಗಿಲ್ಲ ! ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ಹೋದರೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ಆತನನ್ನು ಎದುರಿಸಲಾರೆ ! ನೀನು ಶೂರನೆಂದು ದುರಹಂಕಾರವಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ, ನೀನು ಶೂರನಲ್ಲ ! ವರಾಕ್ರಮಿಯೆಂದು ಒಣಹೆಮ್ಮೆ ನಿನಗೆ ! (೧೬-೧೭). ಕೇವಲ ಹುಲುಮನುಜ ರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿ ನಿನಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! ಎಲೇ ರಾಕ್ಷಸ, ರಾಮನೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ - ಪೆಡಸು ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವುದೇ ಸತ್ಯವಾದರೆ, ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸು, ನೋಡೋಣ ! ಅವನು ನಿನ್ನ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೇ ಬಂದು ಬೀಡುಹಾಕಿದ್ದಾನಲ್ಲ ! ಅಯ್ಯೋ ಕುಲಗೇಡಿ ! ನಿಸ್ಸತ್ತ್ವನಾಗಿ ಕೈಲಾಗ ದಿರುವ ಹೇಡಿಯಾದ ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೂ ಏತಕ್ಕೆ ? (೧೮-೧೯). ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳು ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬೇಗನೆ ಈ ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ತೊಲಗಿಹೋಗು ! ರಾಮನ ವೀರ್ಯಾಗ್ನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗಿ ಹೋದೀಯೆ ! ದಶರಥಪುತ್ರನಾದ ರಾಮನು ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ ; ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ.

ಏನಂ ನಿಲಪ್ಯ ಬಹುಶೋ ರಾಕ್ಷಸೀ ಪ್ರದರೋದರೀ |
ಕರಾಭ್ಯಾ ಮುದರಂ ಹತ್ವಾ ರುರೋದ ಭೃಶದುಃಖಿತಾ ||

೨೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಸಂನಾಹ:

ಏವನಾಧರ್ಷಿತಃ ಶೂರಃ ಶೂರ್ಪಣಖ್ಯಾ ಖರಸ್ತದಾ |
ಉನಾಚ ರಕ್ಷಸಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಖರಃ ಖರತರಂ ವಚಃ ||

೧

ತನಾನಮಾನಪ್ರಭವಃ ಕ್ರೋಧೋಽಯಮತುಲೋ ಮನು |
ನ ಶಕ್ಯತೇ ಧಾರಯಿತುಂ ಲವಣಾಂಭ ಇವೋತ್ತಿ ತಮ್ ||

೨

ಅವನ ತನ್ಮನಾ ಮಹಾಬಲಾಡ್ಯ. ಅವನೇ ನನ್ನನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದವನು ” ಎಂದು ಅರಚಿದಳು (೨೦-೨೧). ಹೀಗೆ ದೊಡ್ಡ ಗವಿಯಂಥ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖದಿಂದ ನಾನಾವಿಧದಲ್ಲಿ ಗೋಳಾಡಿ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅತ್ತಳು (೨೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೨

ಖರನು ಶ್ರೀರಾಮನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಹೊರಡುವುದು

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಶೂರನಾದ ಖರನನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಯಾಗಿ ಹೀಯಾಳಿಸಲು, ಆತನು ಕರ್ಣಕರೋರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ “ಎಲಾ ಶೂರ್ಪಣಖಿ, ನೀನು ಪುನಃ ಬಂದುದರಿಂದಲೇ ನನ್ನ ಕ್ರೋಧವು ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಉಕ್ಕೇರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಕ್ರೋಧೋದ್ರೇಕವನ್ನು ತಡೆಯಲು ಯಾರಿಗೂ

ನ ರಾಮಂ ಗಣಯೇ ವೀರ್ಯಾನ್ಮಾನುಷಂ ಕ್ಷೀಣಜೀವಿತಮ್ |
 ಆತ್ಮದುಶ್ಚ ರಿತೈಃ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಹತೋ ಯೋಽದ್ಯ ವಿನೋಕ್ಯತಿ || ೩
 ಬಾಷ್ಪಃ ಸಂಹ್ರಿಯತಾನೇಷ ಸಂಭ್ರಮಶ್ಚ ವಿಮುಚ್ಛತಾಮ್ |
 ಅಹಂ ರಾಮಂ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ನಯಾಮಿ ಯಮಸಾದನಮ್ || ೪
 ಪರಶ್ವಧಹತಸ್ಯಾದ್ಯ ಮಂದಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ |
 ರಾಮಸ್ಯ ರುಧಿರಂ ರಕ್ತಮುಷ್ಣಂ ಪಾಸ್ಯಸಿ ರಾಕ್ಷಸಿ || ೫
 ಸಾ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾ ನಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಖರಸ್ಯ ವದನಾಚ್ಚುತಮ್ |
 ಪ್ರಶಂಸ ಪುನರ್ಮಾರ್ಖ್ಯಾದ್ಭ್ರಾತರಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ವರಮ್ || ೬
 ತಯಾ ಪರುಷಿತಃ ಪೂರ್ವಂ ಪುನರೇವ ಪ್ರಶಂಸಿತಃ |
 ಅಬ್ರವೀದ್ಧೂಷಣಂ ನಾನು ಖರಃ ಸೇನಾಪತಿಂ ತದಾ || ೭
 ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಮನು ಚಿತ್ತಾ ನುನರ್ತಿನಾಮ್ |
 ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮವೇಗಾನಾಂ ಸನುರೇಷ್ವನಿವರ್ತಿನಾಮ್ || ೮

ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ(೧-೨). ನನ್ನ ವರಾಕ್ರಮದೆದುರಿಗೆ ರಾಮನು ಯಾವನು ? ಅವನನ್ನು
 ನಾನು ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸೇರಿಸಲಾರೆ. ಆ ಮನುಷ್ಯವ್ರಾಣಿಯ ಆಯುಸ್ಸು
 ಮುಗಿದಂತೆಯೇ. ತನ್ನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಫಲವಾಗಿ ಅವನು ವ್ರಾಣವನ್ನು ಈಗಲೇ
 ಬಿಡುವನು. ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನು. ತಂಗಿ, ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಸಿಕೊ, ದುಗುಡ
 ವನ್ನು ಬಿಡು, ರಾಮನನ್ನು ಅವನ ತಮ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸುವೆನು
 (೩-೪). ಅಲ್ಪಜೀವಿಯಾದ ರಾಮನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಕೊಡಲಿಯಿಂದ
 ಹೊಡೆದುರುಳಿಸುತ್ತೇನೆ. ಬಿಸಿಬಿಸಿಯಾದ ಅವನ ನೆತ್ತರನ್ನು, ರಾಕ್ಷಸಿ, ನೀನು
 ಕುಡಿಯಬಹುದು ” ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿದನು (೫). ಖರನ ಬಾಯಿಂದ ಈ ಮಾತು
 ಹೊರಟಕೂಡಲೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಹಿಗ್ಗಿಹೋದಳು. ‘ಅಣ್ಣ ! ಅಣ್ಣ !! ನೀನೇ
 ರಾಕ್ಷಸಶ್ರೇಷ್ಠ !’ ಎಂದು ಆ ಮೂಢಾತ್ಮಳು ಖರನನ್ನು ಹೊಗಳಿದಳು. ಅವನು
 ಹೇಡಿಯೆಂದು ಮೊದಲು ಹೀಯಾಳಿಸಿದವಳೇ ಈಗ ಬಾಯಿತುಂಬ ಹೊಗಳಿದಳು !
 ಆಗ ಖರನು ದೂಷಣನೆಂಬ ಸೇನಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನು ಕರೆದು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು
 (೬-೭) : “ಎಲೈ ಸೇನಾಪತಿ, ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯತಕ್ಕ ಭೀಮವೇಗ

ನೀಲಜೀಮೂತನರ್ಣಾನಾಂ ಘೋರಾಣಾಂ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ಲೋಕಹಿಂಸಾನಿಹಾರಾಣಾಂ ಬಲಿನಾಮುಗ್ರತೇಜಸಾಮ್ || ೯

ತೇಷಾಂ ಶಾದೂಲದರ್ಪಾಣಾಂ ಮಹಾಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಮಹಾಜಸಾಮ್ |
ಸರ್ವೋದ್ಯೋಗಮುದೀರ್ಣಾನಾಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ಸೌಮ್ಯ ಕಾರಯ || ೧೦

ಉಪಸ್ಥಾಪಯ ಮೇ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಥಂ ಸೌಮ್ಯ ಧನೂಷಿ ಚ |
ಶರಾಂಶ್ಚಿತ್ರಾಂಶ್ಚ ಖಡ್ಗಾಂಶ್ಚ ಶಕ್ತಿಶ್ಚ ವಿವಿಧಾಃ ಶಿತಾಃ || ೧೧

ಅಗ್ರೇ ನಿಯಾತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಪಾಲಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
ವಧಾರ್ಥಂ ದುರ್ವಿನೀತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ರಣಕೋವಿದಃ || ೧೨

ಇತಿ ತಸ್ಯ ಬ್ರುವಾಣಸ್ಯ ಸೂರ್ಯವರ್ಣಂ ಮಹಾರಥಮ್ |
ಸದಶ್ವೈಃ ಶಬಲೈರ್ಯುಕ್ತಮಾಚಚಕ್ಷೇಽಥ ದೂಷಣಃ || ೧೩

ರಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಯುದ್ಧಸನ್ನದ್ಧರಾಗಿ ಹೊರಡಲಿ ! ಸಮರಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಹಿಂಜರಿಯದ, ನೀಲಮೇಘದಂತೆ ಕವ್ವಾದ ಘೋರಾಕಾರದ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಿಗಳು ಸಿದ್ಧರಾಗಲಿ ! ಲೋಕಹಿಂಸೆಯೇ ವಿನೋದ ವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ, ಬಲಶಾಲಿಗಳೂ ಉಗ್ರವೀರ್ಯರೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸರು ಹೊರಡಲಿ ! ಹುಲಿಗಳಂತೆ ದರ್ಪಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಲವಾದ ಬಾಯುಳ್ಳವರೂ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಗರ್ವಿಷ್ಠರೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸರ ಪಡೆಯು ಹೊರಡುವಂತೆ ಸರ್ವಸನ್ನಾಹವನ್ನೂ, ಹೇ ಸೌಮ್ಯ ! ಏರ್ಪಡುಮಾಡು ! (೮-೧೦). ನನ್ನ ರಥ, ಧನುಸ್ಸು, ವಿಚಿತ್ರಾಕಾರದ ಬಾಣಗಳು, ಖಡ್ಗಗಳು, ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದ ಹರಿತವಾದ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳು - ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಂದು ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸು. ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಪುಲಸ್ತ್ಯವಂಶೀಯರಲ್ಲಿ* ನಾನು ರಣಕೋವಿದ ! ಉದ್ಧತನಾದ ರಾಮನನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ ! ” ಎಂದನು (೧೧-೧೨). ಅವನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ದೂಷಣನು

* ‘ ಪಾಲಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಮಹಾತ್ಮಾಣಾಂ ವಧಾರ್ಥಂ ’ ಎಂದು ಮೂಲವಿದೆ. ‘ ಪುಲಸ್ತ್ಯ ವಂಶೀಯರ ವಧೆಗೋಸ್ಕರ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ ’ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥವೂ ತೋರುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಮಾತು ಖರಸಂ ಬಾಯಿಂದ ದೈವಿಕವಾಗಿ ಹೊರಟಿತು ಎಂದು ಗೋವಿಂದರಾಜರು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತಂ ಮೇರುಶಿಖರಾಕಾರಂ ತಪ್ತಕಾಂಚನಭೂಷಣಮ್ |

ಹೇಮಚಕ್ರಮಸಂಬಾಧಂ ವೈದೂರ್ಯಮಯಕೂಬರಮ್ || ೧೪

ಮತ್ಸೈಷ್ಯಃ ಪುಷ್ಪೈರ್ಧ್ರುವೈಃ ಶೈಲೈಶ್ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯೈಶ್ಚ ಕಾಂಚನೈಃ |

ಮಂಗಲೈಃ ಪಕ್ಷಿಸಂಘೈಶ್ಚ ತಾರಾಭಿರಭಿಸಂವೃತಮ್ || ೧೫

ಧ್ವಜನಿಷ್ಠಿಂಶಸಂಪನ್ನಂ ಕಿಂಕಣೀಕವಿರಾಜಿತಮ್ |

ಸದಶ್ಚಯುಕ್ತಂ ಸೋಮಸಾರಾದಾರುರೋಹ ಖರೋ ರಥಮ್ ||

ನಿಶಾಮ್ಯ ತು ರಥಸ್ಥಂ ತಂ ರಾಕ್ಷಸಾ ಭೀಮನಿಕ್ರಮಾಃ |

ತಸ್ಯಃ ಸಂಪರಿನಾರ್ಯಾನಂ ದೂಷಣಂ ಚ ಮಹಾಬಲಮ್ || ೧೬

ಖರಸ್ತು ತಾನ್ ಮಹೇಷ್ಟಾಸಾನ್ ಘೋರನರ್ಮಾಯುಧಧ್ವಜಾನ್ |

ನಿರ್ಯಾತೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ಧೃಷ್ಟೋ ರಥಸ್ಥಃ ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಾನ್ || ೧೭

ಚಿತ್ರವರ್ಣದ ಉತ್ತಮಾಶ್ವಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶವಾದ ಒಂದು ಮಹಾರಥವನ್ನು ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಖರನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು (೧೩). ಆ ರಥವು ಮೇರುಶಿಖರದಂತೆ ಉನ್ನತವಾಗಿ ಅಪರಂಜಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಗಾಲಿಗಳನ್ನು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮಹಾರಥದ ನೊಗದ ಕೆಳ ಹಲಗೆಯು ವೈದೂರ್ಯಖಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆ ರಥದಮೇಲೆ ಮಂಗಳಾರ್ಥವಾಗಿ ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಮೀನುಗಳು, ಹೂಗಳು, ಮರಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ವಿವಿಧಪಕ್ಷಿಗಳು - ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದರು (೧೪-೧೫). ಧ್ವಜಪಟವು ಹಾರಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ತೂಗುಹಾಕಿದ್ದರು. ಆ ರಥವು ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು. ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಸಜ್ಜಾಗಿತ್ತು. ಖರನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿದಿದ್ದು ಆ ರಥವನ್ನೇರಿದನು (೧೬). ಹೀಗೆ ಖರನು ರಥಾರೂಢನಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಭೀಮಬಲರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಖರದೂಷಣರ ಸುತ್ತಲೂ ಬಂದು ನೆರೆದರು. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಧನುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಘೋರಕವಚಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಭೀಕರಾಯುಧಗಳನ್ನು ಝುಳಪಿಸುತ್ತ ಬಾವುಟಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನೋಡಿ, ಉದ್ಧತನಾದ ಖರನು

ತತಸ್ತದ್ರಾಕ್ಷಸಂ ಸೈನ್ಯಂ ಘೋರನರ್ಮಾಯುಧಧ್ವಜಮ್ |
ನಿರ್ಜಗಾಮ ಜನಸ್ಥಾನಾನ್ಮಹಾನಾದಂ ಮಹಾಜವಮ್ || ೧೯

ಮುದ್ಗರೈಃ ಪಟ್ಟಶೈಃ ಶೂಲೈಃ ಸುತೀಕ್ಷ್ಣೈಶ್ಚ ಪರಶ್ವಧೈಃ |
ಖಡ್ಗೈಶ್ಚ ಕೈಶ್ಚ ಹಸ್ತಸೈರ್ಭ್ರಾಜಮಾನೈಶ್ಚ ತೋಮರೈಃ || ೨೦

ಶಕ್ತಿಭಿಃ ಪರಿಘೈಃ ಘೋರೈರತಿನಾತ್ಮೈಶ್ಚ ಕಾರ್ಮುಕೈಃ |
ಗದಾಸಿಮುಸಲೈರ್ವಜ್ರೈರ್ಗೃಹೀತೈರ್ಭೀಮದರ್ಶನೈಃ || ೨೧

ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಸುಘೋರಾಣಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |
ನಿರ್ಯಾತಾನಿ ಜನಸ್ಥಾನಾತ್ ಖರಚಿತ್ತಾ ನುನರ್ತಿನಾಮ್ || ೨೨

ತಾಂಸ್ತುಭಿದ್ರವತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಭೀಮವಿಕ್ರಮಾನ್ |
ಖರಸ್ಯಾಪಿ ರಥಃ ಕಿಂಚಿಜ್ಜಗಾಮ ತದನಂತರಮ್ || ೨೩

ತತಸ್ತಾನ್ ಶಬಲಾನಶ್ವಾಂಸ್ತಪ್ತಕಾಂಚನಭೂಷಿತಾನ್ |
ಖರಸ್ಯ ಮತಿನಾಜ್ಞಾಯ ಸಾರಥಿಃ ಸನುಚೋದಯತ್ || ೨೪

ಸ ಚೋದಿತೋ ರಥಃ ಶೀಘ್ರಂ ಖರಸ್ಯ ರಿಪುಘಾತಿನಃ |
ಶಬ್ದೇನಾಪೂರಯಾಮಾಸ ದಿಶಶ್ಚ ಪ್ರದಿಶಸ್ತದಾ || ೨೫

ರಥದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ' ನಡೆಯಿರಿ ! ' ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೧೭-೧೮) ಒಡನೆಯೇ ಆ ರಾಕ್ಷಸಪಡೆಯು ಕೋಲಾಹಲಗೈಯುತ್ತ ಮಹಾರಭಸದೊಡನೆ ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಟಿತು. ಮುದ್ಗರ, ಪಟ್ಟಶ, ಶೂಲ, ಪರಶು, ಖಡ್ಗ, ಚಕ್ರ, ತೋಮರ, ಶಕ್ತಿ, ಪರಿಘ, ಧನುಸ್ಸು, ಗದೆ, ಚೂರಿ, ಮುಸಲ, ಅಷ್ಟಪಟ್ಟಿಯುಳ್ಳ ವಜ್ರ-ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹದಿನಾಲ್ಕುನಾವಿರ ಮಂದಿ ಭಯಂಕರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಖರನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ಯುದ್ಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟರು (೧೯-೨೧). ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ವರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ನುಗ್ಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಅವರ ಹಿಂದೆ ಖರನ ರಥವೂ ನಾಗಿತ್ತು. ಖರನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಅವನ ಸಾರಥಿಯು ಸುವರ್ಣಭೂಷಿತಗಳಾದ ಚಿತ್ರವರ್ಣದ ಅಶ್ವಗಳನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದನು (೨೩-೨೪). ಶತ್ರುವನ್ನು ಘಾತಿಸುವೆನೆಂದು ಹೊರಟ ಖರನ ಮಹಾರಥದ ಚೀತ್ತಾರವು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಮೊಳಗಿಸಿತು (೨೫).

ಪ್ರವೃದ್ಧಮನ್ಯುಸ್ತು ಖರಃ ಖರಸ್ವನೋ
 ರಿಪೋರ್ವಧಾರ್ಥಂ ತ್ವರಿತೋ ಯಥಾಂತಕಃ |
 ಅಚೂಚುತತ್ ಸಾರಥಿಮುನ್ನದನ್ ಘನಂ
 ಮಹಾಬಲೋ ಮೇಘ ಇನಾಶ್ವವರ್ಷನಾನ್ || ೨೬
 ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಉತ್ಪಾತದರ್ಶನಮ್

ತಸ್ಮಿನ್ ಯಾತೇ ಜನಸ್ಥಾನಾದಶಿವಂ ಶೋಣಿತೋದಕಮ್ |
 ಅಭ್ಯವರ್ಷನ್ಮಹಾಮೇಘಸ್ತುಮುಲೋ ಗರ್ದಭಾರುಣಃ || ೧
 ನಿಪೇತುಸ್ತುರಗಾಸ್ತಸ್ಯ ರಥಯುಕ್ತಾ ಮಹಾಜನಾಃ |
 ಸಮೇ ಪುಷ್ಪಚಿತೇ ದೇಶೇ ರಾಜಮಾರ್ಗೇ ಯದ್ಯಚ್ಛಯಾ || ೨

ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದ ಖರನು ಕರ್ಣಕರ್ಪೋರವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ನಾಕ್ಷಾತ್
 ಯಮನೋ ಎಂಬಂತೆ ವೈರಿಯನ್ನು ವಧಿಸುವನೆಂದು ತ್ವರೆಯಿಂದ ನುಗ್ಗಿ ಹೋದನು.
 ಅಲಿಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ತೂರುತ್ತ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಬಲದಿಂದ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ಬರುವ
 ಮೇಘದಂತೆ 'ಬೇಗ ಬೇಗ ! ಓಡಿಸು ಓಡಿಸು !' ಎಂದು ಸಾರಥಿಯನ್ನು
 ದೌಡಾಯಿಸಿದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೨೩

ಖರನ ರಣಯಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾತಗಳಾಗುವುದು.

ಅವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಖರನ ಪ್ರಯಾಣ

ಖರನು ಹೀಗೆ ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ರಣಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡಲಾಗಿ, ಕತ್ತಿಯ
 ಮೈಒಣ್ಣದಂತೆ ಮೂಸಲುಗೆಂಪಿನ ಮೋಡವು ಗುಡುಗುತ್ತ ಕೆನ್ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸಿತು.
 ಖರನ ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದ ವೇಗಶಾಲಿಗಳಾದ ಕುದುರೆಗಳು ರಾಜಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ಶ್ಯಾಮಂ ರುಧಿರಪರ್ಯಂತಂ ಬಭೂವ ಪರಿವೇಷಣಮ್ |

ಅಲಾತಚಕ್ರಪ್ರತಿಮಂ ಪರಿಗೃಹ್ಯ ದಿನಾಕರಮ್ || ೩

ತತೋ ಧ್ವಜಮುಪಾಗಮ್ಯ ಹೇಮದಂಡಂ ಸಮುಚ್ಛ್ರಿತಮ್ |

ಸಮಾಕ್ರಮ್ಯ ಮಹಾಕಾಯಸ್ತಸ್ಯಾ ಗೃಧ್ರಃ ಸುದಾರುಣಃ || ೪

ಜನಸ್ಥಾನಸಮೀಪೇ ತು ಸಮಾಗಮ್ಯ ಖರಸ್ವನಾಃ |

ವಿಸ್ವರಾನ್ ವಿವಿಧಾಂಶ್ಚ ಕ್ರುಮಾಂಸಾದಾ ನೃಗಪಕ್ಷಿಣಃ || ೫

ನ್ಯಾಜಹ್ರುಶ್ಚ ಪ್ರದೀಪ್ತಾಯಾಂ ದಿಶಿ ನೈ ಭೈರವಸ್ವನಮ್ |

ಅಶಿನಂ ಯಾತುಧಾನಾನಾಂ ಶಿನಾ ಘೋರಾ ಮಹಾಸ್ವನಾಃ || ೬

ಪ್ರಭಿನ್ನಗಜಸಂಕಾಶಾಸ್ತೋಯಶೋಣಿತಧಾರಿಣಃ |

ಆಕಾಶಂ ತದನಾಕಾಶಂ ಚಕ್ರುರ್ಭೀಮಾ ಬಲಾಹಕಾಃ || ೭

ಬಭೂವ ತಿಮಿರಂ ಘೋರಮುದ್ಧತಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ |

ದಿಶೋ ವಾ ವಿದಿಶೋ ವಾಪಿ ನ ಚ ನೃಕ್ತಂ ಚಕಾಶಿರೀ || ೮

ಹೋಗುವಾಗ ಹೂಗಳನ್ನು ಹರಡಿದ್ದ ಸಮಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗ್ಗುರಿಸಿದವು (೧-೨). ಕೊಳ್ಳಿಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವಾಗ ಕಾಣುವ ಚಕ್ರಾಕೃತಿಯಂತೆ ಪರಿವೇಷವು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿತು. ಕವ್ವಗಿದ್ದ ಆ ಪರಿವೇಷವು ಕೆಂಪು ಅಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಎತ್ತರವಾದ ಸುವರ್ಣದಂಡದ ಧ್ವಜದಮೇಲೆ ಭೀಕರವಾದ ಒಂದು ರಣಹೃದ್ವು ಬಂದು ಕುಳಿತಿತು (೩-೪). ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ನೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ಜನಸ್ಥಾನದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕರೋರಸ್ವರದಿಂದ ವಿಕಾರವಾಗಿ ಅರಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೂರ್ಯನು ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನರಿಗಳು ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಅಶುಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಊಳಿಡುತ್ತಿದ್ದವು (೫-೬). ಗಾಯಗೊಂಡು ರಕ್ತ ಸುರಿಸುವ ಆನೆಗಳಂತೆ ಕೆನ್ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭೀಮಾಕೃತಿಯ ಮೋಡಗಳು ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದವು. ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂತೆ ಘೋರವಾದ ಕತ್ತಲೆಯು ಮುಸುಕಿತು. ಇದು ಯಾವ ದಿಕ್ಕು - ಇದು ಯಾವ ದಿಗಂತರ -

ಕ್ಷತಜಾರ್ದ್ರಸನರ್ಣಾಭಾ ಸಂಧ್ಯಾ ಕಾಲಂ ವಿನಾ ಬಭೌ |
 ಖರಸ್ಯಾಭಿಮುಖಾ ನೇದುಸ್ತದಾ ಘೋರಮೃಗಾಃ ಖಗಾಃ || ೯
 ಕಂಕಗೋನಾಯುಗೃಧ್ರಾಶ್ಚ ಚುಕ್ರುಶುರ್ಭಯಶಂಸಿನಃ |
 ನಿತ್ಯಾಶಿನಕರಾ ಯುದ್ಧೇ ಶಿನಾ ಘೋರನಿದರ್ಶನಾಃ || ೧೦
 ನೇದುರ್ಬಲಸ್ಯಾಭಿಮುಖಂ ಜ್ವಾಲೋದ್ಗಾರಿಭಿರಾನನ್ಯೈಃ |
 ಕಬಂಧಃ ಪರಿಘಾಭಾಸೋ ದೃಶ್ಯತೇ ಭಾಸ್ಕರಾಂತಿಕೇ || ೧೧
 ಜಗ್ರಾಹ ಸೂರ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಭಾನುರಪರ್ವಣಿ ಮಹಾಗ್ರಹಃ |
 ಪ್ರನಾತಿ ನಾರುತಃ ಶೀಘ್ರಂ ನಿಷ್ಪ್ರಭೋಃಭೂದ್ವಿನಾಕರಃ || ೧೨
 ಉತ್ಪೇತುಶ್ಚ ವಿನಾ ರಾತ್ರಿಂ ತಾರಾಃ ಖದ್ಯೋತಸಪ್ರಭಾಃ |
 ಸಂಲೀನಮೀನವಿಹಗಾ ನಲಿನ್ಯಃ ಶುಷ್ಕಪಂಕಜಾಃ || ೧೩
 ತಸ್ಮಿನ್ ಕ್ಷಣೇ ಬಭೂವುಶ್ಚ ವಿನಾ ಪುಷ್ಪಫಲೈರ್ದುರ್ಮಾಃ |
 ಉದ್ಗೂತಶ್ಚ ವಿನಾ ವಾತಂ ರೇಣುರ್ಜಲಧರಾರುಣಃ || ೧೪

ಎಂಬುದೂ ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ (೭-೮). ಅಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಕ್ತವರ್ಣದ ಸಂಜೆ
 ಯಾದಂತಾಯಿತು. ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ಖರನಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡವು.
 ಕಾಗೆ ನರಿ ಹದ್ದುಗಳು ಭಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಚೀರಿದವು. ಮುಂದೆ ಬರುವ
 ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಕೇಡಾಗುವುದೆಂದು ಘೋಷಿಸುವಂತೆ
 ಹೆಣ್ಣುನರಿಗಳು ಊಳಿಟ್ಟವು (೯-೧೦). ಅವು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಾರುತ್ತ
 ರಾಕ್ಷಸಪಡೆಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡವು. ಪರಿಘಾಯುಧದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ
 ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಒಂದು ರುಂಡಾಕೃತಿಯು ಸೂರ್ಯನ ಹತ್ತಿರ ಗೋಚರಿಸಿತು.
 ಅನಾವಾಸ್ಯೆಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ರಾಹುಗ್ರಸ್ತವಾದ ಸೂರ್ಯಗ್ರಹಣವು ಸಂಭವಿಸಿತು.
 ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸತೊಡಗಿತು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಸೂರ್ಯನು ನಿಶ್ಪ್ರಜನಾದನು (೧೧-
 ೧೨). ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ತಾರೆಗಳು ಮಿಂಚುಹುಳುಗಳಂತೆ ಮಿನುಗಿದವು.
 ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ತಳನಾರಿದವು. ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದವು.
 ತಾವರೆಯ ಬಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳು ಬಾಡಿದವು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು-ಹೂ
 ಗಳು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಉದುರಿ ಮರಗಳು ಬೋಳಾದವು. ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲದೆ ಮೋಡ

ವೀಚೀಕೂಚೀತಿ ನಾಶ್ಯಂತ್ಯೋ ಬಭೂವುಸ್ತತ್ರ ಶಾರಿಕಾಃ |
ಉಲ್ಕಾಶ್ಚಾಪಿ ಸನಿರ್ಘಾತಾ ನಿವೇತುಘೋರದರ್ಶನಾಃ || ೧೫

ಪ್ರಚಚಾಲ ಮಹೀ ಸರ್ವಾ ಸಶೈಲವನಕಾನನಾ |
ಖರಸ್ಯ ಚ ರಥಸ್ಥಸ್ಯ ನರ್ದಮಾನಸ್ಯ ಧೀನುತಃ || ೧೬

ಸ್ರಾಕಂಪತ ಭುಜಃ ಸವ್ಯಃ ಸ್ವರಶ್ಚಾಸ್ಯಾವಸಜ್ಜತ |
ಸಾಸ್ರಾ ಸಂಪದ್ಯತೇ ದೃಷ್ಟಿಃ ಪಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಸರ್ವತಃ || ೧೭

ಲಲಾಟೇ ಚ ರುಜಾ ಜಾತಾ ನ ಚ ಮೋಹಾನ್ಮನರ್ತತ |
ತಾನ್ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಮಹೋತ್ಪಾತಾನುಕ್ಥಿತಾನ್ ರೋಮಹರ್ಷಣಾನ್
ಅಬ್ರವೀದ್ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಪ್ರಹಸನ್ ಸ ಖರಸ್ತದಾ |
ಮಹೋತ್ಪಾತಾನಿಮಾನ್ ಸರ್ವಾನುಕ್ಥಿತಾನ್ ಘೋರದರ್ಶನಾನ್ ||

ನ ಚಿಂತಯಾಮ್ಯಹಂ ವೀರ್ಯಾದ್ಭವನಾನ್ ದುರ್ಬಲಾನಿವ |
ತಾರಾ ಅಪಿ ಶರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈಃ ಪಾತಯಾಮಿ ನಭಃಸ್ಥಲಾತ್ || ೨೦

ದಂಥ ಮಾಸಲುಬಣ್ಣದ ಧೂಳಿದ್ದಿತು (೧೩-೧೪). ಗೊರವಂಕಗಳು 'ವೀ ಚೀ ಕೂ ಚೀ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಗುಂಯ್ ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತ ಭೀಕರವಾದ ಉಲೈಗಳು ಎರಗಿಬಿದ್ದವು. ಗಿರಿಕಾನನಸಹಿತವಾಗಿ ನೆಲವು ನಡುಗಿತು. ರಥಾರೂಢನಾಗಿದ್ದ ಧೀರನಾದ ಖರನು ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅವನ ಎಡ ದೋಳು ಅದುರಿತು ; ಸ್ವರವು ಕುಗ್ಗಿತು. ಅವನು ಸುತ್ತಲೂ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಲು ತಾನಾಗಿ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಂದಿತು (೧೫-೧೭). ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನೋವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವ ಅಂಥ ಉತ್ಪಾತಗಳನ್ನು ಕಂಡರೂ ಖರನು ಅಜ್ಞಾನವಶನಾಗಿ ಯುದ್ಧಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತ ಸಮಸ್ತರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಕುರಿತು "ಎಲೈ ಸೈನಿಕರೇ, ಈ ಉತ್ಪಾತಗಳೇನೋ ಭೀಕರವಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದೊಡನೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಏನಾದೀತು ? ವೀರನು ಕೈಲಾಗದವರನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುವಂತೆ, ನಾನು ಇವುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಗೋ, ಆ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಗಗನದಿಂದ

ಮೃತ್ಯುಂ ಮರಣಧರ್ಮೇಣ ಸಂಕ್ರುದ್ಧೋ ಯೋಜಯಾಮ್ಯಹಮ್ |
ರಾಘವಂ ತಂ ಬಲೋತ್ತಿಕ್ತಂ ಭ್ರಾತರಂ ಚಾಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೨೧

ಅಹತ್ವಾ ಸಾಯಕೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರ್ನೋಪಾಂತಿತುಮುತ್ಸಹೇ |
ಸಕಾಮಾ ಭಗಿನೀ ಮೇಃಸ್ತು ಪೀತ್ವಾ ತು ರುಧಿರಂ ತಯೋಃ || ೨೨

ಯನ್ನಿಮಿತ್ತಸ್ತು ರಾಮಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ವಿಪರ್ಯಯಃ |
ನ ಕ್ವಚಿತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಪೂರ್ವೋ ಮೇ ಸಂಯುಗೇಷು ಪರಾಜಯಃ ||

ಯುಷ್ಮಾಕಮೇತತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ನಾನ್ಯತಂ ಕಥಯಾಮ್ಯಹಮ್ |
ದೇವರಾಜಮಪಿ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಮತ್ತೈರಾವತಯಾಯಿನಮ್ || ೨೪

ವಜ್ರಹಸ್ತಂ ರಣೇ ಹನ್ಯಾಂ ಕಿಂ ಪುನಸ್ತಾ ಕುಮಾನುಷಾ |
ಸಾ ತಸ್ಯ ಗರ್ಜಿತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ ಮಹಾಚಮೂಃ || ೨೫

ಪ್ರಹರ್ಷಮತುಲಂ ಲೇಭೇ ಮೃತ್ಯುಪಾಶಾನಪಾಶಿತಾ |
ಸಮೀಯುಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮನೋ ಯುದ್ಧದರ್ಶನಕಾಂಕ್ಷಿಣಃ || ೨೬

ಉರುಳಿಸಬ್ಲಿ! (೧೮-೨೦). ನಾನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದರೆ ಮೃತ್ಯುವಿಗೂ ಮರಣವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಬಲ್ಲೆ! ಒಲಗರ್ವಿತನಾದ ರಾಮನನ್ನೂ ಅವನ ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದುಹಾಕದೆ ಎಂದಿಗೂ ಹಿಂದಿರುಗಲಾರೆ. ನನ್ನ ತಂಗಿ ಅವರಿಬ್ಬರ ನಿತ್ತರನ್ನು ಕುಡಿದು ತನ್ನ ಆಸೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ! (೨೧-೨೨) ಅವಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಬಹುಕ್ರೂರವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅವಜಯವಾದದ್ದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ನಿಮಗೇ ಗೊತ್ತಿದೆ. ನಾನು ಸುಳ್ಳುಹೇಳತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ನಾನು ಕುಪಿತನಾಗಿ ನಿಂತೆನೆಂದರೆ, ದೇವರಾಜನೇ ಮದಿಸಿದ ಐರಾವತವನ್ನೇರಿ ವಜ್ರಹಸ್ತನಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಕೊಂದು ಎಸೆದೇನು! ಅಲ್ಪರಾದ ಈ ಇಬ್ಬರು ಮನುಷ್ಯರ ಪಾಡೇನು! ” ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿ ಹೇಳಿದನು (೨೩-೨೫). ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ರಣಗರ್ಜನೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಆತನ ಸೈನಿಕರು ಹರ್ಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದರು. ಮೃತ್ಯುವಾಶವು ಕೊರಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿ ಅವರನ್ನು ಎಳೆದಿತ್ತು! ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳೂ ದೇವ

ಋಷಯೋ ದೇವಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಸಹ ಚಾರಣೈಃ |

ಸಮೇತ್ಯ ಚೋಚುಃ ಸಹಿತಾಸ್ತೇನೋನ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ || ೨೭

ಸ್ಪಸ್ತಿ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋಸ್ತು ಲೋಕಾನಾಂ ಯೇಭಿಸಂಗತಾಃ |

ಜಯತಾಂ ರಾಘವಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಪಾಲಸ್ವಾನ್ ರಜನೀಚರಾನ್ || ೨೮

ಚಕ್ರಹಸ್ತೋ ಯಥಾ ಯುದ್ಧೇ ಸರ್ವಾನಸುರಪುಂಗವಾನ್ |

ಏತಚ್ಚಾನ್ಯಚ್ಚ ಬಹುಶೋ ಬ್ರುವಾಣಾಃ ಪರಮರ್ಷಯಃ || ೨೯

ಜಾತಕೌತೂಹಲಾಸ್ತತ್ರ ವಿನೂನಸ್ಥಾಶ್ಚ ದೇವತಾಃ |

ದದೃಶುರ್ವಾಹಿನೀಂ ತೇಷಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಗತಾಯುಷಾಮ್ || ೩೦

ರಥೇನ ತು ಖರೋ ವೇಗಾತ್ ಸೈನ್ಯಸ್ಯಾಗ್ರಾದ್ವಿನಿಸೃತಃ |

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಂ ಭೂಯೋ ರಾಕ್ಷಸಾಶ್ಚ ವಿನಿಸೃತಾಃ || ೩೧

ಶೈನಗಾಮೀ ಪೃಥುಗ್ರೀವೋ ಯಜ್ಞಶತ್ರುರ್ವಿಹಂಗಮಃ |

ದುರ್ಜಯಃ ಕರನೀರಾಕ್ಷಃ ಪರುಷಃ ಕಾಲಕಾರ್ಮುಕಃ || ೩೨

ಗಂಧರ್ವರೂ ಸಿದ್ಧಚಾರಣರೂ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಒತ್ತಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು (೨೭-೨೮). ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು “ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ! ಜನಪ್ರಿಯರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ! ರಾವಣನ ಪಕ್ಷದ ಈ ನಿಶಾಚರರನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಜಯಿಸಲಿ! ಚಕ್ರಧಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಂತೆ ರಾಘವನು ನಮಸ್ತದೈತ್ಯವೀರರನ್ನೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಲಿ!” ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು (೨೮-೨೯). ಹೀಗೆ ಋಷಿಗಳೂ ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳೂ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲೆಂದು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಬಂದು ನೆರೆದರು. ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿದಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸೇನೆಯನ್ನು ಅವರು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಖರನಾದರೋ ವೇಗದಿಂದ ರಥವನ್ನೋಡಿಸುತ್ತ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿ ಹೋದನು. ಆಗ ಉಳಿದ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋದರು (೩೦-೩೧). ಶೈನಗಾಮಿ, ಪೃಥುಗ್ರೀವ, ಯಜ್ಞಶತ್ರು, ವಿಹಂಗಮ, ದುರ್ಜಯ,

ಮೇಘಮಾಲೀ ಮಹಾಮಾಲೀ ಸರ್ವಾಸ್ಥೋ ರುಧಿರಾಶನಃ |
ದ್ವಾದಶೈತೇ ಮಹಾವೀರ್ಯಾಃ ಪ್ರತಸ್ಥ ರಭಿತಃ ಖರನ್ಮಾ || ೩೩

ಮಹಾಕಪಾಲಃ ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷಃ ಪ್ರಮಾಥೀ ತ್ರಿಶಿರಾಸ್ತಥಾ |
ಚತ್ವಾರ ಏತೇ ಸೇನಾನ್ಯೋ ದೂಷಣಂ ಪೃಷ್ಠತೋ ಯಯುಃ || ೩೪

ಸಾ ಭೀಮನೇಗಾ ಸಮರಾಭಿಕಾಮಾ
ಮಹಾಬಲಾ ರಾಕ್ಷಸವೀರಸೇನಾ |
ತೌ ರಾಜಪುತ್ರೌ ಸಹಸಾಭ್ಯುಪೇತಾ
ಮಾಲಾ ಗ್ರಹಾಣಾಮಿವ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯೌ || ೩೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಯೋವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕರವೀರಾಕ್ಷ, ಪರುಷ, ಕಾಲಕಾರ್ಮುಕ, ಮೇಘಮಾಲಿ, ಮಹಾಮಾಲಿ, ಸರ್ವಾಸ್ಥ ಮತ್ತು ರುಧಿರಾಶನ - ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಮಹಾಶೂರರು ಖರನ ಎರಡು ವಾರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದರು. ಮಹಾಕಪಾಲ, ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷ, ಪ್ರಮಾಥಿ ಮತ್ತು ತ್ರಿಶಿರ - ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಸೇನಾಪತಿಗಳು ದೂಷಣನ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು (೩೨-೩೪). ಭಯಂಕರವೇಗಶಾಲಿಗಳೂ ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯರೂ ಆದ ಆ ರಾಕ್ಷಸವೀರರ ಸೇನೆಯು ಸಮರಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಗಾರಕಾದಿ ಗ್ರಹಗಳ ಗುಂಪಿನಂತಿದ್ದ ಆ ಸೇನೆಯು ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಮೇಲೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಧಾಳಿಮಾಡಲು ನುಗ್ಗಿ ಹೋಯಿತು (೩೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುರ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಮಖರಬಲಸಂನಿಕರ್ಷಃ

ಆಶ್ರಮಂ ಪ್ರತಿಯಾತೇ ತು ಖರೇ ಖರಪರಾಕ್ರಮೇ |
ತಾನೇನೌತ್ಪಾತಿಕಾನ್ ರಾಮಃ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ದದರ್ಶ ಹ || ೧
ತಾನುತ್ಪಾತಾನ್ ಮಹಾಘೋರಾನುತ್ಥಿತಾನ್ ರೋಮಹರ್ಷಣಾನ್ |
ಪ್ರಜಾನಾನುಹಿತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಬ್ರವೀತ್ || ೨
ಇಮಾನ್ ಪಶ್ಯ ಮಹಾಬಾಹೋ ಸರ್ವಭೂತಾಪಹಾರಿಣಃ |
ಸಮುತ್ಥಿತಾನ್ ಮಹೋತ್ಪಾತಾನ್ ಸಂಹರ್ತುಂ ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಾನ್ ||
ಅಮೀ ರುಧಿರಧಾರಾಸ್ತು ವಿಸೃಜಂತಃ ಖರಸ್ವನಾಃ |
ವೈೋಮ್ನಿ ಮೇಘಾ ವಿನರ್ತಂತೇ ಪರುಷಾ ಗರ್ದಭಾರುಣಾಃ || ೪
ಸಧೂಮಾಶ್ಚ ಶರಾಃ ಸರ್ವೇ ಮಮ ಯುದ್ಧಾಭಿನಂದಿನಃ |
ರುಕ್ಮಪೃಷ್ಠಾ ನಿ ಚಾಪಾನಿ ನಿಚೇಷ್ಟಂತೇ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೪

ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗುವುದು

ಉಗ್ರಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಖರನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯನ್ನು ಸಮೀ ಪಿಸುತ್ತಿರಲು, ಖರನಿಗೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಉತ್ಪಾತಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನೊಡನೆ ಗಮನಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂತಹ ಘೋರವಾದ ಆ ಉತ್ಪಾತಗಳು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೧-೨). ಅನನ್ಯ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾಬಾಹು-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಉಪದ್ರವಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಎದ್ದಿರುವ ಈ ಉತ್ಪಾತಗಳನ್ನು ನೋಡು. ಇವು ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರವಾಗುವುದೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ (೩). ಕೆಮ್ಮೋಡಗಳು ಕಠೋರವಾಗಿ ಗುಡುಗುತ್ತ ಕೆನ್ನೀರನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಭೀಕರವಾಗಿ ಉರುಳಿ ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತಿವೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಯುದ್ಧವು ಒದಗಿಬಂದಿತೆಂಬ ಹರ್ಷದಿಂದ ನನ್ನ ಬಾಣಗಳೆಲ್ಲವೂ ಹೊಗೆಯುಗಳುತ್ತ

ಯಾದ್ಯಶಾ ಇಹ ಕೂಜಂತಿ ಪಕ್ಷಿಣೋ ವನಚಾರಿಣಃ |
 ಅಗ್ರತೋ ನೋ ಭಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸಂಶಯೋ ಜೀವಿತಸ್ಯ ಚ || ೬
 ಸಂಪ್ರಹಾರಸ್ತು ಸುನುಹಾನ್ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ |
 ಅಯಮಾಖ್ಯಾತಿ ನೇ ಬಾಹುಃ ಸ್ಫುರನಾಣೋ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ||
 ಸಂನಿಕರ್ಷೇ ತು ನಃ ಶೂರ ಜಯಂ ಶತ್ರುಃ ಪರಾಜಯನ್ |
 ಸಪ್ರಭಂ ಚ ಪ್ರಸನ್ನಂ ಚ ತವ ವಕ್ತ್ರಂ ಹಿ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯತೇ || ೭
 ಉದ್ಯತಾನಾಂ ಹಿ ಯುದ್ಧಾರ್ಥಂ ಯೇಷಾಂ ಭವತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ನಿಷ್ಪ್ರಭಂ ವದನಂ ತೇಷಾಂ ಭವತ್ಯಾಯುಃಪರಿಕ್ಷಯೇ || ೯
 ರಕ್ಷಸಾಂ ನರ್ದತಾಂ ಘೋರಃ ಶ್ರೂಯತೇ ಚ ಮಹಾಧ್ವನಿಃ |
 ಅಹತಾನಾಂ ಚ ಭೇರಿಣಾಂ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಭಿಃ || ೧೦
 ಅನಾಗತವಿಧಾನಂ ತು ಕರ್ತವ್ಯಂ ಶುಭಮಿಚ್ಛತಾ |
 ಅಪದಂ ಶಂಕಮಾನೇನ ಪುರುಷೇಣ ವಿಪತ್ತಿ ತಾ || ೧೧

(ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ) ಮಿಸುಕುತ್ತಿವೆ ! ಬಂಗಾರದ ಹಿಡಿಕೈಯುಳ್ಳ ಬಿಲ್ಲುಗಳು
 (ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ) ಕೊಸರಾಡುತ್ತಿವೆ ! (೪-೫). ವನಚಾರಿಗಳಾದ ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳು
 ಕೂಗುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ನಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಭಯಂಕರ ಕೃತ್ಯವು
 ನಡೆಯುವುದೆಂದೂ ಪ್ರಾಣಹಾನಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದೆಂದೂ ತೋರುತ್ತದೆ.
 ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ಭೀಕರವಾದ ಹೊಡೆದಾಟವು ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಬಲದೊಳು
 ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹಾರುತ್ತಿದೆ. ನಮಗೆ ಜಯವೂ ಶತ್ರುವಿಗೆ ಪರಾಜಯವೂ
 ಸಮೀಪಿಸಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹೇ ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ನಿನ್ನ
 ಮುಖವು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಸನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ ! (೬-೮).
 ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವರಿಗೆ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಾಗ
 ಮುಖವು ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗುವುದು. ಆಗೋ ! ರಾಕ್ಷಸರ ಘೋರಗರ್ಜನೆಯು
 ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆ ಕ್ರೂರಾತ್ಮರು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೇರಿಗಳ ಸದ್ದು ! ಮುಂದೆ
 ಅನರ್ಥವು ಸಂಭವಿಸೀತೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿದ್ದಾಗ ದೂರದರ್ಶಿಯಾದ ಮನುಷ್ಯನು
 ಮೊದಲೇ ಅದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು ಶುಭವನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನು
 ಆಪತ್ತಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೯-೧೧).

ತಸ್ಮಾದ್ಗೃಹೀತ್ವಾ ವೈದೇಹೀಂ ಶರಪಾಣಿರ್ಧನುರ್ಧರಃ |
ಗುಹಾಮಾಶ್ರಯ ಶೈಲಸ್ಯ ದುರ್ಗಾಂ ಪಾದಪಸಂಕುಲಾಮ್ || ೧೨

ಪ್ರತಿಕೂಲಿತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ನ ಹಿ ವಾಕ್ಯಮಿದಂ ತ್ವಯಾ |
ಶಾಪಿತೋ ಮನು ಸಾದಾಭ್ಯಾಂ ಗಮ್ಯತಾಂ ವತ್ಸ ಮಾ ಚಿರಮ್ ||

ತ್ವಂ ಹಿ ಶೂರಶ್ಚ ಬಲವಾನ್ ಹನ್ಯಾ ಹೈತಾನ್ನ ಸಂಶಯಃ |
ಸ್ವಯಂ ತು ಹಂತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಸರ್ವಾನೇವ ನಿಶಾಚರಾನ್ || ೧೪

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾನೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ |
ಶರಾನಾದಾಯ ಚಾಪಂ ಚ ಗುಹಾಂ ದುರ್ಗಾಂ ಸಮಾಶ್ರಯತ್ ||

ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರವಿಷ್ಟೇ ತು ಗುಹಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ಸಹ ಸೀತಯಾ |
ಹಂತ ನಿಯುಕ್ತಮಿತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ರಾಮಃ ಕವಚಮಾವಿಶತ್ || ೧೬

ಸ ತೇನಾಗ್ನಿನಿಕಾಶೇನ ಕವಚೇನ ವಿಭೂಷಿತಃ |
ಬಭೂವ ರಾಮಸ್ತಿಮಿರೇ ವಿಧೂಮೋಽಗ್ನಿರ್ರಿವೋತ್ಥಿತಃ || ೧೭

ಆದ್ದರಿಂದ, ತಮ್ಮ, ನೀನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಆ ಬೆಟ್ಟದ ಗುಹೆಯೊಳಗೆ ಹೋಗು. ಅದು ಮರಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಮವಾಗಿದೆ. ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸಜ್ಜಾಗಿರು (೧೨). ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಬೇಡ. ಅದು ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಸೇರದು. ನನ್ನ ವಾದಗಳ ಆಣೆ! ತಮ್ಮ, ಹೊರಡು. ತಡ ಮಾಡಬೇಡ. ನೀನು ಶೂರನೂ ಬಲಾಢ್ಯನೂ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಇವರನ್ನು ನೀನು ಸಂಹರಿಸಬಲ್ಲೆ. ಆದರೆ ಈ ನಿಶಾಚರರನ್ನು ನಾನೇ ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೩-೧೪). ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು (ಮರುಮಾತಾಡದೆ) ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ದುರ್ಗಮವಾದ ಆ ಗುಹೆಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತೆಯೊಡನೆ ಗುಹಾ ಪ್ರವೇಶಮಾಡುವುದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು “ಅಬ್ಬ! ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪೂರೈಸಿತು!” ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟನು (೧೫-೧೬). ಬೆಂಕಿ ಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟ ಶ್ರೀರಾಮನು, ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ

ಸ ಚಾಪಮುದ್ಯನ್ಯು ಮಹಚ್ಛರಾನಾದಾಯ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
ಬಭೂವಾವಸ್ಥಿತಸ್ತತ್ರ ಜ್ಯಾಸ್ವನೈಃ ಪೂರಯನ್ ದಿಶಃ || ೧೮

ತತೋ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಸಹ ಚಾರಣೈಃ |
ಸಮೇಯುಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಯುದ್ಧದರ್ಶನಕಾಂಕ್ಷಿಣಃ || ೧೯

ಋಷಯಶ್ಚ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ಲೋಕೇ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಸತ್ತಮಾಃ |
ಸಮೇತ್ಯ ಚೋಚುಃ ಸಹಿತಾ ಅನ್ಯೋನ್ಯಂ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಣಃ || ೨೦

ಸ್ವಸ್ತಿ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಭ್ಯೋಽಸ್ತು ಲೋಕಾನಾಂ ಯೇಽಭಿಸಂಗತಾಃ |
ಜಯತಾಂ ರಾಘವೋ ಯುದ್ಧೇ ಪಾಲಸ್ವಾನ್ ರಜನೀಚರಾನ್ ||

ಚಕ್ರಹಸ್ತೋ ಯಥಾ ಯುದ್ಧೇ ಸರ್ವಾ ನಸುರಪುಂಗವಾನ್ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಪುನಃ ಪ್ರೋಚುರಾಲೋಕ್ಯ ಚ ಪರಸ್ಪರಮ್ || ೨೨

ಚತುರ್ಧಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ಏಕಶ್ಚ ರಾನೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಕಥಂ ಯುದ್ಧಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೨೩

ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ವಿರಾಜಿಸಿದನು. ಆ ವೀರನು ಪ್ರಚಂಡನಾದ ಕೋದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೆದೆಯನ್ನು ಮಿಡಿಯುತ್ತ ರೈಣಿಕಾರಗಳಿಂದ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಮೊಳಗಿಸುತ್ತ ನಿಂತನು (೧೭-೧೮). ದೇವಗಂಧರ್ವರೂ ಸಿದ್ಧಚಾರಣರೂ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡಲು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಬಂದು ನೆರೆದರು. ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿಗಳೂ ಬಂದರು. “ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ ! ಜನಪ್ರಿಯರಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ ! ರಾಘವನು ರಾವಣನ ಪಕ್ಷದ ನಿಶಾಚರರನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವಂತಾಗಲಿ ! (೧೯-೨೦). ಚಕ್ರಧಾರಿಯಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಈ ರಾಕ್ಷಸವೀರರನ್ನು ಜಯಿಸಲಿ ! ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಭೂಮಿಯ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೀಗೆ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡರು : “ಅದ್ಭುತಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ರಾಕ್ಷಸರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಇದ್ದಾರೆ. ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಬ್ಬನೇ. ಯುದ್ಧವು ಹೇಗೆ ಪರಿಣಮಿಸುವುದೋ ! ” (೨೧-೨೩). ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರಾದ

ಇತಿ ರಾಜರ್ಷಯಃ ಸಿದ್ಧಾಃ ಸಗಣಾಶ್ಚ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಾಃ |
ಜಾತಕೌತೂಹಲಾಸ್ತ ಸ್ಥರ್ಧಿರ್ವಿಮಾನಸ್ಥಾಶ್ಚ ದೇವತಾಃ || ೨೪

ಅವಿಷ್ವಂ ತೇಜಸಾ ರಾಮಂ ಸಂಗ್ರಾಮಶಿರಸಿ ಸ್ಥಿತಮ್ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಭಯಾದ್ವಿವ್ಯಥಿರೇ ತದಾ || ೨೫

ರೂಪಮಪ್ರತಿಮಂ ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯಾಕ್ಷಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಃ |
ಬಭೂವ ರೂಪಂ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ರುದ್ರಸ್ಯೇವ ಪಿನಾಕಿನಃ || ೨೬

ಇತಿ ಸಂಭಾಷ್ಯ ಮಾಣೇ ತು ದೇವಗಂಧರ್ವಚಾರಣೈಃ |
ತತೋ ಗಂಭೀರನಿಹಾರಾದಂ ಘೋರವರ್ಮಾಯುಧಧ್ವಜಮ್ ||

ಅನೀಕಂ ಯಾತುಥಾನಾನಾಂ ಸಮಂತಾತ್ ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯತ |
ಸಿಂಹನಾದಂ ವಿಸೃಜತಾಮನ್ಯೋನ್ಯಮಭಿಗರ್ಜತಾಮ್ || ೨೮

ರಾಜರ್ಷಿಗಳೂ ಸಿದ್ಧರೂ ವಿದ್ಯಾಧರಾದಿ ದೇವಗಣಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೂ
ವಿಮಾನಾರೂಢರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರು
(೨೪). ಶ್ರೀರಾಮನಾದರೋ ತೇಜಸ್ವಿನಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ
ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳೂ
ಭಯದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿದವು. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಷ್ಟ
ವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಅಂಥ ಮಹಾಪುರುಷನ ರೂಪವು ಈಗ ಹಿಂದೆಂದೂ
ಕಾಣದ ರೌದ್ರಕಳೆಯನ್ನು ತಳೆಯಿತು. (ರಾಕ್ಷಸರ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೈರಸಿ
ಕೊಂಡು) ಕುದ್ಧನಾದ ಆತನು ಪಿನಾಕಧಾರಿಯಾದ ರುದ್ರನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದನು
(೨೫-೨೬). ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಕೋಲಾಹಲಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರ ಪಡೆಯು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ
ಗೋಚರಿಸಿತು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಬಲವಾದ ಕವಚಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಭಯಂಕರ
ವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಸಿಂಹನಾದ
ವನ್ನು ಗೈಯುತ್ತ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿ ಹೊಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೭-೨೮).

ಚಾಪಾನಿ ವಿಸ್ಫಾರಯತಾಂ ಜ್ಯಂಭತಾಂ ಚಾಪ್ಯಭೀಕ್ಷ್ಯ ಶಃ |
ವಿಪ್ರಘುಷ್ಪಸ್ವನಾನಾಂ ಚ ದುಂದುಭೀಂಶ್ಚಾಪಿ ನಿಘ್ನತಾಮ್ || ೨೯

ತೇಷಾಂ ಸುತುಮುಲಃ ಶಬ್ದಃ ಪೂರಯಾಮಾಸ ತದ್ವನಮ್ |
ತೇನ ಶಬ್ದೇನ ನಿತ್ರಸ್ತಾಃ ಶ್ವಾಪದಾ ವನಚಾರಿಣಃ || ೩೦

ದುದ್ರುವುರ್ಯತ್ರ ನಿಶಬ್ದಂ ಪೃಷ್ಠತೋ ನ ವ್ಯಲೋಕಯನ್ |
ತತ್ತ್ವನೀಕಂ ಮಹಾವೇಗಂ ರಾನುಂ ಸಮುಪಸರ್ಪತ || ೩೧

ಧೃತನಾನಾಪ್ರಹರಣಂ ಗಂಭೀರಂ ಸಾಗರೋಪಮಮ್ |
ರಾನೋಽಪಿ ಚಾರಯಂಶ್ಚಕ್ಷುಃ ಸರ್ವತೋ ರಣಪಂಡಿತಃ || ೩೨

ದದರ್ಶ ಖರಸೈನ್ಯಂ ತದ್ಭೃದ್ಧಾಭಿಮುಖಮುತ್ತಿ ತಮ್ |
ವಿತತ್ಯ ಚ ಧನುರ್ಭೀನುಂ ತೂಷ್ಣಾಶ್ಲೋದ್ಧೃತ್ಯ ಸಾಯಕಾನ್ ||

ಕ್ರೋಧಮಾಹಾರಯತ್ತೀವ್ರಂ ನಧಾರ್ಥಂ ಸರ್ವರಕ್ಷಸಾಮ್ |
ದುಷ್ಪ್ರೇಕ್ಷಃ ಸೋಽಭವತ್ ಕ್ರುದ್ಧೋ ಯುಗಾಂತಾಗ್ನಿರಿವ ಜ್ವಲನ್ ||

ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಮಿಡಿಯುತ್ತ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮೈಯುಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತ ರಣದುಂದುಭಿಗಳನ್ನು ಹೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೋಲಾಹಲವು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊಳಗಲು, ವನ್ಯಜಂತುಗಳು ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ಪಲಾಯನಮಾಡಿದವು. ಅವು ಗರ್ಜಿಸಲಿಲ್ಲ, ಕೂಗಲಿಲ್ಲ, ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ! ರಾಕ್ಷಸಪಡೆಯು ಮಹಾವೇಗದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿತು (೨೯-೩೧). ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಆ ವಡೆಯು ಮಹಾನಾಗರದಂತೆ ಭೀಕರವೂ ವಿಶಾಲವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇತ್ತ ರಣಪಂಡಿತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸುತ್ತಲೂ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿ, ಯುದ್ಧಾಭಿಮುಖವಾದ ಖರಸೇನೆಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿದನು. ಭೀಕರವಾದ ತನ್ನ ಕೋದಂಡವನ್ನು ಜಗ್ಗಿ, ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿರಿದನು (೩೨-೩೩). ಬಂದಿದ್ದ ಸಮಸ್ತ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ವಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿ, ತೀವ್ರವಾದ ಕೋಪವನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆವಾಹಿಸಿಕೊಂಡನು ; ಪ್ರಳಯ

ಇತಿ ರಾಜರ್ಷಯಃ ಸಿದ್ಧಾಃ ಸಗಣಾಶ್ಚ ದ್ವಿಜರ್ಷಭಾಃ |
ಜಾತಕೌತೂಹಲಾಸ್ತ ಸ್ಥರ್ಧಿರ್ವಿಮಾನಸ್ಥಾಶ್ಚ ದೇವತಾಃ || ೨೪

ಅವಿಷ್ಟಂ ತೇಜಸಾ ರಾಮಂ ಸಂಗ್ರಾಮಶಿರಸಿ ಸ್ಥಿತಮ್ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಭಯಾದ್ವಿವ್ಯಥಿರೇ ತದಾ || ೨೫

ರೂಪಮಪ್ರತಿಮಂ ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯಾಕ್ಷಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಃ |
ಬಭೂವ ರೂಪಂ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ರುದ್ರಸ್ಯೇವ ಪಿನಾಕಿನಃ || ೨೬

ಇತಿ ಸಂಭಾಷ್ಯ ಮಾಣೇ ತು ದೇವಗಂಧರ್ವಚಾರಣೈಃ |
ತತೋ ಗಂಭೀರನಿಹಾರಾದಂ ಘೋರವರ್ಮಾಯುಧಧ್ವಜಮ್ ||

ಅನೀಕಂ ಯಾತುಥಾನಾನಾಂ ಸಮಂತಾತ್ ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯತ |
ಸಿಂಹನಾದಂ ವಿಸೃಜತಾಮನ್ಯೋನ್ಯಮಭಿಗರ್ಜತಾಮ್ || ೨೮

ರಾಜರ್ಷಿಗಳೂ ಸಿದ್ಧರೂ ವಿದ್ಯಾಧರಾದಿ ದೇವಗಣಗಳೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರೂ
ವಿಮಾನಾರೂಢರಾದ ದೇವತೆಗಳೂ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರು
(೨೪). ಶ್ರೀರಾಮನಾದರೋ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ
ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ನಿಂತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಕಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳೂ
ಭಯದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿದವು. ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಯಾರಿಗೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಷ್ಟ
ವನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಅಂಥ ಮಹಾಪುರುಷನ ರೂಪವು ಈಗ ಹಿಂದೆಂದೂ
ಕಾಣದ ರೌದ್ರಕಳೆಯನ್ನು ತಳೆಯಿತು. (ರಾಕ್ಷಸರ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೈರಸಿ
ಕೊಂಡು) ಕುದ್ಧನಾದ ಆತನು ಪಿನಾಕಧಾರಿಯಾದ ರುದ್ರನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದನು
(೨೫-೨೬). ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿಗಳು ಆ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳು
ತ್ತಿರಲಾಗಿ, ಕೋಲಾಹಲಶಬ್ದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರ ಪಡೆಯು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ
ಗೋಚರಿಸಿತು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಬಲವಾದ ಕವಚಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಭಯಂಕರ
ವಾದ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಧ್ವಜಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಸಿಂಹನಾದ
ವನ್ನು ಗೈಯುತ್ತ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿ ಹೊಂಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೭-೨೮).

ಪಂಚನಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಸೈನ್ಯಾವನುದರ್ಶಃ

ಅನಷ್ಟಬೃಧನುಂ ರಾನುಂ ಕೃದ್ಧಂ ಚ ರಿಪುಘಾತಿನಮ್ |

ದದರ್ಶಾಶ್ರಮನುಮಾಗಮ್ಯ ಖರಃ ಸಹ ಪುರಃಸರೈಃ ||

೧

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಶರಂ ಚಾಪಮುದ್ಯಮ್ಯ ಖರನಿಃಸ್ವನಮ್ |

ರಾನುಸ್ಯಾಭಿನುಖಂ ಸೂತಂ ಚೋದ್ಯತಾನಿತ್ಯಚೋದಯತ್ || ೨

ಸ ಖರಸ್ಯಾಜ್ಞಯಾ ಸೂತಸ್ತುರಗಾನ್ ಸಮಚೋದಯತ್ |

ಯತ್ರ ರಾನೋ ನುಹಾಬಾಹುರೇಕೋ ಧೂನ್ವನ್ ಸ್ಥಿತೋ ಧನುಃ ||

ತಂ ತು ನಿಷ್ಪ್ರತಿತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವೇ ತೇ ರಜನೀಚರಾಃ |

ನರ್ದಮಾನಾ ನುಹಾನಾದಂ ಸಚಿವಾಃ ಪರ್ಯವಾರಯನ್ || ೪

ಸ ತೇಷಾಂ ಯಾತುಧಾನಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ರಥಗತಃ ಖರಃ |

ಬಭೂವ ಮಧ್ಯೇ ತಾರಾಣಾಂ ಲೋಹಿತಾಂಗ ಇವೋದಿತಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೫

ಖರನ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಯುದ್ಧ

ಖರನು ತನ್ನ ಸೇನಾವಡೆಯೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ, ವೈರಿಗಳನ್ನು ವಧಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೃದ್ಧನಾಗಿ ಕೋದಂಡವನ್ನು ಊರಿಕೊಂಡು ಸಜ್ಜಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡನು (೧). ಕೂಡಲೇ ಖರನು ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು 'ಸಾರಥಿ, ರಾಮನಿರುವೆಡೆಗೆ ರಥವನ್ನು ಓಡಿಸು!' ಎಂದು ಕರೋರಧ್ವನಿಯಿಂದ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಆಜ್ಞಾನುಬಾಹುವಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ರ್ಪುಂಕರಿಸುತ್ತ ಒಂಟಿಗನಾಗಿ ನಿಂತೆಡೆಗೆ, ಖರನ ಸಾರಥಿಯು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ದೌಡಾಯಿಸಿದನು (೨-೩). ಹೀಗೆ ಖರನು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನ ಸಚಿವರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಅವನ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಸುತ್ತುವರಿದು ಜೊತೆಗೂಡಿ ಬರುತ್ತಿರಲು, ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂಗಾರಕ

ತತಃ ಶರಸಹಸ್ರೇಣ ರಾಮನುಪ್ರತಿಮಾಜಸಮ್ |

ಅರ್ಧಯಿತ್ವಾ ಮಹಾನಾದಂ ನನಾದ ಸಮರೇ ಖರಃ || ೬

ತತಸ್ತಂ ಭೀನುಧನ್ವಾನಂ ಕ್ರುದ್ಧಾಃ ಸರ್ವೇ ನಿಶಾಚರಾಃ |

ರಾಮಂ ನಾನಾವಿಭ್ಯಃ ಶಸ್ತ್ರೈರಭ್ಯವರ್ಷಂತ ದುರ್ಜಯಮ್ || ೭

ಮುದ್ಗರೈಃ ಪಟ್ಟಿಶೈಃ ಶೂಲೈಃ ಪ್ರಾಸೈಃ ಖಡ್ಗೈಃ ಪರತ್ವದೈಃ |

ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಸಮರೇ ರಾಮಂ ನಿಜಘ್ನಾ ರೋಷತತ್ಪರಾಃ || ೮

ತೇ ಬಲಾಹಕಸಂಕಾಶಾ ಮಹಾನಾದಾ ಮಹಾಜಸಃ |

ಅಭ್ಯಧಾವಂತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ರಥೈರ್ವಾಜಿಭಿರೇವ ಚ || ೯

ಗಜೈಃ ಪರ್ವತಕೂಟಾಭೈ ರಾಮಂ ಯುದ್ಧೇ ಜಿಘಾಂಸವಃ |

ತೇ ರಾಮೇ ಶರವರ್ಷಾಣಿ ವ್ಯಸೃಜನ್ ರಕ್ಷಸಾಂ ಗಣಾಃ || ೧೦

ಶೈಲೇಂದ್ರಮಿನ ಧಾರಾಭಿರ್ವರ್ಷಮಾಣಾ ಬಲಾಹಕಾಃ |

ಸ ತೈಃ ಪರಿವೃತೋ ಘೋರೈ ರಾಘವೋ ರಕ್ಷಸಾಂ ಗಣೈಃ || ೧೧

ನಂತೆ ಖರನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೪-೫). ಕಾಳಗವು ತೊಡಗಿತು. ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ಖರನು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸಿಂಹನಾದಮಾಡಿದನು. ಉಗ್ರಚಾಪವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅವುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಅರ್ಜುನನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ನಿಶಾಚರರೆಲ್ಲರೂ ಕ್ರುದ್ಧರಾಗಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅವನಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು (೬-೭). ಮುದ್ಗರ, ವಟ್ಟಿಶ, ಶೂಲ, ಪ್ರಾಸ, ಖಡ್ಗ, ಕೊಡಲಿ ಮುಂತಾದ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದರು. ನಾಹಸಿಗಳಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಮುಗಿಲುಗಳಂತೆ ಗುಡುಗುತ್ತ ರಥಗಳನ್ನೂ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ಓಡಿಸುತ್ತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬಂದರು (೮-೯). ಕೆಲವರು ಬೆಟ್ಟದ ಶಿಖರಗಳಂತಿದ್ದ ಆನೆಗಳನ್ನೇರಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಮುತ್ತಿದರು. ಅವರು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಬಂದು ಬಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದರು. ಮೋಡಗಳು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುವಾಗ ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿರುವ ವರ್ಷತರಾಜನಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದನು !

ತಿಥಿಷ್ಠಿವ ನುಹಾದೇವೋ ವೃತಃ ಪರಿಷದಾಂ ಗಣೈಃ |
 ತಾನಿ ಮುಕ್ತಾನಿ ಶಸ್ತ್ರಾಣಿ ಯಾತುಧಾನ್ಯೈಃ ಸ ರಾಘವಃ || ೧೨
 ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ವಿಶಿಖೈರ್ನದೋಘಾನಿವ ಸಾಗರಃ |
 ಸ ತೈಃ ಪ್ರಹರಣೈರ್ಘೋರೈರ್ಭಿನ್ನಗಾತ್ರೋ ನ ವಿದ್ಯಥೇ || ೧೩
 ರಾನುಃ ಪ್ರದೀಪ್ತೈರ್ಬಹುಭಿರ್ವಜ್ರೈರಿವ ನುಹಾಚಲಃ |
 ಸ ವಿದ್ಧಃ ಕ್ಷತಜಾದಿಗ್ಧಃ ಸರ್ವಗಾತ್ರೇಷು ರಾಘವಃ || ೧೪
 ಬಭೂವ ರಾನುಃ ಸಂಧ್ಯಾಭೈರ್ದಿವಾಕರ ಇನಾವೃತಃ |
 ವಿಷೇದುರ್ದೇವಗಂಧರ್ವಾಃ ಸಿದ್ಧಾಶ್ಚ ಪರಮುಷ್ಕಯಃ || ೧೫
 ಏಕಂ ಸಹಸ್ರೈರ್ಬಹುಭಿಸ್ತದಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಮಾವೃತಮ್ |
 ತತೋ ರಾನುಃ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧೋ ಮಂಡಲೀಕೃತಕಾರ್ಮುಕಃ || ೧೬
 ಸಸರ್ಜ ನಿಶಿತಾನ್ ಬಾಣಾನ್ ಶತಶೋಽಥ ಸಹಸ್ರಶಃ |
 ದುರಾವಾರಾನ್ ದುರ್ವಿಷಹಾನ್ ಕಾಲದಂಡೋಪಮಾನ್ ರಣೇ ||

ಘೋರಾಕಾರದ ರಾಕ್ಷಸರು ಸುತ್ತಲೂ ಮುತ್ತಿಗೆಹಾಕಿರಲು, ಪ್ರದೋಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಥಗಣಗಳಿಂದ ಪರಿವೃತನಾದ ಮಹೇಶ್ವರನಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಗೋಚರಿಸಿದನು (೧೦-೧೧). ಆ ದೈತ್ಯರು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಸಾಯಕಗಳಿಂದ ಎದುರಿಸಿ ಕತ್ತರಿಸಿಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು. ನದೀಪ್ರವಾಹಗಳು ಕಡಲಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಆಡಗುವಂತೆ, ಅವರ ಶಸ್ತ್ರಪರಂಪರೆಗಳು ರಾಘವನ ಬಳಿಗೆ ತೂರಿ ಬಿದ್ದು ಕರಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು ! ದೈತ್ಯರ ಘೋರಾಯುಧಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಗಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯಗಳಾದರೂ ಆತನು ಲಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ (೧೨-೧೩). ಸಿಡಿಲುಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಪರ್ವತರಾಜನು ಗಮನಿಸುವನೆ ? ಶ್ರೀರಾಮನ ದೇಹವು ರಕ್ತದಿಂದ ನೆನೆಯಲು, ಸಂಜೆಯ ಕೆಮ್ಮೋಡಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಅವನು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ದೇವಗಂಧರ್ವರೂ ಸಿದ್ಧರೂ ಋಷಿಗಳೂ ವೃಥೆಪಡುತ್ತಿದ್ದರು (೧೪-೧೫). ಒಬ್ಬ ರಾಮನನ್ನು ಸಾವಿರಾರು ರಾಕ್ಷಸರು ಮುತ್ತಿದರಲ್ಲ — ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಚಿಂತೆಯಾಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರನಾಗಿ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸೆಳೆದು ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರ

ಮುನೋಚ ಲೀಲಯಾ ರಾಮಃ ಕಂಕಪತ್ರಾ ನಜಿಹ್ಮಗಾನ್ |
ತೇ ಶರಾಃ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯೇಷು ಮುಕ್ತಾ ರಾಮೇಣ ಲೀಲಯಾ || ೧೮
ಆದದೂ ರಕ್ಷಸಾಂ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಪಾಶಾಃ ಕಾಲಕೃತಾ ಇವ |
ಭಿತ್ತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸದೇಹಾಂಸ್ತಾಂಸ್ತೇ ಶರಾ ರುಧಿರಾಪ್ಲುತಾಃ || ೧೯
ಅಂತರಿಕ್ಷಗತಾ ರೇಜುರ್ದೀಪ್ತಾಗ್ನಿಸಮತೇಜಸಃ |
ಅಸಂಖ್ಯೇಯಾಸ್ತು ರಾಮಸ್ಯ ಸಾಯಕಾಶ್ಚಾ ಪಮುಂಡಲಾತ್ || ೨೦
ವಿನಿಷ್ಠೇತುರತೀವೋಗ್ರಾ ರಕ್ಷಃಪ್ರಾಣಾಪಹಾರಿಣಃ |
ಧನೂಂಷಿ ಚ ಧ್ವಜಾಗ್ರಾಣಿ ವರ್ಮಾಣಿ ಚ ಶಿರಾಂಸಿ ಚ || ೨೧
ಬಾಹೂನ್ ಸಹಸ್ತಾಭರಣಾನ್ ಊರೂನ್ ಕರಿಕರೋಪಮಾನ್ |
ಚಿಚ್ಛೇದ ರಾಮಃ ಸಮರೇ ಶತಶೋಫ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೨೨
ಹಯಾನ್ ಕಾಂಚನಸಂನಾಹಾನ್ ರಥಯುಕ್ತಾನ್ ಸಸಾರಥೀನ್ |
ಗಜಾಂಶ್ಚ ಸಗಜಾರೋಹಾನ್ ಸಹಯಾನ್ ಸಾದಿಸಸ್ತಥಾ || ೨೩

ಗಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರ ಮೇಲೆ ಒಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ನಿವಾರಿಸಲು ಅಶಕ್ಯವೂ ತಡೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವೂ ಆದ ಆ ಬಾಣಗಳು ಯಮದಂಡದಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರಮೇಲೆ ಎರಗುತ್ತಿದ್ದವು (೧೬-೧೭). ನೇರವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಗುರಿಯನ್ನು ತಾಗುವ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಯಾವ ಆಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಲೀಲೆಯಿಂದ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವು ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಕಾಲಪಾಶಗಳಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರ ತೊಡಗಿದವು. ಆ ಶರಗಳು ರಾಕ್ಷಸರ ದೇಹಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗಿದವು (೧೮-೧೯). ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಂಡಲಾಕಾರದ ಕೋದಂಡದಿಂದ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅತ್ಯುಗ್ರ ಬಾಣಗಳು ಚಿಮ್ಮಿ ಬಂದು ರಾಕ್ಷಸರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರಿದವು. ರಾಕ್ಷಸರ ಬಿಲ್ಲು-ಬಾವುಟಗಳನ್ನೂ ಕವಚ-ಕಂಧರಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಡೆಕಡೆ ಕೆಡವಿದನು. ಹಸ್ತಾಭರಣಗಳಿದ್ದ ಅವರ ಬಾಹುಗಳನ್ನೂ ಕರಿಕರಗಳಂತಿದ್ದ ತೊಡೆಗಳನ್ನೂ ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲಿದನು (೨೦-೨೨). ಆತನ ಕೋದಂಡದ ಹೆದೆಯಿಂದ ನೆಗೆದುಬಂದ ಬಾಣಗಳು ಬಂಗಾರದಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಕುದುರೆ-ಸಾರಥಿ-

ಚಿಚ್ಛಿದುರ್ಬಿಭಿದುಶ್ಚಾ ಪಿ ರಾಮಚಾಪಗುಣಾಚ್ಚುತಾಃ |
 ಪದಾತೀನ್ ಸಮರೇ ಹತ್ವಾ ಹ್ಯನಯದ್ಯನುಸಾದನಮ್ || ೨೪

ತತೋ ನಾಲೀಕನಾರಾಚೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣಾಗೈಶ್ಚ ವಿಕರ್ಣಿಭಿಃ |
 ಭೀಮನಾರ್ತಸ್ವರಂ ಚಕ್ರುರ್ಭಿದ್ಯಮಾನಾ ನಿಶಾಚರಾಃ || ೨೫

ತತ್ಸೈನ್ಯಂ ನಿಶಿತೈರ್ಬಾಣೈರದ್ವಿತಂ ಮರ್ಮಭೇದಿಭಿಃ |
 ರಾಮೇಣ ನ ಸುಖಂ ಲೇಭೇ ಶುಷ್ಕಂ ವನಮಿನಾಗ್ನಿನಾ || ೨೬

ಕೇಚಿದ್ವೀನುಬಲಾಃ ಶೂರಾಃ ಶೂಲಾನ್ ಖಡ್ಗಾನ್ ಪರಶ್ವಧಾನ್ |
 ರಾಮಸ್ಯಾಭಿಮುಖಂ ಗತ್ವಾ ಚಿಕ್ಷಿಪುಃ ಪರಮಾಯುಧಾನ್ || ೨೭

ತಾನಿ ಬಾಣೈರ್ಮಹಾಬಾಹುಃ ಶಸ್ತ್ರಾಣ್ಯಾನಾರ್ಯ ರಾಘವಃ |
 ಜಹಾರ ಸಮರೇ ಪ್ರಾಣಾಂಶ್ಚಿಚ್ಛೇದ ಚ ಶಿರೋಧರಾನ್ || ೨೮

ತೇ ಛಿನ್ನಶಿರಸಃ ಪೇತುಶ್ಚಿನ್ನವರ್ಮಶರಾಸನಾಃ |
 ಸುಪರ್ಣವಾತವಿಕ್ಷಿಪ್ತಾ ಜಗತ್ಯಾಂ ಸಾದಸಾ ಯಥಾ || ೨೯

ರಥಗಳನ್ನೂ ಗಜ-ಗಜಾರೋಹಿಗಳನ್ನೂ ಅಶ್ವ-ಆಶ್ವಾರೋಹಿಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿ
 ಕೆಡವಿದವು ; ಸೀಳಿ ಬಿಸುಟವು. ವದಾತಿಗಳು ಸತ್ತು ಯಮಲೋಕವನ್ನು
 ಸಾರಿದರು (೨೩-೨೪). ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೊನಚಾದ ನಾಲೀಕ, ನಾರಾಚ,
 ವಿಕರ್ಣಿಗಳೆಂಬ* ಬಾಣಗಳಿಂದ ನಿಶಾಚರರನ್ನು ಛಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಡಿದುರುಳಿಸು
 ತ್ತಿರಲು, ಅವರು ಆತ್ಮಸ್ವರದಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅರಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರ್ಮಭೇದಕ
 ಗಳಾದ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧಾಳಿಯೆಬ್ಬಿಸಲು, ರಾಕ್ಷಸವಡಿಗೆ
 ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಒಣಮರಗಳ ಕಾಡಿಗೆ ಕಿಚ್ಚು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು (೨೫-
 ೨೬). ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸರು ಶ್ರೀರಾಮನೆದುರಿಗೆ ನುಗ್ಗಿ
 ಹೋಗಿ, ಶೂಲ, ಖಡ್ಗ, ಪರಶು - ಮೊದಲಾದ ಭಯಂಕರಾಯುಧಗಳನ್ನು
 ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಎಸೆದರು. ಶೂರಾಗ್ರೇಸರನಾದ ರಾಘವನು ಅವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ
 ಬಾಣಗಳಿಂದ ತಡೆದು, ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ಕೊರಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು
 (೨೭-೨೮). ಅವರ ಕವಚಗಳು ಹರಿದು, ಕಾರ್ಮುಕಗಳು ಮುರಿದು, ತಲೆಗಳು

* ನಾಲೀಕ = ಉಕ್ಕಿನ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಬಾಣ, ನಾರಾಚ = ಉಕ್ಕಿನಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ
 ಬಾಣ, ವಿಕರ್ಣಿ = ಅಂಕುಶದಂತೆ ತುದಿಯುಳ್ಳ ಬಾಣ.

ಅವಶಿಷ್ಟಾಶ್ಚ ಯೇ ತತ್ರ ನಿಷಣ್ಣಾಶ್ಚ ನಿಶಾಚರಾಃ |

ಖರನೇನಾಭ್ಯಧಾನಂತ ಶರಣಾರ್ಥಂ ಶರಾದಿತಾಃ || ೩೦

ತಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಪುನರಾದಾಯ ಸಮಾಶ್ವಾಸ್ಯ ಚ ದೂಷಣಃ |

ಅಭ್ಯಧಾನತ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಕೃದ್ಧೋ ರುದ್ರನಿನಾಂತಕಃ || ೩೧

ನಿನ್ಯತ್ತಾಸ್ತು ಪುನಃ ಸರ್ವೇ ದೂಷಣಾಶ್ರಯನಿರ್ಭಯಾಃ |

ರಾನುನೇನಾಭ್ಯಧಾನಂತ ಸಾಲತಾಲಶಿಲಾಯುಧಾಃ || ೩೨

ಶೂಲಮುದ್ಗರಹಸ್ತಾಶ್ಚ ಚಾಪಹಸ್ತಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |

ಸೃಜಂತಃ ಶರವರ್ಷಾಣಿ ಶಸ್ತ್ರವರ್ಷಾಣಿ ಸಂಯುಗೇ || ೩೩

ದ್ರುಮವರ್ಷಾಣಿ ಮುಂಚಂತಃ ಶಿಲಾವರ್ಷಾಣಿ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |

ತದ್ಬಭೂನಾದ್ಭುತಂ ಯುದ್ಧಂ ತುಮುಲಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ ||

ರಾನುಸ್ಯ ಚ ಮಹಾಘೋರಂ ಪುನಸ್ತೇಷಾಂ ಚ ರಕ್ಷಸಾಮ್ |

ತೇ ಸಮಂತಾದಭಿಕ್ರುದ್ಧಾ ರಾಘವಂ ಪುನರಭ್ಯಯುಃ || ೩೪

ತರಿದುಹೋಗಲು, ಗರುಡನ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ವಾಯುವೇಗಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮರಗಳಂತೆ ರಾಕ್ಷಸರು ನೆಲಕ್ಕೆ ಉರುಳಿದರು ಅಳಿದುಳಿದ ರಾಕ್ಷಸರು ರಾಮಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿದು ವಿಷಣ್ಣರಾಗಿ ಖರನನ್ನು ಮರೆಹೊಕ್ಕರು (೨೯-೩೦). ಆಗ (ಸೇನಾಪತಿಯಾದ) ದೂಷಣನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಂತೈಸಿ ಅವರನ್ನು ಕೂಡಿ ಕೊಂಡು ಕೃದ್ಧನಾಗಿ, ಯಮನು ರುದ್ರನನ್ನೆದುರಿಸಿದಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದನು. ದೂಷಣನು ಬಂದುದರಿಂದ ಆ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಧೈರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿತು ಅವರು ಸಾಲವೃಕ್ಷ, ತಾಳೆಮರ ಮತ್ತು ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದರು (೩೧-೩೨). ಕೆಲವರು ಶೂಲ, ಮುದ್ಗರ ಮತ್ತು ಬಿಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಶಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬೀಸುತ್ತ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಿದರು. ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸರು ಮರಗಳನ್ನು ಬೀಸಿ ಎಸೆಯುತ್ತ ಬಂಡೆಗಳನ್ನು ತೂರುತ್ತ ಬಂದರು. ಮೈನವೀಳಿಸುವಂತೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ತುಮುಲ ಯುದ್ಧವಾರಂಭವಾಯಿತು (೩೩-೩೪). ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಮಹಾ ಘೋರವಾದ ಕದನವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ರಾಕ್ಷಸರು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಂದು

ತೈಶ್ಠ ಸರ್ವಾ ದಿಶೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರದಿಶಶ್ಚ ಸಮಾವೃತಾಃ |
 ರಾಕ್ಷಸೈರುದ್ಯುತಪ್ರಾಸೈಃ ಶರವರ್ಷಾಭಿವರ್ಷಿಭಿಃ || ೩೬
 ಸ ಕೃತ್ವಾ ಭೈರನಂ ನಾದನುಸ್ರಂ ಪರನುಭಾಸ್ವರಮ್ |
 ಸಂಯೋಜಯತ ಗಾಂಧರ್ವಂ ರಾಕ್ಷಸೇಷು ಮಹಾಬಲಃ || ೩೭
 ತತಃ ಶರಸಹಸ್ರಾಣಿ ನಿಯಂಯುಶ್ಚಾ ಪನುಂಡಲಾತ್ |
 ಸರ್ವಾ ದಶ ದಿಶೋ ಬಾಣೈರಾವಾರ್ಯಂತ ಸಮಾಗತೈಃ || ೩೮
 ನಾದದಾನಂ ಶರಾನ್ ಘೋರಾನ್ ಮುಂಚಂತಂ 'ಶಿಲೀಮುಖಾನ್ |
 ವಿಕರ್ಷಮಾಣಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಶರಾರ್ದಿತಾಃ || ೩೯
 ಶರಾಂಭಕಾರಮಾಕಾಶಮಾವೃಣೋತ್ ಸದಿನಾಕರಮ್ |
 ಬಭೂವಾವಸ್ಥಿತೋ ರಾಮಃ ಪ್ರವನುನ್ನಿವ ತಾನ್ ಶರಾನ್ || ೪೦
 ಯುಗಪತ್ ಪತಮಾನೈಶ್ಚ ಯುಗಪಚ್ಚ ಹತೈರ್ಭೃಶಮ್ |
 ಯುಗಪತ್ ಪತಿತ್ವೈಶ್ಚೈವ ವಿಕೀರ್ಣಾ ವಸುಧಾಭವತ್ || ೪೧

ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು. ವ್ರಾಸಗಳಿಂದಲೂ ಶರವೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಡೆ
 ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದೈತ್ಯರು ದಿಗ್‌ದಿಗಂತರಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು
 ವೀರಾಗ್ರಜೆಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಂದು ಸಲ ಸಿಂಹನಾದವನ್ನು ಮಾಡಿ,
 ಧಳಧಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಂಧರ್ವಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೂಡಿದನು (೩೫-೩೬) ಆಗ
 ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ನೆಳೆದಿದ್ದ ಕೋದಂಡದಿಂದ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಬಾಣಗಳು
 ಚಿಮ್ಮತೊಡಗಿದವು. ಹತ್ತು ದಿಕ್ಪುಗಳನ್ನು ಅವು ಮುಚ್ಚಿ ಬಿಟ್ಟವು (ಶ್ರೀರಾಮನ
 ಕೈಚಳಕವು ಹೇಗಿತ್ತೆಂದರೆ) ಅವನು ಘೋರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು (ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ)
 ಹಿರಿಯುವುದಾಗಲಿ, ಹೂಡಿ ಹೆದೆಯನ್ನು ಮೀಟುವುದಾಗಲಿ, ಅವನ್ನು
 ಬಿಡುವುದಾಗಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಕಾಣದಾದರು ಅಸ್ತ್ರಗಳ ಹೊಡೆತವನ್ನು ಮಾತ್ರ
 ಕಂಡರು! (೩೮-೩೯). ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಣಗಳು ಆಕಾಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಲು
 ಸೂರ್ಯನು ಮರೆಯಾದನು ; ಕತ್ತಲೆ ಕವಿಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಾಣ
 ಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಉಗುಳುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರಿತು! (೪೦).
 ಸಾವಿರಾರು ಬಾಣಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಚಿಮ್ಮಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಿಮ್ಮುವಾಗಲೇ

ನಿಹತಾಃ ಪತಿತಾಃ ಕ್ಷೀಣಾಶ್ವಿನ್ನಾ ಭಿನ್ನಾ ವಿದಾರಿತಾಃ |

ತತ್ರ ತತ್ರ ಸ್ಮ ದೃಶ್ಯಂತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಸ್ತೇ ಹತಸ್ತಶಃ || ೪೨

ಸೋಷ್ಣೀಷೈರುತ್ತಮಾಂಗೈಶ್ಚ ಸಾಂಗದೈರ್ಬಾಹುಭಿಸ್ತಥಾ |

ಊರುಭಿರ್ಜಾನುಭಿಶ್ಚಿನ್ನೈರ್ನಾನಾರೂಪವಿಭೂಷಣೈಃ || ೪೨

ಹಯೈಶ್ಚ ದ್ವಿಪಮುಖೈಶ್ಚ ರಥೈರ್ಭಿನ್ನೈರನೇಕಶಃ |

ಚಾನುರೈರ್ಯಜನೈಶ್ಚ ತ್ವಷ್ಟೈರ್ಜೈರ್ನಾನಾವಿಧೈರಸಿ || ೪೪

ರಾನುಸ್ಯ ಬಾಣಾಭಿಹತೈರ್ವಿಚಿತ್ರೈಃ ಶೂಲಪಟ್ಟೈಃ |

ವಿಚ್ಛಿನ್ನೈಃ ಸಮರೇ ಭೂಮಿರ್ವಿಕೀರ್ಣಾ ಭೂದ್ಭಯಂಕರಾ || ೪೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಕ್ಷಸರು ಹತರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹತರಾಗುವಾಗಲೇ ಉರುಳಿಬೀಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸತ್ತಿರುಳಿದವರಿಂದ ರಣಭೂಮಿಯು ತುಂಬಿಹೋಯಿತು. ಪೆಟ್ಟುಬಿದ್ದೊಡನೆ ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸರು ಸತ್ತರು; ಕೆಲವರು ಬಿದ್ದರು; ಕೆಲವರು ಕಂಠಗತವ್ರಾಣ ರಾದರು; ಕೆಲವರ ದೇಹಗಳು ಎರಡು ಸೀಳಾದವು; ಕೆಲವರ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿದವು; ಕೆಲವರ ಶರೀರಗಳು ಬಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟವು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಹೀಗೆ ಸತ್ತುಬಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೪೧-೪೨). ಆ ರಣಭೂಮಿ ಯಲ್ಲಿ ತಲೆಕಟ್ಟುಗಳಿರುವ ತಲೆಗಳೂ ಭುಜಕೀರ್ತಿಗಳಿರುವ ಬಾಹುಗಳೂ ಹರಡಿದವು. ತುಂಡರಿಸಿದ ತೊಡೆಗಳೂ ಮೊಳಕಾಲುಗಳೂ ತುಂಬಿದವು. ವಿವಿಧ ಭೂಷಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಕುದುರೆಗಳೂ ಆನೆಗಳೂ ಸತ್ತುಬಿದ್ದವು. ರಥಗಳು ಚೂರುಚೂರಾದವು. ನಾನಾಬಗೆಯ ಚಾನುರ, ಬೀಸಣಿಗೆ, ಭತ್ತಿ, ಬಾವುಟಗಳು ಚಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದವು (೪೩-೪೪). ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಣ ಜಾಲಗಳಿಂದ ತುಂಡುತುಂಡಾದ ಶೂಲ, ಪಟ್ಟಿಶ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿಬಿದ್ದಿರಲು, ಆ ರಣಭೂಮಿಯು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೪೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಡ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದೂಷಣಾದಿವಧಃ

ದೂಷಣಸ್ತು ಸ್ವಕಂ ಸೈನ್ಯಂ ಹನ್ಯಮಾನಂ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ಸಃ |
ಸಂದಿದೇಶ ಮಹಾಬಾಹುರ್ಭೀಮನೇಗಾನ್ ದುರಾಸದಾನ್ || ೧

ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಪಂಚಸಾಹಸ್ರಾನ್ ಸಮರೇಷ್ವನಿನರ್ತಿನಃ |
ತೇ ಶೂಲೈಃ ಪಟ್ಟಿಶೈಃ ಖಡ್ಗೈಃ ಶಿಲಾನರ್ಘೈರ್ದ್ರೂಮೈರಪಿ || ೨

ಶರವರ್ಷೈರವಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ವನ್ಯಷುಸ್ತಂ ಸಮಂತತಃ |
ಸ ದ್ರುಮಾಣಾಂ ಶಿಲಾನಾಂ ಚ ವರ್ಷಂ ಪ್ರಾಣಹರಂ ಮಹತ್ || ೩

ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಘವಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣಸಾಯಕೈಃ |
ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಚ ತದ್ವರ್ಷಂ ನಿಮಿಲಿತ ಇನರ್ಷಭಃ || ೪

ರಾಮಃ ಕ್ರೋಧಂ ಪರಂ ಭೇಜೇ ವಧಾರ್ಥಂ ಸರ್ವರಕ್ಷಸಾಮ್ |
ತತಃ ಕ್ರೋಧಸಮಾವಿಷ್ಟಃ ಪ್ರದೀಪ್ತ ಇವ ಪಾನಕಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೬

ದೂಷಣನೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ವಧೆ

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಡೆಯವರು ಸತ್ತು ಒರಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ದೂಷಣನು ಐದುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ನಾಹಸಿಗಳೂ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗುವಂತೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟತಕ್ಕವರಲ್ಲ. ಅವರು ಶೂಲ, ವಟ್ಟಿಶ, ಕತ್ತಿ, ಕಲ್ಲು, ಮರಗಳಿಂದ ಹೊಯ್ಯುತ್ತ ಬಾಣದ ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಮುತ್ತಿದರು (೧-೨). ವ್ರಾಣಾವಾಯವನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡುವ ಆ ಹೊಡೆತಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಎದುರಿಸಿದನು. ಆ ವೀರನು ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಿ ಹೋರಾಡುವ ಮಹಾವೃಷಭದಂತೆ, ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ

ಶರೈರನಾಕಿರತ್ ಸೈನ್ಯಂ ಸರ್ವತಃ ಸಹದೂಷಣಮ್ |

ತತಃ ಸೇನಾಪತಿಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ದೂಷಣಃ ಶತ್ರುದೂಷಣಃ || ೬

ಶರೈರಶನಿಕಲ್ಪೈಸ್ತಂ ರಾಘವಂ ಸಮನಾಕಿರತ್ |

ತತೋ ರಾಮಃ ಸುಸಂಕ್ರುದ್ಧಃ ಹ್ವರೇಣಾಸ್ಯ ಮಹದ್ಧನುಃ || ೭

ಚಿಚ್ಛೇದ ಸಮರೇ ನೀರಶ್ಚ ತುರ್ಭಿಶ್ಚ ತುರೋ ಹಯಾನ್ |

ಹತ್ವಾ ಚಾಶ್ವಾನ್ ಶರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರರ್ಧಚಂದ್ರೇಣ ಸಾರಥೀಃ || ೮

ಶಿರೋ ಜಹಾರ ತದ್ರಕ್ಷಸ್ತಿ ಭರ್ವಿನ್ಮಾಧ ವಕ್ಷಸಿ |

ಸ ಚ್ಛಿನ್ನಧನ್ವಾ ನಿರಥೋ ಹತಾಶ್ವೋ ಹತಸಾರಥಿಃ || ೯

ಜಗ್ರಾಹ ಗಿರಿಶೃಂಗಾಭಂ ಪರಿಘಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ |

ನೇಷ್ಟಿತಂ ಕಾಂಚನೈಃ ಪಟ್ಟೈರ್ದೇವಸೈನ್ಯಪ್ರಮರ್ದನಮ್ || ೧೦

ಅಯಸೈಃ ಶಂಕುಭಿಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈಃ ಕೀರ್ಣಂ ಪರವಸೋಕ್ಷಿತಮ್ |

ವಜ್ರಾಶನಿಸಮಸ್ಪರ್ಶಂ ಪರಗೋಪುರದಾರಣಮ್ || ೧೧

ಬೆಂಕಿಯಾದನು (೩-೫). ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ದೂಷಣನ ಮೇಲೆಯೂ ಶರಗಳ ಮಳೆಗರೆದನು. ಆಗ ಶತ್ರುದೂಷಣನೆನಿಸಿದ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ ದೂಷಣನು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಸಿಡಲಿನಂತಹ ಶರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ಸುರಿಸಿದನು. ರಾಘವನು ಹರಿತವಾದ ಬಾಣವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ದೂಷಣನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು (೬-೭). ಆ ಶೂರನು ನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳಿಂದ ದೂಷಣನ ನಾಲ್ಕು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು, ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸಾರಥಿಯ ತಲೆಯನ್ನು ತರಿದು, ಮೂರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಎದೆಗೆ ಹೊಡೆದನು. ದೂಷಣನ ಧನುಸ್ಸು ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಆಶ್ವಗಳು ಸತ್ತು ನಾರಥಿಯು ಹತನಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ ರಥದ ಆಶ್ರಯವೂ ತಪ್ಪಿತು (೮-೯). ಆಗ ದೂಷಣನು ಪರ್ವತದ ಶಿಖರದಂತಿದ್ದ, ನೋಡಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಮೈನವಿ ರೇಳಿಸುವ ಒಂದು ಪರಿಘಾಯುಧವನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡನು. ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನದ ವಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ಬಿಗಿಯಲಾಗಿತ್ತು. ದೇವತೆಗಳ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅದು ಹಿಂದೆ ನುಚ್ಚುನೂರು ಮಾಡಿತ್ತು (೧೦). ಚೂಪಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು.

ತ್ರಾಸನಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಕಾಂಚನಾಂಗದಭೂಷಣಮ್ |
ತಂ ಮಹೋರಗಸಂಕಾಶಂ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಪರಿಘಂ ರಣೇ || ೧೨

ದೂಷಣೋಽಭ್ಯದ್ರವದ್ರಾಢುಂ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಾ ನಿಶಾಚರಃ |
ತಸ್ಯಾಭಿಪತನಾನಸ್ಯ ದೂಷಣಸ್ಯ ಸ ರಾಘವಃ || ೧೩

ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಶರಾಭ್ಯಾಂ ಚಿಚ್ಛೇದ ಸಹಸ್ರಾಭರಣೌ ಭುಜೌ |
ಭ್ರಷ್ಟಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾಕಾಯಃ ಪಸಾತ ರಣಮೂರ್ಧನಿ || ೧೪

ಪರಿಘಶ್ಚಿನ್ನಹಸ್ತಸ್ಯ ಶಕ್ರಧ್ವಜ ಇವಾಗ್ರತಃ |
ಸ ಕರಾಭ್ಯಾಂ ವಿಕೀರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಪಸಾತ ಭುವಿ ದೂಷಣಃ || ೧೫

ನಿಷಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವಿಕೀರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಮನಸ್ವೀನ ಮಹಾಗಜಃ |
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ದೂಷಣಂ ನಿಹತಂ ರಣೇ || ೧೬

ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಂ ಸರ್ವಭೂತಾನ್ಯಪೂಜಯನ್ |
ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ಕ್ರುದ್ಧಾಸ್ತ್ರಯಃ ಸೇನಾಗ್ರಯಾಯಿನಃ || ೧೭

ಶತ್ರುಗಳ ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ನೆನೆದಿತ್ತು. ವಜ್ರದಂತೆ ಕರ್ತೋರವೂ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಉಗ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ವೈರಿಗಳ ವುರದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಪುಡಿವುಡಿ ಮಾಡಿತ್ತು (೧೧). ಸಕಲಭೂತಗಳನ್ನೂ ನಡುಗಿಸಬಲ್ಲುದಾಗಿತ್ತು. ಭುಜಕೀರ್ತಿ ಯಂತಿದ್ದ ಸುನರ್ಣಾಭರಣದಿಂದ ಭೂಷಿತವಾಗಿತ್ತು. ಕ್ರೂರಕರ್ಮಿಯಾದ ಆ ನಿಶಾಚರನು ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣಸರ್ವದಂತಿದ್ದ ಆ ವರಿಘವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದನು (೧೨). ದೂಷಣನು ಹಾಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲು, ರಾಘವನು ಎರಡು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಅವನ ಎರಡು ತೋಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಡಹಿದನು. ಅವನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ವರಿಘವು ಜಾರಿ ಇಂದ್ರಧ್ವಜದಂತೆ ರಣರಂಗ ದಲ್ಲಿ ಉರುಳಿಬಿದ್ದಿತು (೧೩-೧೪). ಹೀಗೆ ಕೈಗಳು ಕತ್ತರಿಸಿಬೀಳಲು ದೂಷಣನು ಎರಡು ಕೋರೆಗಳೂ ಮುರಿದ ಸಲಗನಂತೆ ದೊವ್ವನೆ ನೆಲದಮೇಲೆ ಸತ್ತುಬಿದ್ದನು. ಅವನು ಹತನಾಗಿ ಉರುಳಲು, (ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ) ಸಕಲದೇವಾದಿ ಗಳೂ ‘ಭಲಾ! ಭೇಷ್!’ ಎಂದು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನನ್ನು ಹೊಗಳಿದರು (೧೫-೧೬). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನಡೆಯ ನಾಯಕರಾದ ಮಹಾಕವಾಲ, ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷ, ಪ್ರನಾಥಿ — ಎಂಬ ಮೂವರು ರಾಕ್ಷಸರು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಧಾವಿಸಿ

ಸಂಹತ್ಯಾಚ್ಛದ್ರವನ್ ರಾನುಂ ನೃತ್ಯುಪಾಶಾನಪಾಶಿತಾಃ |
ನುಹಾಕಪಾಲಃ ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷಃ ಪ್ರಮಾಥೀ ಚ ಮಹಾಬಲಃ || ೧೮

ನುಹಾಕಪಾಲೋ ವಿಪುಲಂ ಶೂಲನುಡ್ಯಮ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಃ |
ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷಃ ಪಟ್ಟಿಶಂ ಗೃಹ್ಯ ಪ್ರಮಾಥೀ ಚ ಪರಶ್ವಧನ್ || ೧೯

ದೃಷ್ಟ್ವಾನಾಪತತಸ್ತೂರ್ಣಂ ರಾಘವಃ ಸಾಯಕೈಃ ಶಿತ್ಯೈಃ |
ತೀಕ್ಷ್ಣಾಕ್ಷೈಃ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಾನತಿಥೀನಿವ || ೨೦

ನುಹಾಕಪಾಲಸ್ಯ ಶಿರಶ್ಚಿಚ್ಛೇದ ಪರನೇಷುಭಿಃ |
ಅಸಂಖ್ಯೇಯೈಸ್ತು ಬಾಣಾಘೈಃ ಪ್ರಮಮಾಥ ಪ್ರಮಾಥಿನಮ್ ||

ಸ ಪಸಾತ ಹತೋ ಭೂಮೌ ವಿಟಿಪೀನ ಮಹಾದ್ರುಮಃ |
ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷಸ್ಯಾಕ್ಷೀಣೇ ತೀಕ್ಷ್ಣೈಃ ಪೂರಯಾಮಾಸ ಸಾಯಕೈಃ || ೨೨

ದೂಷಣಸ್ಯಾನುಗಾನ್ ಪಂಚ ಸಾಹಸ್ರಾನ್ ಕುಪಿತಃ ಕ್ಷಣಾತ್ |
ಬಾಣಾಘೈಃ ಪಂಚಸಾಹಸ್ರೈರನಯದ್ಯಮಸಾದನಮ್ || ೨೩

ಬಂದರು. ಮೃತ್ಯುಪಾಶವು ಅವರನ್ನು ಅತ್ತ ಜಗ್ಗುತ್ತಿತ್ತು (೧೭-೧೮). ಮಹಾ ಕವಾಲನು ಉದ್ದವಾದ ಶೂಲವನ್ನೂ ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷನು ಪಟ್ಟಿಶವನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಥಿಯು ಪರಶುವನ್ನೂ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಧಾವಿಸಿಬರುವುದನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿತಿತಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನಿತ್ತನು ! (ಮನೆಗೆ ಅತಿಥಿಗಳು ಬಂದಂತೆ) ರಣರಂಗದ ಅತಿಥಿಗಳು ಬಂದರೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು ! (೧೯-೨೦). ಉಗ್ರಶರಗಳಿಂದ ಮಹಾಕಪಾಲನ ಮಸ್ತಕವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ, ಬಾಣರಾಶಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಮಾಥಿಯನ್ನು ಮಥಿಸಿದನು. (ಬಾಣರಾಶಿಗಳು ಮೈಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರಲು) ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಹೆಮ್ಮರದಂತೆ ಸತ್ತು ಒರಗಿದನು. ಸ್ಥೂಲಾಕ್ಷನ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತೂರಿಸಿ ಅವನನ್ನು ತೀರಿಸಿದನು (೨೧-೨೨). ಕ್ರೌಢನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ದೂಷಣನೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಐದುನಾವಿರ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಐದುಸಾವಿರ

ದೂಷಣಂ ನಿಹತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಸ್ಯ ಚೈವ ಪದಾನುಗಾನ್ |
 ವ್ಯಾದಿದೇಶ ಖರಃ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಸೇನಾಧ್ಯಕ್ಷಾನ್ ಮಹಾಬಲಾನ್ || ೨೪
 ಅಯಂ ವಿನಿಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ದೂಷಣಃ ಸಪದಾನುಗಃ |
 ಮಹತ್ತ್ವಾ ಸೇನಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ಯುದ್ಧಾನ್ ರಾನುಂ ಕುಮಾನುಷಮ್
 ಶಸ್ತ್ರೈರ್ನಾನಾವಿಧಾಕಾರೈರ್ಹನಧ್ವಂ ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಾಃ |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಖರಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾನುಮೇವಾಭಿದುದ್ರುನೇ || ೨೫
 ಶೈನಗಾಮೀ ಪೃಥುಗ್ರೀವೋ ಯಜ್ಞಶತ್ರುರ್ವಿಹಂಗಮಃ |
 ದುರ್ಜಯಃ ಕರವೀರಾಕ್ಷಃ ಪರುಷಃ ಕಾಲಕಾರ್ಮುಕಃ || ೨೬
 ಮೇಘಮಾಲೀ ಮಹಾಮಾಲೀ ಸರ್ವಾಸ್ಯೋ ರುಧಿರಾಶನಃ |
 ದ್ವಾದಶೈತೇ ಮಹಾವೀರ್ಯಾ ಬಲಾಧ್ಯಕ್ಷಾಃ ಸಸೈನಿಕಾಃ || ೨೭
 ರಾನುಮೇವಾಭ್ಯವರ್ತಂತ ವಿಸ್ಮಜಂತಃ ಶರೋತ್ತಮಾನ್ |
 ತತಃ ಪಾನಕಸಂಕಾಶೈರ್ಹೇಮನಜ್ರವಿಭೂಷಿತೈಃ || ೨೮

ಬಾಣಗಳಿಂದ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಯಮನ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದನು (೨೩). ದೂಷಣನೂ ಅವನ ಪಡೆಯವರೂ ಹತರಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಖರನ ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗೇರಿತು. ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಐವರು ಸೇನಾಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಕರೆದು ಅವನು “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸರೆ, ದೂಷಣನೂ ಅವನ ಸೈನಿಕರೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾದರು. ಈಗ ನೀವೆಲ್ಲರೂ ದೊಡ್ಡ ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಈ ಅಲ್ಪಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕೊಂದೆಸೆಯಿರಿ” ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತನು (೨೪-೨೫). ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತು ತಾನೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಆಗ ಶೈನಗಾಮಿ, ಪೃಥುಗ್ರೀವ, ಯಜ್ಞಶತ್ರು, ವಿಹಂಗಮ, ದುರ್ಜಯ, ಕರವೀರಾಕ್ಷ, ವರುಷ, ಕಾಲಕಾರ್ಮುಕ, ಮೇಘಮಾಲಿ, ಮಹಾಮಾಲಿ, ಸರ್ವಾಸ್ಯ ಮತ್ತು ರುಧಿರಾಶನ ಎಂಬ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಸೇನಾಧ್ಯಕ್ಷರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪಡೆಗಳೊಡನೆ ಹೊರಟು ಶ್ರೀರಾಮನವೇಲಿ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಸುರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು (೨೬-೨೭). ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರ

ಜಘಾನ ಶೇಷಂ ತೇಜಸ್ವೀ ತಸ್ಯ ಸೈನ್ಯಸ್ಯ ಸಾಯಕೈಃ |
ತೇ ರುಕ್ಮಪುಂಖಾ ನಿಶಿಖಾಃ ಸಧೂನಾ ಇವ ಪಾನಕಾಃ || ೩೦

ನಿಜಘ್ನುಸ್ತಾನಿ ರಕ್ತ್ವಾಂಸಿ ನಜ್ರಾ ಇವ ಮಹಾದ್ರುಮಾನ್ |
ರಕ್ಷಸಾಂ ತು ಶತಂ ರಾಮುಃ ಶತೇನೈಕೇನ ಕರ್ಣಿನಾ || ೩೧

ಸಹಸ್ರಂ ಚ ಸಹಸ್ರೇಣ ಜಘಾನ ರಣಮೂರ್ಧನಿ |
ತೈರ್ಭಿನ್ನವರ್ನಾಭರಣಾಶ್ಚಿನ್ನಭಿನ್ನಶರಾಸನಾಃ || ೩೨

ನಿವೇತುಃ ಶೋಣಿತಾದಿಗ್ಧಾ ಧರಣ್ಯಾಂ ರಜನೀಚರಾಃ |
ತೈರ್ನುರ್ದಕ್ತಕೇಶೈಃ ಸಮರೇ ಪತಿತೈಃ ಶೋಣಿತೋಕ್ಷತೈಃ || ೩೩

ಆಸ್ತಿರ್ಣಾ ವಸುಧಾ ಕೃತ್ಸಾನ್ಮಹಾವೇದಿಃ ಕುಶೈರಿವ |
ಕ್ಷಣೇನ ತು ಮಹಾಘೋರಂ ವನಂ ನಿಹತರಾಕ್ಷಸವಃ || ೩೪

ಬಭೂವ ನಿರಯಪ್ರಖ್ಯಂ ಮಾಂಸಶೋಣಿತಕರ್ದಮಮಃ |
ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾವಃ || ೩೫

ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಬಾಣಗಳು ಸಿಡಿನಂತೆ ಎರಗಿ, ಮರಗಳಂತಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದು ಉರುಳಿಸಿದವು (೨೯-೩೦). ನೂರರ ಗುಂಪನ್ನು ನೂರು ಬಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಸಾವಿರದ ಗುಂಪನ್ನು ಸಾವಿರ ಬಾಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೊಂದನು. ಅವರ ಕವಚಗಳು ಹರಿದು ಆಭರಣಗಳು ಒಡೆದು ಬಿಲ್ಲುಗಳು ಚೂರುಚೂರಾದವು (೩೧-೩೨). ನೆತ್ತರಲ್ಲಿ ನೆನೆದ ರಾಕ್ಷಸರು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಉರುಳಿದರು. ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ತಲೆಗೂದಲು ಕೆದರಿ ಚದರಿ ಹರಡಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಆ ನಿಶಾಚರರಿಂದ ರಣಭೂಮಿಯು, ದರ್ಭೆಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿರುವ ಮಹಾವೇದಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೩೩). ಒಂದು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿಯಾಗಿ ಮಹಾಘೋರವಾದ ಆ ಅಡವಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನರಕದಂತಾಯಿತು. ರಥದ ನೆರವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಪದಾತಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರನು! ಅಂಥವನು ಒಬ್ಬನೇ ಭೀಮಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದೆಸೆದನು! (೩೪-೩೫).

ಹತಾನೈಕೇನ ರಾಮೇಣ ನಾನುಷೇಣ ಪದಾತಿನಾ |

ತಸ್ಯ ಸೈನ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಖರಃ ಶೇಷೋ ನುಹಾರಥಃ || ೩೬

ರಾಕ್ಷಸಸ್ತ್ರೀಶಿರಾಶ್ಚೈವ ರಾಮಶ್ಚ ರಿಪುಸೂದನಃ |

ಶೇಷಾ ಹತಾ ನುಹಾಸತ್ತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಾ ರಣಮೂರ್ಛನಿ || ೩೭

ಘೋರಾ ದುರ್ವಿಷಹಾಃ ಸರ್ವೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯಾಗ್ರಜೇನ ತೇ ||

ತತಸ್ತು ತದ್ವೀಮುಬಲಂ ನುಹಾಹನೇ

ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ರಾಮೇಣ ಹತಂ ಬಲೀಯಸಾ |

ರಥೇನ ರಾಮಂ ನುಹತಾ ಖರಸ್ತದಾ

ಸಮಾಸಸಾದೇಂದ್ರ ಇವೋದ್ಯತಾಶನಿಃ || ೩೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಡ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಆ ಮಹಾಸೇನಾನುಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆಗ ಉಳಿದವರು ಮೂವರೇ ; ಒಬ್ಬನು ಮಹಾರಥನಾದ ಖರ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ತ್ರಿಶಿರನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ, ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕನಾದ ಶ್ರೀರಾಮ ! ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯರೂ ಭಯಂಕರರೂ ದುರಾಸದರೂ ಆದ ಉಳಿದ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗ್ರಜನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದ್ದನು ! (೩೬-೩೭). ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಸೇನೆಯನ್ನು ಮಹಾವೀರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಖರನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡನು. ಕೂಡಲೆ ಆತನು ಒಂದು ಮಹಾರಥವನ್ನೇರಿ, ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಇಂದ್ರನಂತೆ ರಭಸದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟನು (೩೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಶಿರೋವಧಃ

ಖರಂ ತು ರಾಮಾಭಿಮುಖಂ ಪ್ರಯಾಂತಂ ನಾಹಿನೀಪತಿಃ |
ರಾಕ್ಷಸಸ್ಮಿಶಿರಾ ನಾನು ಸಂನಿಪತ್ಯೇದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧
ಮಾಂ ನಿಯೋಜಯ ವಿಕ್ರಾಂತ ಸಂನಿವರ್ತಸ್ವ ಸಾಹಸಾತ್ |
ಪಶ್ಯ ರಾಮಂ ಮಹಾಬಾಹುಂ ಸಂಯುಗೇ ವಿನಿಪಾತಿತಮ್ || ೨
ಪ್ರತಿಜಾನಾಮಿ ತೇ ಸತ್ಯಮಾಯುಧಂ ಚಾಹಮಾಲಭೇ |
ಯಥಾ ರಾಮಂ ವಧಿಷ್ಯಾಮಿ ವಧಾರ್ಹಂ ಸರ್ವರಕ್ಷಸಾಮ್ || ೩
ಅಹಂ ನಾಸ್ಯ ರಣೇ ಮೃತ್ಯುರೇಷ ನಾ ಸಮರೇ ಮಮ |
ವಿನಿವೃತ್ಯ ರಣೋತ್ಸಾಹಾನ್ಮಹೂರ್ತಂ ಪ್ರಾಶ್ನಿಕೋ ಭವ || ೪
ಪ್ರಹೃಷ್ಟೋ ನಾ ಹತೇ ರಾಮೇ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಪ್ರಯಾಸ್ಯಸಿ |
ಮಯಿ ನಾ ನಿಹತೇ ರಾಮಂ ಸಂಯುಗಾಯೋಪಯಾಸ್ಯಸಿ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೭

ತ್ರಿಶಿರನ ವಧೆ

ಹೀಗೆ ಖರನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ಸೇನಾಪತಿ ಯಾದ ತ್ರಿಶಿರನು ಅಡ್ಡಬಂದು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು : “ ಹೇ ಪರಾಕ್ರಮಿ, ನನ್ನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸು. ಥಟ್ಟನೆ ನೀನೇ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಡ. ವೀರನೆನಿಸಿದ ಈ ರಾಮನನ್ನು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಗೆ ಕೊಂದುಹಾಕುವೆ ನೆಂಬುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರು (೧-೨). ಇಗೋ, ಈ ಆಯುಧವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ : ಸಮಸ್ತ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಸೇರಿ ಸಂಹರಿಸಬೇಕಾದ ರಾಮನನ್ನು ನಾನೇ ಸಂಹರಿಸುವೆನು. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಮೃತ್ಯು ವಾಗುವೆನೋ ಅವನು ನನಗೆ ಮೃತ್ಯುವಾಗುವನೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಮಧ್ಯಸ್ಥನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರು. ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ ಈ ರಣೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸು (೩-೪). ನಾನು ರಾಮನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದಮೇಲೆ ನೀನು ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ

ಖರಸ್ತ್ರೀಶಿರಸಾ ತೇನ ನೃತ್ಯುಲೋಭಾತ್ ಪ್ರಸಾದಿತಃ |
ಗಚ್ಛ ಯುದ್ಧೇತ್ಯನುಜ್ಞಾತೋ ರಾಘವಾಭಿಮುಖೋ ಯಯಾ || ೬

ತ್ರಿಶಿರಾಶ್ಚ ರಥೇನೈವ ನಾಜಿಯುಕ್ತೇನ ಭಾಸ್ವತಾ |
ಅಭ್ಯದ್ರವದ್ರಣೇ ರಾಮಂ ತ್ರಿಶೃಂಗ ಇವ ಪರ್ವತಃ || ೭

ಶರಧಾರಾಸಮೂಹಾನ್ ಸ ಮಹಾಮೇಘ ಇವೋತ್ಸೃಜನ್ |
ನ್ಯಸೃಜತ್ಸದೃಶಂ ನಾದಂ ಜಲಾದ್ರಸ್ಯ ತು ದುಂದುಭೇಃ || ೮

ಆಗಚ್ಛಂತಂ ತ್ರಿಶಿರಸಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ರಾಘವಃ |
ಧನುಷಾ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ವಿಧೂನ್ಸನ್ ಸಾಯಕಾನ್ ಶಿತಾನ್ || ೯

ಸ ಸಂಪ್ರಹಾರಸ್ತು ಮುಲೋ ರಾಮುತ್ರಿಶಿರಸೋರ್ಮಹಾನ್ |
ಬಭೂವಾತೀನ ಬಲಿನೋಃ ಸಿಂಹಕುಂಜರಯೋರಿನ || ೧೦

ತತಸ್ತ್ರೀಶಿರಸಾ ಬಾಣೈರ್ಲಲಾಟೇ ತಾಡಿತಸ್ತ್ರೀಭಿಃ |
ಅನುರ್ಷೀ ಕುಪಿತೋ ರಾಮಃ ಸಂರಬ್ಧ ಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೧

ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬಹುದು. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾನೇ ಹತನಾದರೆ ನೀನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ತೆರಳಬಹುದು ” ಎಂದನು (೫). ತ್ರಿಶಿರನಿಗಾಗಿ ಮೃತ್ಯು ಕಾದಿತ್ತು. ಖರನು ಒಪ್ಪಿ ‘ಆಗಲಿ, ಯುದ್ಧಮಾಡು’ ಎಂದು ಅನುಮತಿಯನ್ನೀಯಲು, ತ್ರಿಶಿರನು ರಾಘವನ ಮೇಲೆ ನುಗ್ಗಿದನು. ಅವನು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದ ಉತ್ತಮವಾದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಧಾವಿಸುತ್ತಿರಲು, ಮೂರು ಶಿಖರಗಳಿರುವ ಪರ್ವತವು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು (೬-೭). ಆತನು ಮಹಾಮೇಘದಂತೆ ಶರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ ಹೋದನು. ಆದರೆ ಅವನ ಗರ್ಜನೆಯು ನೀರಿನಿಂದ ಒದ್ದೆಯಾದ ನಗಾರಿಯ ನಾದದಂತೆ ಕುಗ್ಗಿತು. ಮೇಲೇರಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ತ್ರಿಶಿರನನ್ನು ಕಂಡು, ರಾಘವನು ತೀವ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತವನ್ನಿತ್ತನು (೮-೯). ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಅನರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮಹತ್ತರವಾದ ತುಮುಲಯುದ್ಧವು ನಡೆಯಿತು. ಆನೆಸಿಂಹಗಳೆರಡು ಹೋರಾಡುವಂತೆ ತೋರಿತು. ತ್ರಿಶಿರನು ಮೂರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನ

ಅಹೋ ವಿಕ್ರಮಶೂರಸ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯೇದೃಶಂ ಬಲಮ್ |

ಪುಷ್ಪೈರಿನ ಶರೈರ್ಯಸ್ಯ ಲಲಾಟೇಽಸ್ಮಿ ಪರಿಕ್ಷತಃ || ೧೨

ನುನೂಪಿ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ಶರಾಂಶ್ಚಾಪಗುಣಚ್ಯುತಾನ್ |

ವಿನಮುಕ್ತ್ವಾ ತು ಸಂರಬ್ಧಃ ಶರಾನಾಶೀವಿಷೋಪಮಾನ್ || ೧೩

ತ್ರಿಶಿರೋವಕ್ಷಸಿ ಕ್ರುದ್ಧೋ ನಿಜಘಾತನ ಚತುರ್ದಶ |

ಚತುರ್ಭಿಸ್ತುರಗಾನಸ್ಯ ಶರೈಃ ಸಂನತಪರ್ವಭಿಃ || ೧೪

ನ್ಯಸಾತಯತ ತೇಜಸ್ವೀ ಚತುರಸ್ತಸ್ಯ ವಾಜಿನಃ |

ಅಷ್ಟಭಿಃ ಸಾಯಕೈಃ ಸೂತಂ ರಥೋಪಸ್ಥಾನ್ಯಸಾತಯತ್ || ೧೫

ರಾನುಶ್ಚಿಚ್ಛೇದ ಬಾಣೇನ ಧ್ವಜಂ ಚಾಸ್ಯ ಸಮುಚ್ಛ್ರಿತಮ್ |

ತತೋ ಹತರಥಾತ್ತಸ್ಮಾದುತ್ಪತಂತಂ ನಿಶಾಚರಮ್ || ೧೬

ಬಿಭೇದ ರಾನುಸ್ತಂ ಬಾಣೈರ್ಹೃದಯೇ ಸೋಽಭವಜ್ಜಡಃ |

ಸಾಯಕೈಶ್ಚಾಪ್ರಮೇಯಾತ್ಮಾ ಸಾನುರ್ಷಸ್ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ || ೧೭

ಹಣೆಗೆ ಹೊಡೆದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಭುಗಿಲ್ ಎಂದು ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ “ಅಬ್ಬಾ! ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಬಲುಗಟ್ಟಿಗ! ಇವನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಬಲವಿದೆಯಲ್ಲ! ಈತನ ಬಾಣಗಳು ನನ್ನ ಹಣೆಗೆ ಹೂಗಲಂತೆ ಬಂದು ಬಡಿದವು! (೧೦-೧೨). ಎಲೈ, ಹೆದೆಯಿಂದ ಹಾರಿಬರುವ ನನ್ನ ಬಾಣಗಳ ಸವಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡು!” ಎಂದು ಹೇಳಿ ವಿಷಸರ್ಪಗಳಂತಿದ್ದ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳನ್ನು ತ್ರಿಶಿರನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟನು. ನಾಲ್ಕು ಕೊಂಕುಬಾಣಗಳಿಂದ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ತ್ರಿಶಿರನ ನಾಲ್ಕು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಉರುಳಿಸಿದನು. ಎಂಟು ಅಂಬುಗಳಿಂದ ಸಾರಥಿಯನ್ನು ಅವನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಿದನು (೧೩-೧೫). ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಂದು ಅಂಬನ್ನು ಹೊಡೆದು ತ್ರಿಶಿರನ ಉನ್ನತವಾದ ಧ್ವಜವನ್ನು ಬೀಳಿಸಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನುಚ್ಚುನುರಿಯಾದ ರಥದಿಂದ ತ್ರಿಶಿರನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆಯುತ್ತಿರಲು, ರಾಮನು ಶರಗಳನ್ನು ಅವನ ಎದೆಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು. ರಾಕ್ಷಸನು ಮುಂಗಾಣದೆ

ಶಿರಾಂಸ್ಯಪಾತಯದ್ರಾಮೋ ನೇಗನದ್ವಿಸ್ತಿಭಿಃ ಶಿತ್ಯೈಃ |
ಸ ಭೂಮೌ ರುಧಿರೋದ್ಗಾರೀ ರಾನುಬಾಣಾಭಿಪೀಡಿತಃ || ೧೮

ನ್ಯಪತತ್ ಪತಿತ್ಯೈಃ ಪೂರ್ವಂ ಸ್ವಶಿರೋಭಿರ್ನಿಶಾಚರಃ |
ಹತಶೇಷಾಸ್ತತೋ ಭಗ್ನಾ ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಖರಸಂಶ್ರಯಾಃ || ೧೯

ದ್ರವಂತಿ ಸ್ಮ ನ ತಿಷ್ಠಂತಿ ನ್ಯಾಘ್ರತ್ರಸ್ತಾ ಮೃಗಾ ಇವ |
ತಾನ್ ಖರೋ ದ್ರವತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿವರ್ತ್ಯ ರುಷಿತಃ ಸ್ವಯಮ್ ||

ರಾನುನೇನಾಭಿದುದ್ರಾವ ರಾಹುಶ್ಚಂದ್ರಮಸಂ ಯಥಾ || ೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟನಾದನು (೧೬-೧೭). ಆದ್ವಿತೀಯಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೂರು ಕೂರಂಬುಗಳಿಂದ ಅವನ ಮೂರು ತಲೆಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಕೆಡಹಲು, ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಆ ನಿಶಾಚರನೂ ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೊರಗಿದನು. ಆಗ ಖರನ ಪಡೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ಹತಶೇಷರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು*, ಹುಲಿಗೆ ಹೆದರಿದ ಜಿಂಕೆಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ ಓಡತೊಡಗಿದರು (೧೮-೧೯). ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಖರನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ಓಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿಲ್ಲಹೇಳಿ, ರಾಹುವು ಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುವಂತೆ, ಖರನು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನ ಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದನು (೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇವತ್ತೀಳನೆಯ ಸರ್ಗ

* ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ಖರ, ತ್ರಿಶಿರಬ್ಬರೇ ಉಳಿದರೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸರ್ಗದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಬಹುವುಂದಿ ಸತ್ತರೇಂದೂ ಕೆಲವೇ ರಾಕ್ಷಸರು ಉಳಿದರೆಂದೂ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅಷ್ಟಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರರಾಮಸಂಪ್ರಹಾರಃ

ನಿಹತಂ ದೂಷಣಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಣೇ ತ್ರಿಶಿರಸಾ ಸಹ |
 ಖರಸ್ಯಾಸ್ಯ ಭವತ್ ತ್ರಾಸೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮಸ್ಯ ವಿಕ್ರಮಮ್ || ೧
 ಸ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸಂ ಸೈನ್ಯಮವಿಷಹ್ಯಂ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಹತಮೇಕೇನ ರಾಮೇಣ ತ್ರಿಶಿರೋದೂಷಣಾನಪಿ || ೨
 ತದ್ಬಲಂ ಹತಭೂಯಿಷ್ಯಂ ನಿಮನಾಃ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ಆಸಸಾದ ಖರೋ ರಾಮಂ ನಮುಚಿರ್ವಾಸನಂ ಯಥಾ || ೩
 ವಿಕೃಷ್ಯ ಬಲನಚ್ಚಾಪಂ ನಾರಾಚಾನ್ ರಕ್ತಭೋಜನಾನ್ |
 ಖರಶ್ಚಿಕ್ಷೇಪ ರಾಮಾಯ ಕ್ರುದ್ಧಾನಾಶೀನಿಷಾನಿನ || ೪
 ಜ್ಯಾಂ ವಿಧೂನ್ವನ್ ಸುಬಹುಶಃ ಶಿಕ್ಷಯಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ದರ್ಶಯನ್ |
 ಚಚಾರ ಸಮರೇ ಮಾರ್ಗಾನ್ ಶರೈಃ ರಥಗತಃ ಖರಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೮

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಖರನಿಗೂ ಯುದ್ಧ. ಖರನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು.
 ಅಗಸ್ತ್ಯರು ಕೊಟ್ಟ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನ ರಥವನ್ನು
 ಭಗ್ನಗೊಳಿಸುವುದು

ದೂಷಣನೊಡನೆ ತ್ರಿಶಿರನೂ ಹತನಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ
 ಪರಾಕ್ರಮವೇನೆಂಬುದು ಖರನಿಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು ; ಅವನಿಗೂ ಹೆದರಿಕೆ
 ಯಾಯಿತು. ದುರ್ಧರ್ಷವಾದ ರಾಕ್ಷಸಸೈನ್ಯವನ್ನೂ ತ್ರಿಶಿರ ಮತ್ತು ದೂಷಣ
 ರನ್ನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದುದನ್ನು ಆ ವೀರನು ಗಮನಿಸಿದನು
 (೧-೨). ಸೇನೆಯ ಬಹುಭಾಗವೆಲ್ಲವೂ ಹತನಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸ
 ನಿಗೆ ವಿಷಾದವಾಯಿತು. ನಮುಚಿಯು ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದಂತೆ, ಆತನು
 ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನು. ತನ್ನ ಚಾಪವನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಎಳೆದು, ಕೆರಳಿದ
 ವಿಷವರ್ಷಗಳೆಂದಿದ್ದ, ನೆತ್ತರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಹಾತೊರೆಯುವ ಕೂರಂಬುಗಳನ್ನು
 ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು (೩-೪). ರಥಾರೂಢನಾದ

ಸ ಸರ್ವಾಶ್ಚ ದಿಶೋ ಬಾಣೈಃ ಪ್ರದಿಶಶ್ಚ ಮಹಾರಥಃ |
ಪೂರಯಾನಾಸ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮೋಽಪಿ ಸುಮಹದ್ಧನುಃ || ೬

ಸ ಸಾಯಕೈರ್ದುರ್ವಿಷಹೈಃ ಸಸ್ಫುಲಿಂಗೈರಿವಾಗ್ನಿಭಿಃ |
ನಭಶ್ಚ ಕಾರಾವಿನರಂ ಪರ್ಜನ್ಯ ಇವ ವೃಕ್ಷಿಭಿಃ || ೭

ತದ್ಬಭೂವ ಶಿತ್ಯೈರ್ಬಾಣೈಃ ಖರರಾಮನಿಸರ್ಜಿತೈಃ |
ಪರ್ಯಾಕಾಶಮನಾಕಾಶಂ ಸರ್ವತಃ ಶರಸಂಕುಲಮ್ || ೮

ಶರಜಾಲಾನ್ಯತಃ ಸೂರ್ಯೋ ನ ತದಾ ಸ್ಮ ಪ್ರಕಾಶತೇ |
ಅನ್ಯೋನ್ಯವಧಸಂರಂಭಾದುಭಯೋಃ ಸಂಪ್ರಯುಧ್ಯತೋಃ || ೯

ತತೋ ನಾಲೀಕನಾರಾಚ್ಛಿಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣಗ್ವೈಶ್ಚ ವಿಕರ್ಣಿಭಿಃ |
ಅಜಘಾನ ಖರೋ ರಾಮಂ ತೋತ್ಪ್ರಿವಿವ ಮಹಾದ್ವಿಪಮ್ || ೧೦

ತಂ ರಥಸ್ಥಂ ಧನುಷ್ಪಾಣಿಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಪರ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ |
ದದೃಶುಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಪಾಶಹಸ್ತಮಿವಾಂತಕಮ್ || ೧೧

ಖರನು ಹೆದೆಯನ್ನು ಜೇಗೈಯುತ್ತ, ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾನಾಮಧ್ಯವನ್ನು ವಿಧವಿಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತ, ನಾನಾಭಂಗಗಳಲ್ಲಿ ರಥವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮೆರೆದನು (೫). ಮಹಾರಥವನ್ನೇರಿದ್ದ ಖರನು ಸಕಲ ದಿಗ್‌ದಿಗಂತರಗಳನ್ನೂ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದನು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು (ಪದಾತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ) ಮಹಾರಥನೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಹತ್ತರವಾದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಜೇಗೈಯುತ್ತ ಕಿಡಿಯುಗುಳುವ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಸಹಿಸಲಶಕ್ಯವಾದ ಕೂರಂಬುಗಳಿಂದ ಸ್ಥಳವುಳಿಯದಂತೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದನು. ಮಹಾಮೇಘವು ಮಳೆಸುರಿಸುವಂತೆ ಶರಜಾಲವನ್ನು ಹರಡಿದನು (೬-೭). ಖರರಾಮರ ಶರಜಾಲಗಳು ಪರಿಪರಿಯಲ್ಲಿ ನೆರೆಯಲು, ಅವರ ನೆರೆಯಲ್ಲಿರುವ ನಭಸ್ಸು ನೀರಂಧ್ರವಾಯಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ವಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೊಡೆದಾಡುತ್ತಿರಲು, ಶರಸಂಹತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನು ಮರೆಯಾದನು (೮-೯). ಆಗ ಖರನು ಅಂಕುಶಗಳಿಂದ ಸಲಗವನ್ನು ತಿವಿಯುವಂತೆ, ನಾಲೀಕ, ವಿಕರ್ಣ ಮುಂತಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಯಿಸಿದನು.

ಹಂತಾರಂ ಸರ್ವಸೈನ್ಯಸ್ಯ ಪೌರುಷೇ ಪರ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ |
ಪರಿಶ್ರಾಂತಂ ಮಹಾಸತ್ತ್ವಂ ಮೇನೇ ರಾನುಂ ಖರಸ್ತದಾ || ೧೨

ತಂ ಸಿಂಹಮಿವ ವಿಕ್ರಾಂತಂ ಸಿಂಹವಿಕ್ರಾಂತಗಾಮಿನಮ್ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನೋದ್ವಿಜತೇ ರಾನುಃ ಸಿಂಹಃ ಕ್ಷುದ್ರಮೃಗಂ ಯಥಾ ||

ತತಃ ಸೂರ್ಯನಿಕಾಶೇನ ರಥೇನ ಮಹತಾ ಖರಃ |
ಅಸಸಾದ ರಣೇ ರಾನುಂ ಪತಂಗ ಇವ ಪಾನಕಮ್ || ೧೪

ತತೋಽಸ್ಯ ಸಶರಂ ಚಾಪಂ ಮುಷ್ಟಿದೇಶೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಖರಶ್ಚಿ ಚ್ಛೇದ ರಾಮಸ್ಯ ದರ್ಶಯನ್ ಸಾಣಿಲಾಘವಮ್ || ೧೫

ಸ ಪುನಸ್ತ್ವಪರಾನ್ ಸಪ್ತ ಶರಾನಾದಾಯ ವರ್ತುಣಿ |
ನಿಜಘಾನ ಖರಃ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಶಕ್ರಾಶನಿಸಮಪ್ರಭಾನ್ || ೧೬

ತತಸ್ತತ್ ಪ್ರಹತಂ ಬಾಣೈಃ ಖರಮುಕ್ತೈಃ ಸುಪರ್ವಭಿಃ |
ಪಪಾತ ಕವಚಂ ಭೂಮೌ ರಾಮಸ್ಯಾದಿತ್ಯವರ್ಚಸಃ || ೧೭

ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ರಥಾರೂಢನಾಗಿ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ದೃಢತೆಯಿಂದ ನಿಂತಿರಲು, ವಾಶಹಸ್ತನಾದ ಯಮನೋ ಎಂಬಂತೆ ಸಕಲ ಭೂತಗಳೂ ಭಾವಿಸಿದ್ದವು (೧೦-೧೧). ಆಗ ಸಮಸ್ತ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದರೂ ಪೌರುಷವನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಮಹಾಸತ್ತ್ವನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಳಿರುವನೆಂದು ಖರನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಖರನಾದರೋ ಸಿಂಹದಂತೆ ವರಾಕ್ರಮಿ ; ಸಿಂಹದಂತೆ ಧೀರಗಾಮಿ. ಆದರೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವನನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮೃಗರಾಜನು ಕ್ಷುದ್ರಮೃಗವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಅಲಕ್ಷಿಸಿದನು (೧೨-೧೩). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಖರನು ಸೂರ್ಯ ಸಂಕಾಶವಾದ ತನ್ನ ರಥವನ್ನೊಡಿಸುತ್ತ, ಶಲಭವು ಅಗ್ನಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುವಂತೆ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿಬಂದನು. ಬಂದವನೇ ತನ್ನ ಹಸ್ತಲಾಘವವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಶರಸಹಿತವಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚಾಪವನ್ನು ಹಿಡಿಕೈ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಡಿದನು (೧೪-೧೫). ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ಆ ಖರನು ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ಸಮವಾದ ಏಳು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಕವಚಕ್ಕೆ ಹೊಡೆಯಲು, ಆ ಕವಚವು ಕಳಚಿ

ತತಃ ಶರಸಹಸ್ರೇಣ ರಾನುನುಪ್ರತಿನೌಜಸನ್ಮಾ |
 ಅರ್ಧಯಿತ್ವಾ ನುಹಾನಾದಂ ನನಾದ ಸಮರೇ ಖರಃ || ೧೮
 ಸ ಶರೈರರ್ಪಿತಃ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಸರ್ವಗಾತ್ರೇಷು ರಾಘವಃ |
 ರರಾಜ ಸಮರೇ ರಾನೋ ವಿಧೂನೋಽಗ್ನಿರಿವ ಜ್ವಲನ್ || ೧೯
 ತತೋ ಗಂಭೀರನಿಹ್ರಾದಂ ರಾನುಃ ಶತ್ರುನಿಬರ್ಹಣಃ |
 ಚಕಾರಾಂತಾಯ ಸ ರಿಪೋಃ ಸಜ್ಯಮನ್ಯನ್ಮಹದ್ಧನುಃ || ೨೦
 ಸುನುಹದ್ವೈಷ್ಣವಂ ಯತ್ತದತಿಸೃಷ್ಟಂ ಮಹರ್ಷಿಣಾ |
 ನರಂ ತದ್ಧನುರುದ್ಯಮ್ಯ ಖರಂ ಸಮಭಿಧಾವತ || ೨೧
 ತತಃ ಕನಕಪುಂಖೈಸ್ತು ಶರೈಃ ಸಂನತಪರ್ವಭಿಃ |
 ಬಿಭೇದ ರಾನುಃ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಃ ಖರಸ್ಯ ಸಮರೇ ಧ್ವಜನ್ಮಾ || ೨೨
 ಸ ದರ್ಶನೀಯೋ ಬಹುಧಾ ವಿಕೀರ್ಣಃ ಕಾಂಚನಧ್ವಜಃ |
 ಜಗಾನು ಧರಣೀಂ ಸೂರ್ಯೋ ದೇವತಾನಾಮಿವಾಜ್ಞಯಾ || ೨೩
 ತಂ ಚತುರ್ಭಿಃ ಖರಃ ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾನುಂ ಗಾತ್ರೇಷು ಮಾರ್ಗಣೈಃ |
 ವಿನ್ಯಾಧ ಯುಧಿ ಮರ್ಮಜ್ಞೋ ಮಾತಂಗಮಿವ ತೋಮುರೈಃ || ೨೪

ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಆದಿತ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗಿದನು (೧೬-೧೭). ಮತ್ತೆ ಖರನು ಅಸದೃಶತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ರಾಘವನನ್ನು ಶರಜಾಲಗಳಿಂದ ಪೀಡಿಸಿ ಸಿಂಹನಾದಮಾಡಿದನು. ರಾಘವನ ಸರ್ವಾಂಗಗಳೂ ಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಗಾಯಗೊಂಡವು. ಅವನ ಕೋಪ ಉಕ್ಕಿತು. ಹೊಗೆಯಿಲ್ಲದ ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಆತನು ಕಂಗೊಳಿಸಿದನು (೧೮-೧೯). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸ ಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದನು. ಅದು ಅಗಸ್ತ್ಯಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ವೈಷ್ಣವಧನುಸ್ಸು. ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಖರನಮೇಲೆ ಎರಿಹೋದನು (೨೦-೨೧). ಸುವರ್ಣಪುಂಖಗಳುಳ್ಳವ ಬಾಣ ಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದು ಖರನ ಧ್ವಜವನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು, ಸುಂದರವಾದ ಆ ಸುವರ್ಣ ಧ್ವಜವು ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ದೇವತೆಗಳ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಸೂರ್ಯನೇ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಡಿತು (೨೨-೨೩). ಆಗ ರಣಮಲ್ಲನಾದ ಖರನು ಕೆರಳಿ,

ಸ ರಾನೋ ಬಹುಭಿರ್ಬಾಣೈಃ ಖರಕಾರ್ತುಕನಿಸೃತೈಃ |
ವಿದ್ಧೋ ರುಧಿರಸಿಕ್ತಾಂಗೋ ಬಭೂವ ರುಷಿತೋ ಭೃಶನ್ || ೨೫

ಸ ಧನುರ್ಧನ್ವಿನಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಪರಮಾಹವೇ |
ಮುನೋಚ ಪರಮೇಷ್ವಾಸಃ ಷಟ್ ಶರಾನಭಿಲಕ್ಷಿತಾನ್ || ೨೬

ಶಿರಸ್ಯೇಕೇನ ಬಾಣೇನ ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಹ್ಯೋರಥಾರ್ದಯತ್ |
ತ್ರಿಭಿಶ್ಚಂದ್ರಾರ್ಧವಕ್ತ್ರೈಶ್ಚ ವಕ್ಷಸ್ಯಭಿಜಘಾತ ಹ || ೨೭

ತತಃ ಪಶ್ಚಾನ್ಮಹಾತೇಜಾ ನಾರಾಚಾನ್ ಭಾಸ್ವರೋಪಮಾನ್ |
ಜಿಘಾಂಸೂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ತ್ರಯೋದಶ ಸಮಾದದೇ || ೨೮

ತತೋಸ್ಯ ಯುಗಮೇಕೇನ ಚತುರ್ಭಿಶ್ಚ ತುರೋ ಹಯಾನ್ |
ಷಷ್ಠೇನ ತು ಶಿರಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಖರಸ್ಯ ರಥಸಾರಥೇಃ || ೨೯

ತ್ರಿಭಿಶ್ಚಿವೇಣುಂ ಬಲನಾನ್ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮುಕ್ತಂ ಮಹಾಬಲಃ |
ದ್ವಾದಶೇನ ತು ಬಾಣೇನ ಖರಸ್ಯ ಸಶರಂ ಧನುಃ || ೩೦

ತೋಮರಗಳಿಂದ ಗಜರಾಜನನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತೆ, ನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸರ್ವಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಯಗೊಂಡು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತೊಯ್ದನು. ಕ್ರೋಧ ಹೆಚ್ಚಿತು (೨೪-೨೫). ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಮಹಾಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಆರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾಣವನ್ನು ಖರನ ಶಿರಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಡೆದು, ಎರಡರಿಂದ ಅವನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಗಾಯಪಡಿಸಿದನು. ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಮೂರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಎದೆಗೆ ಹೊಡೆದನು (೨೬-೨೭). ಅನಂತರ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಖರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಸೂರ್ಯ ಸಂಕಾಶವಾದ ಹದಿಮೂರು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದ ಹಿರಿದನು. ಅವುಗಳೆಲ್ಲೊಂದನ್ನು ರಥದ ನೊಗೆಕ್ಕೆ ಹೊಡೆದು, ನಾಲ್ಕು ಬಾಣಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು, ಅರನೆಯ ಬಾಣದಿಂದ ಖರನ ಸಾರಥಿಯ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು (೨೮-೨೯). ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೂರು ಬಾಣ

ಛಿತ್ತಾ ನಜ್ರನಿಕಾಶೇನ ರಾಘವಃ ಪ್ರಹಸನ್ನಿವ |
ತ್ರಯೋದಶೇನೇಂದ್ರಸಮೋ ಬಿಭೇದ ಸಮರೇ ಖರಮ್ || ೩೧

ಪ್ರಭಗ್ನಧನ್ವಾ ನಿರಘೋ ಹತಾಶ್ವೋ ಹತಸಾರಥಿಃ |
ಗದಾಪಾಣಿರವಪುತ್ಯ ತಸ್ಮಾ ಭೂಮೌ ಖರಸ್ತದಾ || ೩೨

ತತ್ ಕರ್ಮ ರಾಮಸ್ಯ ಮಹಾರಥಸ್ಯ
ಸಮೇತ್ಯ ದೇವಾಶ್ಚ ಮಹರ್ಷಯಶ್ಚ |
ಅಪೂಜಯನ್ ಸ್ರಾಂಜಲಯಃ ಪ್ರಹೃಷ್ಣಾಃ -
ಸ್ತದಾ ವಿಮಾನಾಗ್ರಗತಾಃ ಸಮೇತಾಃ || ೩೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಗಳಿಂದ ರಥದ ಮೂಕಿಯನ್ನು ಮುರಿದು, ಎರಡರಿಂದ ಅಚ್ಚನ್ನು ನುಚ್ಚುಮಾಡಿ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಬಾಣದಿಂದ ಶರಸಹಿತವಾದ ಖರಧನುಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದನು. ದೇವೇಂದ್ರಸಮಾನನಾದ ರಾಘವನು ನಗುನಗುತ್ತಲೇ ಲೀಲೆಯಿಂದ ವಜ್ರಸಂಕಾಶವಾದ ಹದಿಮೂರನೆಯ ಶರವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಖರನ ದೇಹವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದನು (೩೦-೩೧). ಖರನ ಬಿಲ್ಲು ಮುರಿಯಿತು ; ರಥವು ಚೂರಾಯಿತು ; ಕುದುರೆಗಳು ಸತ್ತವು ; ಸಾರಥಿಯು ಹತನಾದನು ; ಖರನು ಧಟ್ಟನೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ನೆಗೆದು ಗದಾಧಾರಿಯಾಗಿ ನಿಂತನು (೩೨). ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಥನೆನಿಸಿದ* ಶ್ರೀರಾಮನು ಅದ್ಭುತಕರ್ಮವನ್ನೆಸಗಿದನು. ವಿಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ದೇವತೆಗಳೂ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಆನಂದಭರಿತರಾಗಿ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಾಹಸಕೃತ್ಯವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿದರು (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

* ಹತ್ತಸಾವಿರ ಯೋಧರೊಡನೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಹೋರಾಡಬಲ್ಲ ವೀರನಿಗೆ ಮಹಾರಥನೆಂದು ಹೆಸರು.

ಏಕೋನತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಗದಾಭೇದನಮ್

ಖರಂ ತು ನಿರಥಂ ರಾನೋ ಗದಾಪಾಣಿಮವಸ್ಥಿತಮ್ |

ನ್ಯುದುಪೂರ್ವಂ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪರುಷಂ ನಾಕೃಮಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಗಜಾಶ್ವರಥಸಂಬಾಧೇ ಬಲೇ ಮಹತಿ ತಿಷ್ಠತಾ |

ಕೃತಂ ಸುದಾರುಣಂ ಕರ್ಮ ಸರ್ವಲೋಕಜುಗುಪ್ಸಿತಮ್ || ೨

ಉದ್ವೇಜನೀಯೋ ಭೂತಾನಾಂ ನೃಶಂಸಃ ಪಾಪಕರ್ಮಕೃತ್ |

ತ್ರಯಾಣಾನುಪಿ ಲೋಕಾನಾಮೀಶ್ವರೋಽಪಿ ನ ತಿಷ್ಠತಿ || ೩

ಕರ್ಮ ಲೋಕನಿರುದ್ಧಂ ತು ಕುರ್ವಾಣಂ ಪ್ಲಣದಾಚರ |

ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಸರ್ವಜನೋ ಹಂತಿ ಸರ್ಪಂ ದುಷ್ಟಮಿನಾಗತಮ್ || ೪

ಲೋಭಾತ್ ಪಾಪಾನಿ ಕುರ್ವಾಣಃ ಕಾಮಾದ್ವಾ ಯೋ ನ ಬುಧ್ಯತೇ
ಹೃಷ್ಯಃ ಪಶ್ಯತಿ ತಸ್ಯಾಂತಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಕರಕಾದಿವ || ೫

ಸರ್ಗ ೨೯

ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನ ಗದೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು

ನಿರಥನಾದ ಖರನು ಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ,
ಶ್ರೀರಾಮನು ನ್ಯುದುನಾಗಿಯೇ ಮರ್ಮೋದ್ಘಾಟಕವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದನು :
“ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸ, ಪ್ರಬಲವಾದ ಚತುರಂಗಸೇನೆಯೊಡನೆ ಬಂದು ಇಂಥ ದಾರುಣ
ವಾದ ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದೆಯಲ್ಲ, ಸಕಲರೂ ನಂದಿಸತಕ್ಕ ಕೃತ್ಯವಿದು (೧-೨).
ಜನರಿಗೆ ಉದ್ವೇಗಕಾರಿಯಾಗಿ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗುವ ಘಾತುಕನು ಮೂರು
ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳಲಾರ. ವ್ರಜಾವಿರೋಧಿ
ಯಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದವನನ್ನು, ಎಲೈ ನಿಶಾಚರ,
ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕೆಟ್ಟ ಹಾವನ್ನು ಹೊಡೆಯುವಂತೆ ಪ್ರಜೆಗಳು ಹೊಡೆದು
ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ (೩-೪). ಚಿಪುಣತನದಿಂದಲೋ ದುರಾಸೆಯಿಂದಲೋ ಪಾಪ

ನಸತೋ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ತಾಪಸಾನ್ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ |
 ಕಿಂ ನು ಹತ್ವಾ ಮಹಾಭಾಗಾನ್ ಫಲಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ರಾಕ್ಷಸ || ೬
 ನ ಚಿರಂ ಸಾಪಕರ್ಮಾಣಃ ಕ್ರೂರಾ ಲೋಕಜುಗುಪ್ಸಿತಾಃ |
 ಐಶ್ವರ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತಿಷ್ಠಂತಿ ಶೀರ್ಣಮೂಲಾ ಇವ ದ್ರುಮಾಃ || ೭
 ಅವಶ್ಯಂ ಲಭತೇ ಜಂತುಃ ಫಲಂ ಸಾಪಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ |
 ಘೋರಂ ಪರ್ಯಾಗತೇ ಕಾಲೇ ದ್ರುಮಃ ಪುಷ್ಪಮಿನಾರ್ತವನ್ ||
 ನಚಿರಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ಯತೇ ಲೋಕೇ ಸಾಸಾನಾಂ ಕರ್ಮಣಾಂ ಫಲಮ್ |
 ಸವಿಷಾಣಾಮಿವಾನ್ನಾನಾಂ ಭುಕ್ತಾನಾಂ ಕ್ಷಣದಾಚರ || ೯
 ಸಾಪಮಾಚರತಾಂ ಘೋರಂ ಲೋಕಸ್ಯಾಪ್ರಿಯಮಿಚ್ಛತಾಮ್ |
 ಅಹಮಾಸಾದಿತೋ ರಾಜ್ಞಾ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಹಂತುಂ ನಿಶಾಚರ || ೧೦

ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಿ ಯಾವನು ಮೈಮರೆತಿರುವನೋ
 ಅವನು ತನ್ನ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತಾನೆ. ಅಲಿಕಲ್ಲನ್ನು
 ತಿಂದ ರಕ್ತಪುಚ್ಛಿಕೆಯಂತೆ* ತನ್ನ ನಾಶವನ್ನು ತಾನೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ (೫).
 ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುತ್ತ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾಗಿರುವ ಮಹಾತ್ಮರನ್ನು
 ಕೊಂದು, ಯಾವ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿದೆ ? ರಾಕ್ಷಸ, ವಾಪ
 ಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಸಗುತ್ತ ಲೋಕನಿಂದ್ಯರಾದ ಉಗ್ರಗಾಮಿಗಳು ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆ
 ದರೂ ಹೆಚ್ಚುಕಾಲದವರೆಗೆ ಉಳಿಯಲಾರರು. ಬೇರುಕತ್ತರಿಸಿದ ಮರಗಳಂತೆ
 ಉರುಳಿಬೀಳುವರು (೬-೭). ಮಾಡಿದ ವಾಪಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾಲಬಂದಾಗ ಘೋರ
 ವಾದ ಫಲವು ಒದಗಿಯೇತೀರುವುದು. ವಸಂತಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಮರದಲ್ಲಿ ಹೂವು
 ಅರಳಿಯೇ ಅರಳುವುದು. ವಿಷಮಿಶ್ರವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿಂದಂತೆ, ದುರಾಚಾರದ
 ಫಲವು ತಡವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ (೮-೯). ಎಲೈ ನಿಶಾಚರ, ಜನರಿಗೆ
 ಘೋರವಾದ ಕೇಡನ್ನು ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವವರ ವ್ರಾಣವನ್ನು

* ಬ್ರಾಹ್ಮಣ = ಕೆಂಪು ಪುಚ್ಛವುಳ್ಳ ಹಲ್ಲಿಯ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಾಣಿ ; ಒಂದು ಬಗೆಯ
 ಹಾವು ; ಕಣಜದ ಹುಳು, ಕಡಜಿಗ. ಈ ಪ್ರಾಣಿಯು ಅಲಿಕಲ್ಲನ್ನು ತಿಂದು ಸಾಯುತ್ತದೆ
 ಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ.

ಅದ್ಯ ಹಿ ತ್ವಾಂ ನುಯಾ ಮುಕ್ತಾಃ ಶರಾಃ ಕಾಂಚನಭೂಷಣಾಃ |
ವಿದಾಯ ನಿಪತಿಷ್ಯಂತಿ ನಲ್ಮೀಕಮಿವ ಪನ್ನಗಾಃ || ೧೧

ಯೇ ತ್ವಯಾ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಭಕ್ಷಿತಾ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ |
ತಾನದ್ಯ ನಿಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಸಸೈನ್ಯೋಽನುಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೧೨

ಅದ್ಯ ತ್ವಾಂ ನಿಹತಂ ಬಾಣೈಃ ಪಶ್ಯಂತು ಪರನುಷ್ಕಯಃ |
ನಿರಯಸ್ಥಂ ವಿಮಾನಸ್ಥಾ ಯೇ ತ್ವಯಾ ಹಿಂಸಿತಾಃ ಪುರಾ || ೧೩

ಪ್ರಹರ ತ್ವಂ ಯಥಾಕಾನುಂ ಕುರು ಯತ್ನಂ ಕುಲಾಧನು |
ಅದ್ಯ ತೇ ಪಾತಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಶಿರಸ್ತಾಲಫಲಂ ಯಥಾ || ೧೪

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಸಂರಕ್ತಲೋಚನಃ |
ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಖರೋ ರಾನುಂ ಪ್ರಹಸನ್ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಚಿತಃ ||

ಹಿಂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ರಾಜನು* ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದಾನೆ (೧೦). ಈಗ ನಾನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವ ಕಾಂಚನಭೂಷಿತಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಹುತ್ತಗಳು ಹಾವನ್ನು ಹೊಗುವಂತೆ ನಿನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕೊರೆದು ನುಗ್ಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನಿರತರಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ತಿಂದುತೇಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಸೇನೆಯೊಡನೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗಬಹುದು! (೧೧-೧೨). ನನ್ನ ಶರಗಳಿಂದಿಹ ಹತನಾದಮೇಲೆ ನೀನು ನರಕಕ್ಕೆ ಬೀಳುವೆ! ನಿನ್ನಿಂದ ಹತರಾದ ಆ ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರು ಈಗ ವಿಮಾನಾರೂಢರಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ! ನೀನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದನ್ನು ಅವರು ವಿಮಾನಾರೂಢರಾಗಿ ನೋಡಲಿ! (೧೩). ರಾಕ್ಷಸಕುಲದಲ್ಲಿ ಅಧಮ ನೀನು! ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಯುದ್ಧಮಾಡು, ತೋರಿದ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಬಿಡು! ತಾಳೆಯ ಹಣ್ಣನ್ನು ಉದುರಿಸುವಂತೆ, ನಿನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಉರುಳಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೪). ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಖರನು ಕೆರಳಿದನು. ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಡ

* ಮೂಲದಲ್ಲಿ 'ರಾಜ್ಞಾ' ಎಂದು ವಾಕವಿದೆ. ರಾಜನೆಂದರೆ ದಶರಥನಾಗಬಹುದು, ಭರತನಾದರೂ ಆಗಬಹುದು. 'ರಾಜಾ' ಎಂಬ ಪಾರದಲ್ಲಿ 'ರಾಜನಾದ ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಕೃತಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಹತ್ವಾ ಯುದ್ಧೇ ದಶರಥಾತ್ಮಜ |
 ಅತ್ಮನಾ ಕಥಮಾತ್ಮಾನಮಪ್ರಶಸ್ಯಂ ಪ್ರಶಂಸಸಿ || ೧೬
 ವಿಕ್ರಾಂತಾ ಬಲವಂತೋ ವಾ ಯೇ ಭವಂತಿ ನರರ್ಷಭಾಃ |
 ಕಥಯಂತಿ ನ ತೇ ಕಿಂಚಿತ್ತೇಜಸಾ ಸ್ವೇನ ಗರ್ವಿತಾಃ || ೧೭
 ಪ್ರಾಕೃತಾಸ್ತ್ವಕೃತಾತ್ಮಾನೋ ಲೋಕೇ ಕ್ಷತ್ರಿಯಪಾಂಸನಾಃ |
 ನಿರರ್ಥಕಂ ವಿಕತ್ಥಂತೇ ಯಥಾ ರಾಮ ವಿಕತ್ಥಸೇ || ೧೮
 ಕುಲಂ ವ್ಯಪದಿಶನ್ ವೀರಃ ಸಮರೇ ಕೋಽಭಿಧಾಸ್ಯತಿ |
 ಮೃತ್ಯುಕಾಲೇ ಹಿ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತೇ ಸ್ವಯಮಪ್ರಸ್ತವೇ ಸ್ತವಮ್ || ೧೯
 ಸರ್ವಭೈವ ಲಘುತ್ವಂ ತೇ ಕತ್ಥನೇನ ವಿದರ್ಶಿತಮ್ |
 ಸುನರ್ಣಪ್ರತಿರೂಪೇಣ ತಪ್ತೇನೇವ ಕುಶಾಗ್ನಿನಾ || ೨೦

ರಿತು. ಸಿಟ್ಟು ನೆತ್ತಿಗೇರಿತು. ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಅಣಕಿಸಿ ಗೇಲಿಮಾಡುತ್ತ
 ಹೀಗೆಂದನು : “ಎಲೈ ದಶರಥನ ಮಗನೆ ! ಸಾಮಾನ್ಯರಾದ ಕೆಲವು ಮಂದಿ
 ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕೊಂದೆಯೆಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ನೀನೇ ಹೊಗಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾ ?
 ಅಂಥ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ನೀನು ವಾತ್ರನಲ್ಲ ! (೧೫-೧೬). ಜಯಶಾಲಿಗಳಾಗಲಿ,
 ಬಲಶಾಲಿಗಳಾಗಲಿ, ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರು ತಮ್ಮ ವಾರುಷಕ್ಕಾಗಿ ತಾವೇ ಅಹಂಕಾರ
 ವಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ
 ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಹೀನರಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಮರು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ ಜಂಭ
 ವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ನೀನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ! (೧೭-
 ೧೮). ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಯಾವ ವೀರನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ
 ಆತ್ಮಸ್ತುತಿನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ? ಮರಣಸಂಶಯ ಒದಗಿರುವಾಗ ಅನವಸರವಾಗಿ
 ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಯಾವನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ? (೧೯). ಆತ್ಮಶ್ಲಾಘನೆಯಿಂದ
 ನಿನ್ನ ಅಲ್ಪತನವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಚೆನ್ನದಂತೆ ಕಾಣುವ ಹಿತ್ತಾಳೆಯನ್ನು
 ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಟವಾದಂತಾಯಿತು* (೨೦).

* ‘ದರ್ಭೆಗೆ ಹೊತ್ತಿಕೊಂಡ ಬೆಂಕಿ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆದರೂ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ
 ಅರಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಗ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತಾಯಿತು’ ಎಂದೂ ಅರ್ಥ
 ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಕುಶಾಗ್ನಿ = ಕಬ್ಬಿಣದ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿರುವ ಬೆಂಕಿ, ದರ್ಭೆಯ ಬೆಂಕಿ.

ನ ತು ನೂನಿಹ ತಿಷ್ಠಂತಂ ಪಶ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ಗದಾಧರನಮ್ |
ಧರಾಧರಮಿನಾಕಂಪ್ಯಂ ಪರ್ವತಂ ಧಾತುಭಿಶ್ಚ ತಮಮ್ || ೨೧

ಪರ್ಯಾಪ್ತೋಹಂ ಗದಾಪಾಣಿಹಂತುಂ ಪ್ರಾಣಾನ್ ರಣೇ ತವ |
ತ್ರಯಾಣಾನುಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಪಾಶಹಸ್ತ ಇವಾಂತಕಃ || ೨೨

ಕಾಮುಂ ಬಹ್ವಪಿ ವಕ್ತವ್ಯಂ ತ್ವಯಿ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ನ ತ್ವಹನಮ್ |
ಅಸ್ತಂ ಗಚ್ಛೇದ್ಧಿ ಸವಿತಾ ಯುದ್ಧವಿಘ್ನಸ್ತತೋ ಭವೇತ್ || ೨೩

ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಹತಾನಿ ತೇ |
ತ್ವದ್ವಿನಾಶಾತ್ ಕರೋಮ್ಯೇಷ ತೇಷಾಮಸ್ರಪ್ರಮಾರ್ಜನಮಮ್ || ೨೪

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪರಮುಕ್ರುದ್ಧಸ್ತಾಂ ಗದಾಂ ಪರಮಾಂಗದಾಮಮ್ |
ಖರಶ್ಚಿಕ್ಷೇಪ ರಾನಾಯ ಪ್ರದೀಪ್ತಾನುಶನಿಂ ಯಥಾ || ೨೫

ಖರಬಾಹುಪ್ರಯುಕ್ತಾ ಸಾ ಪ್ರದೀಪ್ತಾ ಮಹತೀ ಗದಾ |
ಭಸ್ಮವೃಕ್ಷಾಂಶ್ಚ ಗುಲ್ಮಾಂಶ್ಚ ಕೃತ್ವಾಗಾತ್ರತ್ಸಮೀಪತಃ || ೨೬

ಗದಾಧಾರಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಗಮನಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ವಿವಿಧ ಧಾತುಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಅಕಂಪ್ಯವಾದ ಪರ್ವತದಂತೆ ನಿಂತಿದ್ದೇನೆ. ಗದಾಪಾಣಿಯಾಗಿರುವ ನಾನು ಮೃತ್ಯುಪಾಶವನ್ನು ಹಿಡಿದಿರುವ ಯಮನಂತೆ, ನಿನ್ನೊಬ್ಬನದೇ ಅಲ್ಲ—ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ವ್ರಾಣವನ್ನೂ ಹಿಂಡಿ ತೆಗೆಯಬಲ್ಲೆನು (೨೧-೨೨). ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದು ಒಹಳ ಉಂಟು. ಆದರೆ (ಅಲ್ಪನಾದ) ನಿನ್ನೆದುರಿಗೆ ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸೂರ್ಯನು ಅಸ್ತಂಗತನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನ ಬಂದೀತು (೨೩). ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರು ನಿನ್ನಿಂದ ಹತರಾದರಲ್ಲವೆ? ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರ ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಿಡಿವೆದ್ದ ಖರನು ಉರಿಯುವ ಸಿಡಿಲಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ಚಿನ್ನದ ಪಟ್ಟಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಗದೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿ ಹೊಡೆದನು (೨೪-೨೫). ಖರನ ಬಾಹುಗಳಿಂದ ಬೀಸಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಮಹಾಗದೆಯು ಬೆಳಗುತ್ತ, ಮರಗಳನ್ನೂ ಪೊದೆಗಳನ್ನೂ

ತಾನಾಸತಂತೀಂ ಜ್ವಲಿತಾಂ ಮೃತ್ಯುಸಾಶೋಪನಾಂ ಗದಾನು |
ಅಂತರಿಕ್ಷಗತಾಂ ರಾನುಶ್ಚಿ ಚ್ಛೇದ ಬಹುಧಾ ಶರೈಃ || ೨೭

ಸಾ ವಿಶೀರ್ಣಾ ಶರೈರ್ಭಗ್ನಾ ಪಸಾತ ಧರಣೀತಲೇ |
ಗದಾ ಮಂತ್ರಾಷಢಬಲೈರ್ವ್ಯಾಲೀನ ವಿನಿಪಾತಿತಾ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಶ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಖರಸಂಹಾರಃ

ಭಿತ್ತಾಸ್ತು ತು ತಾಂ ಗದಾಂ ಬಾಣೈ ರಾಘವೋ ಧರ್ಮವತ್ಸಲಃ |
ಸ್ಮಯಮಾನಃ ಖರಂ ನಾಕೃಂ ಸಂರಬ್ಧಮಿದಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧

ಏತತ್ತೇ ಬಲಸರ್ವಸ್ವಂ ದರ್ಶಿತಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮ |
ಶಕ್ತಿಹೀನತರೋ ಮತ್ತೋ ನೃಥಾ ತ್ವಮನಗರ್ಜಸಿ || ೨

ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡುತ್ತ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ಎರಗಿತು. ಮೃತ್ಯುವಾಶದಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತ ಸಿಡಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಗದೆಯನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ತುಂಡುತುಂಡುಮಾಡಿದನು (೨೬-೨೭). ಆ ಗದೆಯು ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ, ಮಂತ್ರ-ಚೇಷಢ-ಬಲಪ್ರಯೋಗಗಳಿಂದ ಗಾಸಿಗೊಂಡ ಸರ್ಪಿಣಿಯಂತೆ ನೆಲದಮೇಲುರುಳಿತು (೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಇವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೩೦

ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಖರನ ಸಂಹಾರ ; ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿ ;

ಸೀತೆಯ ಸಂತೋಷ

ಧರ್ಮವತ್ಸಲನಾದ ರಾಘವನು ಖರನ ಗದೆಯನ್ನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಲು, ಖರನು ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಂಡನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಮುಗುಳ್ಳಗೆಯಿಂದ

ಏಷಾ ಬಾಣವಿನಿರ್ಭಿನ್ನಾ ಗದಾ ಭೂಮಿತಲಂ ಗತಾ |
 ಅಭಿಧಾನಪ್ರಗಲ್ಭಸ್ಯ ತವ ಪ್ರತ್ಯಯಘಾತಿನೀ || ೩
 ಯತ್ತ್ವಯೋಕ್ತಂ ವಿನಷ್ಟಾನಾಮಹನುಶ್ರುಪ್ರಮಾರ್ಜನಮ್ |
 ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಕರೋಮೀತಿ ಮಿಥ್ಯಾ ತದಪಿ ತೇ ವಚಃ || ೪
 ನೀಚಸ್ಯ ಹೃದ್ರಶೀಲಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾವೃತ್ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ |
 ಸ್ಪ್ರಾಣಾನಪಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ಗರುತ್ಮಾನಮೃತಂ ಯಥಾ || ೫
 ಅದ್ಯ ತೇ ಛಿನ್ನಕಂಠಸ್ಯ ಘೇನಬುದ್ಬದಭೂಷಿತಮ್ |
 ವಿದಾರಿತಸ್ಯ ಮದ್ಬಾಣೈರ್ಮಹೀ ಸಾಸ್ಯತಿ ಶೋಣಿತಮ್ || ೬
 ಸಾಂಸುರೂಷಿತಸರ್ವಾಂಗಃ ಸ್ತಸ್ತನ್ಯಸ್ತಭುಜದ್ವಯಃ |
 ಸ್ವಪ್ನ್ಯಸೇ ಗಾಂ ಸಮಾಲಿಂಗ್ಯ ದುರ್ಲಭಾಂ ಪ್ರಮದಾಮಿವ || ೭
 ಪ್ರವೃದ್ಧನಿದ್ರೇ ಶಯಿತೇ ತ್ವಯಿ ರಾಕ್ಷಸಸಾಂಸನೇ |
 ಭವಿಷ್ಯಂತ್ಯಶರಣ್ಯಾನಾಂ ಶರಣ್ಯಾ ದಂಡಕಾ ಇಮೇ || ೮

ಅವನನ್ನು ಕುರಿತು “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮ, ನಿನ್ನ ಬಲಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ
 ದ್ದಾಯಿತು ! ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನನಗಿಂತ ಹೀನನಾದ ನೀನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕೂಗಾಡು
 ತ್ತಿದ್ದೀಯೆ (೧-೨). ಈ ಗದೆಯು ನನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಂದ ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ
 ಭೂತಳವನ್ನು ಸಾರಿತು. ಮಾತಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾದ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ
 ವನ್ನು ಅದು ತುಂಡರಿಸಿತು. ನನ್ನಿಂದ ಹತರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಹೆಂಡಿರುಮಕ್ಕಳ
 ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಒರಸುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲ, ಅದು ಸುಳ್ಳು (೩-೪). ನೀಚನೂ
 ದುಶ್ಮಿಲನೂ ಕಪಟವೃತ್ತಿಯವನೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸ ನೀನು. ಗರುಡನು ಅಮೃತ
 ವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದಂತೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವೆನು. ನನ್ನ ಬಾಣಗಳು
 ನಿನ್ನ ಕತ್ತನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು, ನೊರೆನೊರೆಯಾಗಿ ಗುಳ್ಳಿಗುಳ್ಳಿಯಾಗಿ ಒಸರುವ
 ನೆತ್ತರನ್ನು ಭೂದೇವಿಯು ಕುಡಿಯುವಳು (೫-೬). ನಿನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗಗಳೂ
 ಧೂಳಿಯಿಂದ ಮುಸುಕಿರಲು, ಕೈಗಳೆರಡೂ ಜೋತು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರಲು, ನೆಲದ
 ಮೇಲೆ ಮಲಗುವೆ. ದುರ್ಲಭಳಾದ ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳು ದೊರಕಿದಳೋ
 ಎಂಬಂತೆ ಗಾಢವಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನಪ್ಪುವೆ ! (೭). ರಾಕ್ಷಸಾಧಮನಾದ ನೀನು

ಜನಸ್ಥಾನೇ ಹತಸ್ಥಾನೇ ತವ ರಾಕ್ಷಸ ಮಚ್ಛರೈಃ |
 ನಿರ್ಭಯಾ ವಿಚರಿಸ್ಯಂತಿ ಸರ್ವತೋ ಮುನಯೋ ವನೇ || ೯
 ಅದ್ಯ ವಿಪ್ರಸರಿಸ್ಯಂತಿ ರಾಕ್ಷಸ್ಯೋ ಹತಬಾಂಧವಾಃ |
 ಬಾಷ್ಪಾದ್ರವದನಾ ದೀನಾ ಭಯಾದನ್ಯಭಯಾನಹಾಃ || ೧೦
 ಅದ್ಯ ಶೋಕರಸಜ್ಞಾಸ್ತಾ ಭವಿಸ್ಯಂತಿ ನಿರರ್ಥಿಕಾಃ |
 ಅನುರೂಪಕುಲಾಃ ಪತ್ನೋ ಯಾಸಾಂ ತ್ವಂ ಪತಿರೀದೃಶಃ || ೧೧
 ನೃಶಂಸ ನೀಚ ಕ್ಷುದ್ರಾತ್ಮನ್ನಿತ್ಯಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕಂಟಕ |
 ಯತ್ಪತೇ ಶಂಕಿತೈರಗ್ನೌ ಮುನಿಭಿಃ ಪಾತ್ಯತೇ ಹವಿಃ || ೧೨
 ತಮೇವಮುಭಿಸಂರಬ್ಧಂ ಬ್ರುವಾಣಂ ರಾಘವಂ ರಣೇ |
 ಖರೋ ನಿರ್ಭರ್ತ್ಸಯಾನಾಸ ರೋಷಾತ್ ಖರತರಸ್ವನಃ || ೧೩
 ದೃಢಂ ಖಲ್ವನಲಿವೈಸ್ತೇನಿ ಭಯೇಷ್ಟಪಿ ಚ ನಿರ್ಭಯಃ |
 ನಾಚ್ಯಾನಾಚ್ಯಂ ತತೋ ಹಿ ತ್ವಂ ಮೃತ್ಯುನಶ್ಯೋ ನ ಬುದ್ಧಸೇ ||

ದೀರ್ಘನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಲು, ಅನಾಧರಾಗಿದ್ದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವು
 ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಡುವುದು. ಈ ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರ ಬೀಡು ನನ್ನ
 ಬಾಣಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಲು, ಮುನಿಗಳು ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಸಂಚರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರು (೮-೯). ಇಂದು ಬಾಂಧವರನ್ನು
 ಕಳೆದುಕೊಂಡ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಓಡುವರು.
 ಅನ್ಯರನ್ನು ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ತಾವೇ ಹೆದರುತ್ತ ಪಲಾಯನಮಾಡುವರು.
 ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಈ ದಿನ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶೋಕದ ರುಚಿ
 ಹೇಗಿರುತ್ತದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವರು. ಅವರ ಪತಿಯಾದ ನೀನು ಇಂಥವ
 ನಾಗಿರುವಾಗ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ನಿನಗೆ ಅನುರೂಪವಾದ ಕುಲಶೀಲಗಳನ್ನು
 ಪಡೆದೇ ಇರುತ್ತಾರೆ (೧೦-೧೧). ನೀನು ಘಾತುಕ, ನೀಚ, ಕ್ಷುದ್ರ.
 ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕಂಟಕವ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನಗೆ ಹೆದಹೆದರುತ್ತ ಮುನಿಗಳು
 ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹಾಕಬೇಕಾಗಿತ್ತಲ್ಲವೆ? ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೨).
 ಹೀಗೆ ರಾಘವನು ಕೋಪಾವೇಶದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿರಲು, ಖರನು ರುಷ್ಟನಾಗಿ
 ಕರ್ಕಶಸ್ವರದಿಂದ “ಬಲು ದುರಹಂಕಾರಿ ನೀನು. ಭಯಕಾಲ ಬಂದಿದ್ದರೂ

ಕಾಲಸಾಶಪರಿಕ್ಷಿಸ್ತಾ ಭವಂತಿ ಪುರುಷಾ ಹಿ ಯೇ |
 ಕಾರ್ಯಾಕಾರ್ಯಂ ನ ಜಾನಂತಿ ತೇ ನಿರಸ್ತಪ್ಪಡಿಂದ್ರಿಯಾಃ || ೧೫
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ತತೋ ರಾನುಂ ಸಂರುದ್ಯ ಭೃಕುಟೇಂ ತತಃ |
 ಸ ದದರ್ಶ ಮಹಾಸಾಲನುವಿದೂರೇ ನಿಶಾಚರಃ || ೧೬
 ರಣೇ ಪ್ರಹರಣಸ್ಯಾರ್ಥೇ ಸರ್ವತೋ ಹ್ಯವಲೋಕಯನ್ |
 ಸ ತನುತ್ವಾ ಟಿಯಾನಾಸ ಸಂದಶ್ಯ ದಶನಚ್ಛದಮ್ || ೧೭
 ತಂ ಸನುತ್ವಾ ಟೈ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ವಿನದ್ಯ ಚ ಮಹಾಬಲಃ |
 ರಾನುಮುದ್ದಿಶ್ಯ ಚಿಕ್ಷೇಪ ಹತಸ್ತ್ವನಿತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೧೮
 ತಮಾಪತಂತಂ ಬಾಣಾಘೈಶ್ಚಿತ್ತಾ ರಾನುಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
 ರೋಷನಾಹಾರಯತ್ತೀವ್ರಂ ನಿಹಂತುಂ ಸಮರೇ ಖರಮ್ || ೧೯
 ಜಾತಸ್ವೇದಸ್ತತೋ ರಾನೋ ರೋಷಾದ್ರಕ್ತಾಂತಲೋಚನಃ |
 ನಿರ್ಬಿಭೇದ ಸಹಸ್ರೇಣ ಬಾಣಾನಾಂ ಸಮರೇ ಖರಮ್ || ೨೦

ನಿರ್ಭಯನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಮೃತ್ಯುವಿನ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ನಿನಗೆ, ಏನು ಹೇಳಬೇಕು—ಏನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬುದರ ಅರಿವಿಲ್ಲ (೧೩-೧೪). ಏಕೆಂದರೆ, ಮೃತ್ಯುವಾಶವು ಬಂದು ಜನರ ಕೊರಳಿಗೆ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಾಗ ಆರು ಇಂದ್ರಿಯಗಳೂ* ಸ್ತಬ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಯಾವುದು ಕಾರ್ಯ—ಯಾವುದು ಅಕಾರ್ಯ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೫). ಅನಂತರ ಖರನು ಹುಬ್ಬುಗುಟೆಕ್ಕೆ ಯುದ್ಧನಾಥನವಾವುದೆಂದು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಲು, ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಾಲವೃಕ್ಷವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಅವುಡುಗಚ್ಚಿ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸಿಂಹನಾದಗೈದು “ಎಲೇ ರಾಮ, ನೀನು ಸತ್ತೆ ! ” ಎಂದು ಕೂಗಿ ಆ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮೇಲೆ ಬೀಸಿದನು (೧೬-೧೮). ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಾಣಜಾಲಗಳಿಂದ ಆ ವೃಕ್ಷವನ್ನು ಕಡಿದು ಕೆಡವಿದನು. ಇನ್ನು ಖರನನ್ನು ಉಳಿಸಬಾರದೆಂದು ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾದನು. ಮೈ ಬೆನರಿತು ; ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಯಿತು. ಶರಜಾಲ

* ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು.

ತಸ್ಯ ಬಾಣಾಂತರಾದ್ರಕ್ತಂ ಬಹು ಸುಸ್ರಾವ ಫೇನಿಲಮ್ |
 ಗಿರೇಃ ಪ್ರಸ್ತವಣಸ್ಯೇನ ತೋಯಧಾರಾಪರಿಸ್ರವಃ || ೨೦

ವಿಹ್ವಲಃ ಸ ಕೃತೋ ಬಾಣೈಃ ಖರೋ ರಾಮೇಣ ಸಂಯುಗೇ |
 ಮತ್ತೋ ರುಧಿರಗಂಧೇನ ತಮೇನಾಭ್ಯದ್ರವದ್ಭ್ರತಮ್ || ೨೧

ತಮಾಪತಂತಂ ಸಂರಬ್ಧಂ ಕೃತಾಸ್ತ್ರೋ ರುಧಿರಾಪ್ಲುತಮ್ |
 ಅಪಾಸರ್ಪದ್ವಿಸ್ತ್ರಪದಂ ಕಿಂಚಿತ್ತ್ವರಿತವಿಕ್ರಮಃ || ೨೨

ತತಃ ಸಾನಕಸಂಕಾಶಂ ವಧಾಯ ಸಮರೇ ಶರಮ್ |
 ಖರಸ್ಯ ರಾಮೋ ಜಗ್ರಾಹ ಬ್ರಹ್ಮದಂಡಮಿನಾಪರಮ್ || ೨೩

ಸ ತಂ ದತ್ತಂ ಮಘವತಾ ಸುರರಾಜೇನ ಧೀಮತಾ |
 ಸಂದಧೇ ಚಾಪಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಮುನೋಚ ಚ ಖರಂ ಪ್ರತಿ || ೨೪

ಸ ವಿಮುಕ್ತೋ ಮಹಾಬಾಣೋ ನಿರ್ಘಾತಸಮನಿಸ್ವನಃ |
 ರಾಮೇಣ ಧನುರಾಯನ್ಯು ಖರಸ್ಯೋರಸಿ ಚಾಪತತ್ || ೨೫

ಗಳಿಂದ ಖರನನ್ನು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಮಾಡಿದನು (೧೯-೨೦). ಪ್ರಸ್ತವಣಪರ್ವತದಿಂದ ಜಲಧಾರೆಗಳು ಹರಿಯುವಂತೆ, ಖರನ ದೇಹದಲ್ಲಾದ ಬಾಣವ್ರಣಗಳಿಂದ ನೊರೆನೊರೆಯಾಗಿ ನೆತ್ತರು ಹರಿಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಣಗಳ ಹೊಡೆತದಿಂದ ಖರನು ಕಂಗೆಟ್ಟನು. ಗಂಧದಂತೆ ತನ್ನ ಮೈಗೆ ಬಳಿದಿದ್ದ ರಕ್ತವನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಮದವೇರಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ವೇಗದಿಂದ ನುಗ್ಗಿಬಂದನು (೨೧-೨೨). ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ತೊಯ್ದು ದಿಜ್ಞಾಥನಾಗಿ ನುಗ್ಗಿಬಂದ ಖರನನ್ನು ಕಂಡು, ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬೇಗಬೇಗನೆ ಲಾಘವದಿಂದ ಎರಡುಮೂರು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದನು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಖರನನ್ನು ವಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರವೋ ಎಂಬಂತಿದ್ದ ಅಗ್ನಿ ಸಂಕಾಶವಾದ ಶರವನ್ನು ಹಿಡಿದನು (೨೩-೨೪). ಕಾರ್ಯಜ್ಞನಾದ ದೇವೇಂದ್ರನು (ಅಗಸ್ತ್ಯಋಷಿಗಳ ಮೂಲಕ) ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಶರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೂಡಿ ಖರನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಜಗ್ಗಿ ಆ ಮಹಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು, ಅದು ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಮೊರೆಯುತ್ತ ಖರನ ಎದೆಗೆ ಬಡಿಯಿತು.

ಸ ಪಸಾತ ಖರೋ ಭೂಮೌ ದಹ್ಯಮಾನಃ ಶರಾಗ್ನಿನಾ |
ರುದ್ರೇಣೇನ ವಿನಿದ್ಧಗ್ಧಃ ಶ್ವೇತಾರಣ್ಯೇ ಯಥಾಂತಕಃ || ೨೭

ಸ ವೃತ್ರ ಇವ ವಜ್ರೇಣ ಫೇನೇನ ನಮುಚಿಯಥಾ |
ಬಲೋ ವೇಂದ್ರಾಶನಿಹತೋ ನಿಪಸಾತ ಹತಃ ಖರಃ || ೨೮

ತತೋ ರಾಜರ್ಷಯಃ ಸರ್ವೇ ಸಂಗತಾಃ ಪರನುರ್ಷಯಃ |
ಸಭಾಜ್ಯ ಮುದಿತಾ ರಾಮಮಿದಂ ವಚನಮಬ್ರುವನ್ || ೨೯

ಏತದರ್ಥಂ ಮಹಾಭಾಗ ಮಹೇಂದ್ರಃ ಪಾಕಶಾಸನಃ |
ಶರಭಂಗಾಶ್ರಮಂ ಪುಣ್ಯಮಾಜಗಾಮ ಪುರಂದರಃ || ೩೦

ಆನೀತಸ್ತ್ವಮ್ನಿಮಂ ದೇಶಮುಪಾಯೇನ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |
ಏಷಾಂ ವಧಾರ್ಥಂ ಕ್ರೂರಾಣಾಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ಪಾಪಕರ್ಮಣಾಮ್ ||

ತದಿದಂ ನಃ ಕೃತಂ ಕಾರ್ಯಂ ತ್ವಯಾ ದಶರಥಾತ್ಮಜ |
ಸುಖಂ ಭರ್ತುಂ ಚರಿಸ್ಯಂತಿ ದಂಡಕೇಷು ಮಹರ್ಷಯಃ || ೩೧

ಶ್ವೇತಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನಿಂದ ದಗ್ಧನಾದ ಯಮನಂತೆ, ಅಸ್ತ್ರಜ್ಞಾಲೆಯಿಂದ ಖರನು ನೆಲದಮೇಲೆ ಸುಟ್ಟುಬಿದ್ದನು (೨೫-೨೭). ವೃತ್ರಸುರನನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧ ದಿಂದಲೂ ನಮುಚಿಯನ್ನು ನೊರೆಯಿಂದಲೂ ಬಲಾಸುರನನ್ನು ಸಿಡಿಲಿನಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರನು ಕೊಂದಂತೆ,* ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಶರದಿಂದ ಖರನನ್ನು ವಧಿಸಿದನು. ಖರನು ಸತ್ತುಬಿದ್ದನು (೨೮). ಆಗ ಋಷಿಗಳೂ ರಾಜರ್ಷಿಗಳೂ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತ “ಹೇ ಮಹಾಭಾಗ, ಇದಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ವಾಕಶಾಸನ ನೆನಿಸಿದ ಪುರಂದರನಾದ ದೇವೇಂದ್ರನು ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು (೨೯-೩೦). (ಆತನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ) ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಉಪಾಯ ದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಕ್ರೂರರೂ ಪಾಪಿಗಳೂ ಆದ ಈ ರಾಕ್ಷಸರ ಸಂಹಾರವಾಗಲೆಂಬುದೇ ಅವರ ಉದ್ದೇಶ. ದಶರಥತನಯ, ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ. ಇನ್ನುಮೇಲೆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ದಂಡ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ದೇವಾಶ್ಚ ರಣೈಃ ಸಹ ಸಂಗತಾಃ |
 ದುಂದುಭೀಂಶ್ಚಾ ಭಿನಿಘ್ನಂತಃ ಪುಷ್ಪವರ್ಷಂ ಸಮಂತತಃ || ೩೩
 ರಾಮಸ್ಯೋಪರಿ ಸಂಹೃಷ್ವಾ ವನ್ಯಷುರ್ವಿಸ್ಮಿತಾಸ್ತದಾ |
 ಅರ್ಧಾಧಿಕಮುಹೂರ್ತೇನ ರಾಮೇಣ ನಿಶಿತೈಃ ಶರೈಃ || ೩೪
 ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾಮ್ |
 ಖರದೂಷಣಮುಖ್ಯಾನಾಂ ನಿಹತಾನಿ ಮಹಾಹವೇ || ೩೫
 ಅಹೋ ಬತ ಮಹತ್ ಕರ್ಮ ರಾಮಸ್ಯ ವಿದಿತಾತ್ಮನಃ |
 ಅಹೋ ವೀರ್ಯಮಹೋ ದಾಕ್ಷ್ಯಂ ವಿಷ್ಣೋರಿವ ಹಿ ದೃಶ್ಯತೇ ||
 ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ತೇ ಸರ್ವೇ ಯಯುದೇವಾ ಯಥಾಗತಮ್ |
 ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ವೀರೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸಹ ಸೀತಯಾ || ೩೬
 ಗಿರಿದುರ್ಗಾದ್ವಿನಿಷ್ಕ್ರಮ್ಯ ಸಂವಿವೇಶಾಶ್ರಮಂ ಸುಖೀ |
 ತತೋ ರಾಮಸ್ತು ವಿಜಯೀ ಪೂಜ್ಯಮಾನೋ ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ || ೩೭

ಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನಾಚರಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ ” ಎಂದರು (೩೧-೩೨). ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಚಾರಣರೊಡನೆ ಹರ್ಷದಿಂದ ದುಂದುಭಿಗಳನ್ನು ಬಡಿಯುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನಮೇಲೆ ಸುತ್ತಲೂ ಹೂವಿನ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಿದರು (೩೩). “ಆಹಾ ! ಮೂರು ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹದಿನಾಲ್ಕುನಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ ! ಭೀಮಬಲರಾದ ಖರದೂಷಣರೇ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದುಹಾಕಿದನಲ್ಲ ! ಆಬೃಹಾ ! ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಾರ್ಯ ಅದ್ಭುತವಾದುದು. ಇವನ ಶೌರ್ಯವೇ ! ಇವನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ! ಆಹಾ ! ನಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶೌರ್ಯಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಂತಿವೆ ! ” ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತ ಅವರು ಹೋದರು (೩೪-೩೬). ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ವೀರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸೀತಾದೇವಿಯೊಡನೆ ವರ್ವತದ ಗುಹೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು (ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡು) ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು

ಪ್ರವಿನೇಶಾಶ್ರಮಂ ವೀರೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನಾಭಿಪೂಜಿತಃ |
 ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶತ್ರುಹಂತಾರಂ ಮಹರ್ಷೀಣಾಂ ಸುಖಾನಹಮ್ ||
 ಬಭೂವ ಹೃಷ್ಟಾ ವೈದೇಹೀ ಭರ್ತಾರಂ ಪರಿಷಸ್ವಜೇ |
 ಮುದಾ ಪರಮಯಾ ಯುಕ್ತಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಕ್ಷೋಗಣಾನ್ ಹತಾನ್ ||
 ರಾನುಂ ಚೈವಾನ್ಯಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತುತೋಷ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ ||

ತತಸ್ತು ತಂ ರಾಕ್ಷಸಸಂಘಮುರ್ದನಂ

ಸಭಾಜ್ಯಮಾನಂ ಮುದಿತೈರ್ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |

ಪುನಃ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಶಶಿಪ್ರಭಾನನಾ

ಬಭೂವ ಹೃಷ್ಟಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ ತದಾ ||

೪೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಸ್ತುತಿಸ್ತುತಿದ್ಧರು (೩೭-೩೮). ಆ ವೀರನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಲು, ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣನನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಗೌರವಿಸಿದನು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸಂತಸವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ವೈದೇಹಿಯು ಹರ್ಷದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡಳು. ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಹತರಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಬಹಳ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟಳು ಶ್ರೀರಾಮನು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ಜನಕನಂದಿನಿಯು ನಲಿದಳು (೩೯-೪೦). ಸಂಪ್ರೀತರಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ರಾಕ್ಷಸಸೇನೆಯನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಮುಖಿಯಾದ ಜನಕಾತ್ಮಜೆಯು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಹಿರಿಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದಳು (೪೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕತ್ರೀಂಶಃ ಸರ್ಗಃ
ರಾವಣಖರವೃತ್ತೋಪಲಂಭಃ

- ತ್ವರಮಾಣಸ್ತತೋ ಗತ್ವಾ ಜನಸ್ಥಾನಾದಕಂಪನಃ |
ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಲಂಕಾಂ ನೇಗೇನ ರಾವಣಂ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧
- ಜನಸ್ಥಾನಸ್ಥಿತಾ ರಾಜನ್ ರಾಕ್ಷಸಾ ಬಹವೋ ಹತಾಃ |
ಖರಶ್ಚ ನಿಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಕಥಂಚಿದಹಮಾಗತಃ || ೨
- ಏನಮುಕ್ತೋ ದಶಗ್ರೀವಃ ಕ್ರುದ್ಧಃ ಸಂರಕ್ತಲೋಚನಃ |
ಅಕಂಪನಮುವಾಚೇದಂ ನಿರ್ದಹನ್ನಿವ ಚಕ್ಷುಷಾ || ೩
- ಕೇನ ರಮ್ಯಂ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಹತಂ ಮಮ ಪರಾಸುನಾ |
ಕೋ ಹಿ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷು ಗತಿಂ ನಾಧಿಗಮಿಷ್ಯತಿ || ೪
- ನ ಹಿ ಮೇ ವಿಪ್ರಿಯಂ ಕೃತ್ವಾ ಶಕ್ಯಂ ಸುಘನತಾ ಸುಖಮ್ |
ಪ್ರಾಪ್ತಂ ವೈಶ್ರವಣೇನಾಪಿ ನ ಯಮೇನ ನ ವಿಷ್ಣುನಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೧

ನೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ಖರನು ಹತನಾದನೆಂಬ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಅಕಂಪನನು
ರಾವಣನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು. ಸೀತಾವಹರಣದ ಉದ್ದೇಶ.
ಮಾರೀಚನ ಬುದ್ಧಿವಾದ

ಇತ್ತ ಖರನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಕಂಪನನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬನು ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹೊರಟು ಅತಿವೇಗದಿಂದ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ “ಮಹಾರಾಜ, ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾದರು. ಖರನೂ ಹತನಾದನು. ನಾನು ಹೇಗೋ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ” ಎಂದನು (೧-೨). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ದಶಕಂಠನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದನು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಡರಿವವು. ಸುಟ್ಟುಬಿಡುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ದುರದುರನೆ ಅಕಂಪನನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ “ಎಲೈ, ರಮ್ಯವಾದ ನನ್ನ ಜನಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದವನಾರು? ಯಾವನ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿದುಬಂದಿದೆ? ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನಿಂದ ಹತನಾಗದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲವನಾರು? (೩-೪). ನನಗೆ ವಿರೋಧ

ಕಾಲಸ್ಯ ಚಾಪ್ಯಹಂ ಕಾಲೋ ದಹೇಯನುಪಿ ಪಾವಕಮ್ |
ಮೃತ್ಯುಂ ಮರಣಧರ್ಮೇಣ ಸಂಯೋಜಯಿತುಮುತ್ಸಹೇ || ೬

ದಹೇಯನುಪಿ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಸ್ತೇಜಸಾದಿತ್ಯಪಾವಕೌ |
ನಾತಸ್ಯ ತರಸಾ ನೇಗಂ ನಿಹಂತುನುಹನುತ್ಸಹೇ || ೭

ತಥಾ ಕ್ರುದ್ಧಂ ದಶಗ್ರೀವಂ ಕೃತಾಂಜಲಿರಕಂಪನಃ |
ಭಯಾತ್ಸಂದಿಗ್ಧಯಾ ನಾಚಾ ರಾವಣಂ ಯಾಚತೇಽಭಯಮ್ || ೮

ದಶಗ್ರೀವೋಽಭಯಂ ತಸ್ಮೈ ಪ್ರದದೌ ರಕ್ಷಸಾಂ ವರಃ |
ಸ ವಿಸ್ರಬ್ಧೋಽಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಮಸಂದಿಗ್ಧಮಕಂಪನಃ || ೯

ಪುತ್ರೋ ದಶರಥಸ್ಯಾಸ್ತಿ ಸಿಂಹಸಂಹನನೋ ಯುನಾ |
ರಾನೋ ನಾನು ವೃಷಸ್ಕಂಧೋ ವೃತ್ತಾಯತನುಹಾಭುಜಃ || ೧೦

ವೀರಃ ಸೃಥುಯಶಾಃ ಶ್ರೀಮಾನತುಲ್ಯಬಲವಿಕ್ರಮಃ |
ಹತಂ ತೇನ ಜನಸ್ಥಾ ನಂ ಖರಶ್ಚ ಸಹದೂಷಣಃ || ೧೧

ವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಂದ್ರನಾದರೂ ಸುಖದಿಂದ ಉಳಿಯಲಾರ. ಕುಬೇರನಿಗೂ ಶಕೃವಿಲ್ಲ. ಯಮನಿಗೂ ಶಕೃವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವಾದರೂ ಕ್ಷೇಮದಿಂದ ಉಳಿಯಲಾರ. ಯಮನಿಗೆ ನಾನು ಯಮರಾಜ ! ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿಯೇನು ! ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ಮರಣವನ್ನು ತಂದೇನು ! (೫-೬). ಸೂರ್ಯಾಗ್ನಿಗಳು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದರೂ ನಾನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದರೆ ನನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಿಯೇನು ! ಬಿರುಗಾಳಿಯ ವೇಗವನ್ನು ನನ್ನ ವೇಗದಿಂದ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿಯೇನು ! ” ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿದನು (೭). ಆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರೇಗಿದ ರಾವಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಅಕಂಪನನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಅಂಜುತ್ತ, ತನ್ನನ್ನು ಮನ್ನಿಸಬೇಕೆಂದು ತೊಡಲುಮಾತಿನಿಂದ ಅಭಯವನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ಅಭಯವನ್ನೀಯಲು ಅಕಂಪನನಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಅವನು ವೃಷನಾಗಿ ಕೇಳುವಂತೆ ಹೀಗೆಂದನು (೮-೯) : “ ದಶರಥರಾಜನ ಮಗನಾದ ರಾಮನೆಂಬ ತರುಣನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಸಿಂಹಕಾಯನಾದ ಸುಂದರಾಂಗ. ವೃಷಭದ ಹೆಗಲಿನಂತೆ ಪುಷ್ಪವಾದ ಹೆಗಲು. ಗುಂಡುಗುಂಡಾದ ದೀರ್ಘಬಾಹುಗಳು.

ಅಕಂಪನವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
 ಸಾಗೇಂದ್ರ ಇವ ನಿಃಶ್ವಸ್ಯ ವಚನಂ ಚೇದಮಬ್ರವೀತ್ || ೧೨
 ಸ ಸುರೇಂದ್ರೇಣ ಸಂಯುಕ್ತೋ ರಾಮಃ ಸರ್ವಾಮೃತೈಃ ಸಹ |
 ಉಪಯಾತೋ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಬ್ರೂಹಿ ಕಚ್ಚಿದಕಂಪನ || ೧೩
 ರಾವಣಸ್ಯ ಪುನರ್ವಾಕ್ಯಂ ನಿಶಮ್ಯ ತದಕಂಪನಃ |
 ಅಚಚಕ್ಷೇ ಬಲಂ ತಸ್ಯ ವಿಕ್ರಮಂ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೧೪
 ರಾನೋ ನಾನು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ ಸರ್ವಧನುಷ್ಮತಾಮ್ |
 ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗುಣಸಂಪನ್ನಃ ಪುರಂದರಸಮೋ ಯುಧಿ || ೧೫
 ತಸ್ಯಾನುರೂಪೋ ಬಲವಾನ್ ರಕ್ತಾಕ್ಷೋ ದುಂದುಭಿಸ್ವನಃ |
 ಕನೀಯಾನ್ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ಭ್ರಾತಾ ಶಶಿನಿಭಾನನಃ || ೧೬
 ಸ ತೇನ ಸಹ ಸಂಯುಕ್ತಃ ಪಾವಕೇನಾನಿಲೋ ಯಥಾ |
 ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಜವರಶ್ರೇಣ ಜನಸ್ಥಾನಂ ನಿಪಾತಿತಮ್ || ೧೭

ಮಹಾರ್ಕಿರ್ತಿಶಾಲಿಯೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ವೀರನವನು. ರಾಮನ ಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ. ಅವನು ಖರದೂಷಣರನ್ನು ಕೊಂದು ಜನಸ್ಥಾನ ವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ” ಎಂದನು (೧೦-೧೧). ಅಕಂಪನನ ವಾಕ್ಯವನ್ನಾಲಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸರಾಜನು ನಾಗರಾಜನಂತೆ ಬುಸುಗುಟ್ಟುತ್ತ “ಅಕಂಪನ, ಅವನೇನು ದೇವತೆ ಗಳನ್ನೂ ದೇವೇಂದ್ರನನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವನೋ ಹೇಗೆ ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೨-೧೩). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಅಕಂಪನನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಒಲಪರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದನು : “ಮಹಾರಾಜ, ರಾಮ ನೆಂದರೆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ. ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿವೆ. ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೆ ಎಣೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ (೧೪-೧೫). ಆತನಿಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂಬ ತಮ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಆತನೂ ಮಹಾಶೂರ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪುರೇಖೆಯಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿವೆ. ದುಂದುಭಿಯಂತೆ ಗಂಭೀರಧ್ವನಿ. ಚಂದ್ರನಂತೆ ರಮಣೀಯವಾದ ಮುಖ (೧೬). ರಾಮನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಜೊತೆಯಾಗಿರುವುದು, ಆಗ್ನಿಗೆ ಮಾರುತನ ಸಹಾಯ

ನೈವ ದೇವಾ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ |
 ಶರಾ ರಾಮೇಣ ತೂತ್ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ರುಕ್ಮಪುಂಖಾಃ ಪತತ್ತಿಣಃ || ೧೮
 ಸರ್ಪಾಃ ಪಂಚಾನನಾ ಭೂತ್ವಾ ಭಕ್ಷಯಂತಿ ಸ್ಮ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ |
 ಯೇನ ಯೇನ ಚ ಗಚ್ಛಂತಿ ರಾಕ್ಷಸಾ ಭಯಕರ್ತೃತಾಃ || ೧೯
 ತೇನ ತೇನ ಸ್ಮ ಪಶ್ಯಂತಿ ರಾಮಮೇವಾಗ್ರತಃ ಸ್ಥಿತವರ್ |
 ಇತ್ಥಂ ವಿನಾಶಿತಂ ತೇನ ಜನಸ್ಥಾನಂ ತನಾನಘ || ೨೦
 ಅಕಂಪನವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾವಣೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಜನಸ್ಥಾನಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಹಂತುಂ ರಾಮಂ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣವ್ || ೨೧
 ಅಭೈವಮುಕ್ತೇ ವಚನೇ ಪ್ರೋವಾಚೇದಮಕಂಪನಃ |
 ಶೃಣು ರಾಜನ್ ಯಥಾವೃತ್ತಂ ರಾಮಸ್ಯ ಬಲಪಾರುಷವ್ || ೨೨
 ಅಸಾಧ್ಯಃ ಕುಪಿತೋ ರಾಮೋ ವಿಕ್ರಮೇಣ ಮಹಾಯಶಾಃ |
 ಅಪಗಾಯಾಃ ಸುಪೂರ್ಣಾಯಾ ವೇಗಂ ಪರಿಹರೇಚ್ಛರೈಃ || ೨೩

ದೊರಕಿದಂತಾಗಿದೆ. ರಾಮನು ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿಯಾದ ರಾಜಾಧಿರಾಜನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೊಬ್ಬನೇ ಜನಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದನು (೧೭). ಯಾವ ದೇವತೆಗಳೂ ಯಾವ ಮಹಾತ್ಮರೂ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಮನು ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸುವರ್ಣಪುಂಖಾಂಕಿತ ಶರಗಳು ಐದು ಹೆಡೆಯ ಸರ್ಪಗಳಂತೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದವು ! (೧೮-೧೯). ರಾಕ್ಷಸರು ಭಯಪಟ್ಟು ಯಾವ ಯಾವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಓಡಿದರೂ ರಾಮನೇ ಎದುರುಬಂದು ನಿಂತಂತೆ ಅವರಿಗೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು ! ಹೀಗೆ, ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ಅವನು ನಿನ್ನ ಜನಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸಿದನು ” ಎಂದನು (೨೦). ಅಕಂಪನನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾವಣನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವೆನೆಂದನು. ಆಗ ಅಕಂಪನನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದರೆ : “ ಮಹಾರಾಜ, ರಾಮನ ಒಲವಾರುಷಗಳು ದಿಟವಾಗಿಯೂ ಎಂತಹವೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳು (೨೧-೨೨) : ಕುಪಿತನಾದ ರಾಮನನ್ನು ಪಾರುಷದಿಂದ ಗೆಲ್ಲುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಆ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯು ತುಂಬಿಹರಿಯುವ

ಸತಾರಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರಂ ನಭಶ್ಚಾಪ್ಯವಸಾದಯೇತ್ |

ಅಸೌ ರಾಮಸ್ತು ಮಜ್ಜಂತೀಂ ಶ್ರೀಮಾನಭ್ಯುದ್ಧರೇನ್ಮಹೀನಃ ||

ಭಿತ್ತಾ ನೇಲಾಂ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಲೋಕಾನಾಪ್ಲಾವಯೇದ್ವಿಭುಃ |

ನೇಗಂ ವಾಪಿ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ವಾಯುಂ ವಾ ವಿಧಮೇಚ್ಛರೈಃ || ೨೫

ಸಂಹೃತ್ಯ ವಾ ಪುನರ್ಲೋಕಾನ್ ವಿಕ್ರಮೇಣ ಮಹಾಯಶಾಃ |

ಶಕ್ತಃ ಸ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರಃ ಸೃಷ್ಟ್ವಂ ಪುನರಪಿ ಪ್ರಜಾಃ || ೨೬

ನ ಹಿ ರಾಮೋ ದಶಗ್ರೀವ ಶಕ್ಯೋ ಜೇತುಂ ತ್ವಯಾ ಯುಧಿ |

ರಕ್ಷಸಾಂ ವಾಪಿ ಲೋಕೇನ ಸ್ವರ್ಗಃ ಪಾಪಜನ್ಯರಿವ || ೨೭

ನ ತಂ ವಧ್ಯಮಹಂ ಮನ್ಯೇ ಸರ್ವೈರ್ದೇವಾಸುರೈರಪಿ |

ಅಯಂ ತಸ್ಯ ವಧೋಪಾಯಸ್ತಂ ಮಮೈಕಮನಾಃ ಶೃಣು || ೨೮

ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹವೇಗವನ್ನು ಶರಗಳಿಂದ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಬಲ್ಲ. ಗ್ರಹನಕ್ಷತ್ರತಾರೆಗಳಿಂದ* ಸಂಕುಲವಾದ ನಭಸ್ಸನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ಮುಳುಗಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲ (೨೩-೨೪). ಸಮುದ್ರದ ಮೇರೆಯನ್ನು ಒಡೆದು ಸಮುದ್ರಜಲದಿಂದ ಲೋಕವೆಲ್ಲವೂ ಕೊಚ್ಚಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ರಾಮನಿಗುಂಟು. ತನ್ನ ಶರಜಾಲಗಳಿಂದ ಸಮುದ್ರದ ವೇಗವನ್ನು ತಡೆದಾನು ; ವಾಯುವನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕಿಯಾನು (೨೫). ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನು ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿ, ಪುನಃ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಲ್ಲನು. ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ರಾಮನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲಲು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಾಪಿಗಳಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯು ಹೇಗೆ ದುರ್ಲಭವೋ ಹಾಗೆ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿದರೂ ಜಯವು ದುರ್ಲಭ (೨೬-೨೭). ದೇವಾಸುರರು ಒಟ್ಟಾದರೂ ರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದರೆ, ಮಹಾರಾಜ, ಅವನನ್ನು ವಧಿಸಲು ಒಂದು ಉಪಾಯ ಉಂಟು. ಸಾವಧಾನ

* ಗ್ರಹ = ನವಗ್ರಹಗಳು, ನಕ್ಷತ್ರ = ಅಶ್ವಿನಾದಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ತಾರಾ = ಇತರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು.

ಭಾರ್ಯಾ ತಸ್ಯೋತ್ತಮಾ ಲೋಕೇ ಸೀತಾ ನಾನು ಸುಮಧ್ಯಮಾ |
ಶ್ಯಾಮಾ ಸಮವಿಭಕ್ತಾಂಗೀ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಂ ರತ್ನಭೂಷಿತಾ || ೨೯

ನೈವ ದೇವೀ ನ ಗಂಧರ್ವೀ ನಾಪ್ಸರಾ ನಾಪಿ ದಾನವೀ |
ತುಲ್ಯಾ ಸೀಮಂತಿನೀ ತಸ್ಯಾ ಮಾನುಷೀಷು ಕುತೋ ಭವೇತ್ || ೩೦

ತಸ್ಯಾಪಹರ ಭಾರ್ಯಾಂ ತ್ವಂ ಪ್ರಮುಢ್ಯ ತು ಮಹಾವನೇ |
ಸ ತಯಾ ರಹಿತಃ ಕಾಮೀ ರಾಮೋ ಹಾಸ್ಯತಿ ಜೀವಿತಮ್ || ೩೧

ಅರೋಚಯತ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ಮಹಾಬಾಹುರಕಂಪನಮುವಾಚ ಹ || ೩೨

ಬಾಧಂ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಹ್ಯೇಕಃ ಸಾರಥಿನಾ ಸಹ |
ಆನಯಿಷ್ಯಾಮಿ ವೈ ದೇಹೀಮಿನಾಂ ಹೃಷ್ಯೋ ಮಹಾಪುರೀಮ್ ||

ವಾಗಿ ಕೇಳು (೨೮): ರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯೆಂಬ ಚೆಲುವೆಯಾದ ಮಡದಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕ ಸುಂದರಿ; ತರುಣಿ. ಅವಳ ಅಂಗಗಳು ಸಮವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಮಾಟವಾಗಿವೆ. ಅವಳು ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವೇ ಸರಿ. (ತಾನೇ ರತ್ನವಾದರೂ) ರತ್ನಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ (೨೯). ದೇವ ಗಂಧರ್ವರಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯರಲ್ಲಾಗಲಿ ದಾನವರಲ್ಲಾಗಲಿ ಸೀತೆಯಷ್ಟು ಚೆಲುವೆ ಯಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅಂಗನೆಯಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮನುಷ್ಯಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಚೆಲುವೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು! (೩೦). ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ನೀನು ರಾಮನ ಆ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಅಪಹರಿಸು. ಆಗ ಕಾಮಿಯಾದ ರಾಮನು ಅವಳ ವಿರಹದಿಂದ ಖಿನ್ನನಾಗಿ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತ ಪ್ರಾಣಬಿಡುವನು! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೩೧). ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪನಾದ ರಾವಣನಿಗೆ ಅವನ ಮಾತು ರುಚಿಸಿತು! ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಚಿಂತಿಸಿ ಅಕಂಪನನನ್ನು ಕುರಿತು “ಅದೇ ಸರಿ. ನಾಳೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಸಾರಥಿಯೊಡನೆ (ರಥದಲ್ಲಿ) ಹೋಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವೆನು. ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಈ ನಗರಕ್ಕೆ

ಅಥೈವನುಕ್ತಾಪ್ರಯಯೌ ಖರಯುಕ್ತೇನ ರಾವಣಃ |
 ರಥೇನಾದಿತ್ಯವರ್ಣೇನ ದಿಶಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರಕಾಶಯನ್ || ೩೪
 ಸ ರಥೋ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಸ್ಯ ನಕ್ಷತ್ರಪಥಗೋ ಮಹಾನ್ |
 ಸಂಚಾರ್ಯಮಾಣಃ ಶುಶುಭೇ ಜಲದೇ ಚಂದ್ರಮಾ ಇವ || ೩೫
 ಸ ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ತಾಟಕೇಯನುಸಾಗಮತ್ |
 ಮಾರೀಚೇನಾರ್ಚಿತೋ ರಾಜಾ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯೈರಮಾನುಷೈಃ ||
 ತಂ ಸ್ವಯಂ ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ತು ಆಸನೇನೋದಕೇನ ಚ |
 ಅರ್ಥೋಪಹಿತಯಾ ನಾಚಾ ಮಾರೀಚೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ ||
 ಕಚ್ಚಿತ್ ಸುಕುಶಲಂ ರಾಜನ್ ಲೋಕಾನಾಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ |
 ಆಶಂಕೇ ನಾಧಿಜಾನೇ ತ್ವಂ ಯತಸ್ತೂರ್ಣಮಿಹಾಗತಃ || ೩೬

ತರುವೇನು ! ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩೨-೩೩). ಅನಂತರ ರಾವಣನು ಹೇಸರಗತ್ತೆ
 ಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶವಾದ ರಥವನ್ನೇರಿ ಸಕಲದಿಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ
 ಬೆಳಗುತ್ತ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಮೇಘಪಂಕ್ತಿಯು ವೇಗ
 ದಿಂದ ಓಡುವಾಗ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುವ ಚಂದ್ರನಂತೆ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ
 ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಥವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು (೩೪-೩೫). ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನ
 ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ತಾಟಕಾಪುತ್ರನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದನು. ಮಾರೀಚನು
 ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನಿಗೆ ಮನುಷ್ಯಲೋಕದುರ್ಲಭವಾದ* ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನಿತ್ತು
 ಸತ್ಕರಿಸಿದನು (೩೬). ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನಿಗೆ ಪೀಠವಾದ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಾನೇ
 ಕೊಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿದನು. ತರುವಾಯ ರಾವಣಾಗಮನದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು
 ತಿಳಿಯಲಿಚ್ಛಿಸುವ ಮಾತಿಂದ “ಮಹಾರಾಜ, ಪ್ರಜೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕುಶಲವಷ್ಟೆ ?
 ನನಗೆ ಸಂದೇಹವಾಗುತ್ತಿದೆ ; ನೀನು ಅವಸರಪಡುತ್ತ ಇಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ

* ‘ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯೈರಮಾನುಷೈಃ’ ಎಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮಾನುಷೈಃ =
 ನರಮಾಂಸವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳಿಂದ ಎಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ
 ಭಯದಿಂದ ಮಾರೀಚನು ನರಮಾಂಸವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನೆಂದು
 ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಏನನುಕೂಲ ಮಹಾತೇಜಾ ಮಾರೀಚೇನ ಸ ರಾವಣ: |

ತತಃ ಪಶ್ಚಾದಿದಂ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಃ || ೩೯

ಆರಕ್ಷೋ ಮೇ ಹತಸ್ತುತ ರಾಮೇಣಾಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಾ |

ಜನಸ್ಥಾನಮವಧ್ಯಂ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಯುಧಿ ನಿಪಾತಿತಮ್ || ೪೦

ತಸ್ಯ ಮೇ ಕುರು ಸಾಚಿನ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಪಹಾರಣೇ |

ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಾರೀಚೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೪೧

ಅಖ್ಯಾತಾ ಕೇನ ಸೀತಾ ಸಾ ಮಿತ್ರರೂಪೇಣ ಶತ್ರುಣಾ |

ತ್ವಯಾ ರಾಕ್ಷಸಶಾರ್ದೂಲ ಕೋ ನ ನಂದತಿ ನಿದಿತಃ || ೪೨

ಸೀತಾಮಿಹಾನಯಸ್ವೇತಿ ಕೋ ಬ್ರವೀತಿ ಬ್ರವೀಹಿ ಮೇ |

ರಕ್ಷೋಲೋಕಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಯ ಕಃ ಶೃಂಗಂ ಛೇತ್ತುಮಿಚ್ಛತಿ || ೪೩

ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಯತಿ ಕಶ್ಚ ತ್ವಾಂ ಸ ಹಿ ಶತ್ರುರಸಂಶಯಃ |

ಅಶೀವಿಶಮುಖಾದ್ಧಂಷ್ಟ್ರಾಮುದ್ಧರ್ತುಂ ಚೇಚ್ಛತಿ ತ್ವಯಾ || ೪೪

ಬಂದುದು ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದು ” ಎಂದನು (೩೭-೩೮). ಆಗ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದ ನಾದ ರಾವಣನು “ ಅಯ್ಯಾ-ಮಾರೀಚ, ನಾನು ಗಡಿನಾಡಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾವಲು ಸೇನೆಯನ್ನು ರಾಮ ಎಂಬವನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಂಹರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವಧ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಜನಸ್ಥಾನವು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸರ್ವನಾಶಹೊಂದಿತು (೩೯-೪೦). ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ರಾಮನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡು ” ಎಂದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾರೀಚನು “ ಯಾವನು ನಿನಗೆ ಸೀತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿದ ? ಹೇಳಿದವನು ಮಿತ್ರ ನಂತೆ ನಟಿಸುವ ಶತ್ರುವಾಗಿರಬೇಕು. ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಯಾವ ದುಷ್ಟನು ಸಂತೋಷಪಡದೆ ಕರುಣುತ್ತಿರಬಹುದು ? (೪೧-೪೨). ಸೀತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಪಹರಿಸಿ ತರಬೇಕೆಂದು ಯಾವನು ನಿನಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ? ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳು. ಸಮಸ್ತರಾಕ್ಷಸವಂಶದ ಕಳಶವನ್ನು ಯಾವನು ಉರುಳಿಸ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ ? ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟವನು ಶತ್ರುವೇ

ಕರ್ಮಣಾ ತೇನ ಕೇನಾಸಿ ಕಾಪಥಂ ಪ್ರತಿಸಾದಿತಃ |
ಸುಖಸುಪ್ತಸ್ಯ ತೇ ರಾಜನ್ ಪ್ರಹೃತಂ ಕೇನ ಮೂರ್ಧನಿ || ೪೫

ವಿಶುದ್ಧ ವಂಶಾಭಿಜನಾಗ್ರಹಸ್ತ -
ಸ್ತೇಜೋನುದಃ ಸಂಸ್ಥಿತದೋರ್ವಿಷಾಣಃ |
ಉದೀಕ್ಷಿತುಂ ರಾನಣ ನೇಹ ಯುಕ್ತಃ
ಸ ಸಂಯುಗೇ ರಾಘವಗಂಧಹಸ್ತೀ || ೪೬

ಅಸೌ ರಣಾಂತಸ್ಥಿ ತಿಸಂಧಿವಾಲೋ
ವಿದಗ್ಧರಕ್ಷೋಮೃಗಹಾ ನೃಸಿಂಹಃ |
ಸುಪ್ತಸ್ತ್ವಯಾ ಬೋಧಯಿತುಂ ನ ಯುಕ್ತಃ
ಶರಾಂಗಪೂರ್ಣೋ ನಿಶಿತಾಸಿದಂಷ್ಟಃ || ೪೭

ಚಾಪಾನಹಾರೇ ಭುಜನೇಗಪಂಕೇ
ಶರೋರ್ಮಿನಾಲೇ ಸುಮಹಾಹನೌಘೇ |

ಸರಿ, ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಆತನು ವಿಷಸರ್ಪದ ಬಾಯಲ್ಲಿರುವ ಹಲ್ಲನ್ನು ನಿನ್ನಿಂದ ಕೀಳಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾನೆ ! (೪೫-೪೪). ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಹೇಳಿ ಯಾವನು ನಿನ್ನನ್ನು ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ್ದಾನೆ ? ಮಹಾರಾಜ, ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿರುವ ನಿನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವನು ಕಲ್ಲುಹಾಕಿದ್ದಾನೆ ? (೪೫). ರಾನಣ, ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಘವನೆಂಬ ಮದ್ದಾನೆಯತ್ತ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿನೋಡುವುದು ಕೂಡ ನಿನಗೆ ಹಿತಕರವಲ್ಲ. ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ರಘುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿರುವುದೇ ಆ ಮದ್ದಾನೆಗೆ ಉದಾತ್ತಭಾವವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿರುವ ಸೊಂಡಿಲು ; ಪ್ರತಾಪವೇ ಮದೋದಕ ; ಲಂಚಿಸಿರುವ ಭುಜಗಳೇ ಕೋರೆಯಹಲ್ಲುಗಳು (೪೬). ರಾಮನೆಂದರೆ ರಣಮಲ್ಲ ರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವ ನರಸಿಂಹ ! ಆ ಸಿಂಹಕ್ಕೆ ರಣ ರಂಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧೋತ್ಸಾಹದಿಂದ ನಿಲ್ಲುವುದೇ ನಿಬಿಡರೋಮಗುಚ್ಛವುಳ್ಳ ನಿಮಿರಿದ ಬಾಲ ! ಶರಗಳೇ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳು ; ನಿಶಿತ ವಾದ ಖಡ್ಗಗಳೇ ಕೋರಿದಾಡೆಗಳು. ರಾನಣ, ಮಲಗಿರುವ ಆ ಸಿಂಹವನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ ! (೪೭). ರಾಮನೆಂದರೆ ವಾತಾಳಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುವ

ನೆ ರಾನುಸಾತಾಲಮುಖೇತಿಘೋರೇ

ಪ್ರಸ್ಥಂಧಿತುಂ ರಾಕ್ಷಸರಾಜ ಯುಕ್ತಮ್ ||

೪೮

ಪ್ರಸೀದ ಲಂಕೇಶ್ವರ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ

ಲಂಕಾಂ ಪ್ರಸನ್ನೋ ಭವ ಸಾಧು ಗಚ್ಛ |

ತ್ವಂ ಸ್ವೇಷು ದಾರೇಷು ರಮಸ್ವ ನಿತ್ಯಂ

ರಾನುಃ ಸಭಾಯೋ ರಮತಾಂ ವನೇಷು ||

೪೯

ಏವಮುಕ್ತೋ ದಶಗ್ರೀವೋ ಮಾರೀಚೇನ ಸ ರಾವಣಃ |

ನ್ಯನರ್ತತ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾಂ ವಿನೇಶ ಚ ಗೃಹೋತ್ತಮಮ್ || ೫೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅತಿಭಯಂಕರವಾದ ಮಹಾಸಾಗರ. ಅದು ಪಾತಾಳಮುಖ. ಅಲ್ಲಿ ಧನುಸ್ಸೆಂಬುದೇ ಮೊಸಳೆ. ಭುಜಗಳಿಗಿರುವ ಶರವೋಕ್ಷಣವೇಗವೇ ಕೆಸರು. ಬಾಣಜಾಲಗಳೇ ತರಂಗಮಾಲೆಗಳು. ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮವೇ ಆಲೆಗಳ ಉಬ್ಬರ. ರಾಕ್ಷಸರಾಜ, ಅಂಥ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಜಾರಿಬೀಳಬೇಡ ! (೪೮). ಕ್ಷಮಿಸು, ಲಂಕೇಶ್ವರ, ಪ್ರಸನ್ನನಾಗು. ಸುಖವಾಗಿ ಲಂಕೆಗೆ ಹೋಗು ! ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯರಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಲಿಯುತ್ತ ವಿನೋದದಿಂದಿರು. ರಾಮನು ಪತ್ನೀಸಮೇತನಾಗಿ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾಡಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದಿರಲಿ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೪೯). ಹೀಗೆ ಮಾರೀಚನು ಹೇಳಲಾಗಿ ರಾವಣನು ಲಂಕಾನಗರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೫೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶೂರ್ಪಣಖೋದ್ಯಮಃ

ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |
ಹತಾನ್ಯೇಕೇನ ರಾಮೇಣ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾಮ್ || ೧

ದೂಷಣಂ ಚ ಖರಂ ಚೈವ ಹತಂ ತ್ರಿಶಿರಸಾ ಸಹ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪುನರ್ಮಹಾನಾದಂ ನನಾದ ಜಲದೋ ಯಥಾ || ೨

ಸಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕರ್ಮ ರಾಮಸ್ಯ ಕೃತಮನ್ಯೈಃ ಸುದುಷ್ಕರಮ್ |
ಜಗಾಮ ಪರನೋದ್ವಿಗ್ನಾ ಲಂಕಾಂ ರಾವಣಪಾಲಿತಾಮ್ || ೩

ಸಾ ದದರ್ಶ ವಿಮಾನಾಗ್ರೇ ರಾವಣಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ |
ಉಪೋಪವಿಷ್ಟಂ ಸಚಿವೈರ್ಮರುದ್ಭಿರಿವ ನಾಸನಮ್ || ೪

ಅಸೀನಂ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶೇ ಕಾಂಚನೇ ಪರಮಾಸನೇ |
ರುಕ್ಮನೇದಿಗತಂ ಪ್ರಾಜ್ಯಂ ಜ್ವಲಂತಮಿವ ಪಾನಕಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೨

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಪಂಚವಟಿಯಿಂದ ಲಂಕೆಗೆ ಬಂದು ರಾವಣನನ್ನು ಕಾಣುವುದು

ಇತ್ತ ಭೀಮಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಖರದೂಷಣತ್ರಿಶಿರರೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಹತರಾದುದನ್ನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಕಂಡಳು. ಮೋಡವು ಗುಡುಗುವಂತೆ 'ಹೋ' ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡಳು ! (೧-೨). ಇತರರಿಗೆ ದುಷ್ಕರವಾದ ಅದ್ಭುತಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಾಡಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು. ರಾವಣಪಾಲಿತವಾದ ಲಂಕೆಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೋದಳು. ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ಒಡ್ಡೊಲಗದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುತ್ತಿರುವ ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ, ಅರಮನೆಯ ಉಪರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಚಿವರೊಡನೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ರಾವಣನನ್ನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ನೋಡಿದಳು (೩-೪). ರಾವಣನು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವರ್ಣಮಯ

ದೇವಗಂಧರ್ವಭೂತಾನಾನ್ಮುಷೀಣಾಂ ಚ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |

ಅಜೇಯಂ ಸಮರೇ ಶೂರಂ ನ್ಯಾತ್ತಾ ನನಮಿನಾಂತಕಮ್ || ೬

ದೇವಾಸುರವಿಮರ್ದೇಷು ವಜ್ರಾಶನಿಕೃತವ್ರಣಮ್ |

ಐರಾವತವಿಷಾಣಾಗ್ನೈರುದ್ಧೃಷ್ಟ ಕಿಣವಕ್ಷಸಮ್ || ೭

ವಿಂಶದ್ಭುಜಂ ದಶಗ್ರೀವಂ ದರ್ಶನೀಯಪರಿಚ್ಛದಮ್ |

ವಿಶಾಲವಕ್ಷಸಂ ವೀರಂ ರಾಜಲಕ್ಷಣಶೋಭಿತಮ್ || ೮

ಸ್ನಿಗ್ಧವೈಡೂರ್ಯಸಂಕಾಶಂ ತಪ್ತಕಾಂಚನಕುಂಡಲಮ್ |

ಸುಭುಜಂ ಶುಕ್ಲದಶನಂ ಮಹಾಸ್ಯಂ ಪರ್ವತೋಪಮಮ್ || ೯

ವಿಷ್ಣುಚಕ್ರನಿಪಾತೈಶ್ಚ ಶತಶೋ ದೇವಸಂಯುಗೇ |

ಅನ್ಯೈಃ ಶಸ್ತ್ರಪ್ರಹಾರೈಶ್ಚ ಮಹಾಯುದ್ಧೇಷು ತಾಡಿತಮ್ || ೧೦

ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಚಿನ್ನದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ * ರಚಿತವಾದ ವೇದಿಯು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ಆಜ್ಞವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೫). ಅವನು ಸಮರದಲ್ಲಿ ದೇವಗಂಧರ್ವರಿಗೂ ಭೂತಾದಿದೇವಯೋಧಿಗಳಿಗೂ ಮಹಾತ್ಮರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೂ ಬಾಯ್ತೆರೆದುಬಂದ ಯಮನಂತೆ ಅಜೇಯನಾದ ಶೂರ (೬). ರಾವಣನು ದೇವಾಸುರಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದಲೂ ಸಿಡಲಿನಿಂದಲೂ ಗಾಯಗೊಂಡ ಸಾಹಸಿ ! ಅವನ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಐರಾವತದ ದಂಷ್ಟ್ರಾಗ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಭವಿಸಿದ ಗಾಯದ ಕಲೆ ಇತ್ತು ! (೭). ಇಪ್ಪತ್ತು ಭುಜಗಳಿಂದಲೂ ದಶಕಂಠಗಳಿಂದಲೂ ಅವನು ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಭತ್ತ ಚಾಮರಾದಿ ರಾಜಚಿಹ್ನೆಗಳು ನೋಡತಕ್ಕವುಗಳಾಗಿದ್ದವು. ವಿಶಾಲವಕ್ಷನಾದ ಆ ವೀರನು ಸಮಸ್ತ ರಾಜಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾಗಿದ್ದನು (೮). ಮಿರುಗುವ ವೈಡೂರ್ಯದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲಾಂಗನಾಗಿ ಅಪರಂಜಿಯ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ಅವನ ಭುಜಗಳು ಪುಷ್ಪವಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದವು. ಶುಭ್ರವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳು. ವಿಶಾಲವಾದ ಮುಖಗಳು. ಪರ್ವತದಂತಹ ಶರೀರ (೯). ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ನಡೆದ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಸಲ ವಿಷ್ಣುಚಕ್ರದ ಹೊಡೆತ

* ಸಾವಿತ್ರಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ವೇದಿಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. 'ಸಾವಿತ್ರಂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಶ್ಚಿನ್ವಿತ ಪಂಚಾಶೀತಿಶತಂ ಹಿರಣ್ಯೇಷ್ಟಕಾಃ' (ಅಪ. ಸೂ.).

ಆಹತಾಂಗಂ ಸಮಸ್ತ್ಯಶ್ಚ ದೇವಪ್ರಹರಣೈಸ್ತಥಾ |
 ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಾಣಾಂ ಸಮುದ್ರಾಣಾಂ ಕ್ಷೋಭಣಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಕಾರಿಣಮ್ ||
 ಕ್ಷೇಪ್ತಾರಂ ಪರ್ವತೇಂದ್ರಾಣಾಂ ಸುರಾಣಾಂ ಚ ಪ್ರಮುರ್ಧನಮ್ |
 ಉಚ್ಛೇತ್ತಾರಂ ಚ ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಪರದಾರಾಭಿಮುರ್ಶನಮ್ || ೧೨
 ಸರ್ವದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಯೋಕ್ತಾರಂ ಯಜ್ಞವಿಘ್ನಕರಂ ಸದಾ |
 ಪುರೀಂ ಭೋಗವತೀಂ ಸ್ರಾಪ್ಯ ಪರಾಜಿತ್ಯ ಚ ನಾಸುಕಮ್ || ೧೩
 ತಕ್ಷಕಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಪರಾಜಿತ್ಯ ಜಹಾರ ಯಃ |
 ಕೈಲಾಸಪರ್ವತಂ ಗತ್ವಾ ವಿಜಿತ್ಯ ನರನಾಹನಮ್ || ೧೪
 ವಿಮಾನಂ ಪುಷ್ಪಕಂ ತಸ್ಯ ಕಾನುಗಂ ವೈ ಜಹಾರ ಯಃ |
 ವನಂ ಚೈತ್ರರಥಂ ದಿವ್ಯಂ ನಲಿನೀಂ ನಂದನಂ ವನಮ್ || ೧೫
 ವಿನಾಶಯತಿ ಯಃ ಕ್ರೋಧಾಘೋರೋದ್ಯಾನಾನಿ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
 ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾ ಮಹಾಭಾಗಾವೃತ್ತಿಷ್ಠಂತೌ ಪರಂತಪೌ || ೧೬

ಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳ ಪ್ರಹಾರಗಳನ್ನೂ ತಿಂದು ತಾಳಿಕೊಂಡ ಧೀರನವನು !
 (೧೦). ತನ್ನ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮಸ್ತ ಆಯುಧಗಳ ಪೆಟ್ಟನ್ನೂ
 ಅನುಭವಿಸಿ ತಡೆದುಕೊಂಡ ಶೂರನವನು ! ಅಕ್ಷೋಭ್ಯಗಳಾದ ಮಹಾಸಾಗರ
 ಗಳನ್ನು ಕ್ಷಿಪ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಡಡಬಲ್ಲ ನಾಹಸಿಯವನು ! (೧೧). ಆ ರಾವಣನು
 ಮಹಾಪರ್ವತಗಳನ್ನು ತುರಾಡಿದವನು. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮರ್ದಿಸಿದವನು.
 ಧರ್ಮಗಿರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದವನು ! ಪರಸ್ತ್ರೀಯರ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿ
 ದವನು (೧೨). ಸಕಲ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಹೋರಾಡಿದವನು.
 ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ವಿಘ್ನವನ್ನೊಡ್ಡತಕ್ಕವನು. ಭೋಗವತೀನಗರಕ್ಕೆ
 ದಾಳಿಯಿಟ್ಟು ವಾಸುಕಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದವನು (೧೩). ಆ ರಾವಣನೇ ತಕ್ಷಕ
 ನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ್ದನು. ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
 ಕುಬೇರನನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿ ಕಾಮಗಾಮಿಯಾದ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವನ್ನು
 ಕಸಿದುತಂದಿದ್ದನು. ಆತನೇ ಚೈತ್ರರಥವೆಂಬ ಕುಬೇರನ ಉದ್ಯಾನವನವನ್ನೂ
 ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಳಿನೀಸರೋವರವನ್ನೂ ನಂದನವನ ಮೊದಲಾದ ದೇವೋದ್ಯಾನಗಳನ್ನೂ
 ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನಾಶಗೊಳಿಸಿದ್ದನು (೧೪-೧೫). ಯಾವ ವೀರನು ಗಿರಿಶೃಂಗದಂತೆ

ನಿನಾರಯತಿ ಬಾಹುಭ್ಯಾಂ ಯಃ ಶೈಲಶಿಖರೋಪಮಃ |

ದಶವರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ತಪಸ್ತಪ್ತ್ವಾ ನುಹಾವನೇ || ೧೭

ಪುರಾ ಸ್ವಯಂಭುವೇ ಧೀರಃ ಶಿರಾಂಸ್ಯುಪಜಹಾರ ಯಃ |

ದೇವದಾನವಗಂಧರ್ವಪಿಶಾಚಪತಗೋರಗೈಃ || ೧೮

ಅಭಯಂ ಯಸ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮೇ ಮೃತ್ಯುತೋ ಮಾನುಷಾದ್ಯತೇ |

ಮಂತ್ರೈರಭಿಷ್ವತಂ ಪುಣ್ಯಮಧ್ವರೇಷು ದ್ವಿಜಾತಿಭಿಃ || ೧೯

ಹವಿರ್ಧಾನೇಷು ಯಃ ಸೋಮಮುಪಹಂತಿ ನುಹಾಬಲಃ |

ಆಪ್ತಯಜ್ಞಹರಂ ಕ್ರೂರಂ ಬ್ರಹ್ಮಘ್ನಂ ದುಷ್ಟಚಾರಿಣಮ್ || ೨೦

ಕರ್ಕಶಂ ನಿರನುಕ್ರೂಶಂ ಪ್ರಜಾನಾಮಹಿತೇ ರತಮ್ |

ರಾವಣಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಸರ್ವಲೋಕಭಯಾವಹಮ್ || ೨೧

ರಾಕ್ಷಸೀ ಭ್ರಾತರಂ ಶೂರಂ ಸಾ ದದರ್ಶ ನುಹಾಬಲಮ್ |

ತಂ ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರಾಭರಣಂ ದಿವ್ಯಮಾಲೋಕಶೋಭಿತಮ್ || ೨೨

ನಿಂತು, ಉದಿಸಿಬರುವ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸ ಬಲ್ಲವನಾಗಿದ್ದನೋ ಆತನೇ ಈ ರಾವಣ. ಯಾವ ಧೀರನು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ ತನ್ನ ಶಿರಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದನೋ ಆತನೇ ಈ ರಾವಣ (೧೭-೧೮). ಯಾವನಿಗೆ (ಅಲ್ಪನಾದ) ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇವದಾನವಗಂಧರ್ವರಿಂದಾಗಲಿ ಪಿಶಾಚ ಪತಗ ಭುಜಂಗಗಳಿಂದಾಗಲಿ ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ಯುಭಯವಿರಲಿಲ್ಲವೋ ಆತನೇ ಈ ರಾವಣ (೧೮). ಯಜ್ಞಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಂತ್ರಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತೆಗೆದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಸೋಮರಸವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಲಶಾಲಿಯವನು. ಯಜ್ಞಗಳು ಸಮಾಪ್ತವಾಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬಂದು ಅವು ಗಳನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ರೂರಕರ್ಮನವನು. ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದುರಾಚಾರಿ (೧೯-೨೦). ನಿರ್ದಯನಾದ ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದವನು. ಜನರಿಗೆ ಕೇಡುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಸಕಲವ್ರಾಣಿಗಳನ್ನೂ ಗೋಳಾಡಿಸಿದವನು. ಸರ್ವಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಅಂಜಿಸಿದವನು (೨೧). ಅಂಥ ಬಲಾಢ್ಯನೂ ಸಂಗ್ರಾಮ

ಅಸನೇ ಸೂಪವಿಷ್ಣುಂ ಚ ಕಾಲಕಾಲಮಿವೋದ್ಯತಮರ್ |
ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ಪಾಲಸ್ಯಕುಲನಂದನಮ್ || ೨೩

ರಾನಣಂ ಶತ್ರುಹಂತಾರಂ ಮಂತ್ರಿಭಿಃ ಪರಿವಾರಿತಮ್ |
ಅಭಿಗಮ್ಯಾಬ್ರವೀದ್ವಾಕ್ಯಂ ರಾಕ್ಷಸೀ ಭಯವಿಹ್ವಲಾ || ೨೪

ತಮುಬ್ರವೀದ್ವೀಪ್ತವಿಶಾಲಲೋಚನಂ
ಪ್ರದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ಭಯನೋಹಮೂರ್ಛಿತಾ |
ಸುದಾರುಣಂ ವಾಕ್ಯಮುಭೇತಚಾರಿಣೀ
ಮಹಾತ್ಮನಾ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ವಿರೂಪಿತಾ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಶೂರನೂ ಆದ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ನೋಡಿದಳು. ರಾನಣನು ದಿವ್ಯ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನುಟ್ಟು ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ದಿವ್ಯಪುಷ್ಪಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತ ನಾಗಿದ್ದನು (೨೨). ಮಹಾವೀರನೂ ಪಾಲಸ್ಯವಂಶೋದ್ಭವನೂ ಆದ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು ಯಮನಿಗೂ ಯಮನಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಸುಖೋಪವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದನು. ಮಂತ್ರಿಪರಿವಾರವು ಸುತ್ತಲೂ ನೆರೆದಿತ್ತು. ಭಯ ದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಶತ್ರುಘಾತುಕನಾದ ರಾನಣನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಾತನಾಡಿದಳು (೨೩-೨೪). ಮೊದಲು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಅಲೆಯು ತಿದ್ದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ವಿರೂಪಿತಳಾಗಿ, ಭಯ ದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ತವೈಕ್ಲವ್ಯದಿಂದಲೂ ದಿಗ್ಭ್ರಾಂತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಹೊಳೆಯುವ ವಿಶಾಲ ನೇತ್ರಗಳಿದ್ದ ರಾನಣನಿಗೆ ಅವಳು ತನ್ನ ವಿರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಕರ್ಕಶವಾಕ್ಯ ಗಳನ್ನು ಆಡಲಾರಂಭಿಸಿದಳು (೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ತೃಯಸ್ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣನಿಂದಾ

ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ದೀನಾ ರಾವಣಂ ಲೋಕರಾವಣಮ್ |
 ಅನಾತ್ಮನುಭ್ಯೇ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಾ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೧
 ಪ್ರಮತ್ತಃ ಕಾಮಭೋಗೇಷು ಸ್ವೈರವೃತ್ತೋ ನಿರಂಕುಶಃ |
 ಸಮುತ್ಪನ್ನಂ ಭಯಂ ಘೋರಂ ಬೋದ್ಧವ್ಯಂ ನಾನಬುಧ್ಯಸೇ || ೨
 ಸಕ್ತಂ ಗ್ರಾಮ್ಯೇಷು ಭೋಗೇಷು ಕಾಮವೃತ್ತಂ ಮಹೀಪತೀಮ್ |
 ಲುಬ್ಧಂ ನ ಬಹು ಮನ್ಯಂತೇ ಶ್ಮಶಾನಾಗ್ನಿಮಿವ ಪ್ರಜಾಃ || ೩
 ಸ್ವಯಂ ಕಾರ್ಯಾಣಿ ಯಃ ಕಾಲೇ ನಾನುತಿಷ್ಠತಿ ಸಾರ್ಥಿವಃ |
 ಸ ತು ವೈ ಸಹ ರಾಜ್ಯೇನ ತೈಶ್ಚ ಕಾರ್ಯೈರ್ವಿನಶ್ಯತಿ || ೪
 ಅಯುಕ್ತಚಾರಂ ದುರ್ದರ್ಶನಸ್ವಾಧೀನಂ ನರಾಧಿಪಮ್ |
 ನರ್ಜಯಂತಿ ನರಾ ದೂರಾನ್ನದೀಪಂಕಮಿವ ದ್ವಿಪಾಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೩

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ರಾವಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದು

ದೀನಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಲೋಕರಾವಣನಾದ ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಕ್ರುದ್ಧಳಾದಳು. ಅವಳು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೆದುರಿಗೆ ಕಠೋರವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಲು ಉಪಕ್ರಮಿಸಿದಳು (೧): “ಏ ರಾವಣ, ನೀನು ಕಾಮಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮೈಮರೆತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಅಂಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮನಸ್ಸುಬಂದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಘೋರವಾದ ಭಯವೊಂದು ಈಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದ ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದೀಯೆ (೨). ಗ್ರಾಮ್ಯಭೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿ, ತೋರಿದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಸುಖಲೋಲುಪನಾದ ರಾಜನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಗೌರವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಸಣದ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಅವನನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ (೩). ಯಾವ ಭೂವಾಲನು ಸರಿಯಾದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಕೆಡುವವಲ್ಲದೆ ಅವನೂ ಕೆಡುವನು. ಅವನ ರಾಜ್ಯವೂ ನಾಶಹೊಂದುವುದು (೪). ಯಾವ ಭೂವಾಲನು ಗೂಢಚಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವನು ಉಚಿತಕಾಲ

ಯೇ ನ ರಕ್ಷಂತಿ ವಿಷಯಮಸ್ವಾಧೀನಾ ನರಾಧಿಪಾಃ |
 ತೇ ನ ವೃದ್ಧಾಃ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಗಿರಯಃ ಸಾಗರೇ ಯಥಾ || ೬
 ಅತ್ಮವದ್ಭಿರ್ವಿಗೃಹ್ಯ ತ್ವಂ ದೇವಗಂಧರ್ವದಾನವೈಃ |
 ಅಯುಕ್ತಚಾರಶ್ಚ ಪಲಃ ಕಥಂ ರಾಜಾ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೭
 ತ್ವಂ ತು ಬಾಲಸ್ವಭಾವಶ್ಚ ಬುದ್ಧಿಹೀನಶ್ಚ ರಾಕ್ಷಸ |
 ಜ್ಞಾತವ್ಯಂ ತು ನ ಜಾನೀಷೇ ಕಥಂ ರಾಜಾ ಭವಿಷ್ಯಸಿ || ೮
 ಯೇಷಾಂ ಚಾರಶ್ಚ ಕೋಶಶ್ಚ ನಯಶ್ಚ ಜಯತಾಂ ವರ |
 ಅಸ್ವಾಧೀನಾ ನರೇಂದ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಾಕೃತ್ಯೈಸ್ತೇ ಜನೈಃ ಸಮಾಃ || ೯
 ಯಸ್ಮಾತ್ ಪಶ್ಯಂತಿ ದೂರಸ್ಥಾನ್ ಸರ್ವಾನರ್ಥಾನನ್ನರಾಧಿಪಾಃ |
 ಚಾರೇಣ ತಸ್ಮಾದುಚ್ಯಂತೇ ರಾಜಾನೋ ದೀರ್ಘಚಕ್ಷುಷಃ || ೧೦

ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ದರ್ಶನವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಯಾವನು ಕಂಡವರ ಮಾತಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಪರಾಧೀನನಾಗಿ ವರ್ತಿಸುವನೋ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ದೂರವಿಡುತ್ತಾರೆ. ನದಿಯ ಕೆಸರನ್ನು ಆನೆಗಳು ವರ್ಜಿಸುವಂತೆ ವರ್ಜಿಸುತ್ತಾರೆ (೫). ಯಾರು ಸ್ವಬುದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದೆ ಪರಾಧೀನರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಲನೆಗೆ ಗಮನವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವರಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಏಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಬೆಟ್ಟಗಳಂತೆ ಅವರು ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ (೬). ಉತ್ಸಾಹಿಗಳೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರೂ ಆದ ದೇವಗಂಧರ್ವದಾನವರೊಡನೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದರೂ ನೀನು ಗೂಢಚಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಿಷಯಲಂಕಟನಾಗಿದ್ದೀಯೆ ! ರಾವಣ, ನೀನು ಹೇಗೆತಾನೆ ರಾಜನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ ? (೭). ಏ ರಾಕ್ಷಸ, ನೀನು ಹುಡುಗಾಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ! ನೀನು ಬುದ್ಧಿಹೀನ ! ರಾಜನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಹೇಗೆತಾನೆ ರಾಜನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ ? (೮). ಹಿಂದೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಆದರೆ....., ಯಾರಿಗೆ ಗೂಢಚಾರ ವರ್ಗ, ಭಂಡಾರ, ರಾಜನೀತಿ — ಇವು ಸ್ವಾಧೀನವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ರಾಜರು ವಿದ್ಯೆಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಕೃತಜನರಿಗೆ ಸಮಾನರು (೯). ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ರಾಜರು ಗೂಢಚಾರರ ಮೂಲಕ ನೋಡಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ

ಅಯುಕ್ತಚಾರಂ ಮನ್ಯೇ ತ್ವಾಂ ಪ್ರಾಕೃತೈಃ ಸಚಿವೈರ್ವೃತಮ್ |
ಸ್ವಜನಂ ತು ಜನಸ್ಥಾನೇ ಹತಂ ಯೋ ನಾನಬುದ್ಧಸೇ || ೧೧

ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ಹತಾನ್ಯೇಕೇನ ರಾಮೇಣ ಖರಶ್ಚ ಸಹದೂಷಣಃ || ೧೨

ಋಷೀಣಾಮುಭಯಂ ದತ್ತಂ ಕೃತಕ್ಷೇಮಾಶ್ಚ ದಂಡಕಾಃ |
ಧರ್ಮಿತಂ ಚ ಜನಸ್ಥಾನಂ ರಾಮೇಣಾಕಿಂಶ್ಚಕರ್ಮಣಾ || ೧೩

ತ್ವಂ ತು ಲುಬ್ಧಃ ಪ್ರಮತ್ತಶ್ಚ ಪರಾಧೀನಶ್ಚ ರಾವಣ |
ವಿಷಯೇ ಸ್ವೇ ಸಮುತ್ಪನ್ನಂ ಭಯಂ ಯೋ ನಾನಬುದ್ಧಸೇ || ೧೪

ತೀಕ್ಷ್ಣಮಲ್ಪಪ್ರದಾತಾರಂ ಪ್ರಮತ್ತಂ ಗರ್ವಿತಂ ಶತಮ್ |
ನ್ಯಸನೇ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ನಾಭಿಧಾನಂತಿ ಪಾರ್ಥಿವಮ್ || ೧೫

(ಗೂಢಚಾರರು ಕಣ್ಣುಗಳಿದ್ದಂತೆ). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಾಜರನ್ನು ದೀರ್ಘಚಕ್ಷುಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ (೧೦). ನೀನು ಗೂಢಚಾರರನ್ನೇ ನೇಮಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪರಿವಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ. ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನಿನ್ನ ಬಂಧುಗಳು ಹತರಾದರೂ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಲ್ಲ ! (೧೧). ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಸಗಬಲ್ಲ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಖರ ದೂಷಣರನ್ನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ರಾಮನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದ್ದಾನೆ. ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಅಂಜಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಆತನು ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಭಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅದರ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ! ರಾಮನು ಬಹುಸುಲಭವಾಗಿ ಜನಸ್ಥಾನದಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆಸಿದ್ದಾನೆ ! (೧೨-೧೩). ರಾವಣ, ನೀನು ಸುಖಲೋಲುಪನಾಗಿ ಮೈಮರೆ ತಿದ್ದೀಯೆ. ಸ್ವತಂತ್ರಬುದ್ಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಪರಾಧೀನನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಭಯಂಕರವಾರ್ತೆಯ ಅರಿವೇ ನಿನಗಿಲ್ಲ (೧೪). ರಾಜನು ಉಗ್ರನೂ ಅಲ್ಪವೇತನಕೊಡತಕ್ಕವನೂ ಮೈಮರೆತವನೂ ಗರ್ವಿತನೂ ವಂಚಕನೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಅವನಿಗೆ ವಿಸತ್ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಯಾವ ಪ್ರಜೆಗಳೂ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅತಿನೂನಿನಮಗ್ರಾಹ್ಯಮಾತ್ಮಸಂಭಾವಿತಂ ನರಮ್ |
 ಕ್ರೋಧನಂ ವ್ಯಸನೇ ಹಂತಿ ಸ್ವಜನೋಽಪಿ ಮಹೀಪತಿನಮ್ || ೧೬
 ನಾನುತಿಷ್ಠತಿ ಕಾರ್ಯಾಣಿ ಭಯೇಷು ನ ಬಿಭೇತಿ ಚ |
 ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಾಜ್ಯಾಚ್ಛುತೋ ದೀನಸ್ತುಷ್ಠೈಸ್ತುಲೋ ಭವೇದಿಹ || ೧೭
 ಶುಷ್ಕೈಃ ಕಾಷ್ಠೈರ್ಭವೇತ್ ಕಾರ್ಯಂ ಲೋಷ್ಠೈರಪಿ ಚ ಪಾಂಸುಭಿಃ
 ನ ತು ಸ್ಥಾನಾತ್ ಪರಿಭ್ರಷ್ಟೈಃ ಕಾರ್ಯಂ ಸ್ಯಾದ್ವಸುಧಾಧಿಪೈಃ ||
 ಉಪಭುಕ್ತಂ ಯಥಾ ವಾಸಃ ಸ್ತಜೋ ವಾ ನೃದಿತಾ ಯಥಾ |
 ಏನಂ ರಾಜ್ಯಾತ್ ಪರಿಭ್ರಷ್ಟಃ ಸಮರ್ಥೋಽಪಿ ನಿರರ್ಥಕಃ || ೧೯
 ಅಪ್ರಮತ್ತಶ್ಚ ಯೋ ರಾಜಾ ಸರ್ವಜ್ಞೋ ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
 ಕೃತಜ್ಞೋ ಧರ್ಮಶೀಲಶ್ಚ ಸ ರಾಜಾ ತಿಷ್ಠತೇ ಚಿರಮ್ || ೨೦
 ನಯನಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಸುಪ್ತೋಽಪಿ ಜಾಗರ್ತಿ ನಯಚಕ್ಷುಷಾ |
 ವ್ಯಕ್ತಕ್ರೋಧಪ್ರಸಾದಶ್ಚ ಸ ರಾಜಾ ಪೂಜ್ಯತೇ ಜನೈಃ || ೨೧

ದುರಹಂಕಾರಿಯೂ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದವನೂ ಆತ್ಮಶ್ಲಾಘಿಯೂ ಕೋಪಿಷ್ಠನೂ ಆದ
 ರಾಜನನ್ನು ಕಷ್ಟಕಾಲ ಬಂದಾಗ ತನ್ನವರೇ ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ
 (೧೫-೧೬). ಯೋಗ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಯಾವನು ಮಾಡುವು
 ದಿಲ್ಲವೋ, ಭಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆತಂಕಪಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥ ರಾಜನು ಬಹುಬೇಗನೆ
 ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮನಾಗುತ್ತಾನೆ (೧೭). ಒಣಗಿದ
 ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಂಟು; ಮಣ್ಣು ಹೆಂಟೆಗಳಿಂದಲೂ ಕಡೆಗೆ
 ಧೂಳಿಯಿಂದಲಾದರೂ ಉಪಯೋಗ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಸ್ಥಾನಭ್ರಷ್ಟರಾದ ರಾಜ
 ರಿಂದ ಜನರಿಗೆ ಯಾವ ಉಪಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲ! (೧೮). ಉಟ್ಟು ಹರಿದ ಬಟ್ಟೆ,
 ಮುಡಿದು ಬಾಡಿದ ಹೂಮಾಲೆ — ಇವು ಹೇಗೆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವೋ ಹಾಗೆ
 ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡವನು ಸಮರ್ಥನಾದರೂ ನಿರರ್ಥಕ. ಸದಾ ಜಾಗ
 ರೂಕನೂ ಸಕಲ ರಾಜಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ ಕೃತಜ್ಞನೂ
 ಧರ್ಮಶೀಲನೂ ಆದ ಭೂಪಾಲನು ಬಹುಕಾಲ ಬಾಳುತ್ತಾನೆ (೧೯-೨೦).
 ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿದ್ದರೂ ಯಾವನು ರಾಜನೀತಿಯೆಂಬ ಕಣ್ಣನ್ನು ತೆರೆದು ಸದಾ

ತ್ವಂ ತು ರಾವಣ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ಗುಣೈರೇತೈರ್ವಿನರ್ಜಿತಃ |

ಯಸ್ಯ ತೇನಿವದಿತಶ್ಚಾ ರೈ ರಕ್ಷಸಾಂ ಸುನುಹಾನ್ ವಧಃ || ೨೨

ಪರಾವನುಂತಾ ವಿಷಯೇಷು ಸಂಗತೋ

ನ ದೇಶಕಾಲಪ್ರವಿಭಾಗತತ್ತ್ವವಿತ್ |

ಅಯುಕ್ತ ಬುದ್ಧಿ ಗುಣದೋಷನಿಶ್ಚಯೇ

ವಿಪನ್ನರಾಜ್ಯೋ ನಚಿರಾದ್ವಿಪತ್ಯಸೇ || ೨೩

ಇತಿ ಸ್ವದೋಷಾನ್ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾಂಸ್ತಯಾ

ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಕ್ಷಣದಾಚರೇತ್ಪರಃ |

ಧನೇನ ದರ್ಪೇಣ ಬಲೇನ ಚಾನ್ವಿತೋ

ನಿಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಚಿರಂ ಸ ರಾವಣಃ || ೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಎಚ್ಚರದಲ್ಲಿರುವನೋ ಯಾವನ ಕ್ರೋಧವಾಗಲಿ ಅನುಗ್ರಹವಾಗಲಿ ಸ್ಫುಟವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಯೋ ಅಂಥ ರಾಜನನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಆದರಿಸುತ್ತಾರೆ (೨೧). ನೀನಾದರೋ, ರಾವಣ, ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ! ಈ ರಾಜಗುಣಗಳೊಂದೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಲ್ಲ ! ರಾಕ್ಷಸರ ಕಗ್ಗೊಲೆಯು ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಗೂಢಚಾರರಿಂದ ನೀನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಪರರಿಗೆ ಅವಮಾನಮಾಡತಕ್ಕವನೂ ವಿಷಯಸುಖದಲ್ಲಿ ನಿರತನೂ ದೇಶಕಾಲಗಳ ವಿಭಾಗದ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಅರಿಯದವನೂ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಬುದ್ಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲದವನೂ ಆದ ನೀನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ವಿಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೨೨-೨೩). ಹೀಗೆ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ರಾವಣನಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಲು, ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ಧನ ದರ್ಪ ಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನು ಈಗ ಏನುಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಸ್ತ್ರಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾಪಹರಣೋಪದೇಶಃ

- ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾಂ ಕೃದ್ಧಾಂ ಬ್ರುವಂತೀಂ ಪರುಷಂ ವಚಃ |
ಅನಾತ್ಮನುಭ್ಯೇ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಃ ಪರಿಪ್ರಚ್ಛ ರಾವಣಃ || ೧
- ಕಶ್ಚ ರಾನುಃ ಕಥಂನೀರ್ಯಃ ಕಿಂರೂಪಃ ಕಿಂಪರಾಕ್ರಮುಃ |
ಕಿನ್ಮರ್ಥಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟಃ ಸ ದುರಾಸದಮ್ || ೨
- ಆಯುಧಂ ಕಿಂ ಚ ರಾನುಸ್ಯ ನಿಹತಾ ಯೇನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಖರಶ್ಚ ನಿಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ದೂಷಣಸ್ತಿಸಿರಾಸ್ತಥಾ || ೩
- ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೇಣ ರಾಕ್ಷಸೀ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಛಿತಾ |
ತತೋ ರಾನುಂ ಯಥಾ ತತ್ಸ್ವನಾಖ್ಯಾತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ || ೪
- ದೀರ್ಘಬಾಹುವಿಶಾಲಾಕ್ಷಶ್ಚೀರಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಾಂಬರಃ |
ಕಂದರ್ಪಸಮರೂಪಶ್ಚ ರಾನೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೪

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ವರ್ಣನೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ತರಬೇಕೆಂದು
ರಾವಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶ

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೋವಗೊಂಡ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಮಂತ್ರಿಗಳೆದುರಿಗೆ
ಕರೋರವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ರಾವಣನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ “ರಾಮ
ನೆಂದರೆ ಯಾವನನು ? ಅವನ ಶೌರ್ಯವೆಂತಹದು ? ನೋಡಲು ಹೇಗಿ
ದ್ದಾನೆ ? ಅವನ ಪರಾಕ್ರಮವೇನು ? ದುರ್ಗಮವಾದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಏಕೆ
ಬಂದನಂತೆ ? (೧-೨). ರಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಖರ
ದೂಷಣತ್ರಿಶಿರರನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದನಲ್ಲ, ಅವನ ಆಯುಧ ಯಾವ ಬಗೆಯದು ? ”
ಎಂದು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು (೩). ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಕೋಪದಿಂದ
ದಿಜ್ಞಾಘ್ರಾಸದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿದಳು :
“ರಾವಣ, ರಾಮನು ದಶರಥರಾಜನ ಪುತ್ರ ; ಆಜಾನುಬಾಹು ; ವಿಶಾಲನೇತ್ರ ;
ನಾರುಬಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಗಳೇ ಅವನ ವಸ್ತ್ರ ; ಮನ್ಮಥನಂಥ ಸುಂದರಾಕೃತಿ ! (೪-೫).

ಶಕ್ರಚಾಪನಿಭಂ ಚಾಪಂ ವಿಕೃಷ್ಯ ಕನಕಾಂಗದನಂ |

ದೀಪ್ತಾನ್ ಪ್ಲವತಿ ನಾರಾಚಾನ್ ಸರ್ಪಾನಿವ ಮಹಾವಿಷಾನ್ || ೬

ನಾದದಾನಂ ಶರಾನ್ ಘೋರಾನ್ ಮುಂಚಂತಂ ಶಿಲೀಮುಖಾನ್ |

ನ ಕಾರ್ಮುಕಂ ವಿಕರ್ಷಂತಂ ರಾಮಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಸಂಯುಗೇ || ೭

ಹನ್ಯಮಾನಂ ತು ತತ್ ಸೈನ್ಯಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಶರವೃಷ್ಟಿಭಿಃ |

ಇಂದ್ರೇಣೈವೋತ್ತಮಂ ಸಸ್ಯಮಾಹತಂ ತ್ವಶ್ಮನ್ಯುಷ್ಟಿಭಿಃ || ೮

ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮರೂಪಾಣಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |

ನಿಹತಾನಿ ಶರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈಸ್ತೇನೈಕೇನ ಪದಾತಿನಾ || ೯

ಅರ್ಧಾಧಿಕಮುಹೂರ್ತೇನ ಖರಶ್ಚ ಸಹದೂಷಣಃ |

ಋಷೀಣಾಮುಭಯಂ ದತ್ತಂ ಕೃತಕ್ಷೇಮಾಶ್ಚ ದಂಡಕಾಃ || ೧೦

ಏಕಾ ಕಥಂಚಿನ್ಮುಕ್ತಾಹಂ ಪರಿಭೂಯ ಮಹಾತ್ಮನಾ |

ಸ್ತ್ರೀನಥಂ ಶಂಕಮಾನೇನ ರಾಮೇಣ ವಿದಿತಾತ್ಮನಾ || ೧೧

ಸುನರ್ಣವಲಯಭೂಷಿತವಾದ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತಹ ಧನುಸ್ಸು ಅವನ ಆಯುಧ ! ಅವನು ಆ ಧನುಸ್ಸನ್ನೆಳೆದು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಕೂರಂಬುಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಘೋರವಿಷಪೂರ್ಣವಾದ ಸರ್ಪಗಳಂತೆ ಅವು ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತವೆ (೬). (ಅವನ ಅಸ್ತ್ರನೈವುಣ್ಯವು ಹೇಗಿದೆಯೆಂದರೆ) ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಮನು ಘೋರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಲಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದಾಗಲಿ, ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯನ್ನು ಜಗ್ಗುವುದಾಗಲಿ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಶರವರ್ಷಗಳಿಂದ ರಾಕ್ಷಸಸೈನ್ಯವು ಸತ್ತು ಬೀಳುವುದು ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು ! ಇಂದ್ರನು ಆಲಿಕಲ್ಲುಗಳ ಮಳೆಯನ್ನು ಪೈರಿನಮೇಲೆ ಸುರಿಸುವಂತೆ, ರಾಮನು ಬಾಣದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸೇನೆಯಮೇಲೆ ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೭-೮). ಪದಾತಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಮನೊಬ್ಬನೇ ಭೀಮಕಾಯರಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಖರದೂಷಣರನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದು ಹಾಕಿದನು. ಸುಮಾರು ಮೂರುಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಧ್ವಂಸಮಾಡಿದನು. ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತು ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೊದಗಿಸಿದನು (೯-೧೦). ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ಹೇಗೋ ನನ್ನೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಟ್ಟನು. ರಾಮನು

ಭ್ರಾತಾ ಚಾಸ್ಯ ಮಹಾತೇಜಾ ಗುಣತಸ್ತು ಲ್ಯವಿಕ್ರಮಃ |

ಅನುರಕ್ತಶ್ಚ ಭಕ್ತಶ್ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೧೨

ಅಮರ್ಷೀ ದುರ್ಜಯೋ ಜೇತಾ ವಿಕ್ರಾಂತೋ ಬುದ್ಧಿಮಾನ್ ಬಲೀ
ರಾಮಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣೋ ಬಾಹುನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಾಣೋ ಬಹಿಶ್ಚ ರಃ || ೧೩

ರಾಮಸ್ಯ ತು ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೀ ಪೂರ್ಣೇಂದುಸದೃಶಾನನಾ |

ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಪ್ರಿಯಾ ಭರ್ತುನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಹಿತೇ ರತಾ || ೧೪

ಸಾ ಸುಕೇಶೀ ಸುನಾಸೋರೂಃ ಸುರೂಪಾ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀ |

ದೇವತೇವ ವನಸ್ಯಾಸ್ಯ ರಾಜತೇ ಶ್ರೀರಿವಾಪರಾ || ೧೫

ತಪ್ತಕಾಂಚನವರ್ಣಾಭಾ ರಕ್ತತುಂಗನಖೀ ಶುಭಾ |

ಸೀತಾ ನಾನು ವರಾರೋಹಾ ವೈದೇಹೀ ತನುಮಧ್ಯಮಾ || ೧೬

ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಹತ್ಯೆಗೆ ಅಂಜಿ ನನ್ನನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ತಮ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಶೌರ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಿಂದ ಅವನ ಪರಾಕ್ರಮ ರಾಮನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದದ್ದು. ಅವನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಆ ವೀರನು ರಾಮನಲ್ಲಿ ಅನುರಕ್ತನೂ ಅವನ ಭಕ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ (೧೧-೧೨). ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ತಾಳ್ಮೆ ಇಲ್ಲ. ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವನೇ ಹೊರತು ಎಂದಿಗೂ ಸೋಲತಕ್ಕವನಲ್ಲ. ಅವನು ಪರಾಕ್ರಮಿ, ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಬಲಶಾಲಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನಿತ್ಯವೂ ರಾಮನ ಒಲಗೈಯಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಹೊರಗೆ ಸುಳಿದಾಡುವ ಪ್ರಾಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ (೧೩). ಅಣ್ಣ, ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರಳಾದ ಒಬ್ಬ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಇದ್ದಾಳೆ. ಆ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿಯ ಮುಖವು ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಂತಿದೆ. ಅವಳು ಯಾವಾಗಲೂ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದುದನ್ನೇ ಆಚರಿಸುತ್ತ ಅವನ ಹಿತದಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ (೧೪). ಅವಳ ತಲೆಗೂದಲು ಸುಂದರವಾಗಿದೆ. ಅವಳ ಮೂಗು, ತೊಡೆಗಳು ಅಂದವಾಗಿವೆ. ಮನೋಹರವಾದ ಆಕೃತಿ. ವನದ ಅಧಿದೇವತೆಯೋ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಕಾಯಿಸಿದ ಚಿನ್ನದಂತೆ ಅವಳ ಮೈಬಣ್ಣ. ಕೆಂಪಗೆ ಉನ್ನತವಾದ ಉಗುರುಗಳು. ಆ ಶುಭಾಂಗಿಯ ಹೆಸರು ಸೀತೆ

ನೈವ ದೇವೀ ನ ಗಂಧರ್ವೀ ನ ಯಕ್ಷೀ ನ ಚ ಕಿಂನರೀ |

ನೈವಂ ರೂಪಾ ಮಯಾ ನಾರೀ ದೃಷ್ಟ ಪೂರ್ವಾ ಮಹೀತಲೇ || ೧೭

ಯಸ್ಯ ಸೀತಾ ಭವೇದ್ಭಾರ್ಯಾ ಯಂ ಚ ಹೃಷ್ಟಾ ಪರಿಷ್ಟಜೇತ್ |

ಅತಿಜೀವೇತ್ ಸ ಸರ್ವೇಷು ಲೋಕೇಷ್ವಪಿ ಪುರಂದರಾತ್ || ೧೮

ಸಾ ಸುಶೀಲಾ ವಪುಃಶ್ಲಾಘ್ಯಾ ರೂಪೇಣಾಪ್ರತಿಮಾ ಭುವಿ |

ತವಾನುರೂಪಾ ಭಾರ್ಯಾ ಸ್ಯಾತ್ತ್ವಂ ಚ ತಸ್ಯಾಸ್ತಥಾ ಪತಿಃ || ೧೯

ತಾಂ ತು ವಿಸ್ತೀರ್ಣಜಘನಾಂ ಪೀನಶ್ರೋಣಿಪಯೋಧರಾಮ್ |

ಭಾರ್ಯಾರ್ಥೇ ಚ ತವಾನೇತುಮುದ್ಯತಾಹಂ ವರಾನನಾಮ್ || ೨೦

ವಿರೂಪಿತಾಸ್ಮಿ ಕ್ರೂರೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಮಹಾಭುಜ |

ತಾಂ ತು ದೃಷ್ಟ್ವಾದ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಿಭಾನನಾಮ್ ||

ಯೆಂದು. ಆ ನಿತಂಬಿನಿಯು ವಿದೇಹರಾಜನ ಮಗಳು. ಕೃಶವಾದ ನಡು (೧೫-೧೬). ಅಣ್ಣ, ಆ ತರುಣಿಯಂತೆ ಯಾವ ದೇವಕನ್ಯೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಗಂಧರ್ವಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಯಕ್ಷಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಕಿನ್ನರಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಸುಂದರಾಂಗಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ನೋಡಿಲ್ಲ ! (೧೭). ಸೀತೆಯು ಯಾರ ಮಡದಿ ಯಾಗಿರುವಳೋ -ಯಾರನ್ನು ಅವಳು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅಸ್ತಿ ಕೊಳ್ಳುವಳೋ ಅವನ ಜೀವನ ಸಮಸ್ತರನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದ ಸುಖಮಯ ಜೀವನ ! ಅವನ ಬದುಕು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು ! (೧೮). ರಮಣೀಯಾಕೃತಿಯುಳ್ಳ ಸುಶೀಲೆಯವಳು. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ರೂಪವತಿಯವಳು. ಅಣ್ಣ, ಸೀತೆಯು ನಿನಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದ ಮಡದಿಯಾಗಬಲ್ಲಳು. ನೀನು ಅವಳಿಗೆ ಅನುರೂಪನಾದ ಪತಿಯಾಗುವೆ ! (೧೯). ವಿಶಾಲಜಘನೆಯೂ ಪೀನಪಯೋ ಧರೆಯೂ ಆದ ಆ ನಿತಂಬಿನಿಯನ್ನು ತಂದು ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯಾಗಿ ಮಾಡ ಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಿತ್ತು ! ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವರಾನನೆಯನ್ನು ತರಲು ನಾನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ (೨೦). ಎಲೈ ಪರಾಕ್ರಮಿ, ಆಗ ಕ್ರೂರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಪೂರ್ಣೇಂದುಮುಖಿಯಾದ ವೈದೇಹಿ

ಮನ್ಮಥಸ್ಯ ಶರಾಣಾಂ ವೈ ತ್ವಂ ನಿಧೇಯೋ ಭವಿಷ್ಯಸಿ |
 ಯದಿ ತಸ್ಯಾಮಭಿಪ್ರಾಯೋ ಭಾರ್ಯಾರ್ಥೇ ತವ ಜಾಯತೇ || ೨೨
 ಶೀಘ್ರಮುದ್ಧ್ರಿತತಾಂ ಸಾದೋ ಜಯಾರ್ಥಮಿಹ ದಕ್ಷಿಣಃ |
 ಕುರು ಪ್ರಿಯಂ ತಥಾ ತೇಷಾಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ || ೨೩
 ವಧಾತ್ತಸ್ಯ ನೃಶಂಸಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯಾಶ್ರಮವಾಸಿನಃ |
 ತಂ ಶರೈರ್ನಿಶಿತೈರ್ಹತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚ ಮಹಾರಥಮ್ || ೨೪
 ಹತನಾಥಾಂ ಸುಖಂ ಸೀತಾಂ ಯಥಾನದುಪಭೋಕ್ಷ್ಯಸಿ |
 ರೋಚತೇ ಯದಿ ತೇ ನಾಕ್ಯಂ ಮಮೈತದ್ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ || ೨೫
 ಕ್ರಿಯತಾಂ ನಿರ್ವಿಶಂಕೇನ ವಚನಂ ಮಮ ರಾನಣ |
 ನಿಜ್ಞಾಯೇಹಾತ್ಮಶಕ್ತಿಂ ಚ ಹ್ರಿಯತಾನುಬಲಾ ಬಲಾತ್ || ೨೬
 ಸೀತಾ ಸರ್ವಾನಂದ್ಯಾಂಗೀ ಭಾರ್ಯಾರ್ಥೇ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ ||

ನಿಶನ್ಯ ರಾಮೇಣ ಶರೈರಜಿಹ್ಮಗೈ-

ಹೃತಾನ್ ಜನಸ್ಥಾನಗತಾನ್ನಿಶಾಚರಾನ್ |

ಯನ್ನು ನೀನು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಿದರೆ, ಅಣ್ಣ, ನೀನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಕಾಮವಶ
 ನಾಗುತ್ತೀಯೆ ! (೨೧). ಸೀತೆಯು ನಿನ್ನ ಭಾರ್ಯೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿನಗೆ
 ಇಚ್ಛೆಯಿದ್ದರೆ, ದಿಗ್ವಿಜಯವಾಗಲೆಂದು ಕೂಡಲೇ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಮುಂದಿಡು !
 ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ ! ಆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಘಾತುಕನಾದ ರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸಿ,
 ಮೃತರಾದ ಖರಾದಿರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಆತ್ಮಶಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡು ! ವೀರನಾದ
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಹರಿಸು ! (೨೨-೨೩). ಸೀತೆಯ ರಕ್ಷಕ-
 ರೀರ್ವರೂ ಹತರಾದ ಮೇಲೆ, ಅವಳನ್ನು ನೀನು ಸುಖವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿಕೊಂಡಿರ
 ಬಹುದು ! ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ನನ್ನ ಮಾತು ನಿನಗೆ ರುಚಿಸುವುದೆ ? (೨೪).
 ರುಚಿಸುವುದಾದರೆ ನಿಶ್ಯಂಕೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸು. ನಿನ್ನ ಅನಾಧಾರಣ
 ವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿನೋಡು. ಆ ಅಬಲೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರ
 ದಿಂದ ಅಪಹರಿಸು. ರಾನಣ, ಪರಮಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆಯು ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ
 ಯಾಗಲಿ ! (೨೫-೨೬). ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ರಾಮನು ತನ್ನ

ಖರಂ ಚ ಬುದ್ಧಾನ್ವ ನಿಹತಂ ಚ ದೂಷಣಂ

ತ್ವನುತ್ರ ಕೃತ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪತ್ತುನುಹರ್ಸಿ ||

೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುಸ್ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಚತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮಪುನರ್ಗಮನಮ್

ತತಃ ಶೂರ್ಪಣಖಾವಾಕ್ಯಂ ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ |

ಸಚಿನಾನಭ್ಯನುಜ್ಞಾಯ ಕಾರ್ಯಂ ಬುದ್ಧಾನ್ವ ಜಗಾಮ ಸಃ || ೧

ತತ್ಕಾರ್ಯಮನುಗಮ್ಯಾಥ ಯಥಾವದುಪಲಭ್ಯ ಚ |

ದೋಷಾಣಾಂ ಚ ಗುಣಾನಾಂ ಚ ಸಂಪ್ರಧಾರ್ಯ ಬಲಾಬಲಮ್ ||

ಇತಿ ಕರ್ತವ್ಯಮಿತ್ಯೇನ ಕೃತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯನಾತ್ಮನಃ |

ಸ್ಥಿರಬುದ್ಧಿಸ್ತತೋ ರಮ್ಯಾಂ ಯಾನಶಾಲಾಮುಷಾಗಮತ್ || ೩

ಕುಟಿಲಾನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದನೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? ಖರದೂಷಣರೂ ಹತರಾದರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಿತಲ್ಲವೆ ? ಇನ್ನುಮುಂದಿನ ಕರ್ತವ್ಯವೇನೆಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಸೋಡು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೩೫

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ

ಪುನಃ ಮಾರೀಚನ ಅಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು

ಶೂರ್ಪಣಖಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾವಣನಿಗೆ ರೋಮಾಂಚವಾಯಿತು. ಅವನು ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿಯನ್ನಿತ್ತು ಕಳಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಹೊರಟನು (೧). ಅವನು ಸೀತಾಪಹರಣವನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ‘ಬಲಾತ್ಕಾರದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳೇನು ? ಗುಣಗಳೇನು ? ವಂಚನೆಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ದೋಷಗಳೇನು ? ಗುಣಗಳೇನು ? ’ ಎಂದು ಗುಣದೋಷಗಳ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಮಾಡಿದನು (೨). ಕಡೆಗೆ ಹೀಗೆಯೇ

ಯಾನಶಾಲಾಂ ತತೋ ಗತ್ವಾ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ಸೂತಂ ಸಂಚೋದಯಾನಾಸ ರಥಃ ಸಂಯೋಜ್ಯತಾಮಿತಿ || ೪

ಏನಮುಕ್ತಃ ಕ್ಷಣೇನೈವ ಸಾರಥಿರ್ಲಘುವಿಕ್ರಮಃ |
ರಥಂ ಸಂಯೋಜಯಾನಾಸ ತಸ್ಯಾಭಿನುತಮುತ್ತಮಮ್ || ೫

ಕಾಂಚನಂ ರಥಮಾಸ್ಥಾಯ ಕಾಮಗಂ ರತ್ನಭೂಷಿತಮ್ |
ಪಿಶಾಚನದನೈರ್ಯುಕ್ತಂ ಖರೈಃ ಕನಕಭೂಷಣೈಃ || ೬

ಮೇಘಪ್ರತಿಮನಾದೇನ ಸ ತೇನ ಧನದಾನುಜಃ |
ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪತಿಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯಯೌ ನದನದೀಪತಿಮ್ || ೭

ಸ ಶ್ವೇತವಾಲವ್ಯಜನಃ ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರೋ ದಶಾನನಃ |
ಸ್ನಿಗ್ಧವೈದೂರ್ಯಸಂಕಾಶಸ್ತಪ್ತಕಾಂಚನಕುಂಡಲಃ || ೮

ವಿಂಶದ್ಭುಜೋ ದಶಗ್ರೀವೋ ದರ್ಶನೀಯಪರಿಚ್ಛದಃ |
ತ್ರಿದಶಾರಿಮುನೀಂದ್ರಘ್ನೋ ದಶಶೀರ್ಷ ಇನಾದ್ರಿರಾಟ್ || ೯

ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧಾರಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ರಮ್ಯವಾದ ತನ್ನ ಯಾನಶಾಲೆಗೆ ಹೋದನು. ಅಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸೂತನನ್ನು ಕರೆದು ರಥವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೩-೪). ಸಾರಥಿಯು ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ರಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ರಾವಣನೆದುರಿಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅದು ರತ್ನಭೂಷಿತವೂ ಕಾಮಗಾಮಿಯೂ ಆದ ಚಿನ್ನದ ರಥ. ಪಿಶಾಚಗಳಂತೆ ಮುಖಗಳಿರುವ ಕನಕಭೂಷಿತಗಳಾದ ಖರಗಳನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಹೂಡಲಾಗಿತ್ತು (೫-೬). ಕುಬೇರನ ತಮ್ಮನಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ಮೇಘಗಂಭೀರನಾದಿಯಾದ ಆ ರಥವನ್ನೇರಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು. ಬೆಳಿಯ ಚಾಮರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರಧಾರಿಯಾದ ದಶಾನನನು ಮಿರುಗುವ ವೈಡೂರ್ಯದಂತೆ ಶ್ಯಾಮಲಾಂಗನಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ಕುಂಡಲಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತನಾಗಿದ್ದನು (೭-೮). ಇಪ್ಪತ್ತು ಭುಜಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಾವಣನು ಉತ್ತಮ ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು. ದೇವಶತ್ರುವೂ ಋಷಿಘಾತುಕನೂ ಆದ ಆ ದಶಕಂಠನು

ಕಾಮಗಂ ರಥಮಾಸ್ಥಾಯ ಶುಶುಭೇ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ |
ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲವಾನ್ ಮೇಘಃ ಸಬಲಾಕ ಇವಾಂಬರೇ || ೧೦

ಸಶೈಲಂ ಸಾಗರಾನೂಪಂ ವೀರ್ಯವಾನವಲೋಕಯನ್ |
ನಾನಾಪುಷ್ಪಫಲೈರ್ವಕ್ಷ್ಮೈರನುಕೀರ್ಣಂ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೧೧

ಶೀತಮಂಗಲತೋಯಾಭಿಃ ಪದ್ಮಿನೀಭಿಃ ಸಮಂತತಃ |
ವಿಶಾಲ್ಯೇರಾಶ್ರಮಪದೈರ್ವೇದಿಮದ್ಭಿರಲಂಕೃತಮ್ || ೧೨

ಕದಲ್ಮಟವಿಸಂಬಾಧಂ ನಾಲಿಕೇರೋಪಶೋಭಿತಮ್ |
ಸಾಲ್ಮಿಸ್ತಾಲ್ಮಿಸ್ತಮಾಲ್ಮಿಸ್ತ ಪುಷ್ಪಿತೈಸ್ತರುಭಿರ್ವೃತಮ್ || ೧೩

ಅತ್ಯಂತನಿಯತಾಹಾರೈಃ ಶೋಭಿತಂ ಪರಮುಷ್ಕಿಭಿಃ |
ನಾಗೈಃ ಸುಪರ್ಣೈರ್ಗಂಧವೈಃ ಕಿಂನರೈಶ್ಚ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೧೪

ಆಜೈರ್ವೃಷಾನ್ಯೈರ್ಧೂಮೈರ್ವಾಲಖಿಲ್ಮೈರ್ವೀರೀಚಿಪೈಃ |
ಜಿತಕಾಮೈಶ್ಚ ಸಿದ್ಧೈಶ್ಚ ಚಾರಣೈರುಪಶೋಭಿತಮ್ || ೧೫

ಹತ್ತು ಶಿಖರಗಳಿರುವ ವರ್ಷತರಾಜನಂತೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದನು. ಇಚ್ಛಿಸಿದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬಲ್ಲ ರಥವನ್ನೇರಿದ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು ಮಿಂಚಿನಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಬಲಾಕಾ ಪಕ್ಷಿಸಹಿತವಾದ ಮೇಘದಂತೆ* ಗಗನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೯-೧೦). ಆ ವೀರನು ಬೆಟ್ಟಗಳಿಂದಲೂ ಹೂ-ಹಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಸಾವಿರಾರು ಮರಗಳಿಂದಲೂ ಒಪ್ಪುವ ಸಮುದ್ರತೀರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು. ತೀರಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಶೀತಲಜಲಪೂರ್ಣಗಳಾದ ಸರೋವರಗಳೂ ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಗಳಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಆಶ್ರಮಗಳೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು (೧೧-೧೨). ಬಾಳೆಯ ತೋಟ, ತೆಂಗಿನಮರ, ಹೂವರಳಿದ ನಾಲ ತಾಲ ತಮಾಲಗಳು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಆಹಾರನಿಯಮವನ್ನು ವಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಅಲ್ಲಿದ್ದರು. ನಾಗ, ಸುಪರ್ಣ, ಗಂಧರ್ವ, ಕಿನ್ನರರು ನೆರೆದಿದ್ದರು (೧೩-೧೪). ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರೂ ಬ್ರಹ್ಮ

* ಮೇಘದಂತೆ ರಾವಣ, ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಅವನ ಆಭರಣ, ಬಲಾಕಾವಕ್ಷಿಯಂತೆ ರಥ. ಬಲಾಕಾ = ಕೊಕ್ಕರೆ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕಿ. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮೋಡದ ಕೆಳಗೆ ಈ ವಕ್ಷಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿರುವುದು.

ದಿವ್ಯಾಭರಣಮಾಲ್ಯಾಭಿದಿವ್ಯರೂಪಾಭಿರಾವೃತಮ್ |

ಕ್ರೀಡಾರತಿವಿಧಿಜ್ಞಾಭಿರಪ್ಸರೋಭಿಃ ಸಹಸ್ರಶಃ ||

೧೬

ಸೇವಿತಂ ದೇವಪತ್ನೀಭಿಃ ಶ್ರೀಮತೀಭಿರುಪಾಸಿತಮ್ |

ದೇವದಾನವಸಂಘೈಶ್ಚ ಚರಿತಂ ತ್ವನ್ಮತಾಶಿಭಿಃ ||

೧೭

ಹಂಸಕ್ರೌಂಚಪ್ಲವಾಕೀರ್ಣಂ ಸಾರಸೈಃ ಸಂಪ್ರಣಾದಿತಮ್ |

ನೈದೂರ್ಯಪ್ರಸ್ತರಂ ರನ್ಯಂ ಸ್ನಿಗ್ಧಂ ಸಾಗರತೇಜಸಾ ||

೧೮

ಸಾಂಡರಾಣಿ ವಿಶಾಲಾನಿ ದಿವ್ಯಮಾಲ್ಯಯುತಾನಿ ಚ |

ತೂರ್ಯಗೀತಾಭಿಜುಷ್ಪಾನಿ ವಿಮಾನಾನಿ ಸಮಂತತಃ ||

೧೯

ತಪಸಾ ಜಿತಲೋಕಾನಾಂ ಕಾಮುಗಾನ್ಯಭಿಸಂಪತನ್ |

ಗಂಧರ್ವಾಪ್ಸರಸಶ್ಚೈವ ದದರ್ಶ ಧನದಾನುಜಃ ||

೨೦

ಪುತ್ರರೂ ಆದ ವೈಖಾನಸರಿಂದಲೂ ಧೂಮ್ರವರ್ಣದ ವಾಲಖಿಲ್ಯರಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧ
ಚಾರಣರಿಂದಲೂ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ರಮ್ಯವಾಗಿತ್ತು (೧೫). ಕ್ರೀಡಾವಿನೋದಗಳಲ್ಲಿ
ನಿಪುಣೆಯರೂ ದಿವ್ಯಸುಂದರಿಯರೂ ಆದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರೂ ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳನ್ನು
ತೊಟ್ಟು ದಿವ್ಯಮಾಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಡಿದು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ರೂಪಸಂಪನ್ನೆಯ
ರಾದ ದೇವಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಮೃತವಾಯಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳೂ
ದಾನವರೂ ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೧೬-೧೭). ಆ ಸಮುದ್ರತೀರವು ಹಂಸ,
ಕ್ರೌಂಚ, ಕಾರಂಡವಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಾರಸಗಳು ಇಂಪಾಗಿ
ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದವು. ವೈಡೂರ್ಯಮಯವಾದ ರಮ್ಯಶಿಲಾತಲವು ಸಮುದ್ರಚ್ಛಾಯೆಯ
ಪ್ರತಿಫಲನದಿಂದ ಮನೋಹರವಾಗಿತ್ತು (೧೮). ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಶುಭ್ರವರ್ಣದ
ವಿಶಾಲವಿಮಾನಗಳು ದಿವ್ಯಮಾಲ್ಯಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ
ಇಂವಾದ ವಾದ್ಯಘೋಷವೂ ಸಂಗೀತವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ವಿಮಾನಗಳು
ತಪೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆದ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರವು. ರಾವಣನು
ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತ ಕಾಮುಗಾಮಿಗಳಾದ ಆ ವಿಮಾನಗಳನ್ನೂ ಗಂಧರ್ವರನ್ನೂ

ನಿಯರ್ಯಾಸರಸಮೂಲಾನಾಂ ಚಂದನಾನಾಂ ಸಹಸ್ರ ಶಃ |
 ವನಾನಿ ಪಶ್ಯನ್ ಸೌಮ್ಯಾನಿ ಘ್ರಾಣತ್ಯಪ್ತಿಕರಾಣಿ ಚ || ೨೦

ಅಗರೂಢಾಂ ಚ ಮುಖ್ಯಾನಾಂ ವನಾನ್ಯುಪವನಾನಿ ಚ ||
 ತಕ್ಕೋಲಾನಾಂ ಚ ಜಾತ್ಯಾನಾಂ ಫಲಾನಾಂ ಚ ಸುಗಂಧಿನಾಮ್ ||

ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಚ ತಮಾಲಸ್ಯ ಗುಲ್ಮಾನಿ ಮರಿಚಸ್ಯ ಚ |
 ಮುಕ್ತಾನಾಂ ಚ ಸಮೂಹಾನಿ ಶುಷ್ಯಮಾಣಾನಿ ತೀರತಃ || ೨೩

ಶಂಖಾನಾಂ ಪ್ರಸ್ತರಂ ಚೈವ ಪ್ರವಾಲನಿಚಯಂ ತಥಾ |
 ಕಾಂಚನಾನಿ ಚ ಶೈಲಾನಿ ರಜತಾನಿ ಚ ಸರ್ವ ಶಃ || ೨೪

ಪ್ರಸ್ರವಾಣಿ ಮನೋಜ್ಞಾನಿ ಪ್ರಸನ್ನಾನಿ ಹ್ರದಾನಿ ಚ |
 ಧನಧಾನೋಪಪನ್ನಾನಿ ಸ್ತೀರತ್ನೈರಾವೃತಾನಿ ಚ || ೨೫

ಹಸ್ಯಶ್ವರಥಗಾಢಾನಿ ನಗರಾಣ್ಯವಲೋಕಯನ್. |
 ತಂ ಸಮಂ ಸರ್ವತಃ ಸ್ನಿಗ್ಧಂ ಮೃದುಸಂಸ್ಪರ್ಶಮಾರುತಮ್ || ೨೬

ಅಸ್ಪರೆಯರನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು (೧೯-೨೦). ಸುಗಂಧಿಯಾದ ರಸವನ್ನು ಸ್ರವಿಸುವ ಧೂಪದಮರ, ಶ್ರೀಗಂಧದಮರ, ಅಗರು, ತಕ್ಕೋಲ, ಜಾಜೀಕಾಯಿ ಮರ ಮೊದಲಾದ ಸುಗಂಧವೃಕ್ಷಗಳ ವನಗಳನ್ನೂ, ಹೊಂಗೆಯ ಹೂಗಳನ್ನೂ, ಮೆಣಸಿನಬಳ್ಳಿಯ ಪೊದೆಗಳನ್ನೂ, ತೀರದಲ್ಲಿ ಚೆಲ್ಲಿದ ಮುತ್ತಿನ ರಾಶಿಗಳನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ರಾವಣನು ಹೋದನು (೨೧-೨೩). ಆ ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಶಂಖಗಳ ರಾಶಿ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಹವಳಗಳ ರಾಶಿ, ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಚಿನ್ನಬೆಳ್ಳಿಗಳ ಅದುರುಗಳಿರುವ ಬಂಡೆಗಳ ರಾಶಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು (೨೪). ಸುಂದರವಾದ ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳೂ ತಿಳಿನೀರಿನ ಕೊಳಗಳೂ ಕಂಡವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಧನಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿಯೂ ಚಿಲುನೆಯರಾದ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿಯೂ ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥಗಳಿಂದ ಸಂಕುಲವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅನೇಕ ವಟ್ಟಣಗಳನ್ನೂ ರಾವಣನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು (೨೫). ಸಮುದ್ರರಾಜನ ತೀರವು ಸಮತಳವಾಗಿತ್ತು. ಮೃದುವಾಗಿ ಮಂದಮಾರುತವು ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ

ಅನೂಪಂ ಸಿಂಧುರಾಜಸ್ಯ ದದರ್ಶ ತ್ರಿದಿವೋಪನುಮ್ |
ತತ್ರಾಪಶ್ಯತ್ ಸ ನೇಷಾಭಂ ನ್ಯಗ್ರೋಧನ್ಯುಷಿಭಿರ್ವೃತಮ್ || ೨೭

ಸನುಂತಾದ್ಯಸ್ಯ ತಾಃ ಶಾಖಾಃ ಶತಯೋಜನನಾಯತಾಃ |
ಯಸ್ಯ ಹಸ್ತಿ ನನಾದಾಯ ನುಹಾಕಾಯಂ ಚ ಕಚ್ಚಪಮ್ || ೨೮

ಭಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಗರುಡಃ ಶಾಖಾನಾಜಗಾಮ ನುಹಾಬಲಃ |
ತಸ್ಯ ತಾಂ ಸಹಸಾ ಶಾಖಾಂ ಭಾರೇಣ ಪತಗೋತ್ತಮಃ || ೨೯

ಸುಪರ್ಣಃ ಪರ್ಣಬಹುಲಾಂ ಬಭಂಜ ಚ ನುಹಾಬಲಃ |
ತತ್ರ ನೈಖಾನಸಾ ನಾಷಾ ವಾಲಖಿಲ್ಯಾ ಮುರೀಚಿಪಾಃ || ೩೦

ಆಜಾ ಬಭೂವುರ್ಧೂಮ್ರಾಶ್ವ ಸಂಗತಾಃ ಪರನುಷ್ಪಯಃ |
ತೇಷಾಂ ದಯಾರ್ಥಂ ಗರುಡಸ್ತಾಂ ಶಾಖಾಂ ಶತಯೋಜನಾನಮ್ ||

ಭಗ್ನಾನಾದಾಯ ನೇಗೇನ ತೌ ಚೋಭೌ ಗಜಕಚ್ಚಪೌ |
ಏಕಸಾದೇನ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಭಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ತದಾಮಿಷಮ್ || ೩೧

ದಂತಿದ್ದ ಆ ಸುಂದರಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವಾಗ ಮೋಡದಂತೆ ಹರಡಿದ್ದ ಒಂದು ಆಲದಮರವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅನೇಕ ಋಷಿಗಳು ಆ ಮರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರು (೨೬-೨೭). ಆ ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ನೂರು ಯೋಜನಗಳಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದವು. ಒಂದು ಸಲ ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯ ನಾದ ಗರುಡನು ಒಂದು ಆನೆಯನ್ನೂ ಮಹಾಶರೀರದ ಒಂದು ಆಮೆಯನ್ನೂ ತಂದು, ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅದೇ ಆಲದಮರದ ಕೊಂಬೆಯಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತನು (೨೮-೨೯). ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ಕುಳಿತೊಡನೆ ಎಲೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ಆ ಕೊಂಬೆಯು. ತಟಕ್ಕನೆ ಮುರಿಯಿತು. ಆ ಕೊಂಬೆಗೆ ಜೋತುಬಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತರಾದ ವೈಖಾನಸರೂ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಕಿರಣಗಳೇ ಆಹಾರವಾಗಿರುವ ಧೂಮ್ರವರ್ಣದ ಮಾಷ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ವಾಲಖಿಲ್ಯ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು (೩೦-೩೧). ಗರುಡನು ಅವರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯಾದೀತೆಂದು ದಯೆದೋರಿ ಶತಯೋಜನವಿಸ್ತೀರ್ಣವಾದ ಆ ಮುರಿದ ಕೊಂಬೆಯನ್ನೂ

ನಿಷಾದವಿಷಯಂ ಹತ್ವಾ ಶಾಖಯಾ ಪತಗೋತ್ತಮಃ |

ಪ್ರಹರ್ಷಮತುಲಂ ಲೇಭೇ ನೋಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ಮಹಾಮುನೀನ್ || ೩೩

ಸ ತೇನೈವ ಪ್ರಹರ್ಷೇಣ ದ್ವಿಗುಣೇಕೃತನಿಕ್ರಮಃ |

ಅನ್ಯುತಾನಯನಾರ್ಥಂ ವೈ ಚಕಾರ ಮತಿನಾನ್ ಮತಿಸ್ || ೩೪

ಅಯೋಜಾಲಾನಿ ನಿರ್ಮಥ್ಯ ಭಿತ್ತಾ ರತ್ನಮಯಂ ಗೃಹಮ್ |

ಮಹೇಂದ್ರಭವನಾದ್ಗುಪ್ತಮಾಜಹಾರಾಮೃತಂ ತತಃ || ೩೫

ತಂ ಮಹರ್ಷಿಗಣೈರ್ಜುಷ್ಯಂ ಸುಪರ್ಣಕೃತಲಕ್ಷಣಮ್ |

ನಾಮ್ನಾ ಸುಭದ್ರಂ ನೈಗ್ರೋಧಂ ದದರ್ಶ ಧನದಾನುಜಃ || ೩೬

ತಂ ತು ಗತ್ವಾ ಪರಂ ಪಾರಂ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ನದೀಪತೇಃ |

ದದರ್ಶಾಶ್ರಮಮೇಕಾಂತೇ ರಮ್ಯೇ ಪುಣ್ಯೇ ವನಾಂತರೇ || ೩೭

ಆ ಗಜಕಚ್ಚಪಗಳನ್ನೂ ವೇಗದಿಂದ ಒಂದು ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹಾರಿದನು. ಆತನು ಗಜಕಚ್ಚಪಗಳನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸಿದನು. ಆ ವಸ್ತೀರಾಜನು ಆಲದಮರದ ಕೊಂಬೆಯಿಂದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ನಿಷಾದದಿಂದ ಒಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆ ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಬೀಳಿಸಿ ಆ ನಿಷಾದರನ್ನು ಕೊಂದು ಬಹಳ ಸಂತುಷ್ಟನಾದನು (೩೨-೩೩). ಅದರಿಂದ ಗರುಡನಿಗೆ ಅತ್ಯಾನಂದವಾಗಿ ಪರಾಕ್ರಮವು ಇಮ್ಮಡಿಸಿತು. ಆ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯು ಅಮೃತವನ್ನು ತರಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ (ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ) ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಪಳಿಯ ಜಾಲಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಪಡಿಸಿ, ರತ್ನಮಯವಾದ ಗೃಹವನ್ನು ಒಡೆದು, ಒಳಗೆ ರಕ್ಷಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅಮೃತವನ್ನು ಇಂದ್ರಭವನದಿಂದ ತಂದನು (೩೪-೩೫). ಆಲದಮರದಲ್ಲಿ ಗರುಡನು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಮುರಿದ ಚಿಹ್ನೆ ಇನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಆ ವೃಕ್ಷದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುಭದ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಆ ನೈಗ್ರೋಧವೃಕ್ಷವನ್ನು ರಾವಣನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದನು (೩೬). ರಾವಣನು ಸಮುದ್ರದ ಆಚೆಯ ದಡವನ್ನು ಸೇರಿ ಜನ ಸಂಮರ್ದವಿಲ್ಲದ ಒಂದಾನೊಂದು ಪುಣ್ಯಾರಣ್ಯದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಆಶ್ರಮ

ತತ್ರ ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಧರಂ ಜಟಾವಲ್ಕಲಧಾರಿಣಮ್ |

ದದರ್ಶ ನಿಯತಾಹಾರಂ ಮಾರೀಚಂ ನಾನು ರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೩೮

ರಾವಣಸ್ತಂ ಸಮಾಗಮ್ಯ ವಿಧಿವತ್ತೇನ ರಕ್ಷಸಾ |

ಮಾರೀಚೇನಾರ್ಚಿತೋ ರಾಜಾ ಸರ್ವಕಾಮೈರನುಷ್ಯೈಃ || ೩೯

ತಂ ಸ್ವಯಂ ಪೂಜಯಿತ್ವಾ ತು ಭೋಜನೇನೋದಕೇನ ಚ |

ಅರ್ಘೋಪಹಿತಯಾ ವಾಚಾ ಮಾರೀಚೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ ||

ಕಚ್ಚಿತ್ ಸುಕುಶಲಂ ರಾಜನ್ ಲಂಕಾಯಾಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ |

ಕೇನಾರ್ಥೇನ ಪುನಸ್ತ್ವಂ ನೈ ತೂರ್ಣಮೇವಮಿಹಾಗತಃ || ೪೦

ಏವಮುಕ್ತೋ ಮಹಾತೇಜಾ ಮಾರೀಚೇನ ಸ ರಾವಣಃ |

ತಂ ತು ಪಶ್ಚಾದಿದಂ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವಿದ್ವಾಕ್ಯಕೋವಿದಃ || ೪೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ಜಿನಧಾರಿಯಾಗಿ ಜಟೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ವಲ್ಕಲ ವನ್ನುಟ್ಟು ಆಹಾರನಿಯಮದಿದ್ದ ಮಾರೀಚನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ನೋಡಿದನು (೩೭-೩೮). ಅನಂತರ ರಾವಣನು ಆತನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಆಗ ಮಹಾ ರಾಜನು ಬಂದನೆಂದೆಣಿಸಿ ಮಾರೀಚನು ಮನುಷ್ಯದುರ್ಲಭವಾದ ಸರ್ವಸತ್ತಾರ ಗಳಿಂದ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ರಾವಣನನ್ನು ಆದರಿಸಿದನು (೩೯). ಆತನು ಉದಕ ಭೋಜನಾದಿಗಳಿಂದ ರಾವಣನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಿ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ “ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕುಶಲವಷ್ಟೆ ? ಪುನಃ ನೀನು ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವೇನು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೪೦-೪೧). ಆಗ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ವಾಕ್ಯಕೋವಿದನೂ ಆದ ರಾವಣನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾತ ನಾಡಿದನು (೪೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಹಾಯೈಷಣಾ

ಮಾರೀಚ ಶ್ರುಯತಾಂ ತಾತ ವಚನಂ ಮನು ಭಾಷತಃ |
ಆರ್ತೋಽಸ್ಮಿ ಮನು ಚಾರ್ತಸ್ಯ ಭವಾನ್ ಹಿ ಪರಮಾ ಗತಿಃ || ೧

ಜಾನೀಷೇ ತ್ವಂ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಭ್ರಾತಾ ಯತ್ರ ಖರೋ ಮನು |
ದೂಷಣಶ್ಚ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಸ್ವಸಾ ಶೂರ್ಪಣಖಾ ಚ ಮೇ || ೨

ತ್ರಿಶಿರಾಶ್ಚ ಮಹಾತೇಜಾ ರಾಕ್ಷಸಃ ಪಿಶಿತಾಶನಃ |
ಅನ್ಯೇ ಚ ಬಹವಃ ಶೂರಾ ಲಬ್ಧಲಕ್ಷ್ಮಾ ನಿಶಾಚರಾಃ || ೩

ವಸಂತಿ ಮನ್ನಿಯೋಗೇನ ನಿತ್ಯವಾಸಂ ಚ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಬಾಧಮಾನಾ ಮಹಾರಣ್ಯೇ ಮುನೀನ್ ವೈ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ || ೪

ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ಶೂರಾಣಾಂ ಲಬ್ಧಲಕ್ಷ್ಮಣಾಂ ಖರಚಿತ್ತಾನುನರ್ತಿನಾಮ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೬

ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಜನಸ್ಥಾನವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬಯಸುವುದು

ರಾವಣನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದನು : “ ಅಯ್ಯಾ ಮಾರೀಚ, ನಾನು ಹೇಳುವುದನ್ನಾಲಿಸು. ಈಗ ನಾನು ಬಹಳ ವೇಚಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನೀನೇ ಗತಿ. ನಿನಗೆ ಜನಸ್ಥಾನದ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಖರದೂಷಣರೂ ತಂಗಿಯಾದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲೆ (೧-೨). ಮಾಂಸಾಹಾರಿಯೂ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆದ ದೂಷಣನೂ ಯುದ್ಧಾವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದ ಇನ್ನೂ ಬಹುಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಆ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಚಾರಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಪೀಡಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಬಲ್ಲೆಯಷ್ಟೆ (೩-೪). ಭೀಕರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ

ತೇ ತ್ವಿದಾನೀಂ ಜನಸ್ಥಾನೇ ವಸಮಾನಾ ನುಹಾಬಲಾಃ |
ಸಂಗತಾಃ ಪರನಾಯತ್ತಾ ರಾಮೇಣ ಸಹ ಸಂಯುಗೇ || ೬

ನಾನಾಪ್ರಹರಣೋಪೇತಾಃ ಖರಪ್ರಮುಖರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ತೇನ ಸಂಜಾತರೋಷೇಣ ರಾಮೇಣ ರಣಮೂರ್ಧನಿ || ೭

ಅನುಕ್ತ್ವಾ ಪರುಷಂ ಕಿಂಚಿಚ್ಛರೈರ್ವ್ಯಾಪಾರಿತಂ ಧನುಃ |
ಚತುರ್ದಶ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ರಕ್ಷಸಾನುಗ್ರತೇಜಸಾನ್ || ೮

ನಿಹತಾನಿ ಶರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರ್ನಾರ್ಢುಷೇಣ ಪದಾತಿನಾ |
ಖರಶ್ಚ ನಿಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ದೂಷಣಶ್ಚ ನಿಸಾತಿತಃ || ೯

ಹತಶ್ಚ ತ್ರಿಶಿರಾಶ್ಚಾಪಿ ನಿರ್ಭಯಾ ದಂಡಕಾಃ ಕೃತಾಃ |
ಪಿತ್ರಾ ನಿರಸ್ತಃ ಕೃದ್ಧೇನ ಸಭಾರ್ಯಃ ಸ್ವೇಣಜೀವಿತಃ || ೧೦

ಸ ಹಂತಾ ತಸ್ಯ ಸೈನ್ಯಸ್ಯ ರಾಮಃ ಕ್ಷತ್ರಿಯಪಾಂಸನಃ |
ದುಃಶೀಲಃ ಕರ್ಕಶಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೋ ಮೂರ್ಖೋ ಲುಬ್ಧೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ

ಮಂದಿ ಶೂರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಖರನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಹೋರಾಡತಕ್ಕವರಾಗಿದ್ದರು. ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬಲಾಢ್ಯರು. ಅವರು ಸರ್ವಸನ್ನಾಹದಿಂದ ಹೋಗಿ ರಾಮನೆಂಬವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧವನ್ನಾರಂಭಿಸಬೇಕಾಯಿತು (೫-೬). ಖರನೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲರಾಕ್ಷಸರೂ ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳಿಂದ ಸಜ್ಜಾಗಿ ಹೋದರು. (ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿದ್ದರೆ) ರಾಮನು ಕರೋರವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ದೂಷಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕುಪಿತನಾಗಿ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಯೇಬಿಟ್ಟನು. ಕೇವಲ ಪದಾತಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಆ ಮನುಷ್ಯನು ಉಗ್ರವೀರ್ಯರಾದ ಹದಿನಾಲ್ಕುನಾವಿರ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಖರನು ಹತನಾದನು. ದೂಷಣನು ಸತ್ತು ಬಿದ್ದನು (೭-೯). ತ್ರಿಶಿರನೂ ಮೃತನಾದನು. ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ ! ತಂದೆಗೆ ಕೋಪಬಂದು ಹೆಂಡತಿ ಸಹಿತ ಕಾಡಿಗೆ ಓಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನು ರಾಮ ! ಅವನ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ ! (೧೦). ಆ ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಮನು ಅಂಥ ರಾಕ್ಷಸಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೊಂದ

ತೃಕ್ತ ಧರ್ಮೋ ಹ್ಯಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಭೂತಾನಾನುಹಿತೇ ರತಃ |
ಯೇನ ವೈರಂ ವಿನಾರಣ್ಯೇ ಸತ್ತ್ವನಾಶ್ರಿತ್ಯ ಕೇವಲಮ್ || ೧೨

ಕರ್ಣನಾಸಾಪಹರಣಾದ್ಭಗಿನೀ ಮೇ ವಿರೂಪಿತಾ |
ತಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಂ ಜನಸ್ಥಾನಾತ್ ಸೀತಾಂ ಸುರಸುತೋಪಮಾಮ್ ||

ಅನಯಿಷ್ಯಾಮಿ ವಿಕ್ರಮ್ಯ ಸಹಾಯಸ್ತತ್ರ ಮೇ ಭವ |
ತ್ವಯಾ ಹ್ಯಹಂ ಸಹಾಯೇನ ಪಾರ್ಶ್ವಸ್ಥೇನ ಮಹಾಬಲ || ೧೪

ಭ್ರಾತೃಭಿಶ್ಚ ಸುರಾನ್ ಯುದ್ಧೇ ಸಮಗ್ರಾನ್ನಾಭಿಚಿಂತಯೇ |
ತತ್ ಸಹಾಯೋ ಭವ ತ್ವಂ ಮೇ ಸಮರ್ಥೋ ಹ್ಯಸಿ ರಾಕ್ಷಸ || ೧೫

ನೀರ್ಯೇ ಯುದ್ಧೇ ಚ ದರ್ಪೇ ಚ ನ ಹ್ಯಸ್ತಿ ಸದೃಶಸ್ತನ |
ಉಪಾಯಚ್ಛೋ ಮಹಾನ್ ಶೂರೋ ಮಹಾನಾಯಾವಿಶಾರದಃ ||

ಏತದರ್ಥಮಹಂ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ತ್ವತ್ಸಮೀಪಂ ನಿಶಾಚರ |
ಶೃಣು ತತ್ಕರ್ಮ ಸಾಹಾಯ್ಯೇ ಯತ್ಕಾರ್ಯಂ ವಚನಾನ್ಮಮ || ೧೭

ನಲ್ಲ! ಅವನು ದುಷ್ಟ; ಮರುಕವೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲದ ಕಠೋರಸ್ವಭಾವದವನು! ಮೂರ್ಖ; ಇಂದ್ರಿಯಲೋಲುಪನಾದ ಲೋಭಿ! (೧೧). ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವನು; ಅಧರ್ಮ; ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೆಡುಕುಮಾಡುವುದೇ ಅವನ ನಿಶ್ಯೋದ್ಯೋಗವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ತಂಗಿಯ ಕಿವಿಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಂಥ ವೈರಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದರೂ ಏನಿತ್ತು? ಕೇವಲ ತನಗೆ ಬಲವಿದೆ ಯೆಂದು ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ಈ ದುಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಎಸಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ದೇವಕನೈಯಂತೆ ಸುಂದರಿಯಾದ ಸೀತೆಯೆಂಬ ಹೆಂಡತಿ ಇದ್ದಾಳೆ (೧೨-೧೩). ಸಾಹಸ ಪಟ್ಟು ಅವಳನ್ನು ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ತಂದುಬಿಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಹಾಯಕನಾಗು. ಎಲೈ ಪರಾಕ್ರಮಿ, ನೀನೂ ನನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರೂ ನನಗೆ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ, ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಾಗಿ ಬಂದರೂ ನಾನು ಲಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾರೀಚ, ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ನನಗೆ ನೆರವಾಗು. ನೀನು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷ (೧೪-೧೫). ಶೌರ್ಯದಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ದರ್ಪದಲ್ಲಿ — ನಿನಗೆ ಸಮಾನರಿಲ್ಲ. ಸಮಸ್ತ ಉಪಾಯಗಳನ್ನೂ ಬಲ್ಲವನು ನೀನು. ಮಹಾಶೂರನೂ

ಸೌವರ್ಣಸ್ತ್ವಂ ಮೃಗೋ ಭೂತ್ವಾ ಚಿತ್ರೋ ರಜತಬಿಂದುಭಿಃ |
ಆಶ್ರಮೇ ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪ್ರಮುಖೇ ಚರ || ೧೮

ತ್ವಾಂ ಶು ನಿಃಸಂಶಯಂ ಸೀತಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶು ಮೃಗರೂಪಿಣಮ್ |
ಗೃಹ್ಯತಾಮಿತಿ ಭರ್ತಾರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚಾಭಿಧಾಸ್ಯತಿ || ೧೯

ತತಸ್ತಯೋರಸಾಯೇ ಶು ಶೂನ್ಯೇ ಸೀತಾಂ ಯಥಾಸುಖಮ್ |
ನಿರಾಬಾಧೋ ಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ರಾಹುಶ್ಚಂದ್ರಪ್ರಭಾಮಿನ || ೨೦

ತತಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಸುಖಂ ರಾಮೇ ಭಾರ್ಯಾಹರಣಕರ್ತೃತೇ |
ವಿಸ್ತೃಭಃ ಪ್ರಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ಕೃತಾರ್ಥೇನಾಂತರಾತ್ಮನಾ || ೨೧

ತಸ್ಯ ರಾಮಕಥಾಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಾರೀಚಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಶುಷ್ಕಂ ಸಮಭವದ್ವಕ್ತ್ರಂ ಪರಿತ್ರಸ್ತೋ ಬಭೂವ ಹ || ೨೨

ಮಾಯಾವಿಶಾರದನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಮಾರೀಚ, ನಿನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ನಾನು ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಈಗ ನೀನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು (೧೬-೧೭) : ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಒಂದು ಮೃಗದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸು. ಮೈಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರಲಿ. ಹೀಗೆ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮೃಗದ ವೇಷದಿಂದ ರಾಮನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರು (೧೮). ನೀನು ಮೃಗವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದೆಯೆಂದರೆ, ಮಾರೀಚ, ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಸೀತೆಗೆ ಆಸೆಯಾಗಿ ಆ ಮೃಗವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೆಂದು ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಅವಳು ಹೇಳುವಳು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟು ಹೋಗಲು, ಅವರಿಲ್ಲದೆ ಶೂನ್ಯವಾದ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ನಾನು ಹೋಗುವೆನು. ಯಾವ ಸೀಡೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ, ರಾಹುವು ಚಂದ್ರಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವಂತೆ ಹೋಗಿ, ಸುಖವಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ತರುವೆನು (೧೯-೨೦). ಅನಂತರ ರಾಮನು ಹೆಂಡತಿಯ ಅಪಹಾರದಿಂದ ನೊಂದು ಕುಂದಿ ಕುಂದಿ ಕೃಶನಾಗುವನು. ಸರಿಯಾಗಿ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡೆನೆಂದು ಆಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗುವುದು. ಆಮೇಲೆ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವೆನು ” ಎಂದು ರಾಮನು ಹೇಳಿದನು (೨೧). ಶ್ರೀರಾಮನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಮಾರೀಚನ ಬಾಯಿ

ಓಷ್ಠಾ ಪರಿಲಿಹನ್ ಶುಷ್ಕಾ ನೇತ್ರೈರನಿಮಿಷೈರಿವ |

ಮೃತಭೂತ ಇನಾರ್ತಸ್ತು ರಾನಣಂ ಸಮುದೈಕ್ಷತ ||

೨೩

ಸ ರಾನಣಂ ತ್ರಸ್ತವಿಷಣ್ಣಚೇತಾ

ಮಹಾವನೇ ರಾನುಪರಾಕ್ರಮಜ್ಞಃ |

ಕೃತಾಂಜಲಿಸ್ತತ್ಸಮುವಾಚ ವಾಕ್ಯಂ

ಹಿತಂ ಚ ತಸ್ಮೈ ಹಿತಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ||

೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಟ್ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಒಣಗಿತು. ಅವನು ಭಯಗ್ರಸ್ತನಾದನು. ಒಣಗಿದ ತುಟಿಗಳನ್ನು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಸವರಿಕೊಂಡನು. ಸತ್ತವನಂತೆ ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ದೀನನಾಗಿ ಬಿಡುಗಣ್ಣಿನಿಂದ ರಾನಣನನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದನು ! (೨೨-೨೩). ಶ್ರೀರಾಮನ ವರಾಕ್ರಮ ವೆಂತಹದೆಂಬುದು ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಹಿಂದೆಯೇ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಅವನು ಹೆದರಿದನು. ಮನಸ್ಸು ವಿಷಣ್ಣವಾಯಿತು. ಅವನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ರಾನಣನಿಗೂ ತನಗೂ ಹಿತಕರವಾದ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಕೆಲವು ಮಾತನ್ನಾಡಿದನು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತ ತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಪ್ರಿಯಪಥ್ಯವಚನಮ್

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಂ ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದಃ |
ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞೋ ಮಾರೀಚೋ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಮ್ ||

ಸುಲಭಾಃ ಪುರುಷಾ ರಾಜನ್ ಸತತಂ ಪ್ರಿಯವಾದಿನಃ |
ಅಪ್ರಿಯಸ್ಯ ಚ ಪಥ್ಯಸ್ಯ ವಕ್ತಾ ಶ್ರೋತಾ ಚ ದುರ್ಲಭಃ || ೨

ನ ನೂನಂ ಬುದ್ಧಸೇ ರಾಮಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಂ ಗುಣೋನ್ನತಮ್ |
ಅಯುಕ್ತಚಾರಶ್ಚ ಪಲೋ ಮಹೇಂದ್ರವರುಣೋಪಮಮ್ || ೩

ಅಪಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಭವೇತ್ತಾತ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭುವಿ ರಕ್ಷಸಾಮ್ |
ಅಪಿ ರಾಮೋ ನ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಃ ಕುರ್ಯಾಲ್ಲೋಕಮರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೪

ಅಪಿ ತೇ ಜೀವಿತಾಂತಾಯ ನೋತ್ಪನ್ನಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
ಅಪಿ ಸೀತಾನಿಮಿತ್ತಂ ಚ ನ ಭವೇದ್ವ್ಯಸನಂ ಮಹತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೭

ರಾವಣನಿಗೆ ಮಾರೀಚನ ಹಿತೋಪದೇಶ

ಸಂಭಾಷಣಚತುರನೂ ಪ್ರಾಜ್ಞನೂ ಆದ ಮಾರೀಚನು ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನಾದ ರಾವಣನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು : “ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ಪ್ರಿಯವಾದ ಮಾತನ್ನು ಆಡತಕ್ಕವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಪ್ರಿಯವಾದರೂ ಹಿತಕರವಾದ ಮಾತನ್ನು ಆಡತಕ್ಕವರು ದುರ್ಲಭ. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳತಕ್ಕವರೂ ದುರ್ಲಭ (೧-೨). ರಾಮನು ಎಂಥ ಮಹಾವೀರನೆಂಬುದೂ ಎಷ್ಟು ಉದಾತ್ತಗುಣಶಾಲಿಯೆಂಬುದೂ ನಿನಗೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನೀನು ಗುಪ್ತಚಾರರನ್ನು ನೇಮಿಸಿ ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ನೀನು ಚಪಲಬುದ್ಧಿಯವನು. ರಾಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮಹೇಂದ್ರನಿಗೂ ವರುಣನಿಗೂ ಸಮಾನನಾದವನು ಎಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಅರಿಯಿ (೩). ಅಸ್ವಾ-ರಾವಣ, ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಕ್ಷೇಮವಾದೀತೆ ? ರಾಮನು

ಅಪಿ ತ್ವಾಮೀಶ್ವರಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಕಾಮುನ್ಯತ್ತಂ ನಿರಂಕುಶಮ್ |
ನ ವಿನಶ್ಯೇತ್ ಪುರೀ ಲಂಕಾ ತ್ವಯಾ ಸಹ ಸರಾಕ್ಷಸಾ || ೬

ತ್ವದ್ವಿಧಃ ಕಾಮುನ್ಯತ್ತೋ ಹಿ ದುಃಶೀಲಃ ಸಾಹನುಂತ್ರಿತಃ |
ಅತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಜನಂ ರಾಷ್ಟ್ರಂ ಸ ರಾಜಾ ಹಂತಿ ದುರ್ಮತಿಃ || ೭

ನ ಚ ಪಿತ್ರಾ ಪರಿತ್ಯಕ್ತೋ ನಾನುರ್ಯಾದಃ ಕಥಂಚನ |
ನ ಲುಬ್ಧೋ ನ ಚ ದುಃಶೀಲೋ ನ ಚ ಕ್ಷತ್ರಿಯಸಾಂಸನಃ || ೮

ನ ಚ ಧರ್ಮಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಕೌಸಲ್ಯಾನಂದವರ್ಧನಃ |
ನ ತೀಕ್ಷ್ಣೋ ನ ಚ ಭೂತಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಢುಹಿತೇ ರತಃ || ೯

ವಂಚಿತಂ ಪಿತರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೈಕೇಯಾ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |
ಕರಿಷ್ಯಾಮೀತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತಾತ ಪ್ರನ್ರಜಿತೋ ವನಮ್ || ೧೦

ಕ್ರುದ್ಧನಾದರೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸಕುಲವನ್ನೇ ಅಳಿಸದಿರುವನೆ? ಜನಕ ಪುತ್ರಿಯು ನಿನ್ನ ಜೀವಕ್ಕೆ ಸಂಚಕಾರವನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜನಿಸಿರಬಹುದೆ? ಸೀತಾನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ನನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಷ್ಟವು ಕಾದಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ? (೪-೫). ನಿನ್ನಂಥ ಕಾಮಲಂಪಟನಾದ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುವನ್ನು ಪಡೆದ ಲಂಕಾಪುರಿಗೆ ಅಳಿಗಾಲಬಂದಿರಬಹುದೆ? ನೀನು ಮತ್ತು ನಿನ್ನ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಲಂಕೆಯು ನಾಶಹೊಂದದೆ ಇದ್ದೀತೆ? ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ ದುಶ್ಮೀಲನೂ ದುರಾಲೋಚನೆಯುಳ್ಳವನೂ ಆದ ನಿನ್ನಂಥ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯ ರಾಜನು ತಾನು ಹಾಳಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ತನ್ನವರನ್ನೂ ತನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೂ ಹಾಳುಮಾಡುತ್ತಾನೆ (೬-೭). ರಾವಣ, ರಾಮನು ತಂದೆಯಿಂದ ವರಿತ್ಯಕ್ತನಲ್ಲ, ಮರ್ಯಾದಾರಹಿತನಲ್ಲ, ಲೋಭಿಯೂ ಅಲ್ಲ, ದುಶ್ಮೀಲನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ಕ್ಷತ್ರಿಯಾಧಮನೂ ಅಲ್ಲ (೮). ಕೌಸಲ್ಯೆಯ ನಲ್ತಿಯು ಪುತ್ರನಾದ ರಾಮನು ಧರ್ಮಹೀನನೂ ಅಲ್ಲ, ಗುಣ ಹೀನನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವನು ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದವನೂ ಅಲ್ಲ, ವ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಚಿಂತಿಸತಕ್ಕವನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವ್ವಾ-ರಾವಣ, ಅವನ ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥನು ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಕೈಕೇಯಿಯ ವಂಚನೆಗೆ ಒಳಗಾದನು. ಆಗ ತಂದೆಯನ್ನು

ಕೈಕೇಯ್ಯಾಃ ಪ್ರಿಯಕಾಮಾರ್ಥಂ ಪಿತುರ್ದಶರಥಸ್ಯ ಚ |
ಹಿತಾ ರಾಜ್ಯಂ ಚ ಭೋಗಾಂಶ್ಚ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ದಂಡಕಾನನವತ್ ||

ನ ರಾಮಃ ಕರ್ಕಶಸ್ತುತ ನಾನಿದ್ವಾನ್ನಾಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
ಅನ್ಯತಂ ದುಃಶ್ರುತಂ ಚೈವ ನೈವ ತ್ವಂ ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೨

ರಾಮೋ ವಿಗ್ರಹನಾನ್ ಧರ್ಮಃ ಸಾಧುಃ ಸತ್ಯಪರಾಕ್ರಮಃ |
ರಾಜಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ದೇವಾನಾಂ ಮುಘನಾನಿನ || ೧೩

ಕಥಂ ತ್ವಂ ತಸ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ರಕ್ಷಿತಾಂ ಸ್ವೇನ ತೇಜಸಾ |
ಇಚ್ಛಸಿ ಪ್ರಸಭಂ ಹರ್ತುಂ ಪ್ರಭಾಮಿನ ವಿನಸ್ಸತಃ || ೧೪

ಶರಾರ್ಚಿಷಮನಾಭ್ಯಷ್ಯಂ ಚಾಪಖಡ್ಗೇಂಧನಂ ರಣೇ |
ರಾಮಾಗ್ನಿಂ ಸಹಸಾ ದೀಪ್ತಂ ನ ಪ್ರವೇಷ್ವಂ ತ್ವಮರ್ಹಸಿ || ೧೫

ಸತ್ಯವಾದಿಯೆಂದು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಾಗಿ ವ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ, ಆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಬಂದಿದ್ದಾನೆ (೯-೧೦). ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲೆಂದೂ ತಂದೆ ಯಾದ ದಶರಥನಿಗೆ ಹಿತವಾಗಲೆಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಮನು ಕರ್ಕಶಸ್ವಭಾವ ದವನಲ್ಲ. ಅವನು ಮೂರ್ಖನೂ ಅಲ್ಲ, ಇಂದ್ರಿಯಲೋಲುಪನೂ ಅಲ್ಲ. ನೀನು ಆತನ ವಿಷಯವನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಕೇಳಿದ್ದೀಯೆ. ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸುಳ್ಳು. ನೀನು ಹೀಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು (೧೧-೧೨). ರಾಮನೆಂದರೆ ಶರೀರಧಾರಿಯಾದ ನಾಕ್ಷಾತ್ ಧರ್ಮಪುರುಷ; ಸತ್ಯಸಂಧನಾದ ಸತ್ಪುರುಷ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರ ನಿರುವಂತೆ, ರಾಮನು ಸಕಲರಿಗೂ ರಂಜಕನಾದ ಪ್ರಭುವಾಗಬಲ್ಲನು (೧೩). ಅವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ವೈದೇಹಿ ತನ್ನ ವಾತಿವ್ರತ್ಯದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ಸುರಕ್ಷಿತೆ ಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲು ಬಯಸುವೆಯಾ ? ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಅವನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಅಗಲಿಸಿ ತರುವೆಯಾ ? (೧೪). ರಾಮನೆಂದರೆ ದುರ್ಧರ್ಷವಾದ ಒಂದು ಅಗ್ನಿ. ಅವನ ಅಸ್ತ್ರಗಳೇ ಜ್ವಾಲೆ. ಚಾಪಖಡ್ಗಗಳೇ ಇಂಧನ. ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಆ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, ರಾಮನ, ಧಟ್ಟನೆ ಹೋಗಿ ಬೀಳಬೇಡ ! (೧೫).

ಧನುರ್ವ್ಯಾಧಿತದೀಪ್ತಾಸ್ಯಂ ಶರಾರ್ಚಿಷಮನುಷ್ಠಣಮ್ |

ಚಾಪಸಾಶಧರಂ ನೀರಂ ಶತ್ರುಸೈನ್ಯಪ್ರಹಾರಿಣಮ್ || ೧೬

ರಾಜ್ಯಂ ಸುಖಂ ಚ ಸಂತ್ಯಜ್ಯ ಜೀವಿತಂ ಚೇಷ್ಟಮಾತ್ಮನಃ |

ನಾತ್ಯಾಸಾದಯಿತುಂ ತಾತ ರಾಮಾಂತಕಮಿಹಾರ್ಹಸಿ || ೧೭

ಅಪ್ರಮೇಯಂ ಹಿ ತತ್ತೇಜೋ ಯಸ್ಯ ಸಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |

ನ ತ್ವಂ ಸನುರ್ಥಸ್ತಾಂ ಹರ್ತುಂ ರಾಮಚಾಪಾಶ್ರಯಾಂ ವನೇ || ೧೮

ತಸ್ಯ ಸಾ ನರಸಿಂಹಸ್ಯ ಸಿಂಹೋರಸ್ತಸ್ಯ ಭಾಮಿನೀ |

ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಪ್ರಿಯತರಾ ಭಾರ್ಯಾ ನಿತ್ಯಮನುವ್ರತಾ || ೧೯

ನ ಸಾ ಧರ್ಷಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಾ ಮೈಥಿಲ್ಯೋಜಸ್ವಿನಃ ಪ್ರಿಯಾ |

ದೀಪ್ತಸ್ಯೇನ ಹುತಾಶಸ್ಯ ಶಿಖಾ ಸೀತಾ ಸುಮಧ್ಯಮಾ || ೨೦

ಕಿಮುದ್ಯಮಮಿಮಂ ವ್ಯರ್ಥಂ ಕೃತ್ವಾ ತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪ |

ದೃಷ್ಟಶ್ಚೇತ್ತ್ವಂ ರಣೇ ತೇನ ತದಂತಂ ತವ ಜೀವಿತಮ್ || ೨೧

ಶತ್ರುಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮರ್ದಿಸತಕ್ಕ ವೀರನಾದ ರಾಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಯಮುನೆಂದು ತಿಳಿ. ಧನುಸ್ಸೇ ಅವನ ದೀಪ್ತವಾದ ತೆರೆದ ಬಾಯಿ. ಅಸ್ತ್ರವೆಂಬ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಕಕ್ಕುತ್ತ ರಾಮನು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ನಿಂತರೆ, ಅವನ ಚಾಪವು ಮೃತ್ಯುಪಾಶದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುವುದು. ನೀನು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಸುಖವನ್ನೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ವರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಆ ಯಮನನ್ನು ಎದುರುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ ! (೧೬-೧೭). ಜನಕಾತ್ಮಜೆಯು ಯಾರ ವತ್ತಿಯೋ ಆತನ ತೇಜಸ್ಸು ಊಹಾತೀತವಾದದ್ದು. ವನದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಕೋದಂಡಬಲದ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ತರಲು ನಿನ್ನಿಂದಾಗದು. ಸೀತೆಯು ಸಿಂಹದಂತಹ ವಕ್ಷಸ್ಥಲವಿರುವ ಪುರುಷಸಿಂಹನ ಭಾರ್ಯೆ. ರಾಮನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆಯೂ ಆತನನ್ನೇ ನಂಬಿರುವ ಪತಿವ್ರತೆ (೧೮-೧೯). ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯ ಕಾಂತೆಯಾದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ನೀನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯವಾದ ಮಾತು. ಸೀತೆಯು ಪ್ರದೀಪ್ತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಿದ್ದಂತೆ. ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಇಂಥ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರೆ ನಿನಗಾಗುವ ಲಾಭವೇನು ? ಯುದ್ಧಪ್ರಸಂಗ ಒದಗಿ ನೀನು ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ, ಅಲ್ಲಿಗೆ

ಜೀನಿತಂ ಚ ಸುಖಂ ಚೈವ ರಾಜ್ಯಂ ಚೈವ ಸುದುರ್ಲಭಮ್ |
 ಯದೀಚ್ಛಸಿ ಚಿರಂ ಭೋಕ್ತುಂ ಮಾ ಕೃಥಾ ರಾಮವಿಪ್ರಿಯಮ್ ||
 ಸ ಸರ್ವೈಃ ಸಚಿವೈಃ ಸಾರ್ಥಂ ವಿಭೀಷಣಪುರೋಗಮೈಃ |
 ಮಂತ್ರಯಿತ್ವಾ ತು ಧರ್ಮಿಷ್ಠೈಃ ಕೃತ್ವಾ ನಿಶ್ಚಯಮಾತ್ಮನಃ || ೨೩
 ದೋಷಾಣಾಂ ಚ ಗುಣಾನಾಂ ಚ ಸಂಪ್ರಧಾರ್ಯ ಬಲಾಬಲಮ್ |
 ಅತ್ಮನಶ್ಚ ಬಲಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ರಾಘವಸ್ಯ ಚ ತತ್ತ್ವತಃ || ೨೪
 ಹಿತಾಹಿತಂ ವಿನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಕ್ಷಮಂ ತ್ವಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ||

ಅಹಂ ತು ಮನೈ ತವ ನ ಕ್ಷಮಂ ರಣೇ

ಸಮಾಗಮಂ ಕೋಸಲರಾಜಸೂನುನಾ |

ಇದಂ ಹಿ ಭೂಯಃ ಶೃಣು ವಾಕ್ಯಮುತ್ತಮಂ

ಕ್ಷಮಂ ಚ ಯುಕ್ತಂ ಚ ನಿಶಾಚರೇಶ್ವರ ||

೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ನಿನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯಿತು (೨೦-೨೧). ನಿನಗೆ ವ್ರಾಣ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ, ಇತರ ದುರ್ಲಭವಾದ ಈ ಸುಖವನ್ನೂ ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಚಿರಕಾಲ ಅನುಭವಿಸ ಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದರೆ, ರಾವಣ, ರಾಮನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡ ಬೇಡ (೨೨). ಈಗ ವಿಭೀಷಣನೇ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಿಷ್ಠರಾದ ಸಚಿವರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನೆಮಾಡಿ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಬಾ. ಈ ಉದ್ದೇಶದ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನೂ ಬಲಾಬಲಗಳನ್ನೂ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡು. ನಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೆಷ್ಟು, ರಾಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಷ್ಟು ಎಂಬುದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ, ಯಾವುದು ಹಿತ, ಯಾವುದು ಅಹಿತ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸು. ಅನಂತರ ನಿನಗೆ ಯುಕ್ತವೆಂದು ತೋರಿದ್ದನ್ನು ಮಾಡು (೨೩-೨೪). ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಆ ಕೋಸಲರಾಜಪುತ್ರನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಲು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನಂತೂ ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಹೇ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ನಿನಗೆ ಯುಕ್ತವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಒಂದು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಕೇಳು ” ಎಂದು ಮಾರೀಚನು ನುಡಿ ದನು (೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಮಾಸ್ತ್ರ ಮಹಿಮಾ

ಕದಾಚಿದಪ್ಯಹಂ ವೀರ್ಯಾತ್ ಪರ್ಯಟಿನ್ ಪೃಥಿವೀಮಿಮಾಮ್ |
ಬಲಂ ನಾಗಸಹಸ್ರಸ್ಯ ಧಾರಯನ್ ಪರ್ವತೋಪಮಃ || ೧

ನೀಲಜೀಮೂತಸಂಕಾಶಸ್ತಪ್ತಕಾಂಚನಕುಂಡಲಃ |
ಭಯಂ ಲೋಕಸ್ಯ ಜನಯನ್ ಕಿರೀಟೇ ಪರಿಘಾಯುಧಃ || ೨

ವ್ಯಚರಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಋಷಿಮಾಂಸಾನಿ ಭಕ್ಷಯನ್ |
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಽಥ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ನುದ್ವಿತ್ರಸ್ಯೋ ಮಹಾಮುನಿಃ || ೩

ಸ್ವಯಂ ಗತ್ವಾ ದಶರಥಂ ನರೇಂದ್ರಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ಅಸೌ ರಕ್ಷತು ಮಾಂ ರಾಮಃ ಪರ್ವಕಾಲೇ ಸಮಾಹಿತಃ || ೪

ಮಾರೀಚಾನೈ ಭಯಂ ಘೋರಂ ಸಮುತ್ಪನ್ನಂ ನರೇಶ್ವರ |
ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಜಾ ದಶರಥಸ್ತದಾ || ೫

ಸರ್ಗ ೩೮

ಮಾರೀಚನು ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳಿ ರಾಮಾಸ್ತ್ರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು

ಮಾರೀಚನು ಹೀಗೆಂದನು : “ ರಾವಣ, ಹಿಂದೆ ನಾನು ವೀರ್ಯದ ಕೆಚ್ಚಿನಿಂದ ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದೆನು. ನನಗೆ ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳ ಬಲವಿತ್ತು. ನನ್ನ ದೇಹವು ಪರ್ವತಾಕಾರವಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲಮೇಘದಂತೆ ಗಗನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ, ಸುವರ್ಣಕುಂಡಲಗಳನ್ನೂ ಕಿರೀಟವನ್ನೂ ಧರಿಸಿ, ಪರಿಘವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಜನರಿಗೆ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆನು (೧-೨). ಋಷಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮಹರ್ಷಿಯು ನನಗೆ ಅಂಜಿ ದಶರಥಭೂವಾಲನ ಬಳಿಗೆ ತಾನೇ ಹೋಗಿ “ ರಾಜ, ಮಾರೀಚನಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಮಗನಾದ ರಾಮನು ಬಂದು ಸಾವಧಾನದಿಂದಿದ್ದು ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಯಜ್ಞವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ ” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು (೩-೫). ಆಗ ದಶರಥರಾಜನು “ ಮುನಿಗಳೆ,

ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಮಹಾಭಾಗಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಂ ಮಹಾಮುನಿಮ್ |
ಬಾಲೋ ದ್ವಾದಶವರ್ಷೋಽಯಮಕೃತಾಸ್ತಶ್ಚ ರಾಘವಃ || ೬

ಕಾಮಂ ತು ಮಮ ಯತ್ಸೈನ್ಯಂ ಮಯಾ ಸಹ ಗಮಿಷ್ಯತಿ |
ಬಲೇನ ಚತುರಂಗೇಣ ಸ್ವಯಮೇತ್ಯ ನಿಶಾಚರಾನ್ || ೭

ನಧಿಷ್ಠಾಮಿ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಶತ್ರುಂಸ್ತವ ಯಥೇಸ್ಥಿತಮ್ |
ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತಃ ಸ ಮುನೀ ರಾಜಾನಂ ಪುನರಬ್ರವೀತ್ || ೮

ರಾಮಾನ್ನಾನ್ಯದ್ಬಲಂ ಲೋಕೇ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ |
ದೇವತಾನಾಮಪಿ ಭವಾನ್ ಸಮರೇಷ್ವ ಭಿಪಾಲಕಃ || ೯

ಅಸೀತ್ತವ ಕೃತಂ ಕರ್ಮ ತ್ರಿಲೋಕೇ ವಿದಿತಂ ನೃಪ |
ಕಾಮಮಸ್ತು ಮಹತ್ ಸೈನ್ಯಂ ತಿಷ್ಠತ್ವಿಹ ಪರಂತಪ || ೧೦

ಬಾಲೋಽಪ್ಯೇಷ ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸಮರ್ಥಸ್ತಸ್ಯ ನಿಗ್ರಹೇ |
ಗಮಿಷ್ಯೇ ರಾಮನಾದಾಯ ಸ್ಪಸ್ತಿ ತೇಃಸ್ತು ಪರಂತಪ || ೧೧

ನನ್ನ ರಾಮನು ಇನ್ನೂ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದ* ಹುಡುಗ. ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ
ಜಿನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೇನು ? ನನ್ನ ಸೈನ್ಯವು ನನ್ನೊಡನೆ ಬರುವುದು.
ನಾನೇ ಚತುರಂಗಬಲ ಸಮೇತನಾಗಿ ಬಂದು ನಿಮ್ಮ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು
ಸಂಹರಿಸುವೆನು ” ಎಂದನು (೬-೭). ಆಗ ಆ ಮುನಿಯು “ ರಾಜೇಂದ್ರ,
ರಾಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನು ಯಾರ ಬಲವೂ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ
ನಾಲದು. ನೀನು ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸಹ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮಿ
ಹೌದು. ನೀನು ಆ ಬಗೆಯ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಮೂರು ಲೋಕ
ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ. ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಸೇನೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದು
ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ ! (೮-೧೦) ರಾಮನು ಹುಡುಗನಾದರೂ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ ;
ಅವನು ಮಾರೀಚನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥ. ನಾನು ರಾಮನನ್ನು
ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವೆನು. ರಾಜ, ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ ! ” ಎಂದು ನುಡಿದನು.

* ಬಾಲಕಾಂಡದ ಜನೆಯ ಅನುಬಂಧವನ್ನು (ಪು. ೪೩೧) ನೋಡಿ.

ಏನಮುಕ್ತಾ ತು ಸ ಮುನಿಸ್ತಮಾದಾಯ ನೃಪಾತ್ಮಜಮ್ |
ಜಗಾನು ಪರಮಪ್ರೀತೋ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ ಸ್ವಮಾಶ್ರಮಮ್ || ೧೨

ತಂ ತದಾ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಯಜ್ಞಮುದ್ದಿಶ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತಮ್ |
ಬಭೂವೋಪಸ್ಥಿತೋ ರಾಮಶ್ಚಿತ್ರಂ ವಿಸ್ಫಾರಯನ್ ಧನುಃ || ೧೩

ಅಜಾತನ್ಯಂಜನಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪದ್ಮಪತ್ರನಿಭೇಕ್ಷಣಃ |
ಕಾಕಪಕ್ಷಧರೋ ಧನ್ವೀ ಶಿಖೀ ಕನಕಮಾಲಯಾ || ೧೪

ಶೋಭಯನ್ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ದೀಪ್ತೇನ ಸ್ನೇನ ತೇಜಸಾ |
ಅದೃಶ್ಯತ ತತೋ ರಾಮೋ ಬಾಲಚಂದ್ರ ಇವೋದಿತಃ || ೧೫

ತತೋಽಹಂ ಮೇಘಸಂಕಾಶಸ್ತಪ್ತಕಾಂಚನಕುಂಡಲಃ |
ಬಲೀ ದತ್ತವರೋ ದರ್ಪದಾಜಗಾಮ ತದಾಶ್ರಮಮ್ || ೧೬

ತೇನ ದೃಷ್ಟಃ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋಽಹಂ ಸಹಸ್ರವೋದ್ಯತಾಯುಧಃ |
ಮಾಂ ತು ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಧನುಃ ಸಜ್ಯಮಸಂಭ್ರಾಂತಶ್ಚಕಾರ ಸಃ || ೧೭

ಆಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ಆ ರಾಜವೃತ್ತನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷದಿಂದ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದನು (೧೧-೧೨) ಅನಂತರ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನು ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನಾಗಲು, ರಾಮನು ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಗೈಯುತ್ತ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿ ನಿಂತನು (೧೩). ರಾಮಣ, ಆಗ ರಾಮನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಯಾವನದ ಗುರುತುಗಳೇ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೇಜೋವಿಶೇಷವು ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು. ಕಣ್ಣುಗಳು ವದ್ದದಳದಂತಿದ್ದವು. ಮುಂಗುರುಳು ಹರಡಿತ್ತು. ಅವನು ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ಶಿಖೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಕೊರಳಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಸರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (೧೪). ಆತನ ಹೊಳೆಯುವ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಶೋಭೆಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ರಾಮಣ, ರಾಮನು ಆಗ ಉದಿಸಿದ ಬಾಲಚಂದ್ರನಂತೆ ನನಗೆ ಕಾಣಿಸಿದನು. ನಾನಾದರೋ ಬಲಶಾಲಿ ; ವರವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವನು. ಸುವರ್ಣಕುಂಡಲಧಾರಿಯಾದ ನಾನು (ಮಿಂಚಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ) ಮೇಘದಂತೆ ದರ್ಪದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನ ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿಹೋದೆನು (೧೫-೧೬). ಶಸ್ತ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ ಧಟ್ಟನೆ ನುಗ್ಗಿಹೋದ ನನ್ನನ್ನು

ಅವಜಾನನ್ನಹಂ ನೋಹಾದ್ವಾ ಲೋಯಮಿತಿ ರಾಘವನು |

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸ್ಯ ತಾಂ ವೇದಿನುಭ್ಯಧಾನಂ ಕೃತತ್ವರಃ || ೧೮

ತೇನ ಮುಕ್ತಸ್ತತೋ ಬಾಣಃ ಶಿತಃ ಶತ್ರುನಿಬರ್ಹಣಃ |

ತೇನಾಹಂ ತ್ವಾಹತಃ ಪ್ಲಿಪ್ತಃ ಸಮುದ್ರೇ ಶತಯೋಜನೇ || ೧೯

ನೇಚ್ಛತಾ ತಾತ ನಾಂ ಹಂತುಂ ತದಾ ವೀರೇಣ ರಕ್ಷಿತಃ |

ರಾಮಸ್ಯ ಶರವೇಗೇನ ನಿರಸ್ತೋಹಮುಚೇತನಃ || ೨೦

ಪಾತಿತೋಹಂ ತದಾ ತೇನ ಗಂಭೀರೇ ಸಾಗರಾಂಭಸಿ |

ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಂಜ್ಞಾಂ ಚಿರಾತ್ತಾತ ಲಂಕಾಂ ಪ್ರತಿಗತಃ ಪುರಿನು || ೨೧

ಏನಮಸ್ಮಿ ತದಾ ಮುಕ್ತಃ ಸಹಾಯಾಸ್ತು ನಿಸಾತಿತಾಃ |

ಅಕೃತಾಸ್ತ್ರೇಣ ಬಾಲೇನ ರಾಮೇಣಾಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಾ || ೨೨

ರಾಮನು ಕಂಡನು. ಕಂಡೊಡನೆ ನಿಶ್ಯಂಕೆಯಿಂದ ಆತನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದನು. ರಾಘವನು ಹುಡುಗನೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದು ಅವನನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಿಸದೆ ಆವಿವೇಕದಿಂದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನುನಿಯ ಯಜ್ಞವೇದಿಯ ಕಡೆಗೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಧಾವಿಸಿದನು (೧೭-೧೮). ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಧ್ವಂಸಕವಾದ ಒಂದು ಕೂರಂಬನ್ನು ರಾಮನು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದನು. ರಾವಣ, ಅದು ಬಂದು ನನಗೆ ಹೊಡೆದೊಡನೆ ನೂರು ಯೋಜನ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ನಾನು ಎಸೆಯಲ್ಪಟ್ಟೆನು ! (೧೯). ಆಯ್ಯಾ-ರಾವಣ, ಆ ವೀರನಿಗೆ ಆಗ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನಾಯದಂತೆ ಉಳಿಸಿದನು ! ರಾಮನ ಶರವೇಗದಿಂದ ನಾನು ಎಚ್ಚರದಷ್ಟಿ ತತ್ತರಿಸಿಹೋದೆನು. ಆಳವಾದ ಸಮುದ್ರ ಜಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನವನು ತಳ್ಳಿದನು. ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಎಚ್ಚರ ಹುಟ್ಟಲು ನೆಟ್ಟನೆ ಲಂಕಾಪುರಿಗೆ ಬಂದೆನು ! (೨೦-೨೧). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನಾಯದೆ ಉಳಿದೆನು. ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಹತರಾದರು. ಇನ್ನೂ ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪಳಗದಿದ್ದ ಬಾಲಕನಾದ ರಾಮನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ

ತನ್ಮಯಾ ವಾಯುಮಾಣಸ್ತ್ವಂ ಯದಿ ರಾಮೇಣ ವಿಗ್ರಹಮ್ |
ಕರಿಷ್ಯಸ್ಯಾಪದಂ ಘೋರಾಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ರಾವಣ || ೨೩

ಕ್ರೀಡಾರತಿವಿಧಿಜ್ಞಾನಾಂ ಸಮಾಜೋತ್ಸವದರ್ಶಿನಾಮ್ |
ರಕ್ಷಸಾಂ ಚೈವ ಸಂತಾಪನುನರ್ಥಂ ಚಾಹರಿಷ್ಯಸಿ || ೨೪

ಹರ್ಯುಪ್ರಾಸಾದಸಂಬಾಧಾಂ ನಾನಾರತ್ನವಿಭೂಷಿತಾಮ್ |
ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾಂ ವಿನಷ್ಟಾಂ ಮೃಥಿಲೀಕೃತೇ || ೨೫

ಅಕುರ್ವಂತೋಽಪಿ ಪಾಪಾನಿ ಶುಚಯಃ ಪಾಪಸಂಶ್ರಯಾತ್ |
ಪರಪಾಪೈರ್ವಿ ನಶ್ಯಂತಿ ಮತ್ಸ್ಯಾ ನಾಗಹೃದೇ ಯಥಾ || ೨೬

ದಿವ್ಯಚಂದನದಿಗ್ಧಾಂಗಾನ್ ದಿವ್ಯಾಭರಣಭೂಷಿತಾನ್ |
ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸ್ಯಭಿಹತಾನ್ ಭೂಮೌ ತನ ದೋಷಾತ್ತು ರಾಕ್ಷಸಾನ್ || ೨೭

ಇಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನು (೨೨). ಆದ್ದರಿಂದ, ರಾವಣ, ನಾನು ಬೇಡವೆಂದು ಸಾರಿಹೇಳಿದರೂ ನೀನು ರಾಮನೊಡನೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ, ಬಹುಬೇಗನೆ ಘೋರವಾದ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಈಡಾಗುವೆ. ನಮ್ಮ ರಾಕ್ಷಸರು ನಾನಾವಿಧವಾದ ಕ್ರೀಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭೋಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿರತರಾಗಿ ಸುಖದಿಂದ ಇದ್ದಾರೆ. ವಿನೋದಗೋಷ್ಠಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ದುಃಖವನ್ನೂ ಅನರ್ಥವನ್ನೂ ನೀನು ತಂದೊಡ್ಡುವೆ (೨೩-೨೪). ವಿಶಾಲಭವನಗಳಿಂದಲೂ ಅರಮನೆಗಳಿಂದಲೂ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ನಾನಾರತ್ನಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಲಂಕಾನಗರಿಯು ಸೀತೆಗೋಸ್ಕರ ಹಾಳುಬೀಳುವುದನ್ನು ನೀನು ನೋಡಬೇಕಾದೀತು. ರಾವಣ, ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡದ ಸಜ್ಜನರೂ ಸಹ ವಾಸಿಗಳ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಅವರ ವಾಮದೋಷಗಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಹಾವುಗಳ ಮಡುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೀನುಗಳು (ಗರುಡನ ಬಾಯಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಂತೆ) ಹಾಳಾಗುತ್ತಾರೆ (೨೫-೨೬). ಈಗ ದಿವ್ಯಚಂದನಗಳನ್ನು ಮೈಗೆ ಬಳಿದುಕೊಂಡು ದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರಾಗಿ ರಾಕ್ಷಸರು ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿನ್ನ ತಪ್ಪಿಗೆ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಲಿಯಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಉರುಳುವುದನ್ನು ನೀನೇ ನೋಡಬೇಕಾದೀತು (೨೭).

ಹೃತದಾರಾನ್ ಸದಾರಾಂಶ್ಚ ದಶ ವಿದ್ರವತೋ ದಿಶಃ |
ಹತಶೇಷಾನಶರಣಾನ್ ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ನಿಶಾಚರಾನ್ || ೨೮

ಶರಜಾಲಪರಿಕ್ಷಿಸ್ತಾ ಮಗ್ನಿಜ್ವಲಾಸಮಾವೃತಾನ್ |
ಪ್ರದಗ್ಧಭವನಾಂ ಲಂಕಾಂ ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ನ ಸಂಶಯಃ || ೨೯

ಪರದಾರಾಭಿನುಶಾರ್ತು ನಾನ್ಯತ್ ಪಾಪತರಂ ಮಹತ್ |
ಪ್ರಮದಾನಾಂ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ತನ ರಾಜನ್ ಪರಿಗ್ರಹಃ || ೩೦

ಭವ ಸ್ವದಾರನಿರತಃ ಸ್ವಕುಲಂ ರಕ್ಷ ರಾಕ್ಷಸ |
ಮಾನಮೃದ್ಧಿಂ ಚ ರಾಜ್ಯಂ ಚ ಜೀವಿತಂ ಚೇಷ್ಟಮಾತ್ಮನಃ || ೩೧

ಕಲತ್ರಾಣಿ ಚ ಸೌಮ್ಯಾನಿ ಮಿತ್ರವರ್ಗಂ ತಥೈವ ಚ |
ಯದೀಚ್ಛಸಿ ಚಿರಂ ಭೋಕ್ತುಂ ಮಾ ಕೃಥಾ ರಾಮವಿಸ್ಪ್ರಿಯಮ್ ||

ಹತಶೇಷರಾದ ನಿಶಾಚರರು ಅನಾಥರಾಗಿ ದಶದಿಕ್ಪುಗಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗುವುದನ್ನು ನೀನು ನೋಡಬೇಕಾಗುವುದು. ಕೆಲವರು ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೂ ಕೆಲವರು ಹೆಂಡತಿಯರನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೂ ವಲಾಯನಮಾಡುವುದನ್ನು ನೀನು ನೋಡುವೆ (೨೮). ರಾಮನ ಶರಜಾಲಗಳಿಂದ ಲಂಕೆಯು ಅಕ್ರಾಂತವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಭವನಗಳು ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಧಗಧಗಿಸುತ್ತ ಉರಿದುಹೋಗುವುದನ್ನು ನೀನು ನೋಡುವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಮಹಾರಾಜ, ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡದಾದ ಇನ್ನೊಂದು ವಾಪಕೃತ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಿನಗಾದರೋ ಮದುವೆಯಾದ ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಮಡದಿಯರಿದ್ದಾರೆ (೨೯-೩೦). ನಿನ್ನ ಮಡದಿಯರಲ್ಲಿ ನೀನು ತೃಪ್ತನಾಗಿರು. ನಿನ್ನ ಕುಲವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸು. ನಿನ್ನ ಮಾನ, ಸಂಪತ್ಸಮೃದ್ಧಿ, ರಾಜ್ಯ, ಜೀವಿತಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊ. ಸೌಮ್ಯರಾದ ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯರನ್ನೂ ಮಿತ್ರರನ್ನೂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಹುಕಾಲದವರೆಗೆ ರಾಜಭೋಗ ವನ್ನನುಭವಿಸಲು ಇಚ್ಛೆಯಿರುವುದಾದರೆ, ರಾವಣ, ರಾಮನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾದ

ನಿನಾರ್ಯಮಾಣಃ ಸುಹೃದಾ ಮಯಾ ಭೃಶಂ
 ಪ್ರಸಹ್ಯ ಸೀತಾಂ ಯದಿ ಧರ್ಷಯಿಷ್ಯಸಿ |
 ಗಮಿಷ್ಯಸಿ ಕ್ಷೀಣಬಲಃ ಸಬಾಂಧವೋ
 ಯಮುಕ್ತಯಂ ರಾಮಶರಾತ್ಪಜೀವಿತಃ ||

೩೩

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಾತ್ರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕೋನಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಾಹಾಯ್ಯಕಾನಭ್ಯುಪಗಮಃ

ಏವಮಸ್ಮಿ ತದಾ ಮುಕ್ತಃ ಕಥಂಚಿತ್ತೇನ ಸಂಯುಗೇ |
 ಇದಾನೀಮಪಿ ಯದ್ವೃತ್ತಂ ತಚ್ಛೃಣುಷ್ವ ನಿರುತ್ತರಮ್ || ೧

ರಾಕ್ಷಸಾಭ್ಯಾಮಹಂ ದ್ವಾಭ್ಯಾಮನಿರ್ವಿಣ್ಣಸ್ತಥಾ ಕೃತಃ |
 ಸಹಿತೋ ಮೃಗರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ದಂಡಕಾವನಮ್ || ೨

ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಡ (೩೧-೩೨). ನಾನು ನಿನ್ನ ಹಿತಕಾಂಕ್ಷೆ
 ಯಾಗಿ ಬೇಡಬೇಡವೆಂದು ನಾರಿಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೂ ನೀನು ಸೀತೆಯನ್ನು
 ಬಲಾತ್ಕರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆಯಾದರೆ, ರಾಮಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನು
 ತೆರಬೇಕಾಗುವುದು. ನಿನ್ನ ಸೇನೆಯೆಲ್ಲವೂ ಲಯವಾಗಲು, ಬಂಧುಬಾಂಧವ
 ರೊಡನೆ ನೀನು ಯಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರುತ್ತೀಯೆ ” ಎಂದನು (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೩೯

ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಲು ಒಪ್ಪದಿರುವುದು

ಮಾರೀಚನು ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿದನು : “ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
 ನಾನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಗೋ ಬದುಕಿಬಂದೆನು. ಈಚೆಗೆ ನಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು
 ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡದೆ ಕೇಳು (೧). ನನಗೆ
 ರಾಮನಿಂದ ಹಾಗೆ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟ ಒದಗಿದರೂ ನಾನು ಎದಿಗಿಡಲಿಲ್ಲ. ಮೃಗರೂಪ

ದೀಪ್ತಜಿಹ್ವೋ ಮಹಾಕಾಯಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಷ್ಟ್ರೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ವ್ಯಚರಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಮಾಂಸಭಕ್ಷೋ ಮಹಾಮೃಗಃ || ೩

ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರೇಷು ತೀರ್ಥೇಷು ಚೈತ್ಯವೃಕ್ಷೇಷು ರಾವಣ |
ಅತ್ಯಂತಘೋರೋ ವ್ಯಚರಂ ತಾಪಸಾನ್ ಸಂಪ್ರಭರ್ಷಯನ್ || ೪

ನಿಹತ್ಯ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ತಾಪಸಾನ್ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ |
ರುಧಿರಾಣಿ ಪಿಬಂಸ್ತೇಷಾಂ ತಥಾ ಮಾಂಸಾನಿ ಭಕ್ಷಯನ್ || ೫

ಋಷಿಮಾಂಸಾಶನಃ ಕ್ರೂರಸ್ತ್ರಾಸಯನ್ ವನಗೋಚರಾನ್ |
ತಥಾ ರುಧಿರಮತ್ತೋಽಹಂ ವಿಚರನ್ ದಂಡಕಾವನಮ್ || ೬

ಆಸಾದಯಂ ತದಾ ರಾನುಂ ತಾಪಸಂ ಧರ್ಮಮಾಶ್ರಿತಮ್ |
ವೈದೇಹೀಂ ಚ ಮಹಾಭಾಗಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚ ಮಹಾರಥಮ್ || ೭

ತಾಪಸಂ ನಿಯತಾಹಾರಂ ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇ ರತಮ್ |
ಸೋಽಹಂ ವನಗತಂ ರಾನುಂ ಪರಿಭೂಯ ಮಹಾಬಲಮ್ || ೮

ವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ಒಂದುಸಲ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋದೆನು. ಮಹಾಬಲಾಢ್ಯನಾದ ನಾನು ಮಹಾಶರೀರವುಳ್ಳ ಮೃಗದ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆನು. ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ನಾಲಿಗೆಯೂ ಮೊನಚಾದ ಕೋರೆಯ ಹಲ್ಲುಗಳೂ ನನಗಿದ್ದವು. ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೆನು. (೨-೩). ರಾವಣ, ಋಷಿಗಳ ಅಗ್ನಿಶಾಲೆಗಳು, ತೀರ್ಥಸ್ಥಳಗಳು, ಚೈತ್ಯವೃಕ್ಷಗಳು ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಘೋರಾಕಾರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನುಗ್ಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಪಸರ ಮೇಲೆ ಧಾಳಿಯಿಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಧರ್ಮಚಾರಿಗಳಾದ ತಪಸ್ವಿಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಅವರ ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದು ಮಾಂಸವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೆನು (೪-೫). ಋಷಿಗಳ ಮಾಂಸವನ್ನು ತಿಂದು ರಕ್ತವನ್ನು ಕುಡಿದು ಮದವೇರಿ, ವನಚಾರಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೌರ್ಯದಿಂದ ಹೆದರಿಸುತ್ತ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಆಗ ತಪಸ್ವಿಯೂ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನೂ ಆದ ರಾಮ, ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿನಿಯಾದ ವೈದೇಹಿ, ಮಹಾಶೂರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ-ಇವರು ನನಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದರು (೬-೭). ರಾಮನು ಆಹಾರನಿಯಮಪೂರ್ವಕ ತಪಸ್ವಿಯಾಗಿ ಸಕಲವ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿತವನ್ನೂ ಕೋರುತ್ತ

ತಾಪಸೋಽಯಮಿತಿ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಪೂರ್ವವೈರಮನುಸ್ಮರನ್ |

ಅಭ್ಯಧಾನಂ ಹಿ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಸ್ತೀಷ್ಟ ಶೃಂಗೋ ಮಹಾಕೃತಿಃ || ೯

ಜಿಘಾಂಸುರಕೃತಪ್ರಜ್ಞಸ್ತಂ ಪ್ರಹಾರಮನುಸ್ಮರನ್ |

ತೇನ ಮುಕ್ತಾಸ್ತ್ರಯೋ ಬಾಣಾಃ ತಿತಾಃ ಶತ್ರುನಿಬರ್ಹಣಾಃ || ೧೦

ವಿಕೃಷ್ಯ ಸುಮಹಚ್ಛಾಪಂ ಸುಪರ್ಣಾನಿಲನಿಷ್ಪನಾಃ |

ತೇ ಬಾಣಾ ವಜ್ರಸಂಕಾಶಾಃ ಸುಘೋರಾ ರಕ್ತಭೋಜನಾಃ || ೧೧

ಆಜಗ್ಮುಃ ಸಹಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ತ್ರಯಃ ಸಂನತಪರ್ವಣಃ |

ಪರಾಕ್ರಮಜ್ಞೋ ರಾಮಸ್ಯ ಶತೋ ದೃಷ್ಟಭಯಃ ಪುರಾ || ೧೨

ಸಮುತ್ಕ್ರಾಂತಸ್ತತೋ ಮುಕ್ತಸ್ತಾವುಭೌ ರಾಕ್ಷಸೌ ಹತೌ |

ಶರೇಣ ಮುಕ್ತೋ ರಾಮಸ್ಯ ಕಥಂಚಿತ್ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಜೀವಿತಮ್ || ೧೩

ನನವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನು ಮಹಾಬಲಾಧ್ಯ. ನಾನು ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲಕ್ಷಿಸಿ, ಇವನು ತಾಪಸನಾದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಬಲನಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಿದೆನು. ಹಳೆಯ ವೈರವು ನನ್ನ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಚೂಪಾದ ಕೊಂಬುಗಳಿದ್ದ ಮೃಗಾಕೃತಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೆನು. ಕೂಡಲೆ ಅತಿಕೋಪದಿಂದ ಆತನ ಮೇಲೆ (ಆ. ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ) ನುಗ್ಗಿದೆನು (೮-೯). ಹಿಂದೆ ರಾಮನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪೆಟ್ಟು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿತ್ತು! ಆದರೂ ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಬುದ್ಧಿಗಟ್ಟು ನುಗ್ಗಿ ಹೋದೆನು. ಆಗ ರಾಮನು ತನ್ನ ಮಹಾಧನುಸ್ಸನ್ನು ಜಗ್ಗಿ ಶತ್ರುಧ್ವಂಸಕಗಳಾದ ಮೂರು ಕೂರಂಬುಗಳನ್ನು ನಮ್ಮಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟನು (೧೦). ಅವು ರಕ್ತವಾಯಿಗಳಾದ ಘೋರ ಬಾಣಗಳು. ಆ ಮೂರು ಕೊಂಕುಬಾಣಗಳೂ ಗರುಡನ ರೆಕ್ಕೆಯ ಗಾಳಿಯಂತೆ ಗುಂಯ್ ಎನ್ನುತ್ತ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಎರಗಿದವು. ನನಗೆ ರಾಮನ ಪರಾಕ್ರಮ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿಂದ ಎಂಥ ಭಯವು ಸಂಭವಿಸುವುದೆಂದು ತಿಳಿದಿತ್ತು (೧೧-೧೨). ಆದ್ದರಿಂದ ಕುಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ನಾನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋದೆನು! ಆ ಇಬ್ಬರು ರಾಕ್ಷಸರು ಸತ್ತುಹೋದರು. ರಾಮನ ಶರವೇಗಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ನಾನು ಹೇಗೋ ಬದುಕಿ ಉಳಿದೆನು (೧೩).

ಇಹ ಪ್ರವ್ರಾಜಿತೋ ಯುಕ್ತಸ್ತಾಪಸೋಽಹಂ ಸಮಾಹಿತಃ |
 ವೃಕ್ಷೇ ವೃಕ್ಷೇ ಚ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಚೀರಕೃಷ್ಣಾಜಿನಾಂಬರಮ್ || ೧೪
 ಗೃಹೀತಧನುಷಂ ರಾಮಂ ಪಾಶಹಸ್ತಮಿವಾಂತಕಮ್ |
 ಅಸಿ ರಾಮಸಹಸ್ರಾಣಿ ಭೀತಃ ಪಶ್ಯಾಮಿ ರಾವಣ || ೧೫
 ರಾಮಭೂತಮಿದಂ ಸರ್ವಮರಣ್ಯಂ ಪ್ರತಿಭಾತಿ ಮೇ |
 ರಾಮನೇನ ಹಿ ಪಶ್ಯಾಮಿ ರಹಿತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪ || ೧೬
 ವೃಷ್ಟ್ವಾ ಸ್ವಪ್ನಗತಂ ರಾಮಮುದ್ಭ್ರಮಾಮಿ ವಿಚೇತನಃ |
 ರಕಾರಾದೀನಿ ನಾಮಾನಿ ರಾಮತ್ರಸ್ತಸ್ಯ ರಾವಣ || ೧೭
 ರತ್ನಾನಿ ಚ ರಥಾಶ್ವೈವ ನಿತ್ರಾಸಂ ಜನಯಂತಿ ಮೇ |
 ಅಹಂ ತಸ್ಯ ಪ್ರಭಾವಜ್ಞೋ ನ ಯುದ್ಧಂ ತೇನ ತೇ ಹ್ವಮಮ್ || ೧೮
 ಬಲಿಂ ನಾ ನಮುಚಿಂ ವಾಪಿ ಹನ್ಯಾದ್ಧಿ ರಘುನಂದನಃ |
 ರಣೇ ರಾಮೇಣ ಯುಧ್ಯಸ್ವ ಹ್ವಮಾಂ ವಾ ಕುರು ರಾಕ್ಷಸ || ೧೯

ಅನಂತರ ನಾನು ಹಿಂದಿನ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆನು. ಉಚಿತವಾದ ಆಚಾರವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಯತಮನಸ್ಸಿನಾಗಿ ತಪೋನಿಷ್ಠನಾಗಿ ದ್ದೇನೆ. ರಾವಣ, (ಎನು ಹೇಳಲಿ?) ಈಗಲೂ ನನಗೆ ಮರಮರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮನೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ! ನಾಮುಡಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನುಟ್ಟು ಧನುರ್ಧಾರಿ ಯಾದ ರಾಮನು ಪಾಶಹಸ್ತನಾದ ಯಮನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ ! ಸುತ್ತಲೂ ನಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ರಾಮರನ್ನು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ! (೧೪-೧೫). ಈ ಅರಣ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ರಾಮಮಯವಾಗಿರುವಂತೆ ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ! ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ರಾಮನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ರಾಮನೇ ಇರುವಂತೆ ನನಗೆ ಭ್ರಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮನನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಜ್ಞೆದಪ್ಪಿ ಕನ ವರಿಸುತ್ತೇನೆ ! ರಾಮನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಕಂಗೆಟ್ಟಿರುವ ನನಗೆ, ರೇಫಾದಿಯಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಎದೆ ನಡುಗುತ್ತದೆ ! (೧೬-೧೭). ರತ್ನ, ರಥ — ಎಂದರೂ ನನಗೆ ದಿಗಿಲಾಗುತ್ತದೆ ! ರಾವಣ, ನಾನು ರಾಮನ ತೇಜಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲೆ. ಅವನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ರಾಘವನೆಂದರೆ ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದೆ ? ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿ, ನಮುಚಿಯಂತಹ ಮಹಾವೀರರನ್ನು ಅವನು ವಧಿಸಬಲ್ಲನು.

ನ ತೇ ರಾನುಕಥಾ ಕಾರ್ಯಾ ಯದಿ ಮಾಂ ದ್ರಷ್ಟುಮಿಚ್ಛಸಿ |
ಬಹನಃ ಸಾಧವೋ ಲೋಕೇ ಯುಕ್ತಾ ಧರ್ಮಮನುಷ್ಠಿತಾಃ || ೨೦

ಪರೇಷಾನುಪರಾಧೇನ ವಿನಷ್ಟಾಃ ಸಪರಿಚ್ಛದಾಃ |
ಸೋಽಹಂ ತನಾಪರಾಧೇನ ವಿನಶ್ಚೇಯಂ ನಿಶಾಚರ || ೨೧

ಕುರು ಯತ್ರೇ ಕ್ಷಮಂ ತತ್ತ್ವಮಹಂ ತ್ವಾಂ ನಾನುಯಾಮಿ ಹ |
ರಾನುಶ್ಚ ಹಿ ಮಹಾತೇಜಾ ಮಹಾಸತ್ತೋ ಮಹಾಬಲಃ || ೨೨

ಅಪಿ ರಾಕ್ಷಸಲೋಕಸ್ಯ ಭವೇದಂತಕರೋಽಪಿ ಹಿ |
ಯದಿ ಶೂರ್ಪಣಖಾಹೇತೋರ್ಜನಸ್ಯಾ ನಗತಃ ಖರಃ || ೨೩

ಅತಿನ್ಯತ್ತೋ ಹತಃ ಪೂರ್ವಂ ರಾಮೇಣಾಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಾ |
ಅತ್ರ ಬ್ರೂಹಿ ಯಥಾತತ್ತ್ವಂ ಕೋ ರಾಮಸ್ಯ ವ್ಯತಿಕ್ರಮಃ || ೨೪

ಬೇಕಾದರೆ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನೋಡು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಖರಾದಿವಧೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿರು (೧೮-೧೯). ಪುನಃ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇದ್ದರೆ, ರಾಮನ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎತ್ತ ಬೇಡ ! ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರೂ ಆಚಾರಶೀಲರೂ ಆದ ಬಹುಮಂದಿ ಸಜ್ಜನರು ಇತರರ ತಪ್ಪಿಗೆ ತಾವೇ ಬಂಧುಬಳಗಸಹಿತ ನಾಶವಾಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾವಣ, ನಿನ್ನ ತಪ್ಪಿಗೆ ನಾನು ನಾಯಬೇಕಾದೀತು ! (೨೦-೨೧). ಇಷ್ಟರಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಯಾವುದು ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸುವುದೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡು. ನಾನಂತೂ ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆ ಬರಲಾರೆ. ರಾಮನು ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿ ; ಅಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿ ಶಾಲಿ. ಅವನಿಗೆ ಅಸದೃಶವಾದ ದೇಹಬಲವಿದೆ (೨೨). ಸಕಲ ರಾಕ್ಷಸಕುಲಕ್ಕೂ ಅವನು ಯಮನೇ ಆಗಬಲ್ಲನು. ಅಯ್ಯಾ-ರಾವಣ, ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಖರನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಏನೋ ಹೇಳಿದಳೆಂಬ ನೆವದಿಂದ ಉದ್ವಂಧನಾಗಿ ರಾಮನಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದನಲ್ಲವೆ ? ಆಗ ಯಾವ ತಪ್ಪನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದ ರಾಮನು ಖರ ನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಅಪರಾಧವೇನು ? ನೀನೇ

ಇದಂ ವಚೋ ಬಂಧುಹಿತಾರ್ಥಿನಾ ಮಯಾ
ಯಥೋಚ್ಯಮಾನಂ ಯದಿ ನಾಭಿಪತ್ಯಸೇ |
ಸಬಾಂಧವಸ್ತುಷ್ಯಸಿ ಜೀವಿತಂ ರಣೇ
ಹತೋಽದ್ಯ ರಾಮೇಣ ಶರೈರಜಿಹ್ಮಗೈಃ || ೨೫

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಾಯಾಮೃಗರೂಪ ಪರಿಗ್ರಹ ನಿರ್ಬಂಧಃ

ಮಾರೀಚೇನ ತು ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಕ್ಷಮಂ ಯುಕ್ತಂ ನಿಶಾಚರಃ |
ಉಕ್ತೋ ನ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ಮರ್ತುಕಾಮ ಇವೌಷಧಮ್ || ೧

ಸತ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಹೇಳು (೨೩-೨೪). ನನ್ನ ಬಂಧುಗಳಾದ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಶ್ರೀಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸಿ ನಾನು ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ನೀನು ಅಂಗೀಕರಿಸದಿದ್ದರೆ, ರಾಮನ ಕರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ನೀನು ಬಲಿಯಾಗುವೆ. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಬಂಧುಗಳೆಲ್ಲರೊಡನೆ ವ್ರಾಣವನ್ನು ನೀಗುತ್ತೀಯೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪೦

ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ, ತನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ
ಮಾರೀಚನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಾಗಿ ಬೆದರಿಸುವುದು

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರೀಚನು ನ್ಯಾಯವೂ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೂ ಆದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದನು. ಸಾಯುವವನಿಗೆ ಔಷಧವು ಬೇಡವೆನಿಸುವಂತೆ ರಾವಣನಿಗೆ ಆ ಮಾತು ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮಾರೀಚನ ಹಿತವಚನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದನು (೧).

- ತಂ ಪಥ್ಯಹಿತವಕ್ತಾರಂ ಮಾರೀಚಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ಅಬ್ರವೀತ್ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಮಯುಕ್ತಂ ಕಾಲಚೋದಿತಃ || ೨
- ಯತ್ಕಿಲೈತದಯುಕ್ತಾರ್ಥಂ ಮಾರೀಚ ಮಯಿ ಕಥ್ಯತೇ |
ವಾಕ್ಯಂ ನಿಷ್ಕಲಮುತ್ಕರ್ಥಮುಪ್ತಂ ಬೀಜಮಿವೋಷರೇ || ೩
- ತ್ವದ್ವಾಕ್ಯೈರ್ನ ತು ಮಾಂ ಶಕ್ಯಂ ಭೇತ್ತಂ ರಾಮಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ |
ಪಾಪಶೀಲಸ್ಯ ಮೂರ್ಖಸ್ಯ ಮಾನುಷಸ್ಯ ವಿಶೇಷತಃ || ೪
- ಯಸ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಸುಹೃದೋ ರಾಜ್ಯಂ ಮಾತರಂ ಪಿತರಂ ತಥಾ |
ಪ್ರೀನಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಾಕೃತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ವನಮೇಕಪದೇ ಗತಃ || ೫
- ಅವಶ್ಯಂ ತು ಮಯಾ ತಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ ಖರಘಾತಿನಃ |
ಪ್ರಾಣೈಃ ಪ್ರಿಯತರಾ ಸೀತಾ ಹರ್ತವ್ಯಾ ತವ ಸಂನಿಧೌ || ೬
- ಏವಂ ಮೇ ನಿಶ್ಚಿತಾ ಬುದ್ಧಿಹೃದಿ ಮಾರೀಚ ವರ್ತತೇ |
ನ ನ್ಯಾವರ್ತಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಾ ಸೇಂದ್ರೀರಪಿ ಸುರಾಸುರೈಃ || ೭

ವಧ್ಯವೂ ಹಿತಕರವೂ ಆದ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದ ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ಕರೋರವಾದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ವಿಧಿಯು ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿತ್ತು : “ಎಲೈ ಮಾರೀಚ, ನನ್ನೊಡನೆ ಅಯುಕ್ತವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಇದು ನಿಷ್ಕಲ. ಬೆಂಗಳೂರುನಿಲದಲ್ಲಿ ಬೀಜವನ್ನು ಹಾಕಿದಂತೆ ನಿನ್ನ ಉಪದೇಶ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಸರಿ (೨-೩). ರಾಮನೊಡನೆ ಜಗಳಕ್ಕೆ ನಿಂತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು ಉಪಾಯದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಲು ನಿನಗೆ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆತನು ದುಷ್ಟ; ಮೂರ್ಖ; ಅಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯ. ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸಿನ ಅವಿವೇಕದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಧಡಾರನೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಬಂದಿದ್ದಾನಲ್ಲ! (ಅವನು ಮೂರ್ಖನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು?) (೪-೫) ಅವನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಖರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ, ರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಣಪ್ರಿಯಳೆನಿಸಿದ ಸೀತೆಯನ್ನು ನಾನು ಅಪಹರಿಸಲೇಬೇಕು. ಮಾರೀಚ, ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯ

ದೋಷಂ ಗುಣಂ ನಾ ಸಂಪೃಷ್ಠಸ್ತನ್ಮೇವಂ ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಅಪಾಯಂ ನಾಪೃಷ್ಠಾಯಂ ನಾ ಕಾರ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ವಿನಿಶ್ಚಯೇ || ೮
 ಸಂಪೃಷ್ಠೇನ ತು ವಕ್ತವ್ಯಂ ಸಚಿನೇನ ವಿಪಶ್ಚಿತಾ |
 ಉದ್ಯತಾಂಜಲಿನಾ ರಾಜ್ಞೋ ಯ ಇಚ್ಛೇದ್ಭೂತಿನಾತ್ಮನಃ || ೯
 ವಾಕ್ಯಮಪ್ರತಿಕೂಲಂ ತು ಮೃದುಪೂರ್ವಂ ಹಿತಂ ಶುಭಮ್ |
 ಉಪಚಾರೇಣ ಯುಕ್ತಂ ಚ ವಕ್ತವ್ಯೋ ವಸುಧಾಧಿಪಃ || ೧೦
 ಸಾನನುರ್ದಂ ತು ಯದ್ವಾಕ್ಯಂ ಮಾರೀಚ ಹಿತಮುಚ್ಯತೇ |
 ನಾಭಿನಂದತಿ ತದ್ರಾಜಾ ಮಾನಾರ್ಹೋ ಮಾನವರ್ಜಿತಮ್ || ೧೧
 ಪಂಚ ರೂಪಾಣಿ ರಾಜಾನೋ ಧಾರಯಂತ್ಯಮಿತೌಜಸಃ |
 ಅಗ್ನೇರಿಂದ್ರಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಯಮಸ್ಯ ವರುಣಸ್ಯ ಚ || ೧೨
 ಔಷ್ಣ್ಯಂ ತಥಾ ನಿಕ್ರಮಂ ಚ ಸೌಮ್ಯಂ ದಂಡಂ ಪ್ರಸನ್ನತಾಮ್ |
 ಧಾರಯಂತಿ ಮಹಾತ್ಮಾನೋ ರಾಜಾನಃ ಕ್ಷಣದಾಚರ || ೧೩

ಸಿದ್ಧೇನೆ. ಇಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳಾಗಲಿ ಅಸುರರಾಗಲಿ ನನ್ನ ನಿಶ್ಚಯವನ್ನು ಕದಲಿಸಲಾರರು (೬-೭). ಈ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವು ಸರಿಯೆ? ತನ್ನೆ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಆಗ ನೀನು ಈ ರೀತಿ ಹೇಳಬಹುದು. 'ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಅಪಾಯವೇನು? ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಾವುದು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಪಂಡಿತನಾದ ಸಚಿನನು ಸಾಧಕಬಾಧಕಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕು. ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಅವನು ಬಯಸುವುದಾದರೆ, ಆಗ ಕೈಮುಗಿದು ರಾಜನಿಗೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ವೇದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು (೮-೯) ಭೂವಾಲನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ, ಅವನಿಗೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗದೆ ಹಿತವೂ ಶುಭಕರವೂ ಆದ ಮಾತನ್ನು ಮೃದುವಾಗಿ ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರಿಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಲೈ ಮಾರೀಚ, ಮಹಾರಾಜನು ಜನರಿಂದ ಗೌರವವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತನಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ವಿಧೇಯತೆಯನ್ನು ತೊರೆದು ಮುಖಭಂಗವಾಗುವಂತೆ ನುಡಿದರೆ, ರಾಜನು ಎಂದಿಗೂ ಮೆಚ್ಚಲಾರ (೧೦-೧೧). ರಾಜರ ತೇಜಸ್ಸು ಅವಾರವಾದದ್ದು. ಅಗ್ನಿ, ಇಂದ್ರ, ಚಂದ್ರ, ಯಮ, ವರುಣರ ಐದು ರೂಪಗಳು ಭೂಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿ ಇಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸ, ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ

ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಾಸ್ತವಸ್ಥಾಸು ಮಾನ್ಯಾಃ ಪೂಜ್ಯಾಶ್ಚ ಪಾರ್ಥಿವಾಃ |
 ತ್ವಂ ತು ಧರ್ಮಮವಿಜ್ಞಾಯ ಕೇವಲಂ ಮೋಹಮಾಸ್ಥಿತಃ || ೧೪
 ಅಭ್ಯಾಗತಂ ಮಾಂ ದೌರಾತ್ಮ್ಯಾತ್ ಪರುಷಂ ವದಸೀದ್ಯ ಶರ್ಮ |
 ಗುಣದೋಷೌ ನ ಪೃಚ್ಛಾಮಿ ಕ್ಷಮಂ ಚಾತ್ಮನಿ ರಾಕ್ಷಸ || ೧೫
 ಮಯೋಕ್ತಂ ತನ ಚೈತಾನತ್ ಸಂಪ್ರತ್ಯಮಿತವಿಕ್ರಮ |
 ಅಸ್ತಿಸ್ತು ತ್ವಂ ಮಹಾಕೃತ್ಯೇ ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೬
 ಶೃಣು ತತ್ ಕರ್ಮ ಸಾಹಾಯ್ಯೇ ಯತ್ ಕಾರ್ಯಂ ವಚನಾನ್ಮಮ |
 ಸೌವರ್ಣಸ್ತ್ವಂ ನೃಗೋ ಭೂತ್ವಾ ಚಿತ್ರೋ ರಜಚಬಿಂದುಭಿಃ || ೧೭
 ಆಶ್ರಮೇ ತಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪ್ರಮುಖೇ ಚರ |
 ಪ್ರಲೋಭಯಿತ್ವಾ ವೈದೇಹೀಂ ಯಥೇಷ್ಟಂ ಗಂತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೮
 ತ್ವಾಂ ತು ಮಾಯಾಮೃಗಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕಾಂಚನಂ ಜಾತವಿಸ್ಮಯಾ |
 ಆನಯೈನಮಿತಿ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಾಮಂ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಮೈಥಿಲೀ || ೧೯

ಭೂವಾಲರಲ್ಲಿ ಆಗ್ನಿಯ ಉಷ್ಣತೆ, ಇಂದ್ರನ ಪರಾಕ್ರಮ, ಚಂದ್ರನ ಶಾಂತತೆ, ಯಮನ ದಂಡಾಧಿಕಾರ, ವರುಣನ ಪ್ರಸನ್ನತೆಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ (೧೨-೧೩). ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀಪತಿಗಳನ್ನು ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮ್ಮಾನಿಸತಕ್ಕದ್ದು ; ಪೂಜಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ನೀನು ಈ ರಾಜಧರ್ಮವನ್ನರಿಯದ ಅವಿವೇಕಿ. ಒಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರೆ, ಇಂಥ ಕರೋರವಾದ ಮಾತನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳುವೆಯಾ ? ನೀನು ದುರಾತ್ಮ ! ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಗುಣದೋಷಗಳೇನೆಂದಾಗಲಿ, ಇದನ್ನು ನಾಧಿಸಲು ನನಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೆ ಎಂದಾಗಲಿ ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ (೧೪-೧೫). ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಷ್ಟು : ನೀನು ಆಸಾಧಾರಣ ಪರಾಕ್ರಮಿ. ಈಗ ನಾನು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೀನು ನೆರವಾಗಬೇಕು. ನೀನು ನೀಡಬೇಕಾದ ನೆರವು ಯಾವದೆಂಬುದನ್ನು ಕೇಳು : ನೀನು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಬೇಕು. ಮೈಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿರಬೇಕು (೧೬-೧೭). ಹೀಗೆ ಜಿಂಕೆಯ ವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ರಾಮನ ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ಎದುರಿಗೆ ತಿರುಗಾಡು. ಸೀತೆಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿ, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಅತ್ತಿತ್ತ

ಅಪಕ್ರಾಂತೇ ತು ಕಾತುತ್ಸ್ಥೇ ದೂರಂ ಗತ್ವಾಪ್ಯದಾಹರ |
ಹಾ ಸೀತೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತ್ಯೇವಂ ರಾಮನಾಕ್ಯಾನುರೂಪಕಮ್ || ೨೦

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ರಾಮಪದವೀಂ ಸೀತಯಾ ಚ ಪ್ರಚೋದಿತಃ |
ಅನುಗಚ್ಛತಿ ಸಂಭ್ರಾಂತಃ ಸೌಮಿತ್ರಿರಪಿ ಸೌಹೃದಾತ್ || ೨೧

ಅಪಕ್ರಾಂತೇ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ ಚ ಯಥಾಸುಖಮ್ |
ಅಹರಿಷ್ಯಾಮಿ ನೈದೇಹೀಂ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಃ ಶಚೀಮಿವ || ೨೨

ಏನಂ ಕೃತ್ವಾ ತ್ವಿದಂ ಕಾರ್ಯಂ ಯಥೇಷ್ಟಂ ಗಚ್ಛ ರಾಕ್ಷಸ |
ರಾಜ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರದಾಸ್ಯಾಮಿ ಮಾರೀಚ ತವ ಸುವ್ರತ || ೨೩

ಗಚ್ಛ ಸೌಮ್ಯ ಶಿವಂ ಮಾರ್ಗಂ ಕಾರ್ಯಸ್ಯಾಸ್ಯ ವಿವೃದ್ಧಯೇ |
ಅಹಂ ತ್ವಾನುಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಸರಥೋ ದಂಡಕಾವನಮ್ || ೨೪

ಅಲಿಯುತ್ತ ಹೋಗು. ನೀನು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ಮಾಯಾವೃಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವಳಿಗೆ ಕುತೂಹಲವುಂಟಾಗುವುದು. ಆ ಮೃಗವನ್ನು ತನಗೆ ತಂದುಕೊಂಡೆಂದು ಸೀತೆಯು ಕೂಡಲೆ ರಾಮನಿಗೆ ಹೇಳುವಳು (೧೮-೧೯). ಆಗ ರಾಮನು ನಿನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟುಬರುವನು. ನೀನು ಅವನನ್ನು ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ರಾಮನು ಕೂಗುವಂತೆ 'ಹಾ ಸೀತೆ! ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ!' ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿಬಿಡು (೨೦). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಸಂಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ರಾಮನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹದಿಂದಲೂ ಸೀತೆಯ ಒತ್ತಾಯದಿಂದಲೂ ರಾಮನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವನು. ಹೀಗೆ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಿಬ್ಬರೂ ತೊಲಗಿಹೋದಮೇಲೆ, ಇಂದ್ರನು ಶಚಿಯನ್ನು ತಂದಂತೆ ನಾನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ (೨೧-೨೨) ಮಾರೀಚ, ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗು. ಈ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಅರ್ಧರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿನಗೆ ಪಾರಿತೋಷಕವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಸೌಮ್ಯ, ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾಧಿಸಿಕೊಡು. ಶುಭವಾಗಲಿ! ನಾನು ರಥಾರೂಢನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಮಾಡದೆ ರಾಮನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯು

ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸೀತಾನುಯುದ್ಧೇನ ನಂಚಯಿತ್ವಾ ತು ರಾಘವಮ್ |
ಲಂಕಾಂ ಪ್ರತಿಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಕೃತಕಾರ್ಯಃ ಸಹ ತ್ವಯಾ || ೨೫

ನ ಚೇತ್ ಕರೋಷಿ ನಾರೀಚ ಹನ್ಮಿ ತ್ವಾಮಹಮದ್ಯ ವೈ |
ಏತತ್ ಕಾರ್ಯಮವಶ್ಯಂ ಮೇ ಬಲಾದಪಿ ಕರಿಷ್ಯಸಿ || ೨೬

ರಾಜ್ಞೋ ಹಿ ಪ್ರತಿಕೂಲಸ್ಯೋ ನ ಜಾತು ಸುಖಮೇಧತೇ ||

ಅಸಾದ್ಯಂ ತಂ ಜೀವಿತಸಂಶಯಸ್ತೇ
ಮೃತ್ಯುರ್ಧ್ರವೋ ಹ್ಯದ್ಯ ಮಯಾ ವಿರುದ್ಧೈ |
ಏತದ್ಯಥಾನತ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ಬುದ್ಧಾಃ
ಯದತ್ರ ಪಥ್ಯಂ ಶುರು ತತ್ತಥಾ ತ್ವನಮ್ || ೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವೆನು. ನನ್ನ ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನೊಡನೆ ಲಂಕೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗು
ವೆನು (೨೩-೨೫). ಎಲೈ ಮಾರೀಚ, ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನಡೆಸದಿದ್ದರೆ, ಇಗೋ,
ಈಗಲೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತೇನೆ ! ನನ್ನ ಬಲಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾದರೂ ಮಣಿದು
ನೀನು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ರಾಜನಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ವರ್ತಿಸ
ತಕ್ಕವನು ಎಂದಿಗೂ ಸುಖದಿಂದ ಬಾಳಲಾರ (೨೬). ರಾಮನಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ
ನೀನು ಒಂದು ವೇಳೆ ಬದುಕಿಬರುವ ಸಂಭವವಾದರೂ ಉಂಟು. ನನಗೆ ವಿರುದ್ಧ
ವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿನಗೆ ಮೃತ್ಯು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟಿದ್ದು ! ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ
ವಿಚಾರಮಾಡಿ 'ಯಾವುದು ಹಿತಕರವೋ ಅದರಂತೆ ನಡೆದುಕೊ' ಎಂದು
ಹೇಳಿದನು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣನಿಂದಾ

ಅಜ್ಞಪೋರಾವಣೇನೇತ್ಥಂ ಪ್ರತಿಕೂಲಂ ಚ ರಾಜವತ್ |
 ಅಬ್ರವೀತ್ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ನಿಶ್ಯಂಕೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಮ್ || ೧
 ಕೇನಾಯಮುಪದಿಷ್ಟಸ್ತೇ ವಿನಾಶಃ ಪಾಪಕರ್ಮಣಾ |
 ಸಪುತ್ರಸ್ಯ ಸರಾಷ್ಟ್ರಸ್ಯ ಸಾಮಾತ್ಯಸ್ಯ ನಿಶಾಚರ || ೨
 ಕಸ್ತ್ವಯಾ ಸುಖಿನಾ ರಾಜನ್ನಾಭಿನಂದತಿ ಪಾಪಕೃತ್ |
 ಕೇನೇದಮುಪದಿಷ್ಟಂ ತೇ ಮೃತ್ಯುಧ್ವಾರಮುಪಾಯತಃ || ೩
 ಶತ್ರನಸ್ತವ ಸುವ್ಯಕ್ತಂ ಹೀನವೀರ್ಯಾ ನಿಶಾಚರಾಃ |
 ಇಚ್ಛಂತಿ ತ್ವಾಂ ವಿನಶ್ಯಂತಮುಪರುದ್ಧಂ ಬಲೀಯಸಾ || ೪
 ಕೇನೇದಮುಪದಿಷ್ಟಂ ತೇ ಕ್ಷುದ್ರೇಣಾಹಿತವಾದಿನಾ |
 ಯಸ್ತ್ವಾಮಿಚ್ಛತಿ ನಶ್ಯಂತಂ ಸ್ವಕೃತೇನ ನಿಶಾಚರ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೦

ಮಾರೀಚನು ಪುನಃ ರಾವಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸಿ, ಸೀತಾಪಹರಣವು

ಅನರ್ಥಕಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು

ರಾವಣನು ಮಾರೀಚನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ರಾಜದರ್ವದಿಂದ ಹೀಗೆ
 ಅಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತರೂ ಮಾರೀಚನು ಅಳುಕದೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂ
 ದನು(೧): “ರಾವಣ, ಯಾವ ವಾಪಿಯು ನಿನಗೆ ಈ ದುರ್ಬೋಧನೆಯನ್ನು
 ಮಾಡಿದನು? ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳು, ನಿನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರ, ನಿನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳು — ಎಲ್ಲರಿಗೂ
 ವಿನಾಶವನ್ನು ತಂದಿಡುವ ಮಾರ್ಗವಿದು. ನೀನು ಸುಖಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು
 ಯಾವ ಪಾಪಿಷ್ಠನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗದೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದು? ಯಾವನು ನಿನ್ನ
 ಮೃತ್ಯುವಿನ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆಸಲು ಈ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೂಡಿರಬಹುದು? (೨-
 ೩). ಇದು ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳಾದ ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸರ ಕೈವಾಡವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅವರು
 ಸ್ವತಃ ಕೈಲಾಗದವರಾದ್ದರಿಂದ, ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ವೀರನೊಬ್ಬನ ಅಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ನೀನು
 ತುತ್ತಾಗಲೆಂದು ಬಯಸಿದ್ದಾರೆ. ನಿನಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಯಾವ ನೀಚನು

ವಢ್ಯಾಃ ಖಲು ನ ಹನ್ಯಂತೇ ಸಚಿವಾಸ್ತವ ರಾವಣ !
 ಯೇ ತ್ವಾಮುತ್ಪಥಮಾರೂಢಂ ನ ನಿಗೃಹ್ಣಂತಿ ಸರ್ವತಃ || ೬
 ಅನಾತ್ಮ್ಯಃ ಕಾನುನ್ಯತ್ತೋ ಹಿ ರಾಜಾ ಕಾಪಥಮಾಶ್ರಿತಃ |
 ನಿಗ್ರಾಹ್ಯಃ ಸರ್ವಥಾ ಸದ್ವಿನ್ ನಿಗ್ರಾಹ್ಯೋ ನಿಗೃಹ್ಯಸೇ || ೭
 ಧರ್ಮನುರ್ಥಂ ಚ ಕಾನುಂ ಚ ಯಶಶ್ಚ ಜಯತಾಂ ವರ |
 ಸ್ವಾಮಿಪ್ರಸಾದಾತ್ ಸಚಿವಾಃ ಪ್ರಾಪ್ನುಂಂತಿ ನಿಶಾಚರ || ೮
 ವಿಪರ್ಯಯೇ ತು ತತ್ಸರ್ವಂ ವ್ಯರ್ಥಂ ಭವತಿ ರಾವಣ |
 ನ್ಯಸನಂ ಸ್ವಾಮಿನ್ಯೈಗುಣ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ನುಂತೀತರೇ ಜನಾಃ || ೯
 ರಾಜನುಲೋ ಹಿ ಧರ್ಮಶ್ಚ ಜಯಶ್ಚ ಜಯತಾಂ ವರ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಾಸ್ವ ಸಸ್ಥಾಸು ರಕ್ಷಿತವ್ಯಾ ನರಾಧಿಪಾಃ || ೧೦
 ರಾಜ್ಯಂ ಸಾಲಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂ ನ ತೀಕ್ಷ್ಣೇನ ನಿಶಾಚರ |
 ನ ಚಾಪಿ ಪ್ರತಿಕೂಲೇನ ನಾವಿನೀತೇನ ರಾಕ್ಷಸ || ೧೧

ಈ ದುರ್ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ್ದಾನು ! ನಿನ್ನ ಕೃತ್ಯದಿಂದಲೇ ನೀನು ನಾಶ
 ವಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ (೪-೫). ರಾವಣ, ತಪ್ಪುದಾರಿ
 ಯನ್ನು ತುಳಿದಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ನಿನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸರ್ವವ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ತಡೆಯ
 ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ತಡೆಯದಿರುವ ಮಂತ್ರಿಗಳು ವಧಾರ್ಹರು. ಅವರನ್ನು
 ದಂಡಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆಯಲ್ಲ ! (೬). ರಾಜನು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತ
 ದುರ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ, ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅನಾತ್ಮ್ಯರು ಅವನನ್ನು ತಡೆಯ
 ಬೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಅವರು ನಿನ್ನನ್ನು ತಡೆಯದೆ ಇದ್ದಾರೆ (೭). ಹೇ ವೀರಾ
 ಗ್ರೇಸರ, ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳೂ ಕೀರ್ತಿಯೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನ
 ಸದ್ಗುಣದಿಂದಲೇ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಭುವಾದವನು ಗುಣಹೀನ
 ನಾಗಿ ದುರ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕಿಳಿದರೆ, ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ ಮೊದಲಾದದ್ದು ಯಾವುದೂ
 ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ನಂಬಿದ ಇತರರೂ
 ಹಾಳಾಗುತ್ತಾರೆ (೮-೯). ಧರ್ಮವಾಗಲಿ ಜಯವಾಗಲಿ ರಾಜನಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗ
 ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜನ ರಕ್ಷಣೆಯು ಜನರ ಕರ್ತವ್ಯ
 ವಾಗಿದೆ. ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರ, ಉಗ್ರಸ್ವಭಾವದವನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಾರ.
 ಪ್ರಜಾವಿರೋಧಿಗೂ ದುರ್ವಿನೀತನಿಗೂ ಸಹ ರಾಜ್ಯಪಾಲನೆ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ (೧೦-೧೧).

ಯೇ ತೀಕ್ಷ್ಣಮುಂತ್ರಾಃ ಸಚಿನಾ ಭಜ್ಯಂತೇ ಸಹ ತೇನ ವೈ |
ವಿಷಮೇಷು ರಥಾಃ ಶೀಘ್ರಾ ಮಂದಸಾರಥಯೋ ಯಥಾ || ೧೨

ಬಹವಃ ಸಾಧವೋ ಲೋಕೇ ಯುಕ್ತಾ ಧರ್ಮಮನುಷ್ಠಿತಾಃ |
ಪರೇಷಾಮಪರಾಧೇನ ವಿನಷ್ಟಾಃ ಸಪರಿಚ್ಛದಾಃ || ೧೩

ಸ್ವಾಮಿನಾ ಪ್ರತಿಕೂಲೇನ ಪ್ರಜಾಸ್ತ್ರೀಕ್ಷ್ಯೇನ ರಾವಣ |
ರಕ್ಷ್ಯಮಾಣಾ ನ ವರ್ಧಂತೇ ಮೇಷಾ ಗೋಮಾಯುನಾ ಯಥಾ ||

ಅವಶ್ಯಂ ವಿನಶಿಷ್ಯಂತಿ ಸರ್ವೇ ರಾವಣ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಯೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಕರ್ಕಶೋ ರಾಜಾ ದುರ್ಬುದ್ಧಿರಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ ||

ತದಿದಂ ಕಾಕತಾಲೀಯಂ ಘೋರಮಾಸಾದಿತಂ ಮಯಾ |
ಅತ್ಯೈವ ಶೋಚನೀಯಸ್ತ್ವಂ ಸಸೈನ್ಯೋ ವಿನಶಿಷ್ಯಸಿ || ೧೪

ನಾಂ ನಿಹತ್ಯ ತು ರಾಮೋಽಸಾವಚಿರಾತ್ತ್ವಾಂ ವಧಿಷ್ಯತಿ |
ಅನೇನ ಕೃತಕೃತ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಮ್ಪ್ರಿಯೇ ಯದರಿಣಾ ಹತಃ || ೧೫

ಆದರೆ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಉಗ್ರವಾದಿಗಳಾಗಿ ತೀಕ್ಷ್ಣಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬೋಧಿಸ ತಕ್ಕವರಾದರೆ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುವಿನೊಡನೆ ತಾವೂ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವಿಲ್ಲದ ನಾಡಧಿಯ ಹಳ್ಳತಿಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ವೇಗದಿಂದ ಓಡಿಸುವ ರಥಗಳಂತೆ ಉರುಳಿ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ (೧೨). ಧರ್ಮಜ್ಞರಾದ ಸಜ್ಜನರೂ ಸಹ ಕಂಡವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಳಾಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಇತರರ ತಪ್ಪಿನಿಂದ ಪುತ್ರಮಿತ್ತಾದಿ ವರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ನಾಶವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾವಣ, ಜನವಿರೋಧಿಯೂ ಕರೋರನೂ ಆದ ರಾಜನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಏಳಿಗೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರು ನರಿಯ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಕುರಿಗಳಂತಾಗುವರು ! (೧೩-೧೪). ಈಗ ನಿನ್ನ ಆಳ್ವಿಕೆ ಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ರಾಕ್ಷಸರೂ ನಾಶಹೊಂದುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಏಕೆಂದರೆ, ನೀನು ಕರ್ಕಶನೂ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯೂ ಆದ ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ ; ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನೀನು ಗೆದ್ದಿಲ್ಲ (೧೫). ನನಗಂತೂ ಕಾಕತಾಳೀಯವಾಗಿ* ಈ ಘೋರ ವಿಕೃತಿ ಒದಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಆದರೆ (ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನಾದ) ನೀನು ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿ ನಾಶವಾಗುವೆ ಯಲ್ಲಾ ಎಂದು ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿದೆ (೧೬). ರಾಮನು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು,

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ದರ್ಶನಾದೇವ ರಾನುಸ್ಯ ಹತಂ ನಾನುವಧಾರಯ |
ಆತ್ಮಾನಂ ಚ ಹತಂ ನಿಧಿ ಹೃತ್ವಾ ಸೀತಾಂ ಸಬಾಂಧವಮ್ || ೧೮
ಆನಯಿಷ್ಯಸಿ ಚೇತ್ ಸೀತಾನಾಶ್ರಮಾತ್ ಸಹಿತೋ ಮಯಾ |
ನೈವ ತ್ವಮಸಿ ನಾಹಂ ಚ ನೈವ ಲಂಕಾ ನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೧೯

ನಿನಾರ್ಯಮಾಣಸ್ತು ಮಯಾ ಹಿತೈಷಿಣಾ
ನ ಮೃಷ್ಯಸೇ ವಾಕ್ಯಮಿದಂ ನಿಶಾಚರ |
ಪರೇತಕಲ್ಪಾ ಹಿ ಗತಾಯುಷೋ ನರಾ
ಹಿತಂ ನ ಗೃಹ್ಣಂತಿ ಸುಹೃದ್ಭಿರೀರಿತಮ್ || ೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸ್ವಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸುವನು. ನನ್ನ ಶತ್ರುವಿನಿಂದಲೇ ನಾನು ಸಾಯುವೆನೆಂದು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಆಪ್ತರಿಂದಲೇ ನಾನು ಧನ್ಯ.* ರಾಮನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ನಾನು ಸತ್ತೇನೆಂದೇ ತಿಳಿ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು, ಬಂಧುಬಾಂಧವರೊಡನೆ ನೀನು ಸತ್ತೇಯೆಂದೇ ತಿಳಿ (೧೭-೧೮). ರಾವಣ, ನನ್ನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅವಳ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿ ತರುವೆಯಲ್ಲವೆ ? ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ, ನೀನೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ನಾನೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಲಂಕೆ, ಈ ರಾಕ್ಷಸರು — ಯಾರಿಗೂ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ (೧೯). ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ನೀನಿಗೆ ನಾನು ಹಿತೈಷಿಯಾಗಿ ಈ ಕೃತ್ಯವು ಬೇಡವೆಂದು ಸಾರಿಸಾರಿ ಹೇಳಿದರೂ ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ನೀನು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿದು ಪರಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊರಟವರಿಗೆ ಸ್ನೇಹಿತರ ಹಿತೋಪದೇಶವು ಹಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದನು (೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

* ರಾವಣನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವುದು ದುರ್ಮರಣ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುವುದು ವೀರೋಚಿತವಾದ ಮರಣ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದ್ವಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸ್ವರ್ಣಮೃಗಪ್ರೇಕ್ಷಣಮ್

ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ತು ವಚನಂ ಮಾರೀಚೋ ರಾವಣಂ ತತಃ |
ಗಚ್ಛಾವೇತ್ಯಬ್ರವೀದ್ಧೀನೋ ಭಯಾದ್ರಾತ್ರಿಂಚರಪ್ರಭೋಃ || ೧

ದೃಷ್ಟಃ ಸೋಹಂ ಪುನಸ್ತೇನ ಶರಚಾಸಾಸಿಧಾರಿಣಾ |
ಮದ್ವಭೋದ್ಯತಶಸ್ತ್ರೇಣ ವಿನಷ್ಟಂ ಜೀವಿತಂ ಚ ಮೇ || ೨

ನ ಹಿ ರಾಮಂ ಪರಾಕ್ರಮ್ಯ ಜೀವನ್ ಪ್ರತಿವಿನರ್ತತೇ |
ನರ್ತತೇ ಪ್ರತಿರೂಪೋಽಸೌ ಯಮದಂಡಹತಸ್ಯ ತೇ || ೩

ಕಿಂ ನು ಶಕ್ಯಂ ಮಯಾ ಕರ್ತುಮೇವಂ ತ್ವಯಿ ದುರಾತ್ಮನಿ |
ಏಷ ಗಚ್ಛಾಮ್ಯಹಂ ತಾತ ಸ್ವಸ್ತಿ ತೇಽಸ್ತು ನಿಶಾಚರ || ೪

ಪ್ರಹೃಷ್ಟಸ್ತೃಭವತ್ತೇನ ವಚನೇನ ಸ ರಾವಣಃ |
ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಸುಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟಮಿದಂ ವಚನಮುಬ್ರವೀತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೨

ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನೊಡನೆ ಹೊರಟು ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುವುದು.
ಮೃಗರೂಪಧಾರಣೆ. ಸೀತಾದೇವಿಯು ಮೃಗವನ್ನು ನೋಡಿ ಅಶ್ಚರ್ಯಪಡುವುದು

ಹೀಗೆ ಮಾರೀಚನು ಕರ್ತೋರವಚನವನ್ನು ಆಡಿದರೂ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸ ರಾಜನಿಗೆ ಅಂಜಿ 'ಹಾಗಾದರೆ ಹೋಗೋಣ !' ಎಂದು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದನು. ಆತನು "ರಾವಣ, ರಾಮನು ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ನಾಕು, ನಾನು ಸತ್ತಂತೆಯೇ (೧-೨). ರಾಮ ನನ್ನೆದುರಿಸಿದವನು ಎಂದಿಗೂ ಜೀವನಹಿತ ಹಿಂದಿರುಗಲಾರ. ಯಮದಂಡದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ನಿನ್ನಂತೆಯೇ ನನ್ನ ವಾಡೂ ಆಗಿದೆ. ದುರಾತ್ಮನಾದ ನೀನು ಹೀಗೆ ಹಠತೊಟ್ಟಿರುವಾಗ ನನ್ನಿಂದ ಏನಾದೀತು ? ಇದೋ ಹೊರಟೆ ದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ ! " ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩-೪). ಆ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾವಣನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದನು. ಅವನು ಮಾರೀಚನನ್ನು ಬಿಗಿದಪ್ಪಿ

ವಿತಚ್ಛಾಂಡೀರ್ಯಯುಕ್ತಂ ತೇ ಮಚ್ಛಂದಾದಿನ ಭಾಷಿತಮ್ |
ಇದಾನೀಮಸಿ ನಾರೀಚಃ ಪೂರ್ವಮನ್ಯೋ ನಿಶಾಚರಃ || ೬

ಅರುಹ್ಯತಾನುಯಂ ಶೀಘ್ರಂ ರಥೋ ರತ್ನವಿಭೂಷಿತಃ |
ಮಯಾ ಸಹ ತಥಾ ಯುಕ್ತಂ ಪಿಶಾಚನದನ್ಯೈಃ ಖರೈಃ || ೭

ಪ್ರಲೋಭಯಿತ್ವಾ ನೈದೇಹೀಂ ಯಥೇಷ್ಟಂ ಗಂತುಮರ್ಹಸಿ |
ತಾಂ ಶೂನ್ಯೇ ಪ್ರಸಭಂ ಸೀತಾಮಾನಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೮

ತತೋ ರಾನಣಮಾರೀಚೌ ವಿನೂನಮಿನ ತಂ ರಥಮ್ |
ಅರುಹ್ಯ ಯಯತುಃ ಶೀಘ್ರಂ ತಸ್ಮಾದಾಶ್ರಮಮಂಡಲಾತ್ || ೯

ತಥೈವ ತತ್ರ ಪಶ್ಯಂತೌ ಪತ್ತನಾನಿ ನನಾನಿ ಚ |
ಗಿರೀಂಶ್ಚ ಸರಿತಃ ಸರ್ವಾ ರಾಷ್ಟ್ರಾಣಿ ನಗರಾಣಿ ಚ || ೧೦

ಸಮೇತ್ಯ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ರಾಘವಸ್ಯಾಶ್ರಮಂ ತತಃ |
ದದರ್ಶ ಸಹಮಾರೀಚೋ ರಾನಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ || ೧೧

ಕೊಂಡು “ಭಲಾ ! ಇದೀಗ ಗಂಡಸುತನದ ಮಾತು ! ನನ್ನ ಅಭಿವ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಹ ಮಾತು ! ಈಗ ನೀನು ನಿಜವಾದ ಮಾರೀಚನಾದೆ ! ಇಷ್ಟುಹೊತ್ತು ಬೇರೊಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿದ್ದೆ ! (೫-೬). ರತ್ನಭೂಷಿತನಾದ ಈ ರಥವು ಪಿಶಾಚ ಮುಖಗಳಾದ ಹೇಸರಗತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಸಜ್ಜಾಗಿದೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಬೇಗನೆ ಈ ರಥವನ್ನೇರು. (ನಾನು ಹೇಳಿದಂತೆ) ಸೀತೆಗೆ ಆಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಹೊರಟುಹೋಗು (ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರೂ ಹೊರಟುಹೋಗಿ) ಆಶ್ರಮವು ಶೂನ್ಯವಾದೊಡನೆ ನಾನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ತಂದು ಬಿಡುವೆನು ” ಎಂದನು (೭-೮). ಅನಂತರ ರಾನಣಮಾರೀಚರಿಬ್ಬರೂ ವಿನೂನ ದಂಡಿದ್ದ ಆ ರಥವನ್ನೇರಿ ಮಾರೀಚಾಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಟು ವೇಗದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ, ವನ, ಬೆಟ್ಟ, ನದಿ, ವಿವಿಧರಾಜ್ಯಗಳು, ನಗರ*— ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಹೋದರು (೯-೧೦). ಹೀಗೆ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪ ನಾದ ರಾನಣನು ಮಾರೀಚನೊಡನೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ರಾಘವನ ಆಶ್ರಮ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಅವತೀರ್ಯ ರಥಾತ್ಮ ಸ್ಥಾತ್ರ ತಃ ಕಾಂಚನಭೂಷಣಾತ್ |
 ಹಸ್ತೇ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಮಾರೀಚಂ ರಾವಣೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೨
 ಏತದ್ರಾನಾಶ್ರಮಪದಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕದಲೀವೃತಮ್ |
 ಕ್ರಿಯತಾಂ ತತ್ ಸಖೇ ಶೀಘ್ರಂ ಯದರ್ಥಂ ನಯಮಾಗತಾಃ || ೧೩
 ಸ ರಾವಣವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಮಾರೀಚೋ ರಾಕ್ಷಸಸ್ತದಾ |
 ಮೃಗೋ ಭೂತ್ವಾಶ್ರಮದ್ವಾರಿ ರಾಮಸ್ಯ ವಿಚಚಾರ ಹ || ೧೪
 ಸ ತು ರೂಪಂ ಸಮಾಸ್ಥಾಯ ಮಹದದ್ಭುತದರ್ಶನಮ್ |
 ಮಣಿಪ್ರವರಶೃಂಗಾಗ್ರಃ ಸಿತಾಸಿತಮುಖಾಕೃತಿಃ || ೧೫
 ರಕ್ತಪದ್ಮೋತ್ಪಲಮುಖ ಇಂದ್ರನೀಲೋತ್ಪಲಶ್ರವಾಃ |
 ಕಿಂಚಿದಭ್ಯುನ್ನತಗ್ರೀವ ಇಂದ್ರನೀಲದಲಾಧರಃ || ೧೬
 ಕುಂದೇಂದುವಜ್ರಸಂಕಾಶಮುದರಂ ಚಾಸ್ಯ ಭಾಸ್ವರಮ್ |
 ಮಧೂಕನಿಭಪಾರ್ಶ್ವಶ್ಚ ಪದ್ಮಕಿಂಜಲ್ಕಸಂನಿಭಃ || ೧೭

ನನ್ನು ಕಂಡನು. ಆ ಮೇಲೆ ರಾವಣನು ಸುವರ್ಣಮಯವಾದ ರಥದಿಂದಿಳಿದು, ಮಾರೀಚನ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು “ಅಯ್ಯಾ ಮಿತ್ರ, ಬಾಳೆಯತೋಟದಿಂದ ಪರಿವೃತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಶ್ರಮವೇ ರಾಮನದು. ನಾವು ಯಾವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆವೋ ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಬೇಗನೆ ನಿರ್ವಹಿಸು” ಎಂದನು (೧೧-೧೩). ಆಗ ಮಾರೀಚನು ರಾವಣನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯತೊಡಗಿದನು. ನೋಡಲು ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಮಾರೀಚನು ಧರಿಸಿದನು. ಆ ಜಿಂಕೆಗೆ ಇಂದ್ರನೀಲ ಮಣಿಯಂಥ ಕೊಂಬುಗಳಿದ್ದವು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಗೂ ಕರ್ರಗೂ ಇರುವ ಸುಂದರ ರೇಖೆಗಳಿದ್ದವು (೧೪-೧೫). ಮುಖದ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವವು ಕೆಂಪು ಕಮಲದಂತೆಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರ್ಶ್ವವು ನೀಲೋತ್ಪಲದಂತೆಯೂ ಇದ್ದವು. ಕಿವಿಗಳು ಇಂದ್ರನೀಲಮಣಿಯಂತೆ ಕವ್ವಾಗಿ ಇಂದ್ರನೀಲವರದಳಗಳಂತಿದ್ದವು. ಕತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ನೀಳವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ತುಟಿಯು ಇಂದ್ರನೀಲಮಣಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು (೧೬). ಆ ಜಿಂಕೆಯ ಉದರವು ಮಲ್ಲಿಗೆಯಂತೆ-ಚಂದ್ರನಂತೆ-ವಜ್ರದಂತೆ ಮಿನುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಪಕ್ಕಗಳು ಹಿಪ್ಪೆಯ ಹೂವಿನಂತೆ ಮನೋಹರ

ವೈಡೂರ್ಯಸಂಕಾಶಖುರಸ್ತು ನುಜಂಘಃ ಸುಸಂಹತಃ |

ಇಂದ್ರಾಯುಧಸವರ್ಣೇನ ಪುಚ್ಛೇನೋರ್ಧ್ವಂ ವಿರಾಜತಾ || ೧೮

ಮನೋಹರಃ ಸ್ನಿಗ್ಧವರ್ಣೋ ರತ್ನೈರ್ನಾನಾವಿಧೈರ್ವೃತಃ |

ಕ್ಷಣೇನ ರಾಕ್ಷಸೋ ಜಾತೋ ಮೃಗಃ ಪರಮಶೋಭನಃ || ೧೯

ನನಂ ಪ್ರಜ್ವಲಯನ್ ರಮ್ಯಂ ರಾಮಾಶ್ರಮಪದಂ ಚ ತತ್ |

ಮನೋಹರಂ ದರ್ಶನೀಯಂ ರೂಪಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ ರಾಕ್ಷಸಃ || ೨೦

ಪ್ರಲೋಭನಾರ್ಥಂ ವೈದೇಹ್ಯಾ ನಾನಾಧಾತುನಿಚಿತ್ರಿತಮ್ |

ನಿಚರನ್ ಗಚ್ಛತೇ ತಸ್ಮಾಚ್ಛಾದ್ಯಲಾನಿ ಸಮಂತತಃ || ೨೧

ರೂಪೈರ್ಬಿಂದುಶತೈಶ್ಚಿತ್ರೋ ಭೂತ್ವಾ ಸ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಃ |

ನಿಟಿಪೀನಾಂ ಕಿಸಲಯಾನ್ ಭಂಕ್ತಾ ದನ್ ನಿಚಚಾರ ಹ || ೨೨

ವಾಗಿದ್ದವು. ಆ ಮೃಗದ ಇತರ ದೇಹಭಾಗವು ಕಮಲದ ಕೇಸರಗಳ ಬಣ್ಣವಾಗಿತ್ತು (೭). ಅದರ ಕಾಲೊರಸುಗಳು ವೈಡೂರ್ಯಮಣಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೊಳಕಾಲು ತೆಳ್ಳಗಿದ್ದಿತಲ್ಲದೆ ಅವಯವಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಾಟವಾಗಿ ಮುದ್ದಾಗಿದ್ದವು. ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ವಿವಿಧವರ್ಣಗಳಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲವನ್ನು ಜಂಕೆಯು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡಿತ್ತು (೧೮) ವಿವಿಧ ರತ್ನರಾಶಿಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿತವಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮೃಗವು ನುಣುವಾದ ಮೈಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮನೋಹರವಾಗಿತ್ತು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುದ್ದಾದ ಮೃಗವಾಗಿಬಿಟ್ಟನು (೧೯). ಹೀಗೆ ಆ ಮಾರೀಚನು ನೋಡಬೇಕಾದಂಥ ಮನೋಹರನಾದ ಮೃಗರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಆ ವನವನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಮ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತ ತಿರುಗಾಡಿದನು. ಅವನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿವಿಧವರ್ಣದ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದನು. ಆಶ್ರಮದ ಸುತ್ತಲೂ ಇದ್ದ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲುಮೇಯುವಂತೆ ನಟಿಸುತ್ತ ಸಂಚರಿಸಿದನು (೨೦-೨೧). ಆ ಮೃಗವು ಬೆಳ್ಳಿಯಂತಿರುವ ನೂರಾರು ಬಿಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಅಂದವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಗಿಡಗಳ ಚಿಗುರಲೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುತ್ತ

ಕದಲೀಗೃಹಕಂ ಗತ್ವಾ ಕರ್ಣಿಕಾರಾನಿತಸ್ತುತಃ |
 ಸನಾಶ್ರಯನ್ ಮಂದಗತಿಂ ಸೀತಾಸಂದರ್ಶನಂ ತಥಾ || ೨೩
 ರಾಜೀನಚಿತ್ರಪೃಷ್ಠಃ ಸ ವಿರರಾಜ ಮಹಾನ್ಮುಗಃ |
 ರಾಮಾಶ್ರಮಪದಾಭ್ಯಾಶೇ ವಿಚಚಾರ ಯಥಾಸುಖಮ್ || ೨೪
 ಪುನರ್ಗತ್ವಾ ನಿವೃತ್ತಶ್ಚ ವಿಚಚಾರ ಮೃಗೋತ್ತಮಃ |
 ಗತ್ವಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ತ್ವರಯಾ ಪುನಃ ಪ್ರತಿನಿವರ್ತತೇ || ೨೫
 ನಿಕ್ರೀಡಂಶ್ಚ ಕ್ವಚಿದ್ಭೂಮೌ ಪುನರೇವ ನಿಷೀದತಿ |
 ಆಶ್ರಮದ್ವಾರಮಾಗಮ್ಯ ಮೃಗಯೂಥಾನಿ ಗಚ್ಛತಿ || ೨೬
 ಮೃಗಯೂಥೈರನುಗತಃ ಪುನರೇವ ನಿವರ್ತತೇ |
 ಸೀತಾದರ್ಶನಮಾಕಾಂಕ್ಷನ್ ರಾಕ್ಷಸೋ ಮೃಗತಾಂ ಗತಃ || ೨೭
 ಪರಿಭ್ರಮತಿ ಚಿತ್ರಾಣಿ ಮಂಡಲಾನಿ ವಿನಿಷ್ಪತನ್ |
 ಸಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಚ ತಂ ಸರ್ವೇ ಮೃಗಾ ಹೃನ್ಯೇ ವನೇಚರಾಃ || ೨೮

ಅಲೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಜಿಂಕೆಯು ಬಾಳೆಯತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕರ್ಣಿಕಾರಗಿಡಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ, ಸೀತೆಯು ಕಾಣಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಬಂದಿತು (೨೨-೨೩). ತಾವರೆಯ ಹೂವಿನಂತಿದ್ದ ಅದರ ಬೆನ್ನು ವಿಸ್ಮಯಕರವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮೃಗವು ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಸಂಚರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು (೨೪) ಅದು ಒಂದುಸಲ ಹೊರಟುಹೋಗುವುದು, ಮತ್ತೆ ಬರುವುದು, ಒಂದು ಕ್ಷಣ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಓಡುತ್ತಹೋಗುವುದು, ಪುನಃ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆಟವಾಡುವುದು, ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗುವುದು. ಆಶ್ರಮದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಇತರ ಮೃಗಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದು (೨೫-೨೬). ಆ ಮೃಗಗಳೊಡನೆ ಅಲೆದು ಪುನಃ ಅವುಗಳೊಡನೆ ಆಶ್ರಮದ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬರುವುದು - ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರೀಚನು ಮಾಯಾಮೃಗವಾಗಿ, ತನ್ನನ್ನು ಸೀತೆಯು ನೋಡಲೆಂದು ಆಟವಾಡಿದನು (೨೭). ಚಿತ್ರಗತಿಯಿಂದ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿದನು. ವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಇತರ ಮೃಗಗಳು ಆ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೂಸಿನೋಡಿ ಕೂಡಲೇ ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ

ಉಪಾಗಮ್ಯ ಸಮಾಘ್ರಾಯ ವಿದ್ರವಂತಿ ದಿಶೋ ದಶ |
ರಾಕ್ಷಸಃ ಸೋಽಸಿ ತಾನ್ ನನ್ಯಾನ್ ಮೃಗಾನ್ ಮೃಗವಧೇ ರತಃ ||

ಪ್ರಚ್ಛಾದನಾರ್ಥಂ ಭಾವಸ್ಯ ನ ಭಕ್ಷಯತಿ ಸಂಸ್ಪೃಶನ್ |
ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ತತಃ ಕಾಲೇ ವೈದೇಹೀ ಶುಭಲೋಚನಾ || ೩೦

ಕುಸುಮಾಪಚಯವ್ಯಗ್ರಾ ಪಾದಪಾನಭ್ಯವರ್ತತ |
ಕರ್ಣಿಕಾರಾನಶೋಕಾಂಶ್ಚ ಚೂತಾಂಶ್ಚ ಮದಿರೇಕ್ಷಣಾ || ೩೧

ಕುಸುಮಾನ್ಯವಚಿನ್ವಂತೀ ಚಚಾರ ರುಚಿರಾನನಾ |
ಅನರ್ಹಾರಣ್ಯವಾಸಸ್ಯ ಸಾ ತಂ ರತ್ನಮಯಂ ಮೃಗಮ್ || ೩೨

ಮುಕ್ತಾ ಮಣಿವಿಚಿತ್ರಾಂಗಂ ದದರ್ಶ ಪರಮಾಂಗನಾ |
ಸಾ ತಂ ರುಚಿರದಂತೋಷ್ಠಂ ರೂಪ್ಯಧಾತುತನೂರುಹಮ್ || ೩೩

ವಿಸ್ಮಯೋತ್ಪಲ್ಲನಯನಾ ಸಸ್ನೇಹಂ ಸಮುದೈಕ್ಷತ |
ಸ ಚ ತಾಂ ರಾಮದಯಿತಾಂ ಪಶ್ಯನ್ ಮಾಯಾಮಯೋ ಮೃಗಃ ||

ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು ತಿನ್ನಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಲಾಷೆಯಿದ್ದರೂ, ತನ್ನ ರಾಕ್ಷಸತ್ವವನ್ನು ಮರೆಮಾಚುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮೃಗಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವಾದರೂ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು (೨೮-೨೯). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಡೆಯೂ ಶುಭವನ್ನೇ ನೋಡಲು ಬಯಸುವ ವೈದೇಹಿಯು ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಆ ಮದಿರೇಕ್ಷಣೆಯು ಕರ್ಣಿಕಾರ, ಅಶೋಕ, ಚೂತ ಮುಂತಾದ ವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತ ಪ್ರಸನ್ನಮುಖಿಯಾಗಿ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಬಂದಳು (೩೦-೩೧). ಅರಣ್ಯವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯಳಲ್ಲದ ಆ ಸುಕುಮಾರಿಗೆ ರತ್ನಮಯವಾದ ಆ ಮೃಗವು ಗೋಚರಿಸಿತು. ಮುತ್ತಿನಮಣಿಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆಯೂ ಸುಂದರವಾದ ಹಲ್ಲು ತುಟಿಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದ ಧಾತುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದಂತೆ ಮಿನುಗುವ ರೋಮವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿಯೂ ಇದ್ದ ಆ ಮೃಗವನ್ನು ಸೀತೆಯು ಅಚ್ಚರಿಯಿಂದ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ನೋಡಿದಳು (೩೨-೩೩). ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಾಂತೆಯು ತನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದನ್ನು ಆ ಮಾಯಾಮೃಗವು

ವಿಚಚಾರ ಪುನಶ್ಚಿತ್ರಂ ದೀಪಯನ್ನಿವ ತದ್ವನಮ್ |
 ಅದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಂ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಾನಾರತ್ನಮಯಂ ಮೃಗಮ್ ||
 ವಿಸ್ಮಯಂ ಪರಮಂ ಸೀತಾ ಜಗಾನು ಜನಕಾತ್ಮಜಾ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಲಕ್ಷ್ಮಣಶಂಕಾಪ್ರತಿಸಮಾಧಾನಮ್

ಸಾ ತಂ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಸುಶ್ರೋಣೇ ಕುಸುಮಾನ್ಯವಚಿನ್ವತೀ |
 ಹೈಮರಾಜತವರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಪಾರ್ಶ್ವಾಭ್ಯಾಮುಪಶೋಭಿತಮ್ || ೧
 ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾ ಚಾದವದ್ಯಾಂಗೀ ಮೃಷ್ಟಹಾಟಿಕವರ್ಣಿನೀ |
 ಭರ್ತಾರಮುಭಿಚಕ್ರಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚಾಪಿ ಸಾಯುಧಮ್ || ೨

ಗಮನಿಸಿತು. ಕೂಡಲೇ ಆ ಮೃಗವು ವನವನ್ನು ಬೆಳಗುವುದೋ ಎಂಬಂತೆ
 ಚಿತ್ರಗತಿಯಿಂದ ಸುಳಿವಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ನಾನಾರತ್ನಮಯನಾದಂತಿದ್ದ ಆ
 ಬಗೆಯ ಮೃಗವನ್ನು ಸೀತೆಯು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಾಯಾಮೃಗವನ್ನು
 ಕಂಡು ಜಾನಕಿಯು ವಿಸ್ಮಿತಳಾದಳು (೨೪-೨೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪೩

ಚಿತ್ರವರ್ಣದ ಆ ಜಿಂಕೆ ಮಾಯಾಮೃಗವೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಹೇಳಿಕೆ.

ಸೀತೆಯ ಹಠ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ

ಸೀತೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದು

ಹೂಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯು, ಒಂದು ವಾರ್ಷದಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಬಣ್ಣ-
 ಇನ್ನೊಂದು ವಾರ್ಷದಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಆ ಜಿಂಕೆ
 ಯನ್ನು ಕಂಡಳು. ಸುವರ್ಣವರ್ಣಿಯಾದ ಆ ಚಿಲುನೆಯು ತನ್ನ ಪತಿಯನ್ನೂ

ತಯಾಹೂತೌ ನರನ್ಯಾಘ್ರಾ ನೈದೇಹ್ಯಾ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
 ನೀಕ್ಷಮಾಣೌ ತು ತಂ ದೇಶಂ ತದಾ ದದೃಶತುರ್ನ್ಯುಗಮ್ || ೩
 ಶಂಕಮಾನಸ್ತು ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ರಾಮಮಬ್ರವೀತ್ |
 ತನೇನೈತಮಹಂ ಮನ್ಯೇ ಮಾರೀಚಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ಮೃಗಮ್ || ೪
 ಚರಂತೋ ಮೃಗಯಾಂ ಹೃಷ್ಟಾಃ ಪಾಪೇನೋಪಾಧಿನಾ ವನೇ |
 ಅನೇನ ನಿಹತಾ ರಾಮ ರಾಜಾನಃ ಕಾಮರೂಪಿಣಾ || ೫
 ಅಸ್ಯ ಮಾಯಾವಿದೋ ಮಾಯಾ ಮೃಗರೂಪಮಿದಂ ಕೃತಮ್ |
 ಭಾನುಮತ್ ಪುರುಷನ್ಯಾಘ್ರ ಗಂಧರ್ವಪುರಸಂನಿಭಮ್ || ೬
 ಮೃಗೋ ಹೈವಂವಿಧೋ ರತ್ನವಿಚಿತ್ರೋ ನಾಸ್ತಿ ರಾಘವ |
 ಜಗತ್ಯಾಂ ಜಗತೀನಾಥ ಮಾಯೈಷಾ ಹಿ ನ ಸಂಶಯಃ || ೭
 ಏನಂ ಬ್ರುವಾಣಂ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ಪ್ರತಿನಾರ್ಯ ಶುಚಿಸ್ಥಿತಾ |
 ಉನಾಚ ಸೀತಾ ಸಂಹೃಷ್ಟಾ ಚರ್ಮಣಾ ಹೃತಚೇತನಾ || ೮

ಆಯುಧವಾಣಿಯಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನೂ ಕೂಗಿ ಕರೆದಳು (೧-೨). ಆಗ ನರಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಬಂದು ಅತ್ತಿತ್ತ ನೋಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಮೃಗವು ಗೋಚರಿಸಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂದೇಹಪಡುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಅಣ್ಣ, ಈ ಮೃಗವು ಮಾರೀಚನೆಂಬ ಆ ರಾಕ್ಷಸನೇ ಸರಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ! (೩-೪). ಈ ವಾಪಿಯು ಕಾಮರೂಪಿ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷ ದಿಂದ ಬೇಟೆಯಾಡುವ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ರಾಜರನ್ನು, ಈತನು ಮೃಗವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಪಟದಿಂದ ಕೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ವಿವಿಧಮಾಯೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಈ ಮೃಗರೂಪವು ಅವನ ಮಾಯೆ. ಹೊಳೆಯುವ ಈ ರಾವ ಗಂಧರ್ವ ನಗರದಂತೆ* ಕೃತಕ (೫-೬). ರತ್ನಮಯವಾದ ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಿತ್ರಮೃಗವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಇರುವುದುಂಟೆ ? ಶ್ರೀರಾಮ, ಇದು ಮಾಯೆಯೇ ಸರಿ ; ಸಂದೇಹ ಬೇಡ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೭). ಮೃಗಚರ್ಮದ ಸೊಗಸಿಗೆ

* ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೋಡಗಳು ಹರಡಿ ಮನೆಗಳಂತೆಯೂ ನಗರದಂತೆಯೂ ಕಾಣುವುದುಂಟು. ಆ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಗಂಧರ್ವನಗರವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಆರ್ಯಪುತ್ರಾಭಿರಾಮೋಽಸೌ ಮೃಗೋ ಹರತಿ ಮೇ ಮನಃ |
ಅನಯೈನಂ ಮಹಾಬಾಹೋ ಕ್ರೀಡಾರ್ಥಂ ನೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೯

ಇಹಾಶ್ರಮಪದೇಃ ಸ್ಮಾಕಂ ಬಹವಃ ಪುಣ್ಯದರ್ಶನಾಃ |
ಮೃಗಾಶ್ಚ ರಂತಿ ಸಹಿತಾಃ ಸ್ಯಮರಾಶ್ಚ ಮರಾಸ್ತಥಾ || ೧೦

ಋಕ್ಷಾಃ ಪೃಷತಸಂಘಾಶ್ಚ ವಾನರಾಃ ಕಿಂನರಾಸ್ತಥಾ |
ವಿಚರಂತಿ ಮಹಾಬಾಹೋ ರೂಪಶ್ರೇಷ್ಠಾ ಮನೋಹರಾಃ || ೧೧

ನ ಚಾಸ್ಯ ಸದೃಶೋ ರಾಜನ್ ದೃಷ್ಟಪೂರ್ವೋ ಮೃಗಃ ಪುರಾ |
ತೇಜಸಾ ಕ್ಷಮಯಾ ದೀಪ್ತ್ಯಾ ಯಥಾಯಂ ಮೃಗಸತ್ತಮಃ || ೧೨

ನಾನಾವರ್ಣವಿಚಿತ್ರಾಂಗೋ ರತ್ನಬಿಂದುಸಮಾಚಿತಃ |
ದ್ಯೋತಯನ್ ವನಮನ್ಯಗ್ರಂ ಶೋಭತೇ ಶಶಿಸಂನಿಭಃ || ೧೩

ಅಹೋ ರೂಪಮಹೋ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಸ್ವರಸಂಪಚ್ಚ ಶೋಭನಾ |
ಮೃಗೋಽದ್ಭುತೋ ವಿಚಿತ್ರಾಂಗೋ ಹೃದಯಂ ಹರತೀವ ಮೇ ||

ಸೀತೆಯು ಮೋಹಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಸೌಮಿತ್ರಿಯ ಮಾತಿಗೆ ಅಡ್ಡಬಂದು ನಲಿಯುತ್ತ ನಸುನಗೆಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಕುರಿತು “ಆರ್ಯಪುತ್ರ, ಈ ಮೃಗವು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೊಡು. ನಾವು ಇದರೊಡನೆ ಆಟವಾಡಬಹುದು (೮-೯). ನಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವ ಎಷ್ಟೋ ಮೃಗಗಳಿವೆ. ಚಮರ, ಸ್ಯಮರ, ಕರಡಿ, ಜಿಂಕೆಗಳು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಪಿಗಳೂ ಕಿಂನರಮೃಗಗಳೂ ಇವೆ. ನೋಡಲು ಅಂದವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠಮೃಗಗಳಿದ್ದರೂ ಇಂಥ ಮೃಗವನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇದರ ಬಣ್ಣ, ಇದರ ಸೌಮ್ಯತೆ, ಈ ಮೃಗೋತ್ತಮದ ಕಾಂತಿ — ಇನ್ನೊಂದು ಮೃಗಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲ (೧೦-೧೨). ನಾನಾ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಇದರ ದೇಹವು ಎಷ್ಟು ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ! ಮೈಮೇಲೆ ರತ್ನದ ಕಣಗಳು ಹರಡಿದಂತಿವೆ! ಚಂದ್ರನಂತೆ ಈ ವನವನ್ನೇ ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿದೆ! (೧೩). ಅಬ್ಬಾ! ಇದರ ರೂಪವೇ! ಇದರ ಸೌಂದರ್ಯವೇ! ಇದರ ಧ್ವನಿಯು

ಯದಿ ಗ್ರಹಣಮುಭ್ಯೇತಿ ಜೀವನ್ನೇನ ಮೃಗಸ್ತನ |

ಅಶ್ಚರ್ಯಭೂತಂ ಭವತಿ ವಿಸ್ಮಯಂ ಜನಯಿಷ್ಯತಿ || ೧೫

ಸಮಾಪ್ತವನವಾಸಾನಾಂ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾನಾಂ ಚ ನಃ ಪುನಃ |

ಅಂತಃಪುರವಿಭೂಷಾರ್ಥೋ ಮೃಗ ಏಷ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೬

ಭರತಸ್ಯಾರ್ಯಪುತ್ರಸ್ಯ ಶ್ವಶ್ರುಣಾಂ ಮನು ಚ ಪ್ರಭೋ |

ಮೃಗರೂಪಮಿದಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ವಿಸ್ಮಯಂ ಜನಯಿಷ್ಯತಿ || ೧೭

ಜೀವನ್ಮ ಯದಿ ತೇಽಭ್ಯೇತಿ ಗ್ರಹಣಂ ಮೃಗಸತ್ತಮಃ |

ಅಜಿನಂ ನರಶಾರ್ದೂಲ ರುಚಿರಂ ಮೇ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೮

ನಿಹತಸ್ಯಾಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ಜಾಂಬೂನದನುಯತ್ಯಚಿ |

ಶಷ್ಪಬೃಹ್ಮಾಂ ವಿನೀತಾಯಾಮಿಚ್ಛಾಮ್ಯಹಮುಪಾಸಿತುಮ್ || ೧೯

ಕಾನುವೃತ್ತಮಿದಂ ರೌದ್ರಂ ಸ್ತ್ರೀಣಾನುಸದೃಶಂ ಮತಮ್ |

ನಪುಷಾ ತ್ವಸ್ಯ ಸತ್ತ್ವಸ್ಯ ವಿಸ್ಮಯೋ ಜನಿತೋ ಮನು || ೨೦

ಎಷ್ಟು ಇಂವಾಗಿದೆ ! ಚಿತ್ರದೇಹದ ಈ ಮೃಗವು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ ! ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ! (೧೪). ಈ ಜಿಂಕೆಯು ಬದುಕಿರುವಂತೆಯೇ ನಿನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ, ಇದೊಂದು ಅಚ್ಚರಿಯ ಮೃಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ವರಿಗೂ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಾವು ವನವಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪುನಃ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಹೋದಮೇಲೆ, ನಮ್ಮ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ಈ ಮೃಗವು ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ವಾಗಿರುವುದು (೧೫-೧೬). ನಾಥ, ನನ್ನ ಮೈದುನನಾದ ಭರತನಿಗೂ ನನ್ನ ಅತ್ತೆಯರಿಗೂ ಈ ಮೃಗದ ರೂಪವು ಎಷ್ಟು ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೋ ! ಇದು ಬದುಕಿರುವಂತೆಯೇ ನಿನಗೆ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ, ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಮನೋಹರನಾದ ಇದರ ಚರ್ಮವಾದರೂ ನನಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ! (೧೭-೧೮). (ಒಂದುವೇಳೆ) ಇದನ್ನು ಸಂಹರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದರೆ ಸುವರ್ಣಮಯನಾದ ಚರ್ಮ ದೊರೆಯು ತ್ತದೆ. ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆಯಮೇಲೆ ಈ ಚರ್ಮವನ್ನು ಹಾಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ (ನಿನ್ನೊಡನೆ) ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ಆಸೆ ! ನಾನು ಹೀಗೆ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಹಠಮಾಡು ವುದು ಕ್ರೂರತನವೇನೋ ಹೌದು ; ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ

ತೇನ ಕಾಂಚನರೋಮ್ನಾ ತು ಮಣಿಪ್ರವರಶೃಂಗಿಣಾ |
ತರುಣಾದಿತ್ಯವರ್ಣೇನ ನಕ್ಷತ್ರಪಥವರ್ಚಸಾ || ೨೦

ಏವಂ ಸೀತಾವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಚ ಮೃಗನುದ್ಭುತಮ್ |
ಬಭೂವ ರಾಘವಸ್ಯಾಸಿ ಮನೋ ವಿಸ್ಮಯಮಾಗತಮ್ || ೨೧

ಲೋಭಿತಸ್ತೇನ ರೂಪೇಣ ಸೀತಯಾ ಚ ಪ್ರಚೋದಿತಃ |
ಉವಾಚ ರಾಘವೋ ಹೃಷ್ಯೋ ಭ್ರಾತರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ವಚಃ || ೨೨

ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹ್ಯಾಃ ಸ್ಪೃಹಾಂ ಮೃಗಗತಾಮಿನಾಮ್ |
ರೂಪಶ್ರೇಷ್ಠತಯಾ ಹ್ಯೇಷ ಮೃಗೋಽದ್ಯ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೨೩

ನ ವನೇ ನಂದನೋದ್ದೇಶೇ ನ ಚೈತ್ರರಥಸಂಪ್ರಯೇ |
ಕುತಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಯೋಃಸ್ಯ ಕಶ್ಚಿತ್ ಸಮೋ ಮೃಗಃ ||

ಪ್ರತಿಲೋಮಾನುಲೋಮಾಶ್ಚ ರುಚಿರಾ ರೋಮರಾಜಯಃ |
ಶೋಭಂತೇ ಮೃಗಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಚಿತ್ರಾಃ ಕನಕಬಿಂದುಭಿಃ || ೨೪

ಈ ಪ್ರಾಣಿಯ ಸುಂದರಾಕೃತಿಯು ನನ್ನ ಕೌತುಕವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದೆ (೧೯-೨೦). ಚಿನ್ನದ ರೋಮಗಳು, ಇಂದ್ರನಿಲಮಣಿಯ ಕೊಂಬುಗಳು, ಬಾಲಸೂರ್ಯನ ಹೊಂಬಣ್ಣ, ತಾರಾವುಂಜದಂತಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚುಕ್ಕೆಗಳು — ಇವುಗಳಿಂದ ಈ ಮೃಗವು ನನಗೆ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೨೧). ಹೀಗೆ ಸೀತೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರಿಂದಲೂ ಅದ್ಭುತವಾದ ಆ ಮೃಗವನ್ನು ತಾನೇ ನೋಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ರಾಘವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಿತು ಮೃಗದ ರೂಪವು ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು; ಸೀತೆಯೂ ಪ್ರೇರಿಸಿದಳು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹರ್ಷದಿಂದ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೀಗೆಂದನು (೨೨-೨೩) : “ ನೋಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವೈದೇಹಿಗೆ ಈ ಜಿಂಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಸೆಯಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ! ಈ ಬಗೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂಪದ ಮೃಗವು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಾರದು. ನಂದನವನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಚೈತ್ರರಥೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಇಂತಿರುವ ಇನ್ನೊಂದು ಮೃಗವು ಈ ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿದೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ? (೨೪-೨೫). ಇದರ ರೋಮ

ಪಶ್ಯಾಸ್ಯ ಜೃಂಭನಾಣಸ್ಯ ದೀಪ್ತಾನುಗ್ನಿಶಿಖೋಪನಾಮಾನ್ |
ಜಿಹ್ವಾಂ ಮುಖಾನ್ನೀಸರಂತೀಂ ನೇಘಾದಿನ ಶತಹೃದಾಮ್ || ೨೭

ಮಸಾರಗಲ್ಲರ್ಕಮುಖಃ ಶಂಖಮುಕ್ತಾ ನಿಭೋದರಃ |
ಕಸ್ಯ ನಾಮಾಭಿರೂಪೋಽಸೌ ನ ಮನೋ ಲೋಭಯೇನ್ಮೃಗಃ ||
ಕಸ್ಯ ರೂಪಮಿದಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಜಾಂಬೂನದಮಯಪ್ರಭಮ್ |
ನಾನಾರತ್ನಮಯಂ ದಿವ್ಯಂ ನ ಮನೋ ವಿಸ್ಮಯಂ ಪ್ರಚೇತ್ || ೨೯

ಮಾಂಸಹೇತೋರಪಿ ಮೃಗಾನ್ ವಿಹಾರಾರ್ಥಂ ಚ ಧನ್ವಿನಃ |
ಘ್ನಂತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾಜಾನೋ ಮೃಗಯಾಯಾಂ ಮಹಾವನೇ || ೩೦
ಧನಾನಿ ವ್ಯವಸಾಯೇನ ವಿಚೀಯಂತೇ ಮಹಾವನೇ |
ಧಾತವೋ ವಿವಿಧಾಶ್ವಾಪಿ ಮಣಿರತ್ನಸುವರ್ಣಿನಃ || ೩೧

ತತ್ಸಾರಮುಖಲಂ ನೃಣಾಂ ಧನಂ ನಿಚಯವರ್ಧನಮ್ |
ಮನಸಾ ಚಿಂತಿತಂ ಸರ್ವಂ ಯಥಾ ಶುಕ್ರಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೩೨

ಗಳು ಅನುಲೋಮವಿಲೋಮವಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿವೆ ! ಚಿನ್ನದ ಚುಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರವರ್ಣವಾಗಿ ರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆ ಜಿಂಕೆಯು ಆಕಳಿಸುವಾಗ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಅದರ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡು ! ಮುಗಿಲಿನಿಂದ ಹೊರಡುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ, ಬಾಯಿಂದ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಹೊರಬರುವುದು (೨೬-೨೭). ಇಂದ್ರನಿಲಮಣಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಬಟ್ಟಲಿನಂತೆ ಇದರ ಮುಖವು ಮಾಟವಾಗಿದೆ. ಶಂಖದಂತೆಯೂ ಮುತ್ತಿನಂತೆಯೂ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಿದೆ. ಈ ಮನೋಜ್ಞವಾದ ಮೃಗವು ಯಾರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯದಿದ್ದೀತು ? ನಾನಾರತ್ನಮಯವಾಗಿ ಬಂಗಾರದಂತೆ ಬೆಳಗುವ ಈ ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ವಿಸ್ಮಯವಾಗದಿದ್ದೀತು ? (೨೮-೨೯). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾಜರು ಧನುರ್ಧಾರಿಗಳಾಗಿ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮಾಂಸಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಮನೋವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ರತ್ನ ಚಿನ್ನಗಳಿರುವ ಗೌರಿಕಾದಿ ವಿವಿಧ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ (೩೦-೩೧). ಸಾರಾಂಶವೇನೆಂದರೆ,

ಅರ್ಥೇ ಯೇನಾರ್ಥಕೃತ್ಯೇನ ಸಂವ್ರಜತ್ಯವಿಚಾರಯನ್ |
ತನುರ್ಥನುರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾಃ ಸ್ರಾಹುರರ್ಥ್ಯಾಶ್ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೩೩

ಏತಸ್ಯ ನೃಗರತ್ನಸ್ಯ ಪರಾರ್ಥೇ ಕಾಂಚನತ್ವಚಿ |
ಉಪವೇಕ್ಷ್ಯತಿ ವೈದೇಹೀ ಮಯಾ ಸಹ ಸುಮಧ್ಯಮಾ || ೩೪

ನ ಕಾದಲೀ ನ ಪ್ರಿಯಕೀ ನ ಪ್ರವೇಣೀ ನ ಚಾವಿಕೀ |
ಭವೇದೇತಸ್ಯ ಸದೃಶೀ ಸ್ಪರ್ಶನೇನೇತಿ ಮೇ ಮತಿಃ || ೩೫

ಏಷ ಚೈವ ಮೃಗಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯಶ್ಚ ದಿವ್ಯೋ ನಭಶ್ಚರಃ |
ಉಭಾವೇತೌ ಮೃಗೌ ದಿವ್ಯೌ ತಾರಾಮೃಗಮಹೀಮೃಗೌ || ೩೬

ಯದಿ ವಾಯಂ ತಥಾ ಯನ್ಮಾಂ ಭವೇದ್ವದಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ಮಾಯೈಷಾ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯೇತಿ ಕರ್ತವ್ಯೋಽಸ್ಯ ವಧೋ ಮಯಾ || ೩೭

ಎಲ್ಲ ಅಮೂಲ್ಯವಸ್ತುವೂ ಜನರ ಸಂವತ್ಸನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರವೆಲ್ಲವೂ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನು ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದೇ ಸರಿ (೩೨). ಯಾವ ಅರ್ಥಾವೇಕ್ಷೆಯು ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಲು ಮುಂದುವರಿಯುವನೋ ಆ ವಸ್ತುವೇ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಅರ್ಥಸಾಧನಚತುರರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ* (೩೩). ಇದೊಂದು (ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾದ) ಮೃಗರತ್ನ. ಇದರ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಚರ್ಮದಮೇಲೆ ವೈದೇಹಿಯು ನನ್ನೊಡನೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವಳು ! ಕದಳಿ, ಪ್ರಿಯಕಿ, ಪ್ರವೇಣಿ ಎಂಬ ಮೃಗಗಳ ಚರ್ಮವಾಗಲಿ, ಕುರಿಯ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆಯಾಗಲಿ ಮುಟ್ಟಲು ಇದರಷ್ಟು ಮೃದುವಾಗಿರಲಾರದೆಂದು ನನಗೆ ತೋರು ತ್ತದೆ ! (೩೪-೩೫). ಭೂತಳದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಮೃಗ, ಗಗನತಳದಲ್ಲಿ ಮೃಗ ಶೀರ್ಷವೆಂಬ ದಿವ್ಯಮೃಗ - ಹೀಗೆ ಮಹೀಮೃಗ ತಾರಾಮೃಗಗಳೆಂಬ ಎರಡು ಮೃಗಗಳೇ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಮೃಗಗಳು (೩೬). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಒಂದುವೇಳೆ ನೀನು ಹೇಳುವಂತೆ ಇದು ರಾಕ್ಷಸನ ಮಾಯೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಈ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ನಾನು

* ೩೨, ೩೩ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಏತೇನ ಹಿ ನೃಶಂಸೇನ ಮಾರೀಚೇನಾಕೃತಾತ್ಮನಾ |

ನನೇ ನಿಚರತಾ ಪೂರ್ವಂ ಹಿಂಸಿತಾ ಮುನಿಪುಂಗವಾಃ || ೩೮

ಉತ್ಥಾಯ ಬಹವೋ ಯೇನ ಮೃಗಯಾಯಾಂ ಜನಾಧಿಪಾಃ |

ನಿಹತಾಃ ಪರಮೇಷ್ವಾಸಾಸ್ತಸ್ಮಾದ್ವೈಶ್ವತ್ಸಯಂ ಮೃಗಃ || ೩೯

ಪುರಸ್ತಾದಿಹ ನಾತಾಪಿಃ ಪರಿಭೂಯ ತಪಸ್ವಿನಃ |

ಉದರಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜಾನ್ ಹಂತಿ ಸ್ವಗರ್ಭೋಽಶ್ವತರೀಮಿವ || ೪೦

ಸ ಕದಾಚಿಚ್ಛಿರಾಲ್ಲೋಭಾದಾಸಸಾದ ಮಹಾಮುನಿಮ್ |

ಅಗಸ್ತ್ಯಂ ತೇಜಸಾ ಯುಕ್ತಂ ಭಕ್ಷ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಬಭೂವ ಹ || ೪೧

ಸಮುತ್ಥಾನೇ ಚ ತದ್ರೂಪಂ ಕರ್ತುಕಾಮಂ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ತಮ್ |

ಉತ್ಸ್ಮಯಿತ್ವಾ ತು ಭಗವಾನ್ ನಾತಾಪಿಮಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೪೨

ಸಂಹರಿಸಲೇಬೇಕು. ಘಾತುಕನೂ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯೂ ಆದ ಈ ಮಾರೀಚನು ಹಿಂದೆ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಅನೇಕ ಮುನಿಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನು ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ (೩೭-೩೮) ಬೇಟೆಗೆ ಬಂದ ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾವಿಶಾರದರಾದ ಬಹುಮಂದಿ ನರೇಂದ್ರರನ್ನು ಈತನು ಗಪ್ಪನೆ ಮೇಲೆಬಿದ್ದು ಕೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೃಗವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲೇಬೇಕು (೩೯). ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ನಾತಾಪಿಯು ತಪಸ್ವಿಗಳನ್ನು ಅವಮಾನ ಪಡಿಸುತ್ತ, ಅವರ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಆ ದ್ವಿಜರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಗರ್ಭವೇ ಅಶ್ವತರಿ*ಯನ್ನು ಸೀಳಿ ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಕೊಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದನು (೪೦). ಬಹು ಕಾಲವಾದಮೇಲೆ ಒಂದುಸಲ ಅವನು ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ, ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಗಳಾದ ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿ ಅವರ ಉದರದೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು (೪೧). (ಶ್ರಾದ್ಧ ಭೋಜನವಾಗಿ) ಏಳುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾತಾಪಿಯು ತನ್ನ ರಾಕ್ಷಸರೂಪವನ್ನು ತಾಳಲು ಬಯಸಿದನು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಭಗವಾನ್ ಅಗಸ್ತ್ಯರು ನಕ್ಕು 'ಎಲೈ ನಾತಾಪಿ, ನೀನು ಸದಾಚಾರವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರನ್ನು

* ಅಶ್ವತರಿ = ಕತ್ತಿಯಿಂದ ಕುದುರೆಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿ ; ಹೇಸರಗತ್ತೆ. ಇದರ ಮರಿ ಹುಟ್ಟುವಾಗ ತಾಯಿ ಸಾಯುತ್ತದೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ.

ತ್ವಯಾವಿಗಣ್ಯ ವಾತಾಪೇ ಪರಿಭೂತಾಃ ಸ್ವತೇಜಸಾ |
ಜೀವಲೋಕೇ ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠಾಸ್ತಸ್ಮಾದಸಿ ಜರಾಂ ಗತಃ || ೪೩

ತದೇತನ್ನ ಭವೇದ್ರಕ್ಷೋ ವಾತಾಪಿರಿವ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ನುದ್ವಿಧಂ ಯೋಽತಿಮುನ್ಯೇತ ಧರ್ಮನಿತ್ಯಂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಮ್ || ೪೪

ಭವೇದ್ಧತೋಽಯಂ ವಾತಾಪಿರಗಶ್ವೇನೇವ ಮಾಂ ಗತಃ |
ಇಹ ತ್ವಂ ಭವ ಸಂನದ್ಭೋ ಯಂತ್ರಿತೋ ರಕ್ಷ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೪೫

ಅಸ್ಯಾನಾಯತ್ತನುಸ್ಮಾಕಂ ಯತ್ ಕೃತ್ಯಂ ರಘುನಂದನ |
ಅಹಮೇನಂ ನಧಿಷ್ಯಾಮಿ ಗ್ರಹೀಷ್ಯಾಮ್ಯಪಿ ವಾ ಮೃಗಮ್ || ೪೬

ಯಾವದ್ಗಚ್ಛಾಮಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಮೃಗಮಾನಯಿತುಂ ದ್ರುತಮ್ |
ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹೀಂ ಮೃಗತ್ವಚಿ ಗತಸ್ಪೃಹಾಮ್ || ೪೭

ತ್ವಚಾ ಪ್ರಧಾನಯಾ ಹ್ಯೇಷ ಮೃಗೋಽದ್ಯ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
ಅಪ್ರಮತ್ತೇನ ತೇ ಭಾವ್ಯಮಾಶ್ರಮಸ್ಥೇನ ಸೀತಯಾ || ೪೮

ಶಕ್ತಿಯ ಮದದಿಂದ ಹಿಂಸೆಪಡಿಸಿದೆಯಲ್ಲವೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ, (ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ) ಜೀರ್ಣವಾಗಿಹೋದೆ ! ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರಂತೆ (೪೨-೪೩). ಆದ್ದರಿಂದ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವಾತಾಪಿಯಂತೆ ಈ ರಾಕ್ಷಸನೂ ಇನ್ನು ಬದುಕಿರಬಾರದು. ನನ್ನಂತೆ ಧರ್ಮ ನಿಷ್ಠರೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯರೂ ಆದವರನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಈತನು ಎಲ್ಲಿಮೀರಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೪೪). ಈಗ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈತನು, ಅಗಸ್ತ್ಯರಿಂದ ವಾತಾಪಿಯು ಹತನಾದಂತೆ ಹತನಾಗಲಿ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸನ್ನದ್ಧನಾಗಿ ತಪ್ಪದೆ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರು. ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿಯೇ. ನಾನು ಈ ಮೃಗವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವೆನು, ಅಥವಾ ಜೀವಸಹಿತವಾಗಿ ಹಿಡಿಯುವೆನು (೪೫-೪೬). ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಈ ಮೃಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಲು ಕೂಡಲೇ ಹೊರಡುವೆನು. ನೋಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವೈದೇಹಿಯು ಈ ಮೃಗದ ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಸೆಯನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ ! (೪೭). ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಚರ್ಮವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಮೃಗವು ಇಂದು

ಯಾವತ್ ಪ್ರಪತನೇಕೇನ ಸಾಯಕೇನ ನಿಹನ್ಮ್ಯಹಮ್ |
ಹತ್ವೈತಚ್ಚರ್ಮ ಚಾದಾಯ ಶೀಘ್ರಮೇಷ್ಯಾಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೪೯

ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೇನಾತಿಬಲೇನ ಪಕ್ಷಿಣಾ

ಜಟಾಯುಷಾ ಬುದ್ಧಿಮತಾ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |

ಭವಾಪ್ರಮತ್ತಃ ಪರಿಗೃಹ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಂ

ಪ್ರತಿಕ್ಷಣಂ ಸರ್ವತ ಏವ ಶಂಕಿತಃ ||

೫೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಚತಾರ್ವಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನೀನು ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಸೀತೆಯೊಂದಿಗೆ ಇರು. (ಇದು ಸಿಗದಿದ್ದರೆ) ಒಂದು ಬಾಣವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಈ ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಕೊಂದು ಇದರ ಚರ್ಮವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬೇಗನೆ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತೇನೆ (೪೮-೪೯). ಕಾರ್ಯದಕ್ಷನಾದ ಜಟಾಯುವು ನಿನಗೆ ನೆರವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಬಲಶಾಲಿ ; ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಪ್ರತಿನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಂದ ಯಾವ ಭಯ ಸಂಭವಿಸುವುದೋ ಎಂದು ಸಂದೇಹಿಸುತ್ತ, ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಜೋಪಾನವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೫೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಚತುಶ್ಚ ತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮಾರೀಚವಂಚನಾ

ತಥಾ ತು ತಂ ಸಮಾದಿಶ್ಯ ಭ್ರಾತರಂ ರಘುನಂದನಃ |
ಬಬಂಧಾಸಿಂ ಮಹಾತೇಜಾ ಜಾಂಬೂನದಮಯತ್ಸರುಮ್ || ೧

ತತಸ್ತ್ರೈವನತಂ ಚಾಪಮಾದಾಯಾತ್ಮವಿಭೂಷಣಮ್ |
ಅಬದ್ಧ್ಯ ಚ ಕಲಾಸೌ ದ್ವೌ ಜಗಾನೋದಗ್ರವಿಕ್ರಮಃ || ೨

ತಂ ವಂಚಯಾನೋ ರಾಜೇಂದ್ರಮಾಪತಂತಂ ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ನೈ |
ಬಭೂವಾಂತರ್ಹಿತಸ್ತ್ರಾಸಾತ್ ಪುನಃ ಸಂದರ್ಶನೇ ಭವತ್ || ೩

ಬದ್ಧಾಸಿರ್ಧನುರಾದಾಯ ಪ್ರದುದ್ರಾವ ಯತೋ ಮೃಗಃ |
ತಂ ಸ್ಮ ಪಶ್ಯತಿ ರೂಪೇಣ ದ್ಯೋತಮಾನಮಿವಾಗ್ರತಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೪

ಮೃಗವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಮಾರೀಚನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವಂಚಿಸಿ ಬದುಕೂರ
ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು. ಕುಪಿತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ
ಬಾಣಪ್ರಯೋಗ. ಮಾರೀಚನು ಸಾಯುವಾಗ 'ಹಾ ಸೀತೇ !
ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ! ' ಎಂದು ಕೂಗುವುದು

ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರಘುನಂದನನು ತಮ್ಮನಿಗೆ ಸೂಚನೆಯನ್ನಿತ್ತು, ಸುವರ್ಣ
ಮಯವಾದ ಖಡ್ಗವನ್ನು (ಸೊಂಟಕ್ಕೆ) ಸಿಕ್ಕಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ಎರಡು
ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳನ್ನು (ಬೆನ್ನಿಗೆ) ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿದನು. ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಮೂರುಕಡೆ
ಬಾಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ತನಗೆ ಅಲಂಕಾರವ್ರಾಯವಾದ ಕೋದಂಡವನ್ನು ಹಿಡಿದು
ಹೊರಟನು (೧-೨). ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜೇಂದ್ರನಾದ
ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಡಿ, ವಂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮಾರೀಚನಿಗೆ ಭಯ
ವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅವನು ಮರೆಯಾದನು. ಮತ್ತೆ (ರಾವಣನ) ಭಯ
ದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು (೩). ಖಡ್ಗವನ್ನು ಬಿಗಿದು ಕಟ್ಟಿದ್ದ
ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಷ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಮೃಗವನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡುತ್ತ

ಅನೇಕ್ಷ್ಯಾನೇಕ್ಷ್ಯ ಧಾನಂತಂ ಧನುಷ್ಪಾಣಿಂ ಮಹಾವನೇ |

ಅತಿನೃತ್ತಮಿಷೋಃ ಸಾತಾಲ್ಲೋಭಯಾನಂ ಕದಾಚನ || ೫

ಶಂಕಿತಂ ತು ಸಮುದ್ಭ್ರಾಂತಮುತ್ಪತಂತಮಿನಾಂಬರೇ |

ದೃಶ್ಯಮಾನಮದೃಶ್ಯಂ ಚ ವನೋದ್ದೇಶೇಷು ಕೇಷುಚಿತ್ || ೬

ಛಿನ್ನಾಭೈರಿನ ಸಂವೀತಂ ಶಾರದಂ ಚಂದ್ರಮಂಡಲಮ್ |

ಮುಹೂರ್ತಾದೇನ ದದೃಶೇ ಮುಹುದೂರಾತ್ ಪ್ರಕಾಶತೇ || ೭

ದರ್ಶನಾದರ್ಶನಾದೇವಂ ಸೋಽಪಾಕರ್ಷತ ರಾಘವಮ್ |

ಸುದೂರಮಾಶ್ರಮಸ್ಯಾಸ್ಯ ಮಾರೀಚೋ ಮೃಗತಾಂ ಗತಃ || ೮

ಅಸೀತ್ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ತು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥೋ ವಿನಶಸ್ತೇನ ನೋಹಿತಃ |

ಅಥಾನತಸ್ಥೇ ಸಂಭ್ರಾಂತಶ್ಚಾಯಾಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಶಾದ್ವಲೇ || ೯

ಹೋದನು. ಒಂದೊಂದುಸಲ ಮೃಗವು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಎದುರಿಗೆ ತನ್ನ ಸುಂದರ ರೂಪದಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುವುದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೪). ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಷ್ಪಾಣಿಯಾಗಿ ಧಾವಿಸುತ್ತ ಬರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ, ಆ ಮೃಗವು ಬಾಣದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೆದರಿ ಆ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಆಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೫). ಕೆಲವು ವನಪ್ರವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಮಾಯಾಮೃಗವು ಹೆದರಿ ಕಂಗಾಲಾಗಿ ನೆಗೆದು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲೂ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಮರೆಯಾಗುತ್ತಲೂ ಇದ್ದಿತು. ಶರತ್ಕಾಲದ ಚಂದ್ರಮಂಡಲವು ಮೇಘಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ದೃಶ್ಯವಾಗುವಂತೆ, ಆ ಮೃಗವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸಿದರೆ ಮರುಕ್ಷಣ ದೂರದಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೬-೭). ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತ ಮಾಯವಾಗುತ್ತ ಆ ಜಿಂಕೆಯು ರಾಘವನನ್ನು ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ಸೆಳೆದೊಯ್ದಿತು. ಹರಿಣರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಆ ಮಾರೀಚನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಬಹಳ ದೂರ ಕರೆದೊಯ್ದನು (೮). ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಅವನು

ಸ ತಮುನ್ಮಾದಯಾನಾಸ ಮೃಗರೂಪೋ ನಿಶಾಚರಃ |
 ಮೃಗೈಃ ಪರಿವೃತೋ ವನ್ಯೈರದೂರಾತ್ ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯತ || ೧೦
 ಗ್ರಹೀತುಕಾಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾನಂ ಪುನರೇನಾಭ್ಯಧಾವತ |
 ತತ್ಕ್ಷಣಾದೇವ ಸಂತ್ರಾಸಾತ್ ಪುನರಂತರ್ಹಿತೋಽಭವತ್ || ೧೧
 ಪುನರೇವ ತತೋ ದೂರಾದ್ವೃಕ್ಷಷಂಡಾದ್ವಿನಿಸೃತಮ್ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾನೋ ನುಹಾತೇಜಾಸ್ತಂ ಹಂತುಂ ಕೃತನಿಶ್ಚಯಃ || ೧೨
 ಭೂಯಸ್ತು ಶರಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಕುಪಿತಸ್ತತ್ರ ರಾಘವಃ |
 ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಪ್ರತೀಕಾಶಂ ಜ್ವಲಂತಮರಿಮರ್ದನಃ || ೧೩
 ಸಂಧಾಯ ಸುದೃಢೇ ಚಾಪೇ ವಿಕೃಷ್ಯ ಬಲವದ್ಬಲೀ |
 ತಮೇವ ಮೃಗಮುದ್ಧಿಶ್ಯ ಶ್ವಸಂತಮಿವ ಪನ್ನಗಮ್ || ೧೪
 ಮುಮೋಚ ಜ್ವಲಿತಂ ದೀಪ್ತಮಸ್ತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿನಿಮಿತ್ತಮ್ |
 ಶರೀರಂ ಮೃಗರೂಪಸ್ಯ ವಿನಿರ್ಭಿದ್ಯ ಶರೋತ್ತಮಃ || ೧೫

ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಮರುಳಾಗಿ ಮಾರೀಚನ ಮೋಸಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದನು. ಅಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನ ಮರದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೇನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋರದೆ ನಿಂತುಕೊಂಡನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಮೃಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜಂಕೆಗಳ ಪರಿವಾರದೊಡನೆ ಆ ಮಾಯಾಮೃಗವು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೆ ಆ ಮೃಗವು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಮರುಳುಮಾಡಿತು (೯-೧೦). ತನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಮತ್ತೆ ಆ ಮೃಗವು ಪಲಾಯನಮಾಡಿತು. ಆ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೇ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಮರದ ಜಾಡಿನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದುದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಮೃಗವನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದನು (೧೧-೧೨). ಆತನು ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯಂತೆ ಮಿರುಗುವ ಶರವೊಂದನ್ನು ಹಿರಿದು, ದೃಢವಾದ ತನ್ನ ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಸೆಳೆದು ಆ ಮೃಗಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು. ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತವಾದ ಆ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರವು ಸರ್ಪದಂತೆ ಭುಗಿಲೆದ್ದು, ಸಿಡಿಲಿ

ಮಾರೀಚಸ್ಯೈವ ಹೃದಯಂ ಬಿಭೇದಾಶನಿಸಂನಿಭಃ |

ತಾಲಮಾತ್ರಮುಘೋತ್ಪ್ಲುತ್ಯ ನೃಪತತ್ ಸ ಶರಾತುರಃ || ೧೬

ವಿನದನ್ ಭೈರವಂ ನಾದಂ ಧರಣ್ಯಾಮಲ್ಪಜೀವಿತಃ |

ಮ್ರಿಯಮಾಣಸ್ತು ಮಾರೀಚೋ ಜಹೌ ತಾಂ ಕೃತ್ರಿಮಾಂ ತನುಮ್

ಸ್ಮೃತ್ವಾ ತದ್ವಚನಂ ರಕ್ಷೋ ದಧೌ ಕೇನ ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ |

ಇಹ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಯೇತ್ ಸೀತಾ ಶೂನ್ಯೇ ತಾಂ ರಾವಣೋ ಹರೇತ್ ||

ಸ ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಮಾಜ್ಞಾಯ ಚಕಾರ ಚ ತತಃ ಸ್ವರಮ್ |

ಸದೃಶಂ ರಾಘವಸ್ಯೈವ ಹಾ ಸೀತೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತಿ ಚ || ೧೯

ತೇನ ಮರ್ಮಣಿ ನಿರ್ವಿಧ್ವಃ ಶರೇಣಾನುಪಮೇನ ಚ |

ಮೃಗರೂಪಂ ತು ತತ್ಪ್ರಕ್ಷಾ ರಾಕ್ಷಸಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಿತಃ || ೨೦

ಚಕ್ರೇ ಸ ಸುಮಹಾಕಾಯೋ ಮಾರೀಚೋ ಜೀವಿತಂ ತ್ಯಜನ್ |

ತತೋ ವಿಚಿತ್ರಕೇಯೂರಃ ಸರ್ವಾ ಭರಣಭೂಷಿತಃ || ೨೧

ನಂತೆ ಮೊರೆಯುತ್ತ ಎರಗಿ, ಮೃಗವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಮಾರೀಚನ ಎದೆಯನ್ನು ಸೀಳಿತು. (೧೩-೧೫). ಅಸ್ತ್ರಾಘಾತದ ರಭಸಕ್ಕೆ ಮಾರೀಚನು ಭಯಂಕರನಾಗಿ ಅರಚುತ್ತ ತಾಳೆಯಮರದಷ್ಟು ಎತ್ತರ ಹಾರಿಬಿದ್ದನು! ಸಾವು ಸಮೀಪಿಸಿತು. ಕೃತ್ರಿಮನಾದ ಮಾಯಾಶರೀರವು ತೊಲಗಿತು (೧೬). ಆಗಲೂ ರಾವಣನು ಹೇಳಿದ್ದ ಮಾತು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ‘ಯಾವ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಸೀತೆಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಬಹುದು. ಶೂನ್ಯನಾದ ಆಶ್ರಮ ದಲ್ಲಿರುವ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಬಹುದು’ ಎಂಬುದನ್ನು ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಚಿಂತಿಸಿದನು (೧೭-೧೯). ಇದೇ ಕಾಲೋಚಿತವೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಆ ಮಾರೀಚನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಧ್ವನಿಯಂತೆಯೇ ಇರುವ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ‘ಹಾ ಸೀತೇ! ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ!’ ಎಂದು ಕೂಗಿದನು. ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ರಾಮಬಾಣದಿಂದ ಮಾರೀಚನ ಮರ್ಮಸ್ಥಳವು ಜರ್ಘರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಮೃಗರೂಪವು ಹೋಗಿ ರಾಕ್ಷಸರೂಪವು ಬಂದಿತ್ತು (೨೦). ಆತನು ಪ್ರಾಣಬಿಡುವಾಗ ಮಹತ್ವರವಾದ

ಹೇಮನಾಲೀ ಮಹಾದಂಷ್ಟೋ ರಾಕ್ಷಸೋಽಭೂಚ್ಛರಾಹತಃ |
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ರಾಕ್ಷಸಂ ಘೋರದರ್ಶನಮ್ ||

ರಾಮೋ ರುಧಿರಸಿಕ್ತಾಂಗಂ ವೇಷ್ಯಮಾನಂ ಮಹೀತಲೇ |
ಜಗಾಮ ಮನಸಾ ಸೀತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ವಚಃ ಸ್ಮರನ್ || ೨೩

ಮಾರೀಚಸ್ಯೈವ ಮಾಯೈಷಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ತು |
ತತ್ತಥಾ ಹ್ಯಭವಚ್ಛಾದ್ಯ ಮಾರೀಚೋಽಯಂ ಮಯಾ ಹತಃ || ೨೪

ಹಾ ಸೀತೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತ್ಯೇವಮಾಕ್ರುಶ್ಯ ಚ ಮಹಾಸ್ವನಮ್ |
ಮಮಾರ ರಾಕ್ಷಸಃ ಸೋಽಯಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಸೀತಾ ಕಥಂ ಭವೇತ್ ||

ಲಕ್ಷ್ಮಣಶ್ಚ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಕಾನುನಸ್ಥಾಂ ಗಮಿಸ್ಯತಿ |
ಇತಿ ಸಂಚಿಂತ್ಯ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ರಾಮೋ ಹೃಷ್ಯತನೂರುಹಃ || ೨೫

ತತ್ರ ರಾನುಂ ಭಯಂ ತೀವ್ರಮಾವಿನೇಶ ವಿಷಾದಜಮ್ |
ರಾಕ್ಷಸಂ ನೃಗರೂಪಂ ತಂ ಹತ್ವಾ ಶ್ರುತ್ವಾ ಚ ತತ್ಸ್ವರಮ್ || ೨೬

ತನ್ನ ರಾಕ್ಷಸಶರೀರವನ್ನು ಪಡೆದನು. ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕೇಯೂರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತನಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಹಾದಂಷ್ಟ್ರನಾದ ರಾಕ್ಷಸನಾದನು (೨೧). ಆ ಜಿಂಕೆಯು ಘೋರಾಕಾರದ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ನೆಲದಮೇಲೆ ಹೊರಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಚಿಂತೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿತು (೨೨-೨೩). “ಆಹಾ ! ಇದು ಮಾರೀಚನ ಮಾಯೆಯೇ ಹೌದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಯಿತು. ಈಗ ನಾನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದು ಮಾರೀಚನನ್ನೇ. ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಸಾಯುವಾಗ ‘ಹಾ ಸೀತೇ ! ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ !’ ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿ ವ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನಲ್ಲ ! ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸೀತೆಯು ಏನಾಗುವಳೋ ! ವೀರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನೋ !” ಎಂದು ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು. ಮೈ ಜುಮ್ಮೊಂದಿತು (೨೪-೨೬). ಯಾವ ಕೇಡು ಕಾದಿದೆಯೋ ಎಂದು ತೀವ್ರವಾದ ಭಯವು ಆವರಿಸಿತು.

ನಿಹತ್ಯ ಪೃಷ್ಠತಂ ಚಾನ್ಯಂ ಮಾಂಸಮಾದಾಯ ರಾಘವಃ |

ತ್ವರಮಾಣೋ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಸಸಾರಾಭಿಮುಖಸ್ತದಾ || ೨೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಚಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾಪಾರುಷ್ಯಮ್

ಅರ್ತಸ್ವರಂ ತು ತಂ ಭರ್ತುರ್ವಿಜ್ಞಾಯ ಸದೃಶಂ ವನೇ |

ಉವಾಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಸೀತಾ ಗಚ್ಛ ಜಾನೀಹಿ ರಾಘವಮ್ || ೧

ನ ಹಿ ಮೇ ಹೃದಯಂ ಸ್ಥಾನೇ ಜೀವಿತಂ ವಾವತ್ಪಿತೇ |

ಕ್ರೋಶತಃ ಪರಮಾರ್ತಸ್ಯ ಶ್ರುತಃ ಶಬ್ದೋ ಮಯಾ ಭೃಶಮ್ || ೨

ಮೃಗರೂಪಧಾರಿಯಾದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಅವನ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ದ್ದಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಇನ್ನೊಂದು ಜಿಂಕೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ಅದರ ಮಾಂಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಹೊರಟನು (೨೭-೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತುನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೪೫

ಮಾರೀಚನ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವಿವತ್ತು ಸಂಭವಿಸಿರಬಹುದೆಂದು

ಸೀತೆಯ ಶಂಕೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಮಾಧಾನ. ಸೀತೆಯ ಕಠೋರವಚನವನ್ನು

ಕೇಳಲಾರದೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಡುವುದು

ಇತ್ತ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಗೆ 'ಹಾ ಸೀತೇ! ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ!'

ಎಂಬ ಅರ್ತಸ್ವರವು ಕೇಳಿಸಿತು. ಆ ಧ್ವನಿಯು ತನ್ನ ಪತಿಯ ಧ್ವನಿಯಂತೆಯೇ

ಇದ್ದುದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು "ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹೊರಡು.

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಏನಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿ (೧). ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು, ನನ್ನ ಜೀವ-

ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಮಹಾಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ

ಆಕ್ರಂದನಾನಂ ತು ನನೇ ಭ್ರಾತರಂ ತ್ರಾತುಮರ್ಹಸಿ |
 ತಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಮುಖಧಾವ ತ್ವಂ ಭ್ರಾತರಂ ಶರಣೈಷೀಣಮ್ || ೩
 ರಕ್ಷಸಾಂ ವಶನಾಪನ್ನಂ ಸಿಂಹಾನಾಮಿವ ಗೋವ್ಯಷಮ್ |
 ನ ಜಗಾಮ ತಥೋಕ್ತಸ್ತು ಭ್ರಾತುರಾಜ್ಞಾಯ ಶಾಸನಮ್ || ೪
 ತಮುನಾಚ ತತಸ್ತತ್ರ ಕುಪಿತಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
 ಸೌಮಿತ್ರೇ ಮಿತ್ರರೂಪೇಣ ಭ್ರಾತುಸ್ತ್ವಮಸಿ ಶತ್ರುನತ್ || ೫
 ಯಸ್ತ್ವಮಸ್ಯಾ ಮನಸ್ಥಾಯಾಂ ಭ್ರಾತರಂ ನಾಭಿಪತ್ಸ್ಯಸೇ |
 ಇಚ್ಛಸಿ ತ್ವಂ ವಿನಶ್ಯಂತಂ ರಾಮಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮತ್ಕೃತೇ || ೬
 ಲೋಭಾನ್ಮನು ಕೃತೇ ನೂನಂ ನಾನುಗಚ್ಛಸಿ ರಾಘವಮ್ |
 ವ್ಯಸನಂ ತೇ ಪ್ರಿಯಂ ಮನ್ಯೇ ಸ್ನೇಹೋ ಭ್ರಾತರಿ ನಾಸ್ತಿ ತೇ || ೭
 ತೇನ ತಿಷ್ಠಸಿ ವಿಸ್ತೃಬ್ಧಸ್ತಮಪಶ್ಯನ್ ಮಹಾದ್ಯುತಿಮ್ |
 ಕಿಂ ಹಿ ಸಂಶಯಮಾಪನ್ನೇ ತಸ್ಮಿನ್ನಿಹ ಮಯಾ ಭವೇತ್ || ೮

ಕೊಂಡ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆರ್ತಶಬ್ದ. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡ ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ನೀನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಬೇಗನೆ ಓಡುತ್ತ ಹೋಗು. ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕಾಗಿದೆ (೨-೩) ಅವನು ಬಹುಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ. ಸಿಂಹಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವೃಷಭದಂತಾಗಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣನ ಅಜ್ಞೆಯೊಂದನ್ನೇ ಮನ್ನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಲಿಸಲಿಲ್ಲ (೪). ಆಗ ಜಾನಕಿಯು ಕುಪಿತಳಾಗಿ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಮಿತ್ರನಂತೆ ನಟಿಸುವ ಶತ್ರು. ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನು ಇಂಥ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವಾಗಲೂ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗಲು ನಿನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಾಯಲೆಂಬುದೇ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ! ನನಗೋಸ್ಕರ ನೀನು ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! (೫-೬). ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ಆಸೆಯಿಂದಲೇ ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಹೋಗಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿರಬೇಕು! ಅವನಿಗೆ ಕಷ್ಟಬಂದರೇ ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಣ್ಣನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಸ್ನೇಹವಿಲ್ಲ (೭). ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೀಯೆ. ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ನಿನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಪ್ರಾಣಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಈಡಾದಮೇಲೆ, ಇಲ್ಲಿ

ಕರ್ತವ್ಯಮಿಹ ತಿಷ್ಠಂತ್ಯಾ ಯತ್ರಧಾನಸ್ತ್ವನಾಗತಃ |

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣಾಂ ನೈದೇಹೀಂ ಬಾಷ್ಟಶೋಕಪರಿಪ್ಲುತಾಮ್ || ೯

ಅಬ್ರವೀಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತಸ್ಮಾಂ ಸೀತಾಂ ಮೃಗವಧೂಮಿವ |

ಪನ್ನಗಾಸುರಗಂಧರ್ವದೇವಮಾನುಷರಾಕ್ಷಸೈಃ || ೧೦

ಅಶಕ್ಯಸ್ತವ ನೈದೇಹಿ ಭರ್ತಾ ಜೇತುಂ ನ ಸಂಶಯಃ |

ದೇವಿ ದೇವನುನುಷ್ಯೇಷು ಗಂಧರ್ವೇಷು ಪತತ್ರಿಷು || ೧೧

ರಾಕ್ಷಸೇಷು ಪಿಶಾಚೇಷು ಕಿಂನರೇಷು ಮೃಗೇಷು ಚ |

ದಾನವೇಷು ಚ ಘೋರೇಷು ನ ಸ ವಿದ್ಯೇತ ಶೋಭನೇ || ೧೨

ಯೋ ರಾಮುಂ ಪ್ರತಿಯುಧ್ಯೇತ ಸನುರೇ ವಾಸವೋಪಮಮ್ |

ಅವಧ್ಯಃ ಸನುರೇ ರಾಮೋ ನೈವಂ ತ್ವಂ ವಕ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೩

ನ ತ್ವಾನುಸ್ಮಿನ್ ವನೇ ಹಾತುಮುತ್ಸಹೇ ರಾಘವಂ ವಿನಾ |

ಅನಿವಾರ್ಯಂ ಬಲಂ ತಸ್ಯ ಬಲೈರ್ಬಲವತಾಮಪಿ || ೧೪

ನಾನು ಜೀವಿಸಿದ್ದು ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನು ? ನೀನು ಬೇರೆ ನನ್ನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾದ ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು* ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ ” ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಶೋಕ ದಿಂದ ಹಲುಬಿದಳು (೮-೯). ಹೆಣ್ಣುಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಹೆದರಿ ಕಂಗಾಲಾದ ಸೀತೆ ಯನ್ನು ನೋಡಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೀಗೆಂದನು : “ ತಾಯಿ, ಬರಿಯ ರಾಕ್ಷಸರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಪನ್ನಗ, ಅಸುರ, ಗಂಧರ್ವ, ದೇವ, ಮಾನುಷ, ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬಂದರೂ ನಿನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ನಿಸ್ಸಂದೇಹ ವಾದ ವಿಷಯ (೧೦-೧೧). ದೇವಿ, ದೇವೇಂದ್ರಸದೃಶನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವನಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಇದ್ದೀತು ? ಅಂಥವನೊಬ್ಬನೂ ಇಲ್ಲ. ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸಲು ಶಕ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ನೀನು ಹಾಗೆಲ್ಲ ಮಾತಾಡಬಾರದು (೧೨-೧೩). ಶ್ರೀರಾಮನಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಈ ವನದಲ್ಲಿ ನಿನೊಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ನನಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬಾರದು. ಎಂತಹ ಬಲಾಢ್ಯರಾದವರು ಸೇನೆಯೊಡ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ತ್ರಿಭಿರ್ಲೋಕೈಃ ಸಮುದ್ಯುಕ್ತೈಃ ಸೇಶ್ವರೈರಪಿ ಸಾಮರ್ಯೈಃ |
 ಹೃದಯಂ ನಿರ್ವೃತಂ ತೇಸ್ತು ಸಂತಾಪಸ್ಯ ಜ್ಯತಾಮಯಮ್ || ೧೫
 ಆಗಮಿಷ್ಯತಿ ತೇ ಭರ್ತಾ ಶೀಘ್ರಂ ಹತ್ವಾ ಮೃಗೋತ್ತಮಮ್ |
 ನ ಚ ತಸ್ಯ ಸ್ವರೋ ವ್ಯಕ್ತಂ ಮಾಯಯಾ ಕೇನಚಿತ್ಕೃತಃ || ೧೬
 ಗಂಧರ್ವನಗರಪ್ರಖ್ಯಾ ಮಾಯಾ ಸಾ ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ |
 ನ್ಯಾಸಭೂತಾಸಿ ವೈದೇಹಿ ನೃಸ್ಮಾ ಮಯಿ ಮಹಾತ್ಮನಾ || ೧೭
 ರಾಮೇಣ ತ್ವಂ ನರಾರೋಹೇ ನ ತ್ವಾಂ ತ್ಯಕ್ತುಮಿಹೋತ್ಸಹೇ |
 ಕೃತವೈರಾಶ್ಚ ಕಲ್ಯಾಣಿ ವಯಮೇತೈರ್ನಿಶಾಚರೈಃ || ೧೮
 ಖರಸ್ಯ ನಿಧನಾದೇವ ಜನಸ್ಥಾನನಥಂ ಪ್ರತಿ |
 ರಾಕ್ಷಸಾ ವಿವಿಧಾ ವಾಚೋ ವಿಸೃಜಂತಿ ಮಹಾವನೇ || ೧೯
 ಹಿಂಸಾವಿಹಾರಾ ವೈದೇಹೀ ನ ಚಿಂತಯಿತುಮರ್ಹಸಿ |
 ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೈವಮುಕ್ತಾ ಸಾ ಕ್ರುದ್ಧಾ ಸಂರಕ್ತಲೋಚನಾ || ೨೦

ಗೂಡಿ ಬಂದರೂ ಅಣ್ಣನ ವರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲಾರರು. ಮೂರು ಲೋಕ
 ದವರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ದೇವ ದೇವೇಂದ್ರರೊಡನೆ ಬಂದರೂ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಲವು
 ದುರ್ಧರ್ಷವಾಗಿರುವುದು. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಲಿ. ಈ ಕಳವಳವನ್ನು
 ತ್ಯಜಿಸು (೧೪-೧೫). ನಿನ್ನ ವತಿಯು ಆ ಮೃಗವನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ಬೇಗನೆ
 ಬರುವನು. ಅದು ಶ್ರೀರಾಮನ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲ. ಯಾವನೋ ರಾಕ್ಷಸನು ಮಾಯೆ
 ಯಿಂದ ಅದೇ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಿದ್ದಾನೆ. ಮೃಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನ
 ಮಾಯೆಯೇ ಸರಿ. ಅದು ಗಂಧರ್ವನಗರದಂತೆ ವ್ಯಾಮೋಹವನ್ನುಂಟುಮಾಡು
 ತ್ತದೆ ವೈದೇಹಿ, ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ನ್ಯಾಸದಂತೆ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು
 ನನಗೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (೧೬-೧೭). ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಹೋಗು
 ವುದು ನನ್ನಿಂದಾಗದು. ದೇವಿ, ಈಗ ನಾವು ಈ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು
 ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ಖರನ ವಧೆ - ಜನಸ್ಥಾನದ ಸಂಹಾರಪ್ರಸಂಗ ಇದಕ್ಕೆ
 ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ವಿವಿಧರೀತಿಯ ವಿಕೃತಶಬ್ದ
 ಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ (೧೮-೧೯). ಪ್ರಾಣಹಿಂಸೆಯು ಅವರಿಗೊಂದು ಅಟ
 ವಾಗಿದೆ. ದೇವಿ, ನೀನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ

ಅಬ್ರವೀತ್ವರುಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಸತ್ಯವಾದಿನಮ್ |

ಅನಾರ್ಯಕರುಣಾರಂಭ ನೃಶಂಸ ಕುಲಪಾಂಸನ || ೨೦

ಅಹಂ ತವ ಪ್ರಿಯಂ ಮನ್ಯೇ ರಾಮಸ್ಯ ವ್ಯಸನಂ ಮಹತ್ |

ರಾಮಸ್ಯ ವ್ಯಸನಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತೇನೈತಾನಿ ಪ್ರಭಾಷಸೇ || ೨೧

ನೈತಚ್ಚಿತ್ರಂ ಸಪತ್ನೇಷು ಪಾಪಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಯದ್ಭವೇತ್ |

ತ್ವದ್ವಿಧೇಷು ನೃಶಂಸೇಷು ನಿತ್ಯಂ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಚಾರಿಷು || ೨೨

ಸುದುಷ್ಟಸ್ತ್ವಂ ವನೇ ರಾಮಮೇಕಮೇಕೋಽನುಗಚ್ಛಸಿ |

ಮನು ಹೇತೋಃ ಪ್ರತಿಚ್ಛನ್ನಃ ಪ್ರಯುಕ್ತೋ ಭರತೇನ ವಾ || ೨೩

ತನ್ನ ಸಿದ್ಧತಿ ಸಾಮಿತ್ರೇ ತವ ವಾ ಭರತಸ್ಯ ವಾ |

ಕಥಮಿಂದೀವರತ್ಯಾಮಂ ಪದ್ಮಪತ್ರನಿಭೇಕ್ಷಣಮ್ || ೨೪

ಉಪಸಂಶ್ರಿತ್ಯ ಭರ್ತಾರಂ ಕಾಮಯೇಯಂ ಪೃಥಗ್ಜನಮ್ |

ಸಮುಕ್ತಂ ತವ ಸಾಮಿತ್ರೇ ಪ್ರಾಣಾಂಸ್ತೃಷ್ಣೇ ನ ಸಂಶಯಃ || ೨೫

ಸೀತೆಗೆ ಕೋಪ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂವಾದವು. ಸತ್ಯವನ್ನೇ ನುಡಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕರ್ತೋರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಾಡಿದಳು : “ ಎಲಾ ಅಯೋಗ್ಯ, ಕರುಣೆಯ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲದ ಘಾತುಕಿ ನೀನು ! ಕುಲಗೇಡಿ ! (೨೦-೨೧). ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬಂದ ಘೋರವಾದ ವಿಪತ್ತು ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಷ್ಟಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಈ ಮಾತುಗಳ ನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಸವತಿಯ ಮಗನಾದ ದಾಯಾದಿಯಲ್ಲವೆ ? ನಿನ್ನಂಥ ಘಾತುಕರೂ ಮೋಸಗಾರರೂ ಆದವರಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದರೆ ಅಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ (೨೨-೨೩). ಮಹಾದುಷ್ಟ ನೀನು ! ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಸಹಾಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮ ನನ್ನು ನೀನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ. ನನಗೋಸ್ಕರ ಕವಟತನ ದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ. ಅಥವಾ ಭರತನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದಾನೋ ಏನೋ ! (೨೪). ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಿನ್ನ ಉದ್ದೇಶವೂ ನಡೆಯದು ! ಭರತನದೂ ನಡೆಯದು ! ಇಂದೀವರತ್ಯಾಮಲಾಂಗನೂ ಪದ್ಮದಳಾಯತಾಕ್ಷನೂ ಆದ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ನಂಬಿರುವ ನಾನು ನಿನ್ನಂಥ ಅಲ್ಪನನ್ನು ಎಂದಿಗಾದರೂ

ರಾಮಂ ವಿನಾ ಕ್ಷಣಮಪಿ ನ ಹಿ ಜೀವಾಮಿ ಭೂತಲೇ |

ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸೀತಯಾ ರೋಮಹರ್ಷಣವತ್ || ೨೭

ಅಬ್ರವೀಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸೀತಾಂ ಪ್ರಾಂಜಲಿರ್ವಿಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |

ಉತ್ತರಂ ನೋತ್ಸಹೇ ವಕ್ತುಂ ದೈವತಂ ಭವತೀ ಮನು || ೨೮

ವಾಕ್ಯಮಪ್ರತಿರೂಪಂ ತು ನ ಚಿತ್ರಂ ಸ್ತ್ರೀಷು ಮೈಥಿಲಿ |

ಸ್ವಭಾವಸ್ವೇಷ ನಾರೀಣಾಮೇವಂ ಲೋಕೇಷು ದೃಶ್ಯತೇ || ೨೯

ವಿಮುಕ್ತಧರ್ಮಾಶ್ಚ ಪಲಾಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ಭೇದಕರಾಃ ಸ್ತ್ರೀಯಃ |

ನ ಸಹೇ ಹೀದೃಶಂ ವಾಕ್ಯಂ ವೈದೇಹಿ ಜನಕಾತ್ಮಜೇ || ೩೦

ಶ್ರೋತ್ರಯೋರುಭಯೋರ್ಮೇಘದ್ಯ ತಪ್ತನಾರಾಚಸಂನಿಭವತ್ |

ಉಪಶೃಣ್ವಂತು ಮೇ ಸರ್ವೇ ಸಾಕ್ಷಿಭೂತಾ ವನೇಚರಾಃ || ೩೧

ಬಯಸಿಯೇನೆ ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ, (ನೋಡುತ್ತಿರು) ನಿನ್ನೆದುರಿಗೇ ನಾನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಇದು ನಿಶ್ಚಯ (೨೫-೨೬). ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನಗಲಿ ಒಂದು ಕ್ಷಣವೂ ನಾನು ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿರಲಾರೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಸೀತೆಯು ಅಡಿದ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವ ಈ ಕರ್ತೋರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೇಳಿದನು. ಆತನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆಂದನು : “ ದೇವಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನಾನು ಉತ್ತರ ಹೇಳಲಾರೆ. ನೀನು ನನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವತೆಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ (೨೭-೨೮). ಯಾರೂ ಅಡಲಾರದ ಅತ್ಯಂತ ಅನುಚಿತನಾದ ಮಾತು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಸ್ವಭಾವ ಹೀಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹೆಂಗಸರು ಚಂಚಲಚಿತ್ತರಾಗಿ ವಿನಯಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಗಾಳಿಗೆ ತೂರುತ್ತಾರೆ. ಕ್ರೂರ ಹೃದಯರಾಗಿ ಜನರ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ಭಂಗವನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ವೈದೇಹಿ-ಜನಕರಾಜ ತನಯ, ಇಂಥ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಸಹಿಸಲಾರೆ (೨೯-೩೦). ನೀನಾಡಿದ ಮಾತಿನಿಂದ ಕಾಯಿಸಿದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಸರಳನ್ನು ನನ್ನ ಕಿವಿಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಇಡಿದಂತಾಯಿತು ! ಸಕಲ ವನದೇವತೆಗಳೂ ನನಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು

ನ್ಯಾಯನಾದೀ ಯಥಾನ್ಯಾಯಮುಕ್ತೋಹಂ ಪರುಷಂ ತ್ವಯಾ |
ದಿಕ್ಪಾನ್ಮದ್ಯ ಪ್ರಣಶ್ಯ ತ್ವಂ ಯನ್ಮಾಮೇವಂ ನಿಶಂಕಸೇ || ೩೨

ಸ್ತ್ರೀತ್ವಾತ್ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವೇನ ಗುರುವಾಕ್ಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಮ್ |
ಗಮಿಷ್ಯೇ ಯತ್ರ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಸ್ವಸ್ತಿ ತೇಸ್ತು ವರಾನನೇ || ೩೩

ರಕ್ಷಂತು ತ್ವಾಂ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ಸಮಗ್ರಾ ನನದೇವತಾಃ |
ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಹಿ ಘೋರಾಣಿ ಯಾನಿ ಸ್ತ್ರಾದುರ್ಭವಂತಿ ಮೇ || ೩೪

ಅಪಿ ತ್ವಾಂ ಸಹ ರಾಮೇಣ ಪಶ್ಯೇಯಂ ಪುನರಾಗತಃ |
ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೈವಮುಕ್ತಾ ಸಾ ರುದಂತೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ೩೫

ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ತತೋ ವಾಕ್ಯಂ ತೀವ್ರಂ ಬಾಷ್ಟಪರಿಪ್ಲುತಾ |
ಗೋದಾವರೀಂ ಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ವಿನಾ ರಾಮೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೩೬

ಆಬಂಧಿಷ್ಯೇಥ ನಾ ತ್ಯಕ್ಷ್ಯೇ ವಿಷಮೇ ದೇಹನಾತ್ಮನಃ |
ಪಿಬಾಮ್ಯಹಂ ವಿಷಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಂ ಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಹುತಾಶನಮ್ ||

ಕೇಳಿಕೊಂಡಿರಲಿ. ನಾನು ನ್ಯಾಯವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದರೂ ಎಷ್ಟು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಎಂತಹ ಕಠೋರವಾದ ಮಾತನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದೆ! ಧೂ! ನೀನು ಹಾಳಾಗಿಹೋಗು! ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಶಂಕಿಸುವೆಯಾ? (೩೨-೩೩) ಹೆಂಗಸಾದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವ ಸಹಜ. ನನ್ನ ಗುರುವಾದ ಅಣ್ಣನ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ವಾಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನನ್ನನ್ನು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. (ಒಳ್ಳೆಯದು) ಶ್ರೀರಾಮನಿರುವಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವೆನು. ದೇವಿ, ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ! (೩೪) ಸಮಸ್ತವನದೇವತೆಗಳೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾವಾಡಲಿ! ಈಗ ನನಗಾಗುವ ಕೆಟ್ಟ ಶಕುನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ — ಪುನಃ ನಾನು ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಒಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವೆನೆ! ” ಎಂದನು. ಜಾನಕಿಯು ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು (೩೫-೩೬). ಅವಳು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಮತ್ತೆ ಕರೋರವಾಗಿ “ ಶ್ರೀರಾಮನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾನು ಗೋದಾವರೀನದಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕುವೆನು ; ನೇಣುಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವೆನು ; ಕೊರಕಲು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಾದರೂ ಬಿದ್ದು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಡುವೆನು ; ಘೋರವಿಷವನ್ನಾದರೂ

ನ ತ್ವಹಂ ರಾಘವಾದನ್ಯಂ ಪದಾಪಿ ಪುರುಷಂ ಸ್ಪೃಶೇ |

ಇತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಾಕ್ರುಶ್ಯ ಸೀತಾ ದುಃಖಸಮುನ್ವಿತಾ || ೩೮

ಪಾಣಿಭ್ಯಾಂ ರುದತೀ ದುಃಖಾದುದರಂ ಪ್ರಜಘಾತನ ಹ ||

ತಾನಾರ್ತರೂಪಾಂ ನಿಮನಾ ರುದಂತೀಂ

ಸೌಮಿತ್ರಿರಾಲೋಕ್ಯ ನಿಶಾಲನೇತ್ರಾನ್ ||

ಆಶ್ವಾಸಯಾಮಾಸ ನ ಚೈವ ಭರ್ತು-

ಸ್ತಂ ಭ್ರಾತರಂ ಕಿಂಚಿದುನಾಚ ಸೀತಾ || ೩೯

ತತಸ್ತು ಸೀತಾನುಭಿನಾದ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ

ಕೃತಾಂಜಲಿಃ ಕಿಂಚಿದಭಿಪ್ರಣಮ್ಯ ಚ |

ಅನ್ವೀಕ್ಷಮಾಣೋ ಬಹುಶಶ್ಚ ಮೈಥಿಲೀಂ

ಜಗಾಮ ರಾಮಸ್ಯ ಸಮೀಪಮಾತ್ಮನಾನ್ || ೪೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಕುಡಿಯುತ್ತೇನೆ. ಇಲ್ಲವೆ, ಬೆಂಕಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತೇನೆ ! (೩೬-೩೭) ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗಂಡಸನ್ನು (ಎಡ)ಗಾಲಿನಿಂದಲೂ ಮುಟ್ಟಲಾರೆ ! ” ಎಂದು ದುಃಖಾವೇಶದಿಂದ ಕೂಗಿದಳು. ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತ ಶೋಕೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಒಡಿದುಕೊಂಡಳು (೩೮). ಹೀಗೆ ದುಃಖಾರ್ತಳಾಗಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಸೌಮಿತ್ರಿಗೆ ಬಹಳ ಖೇದವಾಯಿತು. ಅವನು ಮತ್ತೆ ಅವಳನ್ನು ಸಂತೈಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನೋಡಿದನು. ಆದರೆ ಸೀತೆಯು ಮೈದುನನೊಡನೆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ (೩೯). ಅನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಗ್ಗಿ (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ) ಸೀತೆಗೆ ಅಭಿವಾದನೆ ಮಾಡಿದನು. ಆ ಧೀರನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗಟ್ಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟನು. ಅವನು ಹೋಗುವಾಗ ತಿರುತಿರುಗಿ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಮುಂದೆ ಹೋದನು (೪೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣಭಿಕ್ಷುಸತ್ಕಾರಃ

ತಥಾ ಪರುಷಮುಕ್ತಸ್ತು ಕುಪಿತೋ ರಾಘವಾನುಜಃ |
ಸ ವಿಕಾಂಕ್ಷನ್ ಭೃಶಂ ರಾನುಂ ಪ್ರತಸ್ಥೇ ನ ಚಿರಾದಿವ || ೧

ತದಾಸಾದ್ಯ ದಶಗ್ರೀವಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಮಂತರನಾಸ್ಥಿತಃ |
ಅಭಿಚಕ್ರಾನ್ ವೈದೇಹೀಂ ಪರಿವ್ರಾಜಕರೂಪಧೃತ್ || ೨

ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಕಾಷಾಯಸಂವೀತಃ ಶಿಖೀ ಭತ್ತ್ರೀ ಉಪಾನಹೀ |
ನಾಮೇ ಚಾಂಸೇವಸಚ್ಯಾಥ ಶುಭೇ ಯಸ್ವಿಕಮಂಡಲಾ || ೩

ಪರಿವ್ರಾಜಕರೂಪೇಣ ವೈದೇಹೀನುನ್ವಪದ್ಯತ |
ತಾನಾಸಸಾದಾತಿಬಲೋ ಭ್ರಾತೃಭ್ಯಾಂ ರಹಿತಾಂ ನನೇ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೬

ಭಿಕ್ಷುವೇಶವನ್ನು ಧರಿಸಿ ರಾವಣನ ಆಗಮನ. ಅವನು ಅತಿಥಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು
ಸೀತೆಯಿಂದ ಸತ್ಕಾರ

ಸೀತೆಯ ವರುಷವಚನಗಳಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕುಪಿತನಾಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು
ನೋಡಲೇಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಕಾಲೆಳೆಯುತ್ತ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಹೋದನು.
ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದ ದಶಕಂಠನಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕೂಡಲೇ
ಅವನು ಪರಿವ್ರಾಜಕವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿ ವೈದೇಹಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು (೧-೨).
ಅವನು ಮೃದುವಾದ ಕಾಷಾಯವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಖೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿ*
ಭತ್ತ್ರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪಾದುಕೆಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದ್ದನು. ಎಡಹೆಗಲಿಗೆ ದಂಡ
ಕಮಂಡಲುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನು (೩). ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿ
ರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ಸೀತೆಯು, ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರೂ
ಇಲ್ಲದ ಸಂಧ್ಯೆಯಂತಾಗಿದ್ದಳು. ಕಾರ್ಗತ್ತಲೆಯು ಸಂಧ್ಯೆಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸುವಂತೆ,

* ಸಂನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತ್ರಿದಂಡಸಂನ್ಯಾಸವೆಂಬ ಒಂದು ಭೇದ ಉಂಟು. ಆ ಸಂನ್ಯಾಸ
ವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದವನಿಗೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಖೆ ಇರುತ್ತದೆ.

ರಹಿತಾಂ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಧ್ಯಾಮಿನ ಮಹತ್ತಮಃ |
ತಾನುಪಶ್ಯತ್ತತೋ ಬಾಲಾಂ ರಾನುಪತ್ನೀಂ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ || ೫

ರೋಹಿಣೀಂ ಶಶಿನಾ ಹೀನಾಂ ಗ್ರಹವದ್ಭೃಶದಾರುಣಃ |
ತನುಗ್ರತೇಜಃಕರ್ಮಾಣಂ ಜನಸ್ಥಾನರುಹಾ ದ್ರುಮಾಃ || ೬

ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ನ ಪ್ರಕಂಪಂತೇ ನ ಪ್ರನಾತಿ ಚ ಮಾರುತಃ |
ಶೀಘ್ರಸ್ರೋತಾಶ್ಚ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವೀಕ್ಷಂತಂ ರಕ್ತಲೋಚನಮ್ ||

ಸ್ತಿಮಿತಂ ಗಂತುಮಾರೇಭೇ ಭಯಾದ್ಗೋದಾವರೀ ನದೀ |
ರಾನುಸ್ಯ ತ್ವಂತರಂ ಪ್ರೇಪ್ಸುರ್ದಶಗ್ರೀವಸ್ತದಂತರೇ || ೮

ಉಪತಸ್ಥೇ ಚ ವೈದೇಹೀಂ ಭಿಕ್ಷುರೂಪೇಣ ರಾವಣಃ |
ಅಭವ್ಯೋ ಭವ್ಯರೂಪೇಣ ಭರ್ತಾರಮನುಶೋಚತೀಮ್ || ೯

ಅಭ್ಯವರ್ತತ ವೈದೇಹೀಂ ಚಿತ್ರಾಮಿನ ಶನೈಶ್ಚರಃ |
ಸ ಸಾಪೋ ಭವ್ಯರೂಪೇಣ ತೃಣೈಃ ಕೂಪ ಇವಾವೃತಃ || ೧೦

ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು (೪). ಚಂದ್ರಮನಿಲ್ಲದಾಗ ರೋಹಿಣಿಯನ್ನು ವಾಸಗ್ರಹವು ವೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಆ ಬಾಲೆಯನ್ನು ದಾರುಣಸ್ವಭಾವದ ರಾವಣನು ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದನು. ಉಗ್ರ ತೇಜೋವಂತನೂ ಕ್ರೂರಕರ್ಮನೂ ಆದ ರಾವಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮರಗಳು ಅಲ್ಲಾಡಲಿಲ್ಲ ! ಗಾಳಿ ಬೀಸಲಿಲ್ಲ ! (೫-೬). ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಗೋದಾವರೀನದಿಯು, ಕೆಂಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಹರಿಯತೊಡಗಿದಳು ! ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಪಕಾರಮಾಡಲು ಅವಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನು ಭಿಕ್ಷುರಾವದಿಂದ ವೈದೇಹಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು ! (೭-೮). ಸಾಧುವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಆ ದುಷ್ಟನು, ತನ್ನ ವತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತ ಶೋಕಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದ ವೈದೇಹಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು ! ಚಿತ್ರಾ ನಕ್ಷತ್ರದ ಬಳಿಗೆ ಶನಿಯು ಬಂದಂತೆ ಬಂದನು ! ಮೇಲೆ ಹುಲ್ಲು ಮುಚ್ಚಿದ ಹಾಳುಬಾವಿಯಂತಿದ್ದ ಆ ವಾಪಿಯು, ಶ್ರೀರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ವೈದೇಹಿಯ ಬಳಿಗೆ

ಅತಿಷ್ಠತೈಷ್ಠ್ಯ ನೈದೇಹೀಂ ರಾನುಪತ್ನೀಂ ಯಶಸ್ವಿನೀಮ್ |
ಶುಭಾಂ ರುಚಿರದಂತೋಷ್ಣೀಂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಿಭಾನನಾಮ್ || ೧೧

ಆಸೀನಾಂ ಪರ್ಣಶಾಲಾಯಾಂ ಬಾಹ್ಯಶೋಕಾಭಿಸೀಡಿತಾಮ್ |
ಸ ತಾಂ ಪದ್ಮಪಲಾಶಾಕ್ಷೀಂ ಪೀತಕಾಶೇಯನಾಸಿನೀಮ್ || ೧೨

ಅಭ್ಯಗಚ್ಛತ ವೈದೇಹೀಂ ಹೃಷ್ವಚೇತಾ ನಿಶಾಚರಃ |
ಸ ನುನ್ಮಥಶರಾವಿಷ್ಟೋ ಬ್ರಹ್ಮಘೋಷಮುದೀರಯನ್ || ೧೩

ಅಬ್ರವೀತ್ಪ್ರಶ್ರಿತಂ ವಾಕ್ಯಂ ರಹಿತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ತಾಮುತ್ತಮಾಂ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಲೋಕೇ ಪದ್ಮಹೀನಾಮಿವ ಸ್ತ್ರಿಯಮ್ ||

ನಿಭ್ರಾಜಮಾನಾಂ ವಪುಷಾ ರಾವಣಃ ಪ್ರಶಶಂಸ ಹ |
ಕಾ ತ್ವಂ ಕಾಂಚನವರ್ಣಾಭೇ ಪೀತಕಾಶೇಯನಾಸಿನಿ || ೧೪

ಬಂದು ನಿಂತನು ! (೯-೧೦) ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿನಿಯೂ ಶುಭಾಂಗಿಯೂ ಹೊಳೆಯುವ ದಂತಪಂಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳೂ ಚೆಂದುಟೆಯವಳೂ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನನೆಯೂ ಪದ್ಮದಳಾಯತಾಕ್ಷಿಯೂ ಹಳದಿಯ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟವಳೂ ಆದ ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಆನಂದದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಮುಂದೆ ಬಂದನು ! ಸೀತೆಯು ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತ ವರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು (೧೧-೧೨). ಕಾಮಪೀಡಿತನಾದ ರಾವಣನು 'ವೇದಾಂತವಿಜ್ಞಾನ ಸುನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥಃ ಸಂನ್ಯಾಸಯೋಗಾದ್ಯತಯಃ ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಾಃ' ಎಂದು ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸುತ್ತ ಬಂದನು ! (೧೩) ಆ ರಾಕ್ಷಸರಾಜನು ಇನ್ನು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೆಲ್ಲುಡಿಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಮಲವೊಂದಿಲ್ಲದ ಸಾಕ್ಷಾಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಿಯಂತೆ ಲಾವಣ್ಯವತಿಯಾಗಿ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನವೆನಿಸಿದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತ ರಾವಣನು ಹೀಗೆಂದನು : "ಎಲೈ ಬಂಗಾರದ ಮೈಬಣ್ಣದವಳೇ ! ನೀನು ಯಾರು ? ಹಳದಿಯ ರೇಷ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟವಳೇ ! ನೀನು ಯಾರು ? (೧೪-೧೫).

ಕನುಲಾನಾಂ ಶುಭಾಂ ನಾಲಾಂ ಪದ್ಮಿನೀನ ಹಿ ಬಿಭೃತೀ |
ಹ್ರೀಃ ಶ್ರೀಃ ಕೀರ್ತಿಃ ಶುಭಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಪ್ಸರಾ ನಾ ಶುಭಾನನೇ || ೧೬

ಭೂತಿನರ್ವಾ ತ್ವಂ ನರಾರೋಹೇ ರತಿನರ್ವಾ ಸ್ವೈರಚಾರಿಣೀ |
ಸಮಾಃ ಶಿಖರಿಣಃ ಸ್ನಿಗ್ಧಾಃ ಪಾಂಡರಾ ದಶನಾಸ್ತವ || ೧೭

ವಿಶಾಲೇ ವಿಮಲೇ ನೇತ್ರೇ ರಕ್ತಾಂತೇ ಕೃಷ್ಣತಾರಕೇ |
ವಿಶಾಲಂ ಜಘನಂ ಪೀನಮೂರೂ ಕರಿಕರೋಪಮೌ || ೧೮

ಏತಾವುಪಚಿತೌ ವೃತ್ತೌ ಸಂಹತೌ ಸಂಪ್ರವಲ್ಲಿತೌ |
ಪೀನೋನ್ನತಮುಖೌ ಕಾಂತೌ ಸ್ನಿಗ್ಧೌ ತಾಲಫಲೋಪಮೌ || ೧೯

ಮಣಿಪ್ರವೇಕಾಭರಣೌ ರುಚಿರೌ ತೇ ಪಯೋಧರೌ |
ಚಾರುಸ್ಮಿತೇ ಚಾರುದತಿ ಚಾರುನೇತ್ರೇ ವಿಲಾಸಿನಿ || ೨೦

ತಾವರೆಹೂಗಳ ಚೆಲುವಾದ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ* ತಾವರೆಯಬಳ್ಳಿ
ಯಂತಿರುವ ನೀನು ಯಾರು ? ನೀನು ಗೌರಿಯೊ,† ಸಂಪದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೊ,
ಕೀರ್ತಿದೇವತೆಯೊ ? (೧೬). ಅಥವಾ ನೌಭಾಗ್ಯದಾಯಿನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊ,
ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬಳೊ ? ಸುಂದರಿ, ನೀನು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಸಂಚರಿ
ಸುತ್ತ ಬಂದ ರತಿಯೊ ? ನಿನ್ನ ಹಲ್ಲುಗಳು ಸಮವಾಗಿ ಒಂದೇ ಅಳತೆಯಲ್ಲಿದ್ದು
(ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಮೊಗ್ಗಿನಂತೆ) ಅಗ್ರಭಾಗವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ ; ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಳೆಯು
ತ್ತಿವೆ (೧೭). ವಿಶಾಲವಾದ ನಿನ್ನ ವಿಮಲನೇತ್ರಗಳು ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾಗಿವೆ.
ಕಣ್ಣುಗುಡ್ಡೆಗಳು ಕಪ್ಪಾಗಿವೆ. ವಿಶಾಲಪೀನಜಘನೆಯಾಗಿ ಕರಿಕರಸದೃಶೋರು
ವಾಗಿದ್ದೀಯ (೧೮). ವರ್ತುಲಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ತಾಳೆಯಹಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಚೆಲು
ವಾದ ನಿನ್ನ ಪೀನೋನ್ನತಸ್ತನಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಲುಗುತ್ತಿವೆ. ಇವು ಮಣಿಮಾಲಾ
ಭೂಷಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಚಂದವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಹೇ ವಿಲಾಸಿನಿ, ನಿನ್ನ

* ಸೀತೆಯ ಮುಖ, ಕಣ್ಣು, ಹಸ್ತ, ಪಾದಗಳು ತಾವರೆಯ ಹೂಗಳಂತೆ ಇವೆ
ಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

† ಹ್ರೀಃ = ಗೌರಿ ; ಭೂದೇವಿ.

ಮನೋ ಹರಸಿ ಮೇ ಕಾಂತೇ ನದೀ ಕೂಲಮಿವಾಂಭಸಾ |

ಕರಾಂತಮಿತಮುಧ್ಯಾಸಿ ಸುಕೇಶೀ ಸಂಹತಸ್ತನೀ ||

೨೦

ನೈವ ದೇವೀ ನ ಗಂಧರ್ವೀ ನ ಯಕ್ಷೀ ನ ಚ ಕಿಂನರೀ |

ನೈವಂರೂಪಾ ಮಯಾ ನಾರೀ ದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಾ ಮಹೀತಲೇ ||

೨೧

ರೂಪಮಗ್ರ್ಯಂ ಚ ಲೋಕೇಷು ಸೌಕುಮಾರ್ಯಂ ವಯಶ್ಚ ತೇ |

ಇಹ ವಾಸಶ್ಚ ಕಾಂತಾರೇ ಚಿತ್ತಮುನ್ಮಾದಯಂತಿ ಮೇ ||

೨೨

ಸಾ ಪ್ರತಿಕ್ರಾಂತಾ ಭದ್ರಂ ತೇ ನ ತ್ವಂ ವಸ್ತುಮಿಹಾರ್ಹಸಿ |

ರಾಕ್ಷಸಾನಾಮಯಂ ವಾಸೋ ಘೋರಾಣಾಂ ಕಾಮರೂಪಿಣಾಂವತ್ ||

ಪ್ರಾಸಾದಾಗ್ರಾಣಿ ರಮ್ಯಾಣಿ ನಗರೋಪವನಾನಿ ಚ |

ಸಂಪನ್ನಾನಿ ಸುಗಂಧೀನಿ ಯುಕ್ತಾನ್ಯಾಚರಿತುಂ ತ್ವಯಾ ||

೨೩

ವರಂ ಮಾಲ್ಯಂ ವರಂ ಭೋಜ್ಯಂ ವರಂ ವಸ್ತ್ರಂ ಚ ಶೋಭನೇ |

ಭರ್ತಾರಂ ಚ ವರಂ ಮನ್ಯೇ ತ್ವದ್ಯುಕ್ತಮಸಿತೇಕ್ಷಣೇ ||

೨೪

ಹುಸಿನಗೆಯ ಸೊಗಸೇನು ! ಹಲ್ಲಿನ ಸೊಗಸೇನು ! ಕಣ್ಣಿನ ಸೊಗಸೇನು !

(೧೯-೨೦). ರಮಣಿ, ನೀನು ಹೊಳೆಯ ದಂಡೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಸೆಳೆದೊಯ್ಯುವಂತೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯುವಷ್ಟು ನಿನ್ನ ನಡುಕೃಶವಾಗಿದೆ. ಎಲಾ ಸುಸ್ತನಿ, ನಿನ್ನ ತಲೆಗೂದಲು ಎಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿದೆ ! (೨೧).

ನಿನ್ನಷ್ಟು ರೂಪವತಿಯಾದ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಂಧರ್ವ ಯಕ್ಷ ಕಿನ್ನರರಲ್ಲಾಗಲಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಾಗಲಿ ನಿನ್ನಂಥ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿಲ್ಲ (೨೨). ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈ ರೂಪ, ಈ ಕೋಮಲತೆ, ಈ ವಯಸ್ಸು, ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ವಾಸ — ಇವು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹುಚ್ಚಿಬ್ಬಿಸುತ್ತಿವೆ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಹೋಗು. ಶುಭವಾಗಲಿ ! ನೀನು ಇಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ಘೋರರಾಕ್ಷಸರು ವಾಸವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳವಿದು ! (೨೩-೨೪). ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ದಿವ್ಯಭವನಗಳ ಮಹಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಗಂಧವನ್ನು ಬೀರುವ ರಮಣೀಯವಾದ ನಗರೋದ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀನು ತಿರುಗಾಡಿಕೊಂಡು ಇರಬೇಕಾದವಳು. ಕಲ್ಯಾಣಿ, ನೀನು

ಕಾ ತ್ವಂ ಭವಸಿ ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮರುತಾಂ ವಾ ವರಾನನೇ |
ವಸೂನಾಂ ವಾ ವರಾರೋಹೇ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಭಾಸಿ ಮೇ || ೨೭

ನೇಹಾಗಚ್ಛಂತಿ ಗಂಧರ್ವಾ ನ ದೇವಾ ನ ಚ ಕಿಂನರಾಃ |
ರಾಕ್ಷಸಾನಾನುಯಂ ವಾಸಂ ಕಥಂ ನು ತ್ವಮಿಹಾಗತಾ || ೨೮

ಇಹ ಶಾಖಾಮೃಗಾಃ ಸಿಂಹಾ ದ್ವೀಪಿನ್ಯಾಘ್ರಮೃಗಾಸ್ತಥಾ |
ಯಕ್ಷಾಸ್ತರಕ್ಷವಃ ಕಂಕಾಃ ಕಥಂ ತೇಭ್ಯೋ ನ ಬಿಭ್ಯಸಿ || ೨೯

ಮದಾನ್ವಿತಾನಾಂ ಘೋರಾಣಾಂ ಕುಂಜರಾಣಾಂ ತರಸ್ವಿನಾಮ್ |
ಕಥಮೇಕಾ ಮಹಾರಣ್ಯೇ ನ ಬಿಭೇಷಿ ವರಾನನೇ || ೩೦

ಕಾಸಿ ಕಸ್ಯ ಕುತಶ್ಚ ತ್ವಂ ಕಿಂ ನಿಮಿತ್ತಂ ಚ ದಂಡಕಾನ್ |
ಏಕಾ ಚರಸಿ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಘೋರಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಸೇವಿತಾನ್ || ೩೧

ಇತಿ ಪ್ರಶಸ್ತಾ ವೈದೇಹೀ ರಾವಣೇನ ದುರಾತ್ಮನಾ |
ದ್ವಿಜಾತಿನೇಷೇಣ ಹಿ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾವಣನಾಗತಮ್ || ೩೨

ಉವಯೋಗಿಸುವ ಮಾಲೆ, ಆಹಾರ, ವಸ್ತ್ರ — ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. ನಿನಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತನಾದ ಪತಿಯಿರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ (೨೫-೨೬). ನೀನು ಯಾವಳೋ ದೇವತಾಸ್ತ್ರೀಯೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ರುದ್ರರು, ಮರುತ್ತುಗಳು ಅಥವಾ ವಸುಗಳಲ್ಲಿ ನೀನು ಯಾರಿಗೆ ಸೇರಿದವಳು ? ಗಂಧರ್ವರು, ದೇವತೆಗಳು, ಕಿನ್ನರರು ಇತ್ತ ಸುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ರಾಕ್ಷಸರಿರುವ ಸ್ಥಳ. ನೀನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದಿರಬಹುದು ! (೨೭-೨೮). ಇಲ್ಲಿ ಕಪಿ, ಸಿಂಹ, ಚಿರತೆ, ಹುಲಿ ಮುಂತಾದ ಕಾಡುಮೃಗಗಳಿವೆ. ಕರಡಿಗಳೂ ಪಟ್ಟಿಹುಲಿಗಳೂ ಇವೆ. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ಹದ್ದುಗಳಿವೆ. ನಿನಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? (೨೯). ಭಯಂಕರವಾದ ಮದ್ದಾನೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಸುಂದರಿ, ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವೆಯಲ್ಲ, ನಿನಗೆ ಭಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ನೀನು ಯಾರು ? ಯಾರ ಕಡೆಯವಳು ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ ? ರಾಕ್ಷಸರಿರುವ ಈ ಘೋರಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಏಕೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೩೦-೩೧). ದುರಾತ್ಮನಾದ ರಾವಣನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು

ಸರ್ವೈರತಿಥಿಸತ್ಕಾರೈಃ ಪೂಜಯಾಮಾಸ ಮೈಥಿಲೀ |
ಉಪನೀಯಾಸನಂ ಪೂರ್ವಂ ಸಾದ್ಯೇನಾಭಿನಿನುಂತ್ರೈ ಚ || ೩೩

ಅಬ್ರವೀತ್ಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯೇವ ತದಾ ತಂ ಸೌಮ್ಯದರ್ಶನಮ್ ||

ದ್ವಿಜಾತಿನೇಷೇಣ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಮೈಥಿಲೀ
ಸಮಾಗತಂ ಪಾತ್ರಕುಸುಂಭಧಾರಿಣಮ್ |
ಅಶಕ್ಯಮುದ್ವೇಷ್ಯ ಮುಪಾಯದರ್ಶನಾ-
ನ್ನಮಂತ್ರಯದ್ಭ್ರಾಹ್ಮಣವತ್ತದಾಂಗನಾ || ೩೪

ಇಯಂ ಬ್ರಸೀ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕಾಮುನಾಸ್ಯತಾ-
ಮಿದಂ ಚ ಸಾದ್ಯಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯತಾಮಿತಿ |
ಇದಂ ಚ ಸಿದ್ಧಂ ವನಜಾತಮುತ್ತಮಂ
ತ್ವದರ್ಥಮನ್ಯಗ್ರಮಿಹೋಪಭುಂಜ್ಯತಾಮ್ || ೩೫

ನಿನುಂತ್ರೈನಾಣಃ ಪ್ರತಿಪೂರ್ಣಭಾಷಿಣೀಂ
ನರೇಂದ್ರಪತ್ನೀಂ ಪ್ರಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |

ಹೀಗೆ ಹೊಗಳಿ ಮಾತಾಡಲು, ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಸೀತೆಯು ಗಮನಿಸಿದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಅವನನ್ನು ಆದರಿಸಿದಳು. ಮೈಥಿಲಿಯು ಆತನಿಗೆ ಸೀತವನ್ನು ಮತ್ತು ಕಾಲುತೊಳೆಯಲು ನೀರನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿದಳು. ಸೌಮ್ಯನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ' ಪಾಕವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದಳು (೩೨-೩೩). ಕಮಂಡಲು ಕಾಷಾಯಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೇಷದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಬಂದುದರಿಂದ, ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಂನ್ಯಾಸಿಯೆಂದು ಮೈಥಿಲಿಯು ತಿಳಿದಳು. ಕಮಂಡಲು, ವೇದಘೋಷ ಮುಂತಾದ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ರಾವಣನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಸೀತೆಗೆ ಅವನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂದು ಅವನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದಳು (೩೪). " ಹೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಇದು ಆಸನ ; ಕುಳಿತುಕೊ. ಇದು ಪಾದ್ಯ ; ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಉತ್ತಮವಾದ ಕಂದಮೂಲಾದಿ ವನ್ಯಾಹಾರವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಇಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಭಕ್ಷಿಸು " ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೩೫). ಹೀಗೆ

ಪ್ರಸಹ್ಯ ತಸ್ಯಾ ಹರಣೇ ಧೃತಂ ನುನಃ
ಸಮಾರ್ಪಯತ್ಸಾತ್ಮವಧಾಯ ರಾವಣಃ || ೩೬

ತತಃ ಸುನೇಷಂ ನೃಗಯಾಗತಂ ಪತಿಂ
ಪ್ರತೀಕ್ಷಮಾಣಾ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ತದಾ |
ವಿವೀಕ್ಷಮಾಣಾ ಹರಿತಂ ದದರ್ಶ ತ-
ನ್ಮಹದ್ವನಂ ನೈವ ತು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೩೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಟ್ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಮೈಥಿಲಿಯು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಿರಲು, ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅವಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು ! ತನ್ನ ವಧಿಗೆ ತಾನೇ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದನು (೩೬). ಸೀತೆಯಾದರೋ (ಚಡಪಡಿಸುತ್ತ), ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಸುಂದರಾಕಾರನಾದ ತನ್ನ ಪತಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಬಂದಾನೆ ಎಂದು ಬರವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಅವರು ಹೋದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತಿರುತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಕಂಡದ್ದು ವಿಶಾಲವಾದ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯ ! ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ! (೩೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತ ಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣಾಧಿಕ್ಷೇಪಃ

ರಾವಣೇನ ತು ವೈದೇಹೀ ತಥಾ ಪೃಷ್ಠಾ ಜಿಹೀರ್ಷತಾ |

ಪರಿವ್ರಾಜಕಲಿಂಗೇನ ಶಶಂಸಾತ್ಮಾನಮಂಗನಾ ||

೧

ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶ್ಚಾತಿಥಿಶ್ಚಾಯಮನುಕ್ತೋ ಹಿ ಶಪೇತ ಮಾನುಃ |

ಇತಿ ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಮುಹೂರ್ತಂ ತು ಸೀತಾ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ ||

೨

ದುಹಿತಾ ಜನಕಸ್ಯಾಹಂ ಮೈಥಿಲಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |

ಸೀತಾ ನಾನ್ನಾಸ್ಮಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ರಾಮಸ್ಯ ಮಹಿಷೀ ಪ್ರಿಯಾ ||

೩

ಉಷಿತಾ ದ್ವಾದಶ ಸಮಾ ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಣಾಂ ನಿವೇಶನೇ |

ಭುಂಜಾನಾಮಾನುಷಾನ್ ಭೋಗಾನ್ ಸರ್ವಕಾಮಸಮೃದ್ಧಿನೀ ||

ಸರ್ಗ ೪೭

ಸೀತೆಯು ಭಯದಿಂದ ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ರಾವಣನು

ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯಾಗುವಂತೆ

ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೇಳುವುದು. ಸೀತೆಯು ಧಿಕ್ಕಾರ

ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯ ವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ರಾವಣನು ಅವಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡಿ “ಎಷ್ಟಾದರೂ ಇವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೇಳದಿದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಶಪಿಸಿಬಿಟ್ಟಾನು” ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿ ಹೀಗೆಂದಳು (೧-೨): “ಜನಕರಾಜನೆಂಬ ಮಹಾತ್ಮನು ಮಿಥಿಲೆಗೆ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ನಾನು ಅವನ ಮಗಳು. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಸೀತೆ ಅಯ್ಯಾ- ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ! ನಾನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿ (೩). ಶ್ರೀರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾಗಿ ನಾನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುರಾಜರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸುಖವಾಗಿ ಇದ್ದೆ. ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಇತರ ಮಾನುಷದುರ್ಲಭವಾದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೆ (೪). ಹೀಗಿರಲು ಹದಿಮೂರನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ತನ್ನ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ

ತತಸ್ತ್ರಯೋದಶೇ ವರ್ಷೇ ರಾಜಾನುಂತ್ರಯತ ಪ್ರಭುಃ |
 ಅಭಿಷೇಚಯಿತುಂ ರಾನುಂ ಸಮೇತೋ ರಾಜಮಂತ್ರಿಭಿಃ || ೫

ತಸ್ಮಿನ್ ಸಂಭ್ರಿಯಮಾಣೇ ತು ರಾಘವಸ್ಯಾಭಿಷೇಚನೇ |
 ಕೈಕೇಯೀ ನಾನು ಭರ್ತಾರಮಾರ್ಯಾ ಸಾ ಯಾಚತೇ ವರಮ್ ||

ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತು ಕೈಕೇಯೀ ಶ್ವಶುರಂ ಸುಕೃತೇನ ಮೇ |
 ಮನು ಪ್ರವ್ರಾಜನಂ ಭರ್ತುರ್ಭರತಸ್ಯಾಭಿಷೇಚನಮ್ || ೭

ದ್ವಾವಯಾಚತ ಭರ್ತಾರಂ ಸತ್ಯಸಂಧಂ ನೃಪೋತ್ತಮಮ್ |
 ನಾದ್ಯ ಭೋಕ್ಷ್ಯೇ ನ ಚ ಸ್ವಪ್ನೇ ನ ಚ ಪಾಸ್ಯೇ ಕಥಂಚನ || ೮

ಏಷ ಮೇ ಜೀವಿತಸ್ಯಾಂತೋ ರಾನೋ ಯದ್ಯಭಿಷಿಚ್ಯತೇ |
 ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣಾಂ ಕೈಕೇಯೀಂ ಶ್ವಶುರೋ ಮೇ ಸ ಮಾನದಃ || ೯

ಅಯಾಚತಾರ್ಥೈರನ್ವರ್ಥೈರ್ನ ಚ ಯಾಚ್ಚಾಂ ಚಕಾರ ಸಾ |
 ಮನು ಭರ್ತಾ ಮಹಾತೇಜಾ ವಯಸಾ ಪಂಚನಿಂಶಕಃ || ೧೦

ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ರಘುನಂದನನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಭಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆಗ ಕೈಕೇಯಿಯೆಂಬ ನನ್ನ ಅತ್ತೆಯಾಬ್ಬಳು ತನ್ನ ಪತಿಯೊಡನೆ ವರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಿದಳು (೫-೬). ಕೈಕೇಯಿಯು ನನ್ನ ಮಾವನೊಡನೆ ಹಠಹಿಡಿದಳು. ನನ್ನ ಸುಕೃತ ಹಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ಪತಿಯು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಭರತನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಅವಳು ತನ್ನ ಪತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಳು (೭). ಆ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನಾದರೋ ಸತ್ಯಸಂಧ. “ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಿದರೆ, ನಾನು ಊಟಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ; ಮಲಗುವುದಿಲ್ಲ; (ನೀರನ್ನೂ) ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಬದುಕು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು” ಎಂದು ಕೈಕೇಯಿಯು ಹಠಹಿಡಿದಳು (೮-೯). ನನ್ನ ಮಾವನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅವಳಿಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದ ಇತರ ಯಾವ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನಾದರೂ ಸಲ್ಲಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಬೇಡಿ

ಅಷ್ಟಾದಶ ಹಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಮನು ಜನ್ಮನಿ ಗಣ್ಯತೇ |
ರಾಮೇತಿ ಪ್ರಥಿತೋ ಲೋಕೇ ಗುಣವಾನ್ ಸತ್ಯವಾನ್ ಶುಚಿಃ ||

ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೋ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇ ರತಃ |
ಕಾಮಾರ್ತಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಪಿತಾ ದಶರಥಃ ಸ್ವಯಮ್ || ೧೨

ಕೈಕೇಯ್ಯಾಃ ಪ್ರಿಯಕಾಮಾರ್ಥಂ ತಂ ರಾಮಂ ನಾಭ್ಯರ್ಷೇಚಯತ್ |
ಅಭಿಷೇಕಾಯ ತು ಪಿತುಃ ಸಮೀಪಂ ರಾಮಮಾಗತಮ್ || ೧೩

ಕೈಕೇಯೀ ಮನುಭರ್ತಾರಮಿತ್ಯುನಾಚ ಧೃತಂ ವಚಃ |
ತನ ಪಿತ್ರಾ ಸಮಾಜ್ಞಾಪ್ತಂ ಮಮೇದಂ ಶೃಣು ರಾಘವ || ೧೪

ಭರತಾಯ ಪ್ರದಾತವ್ಯಮಿದಂ ರಾಜ್ಯಮಕಂಟಕಮ್ |
ತ್ವಯಾ ಹಿ ಖಲು ವಸ್ತವ್ಯಂ ನನ ವರ್ಷಾಣಿ ಪಂಚ ಚ || ೧೫

ಕೊಂಡರೂ ಕೈಕೇಯಿಯು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪತಿ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ತರುಣ (೧೦). ಆಗ ನನಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದವು.* ಶ್ರೀರಾಮನೆಂಬ ಹೆಸರು ಲೋಕವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಗುಣವಂತ, ಸತ್ಯ ಸಂಧ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತ. ಆತನು ವಿಶಾಲಾಕ್ಷ, ಆಜಾನುಬಾಹು, ಸಕಲಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಹಿತವನ್ನು ಕೋರತಕ್ಕವನು. ಅವನ ತಂದೆಯಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದರೂ ಕಾಮಾರ್ತನಾಗಿದ್ದನು (೧೧-೧೨). ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲೆಂದು ಅವನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಭಿಷೇಕದ ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ಕೈಕೇಯಿಯು ದೃಢನಿರ್ಧಾರದ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದಳು. ಏನೆಂದರೆ, “ರಾಘವ, ನಿನ್ನ ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳು (೧೩-೧೪) : ಭರತನಿಗೆ ಈ ಕೋಸಲರಾಜ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಕಂಟಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಡಬೇಕು. ನೀನು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ನೀನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗು. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಸುಳ್ಳಿನ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸು”

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ನನೇ ಪ್ರವ್ರಜ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪಿತರಂ ಮೋಚಯಾನ್ಯತಾತ್ |
 ತಥೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಚ ತಾಂ ರಾಮುಃ ಕೈಕೇಯೀನುಕುತೋಭಯಃ || ೧೬
 ಚಕಾರ ತದ್ವಚಸ್ತಸ್ಯಾ ನುನು ಭರ್ತಾ ದೃಢವ್ರತಃ |
 ದದ್ಯಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ ಸತ್ಯಂ ಬ್ರೂಯಾನ್ ಚಾನೃತಮ್ ||
 ಏತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ರಾಮಸ್ಯ ವ್ರತಂ ಧೃತಮನುತ್ತಮಮ್ |
 ತಸ್ಯ ಭ್ರಾತಾ ತು ನೈಮಾತ್ತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ನೀರ್ಯವಾನ್ ||
 ರಾಮಸ್ಯ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರಃ ಸಹಾಯಃ ಸಮರೀರಿಹಾ |
 ಸ ಭ್ರಾತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ನಾನು ಧರ್ಮಚಾರೀ ದೃಢವ್ರತಃ || ೧೯
 ಅನ್ವಗಚ್ಛದ್ಧನುಷ್ಪಾಣಿಃ ಪ್ರವ್ರಜಂತಂ ನುಯಾ ಸಹ |
 ಜಟೀ ತಾಪಸರೂಪೇಣ ನುಯಾ ಸಹ ಸಹಾನುಜಃ || ೨೦
 ಪ್ರವಿಷ್ಟೋ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಧರ್ಮನಿತ್ಯೋ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ |
 ತೇ ವಯಂ ಪ್ರಚ್ಯುತಾ ರಾಜ್ಯಾತ್ ಕೈಕೇಯ್ಯಾಸ್ತು ಕೃತೇ ತ್ರಯಃ ||

ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದು ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಹೇಳಿದನು (೧೫-೧೬); ಮತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. ನನ್ನ ಗಂಡನು ಹಿಡಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಢನಿಷ್ಠೆಯುಳ್ಳವನು. ಅವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಏನುಬೇಕಾದರೂ ಕೊಡುವನೇ ಹೊರತು, ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳುವನೇ ಹೊರತು, ಸುಳ್ಳು ಅವನ ಬಳಿ ಸುಳಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ (೧೭). ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಇದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಿಡಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ವ್ರತ. ಅವನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂಬ ವೀರನಾದ ತಮ್ಮನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಮಗ. ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡಬಲ್ಲನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆಂಬ ಆ ಸೋದರನು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ; ದೃಢವ್ರತ (೧೮-೧೯). ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟುಬಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ನನ್ನಂತೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ನನ್ನ ಪತಿಯು ಜಟೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ತಾಪಸನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನೂ ತಮ್ಮನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ (೨೦). ಅವನು ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ

ವಿಚರಾನು ದ್ವಿಜಶ್ರೇಷ್ಠ ವನಂ ಗಂಭೀರಮೋಜಸಾ |
ಸಮಾಶ್ವಸ ಮುಹೂರ್ತಂ ತು ಶಕ್ಯಂ ನಸ್ತುಮಿಹ ತ್ವಯಾ || ೨೨

ಅಗಮಿಸ್ಯತಿ ಮೇ ಭರ್ತಾ ವನ್ಯಮಾದಾಯ ಪುಷ್ಪಲಮ್ |
ರುರೋ ಗೋರ್ಧಾ ವರಾಹಾಂಶ್ಚ ಹತ್ವಾದಾಯಾಮಿಷಾ ಬಹೂನ್
ಸ ತ್ವಂ ನಾನು ಚ ಗೋತ್ರಂ ಚ ಕುಲಂ ಚಾಚಕ್ಷ್ಯ ತತ್ತ್ವತಃ |
ಏಕಶ್ಚ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ಕಿಮರ್ಥಂ ಚರಸಿ ದ್ವಿಜ || ೨೪

ಏನಂ ಬ್ರುವಂತ್ಯಾಂ ಸೀತಾಯಾಂ ರಾನುಪತ್ನಾಂ ಮಹಾಬಲಃ |
ಪ್ರತ್ಯುನಾಚೋತ್ತರಂ ತೀವ್ರಂ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ || ೨೫

ಯೇನ ವಿತ್ರಾಸಿತಾ ಲೋಕಾಃ ಸದೇವಾಸುರಮಾನುಷಾಃ |
ಅಹಂ ಸ ರಾವಣೋ ನಾನು ಸೀತೇ ರಕ್ಷೋಗಣೇಶ್ವರಃ || ೨೬

ತ್ವಾಂ ತು ಕಾಂಚನವರ್ಣಾಭಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕೌಶಲಯನಾಸಿನೀಮ್ |
ರತಿಂ ಸ್ವಕೇಷು ದಾರೇಷು ನಾಧಿಗಚ್ಛಾಮ್ಯನಿಂದಿತೇ || ೨೭

ಧರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕೈಕೇಯಿಯಿಂದ ನಾವು
ಮೂವರು ರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮ,
ಈ ದಟ್ಟವಾದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ತೇಜೋಬಲದಿಂದ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ
ಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸು. ಇಲ್ಲಿ ನೀನು ತಂಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ (೨೧-೨೨).
ನನ್ನ ಪತಿಯು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ವನ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವನು.
ಜಿಂಕೆ, ಗೋಧ, ವರಾಹ ಮುಂತಾದ ಭಕ್ಷಣಯೋಗ್ಯವಾದ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಂದು
ತರುವನು (೨೩). ಎಲೈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೇ, ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು? ಗೋತ್ರ ಯಾವುದು ?
ವಂಶ ಯಾವುದು ? ದಿಟವಾಗಿ ಹೇಳು. ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ
ಏಕೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ? ” ಎಂದಳು (೨೪) ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ
ಸೀತಾದೇವಿಯು ಕೇಳಲು, ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನಾದ ರಾವಣನು ಕರ್ಣಕಶೋರವಾದ
ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು : “ ಸೀತೆ, ದೇವಾಸುರಮನುಷ್ಯಲೋಕಗಳು ಯಾರಿಗೆ
ಹೆದರಿ ನಡಗುತ್ತವೆಯೋ ಅಂಥ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನಾದ ರಾವಣನೇ ನಾನು ! (೨೫-
೨೬). ಸುಂದರಿ, ರೇಷ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಸುವರ್ಣವರ್ಣಿಯಾಗಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು

ಬಹ್ವೀನಾಮುತ್ರ ಮಸ್ತ್ರೀಣಾಮಾಹ್ಯತಾನಾಮಿತಸ್ತತಃ |
 ಸರ್ವಾ ಸಾಮೇವ ಭದ್ರಂ ತೇ ಮನಾಗ್ರಮಹಿಷೀ ಭವ || ೨೮
 ಲಂಕಾ ನಾನು ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಮನು ಮಹಾಪುರೀ |
 ಸಾಗರೇಣ ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಾ ನಿವಿಷ್ಟಾ ಗಿರಿಮೂರ್ಧನಿ || ೨೯
 ತತ್ರ ಸೀತೇ ಮಯಾ ಸಾರ್ಧಂ ವನೇಷು ವಿಹರಿಸ್ಯಸಿ |
 ನ ಚಾಸ್ಯ ವನವಾಸಸ್ಯ ಸ್ವಹಯಿಷ್ಯಸಿ ಭಾಮಿನಿ || ೩೦
 ಪಂಚ ದಾಸ್ಯಃ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಸರ್ವಾ ಭರಣಭೂಷಿತಾಃ |
 ಸೀತೇ ಪರಿಚರಿಸ್ಯಂತಿ ಭಾರ್ಯಾ ಭವಸಿ ಮೇ ಯದಿ || ೩೧
 ರಾವಣೇನೈವಮುಕ್ತಾ ತು ಕುಪಿತಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
 ಪ್ರತ್ಯುವಾಚಾನವದ್ಯಾಂಗೀ ತಮನಾದ್ಯತ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಮ್ || ೩೨
 ಮಹಾಗಿರಿಮಿವಾಕಂಪ್ಯಂ ಮಹೇಂದ್ರಸದೃಶಂ ಪತಿನಮ್ |
 ಮಹೋದಧಿಮಿವಾಕ್ಷೋಭ್ಯಮಹಂ ರಾಮನುನುನ್ತತಾ || ೩೩

ಕಂಡಮೇಲೆ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಸಂತುಷ್ಟಿಯೇ ದೊರೆಯದಾಗಿದೆ !
 ಬಹುಮಂದಿ ಉತ್ತಮಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ನಾನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ
 ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಮೇಲೆ ನೀನು ಪ್ರಧಾನರಾಣಿಯಾಗಿರು ! (೨೭-೨೮).
 ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಂಕೆಯೆಂಬ ಒಂದು ಮಹಾನಗರವಿದೆ. ಅದು ನನ್ನದು.
 ಆ ನಗರವು ಸುತ್ತಲೂ ಸಾಗರದಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟು ಒಂದು ಪರ್ವತದ
 ಶಿಖರದಮೇಲಿದೆ. ಸೀತೆ, ಅಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನೊಡನೆ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸ
 ಬಹುದು. ಆಮೇಲೆ ನೀನು ಈ ವನವಾಸವನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಬಯಸಲಾರೆ !
 (೨೯-೩೦). ಸೀತೆ, ನೀನು ನನ್ನ ಭಾರ್ಯೆಯಾದರೆ ಸರ್ವಾಭರಣಭೂಷಿತೆಯ
 ರಾದ ಹತ್ತುನಾವಿರ ದಾಸಿಯರು ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗೈಯುವರು ! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು
 (೨೯-೩೦). ರಾವಣನು ಹೀಗೆಂದೊಡನೆ ಜಾನಕಿಯು ಕುಪಿತಳಾದಳು. ಅವಳು
 ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ತಿರುಗಿ ಹೇಳಿದಳು : “ ನನ್ನ ಪತಿಯು ಮಹಾವರ್ವತ
 ದಂತೆ ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲು ಅಶಕ್ಯನೂ ಮಹಾಸಾಗರದಂತೆ ದುರ್ಧರ್ಷನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.
 ದೇವೇಂದ್ರಸಮಾನನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ (೩೧-೩೩).

ಸರ್ವಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನಂ ನೃಗೋದ್ರಪರಿಮಂಡಲಮ್ |

ಸತ್ಯಸಂಧಂ ಮಹಾಭಾಗಮಹಂ ರಾಮಮನುವ್ರತಾ ||

೩೪

ಮಹಾಬಾಹುಂ ಮಹೋರಸ್ಕಂ ಸಿಂಹವಿಕ್ರಾಂತಗಾಮಿನಮ್ |

ನೃಸಿಂಹಂ ಸಿಂಹಸಂಕಾಶಮಹಂ ರಾಮಮನುವ್ರತಾ ||

೩೫

ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಾನನಂ ರಾಮಂ ರಾಜವತ್ಸಂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯಮ್ |

ಪೃಥುಕೀರ್ತಿಂ ಮಹಾತ್ಮಾನಮಹಂ ರಾಮಮನುವ್ರತಾ ||

೩೬

ತ್ವಂ ಪುನರ್ಜಂಬುಕಃ ಸಿಂಹೀಂ ಮಾಮಿಚ್ಛಸಿ ಸುದುರ್ಲಭಾಮ್ |

ನಾಹಂ ಶಕ್ಯಾ ತ್ವಯಾ ಸ್ಪೃಷ್ಟುಮಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಭಾ ಯಥಾ ||

೩೭

ಪಾದಪಾನ್ ಕಾಂಚನಾನ್ನೂನಂ ಬಹೂನ್ ಪಶ್ಯಸಿ ಮಂದಭಾಕ್ |

ರಾಘವಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಯಸ್ತ್ವಮಿಚ್ಛಸಿ ರಾವಣ ||

೩೮

ನಮಸ್ತಶುಭಲಕ್ಷಣಸಂಪನ್ನನೂ ನೃಗೋದ್ರಪರಿಮಂಡಲನೂ* ಸತ್ಯಸಂಧನೂ ಮಹಾಪುರುಷನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಆಜಾನುಬಾಹುವೂ ವಿಶಾಲವಕ್ಷನೂ ಸಿಂಹಗಂಭೀರಗಾಮಿಯೂ ಸಿಂಹದಂತೆ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯೂ ಪುರುಷೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ (೩೪-೩೫). ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರಾನನನೂ ಆನಂದದಾಯಿಯೂ ರಾಜಕುಮಾರನೂ ಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ ಮಹಾಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯೂ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನು ನಾನು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ (೩೬). ಎಲಾ ರಾಕ್ಷಸ, ನೀನು ಒಂದು ಗುಳ್ಳೆನರಿ! ಸಿಂಹವತ್ಸಿಯಾದ ಈ ಸಿಂಹಿಯನ್ನು ನೀನು ಬಯಸುವೆಯಾ? ಸರ್ವಥಾ ನಿನಗೆ ನಾನು ದುರ್ಲಭಳು. ಸೂರ್ಯನ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ಯವಾದೀತೆ? ಹಾಗೆ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೩೭). ಎಲಾ ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿ, ರಾಘವನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಯಸುವೆಯಾ? ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿನಗೆ ಚಿನ್ನದ ಮರಗಳು**

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

** ಸಾಯುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಮರಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ ಯೆಂದು ಶಕುನಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಕ್ಷುಧಿತಸ್ಯ ಹಿ ಸಿಂಹಸ್ಯ ನೃಗಶತ್ರೋಸ್ತರಸ್ತಿನಃ |

ಅಶೀನಿಷಸ್ಯ ವದನಾದ್ಧಂಷ್ಠಾನಾದಾತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೩೯

ಮಂದರಂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಷ್ಠಂ ಪಾಣಿನಾ ಹರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ |

ಕಾಲಕೂಟಂ ವಿಷಂ ಪೀತ್ವಾ ಸ್ವಸ್ತಿಮಾನ್ ಗಂತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೪೦

ಅಕ್ಷಿ ಸೂಚ್ಯಾ ಪ್ರವೃಜಸಿ ಜಿಹ್ವಯಾ ಲೇಡಿ ಚ ಹ್ವರನ್ |

ರಾಘವಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಯೋಽಧಿಗಂತುಂ ತ್ವಮಿಚ್ಛಸಿ ||

ಅನಸಜ್ಯ ಶಿಲಾಂ ಕಂಠೇ ಸಮುದ್ರಂ ತರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ |

ಸೂರ್ಯಾಚಂದ್ರನುಸೌ ಚೋಭೌ ಪಾಣಿಭ್ಯಾಂ ಹರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ ||

ಯೋ ರಾಮಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಾಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಪ್ರಥರ್ಷಯಿತುಮಿಚ್ಛಸಿ |

ಅಗ್ನಿಂ ಪ್ರಜ್ವಲಿತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಸ್ತ್ರೇಣಾಹರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೪೩

ಕಲ್ಯಾಣವೃತ್ತಾಂ ರಾಮಸ್ಯ ಯೋ ಭಾರ್ಯಾಂ ಹರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ |

ಅಯೋಮುಖಾನಾಂ ಶೂಲಾನಾಂ ನುಧ್ಯೇ ಚರಿತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೪೪

ರಾಮಸ್ಯ ಸದೃಶೀಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಯೋಽಧಿಗಂತುಂ ತ್ವಮಿಚ್ಛಸಿ ||

ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು ! ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ಮುಕ್ತವ ಹಸಿದ ಸಿಂಹದ ಬಾಯಿಂದ, ಘೋರಸರ್ಪದ ಬಾಯಿಂದ, ಅದರ ಹಲ್ಲನ್ನು ಕೀಳಲು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ! (೩೮-೩೯). ಮಂದರಪರ್ವತವನ್ನು ಕೈಯಿಂದ ಹೊರಲು ಬಯಸಿದ್ದೀಯೆ. ಕಾಲಕೂಟವನ್ನು ಕುಡಿದು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಹೋಗಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀಯೆ. ರಾಘವನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಯಸುವ ನೀನು ಕಣ್ಣನ್ನು ಸೂಜಿಯಿಂದ ತಿವಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ! ಕತ್ತಿಯ ಅಲಗನ್ನು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ನೆಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ ! (೪೦-೪೧). ಕೊರಳಿಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಈಜಹೊರಟಿದ್ದೀಯೆ. ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ಕೀಳಹೊರಟಿದ್ದೀಯೆ. ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ನೀನು, ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತರಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀಯೆ (೪೨-೪೩). ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಚ್ಚರಿತೆಯಾದ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು-ಅವನಿಗೆ ಅನುರೂಪಳಾದ

ಯದಂತರಂ ಸಿಂಹಶೃಗಾಲಯೋರ್ವನೇ

ಯದಂತರಂ ಸ್ಯಂದಿನಿಕಾಸಮುದ್ರಯೋಃ |

ಸುರಾಗ್ರ್ಯಸೌವೀರಕಯೋರ್ಯದಂತರಂ

ತದಂತರಂ ವೈ ತವ ರಾಘವಸ್ಯ ಚ ||

೪೫

ಯದಂತರಂ ಕಾಂಚನಸೀಸಲೋಹಯೋ-

ರ್ಯದಂತರಂ ಚಂದನವಾರಿಪಂಕಯೋಃ |

ಯದಂತರಂ ಹಸ್ತಿಬಿಡಾಲಯೋರ್ವನೇ

ತದಂತರಂ ದಾಶರಥೇಸ್ತವೈವ ಚ ||

೪೬

ಯದಂತರಂ ನಾಯಸವೈನತೇಯಯೋ-

ರ್ಯದಂತರಂ ಮದ್ಗುಮಯೂರಯೋರಪಿ |

ಯದಂತರಂ ಸಾರಸಗೃಧ್ರಯೋರ್ವನೇ

ತದಂತರಂ ದಾಶರಥೇಸ್ತವೈವ ಚ ||

೪೭

ತಸ್ಮಿನ್ ಸಹಸ್ರಾಕ್ಷಸಮಪ್ರಭಾವೇ

ರಾಮೇ ಸ್ಥಿತೇ ಕಾರ್ತವೀರ್ಯಕಬಾಣಪಾಣೌ |

ಹೃತಾಪಿ ತೇಹಂ ನ ಜರಾಂ ಗಮಿಷ್ಯೇ

ವಜ್ರಂ ಯಥಾ ಮುಕ್ತಿಕಯಾವಗೀರ್ಣಮ್ ||

೪೮

ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು-ಅಪಹರಿಸಲು ಬಯಸುವೆಯಾ ? ಚೂವಾದ ಉಕ್ಕಿನ ಶೂಲ
ಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಯಲು ಬಯಸುವೆಯಾ ? (೪೪). ವನದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಠೀರವ-
ಜಂಬುಕಗಳಿಗೆ, ಸಮುದ್ರ-ಹಳ್ಳಗಳಿಗೆ, ಅವೃತ-ಗಂಜಿಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವೃತ್ತಾಸ
ವಿದೆಯೋ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ನಿನಗೂ ಅಷ್ಟು ವೃತ್ತಾಸವಿದೆ (೪೫). ಅಪರಂಜಿ-
ಸೀಸಗಳಿಗೆ, ಶ್ರೀಗಂಧ-ನೀರಿನ ತಳದಲ್ಲಿರುವ ಕೆಸರುಗಳಿಗೆ, ಅನೆ-ಬೆಕ್ಕುಗಳಿಗೆ
ಎಷ್ಟು ಅಂತರವಿದೆಯೋ ಆ ದಶರಥಪುತ್ರನಿಗೂ ನಿನಗೂ ಅಷ್ಟು ಭೇದವಿದೆ (೪೬).
ಗರುಡ-ನಾಯಸಗಳಿಗೆ, ನವಿಲು-ನೀರುಕಾಗೆಗಳಿಗೆ, ಹಂಸ-ಹದ್ದುಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು
ಭೇದವಿದೆಯೋ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ನಿನಗೂ ಅಷ್ಟು ಭೇದವಿದೆ (೪೭). ದೇವೇಂದ್ರ
ಸಮಾನವೀರ್ಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿರಲಾಗಿ,
ಎಲಾ ರಾವಣ, ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ದರೂ ನಿನಗೆ ದಕ್ಕಲಾರೆ. ನೊಣವು

ಇತೀವ ತದ್ವಾಕ್ಯಮದುಷ್ಟಭಾವಾ

ಸುಧೃಷ್ಟಮುಕ್ತಾ ರಜನೀಚರಂ ತನ್ಮಃ |

ಗಾತ್ರಪ್ರಕಂಪಾದ್ವ್ಯಥಿತಾ ಬಭೂವ

ನಾತೋದ್ಧತಾ ಸಾ ಕದಲೀನ ತನ್ವೀ ||

೪೯

ತಾಂ ವೇಪನಾನಾಮುಪಲಕ್ಷ್ಯ ಸೀತಾಂ

ಸ ರಾವಣೋ ಮೃತ್ಯುಸಮಪ್ರಭಾವಃ |

ಕುಲಂ ಬಲಂ ನಾಮ ಚ ಕರ್ಮ ಚ ಸ್ವಂ

ಸಮಾಚಚಕ್ಷೇ ಭಯಕಾರಣಾರ್ಥಮ್ ||

೫೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವಜ್ರವನ್ನು ನುಂಗಿದಂತಾದೀತು ” ಎಂದು ಅಬ್ಬರಿಸಿದಳು (೪೮) ಶುದ್ಧಚಿತ್ತಳಾದ ಆ ವನಿತೆಯು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ನಿಶಾಚರನಿಗೆ ಗಡುಸಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು. ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಬಾಳೆಯ ಗಿಡದಂತೆ, ಆ ತನ್ವಿಯು ಭಯದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು (೪೯). ಸೀತೆಯು ದಿಕ್ಕುಗೆಟ್ಟು ನಡುಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ಮೃತ್ಯುವಿನಂತೆ ಉಗ್ರನಾದ ರಾವಣನು ತನ್ನ ಕುಲಬಲಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಕ್ರೂರಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಸೀತೆಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆದರಲೆಂಬುದೇ ಅವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು (೫೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣವಿಕತ್ಥನಮ್

ಏನಂ ಬ್ರುವಂತ್ಯಾಂ ಸೀತಾಯಾಂ ಸಂರಬ್ಧಃ ಪರುಷಂ ವಚಃ |
ಲಲಾಟೇ ಭೃಕುಟೇಂ ಕೃತ್ವಾ ರಾವಣಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಹ || ೧

ಭ್ರಾತಾ ವೈಶ್ರವಣಸ್ಯಾಹಂ ಸಾಪತ್ನೋ ವರವರ್ಣಿನಿ |
ರಾವಣೋ ನಾನು ಭದ್ರಂ ತೇ ದಶಗ್ರೀವಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ || ೨

ಯಸ್ಯ ದೇವಾಃ ಸಗಂಧರ್ವಾಃ ಪಿಶಾಚಪತಗೋರಗಾಃ |
ವಿದ್ರವಂತಿ ಭಯಾದ್ಭೀತಾ ಮೃತ್ಯೋರಿವ ಸದಾ ಪ್ರಜಾಃ || ೩

ಯೇನ ವೈಶ್ರವಣೋ ಭ್ರಾತಾ ವೈನೂತ್ರಃ ಕಾರಣಾಂತರೇ |
ದ್ವಂದ್ವನಾಸಾದಿತಃ ಕ್ರೋಧಾದ್ರಣೇ ವಿಕೃನ್ಮ್ಯ ನಿರ್ಜಿತಃ || ೪

ಯದ್ಭಯಾರ್ತಃ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಸ್ವಮಧಿಷ್ಠಾನಮೃದ್ಧಿಮತ್ |
ಕೈಲಾಸಂ ಪರ್ವತಶ್ರೇಷ್ಠಮಧ್ಯಾಸ್ತೇ ನರವಾಹನಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೪೮

ರಾವಣನ ಅತ್ಯವ್ರಶಂಸೆ

ಸೀತೆಯಾಡಿದ ಪರುಷವಚನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾವಣನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ಅವನು ಹುಬ್ಬುಗಂಟೆಕ್ಕೆ ಹೇಳಿದನು : “ ಸುಂದರಿ, ನಾನು ಕುಬೇರನ ತಮ್ಮ. ಅವನ ಮಲತಾಯಿಯ ಮಗನಾದ ರಾವಣ. ದಶಕಂಠನೆಂಬ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ (೧-೨). ದೇವಗಂಧರ್ವಾದಿ ಸಕಲಪ್ರಜೆಗಳೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಕಂಡಂತಾಗಿ ಕಂಗೆಟ್ಟು, ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗುವರು ! ಒಂದು ಸಲ ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ನನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ಕುಬೇರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಒದಗಲು, ನಾನು ಕೋಪಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿಬಿಟ್ಟೆನು (೩-೪). ನನ್ನ ಭಯದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ಐಶ್ವರ್ಯಸಮೃದ್ಧವಾದ ತನ್ನ ವಾಸಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಕುಬೇರನು

ಯಸ್ಯ ತತ್ ಪುಷ್ಪಕಂ ನಾನು ವಿನೂನಂ ಕಾಮಗಂ ಶುಭಮ್ |
ನೀರ್ಯಾದೇವಾರ್ಜಿತಂ ಭದ್ರೇ ಯೇನ ಯಾಮಿ ವಿಹಾಯಸಮ್ ||

ಮನು ಸಂಜಾತರೋಷಸ್ಯ ಮುಖಂ ದೃಷ್ಟ್ವೈವ ಮೈಥಿಲಿ |
ಮಹಾರಥಾಃ ಪರಿತ್ರಸ್ತಾಃ ಸುರಾಃ ಶಕ್ತಪುರೋಗಮಾಃ || ೭

ಯತ್ರ ತಿಷ್ಠಾನ್ಮುಹಂ ತತ್ರ ನಾರುತೋ ನಾತಿ ಶಂಕಿತಃ |
ತೀನ್ರಾಂಶುಃ ಶಿಶಿರಾಂಶುಶ್ಚ ಭಯಾತ್ ಸಂಪದ್ಯತೇ ರನಿಃ || ೮

ನಿಷ್ಕಂಪಪತ್ರಾಸ್ತರವೋ ನದ್ಯಶ್ಚ ಸ್ತಿಮಿತೋದಕಾಃ |
ಭನಂತಿ ಯತ್ರ ಯತ್ರಾಹಂ ತಿಷ್ಠಾಮಿ ವಿಚರಾಮಿ ಚ || ೯

ಮನು ಪಾರೇ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ಲಂಕಾ ನಾನು ಪುರೀ ಶುಭಾ |
ಸಂಪೂರ್ಣಾ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಘೋರೈರ್ಯಥೇಂದ್ರಸ್ಯಾನುರಾವತೀ || ೧೦

ಪ್ರಾಕಾರೇಣ ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಾ ಪಾಂಡರೇಣ ವಿರಾಜತಾ |
ಹೇನುಕಕ್ಷ್ಯಾ ಪುರೀ ರಮ್ಯಾ ವೈಡೂರ್ಯಮಯತೋರಣಾ || ೧೧

ಕೈಲಾಸವರ್ವತಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ! ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಕಾಮಗಾಮಿ ಯಾದ ಪುಷ್ಪಕವೆಂಬ ದಿವ್ಯವಿಮಾನವಿತ್ತು. ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ, ಭದ್ರೆ, ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಗಗನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೫-೬). ರೋಷಾವಿಷ್ಟ ನಾದ ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ನಾಕು, ಮೈಥಿಲಿ, ಮಹಾರಥರೆನಿಸಿದ ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು ಹೆದರಿ ನಡುಗಿಹೋಗುತ್ತಾರೆ! (೭). ನಾನು ನಿಂತ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವು ಹೆದಹೆದರುತ್ತ ಬೀಸುತ್ತಾನೆ. ಉಗ್ರಕಿರಣನೆನಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನು ಭೀತಿಯಿಂದ ಶೀತಕಿರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ! ನಾನು ನಿಂತಲ್ಲಿ, ನಾನು ತಿರುಗುವಲ್ಲಿ — ಮರಗಳು ಎಲೆಯನ್ನಾಡಿಸದೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ; ನದಿಗಳು ಹರಿಯುವುದನ್ನು ಗಪ್ಪನೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತವೆ! (೮-೯). ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾದ ನನ್ನ ಲಂಕಾನಗರಿಯು ಸಮುದ್ರದ ಆಚೆಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಘೋರರಾದ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ತುಂಬಿ, ಇಂದ್ರನ ಅಮರಾವತಿಯಂತೆ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆ ನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಶುಭ್ರವಾದ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ವ್ರಾಕಾರ ಉಂಟು. ದಿವ್ಯಭವನಗಳ ಪಡಸಾಲೆ

ಹಸ್ತಶ್ಚರಥಸಂಚಾರಾ ತೂರ್ಯನಾದವಿನಾದಿತಾ |

ಸರ್ವಕಾಲಫಲೈರ್ವೃಷ್ಟೈಃ ಸಂಕುಲೋದ್ಯಾನಶೋಭಿತಾ || ೧೨

ತತ್ರ ತ್ವಂ ವಸತೀ ಸೀತೇ ರಾಜಪುತ್ರಿಯಯಾ ಸಹ |

ನ ಸ್ಮರಿಷ್ಯಸಿ ನಾರೀಣಾಂ ಮಾನುಷೀಣಾಂ ಮನಸ್ವಿನೀ || ೧೩

ಭುಂಜಾನಾ ಮಾನುಷಾನ್ ಭೋಗಾನ್ ದಿವ್ಯಾಂಶ್ಚ ವರವರ್ಣಿನಿ |

ನ ಸ್ಮರಿಷ್ಯಸಿ ರಾಮಸ್ಯ ಮಾನುಷಸ್ಯ ಗತಾಯುಷಃ || ೧೪

ಸ್ಥಾಪಯಿತ್ವಾ ಪ್ರಿಯಂ ಪುತ್ರಂ ರಾಜ್ಯೇ ದಶರಥೇನ ಯಃ |

ಮಂದನೀರ್ಯಃ ಸುತೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಸ್ತತಃ ಪ್ರಸ್ಥಾಪಿತೋ ವನಮ್ ||

ತೇನ ಕಿಂ ಭ್ರಷ್ಟರಾಜ್ಯೇನ ರಾಮೇಣ ಗತಚೇತಸಾ |

ಕರಿಷ್ಯಸಿ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ತಾಪಸೇನ ತಪಸ್ವಿನಾ || ೧೬

ಸರ್ವರಾಕ್ಷಸಭರ್ತಾರಂ ಕಾಮಯ ಸ್ವಯಮಾಗತಮ್ |

ನ ಮನ್ಮಥಶರಾವಿಷ್ಟಂ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ತ್ವಮರ್ಹಸಿ || ೧೭

ಗಳ್ಳಿವ್ರಾ ಸುವರ್ಣಭೂಷಿತವಾಗಿ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ. ವೈಡೂರ್ಯದ ಶೋರಣ ಗಳು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತವೆ (೧೦-೧೧). ನನ್ನ ಲಂಕೆಯು ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥಗಳಿಂದ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತುಂಬಿದೆ. ವಾದ್ಯಘೋಷವು ಮೊಳಗುತ್ತಿರುವುದು. ಉದ್ಯಾನವನ ಗಳ್ಳಿರುವ ವೃಕ್ಷಗಳು ಎಲ್ಲ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೂ ಫಲಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ (೧೨). ಸೀತೆ-ರಾಜಕುಮಾರಿ, ಲಂಕೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನೊಡನಿದ್ದರೆ ಭೋಗದಲ್ಲಿ ನಿರತಳಾಗಿ ಮನುಷ್ಯಪ್ರಿಯರನ್ನೇ ಮರೆತುಬಿಡುವೆ. ಶೋಭನೆ, ಅಲ್ಲಿ ನೀನು ಮಾನುಷ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ದಿವ್ಯಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. ಆಯುಸ್ಸುತೀರಿ ಹೋದ, ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರನಾದ ಈ ರಾಮನು ನಿನ್ನ ನೆನಪಿಗೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ! (೧೩-೧೪). ದಶರಥರಾಜನು ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಪುತ್ರನಾದ ಭರತನನ್ನು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಈತನನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಹಿರಿಯಮಗನಾದರೂ ಕೈಲಾಗದ ಹೇಡಿಯೆಂದು ತಿಳಿದೇ ಕಾಡಿಗೆ ಓಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ! (೧೫). ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಬುದ್ಧಿಗೆಟ್ಟಿರುವ ರಾಮನಿಂದ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನು ? ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ಕೈಲಾಗದೆ ತಪಸ್ಸುಮಾಡಲು ಬಂದಿರುವ ಈ ದರಿದ್ರನನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡುತ್ತೀಯೆ ? (೧೬). ಸಮಸ್ತರಾಕ್ಷಸರಿಗೂ ಅಧೀಶ್ವರನಾದವನು ತಾನಾಗಿ

ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ಹಿ ಮಾಂ ಭೀರು ಪರಿತಾಪಂ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ |
ಚರಣೇನಾಭಿಹತೈವ ಪುರೂರವಸಮುರ್ವಶೀ || ೧೮

ಅಂಗುಲ್ಯಾ ನ ಸನೋ ರಾನೋ ಮನು ಯುದ್ಧೇ ಸ ಮಾನುಷಃ |
ತನ ಭಾಗ್ಯೇನ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತಂ ಭಜಸ್ವ ವರವರ್ಣಿನಿ || ೧೯

ಏವಮುಕ್ತಾ ತು ವೈದೇಹೀ ಕ್ರುದ್ಧಾ ಸಂರಕ್ತಲೋಚನಾ |
ಅಬ್ರವೀತ್ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ರಹಿತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಮ್ || ೨೦

ಕಥಂ ವೈಶ್ರವಣಂ ದೇವಂ ಸರ್ವಭೂತನಮಸ್ಕೃತಮ್ |
ಭ್ರಾತರಂ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯ ತ್ವಮಶುಭಂ ಕರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೨೧

ಅನಶ್ಯಂ ನಿನಶಿಷ್ಯಂತಿ ಸರ್ವೇ ರಾನಣ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಯೇಷಾಂ ತ್ವಂ ಕರ್ಕಶೋ ರಾಜಾ ದುರ್ಬುದ್ಧಿರಜಿತೇಂದ್ರಿಯಃ ||

ಅಪಹೃತ್ಯ ಶಚೀಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಶಕ್ಯಮಿಂದ್ರಸ್ಯ ಜೀವಿತಮ್ |
ನ ಚ ರಾನುಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಂ ಮಾನುಪನೀಯಾಸ್ತಿ ಜೀವಿತಮ್ ||

ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ, ಇವನನ್ನು ವರಿಸು ! ಕಾಮಸಂತಪ್ತನಾದ ಈತನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ನಿನಗೆ ತರವಲ್ಲ. ಸುಂದರಿ, ಹೆದರುವೆಯೇಕೆ ? ನನ್ನನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ, ಆಮೇಲೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಡಬೇಕಾದೀತು. ಊರ್ವಶಿಯು ಪುರೂರವನನ್ನು ಕಾಲಿಂದ ಒದೆದು ವೃಥೆವಟ್ಟಂತಾದೀತು ! (೧೭-೧೮). ಅಲ್ಪಮನುಷ್ಯನಾದ ಆ ರಾಮನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಒಂದು ಬೆರಳಿಗೆ ಸಮನಲ್ಲ ! ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ನಾನು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ! ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೯). ಕ್ರುದ್ಧಳಾದ ವೈದೇಹಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಡದವು. ಜನಸಹಾಯವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತಾನಿದ್ದರೂ ಅವಳು ರಾಕ್ಷಸರಾಜನಿಗೆ ಕಠೋರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಳು (೨೦) : “ ಎಲೈ ರಾನಣ, ಕುಬೇರನು ಸರ್ವಜನವಂದ್ಯನಾದ ದೇವತಾಪುರುಷ. ಅವನನ್ನು ಅಣ್ಣನೆಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು, ಅವನಿಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಬಯಸಿದೆ ? ಕರ್ಕಶನೂ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯೂ ಅಜಿತೇಂದ್ರಿಯನೂ ಆದ ನೀನು ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ರಾಜನೆಂದಮೇಲೆ, ರಾನಣ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನಾಶಹೊಂದುವರು (೨೧-೨೨). ಇಂದ್ರನ ಭಾರ್ಯೆಯಾದ ಶಚೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೂ ಬದುಕಲು

ಜೀವೇಚ್ಚಿರಂ ವಜ್ರಧರಸ್ಯ ಹಸ್ತಾ -

ಚ್ಛಚೀಂ ಪ್ರಧೃಷ್ಯಾಪ್ರತಿರೂಪರೂಪಾಮ್ |

ನ ಮಾದೃಶೀಂ ರಾಕ್ಷಸ ದೂಷಯಿತ್ವಾ

ಪೀತಾಮೃತಸ್ಯಾಪಿ ತನಾಸ್ತಿ ನೋಕ್ಷಃ ||

೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಚತ್ವಾರಿಂಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು, ಆದರೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಭಾರ್ಯೆಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಿನ್ನ ಜೀವ ಉಳಿಯದು (೨೩) ಅಸಾಧಾರಣ ರೂಪವತಿಯಾದ ಶಚಿಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದವನು, ವಜ್ರಧಾರಿಯಾದ ಇಂದ್ರನ ಕೈಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕಿದರೂ ಬದುಕಬಹುದು. ಆದರೆ, ರಾಕ್ಷಸ, ನನ್ನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸಿದರೆ, ನೀನು ಅಮೃತವನ್ನೇ ಕುಡಿದಿದ್ದರೂ ನಿನಗೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ ” ಎಂದಳು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾಪಹರಣಮ್

ಸೀತಾಯಾ ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ದಶಗ್ರೀವಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ |
ಹಸ್ತೇ ಹಸ್ತಂ ಸಮಾಹತ್ಯ ಚಕಾರ ಸುನುಹದ್ವಪುಃ || ೧

ಸ ಮೈಥಿಲೀಂ ಪುನರ್ವಾಕ್ಯಂ ಬಭಾಷೇ ನಾಕ್ಯಕೋವಿದಃ |
ನೋನ್ಮತ್ತಯಾ ಶ್ರುತೌ ಮನೈ ಮನು ವೀರ್ಯಪರಾಕ್ರಮೌ || ೨

ಉದ್ವಹೇಯಂ ಭುಜಾಭ್ಯಾಂ ತು ಮೇದಿನೀನುಂಬರೇ ಸ್ಥಿತಃ |
ಆಪಿಬೇಯಂ ಸಮುದ್ರಂ ಚ ಹನ್ಯಾಂ ಮೃತ್ಯುಂ ರಣೇ ಸ್ಥಿತಃ || ೩

ಅರ್ಕಂ ರುಂಧ್ಯಾಂ ಶರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರ್ನಿರ್ಭಿಂದ್ಯಾಂ ಹಿ ಮಹೀತಲಮ್ |
ಕಾನುರೂಪಿಣಮುನ್ಮತ್ತೇ ಪಶ್ಯ ಮಾಂ ಕಾನುದಂ ಪತಿಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೪೯

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಲಂಕೆಗೆ
ಹೊರಡುವುದು. ಸೀತೆಯ ರೋದನ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜಟಾಯುವನ್ನು
ಕಂಡು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಕೂಗಿ ಹೇಳುವುದು

ಪ್ರತಾವಶಾಲಿಯಾದ ದಶಕಂಠನು ಸೀತೆಯ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ (ಕೋಪಾ
ವೇಶದಿಂದ) ಕೈಬಡಿದನು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾಕಾರವನ್ನು ತಾಳಿದನು.
ವಾಗ್ವಿಶಾರದನಾದ ಆ ರಾವಣನು ಪುನಃ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಕುರಿತು “ಉನ್ಮತ್ತ
ಳಾದ ನೀನು ನನ್ನ ವೀರ್ಯಪರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಅಲಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು
ತೋರುತ್ತದೆ (೧-೨). ಗಗನತಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ನಾನು
ಮೇಲಿತ್ತಬಿಟ್ಟೆನು ! ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಬಾಯಿಂದ ಹೀರಬಿಟ್ಟೆನು ! ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ
ಮೃತ್ಯುವನ್ನೇ ಕೊಂದೆಸೆಯಿಟ್ಟೆನು ! (೩). ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ
ಯೇನು ! ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಈ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪುಡಿಪುಡಿಮಾಡಿಯೇನು !
ಏ ಹುಚ್ಚಿ, ಇಷ್ಟಬಂದ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಬಲ್ಲ ನಾನು ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ
ವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸತಕ್ಕ ಪತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸು ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೪).

ಏನಮುಕ್ತವತಸ್ತಸ್ಯ ರಾವಣಸ್ಯ ಶಿಖಿಪ್ರಭೇ |

ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ಹರಿಪರ್ಯಂತೇ ರಕ್ತೇ ನೇತ್ರೇ ಬಭೂವತುಃ || ೫

ಸದ್ಯಃ ಸೌಮ್ಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಭಿಕ್ಷುರೂಪಂ ಸ ರಾವಣಃ |

ಸ್ವಂ ರೂಪಂ ಕಾಲರೂಪಾಭಂ ಭೇಜೇ ನೈಶ್ರವಣಾನುಜಃ || ೬

ಸಂರಕ್ತನಯನಃ ಶ್ರೀಮಾಂಸ್ತಪ್ತಕಾಂಚನಭೂಷಣಃ |

ಕ್ರೋಧೇನ ಮಹತಾನಿಷ್ಕೋ ನೀಲಜೀಮೂತಸಂನಿಭಃ || ೭

ದಶಾಸ್ಯೋ ನಿಂಶತಿಭುಜೋ ಬಭೂವ ಕ್ಷಣದಾಚರಃ |

ಸ ಪರಿವ್ರಾಜಕಚ್ಛದ್ಮ ಮಹಾಕಾಯೋ ವಿಹಾಯ ತತ್ || ೮

ಪ್ರತಿಪೇದೇ ಸ್ವಕಂ ರೂಪಂ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |

ಸಂರಕ್ತನಯನಃ ಕ್ರೋಧಾಜ್ಜೀಮೂತನಿಚಯಪ್ರಭಃ || ೯

ರಕ್ತಾಂಬರಧರಸ್ತಸ್ಯಾ ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ಮೈಥಿಲೀನ್ಮ |

ಸೀತಾಮುಸಿತಕೇಶಾಂತಾಂ ಭಾಸ್ಕರಸ್ಯ ಪ್ರಭಾಮಿವ || ೧೦

ಹಾಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಕ್ರುದ್ಧನಾದ ರಾವಣನ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳು ಬೆಂಕಿಯಂತಾದವು. ಅವುಗಳ ಅಂಚು ಪಿಂಗಳವರ್ಣವಾಯಿತು. ಸೌಮ್ಯನಾದ ಭಿಕ್ಷುರೂಪವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ, ರಾವಣನು ಕಾಲಯಮನಂತಿದ್ದ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿದನು(೫-೬). ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು, ರಕ್ತನೇತ್ರನೂ ಸುವರ್ಣಾಭರಣ ಭೂಷಿತನೂ ನೀಲಮೇಘದಂತೆ ಕೃಷ್ಣದೇಹನೂ ಆಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದನು. ಆ ನಿಶಾಚರನು ಸಂನ್ಯಾಸಿ ವೇಷವನ್ನು ತೊರೆದು, ಹತ್ತು ತಲೆ, ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೈಗಳುಳ್ಳ ಬೃಹದಾಕಾರವನ್ನು ತಳೆದುನಿಂತನು (೭-೮) ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು ಕೋಪಾವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಕೆಂಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನೋಡುತ್ತ, ಕರಗಿ ಮೇಘಪಂಕ್ತಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತ, ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನಿಂತನು. ರಕ್ತಾಂಬರಧಾರಿಯಾದ ರಾವಣನು ಸ್ತ್ರೀರತ್ನ ವೆನಿಸಿದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತನು. ಕಪ್ಪುಕೂದಲಿನ ಚೆಲುವೆ ಯಾದ ಸೀತೆಯು ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ರೇಷ್ಮೆಯ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಚೆನ್ನದ ಒಡವೆ ಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು (೯-೧೦).

ನಸನಾಭರಣೋಪೇತಾಂ ಮೈಥಿಲೀಂ ರಾನಣೋಽಬ್ರವೀತ್ |
ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಖ್ಯಾತಂ ಯದಿ ಭರ್ತಾರಮಿಚ್ಛಸಿ || ೧೧

ಮಾಮಾಶ್ರಯ ವರಾರೋಹೇ ತನಾಹಂ ಸದೃಶಃ ಪತಿಃ |
ಮಾಂ ಭಜಸ್ವ ಚಿರಾಯ ತ್ವನುಹಂ ಶ್ಲಾಘ್ಯಃ ಪತಿಸ್ತವ || ೧೨

ನೈವ ಚಾಹಂ ಕ್ವಚಿದ್ಭದ್ರೇ ಕರಿಷ್ಯೇ ತವ ವಿಪ್ರಿಯಮ್ |
ತೃಜ್ಯತಾಂ ಮಾನುಷೋ ಭಾವೋ ನುಯಿ ಭಾವಃ ಪ್ರಣೀಯತಾಮ್

ರಾಜ್ಯಾಚ್ಚ ತಮಸಿದ್ಧಾರ್ಥಂ ರಾಮಂ ಪರಿಮಿತಾಯುಷಮ್ |
ಕೈರ್ಗುಣೈರನುರಕ್ತಾಸಿ ಮೂಢೇ ಪಂಡಿತಮಾನಿನಿ || ೧೪

ಯಃ ಸ್ತ್ರಿಯಾ ವಚನಾದ್ರಾಜ್ಯಂ ವಿಹಾಯ ಸಸುಹೃಜ್ಞನಮ್ |
ಅಸ್ಮಿನ್ ವ್ಯಾಲಾನುಚರಿತೇ ವನೇ ವಸತಿ ದುರ್ಮತಿಃ || ೧೫

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಮೈಥಿಲೀಂ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಾರ್ಹಾಂ ಪ್ರಿಯನಾದಿನೀಮ್ |
ಅಭಿಗಮ್ಯ ಸುದುಷ್ಟಾತ್ಮಾ ರಾಕ್ಷಸಃ ಕಾಮಮೋಹಿತಃ || ೧೬

(ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಅಡ್ಡಗಟ್ಟುವ ಮೇಘದಂತಿದ್ದ) ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ಕುರಿತು “ಸುಂದರಿ, ನಿನಗೆ ಲೋಕತ್ರಯವಿಖ್ಯಾತನಾದ ಗಂಡನು ಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೆ ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸು. ನಾನೇ ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಪತಿ. ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸು. ನಿನಗೆ ನಾನೇ ಪ್ರಶಸ್ತನಾದ ವತಿಯೆಂದು ತಿಳಿ (೧೧-೧೨). ಭದ್ರೆ, ನಿನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನೆಂದಿಗೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ನ್ನೇಹವನ್ನು ಆಚೆಗೆ ತಳ್ಳು. ನನ್ನ ಸ್ನೇಹವು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯಲಿ! (೧೩). ಆಸೆ ಕೈಗೂಡದೆ ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಅಲ್ಪಜೀವಿಯಾಗಿರುವ ರಾಮನನ್ನು ಯಾವ ಗುಣಗಳಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! ಅಯ್ಯೋ ಮೂಢಾತ್ಮಕೆ, ಬಹಳ ಬಲ್ಲಿಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯಲ್ಲ! (೧೪). ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಳೆಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಬಂಧುಬಳಗವನ್ನೂ ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ಆ ರಾಮನು ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾನಲ್ಲ! ವನ್ಯಜಂತುಗಳು ಅಲೆಯುವ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿಯು ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾನಲ್ಲ!” ಎಂದನು (೧೫). ಪ್ರಿಯವದೆಯೂ

ಜಗ್ರಾಹ ರಾವಣಃ ಸೀತಾಂ ಬುಧಃ ಖೇ ರೋಹಿಣೀಮಿವ |
ನಾಮೇನ ಸೀತಾಂ ಪದ್ಮಾಕ್ಷೀಂ ಮೂರ್ಧಜೇಷು ಕರೇಣ ಸಃ || ೧೭

ಊರ್ವೋಸ್ತು ದಕ್ಷಿಣೇನೈವ ಪರಿಜಗ್ರಾಹ ಪಾಣಿನಾ |
ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮೃತ್ಯುಸಂಕಾಶಂ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಷ್ಟ್ರಂ ಮಹಾಭುಜಮ್ ||

ಪ್ರಾದ್ರವನ್ ಗಿರಿಸಂಕಾಶಂ ಭಯಾರ್ತಾ ವನದೇವತಾಃ |
ಸ ಚ ಮಾಯಾನುಯೋ ದಿವ್ಯಃ ಖರಯುಕ್ತಃ ಖರಸ್ವನಃ || ೧೯

ಪ್ರತ್ಯದೃಶ್ಯತ ಹೇನಾಂಗೋ ರಾವಣಸ್ಯ ಮಹಾರಥಃ |
ತತಸ್ತಾಂ ಪರುಷೈರ್ವಾಕ್ಯೈರ್ಭರ್ತ್ಸಯನ್ ಸ ಮಹಾಸ್ವನಃ || ೨೦

ಅಂಕೇನಾದಾಯ ವೈದೇಹೀಂ ರಥನಾರೋಪಯತ್ತದಾ |
ಸಾ ಗೃಹೀತಾ ವಿಚುಕ್ರೋಶ ರಾವಣೇನ ಯಶಸ್ವಿನೀ || ೨೧

ಪ್ರಿಯವಚನಾರ್ಹಳೂ ಆದ ಮೈಥಿಲಿಗೆ ಕಾಮನೋಹಿತನಾದ ಆ ದುಷ್ಟ ರಾಕ್ಷಸನು ಇಂಥ ಕರ್ಕಶವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಮುಂದೆ ಬಂದು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬುಧನು ರೋಹಿಣಿಯನ್ನು ತುಡುಕುವಂತೆ,* ಪದ್ಮನೇತ್ರಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ತುಡುಕಿದನು. ಅವಳ ಕೇಶಪಾಶವನ್ನು ಎಡಗೈಯಿಂದ ಹಿಡಿದನು (೧೬-೧೭). ಬಲಗೈಯಿಂದ ಅವಳ ತೊಡೆಗಳ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮಹಾಭುಜನಾದ ರಾವಣನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಕಿರಿದಿರಲು, ಮೃತ್ಯುವಿನಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದನು. ವನದೇವತೆಗಳು ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕಿಗೆ ಓಡಿಹೋದರು (೧೮-೧೯) ಆಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಖರ ಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ್ದ ರಾವಣನ ಮಾಯಾನುಯವಾದ ಸುವರ್ಣ ರಥವು ಕಿರೈಂದು ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತ ಬಂದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ರಾವಣನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಕೆಟ್ಟ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಗದರಿಸುತ್ತ, ಗರ್ಜಿಸುತ್ತ, ಅವಳ ಹಿಂಭಾಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೊತ್ತು ರಥದೊಳಗೆ ಹೇರಿದನು. ಆ ಯಶಸ್ವಿನಿಯು 'ಹೋ' ಎಂದು ಅರಚು

* ಇದು ಅಭೂತೋಪಮಾ ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರ. ಬುಧನ ತಂದೆ ಚಂದ್ರ. ಚಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿ ರೋಹಿಣಿ. ಬುಧನಿಗೆ ರೋಹಿಣಿ ತಾಯಿಗೆ ಸಮಾನಳು. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಣಕಿ ಪಂತಹ ಸಾಪಕಾರ್ಯವಿಧಿ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ರಾಮೇತಿ ಸೀತಾ ದುಃಖಾರ್ತಾ ರಾಮಂ ದೂರಗತಂ ವನೇ |
ತಾನುಕಾನಾಂ ಸ ಕಾಮಾರ್ತಃ ಪನ್ನಗೇಂದ್ರವಧೂಮಿನಃ || ೨೨

ವಿನೇಷ್ಯಮಾನಾನಾದಾಯ ಉತ್ಪಸಾತಾಥ ರಾವಣಃ |
ತತಃ ಸಾ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೇಣ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾ ವಿಹಾಯಸಾ || ೨೩

ಭೃಶಂ ಚುಕ್ರೋಶ ಮತ್ತೇನ ಭ್ರಾಂತಚಿತ್ತಾ ಯಥಾತುರಾ |
ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಹಾಬಾಹೋ ಗುರುಚಿತ್ತಪ್ರಸಾದಕ || ೨೪

ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಂ ನ ಜಾನೀಷೇ ರಕ್ಷಸಾ ಮಾಮನುಷೀಣಾ |
ಜೀವಿತಂ ಸುಖಮುರ್ಧಾಂಶ್ಚ ಧರ್ಮಹೇತೋಃ ಪರಿತ್ಯಜನ್ || ೨೫

ಹ್ರಿಯಮಾಣಾನುಧರ್ಮೇಣ ಮಾಂ ರಾಘವ ನ ಪಶ್ಯಸಿ |
ನನು ನಾಮಾವಿನೀತಾನಾಂ ವಿನೀತಾಸಿ ಪರಂತಪ || ೨೬

ಕಥನೇನಂವಿಧಂ ಸಾಪಂ ನ ತ್ವಂ ಶಾಧಿ ಹಿ ರಾವಣಮ್ |
ನ ತು ಸದ್ಯೋಽವಿನೀತಸ್ಯ ದೃಶ್ಯತೇ ಕರ್ಮಣಃ ಫಲಮ್ || ೨೭

ತ್ತಿದ್ದಳು (೨೦-೨೧). ಸೀತೆಯು ದುಃಖಾರ್ತಳಾಗಿ 'ರಾಮಾ! ರಾಮಾ!' ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ದೂರ ಹೋಗಿದ್ದನು. ನಿಷ್ಕಾಮಳಾದ ಸೀತೆಯು ಹೆಣ್ಣು ಸರ್ಪದಂತೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರಲು, ಕಾಮಾರ್ತನಾದ ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಗಗನಮಾರ್ಗವನ್ನಡರಿದನು (೨೨). ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಆಕಾಶ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರಲು, ಅವಳು ಶೋಕವಿಹ್ವಲಳಾಗಿ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದವಳಂತೆ ವ್ರಜ್ಞತಸ್ಪಿದವಳಂತೆ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಹಲುಬಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡಳು: "ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ! ಮಹಾಬಾಹು! ಅಣ್ಣನ ಅಭಿಮತದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡೆ ನೀನು! (೨೩-೨೪). ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ವೈರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ? ರಾಘವ, ಧರ್ಮರಕ್ಷಣಿಗಾಗಿ ಧನ, ಸುಖ, ಜೀವಿತಗಳನ್ನೇ ಮುಡಿವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದವನು ನೀನು. ಇಷ್ಟು ಅಧರ್ಮದಿಂದ ಇವನು ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುವುದು ನಿನಗೆ ಕಾಣಿಸದೆ? ವೀರಾಗ್ರಣಿ, ನೀನು ದುಷ್ಟರನ್ನು ದಂಡಿಸಿ ತಿದ್ದತಕ್ಕವನಲ್ಲವೇ? (೨೫-೨೬). ಇಂಥ ವಾಪಿಯಾದ ರಾವಣನನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೆ

ಕಾಲೋಽಪ್ಯಂಗೀಭವತ್ಯತ್ರ ಸಸ್ಯಾನಾಮಿವ ಪಕ್ತಯೇ |

ಸ ಕರ್ಮ ಕೃತವಾನೇತತ್ ಕಾಲೋಪಹತಚೇತನಃ || ೨೮

ಜೀನಿತಾಂತಕರಂ ಘೋರಂ ರಾಮಾದ್ವ್ಯಸನಮಾಪ್ನುಹಿ |

ಹಂತೇದಾನೀಂ ಸಕಾಮಾಸ್ತು ಕೈಕೇಯೀ ಸಹ ಬಾಂಧವೈಃ || ೨೯

ಹ್ರಿಯೇ ಯದ್ಧರ್ಮಕಾಮಸ್ಯ ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಯಶಸ್ವಿನಃ |

ಆನುಂತ್ರಯೇ ಜನಸ್ಥಾನೇ ಕರ್ಣಿಕಾರಾನ್ ಸುಪುಷ್ಪಿತಾನ್ || ೩೦

ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಾಮಾಯ ಶಂಸತ್ಸಂ ಸೀತಾಂ ಹರತಿ ರಾವಣಃ |

ಮಾಲ್ಯವಂತಂ ಶಿಖರಿಣಂ ವಂದೇ ಪ್ರಸ್ರವಣಂ ಗಿರಿಮ್ || ೩೧

ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಾಮಾಯ ಶಂಸತ್ಸಂ ಸೀತಾಂ ಹರತಿ ರಾವಣಃ |

ಹಂಸಕಾರಂಡವಾಕೀರ್ಣಾಂ ವಂದೇ ಗೋದಾವರೀಂ ನದೀಮ್ || ೩೨

ಶಿಕ್ಷಿಸದೆ ಇದ್ದೀಯೆ? ಕೆಟ್ಟ ಜನರ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಫಲವು ಕೂಡಲೇ ದೊರೆ ಯುವುದಿಲ್ಲ! ಫಲ ದೊರೆಯಲು ಕಾಲವೂ ಒದಗಿ ಬರಬೇಕು. ಸಸಿಯು ಮೈರು ಕೊಡಲು ಕೆಲವು ಕಾಲ ಬೇಕು. ಎಲೇ ರಾಕ್ಷಸ, ನಿನಗೆ ಕೇಡುಗಾಲ ಬಂದು ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಬಡಿದದ್ದರಿಂದ ಈ ದುಷ್ಟತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ! (೨೭-೨೮). ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ನಿನಗೆ ವ್ರಾಣಾಂತಕವಾದ ಘೋರ ವಿಪತ್ತು ಬರಲಿ! ಅಯ್ಯೋ! ಈಗ ಕೈಕೇಯಿ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಸಂದಿತೆಂದು ಬಂಧುಬಳಗದೊಡನೆ ನಲಿದಾಳು! ಧರ್ಮವನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದವನು ಶ್ರೀರಾಮ. ಅವನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ನನ್ನನ್ನೂ ಇವನು ಎಳೆದೊಯ್ಯುವಂತಾಯಿತಲ್ಲ! ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪುಷ್ಪಿತಕರ್ಣಿಕಾರವೃಕ್ಷಗಳೇ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ (೨೯-೩೦): ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬೇಗ ಹೇಳಿರಿ! ಹೂಮಾಲೆಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ಸುಂದರಶಿಖರಶಾಲಿಯಾದ ಪ್ರಸ್ರವಣಗಿರಿಯನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ ಗಿರಿರಾಜ, ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬೇಗ ಹೇಳು! ಹಂಸಕಾರಂಡವಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗೋದಾವರೀನದಿಯೇ, ನಿನಗೆ ಕೈಮುಗಿಯುತ್ತೇನೆ (೩೧-೩೨).

ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ರಾನಾಯ ಶಂಸ ತ್ವಂ ಸೀತಾಂ ಹರತಿ ರಾವಣಃ |

ದೈವತಾನಿ ಚ ಯಾನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ವನೇ ವಿವಿಧಪಾದಪೇ || ೩೩

ನಮಸ್ಕರೋಮ್ಯಹಂ ತೇಭ್ಯೋ ಭರ್ತುಃ ಶಂಸತ ಮಾಂ ಹೃತಾಮ್ |

ಯಾನಿ ಕಾನಿಚಿದಪ್ಯತ್ರ ಸತ್ತ್ವಾನಿ ನಿವಸಂತ್ಯತ || ೩೪

ಸರ್ವಾಣಿ ಶರಣಂ ಯಾಮಿ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಣಾನಪಿ |

ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ಭರ್ತುಃ ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋಽಪಿ
ಗರೀಯಸೀಮ್ || ೩೫

ನಿವಶಾಪಹೃತಾ ಸೀತಾ ರಾವಣೇನೇತಿ ಶಂಸತ |

ವಿದಿತ್ವಾ ಮಾಂ ಮಹಾಬಾಹುರಮುತ್ರಾಪಿ ಮಹಾಬಲಃ || ೩೬

ಅನೇಷ್ಯತಿ ಪರಾಕ್ರಮ್ಯ ವೈವಸ್ವತಹೃತಾಮಪಿ |

ಸಾ ತದಾ ಕರುಣಾ ವಾಚೋ ನಿಲಪಂತೀ ಸುದುಃಖಿತಾ || ೩೭

ವನಸ್ಪತಿಗತಂ ಗೃಧ್ರಂ ದದರ್ಶಾಯತಲೋಚನಾ |

ಸಾ ತಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಸುಶ್ರೋಣೇ ರಾವಣಸ್ಯ ವಶಂ ಗತಾ || ೩೮

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬೇಗ ಹೇಳು ! ಈ ವನದ ವಿವಿಧವೃಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಒಯ್ದನೆಂದು ನೀವು ನನ್ನ ಪತಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ ! (೩೩-೩೪). ಇಲ್ಲಿರುವ ನಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ-ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ವತಿಯು ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂದು ನನ್ನ ಪತಿಗೆ ಹೇಳಿರಿ ! ಪರಾಧೀನಳಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳಿರಿ ! (೩೫-೩೬) ನಾನು ಲೋಕಾಂತರ ದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದರೆ ಮಹಾಬಲನಾದ ಆ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವನು. ಯಮನು ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ದರೂ ಶ್ರೀರಾಮನು ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತರುವನು * ಎಂದು ಹಲುವಿದಳು. ಅತಿದುಃಖದಿಂದ ಕರುಣಾಪೂರ್ಣವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಹಂಬಲಿಸಿದಳು (೩೭). ರಾವಣನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಗೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮರದಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಒಂದು

ಸಮಾಕ್ರಂದದ್ಭಯಪರಾ ದುಃಖೋಪಹತಯಾ ಗಿರಾ |
ಜಟಾಯೋ ಪಶ್ಯ ಮಾನಾರ್ಯ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾನುನಾಥನತ್ ||

ಅನೇನ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೇಣಾಕರುಣಂ ಪಾಪಕರ್ಮಣಾ |
ನೈಷ ವಾರಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಸ್ತನ ಕ್ರೂರೋ ನಿಶಾಚರಃ || ೪೦

ಸತ್ತ್ವನಾನ್ ಜಿತಕಾಶೀ ಚ ಸಾಯುಧಶ್ಚೈವ ದುರ್ಮತಿಃ |
ರಾಮಾಯ ತು ಯಥಾತತ್ತ್ವಂ ಜಟಾಯೋ ಹರಣಂ ನುನು || ೪೧

ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಯ ಚ ತತ್ ಸರ್ವಮಾಖ್ಯಾತವ್ಯಮಶೇಷತಃ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಗೃಧ್ರವು ಕಾಣಿಸಿತು. ಆ ಸುಂದರಿಯು ಕಣ್ಣುರಳಿಸಿ ಅದನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ ದುಃಖದಿಂದ ಬಿಕ್ಕುತ್ತ “ಅಸ್ವ-ಜಟಾಯು, ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡು ! ಅನಾಥಿ ಯಾದ ನನ್ನನ್ನು ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೩೮-೩೯). ಈ ಪಾಪಿಯು ನಿಷ್ಕರುಣೆಯಿಂದ ಅಪಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕ್ರೂರಾತ್ಮನನ್ನು ತಡೆಯಲು ನಿನ್ನಿಂದಾಗಲಾರದು (೪೦). ಈ ದುಷ್ಟನು ಬಲಾಢ್ಯ ; ವಿಜಯಶಾಲಿ ; ಆಯುಧ ಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಜಟಾಯು, ನನ್ನ ಅಪಹಾರದ ಸುದ್ದಿಯೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸು. ಈ ವೃತ್ತಾಂತವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ತಿಳಿಸು ” ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದಳು (೪೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಟಾಯುರಭಿಯೋಗಃ

ತಂ ಶಬ್ದಮವಸುಪ್ತಸ್ತು ಜಟಾಯುರಥ ಶುಶ್ರುವೇ |
ನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ರಾವಣಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವೈದೇಹೀಂ ಚ ದದರ್ಶ ಸಃ || ೧

ತತಃ ಪರ್ವತಕೂಟಾಭಸ್ತಿಕ್ಷ್ಣ ತುಂಡಃ ಖಗೋತ್ತಮಃ |
ನನಸ್ಪತಿಗತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಶುಭಾಂ ಗಿರಮ್ || ೨

ದಶಗ್ರೀವ ಸ್ಥಿತೋ ಧರ್ಮೇ ಪುರಾಣೇ ಸತ್ಯಸಂಶ್ರಯಃ |
ಭ್ರಾತೃತ್ವಂ ನಿಂದಿತಂ ಕರ್ಮ ಕರ್ತುಂ ನಾರ್ಹಸಿ ಸಾಂಪ್ರತಮ್ || ೩

ಜಟಾಯುರ್ನಾಮ ನಾಮ್ನಾಹಂ ಗೃಧ್ರರಾಜೋ ಮಹಾಬಲಃ |
ರಾಜಾ ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಮಹೇಂದ್ರವರುಣೋಪಮಃ || ೪

ಸರ್ಗ ೫೦

ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ರಾವಣನು ಕೇಳದಿರಲು
ಜಟಾಯುವು ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ಧನಾಗುವುದು

ನಿದ್ದೆಯ ಜೋಮಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಸೀತೆಯ ಆಕ್ರಂದನಶಬ್ದವು
ಕೇಳಿಸಿತು. ತಟಕ್ಕನೆ ಅವನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಲು, ರಾವಣನೂ ವೈದೇಹಿಯೂ
ಗೋಚರಿಸಿದರು. ಪರ್ವತಶಿಖರದಂತಿದ್ದ ಆ ವಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನ ಕೊಕ್ಕು ತೀಕ್ಷ್ಣ
ವಾಗಿತ್ತು. ಆತನು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೇ ರಾವಣನನ್ನುದ್ದೇಶಿಸಿ ಹಿತವಚನವನ್ನು
ಹೇಳಿದನು (೧-೨). “ರಾವಣ, ನೀನು ಸನಾತನಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ
ಇದ್ದವನು. ಸತ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿದವನು.* ಹೀಗಿರಲು, ತಮ್ಮ, ಈಗ ನೀನು
ಈ ದುಷ್ಕೃತ್ಯವನ್ನೆಸಗುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ! (೩). ನಾನು ಜಟಾಯುವೆಂಬ
ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಗೃಧ್ರರಾಜ. ದಶರಥಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಕಲಜನರಿಗೂ

* ‘ . . ಸ್ಥಿತೋ ಧರ್ಮೇ ಪುರಾಣೇ ಸತ್ಯಸಂಶ್ರಯಃ ’ ಎಂಬುದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಕಾರರು ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿ ‘ ನಾನು ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ, ಸತ್ಯಸಂಧ ’ ಎಂದು ಜಟಾಯುವು
ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಲೋಕಾನಾಂ ಚ ಹಿತೇ ಯುಕ್ತೋ ರಾನೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |

ತಸ್ಯೈಷಾ ಲೋಕನಾಥಸ್ಯ ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಯಶಸ್ವಿನೀ || ೫

ಸೀತಾ ನಾನು ನರಾರೋಹಾ ಯಾಂ ತ್ವಂ ಹರ್ತುಮಿಹೇಚ್ಛಸಿ |

ಕಥಂ ರಾಜಾ ಸ್ಥಿತೋ ಧರ್ಮೇ ಪರದಾರಾನ್ ಪರಾಮೃಶೇತ್ || ೬

ರಕ್ಷಣೀಯಾ ವಿಶೇಷೇಣ ರಾಜದಾರಾ ಮಹಾಬಲ |

ನಿವರ್ತಯ ಮತಿಂ ನೀಚಾಂ ಪರದಾರಾಭಿನುಶ್ಚನಾತ್ || ೭

ನ ತತ್ ಸಮಾಚರೇದ್ಧೀರೋ ಯತ್ ಪರೋಃಸ್ಯ ವಿಗರ್ಹಯೇತ್ |

ಯಥಾತ್ಮನಸ್ತಥಾನ್ಯೇಷಾಂ ದಾರಾ ರಕ್ಷಾ ವಿಪಶ್ಚಿತಾ || ೮

ಧರ್ಮನುರ್ಧಂ ಚ ಕಾಮಂ ಚ ಶಿಷ್ಟಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರೇಷ್ಟನಾಗತಮ್ |

ನ್ಯನಸ್ಯಂತ್ಯನು ರಾಜಾನಂ ಪಾಲಸ್ಯಕುಲನಂದನ || ೯

ರಾಜಾ ಧರ್ಮಶ್ಚ ಕಾಮಶ್ಚ ದ್ರವ್ಯಾಣಾಂ ಚೋತ್ತಮೋ ನಿಧಿಃ |

ಧರ್ಮಃ ಶುಭಂ ವಾ ಪಾಪಂ ವಾ ರಾಜಮೂಲಂ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ೧೦

ಅಧಿಪತಿ. ದೇವೇಂದ್ರನಿಗೂ ವರುಣನಿಗೂ ಸಮಾನನಾದವನು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರತಕ್ಕವನು. ನೀನು ಅವಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಈ ತರುಣಿಯು ಆ ಲೋಕನಾಥನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ (೪-೫). ಸೀತೆಯೆಂದು ಈಕೆಯ ಹೆಸರು. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠನಾದ ರಾಜನು ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಮುಟ್ಟಬಹುದೆ? ಅದ ರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ರಾಜನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ನೀನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕೇಣಕುವ ಈ ಕೆಟ್ಟಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ತೊರೆದುಬಿಡು! (೬-೭). ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನಿಂದಿಸಬಹುದಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿವೇಕಿಯು ಮಾಡ ಬಾರದು. ಪ್ರಾಜ್ಞನಾದವನು ತನ್ನಂತೆಯೇ ಇನ್ನೊಬ್ಬರೂ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯರ ಮಾನವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬೇಕು (೮). ರಾವಣ, ಪುಲಸ್ತ್ಯನ ಶ್ರೇಷ್ಠಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು ನೀನು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯದ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕಾಮವನ್ನಾಗಲಿ ಶಿಷ್ಟರಾದವರು ರಾಜನ ಆಚಾರವನ್ನು ಕಂಡು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ (೯). ರಾಜನೇ ಧರ್ಮಕಾಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರವರ್ತಕ. ರಾಜನೇ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿಧಿ. ಧರ್ಮವಾಗಲಿ, ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ, ಕೆಟ್ಟದಾಗಲಿ—

ಪಾಪಸ್ವಭಾವಶ್ಚ ಪಲಃ ಕಥಂ ತ್ವಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ವರ |
 ಐಶ್ವರ್ಯಮಭಿಸಂಪ್ರಾಪ್ತೋ ವಿನಾನಮಿವ ದುಷ್ಕೃತಿಃ || ೧೧
 ಕಾಮಂ ಸ್ವಭಾವೋ ಯೋ ಯಸ್ಯ ನ ಶಕ್ಯಃ ಪರಿನಾರ್ಜಿತುಮ್ |
 ನ ಹಿ ದುಷ್ಟಾತ್ಮನಾನಾರ್ಯಮಾವಸತ್ಯಾಲಯೇ ಚಿರಮ್ || ೧೨
 ವಿಷಯೇ ನಾ ಪುರೇ ನಾ ತೇ ಯದಾ ರಾನೋ ಮಹಾಬಲಃ |
 ನಾಪರಾಧ್ಯತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಕಥಂ ತಸ್ಯಾಪರಾಧ್ಯಸಿ || ೧೩
 ಯದಿ ಶೂರ್ಪಣಖಾಹೇತೋರ್ಜನಸ್ಥಾನಗತಃ ಖರಃ |
 ಅತಿನೃತ್ನೋ ಹತಃ ಪೂರ್ವಂ ರಾಮೇಣಾಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ್ಮಣಾ || ೧೪
 ಅತ್ರ ಬ್ರೂಹಿ ಯಥಾತತ್ತ್ವಂ ಕೋ ರಾಮಸ್ಯ ನೃತಿಕ್ರಮಃ |
 ಯಸ್ಯ ತ್ವಂ ಲೋಕನಾಥಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಂ ಹೃತ್ವಾ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೧೫
 ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವಿಸೃಜ ವೈದೇಹೀಂ ಮಾ ತ್ವಾ ಘೋರೇಣ ಚಕ್ಷುಷಾ |
 ದಹೇದ್ವಹನಭೂತೇನ ವೃತ್ರಮಿಂದ್ರಾಶನಿಯಥಾ || ೧೬

ರಾಜನ ಪ್ರಜೋದನೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ (೧೦). ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರ, ಇಂಥ ಪಾಪಬುದ್ಧಿಯೂ ಚಾಪಲ್ಯವೂ ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಅಂಟಿತು ? ನಿನಗೆ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿವತ್ಯವು ದೊರಕಿದ್ದು, ವಾಸಿಗೆ ದೇವಲೋಕಗಾಮಿಯಾದ ವಿನಾನವು ದೊರಕಿದಂತೆ ಅಚ್ಚ ರಿಯೇ ಸರಿ ! (೧೧). ಯಾವನಿಗೆ ಯಾವುದು ಸಹಜಗುಣವೋ ಅದನ್ನು ಸರಿ ವರ್ತಿಸಲು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದುಷ್ಟರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಬುದ್ಧಿವಾದ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿಲ್ಲದು. ಧರ್ಮಾತ್ಮನೂ ಬಲಾಧ್ಯನೂ ಅದ ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಿನ್ನ ನಗರದಲ್ಲಾಗಲಿ ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀನು ಅವನಿಗೆ ಅಪರಾಧವೆನಗಲು ನಿಮಿತ್ತವಾದರೂ ಏನು ? (೧೨-೧೩). ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಖರನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಗೋಸ್ಕರ ಉದ್ವಂಧನಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೆ ಹೋದಾಗ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಈ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ತಪ್ಪೇನಿಡೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನೀನೇ ದಿಟವಾಗಿ ಹೇಳು. ಆ ಲೋಕನಾಥನ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆಯಲ್ಲ ! (೧೪-೧೫). ರಾವಣ, ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು ! ಶ್ರೀರಾಮನ

ಸರ್ಪನಾಶೀವಿಷಂ ಬದ್ಧಾನ್ವಾ ವಸ್ರಾಂತೇ ನಾವಬುಧ್ಯಸೇ |
ಗ್ರೀನಾಯಾಂ ಪ್ರತಿಮುಕ್ತಂ ಚ ಕಾಲಪಾಶಂ ನ ಪಶ್ಯಸಿ || ೧೭

ಸ ಭಾರಃ ಸೌಮ್ಯ ಭರ್ತವ್ಯೋ ಯೋ ನರಂ ನಾವಸಾದಯೇತ್ |
ತದನ್ನನುಪಿ ಭೋಕ್ತವ್ಯಂ ಜೀರ್ಯತೇ ಯದನಾನುಯವತ್ || ೧೮

ಯತ್ ಕೃತ್ವಾ ನ ಭವೇದ್ಧರ್ಮೋ ನ ಕೀರ್ತಿನಃ ಯಶೋ ಭುವಿ |
ಶರೀರಸ್ಯ ಭವೇತ್ ಖೇದಃ ಕಸ್ತತ್ ಕರ್ಮ ಸಮಾಚರೇತ್ || ೧೯

ಷಷ್ಟಿರ್ನರ್ಷಸಹಸ್ರಾಣಿ ನುನು ಜಾತಸ್ಯ ರಾವಣ |
ಪಿತೃಪೃತಾನುಹಂ ರಾಜ್ಯಂ ಯಥಾವದನುತಿಷ್ಠತಃ || ೨೦

ವೃದ್ಧೋಹಂ ತ್ವಂ ಯುನಾ ಧನ್ವೀ ಸಶರಃ ಕವಚೀ ರಥೀ |
ತಥಾಸ್ಯಾದಾಯ ವೈದೇಹೀಂ ಕುಶಲೀ ನ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೨೧

ಘೋರನೇತ್ರವು ಬೆಂಕಿಯಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಿತು ! ಇಂದ್ರನ
ವಜ್ರಾಯುಧವು ವೃತ್ರನನ್ನು ಕೊಂದಂತೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೊಂದು ಎಸೆದೀತು ! (೧೬).
ವಿಷಸರ್ಪವನ್ನು ಸೆರಗಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವೆಯೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೃತ್ಯು
ಪಾಶವು ನಿನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಬಿಗಿದಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ರಾವಣ, ಹೊರ
ಬಹುದಾದ ಭಾರವನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಹೊರಬೇಕು ತಾನು ಕುಸಿದುಹೋಗು
ವಂಥ ಭಾರವನ್ನು ಹೊರಬಾರದು. ಯಾವುದು ರೋಗವನ್ನು ತರದೆ ಸುಲಭ
ವಾಗಿ ಜೀರ್ಣವಾಗುವುದೋ ಅಂಥ ಅನ್ನವನ್ನು ಊಟಮಾಡಬೇಕು (೧೭-೧೮).
ಯಾವುದನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಕೀರ್ತಿಯಿಲ್ಲವೋ, ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸ
ರಿಲ್ಲವೋ, ದೇಹಕ್ಕೆ ಆಯಾಸಮಾತ್ರ ಆಗುವುದೋ, ಅಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು
ಯಾವನು ಮಾಡಿಯಾನು ? (೧೯). ರಾವಣ, ನಾನು ಜನಿಸಿ ಅರುವತ್ತು
ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಾದವು. ಪಿತೃಪಿತಾಮಹಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದ ಪಕ್ಷಿರಾಜ್ಯ
ವನ್ನು ಕ್ರಮವರಿತು ಪಾಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ವೃದ್ಧ ; ನೀನು ಯುವಕ. ಧನ
ಬಾರ್ಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಕವಚವನ್ನು ತೊಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ. ರಥವಿದೆ. ಆದರೂ
ನೀನು ವೈದೇಹಿಯೊಡನೆ ಕ್ಷೇಮದಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಡಲಾರೆ ! (೨೦-೨೧).

ನ ಶಕ್ತಸ್ತ್ವಂ ಬಲಾದ್ಧರ್ತುಂ ವೈದೇಹೀಂ ಮನು ಪಶ್ಯತಃ |
ಹೇತುಭಿರ್ನ್ಯಾಯಸಂಯುಕ್ತ್ಯೈರ್ಧುನಾಂ ವೇದಶ್ರುತೀನಿವ || ೨೨

ಯುಧ್ಯಸ್ವ ಯದಿ ಶೂರೋಽಸಿ ಮುಹೂರ್ತಂ ತಿಷ್ಠ ರಾವಣ |
ಶಯಿಷ್ಯಸೇ ಹತೋ ಭೂಮೌ ಯಥಾ ಪೂರ್ವಂ ಖರಸ್ತಥಾ || ೨೩

ಅಸಕ್ಯತ್ ಸಂಯುಗೇ ಯೇನ ನಿಹತಾ ದೈತ್ಯದಾನವಾಃ |
ನಚಿರಾಚ್ಚೀರವಾಸಾಸ್ತಾಂ ರಾಮೋ ಯುಧಿ ವಧಿಷ್ಯತಿ || ೨೪

ಕಿಂ ನು ಶಕ್ಯಂ ಮಯಾ ಕರ್ತುಂ ಗತೌ ದೂರಂ ನೃಪಾತ್ಮಜೌ |
ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ತ್ವಂ ನಶ್ಯಸೇ ನೀಚ ತಯೋರ್ಭಿತೋ ನ ಸಂಶಯಃ || ೨೫

ನ ಹಿ ಮೇ ಜೀವನಾನಸ್ಯ ನಯಿಷ್ಯಸಿ ಶುಭಾಮಿನಾಮ್ |
ಸೀತಾಂ ಕಮಲಪತ್ರಾಕ್ಷೀಂ ರಾಮಸ್ಯ ಮಹಿಷೀಂ ಪ್ರಿಯಾಮ್ || ೨೬

ಅನಶ್ಯಂ ತು ಮಯಾ ಕಾರ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಂ ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ಜೀವಿತೇನಾಪಿ ರಾಮಸ್ಯ ತಥಾ ದಶರಥಸ್ಯ ಚ || ೨೭

ಶಶ್ವತವಾದ ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ನೈಯಾಯಿಕರ ಹೇತುವಾದಗಳಿಂದ ಅರ್ಥಾಂತರ
ಗೊಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿ ವೈದೇಹಿಯನ್ನು
ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಒಯ್ಯಲು ನಿನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ (೨೨). ನೀನು ಶೂರನಾದರೆ
(ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ) ಯುದ್ಧ ಮಾಡು! ರಾವಣ, (ಅವನು ಬರುವವರೆಗೆ) ಕ್ಷಣ
ಕಾಲ ನಿಲ್ಲು! ಹಿಂದೆ ಖರನು ಸತ್ತಂತೆ ನೀನೂ ಸತ್ತು ನೆಲದಮೇಲೆ ಉರುಳು
ತ್ತೀಯೆ (೨೩). ಶ್ರೀರಾಮನು ದೈತ್ಯದಾನವರನ್ನು ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ
ಕೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ನಾರುಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟ ಆತನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಂದು
ಹಾಕುವನು (೨೪). ಆ ರಾಜಕುಮಾರರು ಬಹುದೂರ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.
ನಾನು ಏನುಮಾಡಲಿ? ಎಲಾ ನೀಚ, ಬಹು ಬೇಗನೆ ನೀನು ನಾಶವಾಗುತ್ತೀಯೆ.
ಆ ರಾಜಪುತ್ರರಿಗೆ ನೀನು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಹೆದರಿದ್ದೀಯೆ (೨೫). ನಾನು
ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ, ಶುಭಾಂಗಿಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ನೀನು ಒಯ್ಯಲಾರೆ!
ಈ ಪದ್ಮನೇತ್ರಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನ ಪ್ರೀತಿವಾತ್ರಳಾದ ರಾಣಿ. ಮಹಾತ್ಮನಾದ

ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠ ದಶಗ್ರೀವ ಮುಹೂರ್ತಂ ಪಶ್ಯ ರಾವಣ |
ಯುದ್ಧಾತಿಥ್ಯಂ ಪ್ರದಾಸ್ಯಾಮಿ ಯಥಾಪ್ರಾಣಂ ನಿಶಾಚರ || ೨೮
ವೃಂತಾದಿನ ಫಲಂ ತ್ವಾಂ ತು ಸಾತಯೇಯಂ ರಥೋತ್ತಮಾತ್ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಟಾಯುರಾವಣಯುದ್ಧ ಮ್

ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ಯಥಾನ್ಯಾಯಂ ರಾವಣಸ್ಯ ಜಟಾಯುಷಾ |
ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯಾಗ್ನಿನಿಭಾಃ ಸರ್ವಾ ರೇಜುರ್ವಿಂಶತಿದೃಷ್ಟಯಃ || ೧

ಸಂರಕ್ತನಯನಃ ಕೋಪಾತ್ ತಪ್ತಕಾಂಚನಕುಂಡಲಃ |
ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೋಽಭಿದುದ್ರಾವ ಪತಗೇಂದ್ರಮನುರ್ಷಣಃ || ೨

ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ದಶರಥನಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಪ್ರಾಣವನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು (೨೬-೨೭). ಎಲೇ ರಾವಣ, ನಿಲ್ಲ ನಿಲ್ಲ ! ಸ್ವಲ್ಪ ಇತ್ತ ನೋಡು. ನನಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದಷ್ಟು ಯುದ್ಧದ ಆತಿಥ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ ! ತೊಟ್ಟಿನಿಂದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಉದುರಿಸುವಂತೆ, ರಥದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಉರುಳಿಸುತ್ತೇನೆ !” ಎಂದನು (೨೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೦

ಜಟಾಯುರಾವಣರ ಯುದ್ಧ. ಜಟಾಯುವಿನ ರೆಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಕಾಲುಗಳನ್ನು
ರಾವಣನು ಕತ್ತರಿಸುವುದು. ಸೀತೆಯ ವಿಲಾಸ

ಈ ಪ್ರಕಾರ ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ನುಡಿದ ಜಟಾಯುವಿನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾವಣನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು. ಅವನ ವಿಂಶತಿನೇತ್ರಗಳೂ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಕಿಡಿ ಗೆದರಿದವು. ಸುವರ್ಣಕುಂಡಲಮಂಡಿತನಾದ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನ ಸಹನೆ ತಪ್ಪಿತು.

ಸ ಸಂಪ್ರಹಾರಸ್ತು ಮುಲಸ್ತಯೋಸ್ತ ಸ್ಮಿನ್ ಮಹಾವನೇ |
 ಬಭೂವ ನಾತೋದ್ಧತಯೋರ್ಮೇಘಯೋರ್ಗಗನೇ ಯಥಾ || ೩
 ತದ್ಬಭೂವಾದ್ಭುತಂ ಯುದ್ಧಂ ಗೃಧ್ರರಾಕ್ಷಸಯೋಸ್ತದಾ |
 ಸಪಕ್ಷಯೋರ್ಮೂಲ್ಯವತೋರ್ಮಹಾಪರ್ವತಯೋರಿವ || ೪
 ತತೋ ನಾಲೀಕನಾರಾಚೈಸ್ತಿಕ್ಷ್ಣೈಃ ಸ್ತೈಃ ನಿಕರ್ಣಿಭಿಃ |
 ಅಭ್ಯವರ್ಷನ್ಮಹಾಘೋರೈರ್ಗೃಧ್ರರಾಜಂ ಮಹಾಬಲಃ || ೫
 ಸ ತಾನಿ ಶರಜಾಲಾನಿ ಗೃಧ್ರಃ ಪತ್ರರಥೇಶ್ವರಃ |
 ಜಟಾಯುಃ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ರಾವಣಾಸ್ತ್ರಾಣಿ ಸಂಯುಗೇ || ೬
 ತಸ್ಯ ತೀಕ್ಷ್ಣನಖಾಭ್ಯಾಂ ತು ಚರಣಾಭ್ಯಾಂ ಮಹಾಬಲಃ |
 ಚಕಾರ ಬಹುಧಾ ಗಾತ್ರೇ ವ್ರಣಾನ್ ಪತಗಸತ್ತಮಃ || ೭
 ಅಥ ಕ್ರೋಧಾದ್ಧಶಗ್ರೀವೋ ಜಗ್ರಾಹ ದಶ ಮಾರ್ಗಣಾನ್ |
 ಮೃತ್ಯುದಂಡನಿಭಾನ್ ಘೋರಾನ್ ಶತ್ರೋನಿಧನಕಾಂಕ್ಷಯಾ || ೮
 ಸ ತೈರ್ಬಾಣೈರ್ಮಹಾವೀರ್ಯಃ ಪೂರ್ಣಮುಕ್ತೈರಜಿಹ್ಮಗೈಃ |
 ಬಿಭೇದ ನಿಶಿತೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರ್ಗೃಧ್ರಂ ಘೋರೈಃ ಶಿಲೀಮುಖೈಃ || ೯

ಅವನು ಕೆಂಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತ ಆ ಪಕ್ಷೀಂದ್ರನಮೇಲೆ ಆಕ್ರಮಣಮಾಡಿದನು (೧-೨). ಗಗನತಳದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿಯಿಂದ ಮೇಲೇರಿಬಂದ ಎರಡು ಮಹಾ ಮೇಘಗಳಂತಿದ್ದ ರಾವಣಜಟಾಯುಗಳಿಗೆ ಆ ವನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೀಕರವಾದ ಕಾಳಗವು ಆರಂಭವಾಯಿತು (೩). ಅವರೀರ್ವರ ಕಾಳಗವು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿ ಹೂಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುವ ಎರಡು ಮಹಾವರ್ವತಗಳಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಕಾಳಗವೋ ಎಂಬಂತೆ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು (೪). ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ರಾವಣನು ನಾಲೀಕ, ನಾರಾಚ, ನಿಕರ್ಣಿಗಳೆಂಬ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಘೋರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಜಟಾಯುವಿನಮೇಲೆ ಸುರಿದನು. ಆ ಗೃಧ್ರರಾಜನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಶರಜಾಲಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದನು. ಆ ಪಕ್ಷಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನು ತನ್ನ ಕಾಲುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಹರಿತ ವಾದ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ರಾವಣನ ದೇಹವನ್ನು ಪರಚಿ ಬಹಳ ಗಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು(೫-೭). ಆಗ ದಶಕಂಠನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಮೃತ್ಯುದಂಡದಂತಿದ್ದ ಹತ್ತು ಘೋರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿರಿದನು. ಜಟಾಯುವು ಶತ್ರುವೆಂದೂ ಅವನನ್ನು

ಸ ರಾಕ್ಷಸರಥೇ ಪಶ್ಯನ್ ಜಾನಕೀಂ ಬಾಷ್ಪಲೋಚನಾಮ್ |
 ಅಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ತಾನ್ ಬಾಣಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಂ ಸಮುಭಿದ್ರವತ್ || ೧೦
 ತತೋಽಸ್ಯ ಸಶರಂ ಚಾಪಂ ಮುಕ್ತಾ ನುಣಿವಿಭೂಷಿತಮ್ |
 ಚರಣಾಭ್ಯಾಂ ಮಹಾತೇಜಾ ಬಭಂಜ ಪತಗೇಶ್ವರಃ || ೧೧
 ತತೋಽನ್ಯದ್ಧನುರಾದಾಯ ರಾವಣಃ ಕೋಧಮೂರ್ಛಿತಃ |
 ವನರ್ಷ ಶರವರ್ಷಾಣಿ ತತಶೋಽಥ ಸಹಸ್ರಶಃ || ೧೨
 ಶರೈರಾನಾರಿತಸ್ತಸ್ಯ ಸಂಯುಗೇ ಪತಗೇಶ್ವರಃ |
 ಕುಲಾಯಮುಪಸಂಪ್ರಾಪ್ತಃ ಪಕ್ಷೀವ ಪ್ರಬಭೌ ತದಾ || ೧೩
 ಸ ತಾನಿ ಶರವರ್ಷಾಣಿ ಪಕ್ಷಾಭ್ಯಾಂ ಚ ವಿಧೂಯ ಚ |
 ಚರಣಾಭ್ಯಾಂ ಮಹಾತೇಜಾ ಬಭಂಜಾಸ್ಯ ಮಹದ್ಧನುಃ || ೧೪
 ತಚ್ಚಾಗ್ನಿಸದೃಶಂ ದೀಪ್ತಂ ರಾವಣಸ್ಯ ಶರಾನರಮ್ |
 ಪಕ್ಷಾಭ್ಯಾಂ ಸ ಮಹಾವೀರ್ಯೋ ವ್ಯಾಧುನೋತ್ ಪತಗೇಶ್ವರಃ ||

ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಆ ಕೂರಂಬುಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಣಾಂತವಾಗಿ ಸೆಳೆದು
 ಜಟಾಯುವಿನಮೇಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಕೊರೆದನು (೮-೯).
 ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನ ರಥದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜಾನಕಿಯನ್ನು ನೋಡಿ,
 ಆ ಕೂರಂಬಗಳ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ, ಮತ್ತೆ
 ರಾವಣನನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಮುತ್ತಿನ ಮಣಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತ
 ವಾಗಿದ್ದ ರಾವಣನ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಹೂಡಿದ್ದ ಬಾಣವನ್ನೂ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಒದೆದು
 ಮುರಿದೆಸೆದನು (೧೦-೧೧). ರಾವಣನು ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು
 ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೂರುಗಟ್ಟಲೆ-ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ಶರಗಳನ್ನು ಹೂಡಿ ಜಟಾಯು
 ವಿನಮೇಲೆ ಬಾಣಗಳ ಮಳೆಗರೆದನು. ಸುತ್ತಲೂ ರಾವಣನ ಬಾಣಗಳು ಮುಚ್ಚಿ
 ಹೋಗಿರಲು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಜಟಾಯುವು ಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ
 ಕಾಣಿಸಿದನು! (೧೨-೧೩). ಆ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡಿದ
 ಬಾಣಜಾಲವನ್ನು ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಕೊಡವಿ ಬಯಲೆಬ್ಬಿಸಿ, ರಾವಣನ ಮಹಾ
 ಧನುಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಚರಣಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮುರಿದನು. ಮಹಾಶೂರನಾದ
 ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಕಳಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನ ಕವಚವನ್ನು

ಕಾಂಚನೋರಶ್ವದಾನ್ ದಿವ್ಯಾನ್ ಪಿಶಾಚವದನಾನ್ ಖರಾನ್ |
 ತಾಂಶ್ಚಾಸ್ಯ ಜನಸಂಪನ್ನಾನ್ ಜಘಾಸ ಸಮರೇ ಬಲೀ || ೧೬
 ನರಂ ತ್ರಿವೇಣುಸಂಪನ್ನಂ ಕಾಮಗಂ ಪಾನಕಾರ್ಚಿಷಮ್ |
 ಮಣಿಹೇಮನಿಚಿತ್ರಾಂಗಂ ಬಭಂಜ ಚ ಮಹಾರಥಮ್ || ೧೭
 ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರಪ್ರತೀಕಾಶಂ ಭಕ್ತಂ ಚ ನೃಜನೈಃ ಸಹ |
 ಪಾತಯಾಮಾಸ ನೇಗೇನ ಗ್ರಾಹಿಭೀ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಸಹ || ೧೮
 ಸಾರಥೇಶ್ಚಾಸ್ಯ ನೇಗೇನ ತುಂಡೇನೈವ ಮಹಚ್ಛರಃ |
 ಪುನರ್ವ್ಯಪಾಹರಚ್ಛ್ರೀಮಾನ್ ಪಕ್ಷಿರಾಜೋ ಮಹಾಬಲಃ || ೧೯
 ಸ ಭಗ್ನಧನ್ವಾ ನಿರಥೋ ಹತಾಶ್ವೋ ಹತಸಾರಥಿಃ |
 ಅಂಕೇನಾದಾಯ ವೈದೇಹೀಂ ಪಪಾತ ಭುನಿ ರಾವಣಃ || ೨೦
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ರಾವಣಂ ಭಗ್ನವಾಹನಮ್ |
 ಸಾಧು ಸಾಧ್ವಿತಿ ಭೂತಾನಿ ಗೃಧ್ರರಾಜಮಪೂಜಯನ್ || ೨೧

ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಅವುಳಿಸಿ ಕಳಚಿ ಹಾರಿಸಿದನು (೧೪-೧೫). (ರಾವಣನ ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿದ್ದ) ದಿವ್ಯಖರಗಳು ಚಿನ್ನದ ಎದೆ ಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದವು. ಪಿಶಾಚಮುಖಗಳೂ ವೇಗಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಆ ಖರಗಳನ್ನು ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಜಟಾಯುವು ಕೊಂದುಹಾಕಿದನು. ಮೂಕಿಯಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಕಾಮ ಗಾಮಿಯೂ ಆಗ್ನಿಸಂಕಾಶವೂ ರತ್ನ ಸುವರ್ಣಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವೂ ಆದ ರಾವಣನ ಮಹಾರಥವನ್ನು ಜಟಾಯುವು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಿದನು (೧೬-೧೭). ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ವೇತಚ್ಛತ್ರ ಚಾಮರಗಳನ್ನು ತನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ವೇಗದಿಂದ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿದನು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರೂ ಭಕ್ತಚಾಮರಗಳೊಡನೆ ಉರುಳಿ ಬಿದ್ದರು (೧೮). ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಆ ವಕ್ಷಿರಾಜನು ರಾವಣನ ಸಾರಥಿಯ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕುಕ್ಕಿ ಕತ್ತರಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಧನುಸ್ಸು ಮುರಿಯಿತು, ರಥವು ಭಗ್ನವಾಯಿತು, ಖರಗಳು ಸತ್ತವು, ಸಾರಥಿಯು ಹತನಾದನು. ಕೂಡಲೆ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಸೊಂಟದಲ್ಲಿ ಅವುಚಿಹಿಡಿದು ಧರೆಗೆ ಧುಮುಕಿದನು (೧೯-೨೦). ವಾಹನವು

ಪರಿಶ್ರಾಂತಂ ತು ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಜರಯಾ ಪಕ್ಷಿಯೂಘಪಮ್ |
ಉತ್ಪಸಾತ ಪುನರ್ಹೃಷ್ಟೋ ಮೈಥಿಲೀಂ ಗೃಹ್ಯ ರಾವಣಃ || ೨೨

ತಂ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಂ ನಿಧಾಯಾಂಕೇ ಗಚ್ಛಂತಂ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ |
ಗೃಧ್ರರಾಜಃ ಸಮುತ್ಪತ್ಯ ಸಮುಭಿದ್ರುತ್ಯ ರಾವಣಮ್ || ೨೩

ಸಮಾನಾರ್ಯಮಹಾತೇಜಾ ಜಟಾಯುರಿದಮಬ್ರವೀತ್ |
ವಜ್ರಸಂಸ್ಪರ್ಶಬಾಣಸ್ಯ ಭಾರ್ಯಾಂ ರಾಮಸ್ಯ ರಾವಣ || ೨೪

ಅಲ್ಪಬುದ್ಧೇ ಹರಸ್ಯೇನಾಂ ವಧಾಯ ಖಲು ರಕ್ಷಸಾಮ್ |
ಸಮಿತ್ರಬಂಧುಃ ಸಾಮಾತ್ಯಃ ಸಬಲಃ ಸಪರಿಚ್ಛದಃ || ೨೫

ವಿಷಪಾನಂ ಪಿಬಸ್ಯೇತತ್ ಪಿಸಾಸಿತ ಇವೋದಕಮ್ |
ಅನುಬಂಧಮುಜಾನಂತಃ ಕರ್ಮಣಾಮುಪಿಚಕ್ಷಣಾಃ || ೨೬

ಭಗ್ವನಾದ್ಧರಿಂದ ರಾವಣನು ನೆಲೆಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವಂತಾದುದನ್ನು ಕಂಡು, ವನದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದವರು 'ಭಲಾ! ಭಲಾ!' ಎಂದು ಜಟಾಯುವನ್ನು (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ) ಹೊಗಳಿದರು (೨೧). (ಅಷ್ಟು ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಸಿದ) ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಬಳಲಿಹೋಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಆಯಾಸಪಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ರಾವಣನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಗೆದನು. ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಅವಚಿಕೊಂಡು ಹರ್ಷದಿಂದ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನನ್ನು ಕಂಡು, ಕೂಡಲೆ ಗೃಧ್ರರಾಜನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದನು! (೨೨-೨೩). ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, "ಎಲಾ ರಾವಣ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವೆಯಾ? ಬುದ್ಧಿಹೀನ! ಅವನ ಬಾಣಗಳು ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಬಂದು ಹೊಡೆದಾವು! (೨೪). ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಸತ್ತುಹೋಗಲೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರು, ಬಂಧುಗಳು, ಅಮಾತ್ಯರು, ಸೇನೆ, ಪರಿವಾರ—ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ (ಅವರಿಗೂ ಕುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ)! ತೃಷೆಯಿಂದ ಬಳಲಿದವನು ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! (೨೫). ಅವಿವೇಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ದುಷ್ಟತ್ವದ ಪರಿಣಾಮ

ಶೀಘ್ರಮೇವ ವಿನಶ್ಯಂತಿ ಯಥಾ ತ್ವಂ ವಿನಶಿಷ್ಯಸಿ |
ಬದ್ಧಸ್ತ್ವಂ ಕಾಲಪಾಶೇನ ಕ್ವ ಗತಸ್ತಸ್ಯ ಮೋಕ್ಷ್ಯಸೇ || ೨೭

ನಧಾಯ ಬಡಿತಂ ಗೃಹ್ಯ ಸಾಮಿಷಂ ಜಲಜೋ ಯಥಾ |
ನ ಹಿ ಜಾತು ದುರಾಧರ್ಷೌ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ತವ ರಾವಣ || ೨೮

ಧರ್ಷಣಂ ಚಾಶ್ರಮಸ್ಯಾಸ್ಯ ಕ್ಷಮಿಷ್ಯೇತೇ ತು ರಾಘವೌ |
ಯಥಾ ತ್ವಯಾ ಕೃತಂ ಕರ್ಮ ಭೀರುಣಾ ಲೋಕಗರ್ಹಿತಮ್ || ೨೯

ತಸ್ಯ ರಾಚರಿತೋ ಮಾಗೋ ನೈಷ ವೀರನಿಷೇವಿತಃ |
ಯುದ್ಧಾಸ್ತ ಯದಿ ಶೂರೋಽಸಿ ಮುಹೂರ್ತಂ ತಿಷ್ಠ ರಾವಣ || ೩೦

ಶಯಿಷ್ಯಸೇ ಹತೋ ಭೂಮೌ ಯಥಾ ಭ್ರಾತಾ ಖರಸ್ತಥಾ |
ಪರೇತಕಾಲೇ ಪುರುಷೋ ಯತ್ ಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ || ೩೧

ವಿನಾಶಾಯಾತ್ಮನೋಽಧರ್ಮ್ಯಂ ಪ್ರತಿಪನ್ನೋಽಸಿ ಕರ್ಮ ತತ್ |
ಸಾಪಾನುಬಂಧೋ ನೈ ಯಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಃ ಕರ್ಮ ಕೋ ನು ತತ್ ||

ವನ್ನರಿಯದೆ ಹಾಳಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ನೀನು ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಗುವೆಯೋ ಹಾಗೆ ! ಯಮಪಾಶವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡೀಯೆ ? (೨೬-೨೭). ಮಾಂಸದ ಆಸೆಗೆ ಮೀನು ಗಾಳದ ಕೊಕ್ಕೆಯನ್ನು ನುಂಗಿದಂತೆ, ಈ ಕೃತ್ಯವು ನಿನ್ನ ವಧೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಎಲಾ ರಾವಣ, ವೀರಾಗ್ರಣಿಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು, ಅವರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿ ನೀನು ಮಾಡಿದ ಈ ದುರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಕ್ಷಮಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಡಿಯಾದ ನೀನು ಲೋಕನಿಂದ್ಯವಾದ ದುಷ್ಟತ್ಯವನ್ನಾಚರಿಸಿದ್ದೀಯೆ (೨೮-೨೯). ಇದು ಕಳ್ಳರು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ. ವೀರರು ಆಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ರಾವಣ, ನೀನು ವೀರನಾದರೆ ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ನಿಂತು ಯುದ್ಧಮಾಡು ! ನಿನ್ನ ಸೋದರನಾದ ಖರನು ಸತ್ತಂತೆ ಸತ್ತು ಉರುಳುವೆ. ಸಾಯುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವ ದುಷ್ಟತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುವನೋ ಅಂಥ ಅಧರ್ಮಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿ ದ್ದೀಯೆ. ಇದು ನಿನ್ನ ವಿನಾಶಕ್ಕಾಗಿಯೇ (೩೦-೩೧). ಯಾವ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ

ಕುರ್ವೀತ ಲೋಕಾಧಿಪತಿಃ ಸ್ವಯಂಭೂರ್ಭಗವಾನಪಿ |
 ಏನಮುಕ್ತಾ ಶುಭಂ ವಾಕ್ಯಂ ಜಟಾಯುಸ್ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ || ೩೩

ನಿಪಸಾತ ಭೃಶಂ ಪೃಷ್ಠೇ ದಶಗ್ರೀವಸ್ಯ ವೀರ್ಯವಾನ್ |
 ತಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ನಖೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣುರ್ವಿದದಾರ ಸಮಂತತಃ || ೩೪

ಅಧಿರೂಢೋ ಗಜಾರೋಹೋ ಯಥಾ ಸ್ಯಾಧ್ವುಷ್ಣವಾರಣಮ್ |
 ವಿದದಾರ ನಖೈರಸ್ಯ ತುಂಡಂ ಪೃಷ್ಠೇ ಸಮರ್ಪಯನ್ || ೩೫

ಕೇಶಾಂಶ್ಚೋತ್ಪಾಟಯಾಮಾಸ ನಖಪಕ್ಷಮುಖಾಯುಧಃ |
 ಸ ತಥಾ ಗೃಧ್ರರಾಜೇನ ಕ್ಲಿಶ್ಯಮಾನೋ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ || ೩೬

ಅನುರ್ಷಸ್ಪರಿತೋಷ್ಣಃ ಸನ್ ಪ್ರಾಕಂಪತ ಸ ರಾವಣಃ |
 ಸ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ನೈದೇಹೀಂ ವಾನೇನಾಂಕೇನ ರಾವಣಃ || ೩೭

ತಲೇನಾಭಿಜಘ್ನಾನಾಶು ಜಟಾಯುಂ ಕ್ರೋಧಮೂರ್ಚ್ಛಿತಃ |
 ಜಟಾಯುಸ್ತನುಭಿಕ್ರಮ್ಯ ತುಂಡೇನಾಸ್ಯ ಖಗಾಧಿಪಃ || ೩೮

ಸಾಪವು ಗಂಟುಬೀಳುವುದೋ ಆ ದುಷ್ಕರ್ಮವನ್ನು ಲೋಕೇಶ್ವರನಾದ ಭಗವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನೂ ಮಾಡಲಾರ" ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು (ರಾವಣನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿಹೋಗಿ) ತನ್ನ ಹರಿತವಾದ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ದಶಕಂಠನ ಬೆನ್ನನ್ನು ಪರಚಿ ಪರಚಿ ಗಾಯಗೊಳಿಸಿದನು (೩೨-೩೪). ಹಿಡಿತ ದಪ್ಪಿದ ಪುಂಡಾನೆಯನ್ನು ಮಾವುತನು (ಅಂಕುಶದಿಂದ) ಇರಿಯುವಂತೆ ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನ ಬೆನ್ನನ್ನು ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಕುಕ್ಕಿ ಉಗುರುಗಳಿಂದ ತರಿದನು. ತಲೆಗೂದಲುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತನು! ಆ ಗೃಧ್ರರಾಜನಿಗೆ ನಖ ಮುಖ ರೆಕ್ಕೆಗಳೇ ಆಯುಧಗಳಾದವು! (೩೫-೩೬). ಹೀಗೆ ಜಟಾಯುವು ಪುನಃಪುನಃ ಹಿಂಸೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿರಲು, ರಾವಣನು ಕೋಪೋದ್ದೀಪಿತನಾದನು. ಅವನ ತುಟಿಗಳು ಅಲುಗಿದವು. ಆತನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಎಡಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿಹಿಡಿದು ಬಲಗೈಯಿಂದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ಗುದ್ದಿದನು (೩೭). ಆಗ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ರಾವಣನ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ ತನ್ನ ಕೊಕ್ಕಿನಿಂದ ಅವನ ಹತ್ತು ಎಡದೊಳುಗಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಕತ್ತರಿ

ನಾನುಬಾಹೂನ್ ದಶ ತದಾ ವ್ಯಸಾಹರದರಿಂದಮುಃ |

ಸಂಭಿನ್ನಬಾಹೋಃ ಸದ್ವೈನ ಬಾಹನಃ ಸಹಸಾಭನನ್ || ೩೯

ವಿಷಜ್ವಾಲಾನಲೀಯುಕ್ತಾ ವಲ್ಮೀಕಾದಿನ ಪನ್ನಗಾಃ |

ತತಃ ಕ್ರೋಧಾದ್ಧಶಗ್ರೀವಃ ಸೀತಾಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ರಾನಣಃ || ೪೦

ಮುಷ್ಟಿಭ್ಯಾಂ ಚರಣಾಭ್ಯಾಂ ಚ ಗೃಧ್ರರಾಜಮಪೋಥಯತ್ |

ತತೋ ಮುಹೂರ್ತಂ ಸಂಗ್ರಾಮೋ ಬಭೂವಾತುಲನೀರ್ಯಯೋಃ

ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಚ ಮುಖ್ಯಸ್ಯ ಪಕ್ಷಿಣಾಂ ಪ್ರವರಸ್ಯ ಚ |

ತಸ್ಯ ವ್ಯಾಯಚ್ಛಮಾನಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯಾರ್ಥೇ ಸ ರಾನಣಃ || ೪೧

ಪಕ್ಷ್ವಾ ಪಾರ್ಶ್ವಾ ಚ ಪಾದೌ ಚ ಖಡ್ಗಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಸೋಽಚ್ಛಿನತ್ |

ಸ ಚ್ಛಿನ್ನಪಕ್ಷಃ ಸಹಸಾ ರಕ್ಷಸಾ ರೌದ್ರಕರ್ಮಣಾ || ೪೨

ನಿಪಪಾತ ಹತೋ ಗೃಧ್ರೋ ಧರಣ್ಯಾಮಲ್ಪಜೀವಿತಃ |

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ಕ್ಷತಜಾರ್ದ್ರಂ ಜಟಾಯುಷಮ್ ||

ಅಭ್ಯಧಾವತ ವೈದೇಹೀ ಸ್ವಬಂಧುಮಿನ ದುಃಖಿತಾ ||

ಸಿದನು. ಆದರೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಹತ್ತು ತೋಳುಗಳು ಥಟ್ಟನೆ ಹುಟ್ಟಿಬಂದವು ! ವಿಷಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಗುಳುವ ಸರ್ಪಗಳು ಹುತ್ತದಿಂದ ಹೊರಬರುವಂತೆ ಜಿಗಿದು ಬಂದವು ! (೩೮-೩೯). ದಶಕಂಠನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕಳಿಸಿ, ಜಟಾಯುವನ್ನು ಮುಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಗುದ್ದಿ ಗುದ್ದಿ ಕಾಲುಗಳಿಂದ ಒದ್ದನು. ಅಸಾಧಾರಣ ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನಿಗೂ ಪಕ್ಷೇಂದ್ರನಿಗೂ ಒಂದು ಮುಹೂರ್ತಕಾಲ ಸಂಗ್ರಾಮವು ನಡೆಯಿತು (೪೦-೪೧). ಜಟಾಯುವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೋಸ್ಕರ ಹಣಗಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾನಣನು ಖಡ್ಗವನ್ನು ಹಿರಿದು ಜಟಾಯುವಿನ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನೂ ಕತ್ತರಿಸಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳ ಬುಡವನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಎರಡು ಕಾಲುಗಳನ್ನೂ ಕಡಿದನು (೪೨). ಹೀಗೆ ಘೋರಕರ್ಮಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸನು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಲು, ಜಟಾಯುವು ದೊಪ್ಪನೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಪ್ರಾಣಹೋಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ಉರುಳಿದನು. ಜಟಾಯುವು ರಕ್ತಸಿಕ್ತನಾಗಿ ಬಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ವೈದೇಹಿಯು ತನ್ನ ಆಪ್ತಬಂಧುವೇ ಗಾಯಗೊಂಡನೆಂದು ದುಃಖಾರ್ತಳಾಗಿ ಅವನ

ತಂ ನೀಲಜೀಮೂತನಿಕಾಶಕಲ್ಪಂ

ಸಸಾಂಡರೋರಸ್ತಮುದಾರನೀರ್ಯಮ್ |

ದದರ್ಶ ಲಂಕಾಧಿಪತಿಃ ಸೃಧಿನ್ಯಾಂ

ಜಟಾಯುಷಂ ಶಾಂತಮಿವಾಗ್ನಿದಾವಮ್ ||

೪೫

ತತಸ್ತು ತಂ ಪತ್ರರಥಂ ಮಹೀತಲೇ

ನಿಸಾತಿತಂ ರಾವಣವೇಗಮುದಿತಮ್ |

ಪುನಃ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಶಶಿಪ್ರಭಾನನಾ

ರುರೋದ ಸೀತಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ ತದಾ ||

೪೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಬಂದಳು (೪೩-೪೪). ಆ ಗೃಧ್ರರಾಜನು ನೀಲಮೇಘದಂತೆ ನೀಲ ವಿಶಾಲದೇಹನಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು. ಬಿಳುಪಾದ ಎದೆಯ ಭಾಗ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. (ರಕ್ತಸಿಕ್ತನಾದ) ಆ ವೀರನು ಉರಿದು ಶಾಂತನಾದ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನಂತೆ ಮಲಗಿದುದನ್ನು ರಾವಣನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು (೪೫). ರಾವಣನ ತೀವ್ರವೇಗದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದನು. ಇಂದುಮುಖಿಯಾದ ಜಾನಕಿಯು ಆತನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಳತೊಡಗಿದಳು (೪೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ದ್ವಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾವಿಕೋಶಃ

ತಮಲ್ಪಜೀವಿತಂ ಗೃಧ್ರಂ ಸ್ಫುರಂತಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ದದರ್ಶ ಭೂಮೌ ಪತಿತಂ ಸಮೀಪೇ ರಾಘವಾಶ್ರಮಾತ್ || ೧

ಸಾ ತು ತಾರಾಧಿಪಮುಖೀ ರಾನಣೇನ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ತಮ್ |
ಗೃಧ್ರರಾಜಂ ನಿಹಿತಂ ನಿಲಲಾಪ ಸುದುಃಖಿತಾ || ೨

ಆಲಿಂಗ್ಯ ಗೃಧ್ರಂ ನಿಹಿತಂ ರಾನಣೇನ ಬಲೀಯಸಾ |
ನಿಲಲಾಪ ಸುದುಃಖಾರ್ತಾ ಸೀತಾ ಶಶಿನಿಭಾನನಾ || ೩

ನಿಮಿತ್ತಂ ಲಕ್ಷಣಂ ಸ್ವಪ್ನಂ ಶಕುನಿಸ್ವರದರ್ಶನಮ್ |
ಅನಶ್ಚಂ ಸುಖದುಃಖೇಷು ನರಾಣಾಂ ಪ್ರತಿದೃಶ್ಯತೇ || ೪

ನೂನಂ ರಾಮ ನ ಜಾನಾಸಿ ಮಹದ್ವ್ಯಸನಮಾತ್ಮನಃ |
ಧಾವಂತಿ ನೂನಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮದರ್ಥಂ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಣಃ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೨

ರಾವಣನು ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆದು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರ್ಣಶಾಲೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪದೂರದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಡೆದಾಟವು ನಡೆದಿತ್ತು. ಜಟಾಯುವು ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಮರಣಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವುದನ್ನು ರಾವಣನು ನೋಡಿದನು. ಅವನಿಂದ ಹತನಾಗಿ ಬಿದ್ದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ಕಂಡು ಚಂದ್ರಮುಖಿಯಾದ ಸೀತೆಯು ಮತ್ತಷ್ಟು ಶೋಕಾರ್ತಳಾದಳು. ಅವನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋಳಾಡಿದಳು (೧-೩): “ಹಾ! ಜನರಿಗೆ ಸುಖದುಃಖಗಳ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಲಕ್ಷಣ*, ಸ್ವಪ್ನ, ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕೂಗು ಇವೆಲ್ಲ ಅದರ ಚಿಹ್ನೆಗಳು (೪). ಶ್ರೀರಾಮ, ನಿನಗೆ ಬಂದಿರುವ ಮಹಾಕಷ್ಟದ ಅರಿವು ನಿನಗಾಗದೆ? ನನ್ನ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ

* ಲಕ್ಷಣ = ಕಣ್ಣು ಹಾರುವುದು ಮುಂತಾದದ್ದು.

ಅಯಂ ಹಿ ಕೃಪಯಾ ರಾನು ನಾಂ ತ್ರಾತುಮುಭಿಸಂಗತಃ |
ಶೇತೇ ವಿನಿಹತೋ ಭೂಮೌ ನುನಾಭಾಗ್ಯಾದ್ವಿಹಂಗಮಃ || ೬

ತ್ರಾಹಿ ನಾನುದ್ಯ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತಿ ವರಾಂಗನಾ |
ಸುಸಂತ್ರಸ್ತಾ ಸಮಾಕ್ರಂದಚ್ಛೃಣ್ವತಾಂ ತು ಯಥಾಂತಿಕೇ || ೭

ತಾಂ ಕ್ಲಿಷ್ಟನಾಲಾಭರಣಾಂ ನಿಲಪಂತೀಮನಾಥನತ್ |
ಅಭ್ಯಧಾನತ ನೈದೇಹೀಂ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ || ೮

ತಾಂ ಲತಾಮಿನ ನೇಷ್ಟಂತೀಮಾಲಿಂಗಂತೀಂ ನುಹಾದ್ರುಮಾನ್ |
ಮುಂಚ ಮುಂಚೇತಿ ಬಹುಶಃ ಪ್ರವದನ್ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ || ೯

ಕ್ರೋಶಂತೀಂ ರಾನು ರಾಮೇತಿ ರಾಮೇಣ ರಹಿತಾಂ ನನೇ |
ಜೀವಿತಾಂತಾಯ ಕೇಶೇಷು ಜಗ್ರಾಹಾಂತಕಸಂನಿಭಃ || ೧೦

ಪ್ರಥರ್ಷಿತಾಯಾಂ ಸೀತಾಯಾಂ ಬಭೂವ ಸಚರಾಚರಮ್ |
ಜಗತ್ ಸರ್ವಮನುರ್ಯಾದಂ ತನುಸಾಂಧೇನ ಸಂವೃತಮ್ || ೧೧

ಅಶುಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳು ಓಡುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲವೆ ? ಈ ವಕ್ಷಿರಾಜನು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಮುಂದೆ ಬಂದನು. ನನ್ನ ದುರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಹತನಾಗಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದನು (೫-೬). ಶ್ರೀರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ! ” ಎಂದು ಕೂಗಿದಳು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು ಇದ್ದಾರೋ ಎಂಬಂತೆ ಕರೆದಳು ! ಅವಳು ಮುಡಿದಿದ್ದ ಹೂಗಳೂ ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಒಡವೆಗಳೂ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಅನಾಥೆಯಂತೆ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾವಣನು ಮತ್ತೆ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನುಗ್ಗಿದನು (೭-೮). ಸೀತೆಯು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಗಳನ್ನು ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ಬಳಸಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ‘ರಾಮಾ ! ರಾಮಾ ! ’ ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ರಾವಣನು ‘ ಬಿಡು ! ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು ! ’ ಎನ್ನುತ್ತ ಅವಳನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೊನೆಗೆ, ಯಮಸದೃಶನಾದ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯ ಮುಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದೆಳೆದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ರಾವಣನ ಆಯುಸ್ಸು ಮುಗಿಯಿತು ! (೯-೧೦). ಸೀತೆಯಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಆಕ್ರಮಣ ನಡೆದೊಡನೆ, ಚರಾಚರವಾದ

ನ ನಾತಿ ನೂರುತಸ್ತತ್ರ ನಿಷ್ಪಭೋಃಭೂದ್ಧಿವಾಕರಃ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸೀತಾಂ ಪರಾನ್ಮುಷ್ವಾಂ ದೀನಾಂ ದಿವ್ಯೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ || ೧೨
 ಕೃತಂ ಕಾರ್ಯಮಿತಿ ಶ್ರೀನೂನ್ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಪಿತಾನುಹಃ |
 ಪ್ರಹೃಷ್ಟಾ ವ್ಯಥಿತಾಶ್ವಾಸನ್ ಸರ್ವೇ ತೇ ಪರಮುರ್ಷಯಃ || ೧೩
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸೀತಾಂ ಪರಾನ್ಮುಷ್ವಾಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಃ |
 ರಾವಣಸ್ಯ ನಿರಾಶಂ ಚ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಬುದ್ಧ್ವಾ ಯದ್ಯಚ್ಛಯಾ || ೧೪
 ಸ ತು ತಾಂ ರಾಮ ರಾಮೇತಿ ರುದಂತೀಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತಿ ಚ |
 ಜಗಾಮಾದಾಯ ಚಾಕಾಶಂ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ || ೧೫
 ತಸ್ಮಾಭರಣವರ್ಣಾಂಗೀ ಪೀತಕಾಶೇಯವಾಸಿನೀ |
 ರಾರಾಜ ರಾಜಪುತ್ರೀ ತು ವಿದ್ಯುತ್ಸಾದಾಮಿನೀ ಯಥಾ || ೧೬
 ಉದ್ಧೂತೇನ ಚ ವಸ್ತ್ರೇಣ ತಸ್ಯಾಃ ಪೀತೇನ ರಾವಣಃ |
 ಅಧಿಕಂ ಪ್ರತಿಬಭ್ರಾಜ ಗಿರಿರ್ದೀಪ್ತ ಇವಾಗ್ನಿನಾ || ೧೭

ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಏರುವೇರಾಯಿತು ! ಕಾಳ್ಗತ್ತಲೆ ಮುಸುಕಿದಂತಾಯಿತು ! ಆ
 ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸಲಿಲ್ಲ ! ಸೂರ್ಯನು ಮಂಕಾದನು ! ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ದೀನ
 ಳಾದ ಸೀತೆಯ ಮುಡಿಗೆ ರಾವಣನು ಕೈಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ
 ತಿಳಿದು, 'ನಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸಿತು' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದನು ! (೧೨-೧೩).
 ಸೀತೆಯ ಮೇಲೆ ರಾವಣನು ಕೈಮಾಡಿದುದನ್ನು ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು,
 ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ದುಃಖಿತರಾದರು. ದೈವಗತಿಯಿಂದ
 ರಾವಣನ ಮರಣವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಯಿತೆಂದು ಸಂತುಷ್ಟರೂ ಆದರು ! (೧೩-೧೪).
 'ರಾಮ ! ರಾಮ ! ಲಕ್ಷ್ಮಣ !' ಎಂದು ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಕೊಂಡು
 ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನಾದ ರಾವಣನು ಆಕಾಶವನ್ನೆರಿದನು. ಬಂಗಾರದ ಮೈಬಣ್ಣದವ
 ಳಾಗಿ ಹಳದಿಯ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದ ಸೀತೆಯು ರಾವಣನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ,
 ಸುದಾಮಪರ್ವತದಮೇಲೆ ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಮಿಂಚುತ್ತಿದ್ದಳು (೧೫-೧೬).
 ಅವಳ ಹಳದಿಯ ಸೀರೆಯು (ಗಾಳಿಗೆ) ಹಾರಾಡುತ್ತಿರಲು, ಬೆಂಕಿಬಿದ್ದ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ
 ರಾವಣನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯಾದ ಸೀತೆಯು ಧರಿಸಿದ್ದ ಕಂಪು

ತಸ್ಯಾಃ ಪರಮಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾಸ್ತಾನ್ಮಾಣಿ ಸುರಭೀಣಿ ಚ |
ಪದ್ಮಪತ್ರಾಣಿ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಅಭ್ಯಕೀರ್ಯಂತ ರಾವಣಮ್ || ೧೮

ತಸ್ಯಾಃ ಕೌಶೇಯಮುದ್ಧೃತಮಾಕಾಶೇ ಕನಕಪ್ರಭಮ್ |
ಬಭೌ ಚಾದಿತ್ಯರಾಗೇಣ ತಾನ್ಮುನುಭ್ರಮಿನಾತಪೇ || ೧೯

ತಸ್ಯಾಸ್ತದ್ವಿಮಲಂ ವಕ್ತ್ರಮಾಕಾಶೇ ರಾವಣಾಂಕಗಮ್ |
ನ ರರಾಜ ವಿನಾ ರಾಮಂ ವಿನಾಲಮಿವ ಪಂಕಜಮ್ || ೨೦

ಬಭೂವ ಜಲದಂ ನೀಲಂ ಭಿತ್ತಾ ಚಂದ್ರ ಇವೋದಿತಃ |
ಸುಲಲಾಟಂ ಸುಕೇಶಾಂತಂ ಪದ್ಮಗರ್ಭಾಭಮನ್ರಣಮ್ || ೨೧

ಶುಕ್ಲೈಃ ಸುವಿಮಲೈರ್ದಂತೈಃ ಪ್ರಭಾವದ್ಭಿರಲಂಕೃತಮ್ |
ತಸ್ಯಾಃ ಸುನಯನಂ ವಕ್ತ್ರಮಾಕಾಶೇ ರಾವಣಾಂಕಗಮ್ || ೨೨

ರುದಿತಂ ವ್ಯಪಮೃಷ್ಟಾಸ್ತ್ರಂ ಚಂದ್ರವತ್ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಮ್ |
ಸುನಾಸಂ ಚಾರು ತಾಮ್ರೋಷ್ಣಮಾಕಾಶೇ ಹಾಟಕಪ್ರಭಮ್ || ೨೩

ಬೀರುವ ಕೆಂಪನೆಯ ತಾವರೆಯ ದಳಗಳು ರಾವಣನ ಮೈಮೇಲೆ ತೂರಾಡಿದವು (೧೭-೧೮). ಚಿನ್ನದಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ದುಕೂಲವು ಗಗನದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುತ್ತ, ಕೆಂಪುನೋಡದಂತೆ ಬಿಸಿಲಿನಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶ್ರೀರಾಮನಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಸೀತೆಯ ನಿರ್ಮಲವದನವು ರಾವಣನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಳೆಗೆಟ್ಟಿತ್ತು. ನಾಳವನ್ನು ಕಿತ್ತಿಸಿದ ಕಮಲದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು (೧೯-೨೦). ಸುಂದರವಾದ ಹಣೆಯುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ತಾವರೆಯ ಕರ್ಣಿಕೆಯ ಬಣ್ಣವನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದ ಅವಳ ನುಣ್ಣನೆಯ ಮುಖವು ಹರಡಿದ್ದ ಕೇಶರಾಶಿಯ ನಡುವೆ, ಕಪ್ಪುನೋಡದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲದಿಸಿದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು (೨೧). ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವಳ ಮುಖವು ಮನೋಹರ ನೇತ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವ ಬಿಳಿಯ ಹಲ್ಲುಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯವಾಗಿತ್ತು (೨೨). ಚಂದ್ರನಂತೆ ನೇತ್ರಾನಂದಕರವಾದ ಸೀತೆಯ ವದನದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರು ಒಸರುತ್ತಿತ್ತು; ಹಾಗೆಯೇ ಒರಸಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದವಾದ ಮೂಗು, ಚೆಂದುಟೆ, ಅಪರಂಜಿಯ ಬಣ್ಣ - ಇವುಗಳಿಂದ ಮುಖವು

ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಸಮಾಧೂತಂ ತಸ್ಯಾಸ್ತದ್ವದನಂ ಶುಭಮ್ |
ಶುಶುಭೇ ನ ವಿನಾ ರಾನುಂ ದಿನಾ ಚಂದ್ರ ಇವೋದಿತಃ || ೨೪

ಸಾ ಹೇಮವರ್ಣಾ ನೀಲಾಂಗಂ ಮೈಥಿಲೀ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಮ್ |
ಶುಶುಭೇ ಕಾಂಚನೀ ಕಾಂಚೀ ನೀಲಂ ಗಜಮಿನಾಶ್ರಿತಾ || ೨೫

ಸಾ ಪದ್ಮಗೌರೀ ಹೇಮಾಭಾ ರಾನಣಂ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
ವಿದ್ಯುದ್ಧನಮಿನಾವಿಶ್ಯ ಶುಶುಭೇ ತಪ್ತಭೂಷಣಾ || ೨೬

ತಸ್ಯಾ ಭೂಷಣಘೋಷೇಣ ವೈದೇಹ್ಯಾ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ಬಭೌ ಸಚಪಲೋ ನೀಲಃ ಸಘೋಷ ಇವ ತೋಯದಃ || ೨೭

ಉತ್ತಮಾಂಗಾಚ್ಚ್ಯುತಾ ತಸ್ಯಾಃ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಃ ಸಮಂತತಃ |
ಸೀತಾಯಾ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಯಾಃ ಪಸಾತ ಧರಣೀತಲೇ || ೨೮

ಸಾ ತು ರಾನಣವೇಗೇನ ಪುಷ್ಪವೃಷ್ಟಿಃ ಸಮಂತತಃ |
ಸಮಾಧೂತಾ ದಶಗ್ರೀವಂ ಪುನರೀವಾಭ್ಯವರ್ತತ || ೨೯

ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿತ್ತು (೨೩). ಆದರೂ ರಾನಣನ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದ ಜಾನಕಿಯ ಮಂಗಳವದನವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಹಗಲಿನ ಚಂದ್ರನಂತಾಗಿ, ಮೊದಲಿನಂತೆ ಶೋಭಿಸಲಿಲ್ಲ (೨೪). ಕವುದೇಹದ ರಾಕ್ಷಸರಾಜನು ಸುವರ್ಣಾಂಗಿಯಾದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರಲು ಕರಿಯ ಆನೆಗೆ ಚಿನ್ನದ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದಂತಿತ್ತು (೨೫). ಪದ್ಮದಂತೆಯೂ ಸ್ವರ್ಣದಂತೆಯೂ ಸ್ವಚ್ಛವರ್ಣಳಾಗಿ ಚಿನ್ನದ ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದ ಜಾನಕಿಯು ರಾನಣನ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ, ಮೋಡದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಮಿನುಗುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದಳು (೨೬). ವೈದೇಹಿಯು ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಒಡವೆಗಳು ಘುಲ್ ಘುಲ್ ಎಂದು ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತಿರಲು, ಮಿಂಚಿನೊಡನೆ ಗುಡುಗುವ ನೀಲಮೇಘದಂತೆ ರಾನಣನು ಗೋಚರಿಸಿದನು (೨೭). ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ, ಅವಳು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮುಡಿದಿದ್ದ ಹೂವು ಮಳೆಯಂತೆ ಭೂತಳದಮೇಲೆ ತೂರಿತು. ಸುತ್ತಲೂ ತೂರಿದ ಹೂಗಳ ರಾಶಿಯು ದಶಗ್ರೀವನ ಗಮನವೇಗದಿಂದ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟು, ಅವನ ಹಿಂದೆ

ಅಭ್ಯವರ್ತತ ಪುಷ್ಪಾಣಾಂ ಧಾರಾ ವೈಶ್ರವಣಾನುಜಮ್ |
 ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಾ ವಿಮಲಾ ಮೇರುಂ ನಗಮಿವೋನ್ನತಮ್ || ೩೦

ಚರಣಾನ್ನೂಪುರಂ ಭ್ರಷ್ಟಂ ವೈದೇಹ್ಯಾ ರತ್ನಭೂಷಿತಮ್ |
 ವಿದ್ಯುನ್ಮಂಡಲಸಂಕಾಶಂ ಪಸಾತ ಮಧುರಸ್ವನಮ್ || ೩೧

ತರುಪ್ರವಾಲರಕ್ತಾ ಸಾ ನೀಲಾಂಗಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಮ್ |
 ಪ್ರಾಶೋಭಯತ ವೈದೇಹೀ ಗಜಂ ಕಷ್ಟೇನ ಕಾಂಚನೀ || ೩೨

ತಾಂ ಮಹೋಲ್ಕಾಮಿನಾಕಾಶೇ ದೀಪ್ಯಮಾನಾಂ ಸ್ವತೇಜಸಾ |
 ಜಹಾರಾಕಾಶಮಾವಿಶ್ಯ ಸೀತಾಂ ವೈಶ್ರವಣಾನುಜಃ || ೩೩

ತಸ್ಯಾಸ್ತಾನ್ಯಗ್ನಿವರ್ಣಾನಿ ಭೂಷಣಾನಿ ಮಹೀತಲೇ |
 ಸಘೋಷಾಣ್ಯವಶೀರ್ಯಂತ ಪ್ರೇಣಾಸ್ತಾರಾ ಇವಾಂಬರಾತ್ || ೩೪

ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ತನಾಂತರಾಽಪ್ಸ್ರಷ್ಟೋ ಹಾರಸ್ತಾರಾಧಿಪದ್ಭುತಿಃ |
 ವೈದೇಹ್ಯಾ ನಿಪತನ್ ಭಾತಿ ಗಂಗೇನ ಗಗನಾಚ್ಚುತಾ || ೩೫

ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು (೨೮-೨೯). ಹಾಗೆ ಹಾರಿಹೋಗುವ ಹೂವಿನ ಧಾರೆಯು ಉನ್ನತವಾದ ಮೇರುಪರ್ವತವನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಳಸುವ ವಿಮಲ ತಾರಾವುಂಜದಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ವೈದೇಹಿಯ ನಾದದಿಂದ ರತ್ನಭೂಷಿತವಾದ ಕಾಲದಿಗಿಯು ಕಳಚಿ, ಕುಲುಕುಲು ಎಂದು ಇಂವಾಗಿ ಧ್ವನಿಗೈಯುತ್ತ ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲಿನಂತೆ ಬಿದ್ದಿತು (೩೦-೩೧) ಮರದ ಚಿಗುರೆಯಂತೆ ಅರುಣವರ್ಣಳಾಗಿದ್ದ ವೈದೇಹಿಯಿಂದ ರಾವಣನಿಗೆ ಒಂದು ಶೋಭೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಕರ್ರಗಿದ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ನಡುವಿಗೆ ಚಿನ್ನದ ಸರಪಳಿಯಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ ಆನೆಯಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದನು (೩೨). ತನ್ನ ದೇಹಕಾಂತಿಯಿಂದ ದೊಡ್ಡ ಉಲ್ಕೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು, ಕುಬೇರಾನುಜನು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯ ಆಭರಣಗಳು ಝಣ ಝಣ ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದವು ; ಪುಣ್ಯವು ಮುಗಿದು ಧರೆಗಿಳಿಯುವ ತಾರೆಗಳಂತೆ ಕಂಡವು (೩೩-೩೪). ಚಂದ್ರನಂತೆ ಚಂದವಾದ ಮುತ್ತಿನ ಸರವು ಜಾನಕಿಯ ಸ್ತನಮಧ್ಯದಿಂದ ಜಾರಿ ಬೀಳುವಾಗ, ಗಗನದಿಂದಿಳಿಯುವ ಗಂಗೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ

ಉತ್ಪಾತವಾತಾಭಿಹತಾ ನಾನಾದ್ವಿಜಗಣಾಯುತಾಃ |

ನಾ ಭೈರಿತಿ ವಿಧೂತಾಗ್ರಾ ನ್ಯಾಜಹ್ನುರಿವ ಸಾದಸಾಃ || ೩೬

ನಲಿನ್ಯೋ ಧ್ವಸ್ತ ಕನುಲಾಸ್ತ್ರಸ್ತ ಮೀನಜಲೇಚರಾಃ |

ಸಖೀಮಿವ ಗತೋಚ್ಛ್ವಾಸಾನುನ್ವಶೋಚಂತ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೩೭

ಸಮಂತಾದಭಿಸಂಪತ್ಯ ಸಿಂಹವ್ಯಾಘ್ರಮೃಗದ್ವಿಜಾಃ |

ಅನ್ವಧಾವಂಸ್ತದಾ ರೋಷಾತ್ ಸೀತಾಂ ಛಾಯಾನುಗಾಮಿನಃ || ೩೮

ಜಲಪ್ರಸಾತಾಸ್ತಮುಖಾಃ ಶೃಂಗೈರುಚ್ಛ್ರಿತಬಾಹವಃ |

ಸೀತಾಯಾಂ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಯಾಂ ವಿಕ್ರೋಶಂತೀನ ಪರ್ವತಾಃ ||

ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಂ ತು ವೈದೇಹೀಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೀನೋ ದಿನಾಕರಃ |

ಪ್ರತಿಧ್ವಸ್ತಪ್ರಭಃ ಶ್ರೀಮಾನಾಸೀತ್ ಸಾಂಡರಮಂಡಲಃ || ೪೦

ನಾಸ್ತಿ ಧರ್ಮಃ ಕುತಃ ಸತ್ಯಂ ನಾರ್ಜವಂ ನಾನ್ಯಶಂಸತಾ |

ಯತ್ರ ರಾಮಸ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ಭಾರ್ಯಾಂ ಹರತಿ ರಾವಣಃ || ೪೧

ಕಂಗೊಳಿಸಿತು (೩೫). ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾತವಾತವು ಬೀಸಿತು. ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಹಿಂಡು ಕೂಗುತ್ತಿರಲು, ತುದಿಯಲ್ಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮರಗಳು ‘ ಸೀತೆ, ಹೆದರಬೇಡ ! ’ ಎಂದು ಅಭಯವಚನವನ್ನು ನೀಡುವಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದವು ! (೩೬). ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳು ಬಾಡಿದವು. ಮೀನುಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಜಲಚರಗಳು ಹೆದರಿದವು. ಗೆಳತಿಯಾದ ಮೈಥಿಲಿಯು ಉಸಿರುಕಟ್ಟಿ ಎಚ್ಚರದಪ್ಪಿದಂತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ಕೊಳಗಳು ಅನುಕಂಪೆಯಿಂದ ಶೋಕಿಸುವಂತೆ ತೋರಿದವು (೩೭). ಸಿಂಹ ವ್ಯಾಘ್ರ ಮುಂತಾದ ಮೃಗಗಳೂ ಪಕ್ಷಿಗಳೂ ಸುತ್ತಲೂ ನೆಗೆಯುತ್ತ ಹಾರುತ್ತ ಬಂದು, ರಾವಣನಮೇಲಿನ ರೋಷದಿಂದ ಸೀತೆಯ ನೆರಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಓಡಿದವು (೩೮). ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಅವಹರಿಸುವನೆಂದು ಪರ್ವತಗಳು ಜಲಪಾತದ ರೂಪದಿಂದ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತ ಶಿಖರಗಳೆಂಬ ಕೈಗಳನ್ನೆತ್ತಿ ಗೋಳಾಡುತ್ತವೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರಿತು (೩೯). ವೈದೇಹಿಯ ಅಪಹಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಸೂರ್ಯನು ದೈನ್ಯದಿಂದ ನಿಶ್ವೇಜನಾಗಿ ಕೇವಲ ಬಿಳಿಯ ಮಂಡಲವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದನು. “ ಅಯ್ಯೋ ! ಶ್ರೀರಾಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಜಾನಕಿಯನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸುತ್ತಾನೆಂದರೆ,

ಇತಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಗಣಶಃ ಪರ್ಯದೇನಯನ್ |

ನಿತ್ರಸ್ತಕಾ ದೀನಮುಖಾ ರುರುದುರ್ನೃಗಪೋತಕಾಃ || ೪೨

ಉದ್ವೀಕ್ಷೋದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ನಯನ್ಯೈರಸ್ರಸಾತಾನಿಲೇಕ್ಷಣಾಃ |

ಸುಪ್ರವೇಸಿತಗಾತ್ರಾಶ್ಚ ಬಭೂವುರ್ವನದೇವತಾಃ || ೪೩

ನಿಕ್ರೋಶಂತೀಂ ದೃಢಂ ಸೀತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದುಃಖಂ ತಥಾಗತಾಮ್ |

ತಾಂ ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ರಾಮೇತಿ ಕ್ರೋಶಂತೀಂ ಮಧುರಸ್ವರಮ್ || ೪೪

ಅನೇಕ್ಷನಾಣಾಂ ಬಹುಶೋ ನೈದೇಹೀಂ ಧರಣೀತಲಮ್ |

ಸ ತಾಮಾಕುಲಕೇಶಾಂತಾಂ ನಿಪ್ರನ್ಯುಷ್ಠವಿಶೇಷಕಾಮ್ || ೪೫

ಜಹಾರಾತ್ಮನಿನಾಶಾಯ ದಶಗ್ರೀವೋ ಮನಸ್ವಿನೀಮ್ ||

ತತಸ್ತು ಸಾ ಚಾರುದತೀ ಶುಚಿಸ್ಮಿತಾ

ವಿನಾಕೃತಾ ಬಂಧುಜನೇನ ಮೈಥಿಲೀ |

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೆಂಬುದು ಇಲ್ಲ ; ಸತ್ಯವು ಎಲ್ಲಿದೆ ? ಋಜುತ್ವ ದಯೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ” ಎಂದು ಸಕಲರೂ ಗೋಳಾಡಿದರು. ಮೃಗಗಳೂ ಅವುಗಳ ಮರಿಗಳೂ ಹೆದರಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ ದುಃಖಿಸಿದವು (೪೦-೪೨). ಅವು ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದವು. ಆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡು, ವನದೇವತೆಗಳು ಗಡಗಡನೆ ನಡುಗಿದರು (೪೩). ‘ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ ! ರಾಮಾ !’ ಎಂದು ಮಧುರಕಂಠದಿಂದ ಆಕ್ರಂದಿಸುತ್ತ, ನೈದೇಹಿಯು ಭೂಮಿಯ ಕಡೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಕೇಶ ರಾಶಿಯು ಬಿಚ್ಚಿ ಹರಡಿತ್ತು. ತಿಲಕವು ಅಳಿಸಿತ್ತು. ದೃಢಚಿತ್ತಳಾದ ಆ ಪತಿವ್ರತೆಯನ್ನು ದಶಗ್ರೀವನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು (೪೪-೪೫). ಸುಂದರ ದಂತಪಂಕ್ತಿಯವಳೂ ನಿಮಲಮಂದಸ್ಥಿತಿಯೂ ಆದ ಮೈಥಿಲಿಯು ಆಪ್ತರಾದ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಂದ ನಿಯುಕ್ತಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವರೀವರನ್ನೂ ಕಾಣದೆ

ಅಪಶ್ಯತೀ ರಾಘವಲಕ್ಷ್ಮಣಾವುಭೌ

ವಿನರ್ಣವಕ್ತ್ವಾ ಭಯಭಾರಪೀಡಿತಾ ||

೪೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾವಣಭರ್ತ್ಸನಮ್

ಖಮುತ್ವತಂತಂ ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮೈಥಿಲೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |

ದುಃಖಿತಾ ಪರಮೋದ್ವಿಗ್ನಾ ಭಯೇ ಮಹತಿ ವರ್ತಿನೀ ||

೧

ರೋಷರೋದನತಾಮ್ರಾಕ್ಷೀ ಭೀಮಾಕ್ಷಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಮ್ |

ರುದತೀ ಕರುಣಂ ಸೀತಾ ಹ್ರಿಯಮಾಣೇದಮಬ್ರವೀತ್ ||

೨

ಸೀತೆಯ ಮುಖವು (ನಿರಾಸೆಯಿಂದ) ಬಣ್ಣಗೆಟ್ಟಿತು. ಅವಳು ಅತ್ಯಂತ ಭಯದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಳು (೪೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೩

ಸೀತೆಯು ರಾವಣನನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದು

ಜಾನಕಿಯು ತನ್ನನ್ನು ರಾವಣನು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ ಶೋಕಾರ್ತಳಾಗಿ ಭಯದಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ರೋಷದಿಂದಲೂ ರೋದನದಿಂದಲೂ ಅವಳ ನೇತ್ರಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿದ್ದವು. ಮನ ಕರಗುವಂತೆ ಗೋಳೋ ಎಂದು ಅಳುತ್ತ ಅವಳು ಹೀಗೆಂದಳು(೧): “ಎಲಾ ನೀಚ-ರಾವಣ, ನಾನು ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವೆನೆಂದರಿತು ನನ್ನನ್ನು ಕದ್ದುಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿರುವೆ

ನ ವ್ಯಪತ್ರ ಪಸೇ ನೀಚ ಕರ್ಮಣಾನೇನ ರಾವಣ |

ಜ್ಞಾತ್ವಾ ನಿರಹಿತಾಂ ಯನ್ಮಾಂ ಚೋರಯಿತ್ವಾ ಪಲಾಯಸೇ || ೩

ತ್ವಯೈವ ನೂನಂ ದುಷ್ಟಾತ್ಮನ್ ಭೀರುಣಾ ಹರ್ತುಮಿಚ್ಛತಾ |

ಮನಾಪನಾಹಿತೋ ಭರ್ತಾ ಮೃಗರೂಪೇಣ ಮಾಯಯಾ || ೪

ಯೋ ಹಿ ಮಾನುದ್ಯತಸ್ತ್ರಾತುಂ ಸೋಽಪ್ಯಯಂ ವಿನಿಪಾತಿತಃ |

ಗೃಧ್ರರಾಜಃ ಪುರಾಣೋಽಸೌ ಶ್ವಶುರಸ್ಯ ಸಖಾ ಮನು || ೫

ಪರಮಂ ಖಲು ತೇ ನೀರ್ಯಂ ದೃಶ್ಯತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮ |

ವಿಶ್ರಾನ್ಯ ನಾನುಧೇಯಂ ಹಿ ಯುದ್ಧೇ ನಾಸ್ಮಿ ಚಿತಾ ತ್ವಯಾ || ೬

ಈದೃಶಂ ಗರ್ಹಿತಂ ಕರ್ಮ ಕಥಂ ಕೃತ್ವಾ ನ ಲಜ್ಜಸೇ |

ಸ್ತ್ರಿಯಾಶ್ಚ ಹರಣಂ ನೀಚ ರಹಿತೇ ತು ಪರಸ್ಯ ಚ || ೭

ಕಥಯಿಷ್ಯಂತಿ ಲೋಕೇಷು ಪುರುಷಾಃ ಕರ್ಮ ಕುತ್ಸಿತಮ್ |

ಸುನೃಶಂಸನುಧರ್ಮಿಷ್ಠಂ ತವ ಶೌಂಡೀರ್ಯಮಾನಿನಃ || ೮

ಯಲ್ಲ, ಈ ಹೇಡಿ ಕೆಲಸದಿಂದ ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? (೨-೩). ದುರಾತ್ಮ, ಹೇಡಿಯಾದ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅಪಹರಿಸಲು ಹೊಂಚುಹಾಕಿದ್ದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನೇ ಮಾಯಾವೃಗವನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಮೋಸದಿಂದ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ದೂರದವರೆಗೆ ಒಯ್ದಿರಬೇಕು (೪). ನನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಬಂದ ವೃದ್ಧನಾದ ಈ ಗೃಧ್ರರಾಜನನ್ನಾ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಈತನು ನನ್ನ ಮಾವನ ಮಿತ್ರ. ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮ ಅಸದೃಶವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ! ಧೂ ಅಧಮ! ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ ಹೊಡೆದಾಡಿ ನನ್ನನ್ನು ನೀನು ಗೆದ್ದು ತರಲಿಲ್ಲ (೫-೬). ಇಂಥ ನೀಚಕೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿನಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲವೆ? ಪರಸ್ತ್ರೀಯನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ರಕ್ಷಕರಿಲ್ಲದೆ ಏಕಾಕಿನಿಯಾದವಳನ್ನು ಕದಿಯಬಹುದೆ? ಶೂರನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವ ನೀನು ಎಷ್ಟು ಕ್ರೂರನಾದ—ಎಷ್ಟು ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧನಾದ ತುಚ್ಛಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ! ಇದನ್ನು ಜನರು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ

ಧಿಕ್ ತೇ ಶೌರ್ಯಂ ಚ ಸತ್ತ್ವಂ ಚ ಯತ್ತ್ವಂ ಕಥಿತನಾಂಸ್ತದಾ |
ಕುಲಾಕ್ರೋಶಕರಂ ಲೋಕೇ ಧಿಕ್ ತೇ ಚಾರಿತ್ರಮೀದೃಶಮ್ || ೯

ಕಿಂ ಕರ್ತುಂ ಶಕ್ಯಮೇವಂ ಹಿ ಯಜ್ಞವೇದೈವ ಧಾನಸಿ |
ಮುಹೂರ್ತಮಸಿ ತಿಷ್ಠತ್ವಂ ನ ಜೀವನ್ ಪ್ರತಿಯಾಸ್ಯಸಿ || ೧೦

ನ ಹಿ ಚಕ್ಷುಷ್ಪಥಂ ಸ್ಪ್ರಾಪ್ಯ ತಯೋಃ ಪಾರ್ಥಿವಪುತ್ರಯೋಃ |
ಸಸೈನ್ಯೋಪಿ ಸಮರ್ಥಸ್ತ್ವಂ ಮುಹೂರ್ತಮಸಿ ಜೀವಿತುಮ್ || ೧೧

ನ ತ್ವಂ ತಯೋಃ ಶರಸ್ಪರ್ಶಂ ಶಕ್ತಃ ಸೋಡುಂ ಕಥಂಚನ |
ವನೇ ಪ್ರಜ್ವಲಿತಸ್ಯೇವ ಸ್ಪರ್ಶಮಗ್ನೇರ್ವಿಹಂಗಳಮಃ || ೧೨

ಸಾಧು ಕೃತ್ವಾತ್ಮನಃ ಪಥ್ಯಂ ಸಾಧು ಮಾಂ ಮುಂಚ ರಾನಣ |
ಮತ್ತೃಧರ್ಷಣರುಷ್ಣೋ ಹಿ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಸಹ ಪತಿರ್ಮಮ || ೧೩

ವಿಧಾಸ್ಯತಿ ವಿನಾಶಾಯ ತ್ವಂ ಮಾಂ ಯದಿ ನ ಮುಂಚಸಿ |
ಯೇನ ತ್ವಂ ವ್ಯವಸಾಯೇನ ಬಲಾನ್ಮಾಂ ಹರ್ತುಮಿಚ್ಛಸಿ || ೧೪

ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವರು (೭-೮). ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡೆ
ಯಲ್ಲ, ಥೂ ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವೇ ! ನಿನ್ನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ! ನಿನ್ನ ಕುಲಕ್ಕೆ
ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು ತಂದ ನಿನ್ನ ನಡತೆಗೆ ಬೆಂಕಿಹಾಕಲಿ ! ಹೀಗೆ ವೇಗದಿಂದ ಓಡಿ
ಹೋದರೆ ಏನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಒಂದು ಅರಗಳಿಗೆಯಾದರೂ ತಡೆದರೆ,
ನೀನು ಜೀವಸಹಿತ ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡಲಾರೆ (೯-೧೦). ನೀನು ಆ ರಾಜಪುತ್ರರ
ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕು, ಸೇನಾಸಮೇತನಾಗಿದ್ದರೂ ನೀನು ಅರಗಳಿಗೆ ಬದುಕಲಾರೆ.
ಅನರ್ವಿವರ ಬಾಣದ ಹೊಡೆತವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಿನಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಸಾಧ್ಯ
ವಿಲ್ಲ. ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿನ ಜ್ವಾಲೆಯ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ಹಕ್ಕೆಯು ತಡೆದುಕೊಂಡೀತೆ ?
(೧೧-೧೨). ರಾನಣ, ನನ್ನನ್ನು ಬೇಗನೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡು. ಇದೇ ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ
ದೆಂದು ತಿಳಿ. ಬಿಡದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೈಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ಪತಿಯು ಕುಸಿತ
ನಾಗುವನು. ತನ್ನ ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಬಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ವಧಿಸುವನು (೧೩).
ಎಲಾ ನೀಚ, ಯಾವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವೆಯೋ ಅದು

ವ್ಯವಸಾಯಃ ಸ ತೇ ನೀಚ ಭವಿಷ್ಯತಿ ನಿರರ್ಥಕಃ |
ನ ಹ್ಯಹಂ ತಮಪಶ್ಯಂತೀ ಭರ್ತಾರಂ ವಿಬುಧೋಪಮಮ್ || ೧೫

ಉತ್ಸಹೇ ಶತ್ರುನಶಗಾ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಧಾರಯಿತುಂ ಚಿರಮ್ |
ನ ನೂನಂ ಚಾತ್ಮನಃ ಶ್ರೇಯಃ ಪಥ್ಯಂ ವಾ ಸಮನೇಕ್ಷಸೇ || ೧೬

ಮೃತ್ಯುಕಾಲೇ ಯಥಾ ಮರ್ತ್ಯೋ ವಿಪರೀತಾನಿ ಸೇವತೇ |
ಮುಮೂರ್ಷಾಣಾಂ ಹಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಯತ್ಪಥ್ಯಂ ತನ್ನ ರೋಚತೇ ||

ಪಶ್ಯಾಮ್ಯದ್ಯ ಹಿ ಕಂಠೇ ತ್ವಾಂ ಕಾಲಸಾಶಾನಪಾಶಿತಮ್ |
ಯಥಾ ಚಾಸ್ಮಿನ್ ಭಯಸ್ಥಾನೇ ನ ಬಿಭೇಷಿ ದಶಾನನ || ೧೮

ವ್ಯಕ್ತಂ ಹಿರಣ್ಮಯಾನ್ ಹಿ ತ್ವಂ ಸಂಪಶ್ಯಸಿ ಮಹೀರುಹಾನ್ |
ನದೀಂ ವೈತರಣೀಂ ಘೋರಾಂ ರುಧಿರಾಘ್ರಪ್ರವಾಹಿನೀಮ್ || ೧೯

ಅಸಿಪತ್ರವನಂ ಚೈವ ಭೀಮಂ ಪಶ್ಯಸಿ ರಾವಣ |
ತಪ್ತಕಾಂಚನಪುಷ್ಪಾಂ ಚ ವೈಡೂರ್ಯಪ್ರವರಚ್ಛದಾಮ್ || ೨೦

ಎಂದಿಗೂ ಫಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಯಂತಿರುವ ನನ್ನ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಶತ್ರುವಿನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿಗೂ ನಾನು ಪ್ರಾಣಸಹಿತ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (೧೪-೧೫). ನಿನಗೆ ಮುಂದಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಬೇಡವಾಗಿದೆ; ಈಗಿನ ಹಿತವೂ ಬೇಡವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಾಯುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಅಪಥ್ಯವಾದ್ದನ್ನೇ ಸೇವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಯುವವರಿಗೆ ಪಥ್ಯದ ಮಾತು ರುಚಿಸದು (೧೬-೧೭). ಮೃತ್ಯುಪಾಶವು ಬಂದು ನಿನ್ನ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಸುತ್ತಿರುವುದು ನನಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ! ಇಂಥ ವಿಪತ್ತಿನ ಕಾಲ ನಿನಗೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ನಿರ್ಭಯನಾಗಿರುವೆಯಲ್ಲ! ಚಿನ್ನದ ಮರಗಳು ನಿನಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು! ರಕ್ತಮಯವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಘೋರವಾದ ವೈತರಣೀ ನದಿಯು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು! (೧೮-೧೯). ಭೀಕರವಾದ ಅಸಿಪತ್ರವನ ವೆಂಬ ನರಕವು ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿರಬೇಕು! ಸುಡುವ ಚಿನ್ನದ ಹೂಗಳಿಂದಲೂ ವೈಡೂರ್ಯದ ಎಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಚೂಪಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಭೀಕರವಾದ ಶಾಲ್ಮಲೀವೃಕ್ಷವನ್ನು ನೀನು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ನೋಡುವೆ! (೨೦).

ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸೇ ಶಾಲ್ಮಲೀಂ ತೀಕ್ಷ್ಣಾ ನಾಯಸ್ಯೈಃ ಕಂಟಿಕೈಶ್ಚ ತಾಮ್ |
ನ ಹಿ ತ್ವನೀದೃಶಂ ಕೃತ್ವಾ ತಸ್ಯಾಲೀಕಂ ಮಹಾತ್ಮನಃ || ೨೦

ಧರಿತುಂ ಶಕ್ಯಸಿ ಚಿರಂ ವಿಷಂ ಪೀತ್ವೇನ ನಿರ್ಘೃಣ |
ಬದ್ಧಸ್ತ್ವಂ ಕಾಲಸಾಶೇನ ದುರ್ನಿನಾರೇಣ ರಾವಣ || ೨೧

ಕ್ವ ಗತೋ ಲಪ್ಸ್ಯಸೇ ಶರ್ಮ ಭರ್ತುರ್ಮನು ಮಹಾತ್ಮನಃ |
ನಿಮೇಷಾಂತರಮಾತ್ರೇಣ ವಿನಾ ಭ್ರಾತರಮಾಹವೇ || ೨೨

ರಾಕ್ಷಸಾ ನಿಹತಾ ಯೇನ ಸಹಸ್ರಾಣಿ ಚತುರ್ದಶ |
ಸ ಕಥಂ ರಾಘವೋ ವೀರಃ ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕುಶಲೋ ಬಲೀ || ೨೩

ನ ತ್ವಾಂ ಹನ್ಯಾಚ್ಛರೈಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೈರಿಷ್ಟಭಾರ್ಯಾಪಹಾರಿಣಮ್ |
ಏತಚ್ಚಾನ್ಯಚ್ಚ ಪರುಷಂ ವೈದೇಹೀ ರಾವಣಾಂಕಗಾ || ೨೪

ಭಯಶೋಕಸಮಾವಿಷ್ಟಾ ಕರುಣಂ ವಿಲಲಾಪ ಹ ||

ತಥಾ ಭೃಶಾರ್ತಾಂ ಬಹು ಚೈವ ಭಾಷೀಣೀಂ

ವಿಲಾಪಪೂರ್ವಂ ಕರುಣಂ ಚ ಭಾಮಿನೀಮ್ |

ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಂಚಿಸಿ ನೀನು ಬದುಕಲಾರೆ. ವಿಷವನ್ನು ಕುಡಿದವನು ಬದುಕುವನೆ? ಕ್ರೂರಾತ್ಮ—ರಾವಣ, ದುರ್ನಿವಾರವಾದ ಯಮನಾಶವು ನಿನ್ನನ್ನು ಬಿಗಿದಿದೆ (೨೦-೨೧). ಮಹಾತ್ಮನಾದ ನನ್ನ ವತಿಯೊಡನೆ ವೈರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಮೇಲೆ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ತಾನೇ ನಿನಗೆ ಕ್ಷೇಮವಾದೀತು? ಆತನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನ ಸಹಾಯವನ್ನೂ ಬಯಸದೆ ಒಬ್ಬನೇ ಒಂದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ವೀರಾಗ್ರಣಿಯಾದ ರಾಘವನು ಸರ್ವಾಸ್ತ್ರಕುಶಲ; ಅತ್ಯಂತ ಬಲಶಾಲಿ (೨೩-೨೪). ಅವನ ಪ್ರಿಯಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ನಿನ್ನನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲದೆ ಬಿಡುವನೆ? ” ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈದೇಹಿಯು ಎಷ್ಟೋ ಪರುಷವಚನಗಳನ್ನಾಡಿದಳು. ಭಯಶೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಎದೆಕರಗುವಂತೆ ಅತ್ತಳು (೨೫). ಆ ವನಿತೆಯು ಶೋಕಾರ್ತಳಾಗಿ ಬಹುಬಗೆಯಿಂದ ಹಲುಬುತ್ತ, ಎದೆ ಮಿಡಿಯುವಂತೆ ಅಳುತ್ತ, ಮನಕರಗುವಂತೆ ಮಿಸುಕುತ್ತ ವಿವಶಳಾಗಿ

ಜಹಾರ ಸಾಪಃ ಕರುಣಂ ವಿನೇಷ್ವ ತೀಂ

ನೃಪಾತ್ಮಜಾನಾಗತಗಾತ್ರವೇಪಥುಮ್ ||

೨೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುಃಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಲಂಕಾಪ್ರವಣಮ್

ಹ್ರಿಯಮಾಣಾ ತು ವೈದೇಹೀ ಕಂಚಿನ್ನಾಥನುಪಶ್ಯತೀ |

ದದರ್ಶ ಗಿರಿಶೃಂಗಸ್ಥಾನ್ ಪಂಚ ವಾನರಪುಂಗವಾನ್ || ೧

ತೇಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೀ ಕೌಶೇಯಂ ಕನಕಪ್ರಭಮ್ |

ಉತ್ತರೀಯಂ ವರಾರೋಹಾ ಶುಭಾನ್ಯಾಭರಣಾನಿ ಚ || ೨

ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು ಆದರೆ ವಾಪಿಯಾದ ರಾವಣನು (ಅದೊಂದನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ)
ಆ ರಾಜವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಯ್ದನು (೨೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೪

ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಲಂಕೆಗೆ ಒಯ್ಯುವುದು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಋಷ್ಯಮೂಕ

ಪರ್ವತದಮೇಲೆ ಕೆಲವು ವಾನರರನ್ನು ಕಂಡು, ಸೀತೆಯು ತನ್ನ

ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಸೆಯುವುದು

ರಾವಣನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸ
ಬಲ್ಲ ಯಾವ ರಕ್ಷಕನೂ ಗೋಚರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೆಳಗೆ ಋಷ್ಯಮೂಕಗಿರಿಯ ಶಿಖರ
ದಲ್ಲಿ ಐವರು ವಾನರಶ್ರೇಷ್ಠರು ಕುಳಿತಿದ್ದುದು ಅವಳಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿತು (೧). ಆಗ
ಸೀತೆಯು ಅವರನ್ನು ಕಣ್ಣರಳಿಸಿ ನೋಡುತ್ತ, ಚಿನ್ನದಂತೆ ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ

ಮುನೋಚ ಯದಿ ರಾಮಾಯ ಶಂಸೇಯುರಿತಿ ಮೈಥಿಲೀ |
 ವಸ್ತ್ರಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ತನ್ಮಧ್ಯೇ ನಿಕ್ಷಿಪ್ತಂ ಸಹಭೂಷಣಮ್ || ೩
 ಸಂಭ್ರಮಾತ್ತು ದಶಗ್ರೀವಸ್ತತ್ ಕರ್ಮ ನ ಸ ಬುದ್ಧವಾನ್ |
 ಸಿಂಗಾಕ್ಷಸ್ತಾಂ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೀಂ ನೇತ್ರೈರನಿಮಿಷೈರಿವ || ೪
 ವಿಕ್ರೋಶಂತೀಂ ತಥಾ ಸೀತಾಂ ದದೃಶುರ್ವಾನರರ್ಷಭಾಃ |
 ಸ ಚ ಪಂಪಾನುತಿಕ್ರಮ್ಯ ಲಂಕಾಭಿಮುಖಃ ಪುರೀಮ್ || ೫
 ಜಗಾನು ರುದತೀಂ ಗೃಹ್ಯ ವೈದೇಹೀಂ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ |
 ತಾಂ ಜಹಾರ ಸುಸಂಹೃಷ್ಣೋ ರಾವಣೋ ಮೃತ್ಯುಮಾತ್ಮನಃ || ೬
 ಉತ್ಸಂಗೇನೇವ ಭುಜಗೀಂ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಷ್ಟ್ರಾಂ ಮಹಾವಿಷಾಮ್ |
 ನನಾನಿ ಸರಿತಃ ಶೈಲಾನ್ ಸರಾಂಸಿ ಚ ವಿಹಾಯಸಾ || ೭
 ಸ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಸಮತೀಯಾಯ ಶರಶ್ಚಾಪಾದಿವ ಚ್ಯುತಃ |
 ತಿಮಿನಕ್ರನಿಕೇತಂ ತು ವರುಣಾಲಯಮುಕ್ಷಯಮ್ || ೮

ಉತ್ತರೀಯವನ್ನೂ ಉತ್ತಮವಾದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ಆ ವಾನರರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಎಸೆದಳು (೨). ಒಂದು ವೇಳೆ ದೈವಗತಿಯಿಂದ ಅವರು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತನ್ನ
 ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ಮೈಥಿಲಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ
 ವಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಅವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಸೆದಳು (೩). ಚಿತ್ತಕ್ಷೋಭ
 ದಿಂದ ತ್ವರೆಪಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾವಣನಿಗೆ ಅದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪಿಂಗಳನೇತ್ರರಾದ ಆ
 ವಾನರೋತ್ತಮರು, 'ರಾಮ ! ರಾಮ !' ಎಂದು ಅರಚುತ್ತಿದ್ದ ವೈದೇಹಿ
 ಯನ್ನು ಎವೆಯಿಕ್ಕದೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ನೋಡಿದರು (೪). ರಾವಣನು ಪಂಪಾ
 ಸರೋವರವನ್ನು ದಾಟಿ ಲಂಕಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ವೈದೇಹಿಯು
 ತನ್ನ ವಶಳಾದಳೆಂದು ಆ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದ್ದನು. ಆ ರಾವಣನು
 ತನ್ನ ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಒಯ್ಯುವಂತೆ, ಅಳುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ಒಯ್ದನು
 (೫-೬). ಘೋರವಿಷಪೂರ್ಣವಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂತಗಳಿರುವ ಸರ್ಪಿಣಿಯನ್ನು
 ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅವಳಿ ಹಿಡಿದು, ರಾವಣನು
 ವನಗಳು, ಹೊಳೆಗಳು, ಬೆಟ್ಟಗಳು ಮತ್ತು ಕೊಳಗಳನ್ನು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ
 ದಾಟಿಹೋದನು (೭). ಧನುಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿಹೋದ ಬಾಣವೋ ಎಂಬಂತೆ

ಸರಿತಾಂ ಶರಣಂ ಗತ್ವಾ ಸಮತೀಯಾಯ ಸಾಗರಮ್ |
ಸಂಭ್ರಮಾತ್ ಪರಿವೃತ್ತೋರ್ಮೀ ರುದ್ಧ ಮೀನಮಹೋರಗಃ || ೯

ವೈದೇಹ್ಯಾಂ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಯಾಂ ಬಭೂವ ವರುಣಾಲಯಃ |
ಅಂತರಿಕ್ಷಗತಾ ನಾಚಃ ಸಸೃಜುಶ್ಚಾರಣಾಸ್ತದಾ || ೧೦

ಏತದಂತೋ ದಶಗ್ರೀವ ಇವ ಸಿದ್ಧಾಸ್ತದಾಬ್ರುವನ್ |
ಸ ತು ಸೀತಾಂ ವಿನೇಷ್ವಂತೀನುಂಕೇನಾದಾಯ ರಾವಣಃ || ೧೧

ಪ್ರವೀಣಶ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾಂ ರೂಪಿಣೀಂ ವೃತ್ಯುಮಾತ್ಮನಃ |
ಸೋಽಭಿಗಮ್ಯ ಪುರೀಂ ಲಂಕಾಂ ಸುವಿಭಕ್ತಮಹಾಪಥಾಮ್ || ೧೨

ಸಂರೂಢಕಕ್ಷ್ಯಾ ಬಹುಲಂ ಸ್ವಮಂತಪುರಮಾವಿಶತ್ |
ತತ್ರ ತಾನುಸಿತಾಪಾಂಗೀಂ ಶೋಕಮೋಹಪರಾಯಣಾಮ್ || ೧೩

ಮಹಾವೇಗದಲ್ಲಿ ಅವನು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ತಿಮಿಗಳಿಗೂ ಮೊಸಳೆಗಳಿಗೂ ಆನಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಸಮುದ್ರವು ಕಾಣಿಸಿತು. ವಿವಿಧ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ಆ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ರಾವಣನು ದಾಟಿಹೋದನು (೮). ಹೀಗೆ ರಾವಣನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಾಗ, ಸಮುದ್ರ ರಾಜನಿಗೆ ಭಯವಾಯಿತು. ಅಲೆಗಳು ಅಡಗಿದವು. ಮೀನುಗಳೂ ಮಹಾಸರ್ಪಗಳೂ ಸಂಚರಿಸದೆ ಅವಿತುಕೊಂಡವು (೯). ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿದ್ಧರೂ ಚಾರಣರೂ “ಇಲ್ಲಿಗೆ ದಶಕಂಠನ ಅವತಾರ ಮುಗಿಯಿತು !” ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣನು ಕಂಕುಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವೃತ್ಯು ದೇವತೆಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ತರುವಂತೆ ಲಂಕಾನಗರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೧೦-೧೧). ವಿಶಾಲವಾದ ಬೀದಿಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯವಾದ ಲಂಕೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಜನನಿಬಿಡವಾದ ಕಕ್ಷ್ಯೆಗಳಿರುವ ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಅವನು ಅಂತಃಪುರದ ಒಂದು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನಿರಿಸಿದನು. ಅವಳು ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ಎಚ್ಚರದಪುತ್ರಿತ್ವವು. ರಾಕ್ಷಸಭವನದಲ್ಲಿ ಆ ಸುಂದರಿಯು ಮಯನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ರಾಕ್ಷಸ ಮಾಯೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದಳು.

ನಿದಧೇ ರಾವಣಃ ಸೀತಾಂ ಮಯೋ ಮಾಯಾಮಿನಾಸುರೀಮ್ |
ಅಬ್ರವೀಚ್ಛ ದಶಗ್ರೀವಃ ಪಿಶಾಚೀಘೋರದರ್ಶನಾಃ || ೧೪

ಯಥಾ ನೇನಾಂ ಪುನಾನ್ ಸ್ತ್ರೀ ವಾ ಸೀತಾಂ ಪಶ್ಯತ್ಯಸಂಮತಃ |
ಮುಕ್ತಾ ಮಣಿಸುನರ್ಕಾನಿ ವಸ್ತ್ರಾಣ್ಯಾಭರಣಾನಿ ಚ || ೧೫

ಯದ್ಯದಿಚ್ಛೇತ್ತದೈವಾಸ್ಯಾ ದೇಯಂ ನುಚ್ಛಂದತೋ ಯಥಾ |
ಯಾ ಚ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ವೈದೇಹೀಂ ನಚನಂ ಕಿಂಚಿದಪ್ರಿಯಮ್ || ೧೬

ಅಜ್ಞಾನಾದ್ಯದಿ ವಾ ಜ್ಞಾನಾನ್ ತಸ್ಯಾ ಜೀವಿತಂ ಪ್ರಿಯಮ್ |
ತಥೋಕ್ತ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸೀಸ್ತಾಸ್ತು ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರಃ ಪ್ರತಾಪನಾನ್ || ೧೭

ನಿಷ್ಕ್ರಮ್ಯಾಂತಃ ಪುರಾತ್ತಸ್ಮಾತ್ ಕಿಂ ಕೃತ್ಯಮಿತಿ ಚಿಂತಯನ್ |
ದದರ್ಶಾಷ್ಟಾ ಮಹಾವೀರ್ಯಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಪಿಶಿತಾಶನಾನ್ ||

ಸ ತಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಮಹಾವೀರ್ಯೋ ವರದಾನೇನ ಮೋಹಿತಃ |
ಉನಾಚೈತಾನಿದಂ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಶಸ್ಯ ಬಲವೀರ್ಯತಃ || ೧೯

ಆಮೇಲೆ ರಾವಣನು ಘೋರಾಕೃತಿಯ ಪಿಶಾಚಿಗಳಂತಿದ್ದ ಕೆಲವು ರಾಕ್ಷಸಿಯರನ್ನು ಕರೆದು ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೧೨-೧೪): “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರೆ, ಈ ಸೀತೆಗೆ ನೀವು ಕಾವಲಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ನನ್ನ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಾಗಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲಿ ಇವಳನ್ನು ನೋಡಕೂಡದು. ಈ ಸೀತೆಯು ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ಒಡವೆ, ವಸ್ತ್ರ—ಯಾವುದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಕೇಳಿದರೂ ತಂದು ಕೊಡಿರಿ. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಒಪ್ಪಿಗೆಯುಂಟು (೧೫-೧೬). ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಯಾವಳೂ ಸೀತೆಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾದ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಯಾವಳಾದರೂ ಮಾತನಾಡಿದರೆ, ಅವಳು ತನ್ನ ವ್ರಾಣದ ಆಸೆಯನ್ನು ತೊರೆದಿರಬೇಕು !” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೧೭). ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರನು ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತು ಅಂತಃಪುರದಿಂದ ಹೊರಟನು. ಅವನು ಮುಂದಿನ ಕೃತ್ಯವೇನೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿ ವರಾಕ್ರಮಗಳೂ ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳೂ ಆದ ಎಂಟು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಕಂಡನು (೧೮). ತನಗೆ ವರಬಲವಿದೆಯೆಂದು ಉನ್ಮತ್ತನಾದ ರಾವಣನು ಆ ರಾಕ್ಷಸರ ಬಲವರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಹೀಗೆಂದನು: “ಎಲೈ

ನಾನಾಪ್ರಹರಣಾಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಮಿತೋ ಗಚ್ಛತ ಸತ್ವರಾಃ |
ಜನಸ್ಥಾನಂ ಹತಸ್ಥಾನಂ ಭೂತಪೂರ್ವಂ ಖರಾಲಯಮ್ || ೨೦

ತತ್ರೋಷ್ಯತಾಂ ಜನಸ್ಥಾನೇ ಶೂನ್ಯೇ ನಿಹತರಾಕ್ಷಸೇ |
ಸೌರುಷಂ ಬಲನಾಶ್ರಿತ್ಯ ತ್ರಾಸಮುತ್ಸೃಜ್ಯ ದೂರತಃ || ೨೧

ಬಲಂ ಹಿ ಸುನುಹದ್ಯನೈ ಜನಸ್ಥಾನೇ ನಿವೇಶಿತಮ್ |
ಸದೂಷಣಖರಂ ಯುದ್ಧೇ ಹತಂ ರಾಮೇಣ ಸಾಯಕೈಃ || ೨೨

ತತ್ರ ಕ್ರೋಧೋ ಮನುಷ್ಯಾರ್ಥೈರ್ಯಸ್ಯೋಪರಿ ವರ್ಧತೇ |
ವೈರಂ ಚ ಸುನುಹಜ್ವಾತಂ ರಾಮಂ ಪ್ರತಿ ಸುದಾರುಣಮ್ || ೨೩

ನಿರ್ಯಾತಯಿತುಮಿಚ್ಛಾಮಿ ತಚ್ಚ ವೈರಮಹಂ ರಿಪೋಃ |
ನ ಹಿ ಲಸ್ತ್ಯಾಮ್ಯಹಂ ನಿದ್ರಾಮಹತ್ವಾ ಸಂಯುಗೇ ರಿಪುಮ್ || ೨೪

ತಂ ತ್ವಿದಾನೀಮಹಂ ಹತ್ವಾ ಖರದೂಷಣಘಾತಿನಮ್ |
ರಾಮಂ ಶರ್ಮೋಪಲಸ್ತ್ಯಾಮಿ ಧನಂ ಲಬ್ಧ್ವೇವ ನಿರ್ಧನಃ || ೨೫

ರಾಕ್ಷಸರೆ, ನೀವು ವಿವಿಧಾಯುಧಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕೂಡಲೆ ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ತಕ್ಕದ್ದು. ಜನಸ್ಥಾನವು ಈಗ ಹತಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಖರನಿದ್ದ ಸ್ಥಳವದು
(೧೯-೨೦). ಅಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸರು ಹತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ನಿರ್ಜನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀವು
ವಾಸವಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ದೂರವಿಟ್ಟು ನಿಮ್ಮ ವೌರುಷವನ್ನು ನೆಚ್ಚಿ
ಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ನಾನು ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದ ಮಹಾಸೇನೆಯೂ ಖರದೂಷಣರೂ
ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರಾಮನೆಂಬವನು ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅವರನ್ನು ಕೊಂದಿ-
ದ್ದಾನೆ (೨೧-೨೨). ಆ ಕೃತ್ಯದಿಂದ ನನ್ನ ಸಹನೆ ತಪ್ಪಿದೆ. ನನ್ನ ಸ್ಥಿರವಾದ
ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ರೋಷ ಉಕ್ಕುತ್ತಿದೆ. ರಾಮನಿಗೂ ನನಗೂ ಉಲ್ಬಣವಾದ
ವೈರವು ಬೆಳೆಯಿತು. ವೈರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆ ಶತ್ರುವಿನಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳ-
ಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ವೈರಿಯನ್ನು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂದಲ್ಲವೆ ನನಗೆ
ನಿದ್ರೆ ಬರದು (೨೩-೨೪). ದರಿದ್ರನಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯವು ಲಭಿಸಿದಾಗ ಸಂತೋಷ.
ಹಾಗೆಯೇ ಖರದೂಷಣರನ್ನು ಕೊಂದಿರತಕ್ಕ ರಾಮನನ್ನು ವಧಿಸಿದಾಗಲೇ ನನಗೆ

ಜನಸ್ಥಾನೇ ವಸದ್ವಿಸ್ತು ಭವದ್ವೀರಾಮನುಮಾಶ್ರಿತಾ |
ಪ್ರವೃತ್ತಿರುಪನೇತನ್ಯಾ ಕಿಂ ಕರೋತಿತಿ ತತ್ತ್ವತಃ || ೨೬

ಅಪ್ರನಾದಾಚ್ಚ ಗಂತವ್ಯಂ ಸರ್ವೈರಪಿ ನಿಶಾಚರೈಃ |
ಕರ್ತವ್ಯಶ್ಚ ಸದಾ ಯತ್ನೋ ರಾಘವಸ್ಯ ವಧಂ ಪ್ರತಿ || ೨೭

ಯುಷ್ಮಾಕಂ ಚ ಬಲಜ್ಞೋಽಹಂ ಬಹುಶೋ ರಣನುೂರ್ಧನಿ |
ಅತಶ್ಚಾಸ್ಮಿನ್ ಜನಸ್ಥಾನೇ ನುಯಾ ಯೂಯಂ ನಿಯೋಜಿತಾಃ ||

ತತಃ ಪ್ರಿಯಂ ವಾಕ್ಯಮುಪೇತ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಾ
ಮಹಾರ್ಥಮುಷ್ಣಾವಭಿನಾದ್ಯ ರಾವಣಮ್ |
ವಿಹಾಯ ಲಂಕಾಂ ಸಹಿತಾಃ ಪ್ರತಸ್ಥಿರೇ
ಯತೋ ಜನಸ್ಥಾನಮಲಕ್ಷ್ಯದರ್ಶನಾಃ || ೨೯

ತತಸ್ತು ಸೀತಾಮುಪಲಭ್ಯ ರಾವಣಃ
ಸುಸಂಪ್ರಹೃಷ್ಠಃ ಪರಿಗೃಹ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |

ನಿಮ್ಮದಿ (೨೫). ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, ರಾಮನು ಈಗ ಏನುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದು, ನನಗೆ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ಬಲು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಆ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಬೇಕು; ಮತ್ತು ರಾಮನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸದಾ ಹವಣಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು (೨೬-೨೭). ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸರೇ, ನೀವು ಎಷ್ಟು ಪರಾಕ್ರಮಿಗಳೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಎಷ್ಟೋಸಲ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨೮). ರಾವಣನು ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡಮಾತನ್ನಾಡಿದನೆಂದು ಆ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆ ಎಂಟು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರೂ ರಾವಣನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆಯುಧಗಳೊಡನೆ ಲಂಕೆಯಿಂದ ಹೊರಟರು; ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಜನಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರು (೨೯). ಮಿಥಿಲೇಶ್ವರನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಸೀತೆಯು ಕೈಸೇರಿದಳೆಂದು ರಾವಣನು ಹರ್ಷದಿಂದ ಉಬ್ಬಿದನು. ಈ

ಪ್ರಸಜ್ಯ ರಾಮೇಣ ಚ ನೈರಮುತ್ಸುನಂ

ಬಭೂವ ನೋಹಾನ್ಮುದಿತಃ ಸ ರಾಕ್ಷಸಃ ||

೩೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುಃಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಚಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾವಿಲೋಭನೋದ್ಯಮಃ

ಸಂದಿಶ್ಯ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಘೋರಾನ್ ರಾವಣೋಽಸ್ವಾ ಮಹಾಬಲಾನ್ |

ಆತ್ಮಾನಂ ಬುದ್ಧಿವೈಕ್ಲವ್ಯಾತ್ ಕೃತಕೃತ್ಯಮನುನ್ಯತ || ೧

ಸ ಚಿಂತಯಾನೋ ವೈದೇಹೀಂ ಕಾಮಬಾಣಪ್ರಸೀಡಿತಃ |

ಪ್ರವಿನೇಶ ಗೃಹಂ ರಮ್ಯಂ ಸೀತಾಂ ದ್ರಷ್ಟುಮಭಿತ್ಸರನ್ || ೨

ಸ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ತು ತದ್ವೇಶ್ಮ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |

ಅಪಶ್ಯದ್ರಾಕ್ಷಸೀಮಧ್ಯೇ ಸೀತಾಂ ಶೋಕಪರಾಯಣಾಮ್ || ೩

ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಭೀಕರವಾದ ವೈರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಅಜ್ಞಾನವಶನಾಗಿ ಸಂತೋಷಪಡುತ್ತಿದ್ದನು ! (೩೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೫

ರಾವಣನು ಸೀತೆಗೆ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯ ವೈಭವವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು

ವರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದು

ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ಎಂಟು ಮಂದಿ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಜನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು. ತಾನು ಕೃತಕೃತ್ಯನಾದೆನೆಂದು ಬುದ್ಧಿ ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದು ಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ ವೈದೇಹಿಯನ್ನೇ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ ಕಾಮಪೀಡಿತನಾಗಿ, ಅವಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ವೈದೇಹಿಯಿದ್ದ ರಮ್ಯವಾದ ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದನು(೧-೨). ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರನು ಆ ಗೃಹವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರಾಕ್ಷಸಿಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೋಕಾರ್ತ

ಅಶ್ರುಪೂರ್ಣಮುಖೀಂ ದೀನಾಂ ಶೋಕಭಾರಾಭಿಸೀಡಿತಾಮ್ |
ನಾಯುನೇಗೈರಿನಾಕ್ರಾಂತಾಂ ಮಜ್ಜಂತೀಂ ನಾನಮರ್ಣನೇ || ೪

ಮೃಗಯೂಥಪರಿಭ್ರಷ್ಟಾಂ ಮೃಗೀಂ ಶ್ವಭಿರಿನಾವೃತಾಮ್ |
ಅಥೋಮುಖಮುಖೀಂ ಸೀತಾನುಭ್ಯೇತ್ಯ ಚ ನಿಶಾಚರಃ || ೫

ತಾಂ ತು ಶೋಕಪರಾಂ ದೀನಾನುವಶಾಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಿಪಃ |
ಸ ಬಲಾದ್ವರ್ತಯಾಮಾಸ ಗೃಹಂ ದೇವಗೃಹೋಪಮಮ್ || ೬

ಹರ್ನುಸ್ರಾಸಾದಸಂಬಾಧಂ ಸ್ತ್ರೀಸಹಸ್ರನಿಷೇವಿತಮ್ |
ನಾನಾಪಕ್ಷಿಗಣೈರ್ಜುಷ್ಪಂ ನಾನಾರತ್ನಸಮನ್ವಿತಮ್ || ೭

ದಾಂತಕೈಸ್ತಾಪನೀಯೈಶ್ಚ ಸ್ನಾತಿಕೈ ರಾಜತೈರಪಿ |
ವಜ್ರವೈಡೂರ್ಯಚಿತ್ರೈಶ್ಚ ಸ್ತಂಭೈರ್ದೃಷ್ಟಿಮನೋಹರೈಃ || ೮

ಇಾಗಿದ್ದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕಂಡನು. ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಹೊರಲಾರದ ಶೋಕದ ಹೊರೆ ಅವಳನ್ನು ನುಗ್ಗುಮಾಡಿತ್ತು. ಬಿರುಗಾಳಿಯ ರಭಸಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ದಾಡಿ ಕಡಲಲ್ಲಿ ಮುಳುಗುತ್ತಿರುವ ನಾವೆಯಂತಿದ್ದಳು (೩-೪). ಹಿಂಡಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಹರಿಣಿಯನ್ನು ನಾಯಿಗಳು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡಂತೆ, ಜಾನಕಿಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಮುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಕೆ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿರಲು, ರಾವಣನು ಬಂದನು (೫). ವರಾಧೀನ ಇಾಗಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ ದುಃಖಿಸುತ್ತಲಿದ್ದ ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ರಾವಣನು ಕರೆದೊಯ್ದು, ದೇವಭವನದಂತಿದ್ದ ತನ್ನ ಅರಮನೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು (೬). ಉತ್ತಮ ಗೃಹಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಭವ್ಯಭವನಗಳಿಂದಲೂ ನಿಬಿಡವಾದ ಅರಮನೆಯ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಸಾವಿರಾರು ಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನಾಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ್ದರು. ವಿವಿಧ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಭವನಗಳು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದ್ದವು (೭). ದಂತ, ಚಿನ್ನ, ಸ್ಫಟಿಕ, ಬೆಳ್ಳಿ, ವಜ್ರ, ವೈಡೂರ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಆ ಭವನಗಳು ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದ್ದವು. ದಿವ್ಯದುಂದುಭಿಗಳು ಮೊಳಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಪರಂಜಿಯ ತೋರಣಗಳು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದ್ದವು.

ದಿನ್ಯದುಂದುಭಿನಿಹಾರಾದಂ ತಪ್ತಕಾಂಚನತೋರಣಮ್ |
 ಸೋಪಾನಂ ಕಾಂಚನಂ ಚಿತ್ರನಾರುರೋಹ ತಯಾ ಸಹ || ೯
 ದಾಂತಕಾ ರಾಜತಾಶ್ಚೈವ ಗವಾಕ್ಷಾಃ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಾಃ |
 ಹೇನುಜಾಲವೃತಾಶ್ಚಾಸಂಸ್ತತ್ರ ಪ್ರಾಸಾದಪಂಕ್ತಯಃ || ೧೦
 ಸುಧಾನುಣಿವಿಚಿತ್ರಾಣಿ ಭೂಮಿಭಾಗಾನಿ ಸರ್ವಶಃ |
 ದಶಗ್ರೀವಃ ಸ್ವಭವನೇ ಪ್ರಾದರ್ಶಯತ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೧೧
 ದೀರ್ಘಿಕಾಃ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಶ್ಚ ನಾನಾವೃಕ್ಷಸಮನ್ವಿತಾಃ |
 ರಾನಣೋ ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ಸೀತಾಂ ಶೋಕಪರಾಯಣಾಮ್ ||
 ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ತು ವೈದೇಹ್ಯಾಃ ಕೃತ್ಸನ್ನಂ ತದ್ಭವನೋತ್ತಮಮ್ |
 ಉನಾಚ ವಾಕ್ಯಂ ಸಾಪಾತ್ಮಾ ಸೀತಾಂ ಲೋಭಿತುಮಿಚ್ಛಯಾ || ೧೩
 ದಶರಾಕ್ಷಸಕೋಟ್ಯಶ್ಚ ದ್ವಾವಿಂಶತಿರಥಾಪರಾಃ |
 ತೇಷಾಂ ಪ್ರಭುರಹಂ ಸೀತೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೀಮಕರ್ಮಣಾಮ್ ||

ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರ
 ವಾಗಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕಾಂಚನಮಯವಾದ ವಿಚಿತ್ರ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಹತ್ತಿ
 ಹೋದನು (೮-೯). ಅಲ್ಲಿ ಆನೆಯ ದಂತಗಳಿಂದಲೂ ಬೆಳ್ಳಿಯಿಂದಲೂ
 ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಸುಂದರವಾದ ಗವಾಕ್ಷಗಳಿದ್ದವು. ಬಂಗಾರದಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಕಿಟಕಿ
 ಗಳಿದ್ದವು. ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಸಾಲುಗಳು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದವು (೧೦) ಸುಣ್ಣವನ್ನು ತೊಡೆದು
 ನಾನಾ ರತ್ನಗಳಿಂದ ಭೂಷಿಸಿದ್ದ ವಿವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಿದ್ದವು. ರಾವಣನು ತನ್ನ ಅರ
 ಮನೆಯ ಆ ವೈಭವವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೈಥಿಲಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದನು. ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ನೀರಿನ
 ಕೊಳಗಳನ್ನೂ ತಾವರೆಗಳಿರುವ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಗಳನ್ನೂ ಸೀತೆಗೆ ತೋರಿಸಿದನು.
 ಅವಳಾದರೋ ಶೋಕಪರಾಯಣಳಾಗಿ (ಯಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಳು)
 (೧೧-೧೨) ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದಿವ್ಯಭವನದ ಎಲ್ಲ ವೈಭವವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿ
 ಅವಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಲುಪಕ್ರಮಿಸಿದನು. ಸೀತಾವೇದಿಯನ್ನು ಮರುಳು
 ಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಆ ದುರಾತ್ಮನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಹೀಗೆಂದನು
 (೧೩): “ಸೀತೆ, ನನ್ನ ಬಳಿ ಹತ್ತುಕೋಟಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಸೇನಾಬಲವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ
 ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡುಕೋಟಿ ರಾಕ್ಷಸರ ಪ್ರಜಾಬಲವಿದೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಭೀಮ ಪರಾಕ್ರಮಿ

ನರ್ಜಯಿತ್ವಾ ಜರಾವೃದ್ಧಾನ್ ಬಾಲಾಂಶ್ಚ ರಜನೀಚರಾನ್ |
ಸಹಸ್ರಮೇಕಮೇಕಸ್ಯ ಮನು ಕಾರ್ಯಪುರಃಸರಮ್ || ೧೫

ಯದಿದಂ ರಾಜತಂತ್ರಂ ಮೇ ತ್ವಯಿ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ |
ಜೀವಿತಂ ಚ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ತ್ವಂ ಮೇ ಪ್ರಾಣೈರ್ಗರೀಯಸೀ || ೧೬

ಬಹೂನಾಂ ಸ್ತ್ರೀಸಹಸ್ರಾಣಾಂ ಮನು ಯೋಃಸೌ ಪರಿಗ್ರಹಃ |
ತಾಸಾಂ ತ್ವಮೀಶ್ವರೀ ಸೀತೇ ಮನು ಭಾರ್ಯಾ ಭವ ಪ್ರಿಯೇ || ೧೭

ಸಾಧು ಕಿಂ ತೇಽನ್ಯಥಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ರೋಚಯಸ್ವ ವಚೋ ಮನು |
ಭಜಸ್ವ ನಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಂ ಕರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೮

ಪರಿಕ್ಷಿಪ್ತಾ ಸಮುದ್ರೇಣ ಲಂಕೇಯಂ ಶತಯೋಜನಾ |
ನೇಯಂ ಧರ್ಷಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಾ ಸೇಂದ್ರೈರಪಿ ಸುರಾಸುರೈಃ || ೧೯

ನ ದೇವೇಷು ನ ಯಕ್ಷೇಷು ನ ಗಂಧರ್ವೇಷು ನರ್ಷಿಷು |
ಅಹಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಲೋಕೇಷು ಯೋ ಮೇ ವೀರ್ಯಸಮೋ ಭವೇತ್ ||

ಗಳು. ಈ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಕೋಟಿ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ನಾನು ಪ್ರಭುವಾಗಿದ್ದೇನೆ !
(೧೪). ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪಿನ ಮುದುಕರೂ ಬಾಲಕರೂ ಸೇರಿಲ್ಲ !
ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪರಿಚಾರಕರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನನ್ನ ರಾಜಪರಿಕರವೆಲ್ಲವೂ,
ಹೇ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ನಿನಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವೂ ಸಹ ನಿನ್ನ ಕೈ
ಯಲ್ಲಿದೆ. ನನಗೆ ನೀನು ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯಳಾಗಿದ್ದೀಯೆ (೧೫-೧೬).
ನನ್ನ ಅಂತಃಪುರದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ತ್ರೀಯರಿದ್ದಾರೆ. ಅವ
ರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಸೀತೆ, ನೀನು ಈಶ್ವರಿಯಾಗು! ಪ್ರಿಯೆ, ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾಗು! ಇದೇ
ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. - ಅನ್ಯಥಾ ಚಿಂತಿಸುವೆಯೇಕೆ? ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳು;
ನನ್ನವಳಾಗು. ಮನ್ಮಥಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದುಹೋಗುತ್ತಿರುವ ನನ್ನಮೇಲೆ ದಯೆ
ದೋರು! (೧೭-೧೮). ಈ ಲಂಕಾದ್ವೀಪವು ಸುತ್ತಲೂ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಆವೃತ
ವಾಗಿದೆ. ಭೂಪ್ರದೇಶದಿಂದ ನೂರು ಯೋಜನ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಇಂದ್ರನೊಡನೆ
ದೇವಾಸುರರೇ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಬಂದರೂ ಲಂಕೆಯು ಅವರಿಗೆ ಜಗ್ಗದು (೧೯). ದೇವ
ಯಕ್ಷ ಗಂಧರ್ವರಲ್ಲಾಗಲಿ, ಋಷಿಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ನನಗೆ ಸಾಟಿಯಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ

ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟೇನ ದೀನೇನ ತಾಪಸೇನ ಪದಾತಿನಾ |
 ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ ರಾಮೇಣ ಮಾನುಷೇಣಾಲ್ಪತೇಜಸಾ || ೨೦
 ಭಜಸ್ವ ಸೀತೇ ನಾಮೇವ ಭರ್ತಾಹಂ ಸದೃಶಸ್ತವ |
 ಯೌವನಂ ಹ್ಯಧ್ರುವಂ ಭೀರುರಮಸ್ವೇಹ ಮಯಾ ಸಹ || ೨೧
 ದರ್ಶನೇ ನಾ ಕೃಥಾ ಬುದ್ಧಿಂ ರಾಘವಸ್ಯ ವರಾನನೇ |
 ಕಾಸ್ಯ ಶಕ್ತಿರಿಹಾಗಂತುಮಪಿ ಸೀತೇ ಮನೋರಥೈಃ || ೨೨
 ನ ಶಕ್ಯೋ ನಾಯುರಾಕಾಶೇ ಪಾಶೈರ್ಬಿಂದುಂ ಮಹಾಜನಃ |
 ದೀಪ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಚಾಪ್ಯಗ್ನೇರ್ಗ್ರಹೀತುಂ ವಿನುಲಾ ಶಿಖಾ || ೨೩
 ತ್ರಯಾಣಾಮಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ನ ತಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಶೋಭನೇ |
 ವಿಕ್ರಮೇಣ ನಯೇದ್ಯಸ್ತ್ವಾಂ ಮದ್ಬಾಹುಪರಿಪಾಲಿತಾಮ್ || ೨೪
 ಲಂಕಾಯಾಂ ಸುಮಹದ್ರಾಜ್ಯಮಿದಂ ತ್ವಮನುಪಾಲಯ |
 ತ್ವತ್ತೇಷ್ಯಾ ಮದ್ವಿಧಾಶ್ಚೈವ ದೇವಾಶ್ಚಾಪಿ ಚರಾಚರಾಃ || ೨೫

ಪರಾಕ್ರಮಿಯನ್ನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣೆ. ಸೀತೆ, ಮನುಷ್ಯ ಮಾತ್ರ
 ನಾದ ರಾಮನಿಂದ ನಿನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನು? ಅವನೊಬ್ಬ ರಾಜ್ಯ ಭ್ರಷ್ಟನಾದ
 ದರಿದ್ರ! ಬರಿಯ ಕಾಲ್ನಡಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ತಾಪಸ! ಅವನ ಶೌರ್ಯವೂ
 ಅತ್ಯಲ್ಪ! (೨೦-೨೧). ಆದ್ದರಿಂದ, ಸೀತೆ, ನನ್ನನ್ನು ವರಿಸು. ನಾನೇ ನಿನಗೆ
 ಯೋಗ್ಯನಾದ ಪತಿ! ಸುಂದರಿ, ಯೌವನವು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ! ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ
 ನನ್ನೊಡನೆ ಆನಂದವನ್ನುನುಭವಿಸು (೨೨). ಮನೋಹರ, ಪುನಃ ರಾಮನ
 ದರ್ಶನವಾದೀತೆಂದು ಎಂದಿಗೂ ಎಣಿಸಬೇಡ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಶಕ್ತಿ ಅವನಿಗೆಲ್ಲಿ
 ಯದು? ಸೀತೆ, ಅವನ ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದಂಥ ಸ್ಥಳವಿದು! (೨೩). ಆಕಾಶ
 ದಲ್ಲಿ ಮಹಾವೇಗದಿಂದ ಬೀಸುವ ವಾಯುವನ್ನು ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಹಾಕಲಾದೀತೆ?
 ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿಯ ಜಗಜಗಿಸುವ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಯಲಾದೀತೆ?
 ಅದು ಹೇಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೋ ಹಾಗೆ, ನನ್ನ ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ರಕ್ಷಿತಳಾದ ನಿನ್ನನ್ನು
 ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಸುಂದರಿ, ಈ ಮೂರು
 ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ವೀರನೊಬ್ಬನನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆ (೨೪-೨೫). ಲಂಕಾ
 ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದು ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಡತಿಯಾಗಿ ನೀನೇ ಇದನ್ನು ಪಾಲಿಸು.

ಅಭಿಷೇಕೋದಕಕ್ಕಿನ್ನಾ ತುಷ್ಟಾ ಚ ರಮಯಸ್ವ ಮಾನವ್ |
ದುಷ್ಟತಂ ಯತ್ಪುರಾ ಕರ್ಮ ವನವಾಸೇನ ತದ್ಗತಮ್ || ೨೭

ಯಶ್ಚ ತೇ ಸುಕೃತೋ ಧರ್ಮಸ್ತಸ್ಯೇಹ ಫಲಮಾಪ್ನುಹಿ |
ಇಹ ಮಾಲ್ಯಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ದಿವ್ಯಗಂಧಾನಿ ಮೈಥಿಲಿ || ೨೮

ಭೂಷಣಾನಿ ಚ ಮುಖ್ಯಾನಿ ಸೇವಸ್ವ ಚ ಮಯಾ ಸಹ |
ಪುಷ್ಪಕಂ ನಾನು ಸುಶ್ರೋಣಿ ಭ್ರಾತುರ್ವೈಶ್ರವಣಸ್ಯಮೇ || ೨೯

ವಿನಾನಂ ಸೂರ್ಯಸಂಕಾಶಂ ತರಸಾ ನಿರ್ಜಿತಂ ಮಯಾ |
ವಿಶಾಲಂ ರಮಣೀಯಂ ಚ ತದ್ವಿನಾನಂ ಮನೋಜವಮ್ || ೩೦

ತತ್ರ ಸೀತೇ ಮಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ವಿಹರಸ್ವ ಯಥಾಸುಖಮ್ |
ವದನಂ ಪದ್ಮಸಂಕಾಶಂ ವಿನುಲಂ ಚಾರುದರ್ಶನಮ್ || ೩೧

ನಾನು ನಿನ್ನ ಸೇವಕನಾಗಿರುವೆನು ! ನನ್ನಂತೆ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ನಿನ್ನ ದಾಸ ರಾಗುವರು. ಈ ಚರಾಚರವಾದ ಜಗತ್ತೇ ನಿನ್ನ ಕೈಕೆಳಗಿರುವುದು (೨೬). ಸೀತೆ, ನನ್ನ ಪಟ್ಟದ ರಾಣಿಯಾಗು. ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಜಲದಲ್ಲಿ ನಾನು ನಮಾಡಿ ಸಂತುಷ್ಟಳಾಗು. ನಿನ್ನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ನಲಿಯುವಂತೆ ಮಾಡು. ನೀನು ಮಾಡಿದ ವಾಸಶೇಷವಾವುದೋ ಇದ್ದಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ, ಅದು ವನವಾಸದಿಂದ ತೀರಿಹೋಯಿತು ! (೨೭). ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಮಹತ್ತರ ವಾದ ಪುಣ್ಯದ ಫಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸು ! ಮೈಥಿಲಿ, ದಿವ್ಯ ಪರಿಮಳವುಳ್ಳ ಸಕಲಪುಷ್ಪಗಳೂ ಇಲ್ಲಿವೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಭರಣಗಳಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನ್ನೊಡನೆ ಭೋಗಿಸುತ್ತಿರು. ನನ್ನ ಅಣ್ಣನಾದ ವೈಶ್ರವಣನ ಪುಷ್ಪಕವಿಮಾನವು ನನ್ನ ವಶ ದಲ್ಲಿದೆ (೨೮-೨೯). ಸೂರ್ಯನಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲರಮಣೀಯವಾದ ಆ ವಿಮಾನವು ಮನೋವೇಗವುಳ್ಳದ್ದು. ವಿಕ್ರಮದಿಂದ ಅದನ್ನು ಗೆದ್ದು ತಂದಿದ್ದೇನೆ. ಸೀತೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಕುಳಿತು ಸುಖವಾಗಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರು. ಪದ್ಮದಂತಿರುವ ನಿನ್ನ ಮುಖವು ಎಷ್ಟು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ನೋಡಲು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ! (೩೦-೩೧).

ಶೋಕಾರ್ತಂ ತು ವರಾರೋಹೇ ನ ಭ್ರಾಜತಿ ವರಾನನೇ |

ಏನಂ ನದತಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಸಾ ವಸ್ತ್ರಾಂತೇನ ವರಾಂಗನಾ || ೩೨

ಸಿಧಾಯೇಂದುನಿಭಂ ಸೀತಾ ಮುಖಮಶ್ರೂಣ್ಯವರ್ತಯತ್ |

ಧ್ಯಾಯಂತೀ ತಾಮಿನಾಸ್ವಸ್ಥಾಂ ದೀನಾಂ ಚಿಂತಾಹತಪ್ರಭಾಮ್ ||

ಉವಾಚ ವಚನಂ ಸಾಪೋ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ |

ಅಲಂ ವ್ರೀಡೇನ ವೈದೇಹಿ ಧರ್ಮಲೋಪಕೃತೇ ನ ಚ || ೩೪

ಅರ್ಷೋಽಯಂ ದೈವನಿಷ್ಯಂದೋ ಯಸ್ತ್ವಾಮುಭಿಗಮಿಷ್ಯತಿ |

ಏತೌ ಸಾದೌ ಮಯಾ ಸ್ನಿಗ್ಧಾ ಶಿರೋಭಿಃ ಪರಿಪೀಡಿತೌ || ೩೫

ಪ್ರಸಾದಂ ಕುರು ಮೇ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವಶ್ಯೋ ದಾಸೋಽಹಮಸ್ಮಿ ತೇ |

ಇಮಾಃ ಶೂನ್ಯಾ ಮಯಾ ವಾಚಃ ಶುಷ್ಯಮಾಣೇನ ಭಾಷಿತಾಃ || ೩೬

ಸುಶ್ರೋಣಿಸುಂದರಾನನೇ, ನೀನು ಶೋಕಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಖವು ಕಂದಿದೆ, ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ !” ಎಂದನು. ರಾವಣನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಚಂದ್ರಸಂಕಾಶವಾದ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ಸೆರಗಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಗಳಗಳನೆ ಅತ್ತಳು. ಜಾನಕಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ರೋಗದಿಂದ ನರಳುವವಳಂತೆ ದೀನಳಾಗಿದ್ದಳು. ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಕಾಂತಿಗೆಟ್ಟಿದ್ದಳು (೩೨-೩೩). ವಾಪಿಯಾದ ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮತ್ತೆ “ವೈದೇಹಿ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನಾಚಬೇಡ. ಧರ್ಮಲೋಪವಾಗುವುದೆಂದೂ ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸತಕ್ಕವನು ವಿಶ್ರವಸ್ಸೆಂಬ ಋಷಿಯ ಪುತ್ರ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ನಿನ್ನ ಮೃದುವಾದ ಪಾದಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ತಲೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ ! (ವಾದಗಳಿಗೆ ನೋವಾಗಬಹುದೋ ಏನೋ !) (೩೪-೩೫). ದೇವಿ, ನನ್ನನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು ! ತ್ವರೆಮಾಡು ! ನೀನು ಅಜ್ಞಾ ಪಿಸುವಂತೆ ನಡೆಯುವ ದಾಸನಾಗಿದ್ದೇನೆ ! ಬಹಳ ನೊಂದುಗೊಂಡು ನಾನು ಈ ಬಗೆಯ ದೈನ್ಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿದ್ದೇನೆ. ರಾವಣನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಎಂದಿಗೂ ತಲೆಬಾಗತಕ್ಕವನಲ್ಲ !” ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ

ನ ಚಾಪಿ ರಾವಣಃ ಕಾಂಚಿನ್ಮೂರ್ಧ್ನಾ ಸ್ತ್ರೀಂ ಪ್ರಣಮೇತ ಹ |
 ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ದಶಗ್ರೀವೋ ಮೈಥಿಲೀಂ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ || ೩೭
 ಕೃತಾಂತವಶನಾಪನ್ನೋ ನುಮೇಯಮಿತಿ ನುನ್ಯತೇ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಷಟ್ ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ವತ್ಸರಾವಧಿಕರಣಮ್

ಸಾ ತಥೋಕ್ತಾ ತು ವೈದೇಹೀ ನಿರ್ಭಯಾ ಶೋಕಕರ್ಶಿತಾ |
 ತೃಣಮಂತರತಃ ಕೃತ್ವಾ ರಾವಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ || ೧
 ರಾಜಾ ದಶರಥೋ ನಾನು ಧರ್ಮಸೇತುರಿನಾಚಲಃ |
 ಸತ್ಯಸಂಧಃ ಪರಿಜ್ಞಾತೋ ಯಸ್ಯ ಪುತ್ರಃ ಸ ರಾಘವಃ || ೨

ರಾವಣನು ಜಾನಕಿಗೆ ಹೇಳಿ, ಅವಳು ತನ್ನವಳಾದಳೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡನು.
 ಕಾಲನಿಗೆ ಅಧೀನನಾದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಭಾವಿಸಿದನು (೩೬-೩೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೬

ಸೀತಾದೇವಿಯು ರಾವಣನನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವುದು. ರಾವಣನು

ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ಅವಧಿಯನ್ನಿತ್ತು ಅಶೋಕವನದಲ್ಲಿ ಇರಿಸುವುದು

ರಾವಣನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಶೋಕಾವಿಷ್ಟಳಾದ ವೈದೇಹಿಯು ನಡುವೆ
 ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನಿಟ್ಟು,* ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ರಾವಣನಿಗೆ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಳು (೧):
 “ದಶರಥ ಮಹಾರಾಜನು ಸೇತುವಿನಂತೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ನೆಲೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಸೀಮಾ
 ಪುರುಷ. ಪರ್ವತದಂತೆ ಸ್ಥಿರಸ್ವಭಾವದವನು. ಸತ್ಯಸಂಧನೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತ
 ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರಘುವಂಶತೀಲಕನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆತನ ಪುತ್ರ.

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ರಾನೋ ನಾನು ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಃ |
 ದೀರ್ಘಬಾಹುವಿಶಾಲಾಕ್ಷೋ ದೈವತಂ ಸ ಪತಿಸುಮ || ೩
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕುಕೂಣಾಂ ಕುಲೇ ಜಾತಃ ಸಿಂಹಸ್ಕಂಧೋ ಮಹಾದ್ಭುತಿಃ |
 ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಯಸ್ತೇ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಹರಿಷ್ಯತಿ || ೪
 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಯದ್ಯಹಂ ತಸ್ಯ ತ್ವಯಾ ಸ್ಯಾಂ ಧರ್ಷಿತಾ ಬಲಾತ್ |
 ಶಯಿತಾ ತ್ವಂ ಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಜನಸ್ಥಾನೇ ಯಥಾ ಖರಃ || ೫
 ಯ ಏತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಘೋರರೂಪಾ ಮಹಾಬಲಾಃ |
 ರಾಘವೇ ನಿರ್ವಿಷಾಃ ಸರ್ವೇ ಸುಪರ್ಣೇ ಪನ್ನಗಾ ಯಥಾ || ೬
 ತಸ್ಯ ಜ್ಯಾವಿಪ್ರಮುಕ್ತಾಸ್ತೇ ಶರಾಃ ಕಾಂಚನಭೂಷಣಾಃ |
 ಶರೀರಂ ವಿಧಮಿಷ್ಯಂತಿ ಗಂಗಾಕೂಲಮಿವೋರ್ಮಯಃ || ೭
 ಅಸುರೈರ್ವಾ ಸುರೈರ್ವಾ ತ್ವಂ ಯದ್ಯವಧ್ಯೋಽಸಿ ರಾವಣ |
 ಉತ್ಪಾದ್ಯ ಸುಮಹದ್ವೈರಂ ಜೀವಂಸ್ತಸ್ಯ ನ ಮೋಕ್ಷ್ಯಸೇ || ೮

ಧರ್ಮಾತ್ಮನೆಂದು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆಜಾನುಬಾಹುವೂ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷನೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ನನ್ನ ದೇವತೆ, ನನ್ನ ಪತಿ (೨-೩). ಆತನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಸಿಂಹದಂತಹ ಭುಜಕೆಟ್ಟುಳ್ಳ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿ. ಅವನು ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಬಂದು ನಿನ್ನ ವ್ರಾಣವನ್ನು ಹೀರುವನು! ಅವನೆದುರಿಗೆ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ನಡೆದಿದ್ದರೆ, ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಬೀಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಖರನಿಗಾದ ಗತಿ ನಿನಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು (೪-೫). ನಿನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರು ಘೋರರೂಪಿಗಳೆಂದೂ ಬಲಾಡ್ಯರೆಂದೂ ಹೇಳಿಕೊಂಡೆ ಯಲ್ಲ, ರಾಘವನೆದುರಿಗೆ ಅವರ ಕೊಬ್ಬು ನಡೆಯದು. ಗರುಡನೆದುರಿಗೆ ಹಾವುಗಳಂತೆ ಅವರು ನಿರ್ವಿಷರಾಗುವರು. ಚಿನ್ನದ ಹಿಡಿಗಳುಳ್ಳ ಆತನ ಬಾಣಗಳು ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿದವೆಂದರೆ, ನಿನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಹಿಸಿದು ಹಾಕುವುವು. ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಬರುವ ಅಲೆಗಳು ದಡವನ್ನು ಕೊರೆಯುವಂತೆ ಕೊರೆಯುವುವು (೬-೭). ರಾವಣ, ದೈತ್ಯರಿಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ನೀನು ಅವಧ್ಯನಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಶ್ರೀರಾಮನೊಡನೆ ಮಹಾವೈರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಮೇಲೆ ನೀನು ಜೀವಸಹಿತ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವೀರಾಗ್ರಾಣಿಯಾದ

ಸ ತೇ ಜೀವಿತಶೇಷಸ್ಯ ರಾಘವೋಽಂತಕರೋ ಬಲೀ |
 ಪಶೋರ್ಯೂಪಗತಸ್ಯೇನ ಜೀವಿತಂ ತನ ದುರ್ಲಭಮ್ || ೯
 ಯದಿ ಪಶ್ಯೇತ್ ಸ ರಾಮಸ್ತ್ವಾಂ ರೋಷದೀಪ್ತೇನ ಚಕ್ಷುಷಾ |
 ರಕ್ಷಸ್ತ್ವನುದ್ಯ ನಿರ್ದಗ್ಧೋ ಯಥಾ ರುದ್ರೇಣ ಮನ್ಮಥಃ || ೧೦
 ಯಶ್ಚಂದ್ರಂ ನಭಸೋ ಭೂಮೌ ಪಾತಯೇನ್ನಾಶಯೇತ ವಾ |
 ಸಾಗರಂ ಶೋಷಯೇದ್ವಾಪಿ ಸ ಸೀತಾಂ ಮೋಚಯೇದಿಹ || ೧೧
 ಗತಾಯುಸ್ತ್ವಂ ಗತಶ್ರೀಕೋ ಗತಸತ್ತ್ವೇ ಗತೇಂದ್ರಿಯಃ |
 ಲಂಕಾ ನೈಢ್ಯಸಂಯುಕ್ತಾ ತ್ವತ್ಪತೇ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೧೨
 ನ ತೇ ಪಾಪಮಿದಂ ಕರ್ಮ ಸುಖೋದರ್ಕಂ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ಯಾಹಂ ನೀತಾ ವಿನಾಭಾನಂ ಪತಿಸಾಶ್ವಾತ್ಸಯಾ ಬಲಾತ್ ||
 ಸ ಹಿ ದೇವರಸಂಯುಕ್ತೋ ಮಮ ಭರ್ತಾ ಮಹಾದ್ಯುತಿಃ |
 ನಿರ್ಭಯೋ ವೀರ್ಯಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಶೂನ್ಯೇ ನಸತಿ ದಂಡಕೇ || ೧೪

ರಾಘವನು ಉಳಿದಿರುವ ನಿನ್ನ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ಮುಗಿಸಿಬಿಡುವನು. ಯೂಪ
 ಸ್ತಂಭಕ್ಕೆ ಬಿಗಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ವಶುವಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ಬದುಕುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ
 (೮-೯). ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿನ್ನನ್ನು ಕೆಂಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ನಾಕು, ಎಲೇ
 ರಾಕ್ಷಸ, ಪರಮೇಶ್ವರನಿಂದ ಮನ್ಮಥನು ಸುಟ್ಟುಹೋದಂತೆ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ
 ಯಾಗುತ್ತೀಯೆ! ಯಾವಾತನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಆಕಾಶದಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ
 ಉರುಳಿಸಬಲ್ಲನೋ—ಇಷ್ಟುಪಟ್ಟರೆ ಚಂದ್ರನನ್ನೇ ನಾಶಗೊಳಿಸಬಲ್ಲನೋ,
 ಯಾವಾತನು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಒಣಗಿಸಬಲ್ಲನೋ, ಆ ವೀರಶ್ರೇಷ್ಠನು ಈ
 ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡುಹೋಗಬಲ್ಲ! (೧೦-೧೧). ನಿನ್ನ ಆಯುಸ್ಸು
 ಮುಗಿಯಿತು! ನಿನ್ನ ವೈಭವ ಗತಿಸಿತು! ನಿನ್ನ ಬಲ ಕುಗ್ಗಿತು!
 ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ವಿವರೀತವಾಯಿತು! ನಿನ್ನ ತಪ್ಪಿನಿಂದ
 ಲಂಕೆ ನಿಧನೆಯಾಗುವಳು. ಲಂಕೆಗೆ ಉಳಿಗಾಲವಿಲ್ಲ (೧೨). ಪತಿಸಾನ್ನಿಧ್ಯ
 ದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರವಾಗಿ ಅಗಲಿಸಿದೆಯಲ್ಲ, ಈ ವಾಪಕೃತ್ಯವು
 ನಿನಗೆ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಸುಖಕರವಾಗದು. ನನ್ನ ಪತಿಯು ನನ್ನ ಮೈದುನ
 ನೊಡನೆ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಆ ವೀರನು
 ಶೂನ್ಯಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನಿರ್ಭಯದಿಂದ ತನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಅನಲಂಬಿಸಿ

ಸ ತೇ ದರ್ಪಂ ಬಲಂ ವೀರ್ಯಮುತ್ಪೇಕಂ ಚ ತಥಾವಿಧಮ್ |

ಅಪನೇಷ್ಯತಿ ಗಾತ್ರೇಭ್ಯಃ ಶರವರ್ಷೇಣ ಸಂಯುಗೇ || ೧೫

ಯದಾ ವಿನಾಶೋ ಭೂತಾನಾಂ ದೃಶ್ಯತೇ ಕಾಲಚೋದಿತಃ |

ತದಾ ಕಾರ್ಯೇ ಪ್ರಮಾದ್ಯಂತಿ ನರಾಃ ಕಾಲವಶಂ ಗತಾಃ || ೧೬

ನೂಂ ಪ್ರಧೃಷ್ಯ ಸ ತೇ ಕಾಲಃ ಪ್ರಾಪ್ತೋಽಯಂ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮು |

ಆತ್ಮನೋ ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ ಚ ವಧಾಯಾಂತಃಪುರಸ್ಯ ಚ || ೧೭

ನ ಶಕ್ಯಾ ಯಜ್ಞಮಧ್ಯಸ್ಥಾ ವೇದಿಃ ಸ್ಫುಗ್ಭಾಂಡಮುಂಡಿತಾ |

ದ್ವಿಜಾತಿನುಂತ್ರಸಂಪೂತಾ ಚಂಡಾಲೇನಾನಮುರ್ದಿತುಮ್ || ೧೮

ತಥಾಹಂ ಧರ್ಮನಿತ್ಯಸ್ಯ ಧರ್ಮಪತ್ನೀ ಪತಿವ್ರತಾ |

ತ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಠಂ ನ ಶಕ್ಯಾಸ್ಮಿ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮು ಪಾಪಿನಾ || ೧೯

ಕ್ರೀಡಂತೀ ರಾಜಹಂಸೇನ ಪದ್ಮಷಂಡೇಷು ನಿತ್ಯದಾ |

ಹಂಸೀ ಸಾ ತೃಣಷಂಡಸ್ಥಂ ಕಥಂ ದ್ರಷ್ಟೇತ ನುದ್ಗುಕಮ್ || ೨೦

ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. (೧೩-೧೪). ಆತನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಶರವೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಸುರಿಸಿ, ನಿನ್ನ ದರ್ಪವನ್ನೂ ಬಲಪರಾಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಈ ಕೊಬ್ಬನ್ನೂ ಮೈಯಿಂದ ಕರಗಿಸುವನು! ಜನರಿಗೆ ಕಾಲವಶದಿಂದ ಸರ್ವನಾಶವು ಒದಗಿ ಬಂದರೆ, ಅವರು ಕಾಲಾಧೀನರಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಗೆಡುವರು; ತಪ್ಪುದಾರಿಗೆ ಜಾರುವರು (೧೫-೧೬). ಎಲೇ ನೀಚರಾಕ್ಷಸ, ನನ್ನನ್ನು ಬಲಾತ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ನಿನಗೆ ಅಂಥ ಸರ್ವನಾಶದ ಕಾಲ ಬಂದಿದೆ. ನೀನು, ನಿನ್ನ ರಾಕ್ಷಸರು, ನಿನ್ನ ಅಂತಃಪುರದವರು—ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾಶಕಾಲ ಬಂದಿದೆ (೧೭). ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಕ ಮುಂತಾದ ಯಜ್ಞಪಾತ್ರಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ, ದ್ವಿಜರ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಯಜ್ಞವೇದಿಯನ್ನು ಚಂಡಾಲನು ಮುಟ್ಟಲು ಯೋಗ್ಯವೇ? ಶಕ್ಯವೇ? (೧೮). ಹಾಗೆ ಧರ್ಮಪರಾಯಣನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯೂ ಪತಿವ್ರತೆಯೂ ಆದ ನನ್ನನ್ನು, ಎಲಾ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮು, ನೀನು ಮುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಲ್ಲ (೧೯). ತಾವರಿಗಳ ವನದಲ್ಲಿ ಸದಾ ರಾಜಹಂಸರೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುವ ರಾಜಹಂಸಿಯು, ಹುಲ್ಲಿನ ಪೊದೆಯಲ್ಲಿರುವ ನೀರುಕಾಗೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದಾದರೂ

ಇದಂ ಶರೀರಂ ನಿಃಸಂಜ್ಞಂ ಬಂಧ ನಾ ಖಾದಯಸ್ವ ನಾ |
ನೇದಂ ಶರೀರಂ ರಕ್ಷ್ಯಂ ಮೇ ಜೀವಿತಂ ನಾಪಿ ರಾಕ್ಷಸ || ೨೧

ನ ತು ಶಕ್ನ್ಯಾಮ್ಯುಪಕ್ರೋಶಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ದಾತುನಾತ್ಮನಃ |
ಏನಮುಕ್ತ್ವಾ ತು ವೈದೇಹೀ ಕ್ರೋಧಾತ್ ಸುಪರುಷಂ ನಚಃ || ೨೨

ರಾನಣಂ ಮೈಥಿಲೀ ತತ್ರ ಪುನರ್ನೋನಾಚ ಕಿಂಚನ |
ಸೀತಾಯಾ ನಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಪರುಷಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ || ೨೩

ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ತತಃ ಸೀತಾಂ ಭಯಸಂದರ್ಶನಂ ನಚಃ |
ಶೃಣು ಮೈಥಿಲಿ ನುದ್ವಾಕ್ಯಂ ಮಾಸಾನ್ ದ್ವಾದಶ ಭಾಮಿನಿ || ೨೪

ಕಾಲೇನಾನೇನ ನಾಭ್ಯೇಷಿ ಯದಿ ಮಾಂ ಚಾರುಹಾಸಿನಿ |
ತತಸ್ತ್ವಾಂ ಪ್ರಾತರಾಶಾರ್ಥಂ ಸೂದಾಶ್ವೇತ್ಸ್ಯಂತಿ ಲೇಶಶಃ || ೨೫

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಪರುಷಂ ನಾಕ್ಯಂ ರಾನಣಃ ಶತ್ರುರಾನಣಃ |
ರಾಕ್ಷಸೀಶ್ಚ ತತಃ ಕ್ರುದ್ಧ ಇದಂ ನಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೨೬

ನೋಡೀತೇ ? ಈ ಶರೀರ ಜಡವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಬಂಧಿಸು ; ತಿನ್ನುವುದಾದರೂ ತಿಂದುಬಿಡು. ಈ ದೇಹವನ್ನು ಪೋಷಿಸ ಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ನನಗೆ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ (೨೦-೨೧). ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟಹೆಸರನ್ನು ತಂದುಕೊಳ್ಳಲು ಮಾತ್ರ ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವೈದೇಹಿಯು ಕಟುವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಪುನಃ ರಾನಣನೊಡನೆ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂಥ ಸೀತೆಯ ಕರೋರವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ರಾನಣನು ಹೆದರಿಸುವ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೀಗೆಂದನು (೨೨-೨೩): “ಎಲಾ ಕೋಪನೆ, ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ಕೇಳು : ಹನ್ನೆರಡು ತಿಂಗಳು ನಿನಗೆ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಸುಂದರಿ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೀನು ನನ್ನ ವಶಳಾಗಿ ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ನನ್ನ ಅಡಿಗೆಯವರು ಬೆಳಗಿನ ತಿಂಡಿಗಾಗಿ ನಿನ್ನನ್ನು ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ ಕಡಿಯುತ್ತಾರೆ!” (೨೪-೨೫). ಶತ್ರುರಾನಣನೆನಿಸಿದ ರಾನಣನು ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಹೀಗೆ ಕಟುವಾಗಿ ನುಡಿದು, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸಿಯರನ್ನು ಕರೆದು “ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರೆ, ಈಕೆಯು

ಶೀಘ್ರಮೇವ ಹಿ ರಾಕ್ಷಸ್ಯೋ ವಿಕೃತಾ ಘೋರದರ್ಶನಾಃ |
ದರ್ಪನುಸ್ಯಾ ವಿನೇಷ್ಯಧ್ವಂ ನಾಂಸಶೋಣಿತಙ್ಗೋಜನಾಃ || ೨೭

ವಚನಾದೇವ ತಾಸ್ತಸ್ಯ ಸುಘೋರಾ ರಾಕ್ಷಸೀಗಣಾಃ |
ಕೃತಪ್ರಾಂಜಲಯೋ ಭೂತ್ವಾ ಮೈಥಿಲೀಂ ಪರ್ಯವಾರಯನ್ || ೨೮

ಸ ತಾಃ ಪ್ರೋನಾಚ ರಾಜಾಸೌ ರಾವಣೋ ಘೋರದರ್ಶನಃ |
ಪ್ರಚಾಲ್ಯ ಚರಣೋತ್ಕರ್ಷ್ಯದಾರಯನ್ನಿವ ಮೇದಿನೀಮ್ || ೨೯

ಅಶೋಕವನಿಕಾಮಧ್ಯೇ ಮೈಥಿಲೀ ನೀಯತಾಮಿಯನ್ |
ತತ್ರೇಯಂ ರಕ್ಷ್ಯತಾಂ ಗೂಢಂ ಯುಷ್ಮಾಭಿಃ ಪರಿವಾರಿತಾ || ೩೦

ತತ್ತ್ವೇನಾಂ ತರ್ಜನೈರ್ಘೋರೈಃ ಪುನಃ ಸಾಂತ್ವೈಶ್ಚ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |
ಆನಯಧ್ವಂ ವಶಂ ಸರ್ವಾ ವನ್ಯಾಂ ಗಜವಧೂಮಿವ || ೩೧

ಇತಿ ಪ್ರತಿಸಮಾದಿಷ್ಟ್ವಾ ರಾಕ್ಷಸ್ಯೋ ರಾವಣೇನ ತಾಃ |
ಅಶೋಕವನಿಕಾಂ ಜಗ್ಮುರ್ಮೈಥಿಲೀಂ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಯ ತು || ೩೨

ದರ್ಪವನ್ನು ನೀವು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿರಿ. ವಿಕಾರಾಕೃತಿಯವರೂ ಭಯಂಕರಸ್ವರೂಪರೂ ಆಗಿ ಇವಳೆದುರಿಗೆ ಮಾಂಸವನ್ನು ಮೆದ್ದು ನೆತ್ತರನ್ನು ಕುಡಿದು ಇವಳ ಸೊಕ್ಕನ್ನು ಅಡಗಿಸಿರಿ !” ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತನು (೨೭-೨೮). ರಾವಣನು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತೊಡನೆ ಘೋರಾಕೃತಿಯ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಅವನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರು. ದೈತ್ಯೇಶ್ವರನಾದ ರಾವಣನು ಭೀಕರಾಕಾರನಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಒಡೆಯುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ನೆಲವನ್ನು ನಡುಗಿಸುತ್ತ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟು, “ಇವಳನ್ನು ಅಶೋಕವನದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಎಳೆ ದೊಯ್ಯಿರಿ. ಎಲೈ ರಾಕ್ಷಸಿಯರೇ, ಅಲ್ಲಿ ಇವಳನ್ನು ಗುಪ್ತವಾಗಿಟ್ಟು ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿ ಇವಳಿಗೆ ನೀವು ಕಾವಲಾಗಿರತಕ್ಕದ್ದು (೨೮-೩೦). ಅಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಹೆದರಿಸುತ್ತಲೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಲೂ ಇವಳನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತನ್ನಿರಿ. ಕಾಡಾನೆಯನ್ನು ವಶಕ್ಕೆ ತರುವಂತೆ ನಯ ಭಯಗಳಿಂದ ಈ ಸೀತೆಯನ್ನು ಸ್ವಾರ್ಥಿನಕ್ಕೆ ತನ್ನಿರಿ” ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದನು (೩೧). ಅದರಂತೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು

ಸರ್ವಕಾಲಫಲೈರ್ವೃಹೈರ್ನಾನಾಪುಷ್ಪಫಲೈರ್ವೃತಾನಾಂ |
ಸರ್ವಕಾಲನುದೈಶ್ಚಾಪಿ ದ್ವಿಜೈಃ ಸಮುಪಸೇವಿತಾನಾಂ || ೩೩

ಸಾ ತು ಶೋಕಪರೀತಾಂಗೀ ಮೈಥಿಲೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
ರಾಕ್ಷಸೀವಶಮಾಪನ್ನಾ ವ್ಯಾಸ್ಪೀಣಾಂ ಹರಿಣೀ ಯಥಾ || ೩೪

ಶೋಕೇನ ಮಹತಾ ಗ್ರಸ್ತಾ ಮೈಥಿಲೀ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ |
ನ ಶರ್ಮ ಲಭತೇ ಭೀರುಃ ಪಾಶಬದ್ಧಾ ಮೃಗೀ ಯಥಾ || ೩೫

ನ ವಿಂದತೇ ತತ್ರ ತು ಶರ್ಮ ಮೈಥಿಲೀ
ವಿರೂಪನೇತ್ರಾಭಿರತೀನ ತರ್ಜಿತಾ |
ಪತಿಂ ಸ್ಮರಂತೀ ದಯಿತಂ ಚ ದೈನತಂ
ವಿಚೇತನಾಭೂದ್ಧಯಶೋಕಪೀಡಿತಾ || ೩೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಟ್ಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಶೋಕವನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅಶೋಕವನವಾದರೂ ಸರ್ವಕಾಲ
ದಲ್ಲಿಯೂ ಫಲಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯ
ವಾಗಿತ್ತು. ಮದಿಸಿದ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು (೩೨-೩೩). ಆದರೆ
ಶೋಕಾರ್ತಳಾದ ಜಾನಕಿಯು ರಾಕ್ಷಸಿಯರಿಗೆ ಅಧೀನಳಾಗಿ, ಹೆಣ್ಣು
ಹುಲಿಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹರಿಣಿಯಂತಾದಳು. ಮಹಾದುಃಖಕ್ಕೆ ವಕ್ರಾದಳು.
ಹಗ್ಗದಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಜಿಂಕೆಯಂತೆ ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಹೆದರಿದಳು. (ಅಶೋಕ
ವನದ ಸೊಬಗಿನಿಂದ) ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ (೩೪-೩೫).
ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯರು ವಿಕಾರವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ
ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೀತೆಯು ತನ್ನ ದಯಿತನೂ ದೇವತೆಯೂ ಆದ
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನನ್ನೇ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಗಾಗ ಎಚ್ಚರದವು ತಿದ್ದಳು.
ಭಯಶೋಕಗಳಿಂದ ಬಸವಳಿದಳು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಲೇಶವೂ
ಇಲ್ಲವಾಯಿತು (೩೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಮಪ್ರತ್ಯಾಗಮನಮ್

ರಾಕ್ಷಸಂ ಮೃಗರೂಪೇಣ ಚರಂತಂ ಕಾಮರೂಪಿಣಮ್ |
ನಿಹತ್ಯ ರಾಮೋ ಮಾರೀಚಂ ತೂರ್ಣಂ ಪಥಿ ನಿನರ್ತತೇ || ೧
ತಸ್ಯ ಸಂತ್ಪರಮಾಣಸ್ಯ ದ್ರಷ್ಟೃಕಾಮಸ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |
ಕ್ರೂರಸ್ವನೋಽಥ ಗೋಮಾಯುರ್ವಿನನಾದಾಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠತಃ || ೨
ಸ ತಸ್ಯ ಸ್ವರಮಾಜ್ಞಾಯ ದಾರುಣಂ ರೋಮಹರ್ಷಣಮ್ |
ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಗೋಮಾಯೋಃ ಸ್ವರೇಣ ಪರಿಶಂಕಿತಃ || ೩
ಅಶುಭಂ ಬತ ಮನ್ಯೇಽಹಂ ಗೋಮಾಯುರ್ವಾಶತೇ ಯಥಾ |
ಸ್ವಸ್ತಿ ಸ್ಯಾದಪಿ ವೈದೇಹ್ಯಾ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಭಕ್ಷಣಂ ವಿನಾ || ೪
ಮಾರೀಚೇನ ತು ವಿಜ್ಞಾಯ ಸ್ವರಮಾಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾನುಕಮ್ |
ಅಕ್ರುಷ್ಣಂ ಮೃಗರೂಪೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶೃಣುಯಾದ್ಯದಿ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೭

ಶ್ರೀರಾಮನು ಮಾರೀಚನನ್ನು ಕೊಂದು ಚಿಂತಾಕುಲನಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು.

ವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕಾಣುವುದು

ಇತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮೃಗವೇಷದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಾಮರೂಪಿಯಾದ ಮಾರೀಚನನ್ನು ವಧಿಸಿ, ಬೇಗಬೇಗನೆ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಅವನ ಹಿಂದುಗಡೆ ನರಿಯೊಂದು ಕೆಟ್ಟದ್ದನಿ ಯಿಂದ ಊಳಿಟ್ಟಿತು (೧-೨). ರೋಮಾಂಚಗೊಳಿಸುವ ಆ ದಾರುಣಶಬ್ದ ವನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ತಲ್ಲಣಿಸಿದನು. ನರಿಯ ಕೂಗಿನಿಂದ ಶಂಕೆಯು ಹೆಚ್ಚಿ ಅವನು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದನು : “ಅಕಟಾ ! ಈ ನರಿಯು ಕೂಗುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ಯಾವುದೋ ಅಶುಭವು ಕಾದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ವೈದೇಹಿಯು ಕುಶಲದಿಂದ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆ ? ರಾಕ್ಷಸರು ಅವಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸದಿರ ಬಹುದೆ ? (೩-೪). ಮೃಗರೂಪಿಯಾದ ಮಾರೀಚನು ನನ್ನ ಸ್ವರವು ಹೇಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ, ‘ಹಾ ಸೀತೇ,

ಸ ಸೌಮಿತ್ರಿಃ ಸ್ವರಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ತಾಂ ಚ ಹಿತ್ವಾ ಚ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |

ತಯೈವ ಪ್ರಹಿತಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಮತ್ಸಕಾಶಮಿಹೈಷ್ಯತಿ || ೬

ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಸಹಿತೈರ್ನೂನಂ ಸೀತಾಯಾ ಈಪ್ಸಿತೋ ವಧಃ |

ಕಾಂಚನಶ್ಚ ಮೃಗೋ ಭೂತ್ವಾ ವ್ಯಪನೀಯಾಶ್ರಮಾತ್ತು ಮಾಮ್ ||

ದೂರಂ ನೀತ್ವಾ ತು ಮಾರೀಚೋ ರಾಕ್ಷಸೋಽಭೂಚ್ಛರಾಹತಃ |

ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಹತೋಽಸ್ಮೀತಿ ಯದ್ವಾಕ್ಯಂ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಹ || ೮

ಅಪಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಭವೇದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ರಹಿತಾಭ್ಯಾಂ ಮಯಾ ವನೇ |

ಜನಸ್ಥಾನನಿಮಿತ್ತಂ ಹಿ ಕೃತಮೈರೋಽಸ್ಮಿ ರಾಕ್ಷಸೈಃ || ೯

ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಚ ಘೋರಾಣಿ ದೃಶ್ಯಂತೇಽದ್ಯ ಬಹುಾನಿ ಚ |

ಇತ್ಯೇವಂ ಚಿಂತಯನ್ ರಾನುಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ಗೋಮಾಯುನಿಃಸ್ವನಮ್ ||

ಆತ್ಮನಶ್ಚಾಪನಯನಾನ್ಮೃಗರೂಪೇಣ ರಕ್ಷಸಾ |

ಆಜಗಾಮ ಜನಸ್ಥಾನಂ ರಾಘವಃ ಪರಿಶಂಕಿತಃ || ೧೦

ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ' ಎಂದು ಕೂಗಿದ್ದಾನೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಆ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸಿದರೆ ಅವನು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು, ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದುಬಿಡುವನು. ಕೂಡಲೇ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಸೀತೆಯೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸುವಳು (೫-೬). ರಾಕ್ಷಸರೆಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ವಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಚುಮಾಡಿರಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮಾರೀಚನೂ ಚಿನ್ನದ ಜಿಂಕೆಯಾಗಿ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಇಷ್ಟುದೂರ ಕರೆತಂದನು (೭). ಬಹುದೂರ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ನಾನು ಶರದಿಂದ ಹೊಡೆದಾಗ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ತೋರಿದನು. ಆಗಲೂ 'ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ! ನಾನು ಸತ್ತೆ!' ಎಂದು ಕೂಗಿದನಲ್ಲವೆ? (೮). ನಾನು ಸೀತಾಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರನ್ನೇ ವನದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಇತ್ತ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆನಲ್ಲ! ಅವರು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆ? ಬಹಳ ಘೋರವಾದ ಕೆಟ್ಟಶಕುನಗಳಾಗುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲ!" ಎಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು ಚಿಂತಾಕುಲನಾದನು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನರಿಯ ಕೆಟ್ಟಕೂಗು, ರಾಕ್ಷಸನು ಮೃಗರೂಪದಿಂದ ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ದೂರದವರೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದುದು—ಆತನ ವೃಥೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದ್ದವು. ರಾಘವನು ಹೀಗೆ ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಶಂಕಿಸುತ್ತಲೇ

ತಂ ದೀನಮಾನಸಂ ದೀನಮಾಸೇದುಮ್ಯಗಪಕ್ಷಿಣಃ |

ಸನ್ಯಂ ಕೃತ್ವಾ ಮಹಾತ್ಮಾನಂ ಘೋರಾಂಶ್ಚ ಸಸೃಜುಃ ಸ್ವರಾನ್ || ೧೨

ತಾನಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಮಹಾಘೋರಾಣಿ ರಾಘವಃ |

ಸ್ಯನರ್ತತಾಥ ತ್ವರಿತೋ ಜನೇನಾಶ್ರಮಮಾತ್ಮನಃ || ೧೩

ಸ ತು ಸೀತಾಂ ವರಾರೋಹಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಚ ಮಹಾಬಲನಃ |

ಆಜಗಾಮ ಜನಸ್ಥಾನಂ ಚಿಂತಯನ್ನೇವ ರಾಘವಃ || ೧೪

ತತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಾಯಾಂತಂ ದದರ್ಶ ವಿಗತಪ್ರಭನಃ |

ತತೋಽವಿದೂರೇ ರಾಮೇಣ ಸಮೀಯಾಯ ಸ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೫

ವಿಷಣ್ಣಃ ಸುವಿಷಣ್ಣೇನ ದುಃಖಿತೋ ದುಃಖಭಾಗಿನಾ |

ಸಂಜಗರ್ಹೇಽಥ ತಂ ಭ್ರಾತಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮಾಗತನಃ || ೧೬

ವಿಹಾಯ ಸೀತಾಂ ವಿಜನೇ ವನೇ ರಾಕ್ಷಸಸೇವಿತೇ |

ಗೃಹೀತ್ವಾ ಚ ಕರಂ ಸನ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಘುನಂದನಃ || ೧೭

ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ವರ್ಣಶಾಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು (೯-೧೧).

ಆ ಮಹಾತ್ಮನು ದೀನಮನಸ್ಸನಾಗಿ ತಳಮಳಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಮೃಗ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅವ್ರದಕ್ಷಿಣವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಬಳಸುತ್ತ ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕೂಗಿ ಕೊಂಡವು. ರಾಘವನು ಆ ದುರ್ನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ತ್ವರೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಆಶ್ರಮದಕಡೆಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತ ಬಂದನು (೧೨-೧೩).

ಆತನು ತನ್ನ ಕಾಂತೆಯಾದ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನೂ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನನ್ನೂ ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ ಜನಸ್ಥಾನದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಕಳೆಗುಂದಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು! ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟನು!

(೧೪-೧೫). ವಿಷಣ್ಣನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ವಿಷಣ್ಣನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಶೋಕಾರ್ತನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶೋಕಾರ್ತನಾಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ರಾಕ್ಷಸರ ಹಾವಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ನಿರ್ಜನವಾದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಏಕೆ ಬಂದನೆಂದು

ಉನಾಚ ಮಧುರೋದರ್ಕಮಿದಂ ನಚನಮಾರ್ತವತ್ |
 ಅಹೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗರ್ಹ್ಯಂ ತೇ ಕೃತಂ ಯಸ್ತ್ವಂ ವಿಹಾಯ ತಾಮ್ ||
 ಸೀತಾಮಿಹಾಗತಃ ಸೌಮ್ಯ ಕಚ್ಚಿತ್ ಸ್ವಸ್ತಿ ಭವೇದಿಹ |
 ನ ಮೇಽಸ್ತಿ ಸಂಶಯೋ ವೀರ ಸರ್ವಥಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ೧೯
 ವಿನಷ್ಟಾ ಭಕ್ತಿತಾ ನಾಪಿ ರಾಕ್ಷಸೈರ್ವನಚಾರಿಭಿಃ |
 ಅಶುಭಾನ್ಯೇನ ಭೂಯಿಷ್ಯಂ ಯಥಾ ಪ್ರಾದುರ್ಭವಂತಿ ಮೇ || ೨೦
 ಅಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸೀತಾಯಾಃ ಸಾನುಗ್ರ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾವಹೇ |
 ಜೀವಂತ್ಯಾಃ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಸುತಾಯಾ ಜನಕಸ್ಯ ನೈ || ೨೧
 ಯಥಾ ನೈ ಮೃಗಸಂಘಾಶ್ಚ ಗೋಮಾಯುಶ್ಚೈವ ಭೈರವಮ್ |
 ನಾಶಂತೇ ಶಕುನಾಶ್ಚಾಪಿ ಪ್ರದೀಪ್ತಾನುಭಿತೋ ದಿಶಮ್ || ೨೨
 ಅಪಿ ಸ್ವಸ್ತಿ ಭವೇತ್ತಸ್ಯಾ ರಾಜಪುತ್ರಾ ಮಹಾಬಲ ||

ಇದಂ ಹಿ ರಕ್ಷೋ ಮೃಗಸಂನಿಕಾಶಂ

ಪ್ರಲೋಭ್ಯ ಮಾಂ ದೂರಮನುಪ್ರಯಾತಮ್ |

ಅಣ್ಣನು ತಮ್ಮನನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದನು (೧೬-೧೭). ರಘುನಂದನನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಎಡಗೈಯನ್ನು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮೃದುವಾಗಿಯೇ “ಅಯ್ಯೋ ! ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ ! ಸೀತೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆಯಲ್ಲ ! ನೌಮ್ಯ, ಈಗ ಒಳ್ಳೆಯದಾದೀತೆ ! ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುವ ರಾಕ್ಷಸರು ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಕೊಂದಿರಬಹುದು ; ಇಲ್ಲವೇ ತಿಂದಿರಬಹುದು. ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ನನಗಾಗುವ ದುಶ್ಯಕುನಗಳನ್ನು ನೋಡಿರೆ ಹಾಗೆನಿಸುತ್ತದೆ (೧೮-೨೦). ಸೀತೆಯು ಪೂರ್ಣಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ನೋಡುವೆವೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ? ಜನಕಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳು ಬದುಕಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುವೆವೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ? ಆ ನರಿ, ಈ ಮೃಗಗಳು, ಈ ಪಕ್ಷಿಗಳು—ಸೂರ್ಯನು ಬೆಳಗುವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲ, ತಮ್ಮ, ಆ ರಾಜಕುಮಾರಿಯು ಕ್ಷೇಮದಲ್ಲಿರಬಹುದೆ ? (೨೧-೨೨). ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಮೃಗರೂಪದಿಂದ ನನಗೆ ಆಸೆಹುಟ್ಟಿಸಿ ಬಹುದೂರ ಕರೆ

ಹತಂ ಕಥಂಚಿನ್ನಹತಾ ಶ್ರಮೇಣ

ಸ ರಾಕ್ಷಸೋಽಭೂನ್ಮಿತ್ರಯನಾಣ ಏವ ||

೨೩

ಮನಶ್ಚ ಮೇ ದೀನಮಿಹಾಪ್ರಹೃಷ್ಟಂ

ಚಕ್ಷುಶ್ಚ ಸನ್ಯಂ ಕುರುತೇ ವಿಕಾರಮ್ |

ಅಸಂಶಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ನಾಸ್ತಿ ಸೀತಾ

ಹೃತಾ ಮೃತಾ ನಾ ಪಥಿ ವರ್ತತೇ ನಾ ||

೨೪

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತವಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ದೊಯ್ದನು. ನನಗೆ ಬಹಳ ಶ್ರಮವಾಯಿತು. ಕಡೆಗೆ ನಾನು ಕೊಂದೆನು. ಸಾಯುವಾಗ ಅವನು ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದನು (೨೩). ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ವಿಷಣ್ಣವಾಗಿದೆ. ಶಾಂತಿಯ ಲೇಶವೂ ಇಲ್ಲ. ಎಡಗಣ್ಣು ಅದುರುತ್ತಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀಸಂಶಯವಾಗಿ ಸೀತೆ ಇಲ್ಲ! ಅವಳನ್ನು ಯಾರೋ ಅಪಹರಿಸಿರಬೇಕು, ಕೊಂದಿರಬೇಕು ; ಅಥವಾ ಅರ್ಧದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಿರಬೇಕು” ಎಂದು ವಿಲಪಿಸಿದನು (೨೪).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಅಷ್ಟಪಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಅನಿಮಿತ್ತದರ್ಶನಮ್

ಸ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ದೀನಂ ಶೂನ್ಯಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |
ಪರ್ಯಪೃಚ್ಛತ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ವೈದೇಹೀನಾಗತಂ ವಿನಾ || ೧

ಪ್ರಸ್ಥಿತಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಯಾ ಮಾನುನುಜಗಾಮ ಹ |
ಕ್ಷ ಸಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹೀ ಯಾಂ ಹಿತ್ವಾ ತ್ವಮಿಹಾಗತಃ || ೨

ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟಸ್ಯ ದೀನಸ್ಯ ದಂಡಕಾನ್ ಪರಿಧಾನತಃ |
ಕ್ಷ ಸಾ ದುಃಖಃಸಹಾಯಾ ಮೇ ವೈದೇಹೀ ತನುಮಧ್ಯಮಾ || ೩

ಯಾಂ ವಿನಾ ನೋತ್ಸಹೇ ವೀರ ಮುಹೂರ್ತಮಪಿ ಜೀವಿತುಮ್ |
ಕ್ಷ ಸಾ ಪ್ರಾಣಸಹಾಯಾ ಮೇ ಸೀತಾ ಸುರಸುತೋಪಮಾ || ೪

ಪತಿತ್ವನುಮರಾಣಾಂ ನಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾಶ್ವಾಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ತಾಂ ವಿನಾ ತಪನೀಯಾಭಾಂ ನೇಚ್ಛೇಯಂ ಜನಕಾತ್ಮಜಾನ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೫೮

ಸೀತೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಕಾಣುವುದು ದುರ್ಲಭವೆಂದೆಣಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಸ

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಾರದೆ ಶೂನ್ಯಮನಸ್ಸುನಾಗಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ ನಿಂತಿದ್ದನು. ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಬಂದಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಮತ್ತೆ ಹಲುಬಿದನು(೧): “ವತ್ಸ, ದಂಡಕಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗಲೂ ವೈದೇಹಿ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ? ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟುಬರಬಹುದೆ? (೨). ನಾನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ತಿತ್ತ ಲಲೆಯುವಾಗ, ನನ್ನ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿ ಸಹಭಾಗಿನಿಯಾಗಿದ್ದ ವೈದೇಹಿ ಎಲ್ಲಿ? (೩). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಯಾರನ್ನು ಅಗಲಿ ಅರಗಳಿಗೆಯೂ ನಾನು ಬದುಕಿರಲಾರೆನೋ, ದೇವಕನೈಯಂತಿರುವ ಆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಕಾಂತೆ ಎಲ್ಲಿ? ಕನಕಾಂಗಿಯಾದ ಜಾನಕಿಯು ನನ್ನೊಡನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ದೇವೇಂದ್ರವದವಿಯು ಬಂದರೂ ನನಗೆ

ಕಚ್ಚಿ ಜೀವತಿ ವೈದೇಹೀ ಪ್ರಾಣೈಃ ಪ್ರಿಯತರಾ ಮನು |
ಕಚ್ಚಿತ್ ಪ್ರವ್ರಾಜನಂ ಸೌಮ್ಯ ನ ಮೇ ಮಿಥ್ಯಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೬

ಸೀತಾನಿಮಿತ್ತಂ ಸೌಮಿತ್ರೇ ನೃತೇ ಮಯಿ ಗತೇ ತ್ವಯಿ |
ಕಚ್ಚಿತ್ ಸಕಾನಾ ಸುಖಿತಾ ಕೈಕೇಯೀ ಸಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೭

ಸಪುತ್ರರಾಜ್ಯಾಂ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಾಂ ನೃತಪುತ್ರಾ ತಪಸ್ವಿನೀ |
ಉಪಸ್ಥಾಸ್ಯತಿ ಕೌಸಲ್ಯಾ ಕಚ್ಚಿತ್ ಸೌಮ್ಯ ನ ಕೈಕಯೀಮ್ || ೮

ಯದಿ ಜೀವತಿ ವೈದೇಹೀ ಗಮಿಷ್ಯಾಮ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಪುನಃ |
ಸುನ್ಯತ್ತಾ ಯದಿ ವೃತ್ತಾ ಸಾ ಪ್ರಾಣಾಂಸ್ತೃಕ್ಷ್ಟಿಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೯

ಯದಿ ಮಾನಾಶ್ರಮಗತಂ ವೈದೇಹೀ ನಾಭಿಭಾಷತೇ |
ಪುನಃ ಪ್ರಹಸಿತಾ ಸೀತಾ ವಿನಶಿಷ್ಯಾಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೧೦

ಬೇಡ ; ಭೂಲೋಕದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಪದವಿಯೂ ಬೇಡ (೪-೫). ತಮ್ಮ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತಲೂ ನನಗೆ ಪ್ರಿಯಳಾದ ವೈದೇಹಿ ಬದುಕಿರುವಳೆ? ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ವನವಾಸ ಮಾಡುವೆನೆಂಬ ನನ್ನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಸುಳ್ಳಾಗದೆ ಇದ್ದೀತೆ? * ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಸೀತಾವಿಯೋಗದಿಂದ ನಾನು ಸತ್ತು, ನೀನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗಲು, ಕೈಕೇಯಿಯು ತನ್ನ ಇಷ್ಟ ಕೈಗೂಡಿತೆಂದು ಸಂತೋಷಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ? (೬-೭). ಮಗನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವು ದಕ್ಕಿತೆಂದು ಕೃತಕೃತ್ಯಳಾಗಿ ನಲಿಯುವ ಕೈಕೇಯಿಯನ್ನು, ತಮ್ಮ, ಮಗನನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಅನಾಥಿಯಾದ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಸೇವೆಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬಂದೀತಲ್ಲವೆ? (೮). ವೈದೇಹಿಯು ಬದುಕಿರುವುದು ದಿಟವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾನು ಆಶ್ರಮ ದೊಳಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟೇನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ ಆ ಸುಶೀಲೆಯು ಮೃತಳಾಗಿದ್ದರೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನು, ಲಕ್ಷ್ಮಣ (೯). ನಾನು ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ನಗುಮುಖದ ಸೀತೆಯು ಬಂದು ಮಾತನಾಡಿಸದಿದ್ದರೆ—ಸತ್ತು

* ವನವಾಸವು ಮುಗಿಯದೆ ಸೀತಾವಿಯೋಗದಿಂದ ನಾನು ಪ್ರಾಣಬಿಡಬೇಕಾಗುವುದೋ ಏನೋ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬ್ರೂಹಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹೀ ಯದಿ ಜೀವತಿ ವಾ ನ ವಾ |
ತ್ವಯಿ ಪ್ರಮತ್ತೇ ರಕ್ಷೋಭಿರ್ಭಕ್ಷಿತಾ ವಾ ತಪಸ್ವಿನೀ || ೧೧

ಸುಕುಮಾರೀ ಚ ಬಾಲಾ ಚ ನಿತ್ಯಂ ಚಾದುಃಖದರ್ಶಿನೀ |
ಮದ್ವಿಯೋಗೇನ ವೈದೇಹೀ ವ್ಯಕ್ತಂ ಶೋಚತಿ ದುರ್ಮನಾಃ || ೧೨

ಸರ್ವಥಾ ರಕ್ಷಸಾ ತೇನ ಜಿಹ್ಮೇನ ಸುದುರಾತ್ಮನಾ |
ನದತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತ್ಯುಚ್ಚಿಸ್ತವಾಪಿ ಜನಿತಂ ಭಯಮ್ || ೧೩

ಶ್ರುತಸ್ತು ಶಂಕೇ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಸ ಸ್ವರಃ ಸದೃಶೋ ಮನು |
ತ್ರಸ್ತಯಾ ಪ್ರೇಷಿತಸ್ತ್ವಂ ಚ ದ್ರಷ್ಟುಂ ನಾಂ ಶೀಘ್ರಮಾಗತಃ || ೧೪

ಸರ್ವಥಾ ತು ಕೃತಂ ಕಷ್ಟಂ ಸೀತಾಂತೃಪ್ತಾ ವನೇ |
ಪ್ರತಿಕರ್ತುಂ ನೃಶಂಸಾನಾಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ದತ್ತಮಂತರಮ್ || ೧೫

ದುಃಖಿತಾಃ ಖರಘಾತೇನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ ಪಿತೃಶನಾಃ |
ತೈಃ ಸೀತಾ ನಿಹತಾ ಘೋರೈರ್ಭವಿಷ್ಯತಿ ನ ಸಂಶಯಃ || ೧೬

ಹೋಗುವೆನು, ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಹೇಳು ತಮ್ಮ, ವೈದೇಹಿ ಬದುಕಿರುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ ? ನೀನು ಅಜಾಗರೂಕನಾಗಿದ್ದಾಗ, ರಾಕ್ಷಸರೇನಾದರೂ ಬಂದು ಆ ತಪಸ್ವಿನಿಯನ್ನು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟರೋ ಹೇಗೆ ? (೧೦-೧೧). ಸುಕುಮಾರಿಯಾದ ಆ ಹುಡುಗಿ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕಂಡವಳಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ನನ್ನ ವಿರಹವಾದರೂ ಖಿನ್ನಳಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸರ್ವಥಾ ದುರಾತ್ಮನೂ ವಂಚಕನೂ ಆದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು 'ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ' ಎಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೂಗಿದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೂ ಅಂಜಿಕೆಯಾಗಿರಬೇಕು (೧೨-೧೩). ನನ್ನ ಧ್ವನಿಯಂತೆಯೇ ಇದ್ದ ಆ ಧ್ವನಿಯು ವೈದೇಹಿಗೂ ಕೇಳಿಸಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವಳು ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದು ನಿನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿರಬೇಕು. ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ (೧೪). ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೀನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದುದು ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಘಾತುಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಖರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ್ದರಿಂದ

ಅಹೋಽಸ್ಮಿನ್ ವ್ಯಸನೇ ಮಗ್ನಃ ಸರ್ವಥಾ ಶತ್ರುಸೂದನ |

ಕಿಂ ನ್ವಿದಾನೀಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಶಂಕೇ ಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯಮೀದೃಶಮ್ || ೧೭

ಇತಿ ಸೀತಾಂ ವರಾರೋಹಾಂ ಚಿಂತಯನ್ನೇನ ರಾಘವಃ |

ಅಜಗಾಮ ಜನಸ್ಥಾನಂ ತ್ವರಯಾ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೮

ವಿಗರ್ಹಮಾಣೋಽನುಜಮಾರ್ತರೂಪಂ

ಕ್ಷುಧಾ ಶ್ರಮಾಚ್ಛಿವ ಪಿಪಾಸಯಾ ಚ |

ವಿನಿಶ್ವಸನ್ ಶುಷ್ಕಮುಖೋ ವಿವರ್ಣಃ

ಪ್ರತಿಶ್ರಯಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಶೂನ್ಯಮ್ || ೧೯

ಸ್ವಮಾಶ್ರಮಂ ಸಂಪ್ರವಿಗಾಹ್ಯ ವೀರೋ

ವಿಹಾರದೇಶಾನನುಸೃತ್ಯ ಕಾಂಕ್ಷಿತಃ |

ಮಾಂನಾಹಾರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ವೃಥೆಯಾಗಿದೆ. ಭಯಂಕರ ಸ್ವಭಾವದ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ (೧೫-೧೬). ಅಯ್ಯೋ! ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಮಹಾವ್ಯಸನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮುಳುಗಿಹೋದೆ. ಈಗ ಏನು ಮಾಡಲಿ! ಇದೇ ನನ್ನ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ” ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಘವನು ಸೀತೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಲೇ, ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದನು (೧೭-೧೮). ಹಸಿವು, ಬಳಲಿಕೆ, ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ನೊಂದು ಕಂಡಿದ್ದನು. ಮುಖವು ಬಾಡಿತು ; ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೊದಲೇ ದುಃಖಿತನಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಸೀತೆಯನ್ನಿಗಲಿ ಬಂದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಕ್ಷೇಪಿಸುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಆಶ್ರಮದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆಶ್ರಮ ಪ್ರದೇಶವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು (೧೯). ಆಮೇಲೆ ಆ ವೀರನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೋಡಲು ಅದೂ ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಸೀತೆಯು ತಿರುಗಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿದನು. ಸೀತೆಯು ಇದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳ ಇದು-ಅದು ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲಿಯೂ ಹುಡುಕಿದನು.

ಏತತ್ತದಿತ್ಯೇನ ನಿವಾಸಭೂಮೌ

ಪ್ರಹೃಷ್ಟರೋಮಾ ವ್ಯಥಿತೋ ಬಭೂವ ||

೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಮಂಚಾಶಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕೋನಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಲಕ್ಷ್ಮಣಾಗಮನವಿಗರ್ಹಣಮ್

ಅಥಾಶ್ರಮಾದುಪಾನ್ಯತ್ತಮಂತರಾ ರಘುನಂದನಃ |

ಪರಿಪಪ್ರಚ್ಛ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ರಾನೋ ದುಃಖಾದಿದಂ ವಚಃ ||

೧

ತಮುನಾಚ ಕಿಮರ್ಥಂ ತ್ವನಾಗತೋಽಪಾಸ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |

ಯದಾ ಸಾ ತವ ವಿಶ್ವಾಸಾದ್ವನೇ ವಿರಹಿತಾ ಮಯಾ ||

೨

(ಸೀತೆಗೆ ಏನಾಗಿರಬಹುದೋ ಎಂಬ ತಲ್ಲಣದಿಂದ) ರೋಮಾಂಚನಾಯಿತು.
ಶ್ರೀರಾಮನು ವೈಥಿಲಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು (೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೫೯ *

ಸೀತೆಯೊಬ್ಬಳನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನು

ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಉತ್ತರ.

ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಸಮಾಧಾನ.

ಶ್ರೀರಾಮನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದುಃಖದಿಂದ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಪರಿತ್ಯಜಿಸಿ ನೀನು ಬಂದದ್ದೇಕೆ? ನಿನ್ನನ್ನು ನಂಬಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆ ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ

* ಹಿಂದಿನ ಸರ್ಗದ ಕಡೆಯ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಈ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ವುನಃ ಹೇಳಿದೆ.

ದೃಷ್ಟ್ವನ್ನಾಭ್ಯಾಗತಂ ತ್ವಾಂ ಮೇ ಮೈಥಿಲೀಂ ತ್ಯಜ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ಶಂಕಮಾನಂ ಮಹತ್ ಪಾಪಂ ಯತ್ ಸತ್ಯಂ ವ್ಯಥಿತಂ ಮನಃ || ೩

ಸ್ಫುರತೇ ನಯನಂ ಸನ್ಯಂ ಬಾಹುಶ್ಚ ಹೃದಯಂ ಚ ಮೇ |
ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ದೂರೇ ತ್ವಾಂ ಸೀತಾವಿರಹಿತಂ ಪಥಿ || ೪

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಸೌಮಿತ್ರಿರ್ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶುಭಲಕ್ಷಣಃ |
ಭೂಯೋ ದುಃಖಸಮಾವಿಷ್ಟೋ ದುಃಖಿತಂ ರಾಮಮಬ್ರವೀತ್ || ೫

ನ ಸ್ವಯಂ ಕಾಮಕಾರೇಣ ತಾಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾದಮಿಹಾಗತಃ |
ಪ್ರಚೋದಿತಸ್ತಯೈವೋಗೈಸ್ತತ್ಸಕಾಶಮಿಹಾಗತಃ || ೬

ಆರ್ಯೇಣೇನ ಪರಿಕ್ರುಷ್ಯಂ ಹಾ ಸೀತೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇತಿ ಚ |
ಪರಿತ್ರಾಹೀತಿ ಯದ್ವಾಕ್ಯಂ ಮೈಥಿಲ್ಯಾಸ್ತಚ್ಛ್ರುತಿಂ ಗತಮ್ || ೭

ಸಾ ತಮಾರ್ತಸ್ವರಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ತನ ಸ್ನೇಹೇನ ಮೈಥಿಲೀ |
ಗಚ್ಛ ಗಚ್ಛೇತಿ ಮಾಮಾಹ ರುದತೀ ಭಯವಿಹ್ವಲಾ || ೮

ಬಿಟ್ಟು ಬಂದೆನು ? (೧-೨). ನೀನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಬಂದುದನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ, ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ನನ್ನ ಎದೆ ಝಲ್ಲೆಂದಿತು. ಏನೋ ದೊಡ್ಡ ಅಪಾಯವು ಸಂಭವಿಸಿದೆಯೆಂದು ಶಂಕೆಯಾಯಿತು (೩). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತಾರಹಿತನಾಗಿ ನೀನು ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ದಾಗಲೇ, ನನ್ನ ಎಡಗಣ್ಣು ಎಡದೋಳು ಹಾರಿದವು ; ಎದೆಯು ಡವಡವನೆ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡಿತು ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಶುಭಲಕ್ಷಣನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ದುಃಖ ಒತ್ತರಿಸಿತು. ಅವನು ಶೋಕಾರ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಹೀಗೆಂದನು (೪-೫) : “ಅಣ್ಣಾ, ನಾನಾಗಿ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯೇ ಉಗ್ರವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಾಡಿ ನಾನು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದಳು. ನೀನು ಕೂಗಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ‘ಹಾ ಸೀತೇ-ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ, ಕಾಪಾಡು’ ಎಂಬ ದೀನಧ್ವನಿಯು ಮೈಥಿಲಿಯ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿತು (೬-೭). ಕೂಡಲೇ ಅವಳು ಭಯದಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ‘ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹೋಗು ಹೋಗು’ ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರುಸುರಿಸುತ್ತ ನನಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ನಾನು

ಪ್ರಚೋದ್ಯಮಾನೇನ ನುಯಾ ಗಚ್ಛೇತಿ ಬಹುಶಸ್ತಯಾ |
 ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಾ ಮೈಥಿಲೀ ನಾಕ್ಯಮಿದಂ ತ್ವತ್ಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ವಿತಮ್ || ೯
 ನ ತತ್ ಪಶ್ಯಾನ್ಮುಹಂ ರಕ್ಷೋ ಯದಸ್ಯ ಭಯನಾನಾಹೇತ್ |
 ನಿರ್ವೃತಾ ಭವ ನಾಸ್ತೇತತ್ ಕೇನಾಪ್ಯೇವಮುದಾಹೃತಮ್ || ೧೦
 ವಿಗರ್ಹಿತಂ ಚ ನೀಚಂ ಚ ಕಥನಾರ್ಯೋಽಭಿಧಾಸ್ಯತಿ |
 ತ್ರಾಹೀತಿ ವಚನಂ ಸೀತೇ ಯಸ್ಮಾಯೇತ್ ತ್ರಿದಶಾನಸಿ || ೧೧
 ಕಿಂ ನಿಮಿತ್ತಂ ತು ಕೇನಾಪಿ ಭ್ರಾತುರಾಲಂಬ್ಯ ಮೇ ಸ್ವರಮ್ |
 ರಾಕ್ಷಸೇನೇರಿತಂ ನಾಕ್ಯಂ ತ್ರಾಹಿ ತ್ರಾಹೀತಿ ಶೋಭನೇ || ೧೨
 ವಿಸ್ವರಂ ವ್ಯಾಹೃತಂ ನಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ತ್ರಾಹಿ ಮಾಮಿತಿ |
 ನ ಭವತ್ಯಾ ವ್ಯಥಾ ಕಾರ್ಯಾ ಕುನಾರೀಜನಸೇವಿತಾ || ೧೩
 ಅಲಂ ನೈಕ್ಲವ್ಯಮಾಲಂಬ್ಯ ಸ್ವಸ್ಥಾ ಭವ ನಿರುತ್ಸುಕಾ |
 ನ ಸೋಽಸ್ತಿ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ಪುಮಾನ್ ಯೋ ರಾಘವಂ ರಣೇ ||

ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಒತ್ತಾಯಮಾಡಿದಳು. (ನಿನ್ನ ವರಾಕ್ರಮದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ) ನನಗೆ ದೃಢವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ಹೀಗೆಂದೆನು (೮-೯) : “ದೇವಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಭಯವನ್ನು ತರುವ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ನೀನು ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿರು. ಇದು ಏನೂ ಅಲ್ಲ. ಯಾವನೋ ಹೀಗೆ ಕೂಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಣ್ಣನ ಬಾಯಿಂದ ಇಷ್ಟು ನಿಂದ್ಯವಾದ ಹೇಡಿಮಾತು ಎಂದಿಗಾದರೂ ಬಂದೀತೆ? ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ರಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲ ವೀರನು ‘ತ್ರಾಹಿ’ ಎಂದಾನೆ? (೧೦-೧೧). ಏನೋ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ನನ್ನ ಅಣ್ಣನ ಕಂಠಸ್ವರವನ್ನೇ ಅನುಕರಿಸಿ ‘ತ್ರಾಹಿ ತ್ರಾಹಿ’ ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ‘ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ, ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡು’ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಸ್ವರವೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಣ್ಣನ ಸ್ವರದಂತಿಲ್ಲ. ದೇವಿ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ನೀನು ಚಿಂತಿಸಬೇಡ. ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ನಾಮಾನ್ಯ ಹೆಂಗಸರಂತೆ ದುಃಖಿಸಬೇಡ (೧೨-೧೩). ಈ ತಳಮಳವು ಬೇಡ. ನಿಶ್ಚಿಂತಳಾಗಿ ಸಮಾಧಾನದಿಂದಿರು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಘವನನ್ನು

ಜಾತೋ ವಾ ಜಾಯಮಾನೋ ವಾ ಸಂಯುಗೇ ಯಃ

ಪರಾಜಯೇತ್ |

ನ ಜಯ್ಯೋ ರಾಘವೋ ಯುದ್ಧೇ ದೇವೈಃ ಶಕ್ರಪುರೋಗಮೈಃ || ೧೫

ಏವಮುಕ್ತಾ ತು ವೈದೇಹೀ ಪರಿಮೋಹಿತಜೇತನಾ |

ಉನಾಚಾಶ್ರೂಣಿ ಮುಂಚಂತೀ ದಾರುಣಂ ಮಾಮಿದಂ ವಚಃ || ೧೬

ಭಾವೋ ಮಯಿ ತವಾತ್ಯರ್ಥಂ ಪಾಪ ಏವ ನಿವೇಶಿತಃ |

ನಿನಷ್ಟೇ ಭ್ರಾತರಿ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನ ಚ ತ್ವಂ ಮಾನುವಾಪ್ಸ್ಯಸಿ || ೧೭

ಸಂಕೇತಾದ್ಭರತೇನ ತ್ವಂ ರಾಮಂ ಸಮನುಗಚ್ಛಸಿ |

ಕ್ರೋಶಂತಂ ಹಿ ಯಥಾತ್ಯರ್ಥಂ ನೈನಮಭ್ಯವಪದ್ಯಸೇ || ೧೮

ರಿಪುಃ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನಚಾರೀ ತ್ವಂ ಮದರ್ಥಮನುಗಚ್ಛಸಿ |

ರಾಘವಸ್ಯಾಂತರಂ ಪ್ರೇಪ್ಸುಸ್ತಥೈನಂ ನಾಭಿಪದ್ಯಸೇ || ೧೯

ಸೋಲಿಸಬಲ್ಲ ಗಂಡನು ಮೂರು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಅಂತಹ ವೀರನು ಹಿಂದೆ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ, ಮುಂದೆ ಹುಟ್ಟಲಾರ. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಬಂದರೂ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೪-೧೫). ಅಣ್ಣ, ಈ ರೀತಿ ನಾನು ಹೇಳಿದರೂ ವೈದೇಹಿಯು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗೆ ನಿವೇಶಿತವಾಯಿತು. ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತ ಅವಾಚ್ಯವಾದ ಕ್ರೂರವಾಕ್ಯವನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದಳು (೧೬): “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನ್ನಲ್ಲಿ ನೀನು ಆತ್ಮಂತ ಪಾಪಬುದ್ಧಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಅಣ್ಣನು ವಿನಾಶ ಹೊಂದಿದಮೇಲೆ ನನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದಿದ್ದೀಯೆ. ಆದರೆ ನಾನು ನಿನಗೆ ದೊರೆಯಲಾರೆ (೧೭). ಭರತನೊಡನೆ ಒಳಸಂಚನ್ನು ನಡೆಸಿ, ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! ಇಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆತನು ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಗಿಕೊಂಡರೂ ಅವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದೀಯೆ! (೧೮). ಗೂಢಚಾರಿ ಯಾದ ಶತ್ರು ನೀನು! ನನಗೋಸ್ಕರ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವಿಸತ್ತು ಬರಲೆಂದು ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ

ಏನಮುಕ್ತೋ ಹಿ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಸಂರಬ್ಧೋ ರಕ್ತಲೋಚನಃ |
 ಕ್ರೋಧಾತ್ ಪ್ರಸ್ಫುರಮಾಣೋಽಪ್ಯ ಆಶ್ರಮಾದಸ್ಮಿ ನಿರ್ಗತಃ || ೨೦
 ಏನಂ ಬ್ರುನಾಣಂ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ರಾಮಃ ಸಂತಾಪಮೋಹಿತಃ |
 ಅಬ್ರವೀದ್ಧುಷ್ಕೃತಂ ಸೌಮ್ಯ ತಾಂ ವಿನಾ ಯತ್ತ್ವಮಾಗತಃ || ೨೧
 ಜಾನನ್ನಸಿ ಸಮರ್ಥಂ ಮಾಂ ರಕ್ಷಸಾಂ ವಿನಿವಾರಣೇ |
 ಅನೇನ ಕ್ರೋಧವಾಕ್ಯೇನ ಮೈಥಿಲ್ಯಾ ನಿಸ್ಯತೋ ಭವಾನ್ || ೨೨
 ನ ಹಿ ತೇ ಪರಿತುಷ್ಯಾಮಿ ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಯದಸಿ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |
 ಕೃದ್ಧಾಯಾಃ ಪರುಷಂ ವಾಕ್ಯಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಯತ್ತ್ವಮಿಹಾಗತಃ || ೨೩
 ಸರ್ವಥಾ ತ್ವಪನೀತಂ ತೇ ಸೀತಯಾ ಯತ್ ಪ್ರಚೋದಿತಃ |
 ಕ್ರೋಧಸ್ಯ ವಶಮಾಪನ್ನೋ ನಾಕರೋಃ ಶಾಸನಂ ಮಮ || ೨೪
 ಅಸೌ ಹಿ ರಾಕ್ಷಸಃ ಶೇತೇ ಶರೇಣಾಭಿಹತೋ ಮಯಾ |
 ಮೃಗರೂಪೇಣ ಯೇನಾಹಮಾಶ್ರಮಾದಪನಾಹಿತಃ || ೨೫

ಹೋಗಲು ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತೀಯೆ ” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು (೧೯). ಅಣ್ಣ, ವೈದೇಹಿಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಡರಿತು. ಕ್ರೋಧದಿಂದ ನನ್ನ ತುಟಿಯು ಅದುರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಆಗ ನಾನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಇತ್ತ ಹೊರಟುಬಂದೆನು ” ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಹೇಳಿದನು (೨೦). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ವ್ಯಸನದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟು “ತಮ್ಮ, ಅವಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ನೀನು ಬರಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಸಮರ್ಥನೆಂದು ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ ಮೈಥಿಲಿಯ ಸಿಟ್ಟಿನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೊರಟುಬಂದಿದ್ದೀಯೆ (೨೧-೨೨). ಸೀತೆಯನ್ನು ನೀನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದುದು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಕೋಪಗೊಂಡು ಕ್ರೂರವಾದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದಳೆಂದು ನೀನು ಬಂದುಬಿಡಬಹುದೆ? ಅವಳ ಮಾತಿನಿಂದ ನೀನು ರೇಗಿ ದುಡುಕಿದುದು ಸರ್ವಥಾ ಸರಿಯಲ್ಲ. ನೀನು ಕ್ರೋಧವಶನಾಗಿ ನನ್ನ ಅಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಡೆಸದೇಹೋದೆ (೨೩-೨೪). ಮೃಗರೂಪದಿಂದ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಸೆಳೆದೊಯ್ದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಅಲ್ಲಿ ಸತ್ತುಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದೇನೆ (೨೫).

ವಿಕ್ಯಷ್ಯ ಚಾಪಂ ಪರಿಧಾಯ ಸಾಯಕಂ

ಸಲೀಲಬಾಣೇನ ಚ ತಾಡಿತೋ ಮಯಾ |

ಮಾರ್ಗೀಂ ತನುಂ ತ್ಯಜ್ಯ ಸ ವಿಕ್ಲವಸ್ವರೋ

ಬಭೌವ ಕೇಯೂರಧರಃ ಸ ರಾಕ್ಷಸಃ ||

೨೬

ಶರಾಹತೇನೈವ ತದಾರ್ತಯಾ ಗಿರಾ

ಸ್ವರಂ ಮಮಾಲಂಬ್ಯ ಸುದೂರಸಂಶ್ರವಮ್ |

ಉದಾಹೃತಂ ತದ್ವಚನಂ ಸುದಾರುಣಂ

ತ್ವನಾಗತೋ ಯೇನ ವಿಹಾಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನವಿಂಶತ್ತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಧನುಸ್ಸನ್ನೆಳೆದು ಲೀಲಾಮಾತ್ರದಿಂದ ಒಂದು ಬಾಣವನ್ನು ನಾನು ಹೊಡೆಯಲಾಗಿ, ಅವನ ಮೃಗರೂಪವು ಮಾಯವಾಯಿತು. ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಕಿರಿಚುತ್ತ ಕೇಯೂರಧಾರಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಅವನು ಬಿದ್ದನು (೨೬). ನನ್ನ ಬಾಣದ ಹೊಡೆತವು ಬಿದ್ದೊಡನೆ, ನನ್ನ ಕಂಠಧ್ವನಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬಹುದೂರ ಕೇಳುವಂತೆ ಅವನು ಆರ್ತಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಗಿದನು. ಗಾಬರಿಗೊಳಿಸುವ ಆ ಕೂಗನ್ನು ಕೇಳಿ ನೀನು ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ” ಎಂದನು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಮೋನ್ಮಾದಃ

ಭೃಶನೂನ್ವಜನಾನಸ್ಯ ತಸ್ಯಾಧೋನಾಮಲೋಚನಮ್ ಸ್ರಾಸ್ಪುರಚ್ಚಾಪ್ಪಲದ್ರಾಮೋ ವೇಪಥುಶ್ಚಾಪ್ಯಜಾಯತ	೧
ಉಪಾಲಕ್ಷ್ಯ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಸೋಽಶುಭಾನಿ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ಅಪಿ ಕ್ಷೇಮಂ ನು ಸೀತಾಯಾ ಇತಿ ನೈ ವ್ಯಾಜಹಾರ ಚ	೨
ತ್ವರಮಾಣೋ ಜಗಾಮಾಥ ಸೀತಾದರ್ಶನಲಾಲಸಃ ಶೂನ್ಯನಾವಸಥಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಬಭೂವೋದ್ವಿಗ್ನನಾನಸಃ	೩
ಉದ್ಭ್ರಮನ್ನಿವ ವೇಗೇನ ವಿಕ್ಲಿಪನ್ ರಘುನಂದನಃ ತತ್ರ ತತ್ರೋಟಿಜಸ್ಥಾನಮಭಿವೀಕ್ಷ್ಯ ಸಮಂತತಃ	೪
ದದರ್ಶ ಪರ್ಣಶಾಲಾಂ ಚ ರಹಿತಾಂ ಸೀತಯಾ ತದಾ ಶ್ರಿಯಾ ವಿರಹಿತಾಂ ಧ್ವಸ್ತಾಂ ಹೇಮಂತೇ ಪದ್ಮಿನೀಮಿವ	೫

ಸರ್ಗ ೬೦

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾವಿರಹದಿಂದ ಉನ್ಮಾದವಶನಾಗುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮನು ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ಎಡಗಣ್ಣಿನ ಕೆಳರೆಪ್ಪೆಯು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅದುರಿತು. ಅವನು ಆಗಾಗ ಎಡವಿದನು. ಮೈಯಲ್ಲಿ ನಡುಕವು ತಲೆದೋರಿತು (೧). ಹೀಗೆ ಮೇಲೆಮೇಲೆ ದುರ್ನಿಮಿತ್ತಗಳಾಗುವುದನ್ನು ಕಂಡು, 'ಸೀತೆಯು ಕ್ಷೇಮದಿಂದಿರಬಹುದೇ?' ಎಂಬ ಸೊಲ್ಲು ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿತ್ತು (೨). ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡುವ ತನಕದಿಂದ ಬೇಗಬೇಗನೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಆಶ್ರಮವು ಶೂನ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸಿನ ತಳಮಳ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಘುನಂದನನು ಕಳವಳದಿಂದ, ಹಾರುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಮೈಕೈಗಳನ್ನು ಚಾಲಿಸುತ್ತ, ಗರಗರನೆ ಸುತ್ತುತ್ತ, ಪರ್ಣಶಾಲೆಯ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದನು (೩-೪). ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಿತು. ಚಳಿಗಾಲದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿ ಹಾಳುಬಿದ್ದ ತಾವರೆಯ ಕೊಳದಂತೆ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಿತ್ತು.

ರುದಂತಮಿವ ವೃಕ್ಷೈಶ್ಚ ಮ್ಲಾನಪುಷ್ಪಮೃಗದ್ವಿಜಮ್ |
 ಶ್ರಿಯಾ ವಿಹೀನಂ ವಿಧ್ವಂಸಂ ಸಂತ್ಯಕ್ತವನದೇವತಮ್ || ೬
 ವಿಪ್ರಕೀರ್ಣಾಜಿನಕುಶಂ ವಿಪ್ರನಿಧಬೃಸೀಕಟಿಮ್ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶೂನ್ಯೋಟಜಸ್ಥಾನಂ ವಿಲಲಾಪ ಪುನಃ ಪುನಃ || ೭
 ಹೃತಾ ಮೃತಾ ನಾ ನಷ್ಟಾ ವಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ವಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ನಿಲೀನಾಪ್ಯಥವಾ ಭೀರುರಥವಾ ವನಮಾಶ್ರಿತಾ || ೮
 ಗತಾ ವಿಚೇತುಂ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಫಲಾನ್ಯಪಿ ಚ ವಾ ಪುನಃ |
 ಅಥವಾ ಪದ್ಮಿನೀಂ ಯಾತಾ ಜಲಾರ್ಥಂ ನಾ ನದೀಂ ಗತಾ || ೯
 ಯತ್ನಾನ್ಮೃಗಯಮಾಣಸ್ತು ನಾಸಸಾದ ವನೇ ಪ್ರಿಯಾಮ್ |
 ಶೋಕರಕ್ತೇಕ್ಷಣಃ ಶೋಕಾದುನ್ಮತ್ತ ಇವ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ || ೧೦

ಆಶ್ರಮ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದ ಮರಗಳಲ್ಲಿ (ಮಂಜಿಗಳು ಗುಯ್ ಎಂದು ಶಬ್ದ ಮಾಡುತ್ತಿರಲು) ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಅಳುತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರಿತು. ಸೀತೆಯು ಕಿತ್ತುತಂದಿದ್ದ ಹೂಗಳು ಬಾಡಿದ್ದವು. ಮೃಗಗಳೂ ಹಕ್ಕಿಗಳೂ ಶಬ್ದಮಾಡದೆ ತೆಪ್ಪಗಿದ್ದವು. ವನದೇವತೆಗಳು ಹೆದರಿ ಹೊರಟುಹೋದ್ದರಿಂದ ಆ ಪ್ರದೇಶವು ಕಾಂತಿಗುಂದಿ ಹಾಳುಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು (೫-೬). ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ, ದರ್ಭೆಗಳು ಚಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಆಸನ, ಚಾಪ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಅತ್ತಿತ್ತ ಚದರಿ ಹರಡಿದ್ದವು. ಬಿಕೋ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿತು, ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತನು (೭). “ಸೀತೆಯನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆ? ಅವಳು ಎಲ್ಲಾದರೂ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರಬಹುದೆ? ರಾಕ್ಷಸರು ಭಕ್ಷಿಸಿರಬಹುದೆ? ವಿನೋದಕ್ಕಾಗಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆ? ಅಥವಾ (ಒಬ್ಬಳೇ ಇರಲು ಹೆದರಿ ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ) ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಳೋ? (೮). ಹೂಗಳನ್ನೋ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೋ ಕೀಳಲು ಹೋಗಿರುವಳೋ? (ಸ್ಮಾನಕ್ಕಾಗಿ) ತಾವರೆಯ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದಳೋ? ನೀರಿಗಾಗಿ ನದಿಗೆ ಹೋದಳೋ?” ಎಂದು ವಿಲಪಿಸುತ್ತ ಎಷ್ಟು ಅರಸಿದರೂ ಸೀತೆಯು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಶೋಕದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾದವು. ಅವನು

ವೃಕ್ಷಾದ್ವೃಕ್ಷಂ ಪ್ರಥಾನನ್ ಸ ಗಿರೀಶ್ಚಾದ್ರಿಂ ನದಾನ್ನದೀಮ್ |
ಬಭೂವ ನಿಲಪನ್ ರಾಮಃ ಶೋಕಪಂಕಾರ್ಣವಾಪ್ಲುತಃ || ೧೧

ಅಪಿ ಕಚ್ಚಿತ್ತ್ವಯಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸಾ ಕದಂಬಪ್ರಿಯಾ ಪ್ರಿಯಾ |
ಕದಂಬ ಯದಿ ಜಾನೀಷೇ ಶಂಸ ಸೀತಾಂ ಶುಭಾನನಾಮ್ || ೧೨

ಸ್ನಿಗ್ಧಪಲ್ಲವಸಂಕಾಶಾ ಪೀತಕೌಶೇಯನಾಸಿನೀ |
ಶಂಸಸ್ವ ಯದಿ ನಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಬಿಲ್ವ ಬಿಲ್ವೋಪಮಸ್ತನೀ || ೧೩

ಅಥನಾರ್ಜುನ ಶಂಸ ತ್ವಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ತಾನುರ್ಜುನಪ್ರಿಯಾಮ್ |
ಜನಕಸ್ಯ ಸುತಾ ಭೀರುರ್ಯದಿ ಜೀವತಿ ನಾ ನ ವಾ || ೧೪

ಕಕುಭಃ ಕಕುಭೋರೂಂ ತಾಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ಜಾನಾತಿ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |
ಯಥಾ ಪಲ್ಲವಪುಷ್ಪಾಢ್ಯೋ ಭಾತಿ ಹ್ಯೇಷ ವನಸ್ಪತಿಃ || ೧೫

ಹುಚ್ಚನಂತಾದನು (೯-೧೦). ಅನಂತರ ಮರದಿಂದ ಮರಕ್ಕೆ, ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ, ಹೊಳೆಯಿಂದ ಹೊಳೆಗೆ, ಓಡುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತ ಹುಡುಕಿ ನಾಕಾಯಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕವೆಂಬ ಕಸರಿನ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಹೋದನು (ಕಂಡ ಕಂಡ ಮರವನ್ನೂ ಮೃಗವನ್ನೂ ಕರೆದು ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಮಾತಾಡಿದನು) (೧೧): “ಓ ಕದಂಬವೃಕ್ಷವೆ! ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕಂಡೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯಿತ್ತು. ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಸೀತೆ ಎಲ್ಲಿ ದ್ದಾಳೆಂದು ಹೇಳು. ಎಲೈ ಬಿಲ್ವವೃಕ್ಷವೆ! ನೀನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಹೇಳು. ಎಳೆಯ ಚಿಗುರಿನಂತೆ ಅವಳ ಮೈಬಣ್ಣವಿದೆ. ಹಳದಿಯ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆ ಯನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದಳು. ನಿನ್ನ ಹಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಅವಳ ನ್ತನಗಳಿದ್ದವು (೧೨-೧೩). ಎಲೆ ಕರವೀರ! ನನ್ನ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ಕಂಡೆಯಾ? ಅವಳಿಗೆ ಕರವೀರದ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. ಅವಳು ಜನಕಮಹಾರಾಜನ ಮಗಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆದರುವ ಸ್ವಭಾವದವಳು. ಆ ಸೀತೆ ಬದುಕಿರುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳು (೧೪). ಆಹಾ! ಈ ಮತ್ತಿಯಮರಕ್ಕೆ ಮೈಥಿಲಿಯ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಿರಬೇಕು! ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ವೃಕ್ಷವು ಚಿಗುರಲೆ ಹೂಗಳಿಂದ ನಲಿಯು

ಭ್ರಮುರೈರುಪಗೀತೆಳ್ಳ ಯಥಾ ದ್ರುಮವರೋ ಹ್ಯಯಮ್ |

ಏಷ ವ್ಯಕ್ತಂ ವಿಜಾನಾತಿ ತಿಲಕಸ್ತಿಲಕಪ್ರಿಯಾಮ್ || ೧೬

ಅಶೋಕ ಶೋಕಾಪನುದ ಶೋಕೋಪಹತಚೇತಸಮ್ |

ತ್ವನ್ನಾಮಾನಂ ಕುರು ಕ್ಷಪ್ರಂ ಪ್ರಿಯಾಸಂದರ್ಶನೇನ ಮಾಮ್ || ೧೭

ಯದಿ ತಾಲ ತ್ವಯಾ ಪೃಷ್ಟಾ ಪಕ್ವತಾಲಫಲಸ್ತನೀ |

ಕಥಯಸ್ವ ವರಾರೋಹಾಂ ಕಾರುಣ್ಯಂ ಯದಿ ತೇ ಮಯಿ || ೧೮

ಯದಿ ದೃಷ್ಟಾ ತ್ವಯಾ ಸೀತಾ ಜಂಬು ಜಾಂಬೂನದಪ್ರಭಾ |

ಪ್ರಿಯಾಂ ಯದಿ ವಿಜಾನೀಷೇ ನಿಃಶಂಕಂ ಕಥಯಸ್ವ ಮೇ || ೧೯

ಅಹೋ ತ್ವಂ ಕರ್ಣಿಕಾರಾದ್ಯ ಸುಪುಷ್ಪೈಃ ಶೋಭಸೇ ಭೃಶಮ್ |

ಕರ್ಣಿಕಾರ ಪ್ರಿಯಾ ಸಾಧ್ವೀ ಶಂಸ ದೃಷ್ಟಾ ಪ್ರಿಯಾ ಯದಿ || ೨೦

ತ್ತಿದೆ. ಎಲೈ ಮರವೆ, ನನ್ನ ಸೀತೆಯ ತೊಡೆಗಳು ನಿನ್ನಂತೆ ಚಿಲು ವಾಗಿದ್ದವು (೧೫). ಓಹೋ! ಈ ವೃಕ್ಷಶ್ರೇಷ್ಠದ ಸುತ್ತಲೂ ದುಂಬಿಗಳು ಹಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ತಿಲಕವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೀತೆಯ ವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದಿರಬಹುದು. ಓ ಮರವೆ! ನನ್ನ ಸೀತೆಗೆ ನಿನ್ನ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಆಸೆ (೧೬). ಅಯ್ಯಾ-ಅಶೋಕವೃಕ್ಷ! ಶೋಕನನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತೀಯೆಂದು ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ನಾನು ಶೋಕದಿಂದ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ಹೋಗಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ ನಿನ್ನಂತೆ ನನ್ನನ್ನೂ ಅಶೋಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು (೧೭). ಓ ತಾಳೆಯಮರವೆ! ಮಾಗಿದ ತಾಳೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳಂತೆ ಸ್ತನಗಳಿರುವ ಒಬ್ಬ ಸುಂದರಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮರುಕವಿದ್ದರೆ ಅವಳು ಎಲ್ಲಿರುವಳೆಂದು ಹೇಳು (೧೮). ಅವ್ವಾ-ನೇರಳೆಯಮರವೆ! ಬಂಗಾರದ ಮೈಬಣ್ಣವಿರುವ ನನ್ನ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡೆಯಾ? ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹೇಳು. ಓ ಕಣಗಲಿಯ ಗಿಡವೆ! ಅಂದವಾದ ಹೂಗಳಿಂದ ಈ ದಿನ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ! ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಗೆ ಕಣಗಲಿಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭಿರುಚಿ. ನೀನು ಅವಳನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ನೋಡಿದ್ದರೆ ಹೇಳು” ಎಂದು ಹಲುಬಿ

ಚೂತನೀಪಮಹಾಸಾಲಾನ್ ಪನಸಾನ್ ಕುರವಾನ್ ಧನಾನ್ |
 ದಾಡಿನಾನಸನಾನ್ ಗತ್ವಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮೋ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೧
 ಬಕುಲಾನಥ ಪುಂನಾಗಾನ್ ಚಂಪಕಾನ್ ಕೇತಕೀಸ್ತಥಾ |
 ಪೃಚ್ಛನ್ ರಾಮೋ ನನೇ ಭ್ರಾಂತ ಉನ್ಮತ್ತ ಇವ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ || ೨೨
 ಅಥವಾ ಮೃಗಶಾನಾಕ್ಷೀಂ ಮೃಗ ಜಾನಾಸಿ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |
 ಮೃಗವಿಪ್ರೇಕ್ಷಣೇ ಕಾಂತಾ ಮೃಗೀಭಿಃ ಸಹಿತಾ ಭವೇತ್ || ೨೩
 ಗಜ ಸಾ ಗಜನಾಸೋರೂರ್ಯದಿ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತ್ವಯಾ ಭವೇತ್ |
 ತಾಂ ನುನ್ಯೇ ವಿದಿತಾಂ ತುಭ್ಯಮಾಖ್ಯಾಹಿ ವರನಾರಣ || ೨೪
 ಶಾರ್ದೂಲ ಯದಿ ಸಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರಿಯಾ ಚಂದ್ರನಿಭಾನನಾ |
 ಮೈಥಿಲೀ ಮನು ವಿಸ್ರಬ್ಧಂ ಕಥಯಸ್ವ ನ ತೇ ಭಯಮ್ || ೨೫
 ಕಿಂ ಧಾನಸಿ ಪ್ರಿಯೇ ದೂರಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಸಿ ಕಮಲೇಕ್ಷಣೇ |
 ವೃಕ್ಷೈರಾಚ್ಛಾದ್ಯ ಚಾತ್ಮಾನಂ ಕಿಂ ಮಾಂ ನ ಪ್ರತಿಭಾಷಸೇ || ೨೬

ದನು (೧೯-೨೦). ಹೀಗೆಯೇ ಮಾವು, ಈಚಲು, ನಾಲ, ಹಲಸು, ಗೋರಂಟಿ, ಧನ, ದಾಳಿಂಬ, ಬಂಧೂಕ, ಬಕುಳ, ಪುನ್ನಾಗ, ಸಂಪಗೆ, ಕೇದಿಗೆ ಮುಂತಾದ ಗಿಡಮರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಸೀತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು ಉನ್ಮತ್ತನಂತೆ ಅಲೆದಾಡಿದನು (೨೧-೨೨). ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೇಳಿದನು : “ಎಲೈ ಹರಿಣವೆ! ಹರಿಣ ನೇತ್ರಿಯಾದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲೆಯಾ? ಅವಳು ನಿನ್ನಂತೆಯೇ ಚಂಚಲಾಕ್ಷಿ. ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಗಳೊಡನೆ ಆಡಲು ಹೊಗಿರಬಹುದೆ? (೨೩). ಓ ಗಜರಾಜ! ನಿನ್ನ ಸೊಂಡಿಲಂತೆ ಅವಳ ತೊಡೆಯಿದ್ದಿತು. ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಕಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದೀನೆ. ನನ್ನ ಸೀತೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ ಹೇಳು (೨೪). ಅಯ್ಯಾ-ವ್ಯಾಘ್ರರಾಜ! ಚಂದ್ರಮುಖಿಯಾದ ನನ್ನ ಕಾಂತೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇನಾದರೂ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೆ? ಮರೆಮಾಚದೆ ಹೇಳು, ಹೆದರಬೇಡ” ಎಂದನು (೨೫). ಮತ್ತೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಹಲುಬಿದನು : “ಆ! ಪ್ರಿಯೆ! ನಿನ್ನನ್ನು ಕಂಡುಬಿಟ್ಟೆನು! ಏಕೆ ದೂರ ಓಡುವೆ? ಎಲೆ ಕಮಲೇಕ್ಷಣೆ! ಮರಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೀಯಾ? ನನ್ನೊಡನೆ ಏಕೆ ಮಾತನಾಡೆ? (೨೬).

ತಿಷ್ಠ ತಿಷ್ಠ ನರಾರೋಹೇ ನ ತೇಽಸ್ತಿ ಕರುಣಾ ಮಯಿ |
 ನಾತ್ಯರ್ಥಂ ಹಾಸ್ಯಪೀಲಾಸಿ ಕಿಮರ್ಥಂ ಮಾಮುಪೇಕ್ಷಸೇ || ೨೭
 ಪೀತಕಾಶೇಯಕೇನಾಸಿ ಸೂಚಿತಾ ವರವರ್ಣಿನಿ |
 ಧಾನಂತ್ಯಪಿ ಮಯಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಿಷ್ಠ ಯದ್ಯಸ್ತಿ ಸೌಹೃದಮ್ || ೨೮
 ನೈವ ಸಾ ಸೂನಮಥನಾ ಹಿಂಸಿತಾ ಚಾರುಹಾಸಿನೀ |
 ಕೃಚ್ಛ್ರಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಹಿ ಮಾಂ ನೂನಂ ಯಥೋಪೇಕ್ಷಿತುಮರ್ಹತಿ ||
 ವ್ಯಕ್ತಂ ಸಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ಬಾಲಾ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಪಿತೃತಾಪನೈಃ |
 ವಿಭಜ್ಯಾಂಗಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಮಯಾ ವಿರಹಿತಾ ಪ್ರಿಯಾ || ೩೦
 ನೂನಂ ತಚ್ಛುಭದಂತೋಷ್ಠಂ ಸುನಾಸಂ ಚಾರುಕುಂಡಲಮ್ |
 ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರನಿಭಂ ಗ್ರಸ್ತಂ ಮುಖಂ ನಿಷ್ಪ್ರಭತಾಂ ಗತಮ್ || ೩೧
 ಸಾ ಹಿ ಚಂಪಕವರ್ಣಾಭಾ ಗ್ರೀವಾ ಗ್ರೀವೇಯಶೋಭಿತಾ |
 ಕೋಮಲಾ ವಿಲಪಂತ್ಯಾಸ್ತು ಕಾಂತಾಯಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ಶುಭಾ || ೩೨

ಎ ಚೆಲುವೆ ! ನಿಲ್ಲು ನಿಲ್ಲು ! ನನ್ನಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಮರುಕ ಬೇಡವೆ ? ನೀನು ಇಷ್ಟೊಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೀತೆ ! ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಉಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೀಯೆ ? ಆಹಾ ! ನಿನ್ನ ಪೀತಾಂಬರವು ಕಂಡುಹೋಯಿತು ! ನೀನು ಓಡುವುದನ್ನು ನೋಡಿಬಿಟ್ಟೆನು ! ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲು (೨೭-೨೮). ಅಯ್ಯೋ ! ಅವಳು ಸೀತೆಯಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಯಾರೋ ಕೊಂದುಹಾಕಿರಬೇಕು. ಅವಳು ನಕ್ಕರೆ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು ! ಈ ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ನಾನು ತೊಳಲುತ್ತಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸುವಳೇ ? ಇಲ್ಲ. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ಆ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ತಿಂದುದೇ ಹೌದು. ನಾನಿಲ್ಲದಾಗ ನನ್ನ ಇನಿಯಳನ್ನು ಹಿಸಿದು ಹಿಸಿದು ರಾಕ್ಷಸರು ತಿಂದಿರಬೇಕು (೨೯-೩೦). ಶುಭ್ರವಾದ ಅವಳ ಹಲ್ಲುಗಳೋ ! ಅವಳ ತುಟಿಯೋ ! ಅಂದವಾದ ಆ ಮೂಗೋ ! ಹೊಳೆಯುವ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳೋ ! ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ಸಂತಿರುವ ಆ ಮುಖವು ಎಷ್ಟು ಚೆಲುವಾಗಿತ್ತು ! ರಾಕ್ಷಸರು ತಿನ್ನುವಾಗ, ಅಯ್ಯೋ, ಅದು ಕಾಂತಿಗುಂದಿ ಎಷ್ಟು ಸೊರಗಿತೋ ! (೩೧). ಅವಳ ಕೊರಳು ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು ! ಸಂಪಿಗೆಹೂವಿನ ಬಣ್ಣ ! ಮೇಲೆ ಮುಕ್ತಾ

ನೂನಂ ವಿಕ್ಷಿಪ್ಯಮಾಣೌ ತೌ ಬಾಹೂ ಪಲ್ಲವಕೋಮಲೌ |

ಭಕ್ಷಿತೌ ವೇಪಮಾನಾಗ್ರೌ ಸಹಸ್ತಾಭರಣಾಂಗದೌ || ೩೩

ಮಯಾ ವಿರಹಿತಾ ಚಾಲಾ ರಕ್ಷಸಾಂ ಭಕ್ಷಣಾಯ ನೈ |

ಸಾರ್ಥೇನೇವ ಪರಿತ್ಯಕ್ತಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ಬಹುಬಾಂಧನಾ || ೩೪

ಹಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಮಹಾಬಾಹೋ ಪಶ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ಕ್ವಚಿತ್ |

ಹಾ ಪ್ರಿಯೇ ಕ್ವ ಗತಾ ಭದ್ರೇ ಹಾ ಸೀತೇತಿ ಪುನಃ ಪುನಃ || ೩೫

ಇತ್ಯೇನಂ ವಿಲಪನ್ ರಾನುಃ ಪರಿಧಾವನ್ ವನಾದ್ವನಮ್ |

ಕ್ವಚಿದುದ್ಭ್ರಮತೇ ವೇಗಾತ್ ಕ್ವಚಿದ್ವಿಭ್ರಮತೇ ಬಲಾತ್ || ೩೬

ಕ್ವಚಿನ್ನತ್ತ ಇನಾಭಾತಿ ಕಾಂತಾನ್ವೇಷಣತತ್ಪರಃ |

ಸ ವನಾನಿ ನದೀಃ ಶೈಲಾನ್ ಗಿರಿಪ್ರಸ್ರವಣಾನಿ ಚ || ೩೭

ಹಾರದ ಅಲಂಕಾರ! ನನ್ನ ಕಾಂತೆ ಗೋಳಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಆ ಕೋಮಲವಾದ ಕೊರಳನ್ನು, ಅಯ್ಯೋ, ರಾಕ್ಷಸರು ಮುರಿದು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ (೩೨). ಚಿಗುರಿನಂತೆ ಕೋಮಲವಾದ ಕೈಗಳನ್ನು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಕೊಡವಿದಳೋ! ಹವ್ವನೆ ಹೆದರಿ ಕೈಗಳು ಎಷ್ಟು ನಡುಗಿದವೋ! ಕೈಬಳೆ ಅಂಗದಗಳ ಸಹಿತ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ತೋಳುಗಳನ್ನು ತಿಂದಿದ್ದಾರೆ (೩೩). ಆ ಬಾಲೆಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರು ತಿನ್ನಲೆಂದೇ ನಾನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದೆನೆ! ಬಂಧುಗಳಿದ್ದರೂ ಅಬಲೆಯಾದ ಹೆಂಗಸನ್ನು ದಾರಿಹೋಕರು ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಂತಾಯಿತು (೩೪). ಹಾ ಮಹಾಬಾಹು! ಲಕ್ಷ್ಮಣಾ! ನಿನಗೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಸೀತೆ ಕಾಣಸುವಳೆ? ಹಾ ಪ್ರಿಯೇ! ಸೀತೇ! ಎಲ್ಲಿ ಹೋದೆ?" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವಿಲಸಿಸಿದನು (೩೫). ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಗೋಳಿಡುತ್ತ ವನದಿಂದ ವನಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡಂತಾಗಿ ಓಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸೀತೆಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಲತಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಸೀತೆಯೆಂದು ಮರುಳಾಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ತನ್ನ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಹುಚ್ಚನಂತಾದನು. ಒಂದೆಡೆಯೂ ನಿಲ್ಲದೆ ವನ, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ, ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಹಳ್ಳ, ದುರ್ಗಮವಾದ ಅರಣ್ಯ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ

ಕಾನನಾನಿ ಚ ವೇಗೇನ ಭ್ರಮತ್ಯಪರಿಸಂಸ್ಥಿತಃ ||

ತಥಾ ಸ ಗತ್ವಾ ವಿಪುಲಂ ಮಹದ್ವನಂ

ಪರೀತ್ಯ ಸರ್ವಂ ತ್ವಥ ಮೈಥಿಲೀಂ ಪ್ರತಿ |

ಅನಿಷ್ಟಿತಾಶಃ ಸ ಚಕಾರ ನೂರ್ಗಣೇ

ಪುನಃ ಪ್ರಿಯಾಯಾಃ ಪರಮಂ ಪರಿಶ್ರಮಮ್ || ೩೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಏಕಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾನ್ವೇಷಣಮ್

ದೃಷ್ಟ್ವಾಶ್ರಮಪದಂ ಲೂನ್ಯಂ ರಾಮೋ ದಶರಥಾತ್ಮಜಃ |

ರಹಿತಾಂ ಪರ್ಣಶಾಲಾಂ ಚ ವಿಧ್ವಸ್ತಾನ್ಯಾಸನಾನಿ ಚ || ೧

ಅಲೆದನು (೩೬-೩೭). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಎಡಬಲದ ಸಕಲ ವನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಹುಡುಕಿದನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವನ ಆಸೆ ಫಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ತನ್ನ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆಯಾಸವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು (೩೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೦

ಸೀತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಕಾಣದೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ದುಃಖ ; ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಾಂತ್ವನ ;

ಪುನಃ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಪ.

ಅಶ್ರಮವ್ರದೇಶವೂ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯೂ ಸೀತಾರಹಿತವಾಗಿ ಶೂನ್ಯವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಪರ್ಣಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಚಾಪೆ ಮುಂತಾದ ಉಪಕರಣಗಳು ಚೆಲ್ಲಾ ಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಕಂಡು, ಶ್ರೀರಾಮನು ಜಾನಕಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದನು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳ

ಅದೃಷ್ಟಾನ್ವ ತತ್ರ ವೈದೇಹೀಂ ಸಂನಿರೀಕ್ಷ್ಯ ಚ ಸರ್ವಶಃ |
 ಉನಾಚ ರಾಮಃ ಪ್ರಾಕ್ರುತ್ಯ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ರುಚಿರಾ ಭುಜೌ || ೨
 ಕ್ಷ ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹೀ ಕಂ ನಾ ದೇಶಮಿತೋ ಗತಾ |
 ಕೇನಾಹೃತಾ ನಾ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಭಕ್ಷಿತಾ ಕೇನ ನಾ ಪ್ರಿಯಾ || ೩
 ವೃಕ್ಷೇಣಾಚ್ಛಾದ್ಯ ಯದಿ ನೂಂ ಸೀತೇ ಹಸಿತುಮಿಚ್ಛಸಿ |
 ಅಲಂ ತೇ ಹಸಿತೇನಾದ್ಯ ನೂಂ ಭಜಸ್ವ ಸುದುಃಖಿತಮ್ || ೪
 ಯೈಃ ಸಹ ಕ್ರೀಡಸೇ ಸೀತೇ ವಿಶ್ವಸ್ತೈರ್ಮೃಗಪೋತಕೈಃ |
 ಏತೇ ಹೀನಾಸ್ತ್ವಯಾ ಸೌಮ್ಯೇ ಧ್ಯಾಯಂತ್ಯಸ್ರಾವಿಲೇಕ್ಷಣಾಃ || ೫
 ಸೀತಯಾ ರಹಿತೋಽಹಂ ವೈ ನ ಹಿ ಜೀವಾಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಮೃತಂ ಶೋಕೇನ ಮಹತಾ ಸೀತಾಹರಣಜೇನ ಮಾಮ್ || ೬
 ಪರಲೋಕೇ ಮಹಾರಾಜೋ ನೂನಂ ದ್ರಕ್ಷ್ಯತಿ ಮೇ ಪಿತಾ |
 ಕಥಂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ಸಂಶ್ರುತ್ಯ ಮಯಾ ತ್ವಮಭಿಯೋಜಿತಃ || ೭

ಸುಳಿವು ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ದುಃಖದಿಂದ ‘ಸೀತೇ’ ಎಂದು ಕೂಗಿ ಸುಂದರವಾದ ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೋಳಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದನು (೧-೨): “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವೈದೇಹಿ ಎಲ್ಲಿರಬಹುದು? ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು? ಯಾರಾದರೂ ಅವಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಬಹುದೇ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಯಾರಾದರೂ ನನ್ನ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿರಬಹುದೇ? (೩). ಹಾ ಸೀತೇ, ಎಲ್ಲಾದರೂ ಮರದ ಹಿಂದೆ ಮರೆಯಾಗಿ ನಿಂತು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಹಾಸ್ಯ ನಾಕು, ಬೇಗನೆ ಬಂದುಬಿಡು. ದುಃಖದಿಂದ ನೊಂದುಹೋಗಿದ್ದೇನೆ (೪). ಸೀತೆ, (ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು) ಈ ಜಿಂಕೆಯ ಮರಿಗಳು ನೀನಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದ ಈ ಮರಿಗಳೊಡನೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದೆಯಲ್ಲ! ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆಯಿಲ್ಲದಮೇಲೆ ನಾನು ಬದುಕಲಾರೆ. ಸೀತಾಪಹಾರದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಈ ಶೋಕದಿಂದ ನಾನು ನಾಯುವೆನು (೫-೬). ನನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಮಹಾರಾಜನು ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ನೋಡುವನು. ಆಗ ‘ಎಲೈ ರಾಮ, ನಾನು ನೇಮಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಮಾಡಿ ನೀನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆಯಲ್ಲ. ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಕಾಲಾವಧಿಯು ಮುಗಿಯದೆ ನನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದೆಯಾ?

ಅಪೂರಯಿತ್ವಾ ತಂ ಕಾಲಂ ನುತ್ನಕಾಶಮಿಹಾಗತಃ |

ಕಾಮನೃತ್ಯಮನಾರ್ಯಂ ನೂಂ ನೃಷಾವಾದಿನಮೇವ ಚ || ೮

ಧಿಕ್ ತ್ವಾಮಿತಿ ಪರೇ ಲೋಕೇ ವ್ಯಕ್ತಂ ವಕ್ಷ್ಯತಿ ಮೇ ಪಿತಾ |

ವಿನಶಂ ಶೋಕಸಂತಪ್ತಂ ದೀನಂ ಭಗ್ನಮನೋರಥಮ್ || ೯

ನಾಮಿಹೋತ್ಸೃಜ್ಯ ಕರುಣಂ ಕೀರ್ತಿರ್ನರಮಿವಾನೃಜುಮ್ |

ಕ್ಷ ಗಚ್ಛಸಿ ವರಾರೋಹೇ ನೂಂ ನೋತ್ಸೃಜ ಸುಮಧ್ಯಮೇ || ೧೦

ತ್ವಯಾ ವಿರಹಿತಶ್ಚಾಹಂ ತ್ಯಕ್ತ್ವೇ ಜೀವಿತಮಾತ್ಮನಃ |

ಇತೀವ ವಿಲಪನ್ ರಾಮಃ ಸೀತಾದರ್ಶನಲಾಲಸಃ || ೧೧

ನ ದದರ್ಶ ಸುದುಃಖಾರ್ತೋ ರಾಘವೋ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ |

ಅನಾಸಾದಯಮಾನಂ ತಂ ಸೀತಾಂ ಶೋಕಪರಾಯಣಮ್ || ೧೨

ಪಂಕನಾಸಾದ್ಯ ವಿಪುಲಂ ಸೀದಂತಮಿವ ಕುಂಜರಮ್ |

ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ರಾಮನುತ್ಯರ್ಥಮುವಾಚ ಹಿತಕಾಮ್ಯಯಾ || ೧೩

ನೀನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ನಡೆಯತಕ್ಕವನು ; ಅನಾರ್ಯ ; ಅಸತ್ಯ ವಾದಿ ; ನಿನಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ! ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನನ್ನ ತಂದೆ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಹೇಳಿಯೇ ಹೇಳುವನು ! (೭-೮). ಓ ಸೀತೇ, ನನ್ನ ಕಾಂತೇ, ಎಲ್ಲಿ ಹೋದೆ ? ನಿನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿದ್ದ ನಾನು ದಿಕ್ಕುತೋರದವನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಶೋಕ ಸಂತಪ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ದೀನನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಆಸೆಯೆಲ್ಲ ಮಣ್ಣುಪಾಲಾ ಯಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಶೋಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವೆಯಾ ? ಮೋಸಗಾರನನ್ನು ಕೀರ್ತಿದೇವತೆಯು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವಂತೆ ಹೋಗುವೆಯಾ ? ಸುಂದರಿ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವೆ ? ನನ್ನ ಕೈಬಿಡಬೇಡ (೯-೧೦). ನನ್ನನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿದರೆ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ನಾನು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಬಿಡುವೆನು " ಎಂದು ಸೀತಾದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತ ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿಲಪಿಸಿದನು. ಎಷ್ಟು ಅಲೆದರೂ ರಾಘವನಿಗೆ ಜಾನಕಿಯು ಗೋಚರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಕಾಣದೆ ಅವನು ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು (೧೧-೧೨). ಅಗಾಧವಾದ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಗಜರಾಜನು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡಂತೆ ಪರಿತಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲೆಂದು ಉಚಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ

ನೂ ವಿಷಾದಂ ಮಹಾಬುದ್ಧೇ ಕುರು ಯತ್ನಂ ಮಯಾ ಸಹ |
ಇದಂ ಗಿರಿವನಂ ಶೂರ ಬಹುಕಂದರಶೋಭಿತಮ್ || ೧೪

ಪ್ರಿಯಕಾನನಸಂಚಾರಾ ವನೋನ್ಮತ್ತಾ ಚ ಮೈಥಿಲೀ |
ಸಾ ವನಂ ವಾ ಪ್ರವಿಷ್ಟಾ ಸ್ಯಾನ್ನಲಿನೀಂ ವಾ ಸುಪುಷ್ಪಿತಾಮ್ || ೧೫

ಸರಿತಂ ವಾಪಿ ಸಂತಪ್ತಾ ಮೀನವಂಜುಲಸೇವಿತಾಮ್ |
ಸ್ನಾತುಕಾಮಾ ನಿಲೀನಾ ಸ್ಯಾದ್ಧಾಸಕಾಮಾ ವನೇ ಕ್ವಚಿತ್ || ೧೬

ವಿತ್ರಾಸಯಿತುಕಾಮಾ ವಾ ಲೀನಾ ಸ್ಯಾತ್ ಕಾನನೇ ಕ್ವಚಿತ್ |
ಜಿಜ್ಞಾಸಮಾನಾ ವೈದೇಹೀ ತ್ವಾಂ ನುಂ ಚ ಪುರುಷರ್ಷಭ || ೧೭

ತಸ್ಯಾ ಹ್ಯನ್ವೇಷಣೇ ಶ್ರೀಮನ್ ಪ್ರಪ್ರಮೇವ ಯಥಾವಹೈ |
ವನಂ ಸರ್ವಂ ವಿಚಿನ್ವಾನೌ ಯತ್ರ ಸಾ ಜನಕಾತ್ಮಜಾ || ೧೮

ಮನ್ಯಸೇ ಯದಿ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಮಾ ಸ್ಮ ಶೋಕೇ ಮನಃ ಕೃಥಾಃ |
ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಸೌಹಾರ್ದಾಲ್ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಮಾಹಿತಃ || ೧೯

ಹೀಗೆಂದನು : " ಅಣ್ಣ, ನೀನು ವಿವೇಕಶಾಲಿ. ಹೀಗೆ ವಿಷಾದಪಡಬಾರದು. ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಹುಡುಕೋಣ, ಈ ಬೆಟ್ಟದ ವನದಲ್ಲಿ ಗುಹೆಗಳಂತೆ ದಟ್ಟವಾದ ಲತಾಗೃಹಗಳಿವೆ (೧೩-೧೪). ಸೀತಾ ದೇವಿಗೆ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೆಂದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. ವನವನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹರ್ಷದಿಂದ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳು ಈ ವನದೊಳಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಹೂಗಳು ಅರಳಿರುವ ತಾವರೆಯ ಕೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಸೆಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ನದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಮೀನುಗಳನ್ನೂ ವೇತಸಹುಲ್ಲುಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಭವವೂ ಉಂಟು. ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾದರೂ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿರುವಳೋ ಏನೋ ! (೧೫-೧೬). ಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೆದರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಡಿ ನಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇರಬಹುದು. ನಾವು ಏನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿರಬಹುದು. ಪುರುಷೋತ್ತಮ- ಶ್ರೀರಾಮ, ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅರಸಲು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸೋಣ. ಈ ಅರಣ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಶೋಧಿಸೋಣ (೧೭-೧೮). ನಿನಗೆ ಯೋಗ್ಯವೆನಿಸಿದಂತೆ

ಸಹ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ರಾಮೋ ವಿಚೇತುಮುಪಚಕ್ರಮೇ |
 ತೌ ನನಾನಿ ಗಿರಿಲಂಘ್ಯವ ಸರಿತಶ್ಚ ಸರಾಂಸಿ ಚ || ೨೦
 ನಿಖಿಲೇನ ವಿಚಿನ್ವಾನೌ ಸೀತಾಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜೌ |
 ತಸ್ಯ ಶೈಲಸ್ಯ ಸಾನೂನಿ ಗುಹಾಶ್ಚ ಶಿಖರಾಣಿ ಚ || ೨೧
 ನಿಖಿಲೇನ ವಿಚಿನ್ವಂತೌ ನೈವ ತಾನುಭಿಜಗ್ಮತುಃ |
 ವಿಚಿತ್ಯ ಸರ್ವತಃ ಶೈಲಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಬ್ರವೀತ್ || ೨೨
 ನೇಹ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ವೈದೇಹೀಂ ಪರ್ವತೇ ಶುಭಾಮ್ |
 ತತೋ ದುಃಖಾಭಿಸಂತಪ್ತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ವಾಕ್ಯಮುಬ್ರವೀತ್ || ೨೩
 ವಿಚರನ್ ದಂಡಕಾರಣ್ಯಂ ಭ್ರಾತರಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ |
 ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಮೃಧಿಲೀಂ ಜನಕಾತ್ಮಜಾಮ್ || ೨೪
 ಯಥಾ ವಿಷ್ಣುರ್ಮಹಾಬಾಹುರ್ಬಲಿಂ ಬದ್ಧ್ವಾ ಮಹೀಮಿನಾಮ್ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಸೌಹಾರ್ದಾಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸ ರಾಘವಃ || ೨೫

ಮಾಡೋಣ. ಅಣ್ಣ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ” ಎಂದು ಸಂತೈಸಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸ್ನೇಹಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ನುಡಿಯಲು, ಶ್ರೀರಾಮನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿತು (೧೯). ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಮತ್ತೆ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದನು. ಕಾಡು, ಬೆಟ್ಟ, ಹೊಳೆ, ಕೊಳ—ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ದಶರಥಾತ್ಮಜರು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅರಸಿದರು. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲುಗಳನ್ನೂ ಗುಹೆಗಳನ್ನೂ ಶಿಖರಗಳನ್ನೂ ಶೋಧಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸೀತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪರ್ವತವನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿದಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು “ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೈದೇಹಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದನು (೨೦-೨೨). ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿಬಂದಿತು. ಅವನು “ಅಣ್ಣ, ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞನಾದ ನಿನಗೆ ನಾನೇನು ಹೇಳಬಲ್ಲೆ? ದಂಡಕಾರಣ್ಯವನ್ನೇ ಶೋಧಿಸೋಣ. ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯನ್ನೇ ಬಂಧಿಸಿ ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಸಾಹಸದಿಂದ ಜನಕಪುತ್ರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ” ಎಂದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಕರಗಿ ಆ ಮಾತನ್ನಾಡಿದನು (೨೩-೨೪).

ಉನಾಚ ದೀನಯಾ ನಾಚಾ ದುಃಖಾಭಿಹತಚೇತನಃ |
 ವನಂ ಸರ್ವಂ ಸುವಿಚಿತಂ ಪದ್ಮಿನ್ಯಃ ಫುಲ್ಲಪಂಕಜಾಃ || ೨೬
 ಗಿರಿಶ್ಚಾಯಂ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ಬಹುಕಂದರನಿರ್ಝರಃ |
 ನ ಹಿ ಪಶ್ಯಾಮಿ ವೈದೇಹೀಂ ಪ್ರಾಣೇಭ್ಯೋಽಪಿ ಗರೀಯಸೀನಮ್ ||
 ಏನಂ ಸ ವಿಲಪನ್ ರಾಮಃ ಸೀತಾಹರಣಕರ್ತೃತಃ |
 ದೀನಃ ಶೋಕಸಮಾವಿಷ್ಟೋ ಮುಹೂರ್ತಂ ವಿಹ್ವಲೋಽಭವತ್ ||
 ಸ ವಿಹ್ವಲಿತಸರ್ವಾಂಗೋ ಗತಬುದ್ಧಿರ್ವಿಚೇತನಃ |
 ನಿಷಸಾದಾತುರೋ ದೀನೋ ನಿಃಶ್ವಸ್ಯಾಶೀತಮಾಯತನಮ್ || ೨೯
 ಬಹುಶಃ ಸ ತು ನಿಃಶ್ವಸ್ಯ ರಾನೋ ರಾಜೀವಲೋಚನಃ |
 ಹಾ ಪ್ರಿಯೇತಿ ವಿಚುಕ್ರೋಶ ಬಹುಶೋ ಬಾಷ್ಪಗದ್ಗದಃ || ೩೦
 ತಂ ತತಃ ಸಾಂತ್ವಯಾಮಾಸ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಪ್ರಿಯಬಾಂಧವಃ |
 ಬಹುಪ್ರಕಾರಂ ಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಪ್ರಶ್ರಿತಃ ಪ್ರಶ್ರಿತಾಂಜಲಿಃ || ೩೧

ಶೋಕದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಚೈತನ್ಯ ಉಡುಗಿತ್ತು. ಅವನು ದೈನ್ಯದಿಂದ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞನಲ್ಲವೆ? ವನವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೋಧಿಸಿದೆವು. ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದೆವು (೨೬). ಈ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ಗವಿಗಳನ್ನೂ ಗಿರಿನದಿಗಳನ್ನೂ ಅರಸಿದೆವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ವ್ರಾಣಕಾಂತಿಯಾದ ವೈದೇಹಿ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ” ಎಂದು ವಿಲಪಿಸಿದನು. ಸೀತಾಸಹರಣದಿಂದಾದ ದುಃಖವು ಅವನನ್ನು ಕಿತ್ತೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ದೀನನಾಗಿ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು. ಚೈತನ್ಯಗುಂದಿ ಪರವಶನಾದನು (೨೭-೨೮). ಶ್ರೀರಾಮನ ಸರ್ವಾಂಗಗಳೂ ಸ್ವಾರ್ಥೀನತಪ್ಪಿ ಕುಸಿದವು. ಬುದ್ಧಿಗೆ ಮಬ್ಬು ಕವಿಯಿತು ; ಶಕ್ತಿಯುಡುಗಿತು ; ಚಿಂತೆ ಮುಸುಕಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ದೈನ್ಯದಿಂದ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ದು ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟನು (೨೯). ಉಸೈಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಿಸುಸುಯ್ದನು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರುತುಂಬಿತು. ಗಂಟಲು ಬಿಗಿಯಿತು. ಆ ರಾಜೀವನೇತ್ರನು ಗದ್ಗದಧ್ವನಿಯಿಂದ ‘ಹಾ ಪ್ರಿಯೇ!’ ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡನು (೩೦). ಆಗ ಭ್ರಾತೃವತ್ಸಲನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣನನ್ನು ಬಹುವಿಧದಲ್ಲಿ ಸಂತೈಸತೊಡಗಿದನು. ಆ ಧರ್ಮಜ್ಞನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು (ಅಷ್ಟು ಹತಾಶನಾಗ

ಅನಾದೃತ್ಯ ತು ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಷ್ಠಪುಟಾಚ್ಚ್ಚುತಮ್ |
ಅಪಶ್ಯಂಸ್ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ಸೀತಾಂ ಪ್ರಾಕ್ರೋಶತ್ನ ಪುನಃ ಪುನಃ || ೩೨

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಿಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಘವವಿಲಾಸ:

ಸೀತಾನುಪಶ್ಯನ್ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಶೋಕೋಪಹತಚೇತನಃ |
ವಿಲಲಾಪ ಮಹಾಬಾಹೂ ರಾಮಃ ಕಮಲಲೋಚನಃ || ೧

ಪಶ್ಯನ್ನಿವ ಸ ತಾಂ ಸೀತಾನುಪಶ್ಯನ್ ಮದನಾದ್ವಿತಃ |
ಉನಾಚ ರಾಘವೋ ವಾಕ್ಯಂ ವಿಲಾಪಾಶ್ರಯದುರ್ವಚಮ್ || ೨

ಬಾರದೆಂದು) ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವಿನಯದಿಂದ ಬೇಡಿಕೊಂಡನು (೩೧).
ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಾಂತ್ವನವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲ.
ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಳಾದ ಸೀತೆಯು ಕಾಣದಾದಳೆಂದು ಅವನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ
ವಿಲಸಿದನು (೩೨).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೨

ಲಕ್ಷ್ಮಣನೆದುರಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ವಿಲಾಸ

ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾವಿರಹದಿಂದ ದುಃಖದಲ್ಲಿ
ಮುಳುಗಿಹೋದನು. ಆಜಾನುಬಾಹುವಾದ ಆ ಕಮಲನೇತ್ರನು ಗೋಳಾಡ
ತೊಡಗಿದನು. ವಿರಹತಾಪದಿಂದ ವಿಷಣ್ಣನಾದ ರಾಘವನು ಸೀತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ
ಎದುರಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ವರ್ಣಿಸಲಸದಳವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಲುಬ

ತ್ವನುಶೋಕಸ್ಯ ಶಾಖಾಭಿಃ ಪುಷ್ಪಪ್ರಿಯತಯಾ ಪ್ರಿಯೇ |
ಅನ್ಯಜೋಷಿ ಶರೀರಂ ತೇ ಮನು ಶೋಕವಿನರ್ಧನೀ || ೩

ಕದಲೀಕಾಂಡಸದೃಶೌ ಕದಲ್ಯಾ ಸಂವೃತಾವುಭೌ |
ಊರೂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ತೇ ದೇವಿ ನಾಸಿ ಶಕ್ತಾ ನಿಗೂಹಿತುಮ್ || ೪

ಕರ್ಣಿಕಾರನನಂ ಭದ್ರೇ ಹಸಂತೀ ದೇವಿ ಸೇವಸೇ |
ಅಲಂ ತೇ ಪರಿಹಾಸೇನ ಮನು ಬಾಧಾನಹೇನ ನೈ || ೫

ಪರಿಹಾಸೇನ ಕಿಂ ಸೀತೇ ಪರಿಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಮೇ ಪ್ರಿಯೇ |
ಅಯಂ ಸ ಪರಿಹಾಸೋಽಪಿ ಸಾಧು ದೇವಿ ನ ರೋಚತೇ || ೬

ವಿಶೇಷೇಣಾಶ್ರಮಸ್ಥಾನೇ ಹಾಸೋಽಯಂ ನ ಪ್ರಶಸ್ಯತೇ |
ಅನಗಚ್ಛಾಮಿ ತೇ ಶೀಲಂ ಪರಿಹಾಸಪ್ರಿಯಂ ಪ್ರಿಯೇ || ೭

ಆಗಚ್ಛ ತ್ವಂ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ ಶೂನ್ಯೋಽಯಮುಟಜಸ್ತವ |
ಸುನ್ಯಕ್ತಂ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಸೀತಾ ಭಕ್ತಿತಾ ನಾ ಹೃತಾಪಿ ನಾ || ೮

ಲಾರಂಭಿಸಿದನು (೧-೨): “ಓ ಪ್ರಿಯೇ, ಅಶೋಕವೃಕ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಕೊಂಬೆ
ಗಳ ಹಿಂದೆ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವೆಯಾ! ಹೂಗಳು ನಿನಗೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಿಯವಾದು
ವಲ್ಲವೆ? ನನ್ನ ಶೋಕ ಹೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲವೆ? (೩). ಬಾಳೆಯಗಿಡದ ಹಿಂದೆ
ಅಡಗಿದರೇನಾಯಿತು? ಬಾಳೆಯ ದಿಂಡಿನಂತಿರುವ ನಿನ್ನ ತೊಡೆಗಳಿರಡೂ
ಕಾಣುತ್ತಿವೆ! ಸೀತೆ, ನೀನು ಅವಿತುಕೊಳ್ಳಲಾರೆ! ಭದ್ರೆ, ನಗುನಗುತ್ತ
ಕಣಗಿಲಿಗಿಡಗಳ ಹಿಂದೆ ನಿಂತಿರುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಪರಿಹಾಸ ನಾಕು. ನನಗೆ
ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ (೪-೫). ಓ ಕಾಂತೇ, ಬಹಳ ಬಳಲಿಹೋಗಿದ್ದೇನೆ.
ಈಗ ನನಗೆ ಹಾಸ್ಯ ಬೇಕಾಗಿದೆಯೆ? ದೇವಿ, ಈ ಬಗೆಯ ಹಾಸ್ಯ ನನಗೆ
ರುಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಇಷ್ಟು ಹಾಸ್ಯ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ.
ಪ್ರಿಯೇ, ನಿನ್ನದು ಬಹಳ ಹಾಸ್ಯಸ್ವಭಾವವೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು! (೬-೭).
ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿ, ಬೇಗ ಬಂದುಬಿಡು! ನೀನಿಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಪರ್ಣಶಾಲೆ ಬಿಣ್ಣೆನಿಸು
ತ್ತಿದೆ! ಅಯ್ಯೋ! ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರು ಭಕ್ತಿಸಿದ್ಧೇ ನಿಶ್ಚಯ.
ಅಥವಾ ಅವಳನ್ನು ರಾಕ್ಷಸರು ಎಲ್ಲಿಗೋ ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡುಹೋಗಿ

ನ ಹಿ ಸಾ ವಿಲಪಂತಂ ನಾಮುಪಸಂಸ್ಪ್ರೇತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಏತಾನಿ ಮೃಗಯೂಥಾನಿ ಸಾಶ್ರುನೇತ್ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೯
 ಶಂಸಂತೀನ ಹಿ ವೈದೇಹೀಂ ಭಕ್ಷಿತಾಂ ರಜನೀಚರೈಃ |
 ಹಾ ಮನುಷ್ಯೇ ಕ್ವ ಯಾತಾಸಿ ಹಾ ಸಾಧ್ವಿ ನರವರ್ಣಿನಿ || ೧೦
 ಹಾ ಸಕಾಮಾದ್ಯ ಕೈಕೇಯೀ ದೇವೀ ಸಾಪಿ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ಸೀತಯಾ ಸಹ ನಿಯಾರ್ತೋ ವಿನಾ ಸೀತಾಮುಪಾಗತಃ || ೧೧
 ಕಥಂ ನಾನು ಪ್ರವೇಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಶೂನ್ಯಮಂತಃಪುರಂ ಪುನಃ |
 ನಿರ್ನೀರ್ಯ ಇತಿ ಲೋಕೋ ಮಾಂ ನಿರ್ದಯಶ್ಚೇತಿ ವಕ್ಷ್ಯತಿ || ೧೨
 ಕಾತರತ್ನಂ ಪ್ರಕಾಶಂ ಹಿ ಸೀತಾಪನಯನೇನ ಮೇ |
 ನಿವೃತ್ತವನವಾಸಶ್ಚ ಜನಕಂ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪಮ್ || ೧೩
 ಕುಶಲಂ ಪರಿಪೃಚ್ಛಂತಂ ಕಥಂ ಶಶ್ವೇ ನಿರೀಕ್ಷಿತುಮ್ |
 ವಿದೇಹರಾಜೋ ನೂನಂ ಮಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಿರಹಿತಂ ತಯಾ || ೧೪

ದ್ವಾರೆ (೮). ಅವಳು ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ, ಇಷ್ಟು ನಾನು ಗೋಳಾಡುತ್ತಿದ್ದರೂ
 ಬರದೆ ಇರುವಳೆ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡು, ಜಿಂಕೆಗಳು ಕಣ್ಣೀರುತುಂಬಿವೆ.
 ರಾಕ್ಷಸರು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆಂದು ಅವು ಹೇಳುವಂತೆ
 ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಹಾ! ನನ್ನ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆ! ಎಲ್ಲಿ ಹೋದೆ?
 ಹಾ! ಸಾಧ್ವಿ, ಮನೋಹರೆ (೯-೧೦). ಆಹಾ! ಕೈಕೇಯೀದೇವಿಯು
 ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಂದಿಗೆ ಕೈಗೊಡುವುದು! ನಾನು ಬರುವಾಗ ಸೀತೆಯೊಡನೆ
 ಹೊರಟುಬಂದೆ. ಈಗ ಸೀತೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗಲಿ?
 ಶೂನ್ಯವಾದ ಅಂತಃಪುರವನ್ನು ಹೇಗೆತಾನೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ? 'ಇವನೊಬ್ಬ
 ಕೈಲಾಗದವನು, ನಿರ್ದಯ' ಎಂದು ಜನರು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳು
 ವರು (೧೧-೧೨). ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಕೈಲಾಗದವ
 ನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು. ವನವಾಸವು ಕಳೆದಮೇಲೆ ಮಿಥಿಲಾಧಿಪತಿ
 ಯಾದ ಜನಕಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಹೇಗೆ ನೋಡಲಿ? ಆತನು ಕುಶಲಪ್ರಶ್ನೆ
 ಯನ್ನು ಕೇಳುವಾಗ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಹೇಗೆತಾನೆ ಅವನನ್ನು ಈಕ್ಷಿಸಲಿ? ಸೀತೆ
 ಯಿಲ್ಲದೆ ನಾನು ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಜನಕರಾಜನು ಕಾಣುವನು

ಸುತಾಸ್ತೇಹೇನ ಸಂತಪ್ತೋ ನೋಹಸ್ಯ ನಶಮೇಷ್ಯತಿ |

ಅಥವಾ ನ ಗಮಿಷ್ಯಾಮಿ ಪುರಿಂ ಭರತಸಾಲಿತಾಮ್ ||

೧೫

ಸ್ವಗೋಽಸಿ ಸೀತಯಾ ಹೀನಃ ಶೂನ್ಯ ಏನ ಮತೋ ಮನು |

ಮಾಮಿಹೋತ್ಸೃಜ್ಯ ಹಿ ನನೇ ಗಚ್ಛಾಯೋಧ್ಯಾಂ ಪುರಿಂ ಶುಭಾಮ್

ನ ತ್ವಹಂ ತಾಂ ವಿನಾ ಸೀತಾಂ ಜೀವೇಯಂ ಹಿ ಕಥಂಚನ |

ಗಾಢಮಾಶ್ಲಿಷ್ಯ ಭರತೋ ವಾಚ್ಛೋ ಮದ್ವಚನಾತ್ಸವಯಾ ||

೧೬

ಅನುಜ್ಞಾತೋಽಸಿ ರಾಮೇಣ ಪಾಲಯೇತಿ ನಸುಂಧರಾಮ್ |

ಅಂಬಾ ಚ ಮನು ಕೈಕೇಯೀ ಸುಮಿತ್ರಾ ಚ ತ್ವಯಾ ವಿಭೋ ||

೧೮

ಕೌಸಲ್ಯಾ ಚ ಯಥಾನ್ಯಾಯಮಭಿವಾದ್ಯಾ ಮಮಾಜ್ಞಯಾ |

ರಕ್ಷಣೀಯಾ ಪ್ರಯತ್ನೇನ ಭವತಾ ಸೂಕ್ತಕಾರಿಣಾ ||

೧೯

ಸೀತಾಯಾಶ್ಚ ವಿನಾಶೋಽಯಂ ಮನು ಚಾಮಿತ್ರಕರ್ತನ |

ವಿಸ್ತರೇಣ ಜನನ್ಯಾ ಮೇ ವಿನಿವೇದ್ಯಸ್ತ್ವಯಾ ಭವೇತ್ ||

೨೦

(೧೩-೧೪). ಕೂಡಲೆ, ಅಯ್ಯೋ, ತನ್ನ ಮಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ನೊಂದು ಕಂಗೆಟ್ಟು ಆತನು ಮೂರ್ಛಹೋಗುವುದೇ ನಿಶ್ಚಯ. ಅಥವಾ ನಾನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೂ ಭರತನು ಅದನ್ನು ವಾಲಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ (೧೫). ಸೀತೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವರ್ಗವೂ ನನಗೆ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನ್ನನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಡುಪಾಲಾಗಿ ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗು! ನಾನು ಸೀತಾವಿಯುಕ್ತ ನಾದಮೇಲೆ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಬದುಕುವುದಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಭರತನನ್ನು ಗಾಢವಾಗಿ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದೇನೆಂದು ತಿಳಿಸು (೧೬-೧೭): “ಭರತ, ರಾಮನು ನಿನಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನುಮೇಲೆ ನೀನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಾಲಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳು. ಅಸ್ವ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ತಾಯಂದಿ ರಾದ ಕೈಕೇಯಿ, ಸುಮಿತ್ರ, ಕೌಸಲ್ಯ-ಇವರಿಗೆ ಕ್ರಮವರಿತು ನನ್ನ ಅಭಿವಾದನೆಗಳನ್ನು ಸಿರಿಸು. ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಅವರ ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊ. ಇದು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯೆಂದು ತಿಳಿ (೧೮-೧೯). ಸೀತೆಯು ನಾಶವಾದ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನ್ನ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳು.

ಇತಿ ವಿಲಪತಿ ರಾಘವೇ ಸುದೀನೇ

ವನಮುಸಗಮ್ಯ ತಯಾ ವಿನಾ ಸುಕೇಶ್ಯಾ |

ಭಯವಿಕಲಮುಖಸ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣೋಽಪಿ

ವ್ಯಥಿತಮನಾ ಭೃಶಮಾತುರೋ ಬಭೂವ ||

೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ತ್ರಿಷಷ್ಠಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದುಃಖಾನುಚಿಂತನಮ್

ಸ ರಾಜಪುತ್ರಃ ಪ್ರಿಯಯಾ ವಿಹೀನಃ

ಶೋಕೇನ ನೋಹೇನ ಚ ಪೀಡ್ಯಮಾನಃ |

ವಿಷಾದಯನ್ ಭ್ರಾತರನಾರ್ತರೂಪೋ

ಭೂಯೋ ವಿಷಾದಂ ಪ್ರವೀಣಶ ತೀವ್ರಮ್ ||

೧

ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳು” ಎಂದು ವಿಲಪಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ರಾಘವನು ಸೀತಾವಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಅತ್ಯಂತದೈನ್ಯದಿಂದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೋಕಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಭಯವಾಯಿತು. ಮುಖವು ಬಾಡಿತು. ವ್ಯಥೆಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತಕ್ಷಣಗೊಂಡು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾದನು (೨೦-೨೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೩

ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡು ದುಃಖಿಸುವುದು.

ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಸಮಾಧಾನ.

ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಂತಾವಿಯೋಗದಿಂದ ಶೋಕ ಉಲ್ಬಣಿಸಿತು. ಚಿಂತೆ ಪೀಡಿಸಿತು. ಘೋರವಾದ ವಿಷಾದವಾವರಿಸಿತು. ಅವನು ದುಃಖಾರ್ತನಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ವ್ಯಥೆ

ಸ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಶೋಕನಶಾಭಿಪನ್ನಂ

ಶೋಕೇ ನಿಮಗ್ನೋ ವಿಪುಲೇ ತು ರಾಮಃ |

ಉನಾಚ ನಾಕ್ಯಂ ವ್ಯಸನಾನುರೂಪ-

ಮುಷ್ಣಂ ವಿನಿಶ್ಚ್ಯ ರುದನ್ ಸಶೋಕಮ್ ||

೨

ನ ಮದ್ವಿಧೋ ದುಷ್ಪತಕರ್ಮಕಾರೀ

ಮನ್ಯೇ ದ್ವಿತೀಯೋಽಸ್ಮಿ ವಸುಂಧರಾಯಾಮ್ |

ಶೋಕೇನ ಶೋಕೋ ಹಿ ಪರಂಪರಾಯಾ

ಮಾಮೇತಿ ಭಿಂದನ್ ಹೃದಯಂ ಮನಶ್ಚ ||

೩

ಪೂರ್ವಂ ನುಯಾ ನೂನಮಭೀಪ್ಸಿತಾನಿ

ಸಾಪಾನಿ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಸಕೃತ್ ಕೃತಾನಿ |

ತತ್ರಾಯನುದ್ಯಾಪತಿತೋ ವಿಸಾಕೋ

ದುಃಖೇನ ದುಃಖಂ ಯದಹಂ ವಿಶಾಮಿ ||

೪

ರಾಜ್ಯಪ್ರಣಾಶಃ ಸ್ವಜನ್ಯವಿಯೋಗಃ

ಪಿತುರ್ವಿನಾಶೋ ಜನನೀವಿಯೋಗಃ |

ಅಧಿಕವಾಯಿತು (೧). ಶೋಕನಿಮಗ್ನನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ವ್ಯಥೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ವ್ಯಸನದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಕಣ್ಣೀರುಮಿಡಿಯುತ್ತ ಬಿಸುಸುಯ್ದ ಅವನು ಹೀಗೆಂದನು (೨): “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನಂತಹ ದುಷ್ಟರ್ಮಿಯು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ. ಒಂದಾದಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಶೋಕಪ್ರಸಂಗವು ನನ್ನಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೆರಗುತ್ತಿದೆ, ನೋಡು! ಹೃದಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವ ಶೋಕಪರಂಪರೆಗಳು! (೩). ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿರುವೆನೋ! ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪಾಪಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನಾನು ಆಚರಿಸಿರಬೇಕು. ಅವುಗಳು ಈಗ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೪). ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯವು ತಪ್ಪಿತು. ಬಂಧುಗಳನ್ನು ಆಗಲಿದೆನು. ತಂದೆಯ ಮರಣವಾಯಿತು. ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಬಂದೆನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇವುಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿದರೆ ನನ್ನ ಶೋಕವು ಉಕ್ಕಿಹರಿಯುವುದು (೫).

ಸರ್ವಾಣಿ ಮೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಶೋಕವೇಗ-

ಮಾಪೂರಯಂತಿ ಪ್ರವಿಚಿಂತಿತಾನಿ ||

೫

ಸರ್ವಂ ತು ದುಃಖಂ ಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣೇದಂ

ಶಾಂತಂ ಶರೀರೇ ವನಮೇತ್ಯ ಶೂನ್ಯಮ್ |

ಸೀತಾವಿಯೋಗಾತ್ ಪುನರಪ್ಯುದೀರ್ಣಂ

ಕಾಷ್ಠೈರಿವಾಗ್ನಿಃ ಸಹಸಾ ಪ್ರದೀಪ್ತಃ ||

೬

ಸಾ ನೂನಮಾರ್ಯಾ ಮನು ರಾಕ್ಷಸೇನ

ಬಲಾದ್ಧೃತಾ ಖಂ ಸಮುಪೇತ್ಯ ಭೀರುಃ |

ಅಪಸ್ವರಂ ಸಸ್ವರವಿಪ್ರಲಾಸಾ

ಭಯೇನ ವಿಕ್ರಂದಿತವತ್ಯಭೀಕ್ಷ್ಮಮ್ ||

೭

ತೌ ಲೋಹಿತಸ್ಯ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಸ್ಯ

ಸದೋಚಿತಾವೃತ್ತಮಚಂದನಸ್ಯ |

ವೃತ್ತಾ ಸ್ತನೌ ಶೋಣಿತಪಂಕದಿಗ್ಧೌ

ನೂನಂ ಪ್ರಿಯಾಯಾ ಮನು ನಾಭಿಸಾತಃ ||

೮

ತಚ್ಛ್ಲಕ್ಷ್ಮಸುವ್ಯಕ್ತಮೃದುಪ್ರಲಾಪಂ

ತಸ್ಯಾ ಮುಖಂ ಕುಂಚಿತಕೇಶಭಾರಮ್ |

ಈ ಶೂನ್ಯಾರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದಮೇಲೆ ಆ ಸಕಲದುಃಖವೂ ನನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಶಾಂತವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಸೀತಾವಿಯೋಗದಿಂದ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಭುಗಿಲ್ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮೇಲೆದ್ದಿತು. ಒಣಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಚಾಚಿದರೆ ಧಗ್ಗನೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು (೬). ನನ್ನ ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದಾನೆ. ಭೀರುಸ್ವಭಾವದ ಆ ದೇವಿಯು ಹವ್ವನೆ ಹೆದರಿ ಅದೆಷ್ಟು ಅತ್ತಳೋ! ಧ್ವನಿಗೆಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ಕೂಗಿಕೊಂಡಳೋ! (೭). ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯ ವರ್ತುಲಸ್ತನಗಳು ಮನೋಹರವಾದ ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ ಹರಿಚಂದನದಿಂದ ಚೆಲುವಾಗಿದ್ದವು. (ರಾಕ್ಷಸನು ಅವಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಸಿದಾಗ) ರಕ್ತದಿಂದ ಅವು ತೊಯ್ದು ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಅಯ್ಯೋ! ನನಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಾವು ಬರಲಿಲ್ಲ! (೮). ಅವಳು ಎಷ್ಟು ಮಧುರವಾಗಿ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಮೃದುವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.

ರಕ್ಷೋವಶಂ ನೂನಮುಪಾಗತಾಯಾ
ನ ಭ್ರಾಜತೇ ರಾಹುಮುಖೇ ಯಥೇಂದುಃ || ೯

ತಾಂ ಹಾರಸಾಶಸ್ಯ ಸದೋಚಿತಾಯಾ
ಗ್ರೀವಾಂ ಪ್ರಿಯಾಯಾ ಮನು ಸುವ್ರತಾಯಾಃ |
ರಕ್ಷಾಂಸಿ ನೂನಂ ಪರಿಪೀತವಂತಿ
ವಿಭಿದ್ಯ ಶೂನ್ಯೇ ರುಧಿರಾಶನಾನಿ || ೧೦

ಮಯಾ ವಿಹೀನಾ ವಿಜನೇ ವನೇ ಯಾ
ರಕ್ಷೋಭಿರಾಹೃತ್ಯ ವಿಕೃಷ್ಯಮಾಣಾ |
ನೂನಂ ವಿನಾದಂ ಕುರರೀವ ದೀನಾ
ಸಾ ಮುಕ್ತವತ್ತ್ಯಾಯತಕಾಂತನೇತ್ಯಾ || ೧೧

ಅಸ್ಮಿನ್ ಮಯಾ ಸಾರ್ಥಮುದಾರಶೀಲಾ
ಶಿಲಾತಲೇ ಪೂರ್ವಮುಪೋಪವಿಷ್ವಾ |
ಕಾಂತಸ್ಥಿತಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜಾತಹಾಸಾ
ತ್ವಾನಾಹ ಸೀತಾ ಬಹುನಾಕ್ಯಜಾತಮ್ || ೧೨

ಮುಖದಮೇಲೆ ಗುಂಗುರುಗುಂಗುರಾದ ಮುಂಗುರುಳು ಹೇಗೆ ಎಸೆಯು
ತ್ತಿತ್ತು! ರಾಕ್ಷಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಆ ಮುಖವು ಹೇಗಾಗಿರಬಹುದು?
ರಾಹುವಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಚಂದ್ರನಂತಾಗಿರಬಹುದು! (೯). ಸಾಧ್ವಿ
ಯಾದ ನನ್ನ ಕಾಂತೆಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತಿನಸರವು ಸದಾ ಶೋಭಿಸು
ತ್ತಿತ್ತು. ನಾನಿಲ್ಲದಾಗ ರಾಕ್ಷಸರು ಬಂದು ಆ ಕೊರಳನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ರಕ್ತವನ್ನು
ಹೀರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ! (೧೦). ರಾಕ್ಷಸರು ಬಂದು ನಿರ್ಜನವಾದ ವನದಲ್ಲಿ
ಅವಳನ್ನು ದರದರನೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿರುವುದೇ ಹೌದು. ಆಗ
ಕುರರಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೆ ಎಷ್ಟು ದೈನ್ಯದಿಂದ ಅವಳು ಕೂಗಿಕೊಂಡಳೋ!
ನಾನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದೇನೆಂದು ಕಣ್ಣು ರಳಿಸಿ ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದಳೋ! (೧೧).
ಇದೇ ಶಿಲಾತಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಮೋಹಕವಾಗಿ ನಸುನಗುತ್ತ ಆ ಸುಶೀಲೆ
ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಸೀತೆ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ವಿನೋದವಾಗಿ

ಗೋದಾನರೀಯಂ ಸರಿತಾಂ ವರಿಷ್ಠಾ

ಪ್ರಿಯಾ ಪ್ರಿಯಾಯಾ ಮಮ ನಿತ್ಯಕಾಲಮ್ |

ಅಪ್ಯತ್ರ ಗಚ್ಛೇದಿತಿ ಚಿಂತಯಾಮಿ

ನೈಕಾಕಿನೀ ಯಾತಿ ಹಿ ಸಾ ಕದಾಚಿತ್ ||

೧೩

ಪದ್ಮಾನನಾ ಪದ್ಮನಿಶಾಲನೇತ್ರಾ

ಪದ್ಮಾನಿ ವಾನೇತುಮಭಿಪ್ರಯಾತಾ |

ತದಪ್ಯಯುಕ್ತಂ ನ ಹಿ ಸಾ ಕದಾಚಿ-

ನ್ಮಯಾ ವಿನಾ ಗಚ್ಛತಿ ಪಂಕಜಾನಿ ||

೧೪

ಕಾನುಂ ತ್ವಿದಂ ಪುಷ್ಪಿತವೃಕ್ಷಷಂಡಂ

ನಾನಾವಿದ್ಯೈಃ ಪಕ್ಷಿಗಣೈರುಪೇತಮ್ |

ವನಂ ಪ್ರಯಾತಾ ನು ತದಪ್ಯಯುಕ್ತ-

ಮೇಕಾಕಿನೀ ಸಾತಿಬಿಭೇತಿ ಭೀರುಃ ||

೧೫

ಆದಿತ್ಯ ಭೋ ಲೋಕಕೃತಾಕೃತಜ್ಞ

ಲೋಕಸ್ಯ ಸತ್ಯಾನ್ಯತಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿನ್ |

ನಿನ್ನೊಂದಿಗೆ ಹರಟುತ್ತಿದ್ದಳಲ್ಲವೆ? (೧೨). ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಈ ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಾಂತೆಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. ಸೀತೆ ಅಲ್ಲಿಗೇನಾದರೂ ಹೋಗಿರಬಹುದೆ ಎಂದು ಶಂಕಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ, ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಕಾಕಿನಿಯಾಗಿ ಅವಳು ಎಂದೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ! (೧೩). ಆ ಕಮಲಮುಖಿಗೆ, ಕಮಲನಯನೆಗೆ-ಕಮಲಗಳಮೇಲೆ ಅಧಿಕವ್ರೇಮ! ಅವಳು ಕಮಲಗಳನ್ನು ತರಲು (ತಾವರೆಯಕೊಳಕ್ಕೆ) ಹೋಗಿರಬಹುದೆ? ಹೋಗಿರಲಾರಳು! ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಅವಳು ಕಮಲಗಳನ್ನು ತರಲು ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ! (೧೪). ಆ ವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಮರಗಳು ಜಿನ್ನಾಗಿ ಅರಳಿರುವುದೇನೋ ದಿಟ. ನಾನಾಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಾರಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸೀತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದೆ? ಇರಲಾರದು! ಅವಳು ಭಯಶೀಲೆ. ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಹೋಗಲು ಬಹಳ ಅಂಜುತ್ತಾಳೆ (೧೫). ಭೋ ಸೂರ್ಯದೇವ! ಲೋಕದ ಕೃತ್ಯಾಕೃತ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಜನರಾಡುವ ಸತ್ಯ-ಸುಳ್ಳುಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿನಗೆ

ಮಮ ಪ್ರಿಯಾ ಸಾ ಕ್ವ ಗತಾ ಹೃತಾ ನಾ
ಶಂಸಸ್ವ ಮೇ ಶೋಕವಶಸ್ವ ನಿತ್ಯಮ್ || ೧೬

ಲೋಕೇಷು ಸರ್ವೇಷು ಚ ನಾಸ್ತಿ ಕಿಂಚಿ-
ದ್ಯತ್ತೇ ನ ನಿತ್ಯಂ ವಿದಿತಂ ಭವೇತ್ತತ್ |
ಶಂಸಸ್ವ ವಾಯೋ ಕುಲಶಾಲಿನೀಂ ತಾಂ
ಹೃತಾ ಮೃತಾ ನಾ ಪಥಿ ವರ್ತತೇ ನಾ || ೧೭

ಇತೀನ ತಂ ಶೋಕನಿಧೇಯದೇಹಂ
ರಾಮಂ ವಿಸಂಜ್ಞಂ ವಿಲಪಂತಮೇವಮ್ |
ಉವಾಚ ಸೌಮಿತ್ರಿರದೀನಸತ್ತೋ
ನ್ಯಾಯ್ಯೇ ಸ್ಥಿತಃ ಕಾಲಯುತಂ ಚ ವಾಕ್ಯಮ್ || ೧೮

ಶೋಕಂ ವಿಮುಂಚಾರ್ಯ ಧೃತಿಂ ಭಜಸ್ವ
ಸೋತ್ಸಾಹತಾ ಚಾಸ್ತು ವಿನೂರ್ಗಣೇಽಸ್ಯಾಃ |
ಉತ್ಸಾಹವಂತೋ ಹಿ ನರಾ ನ ಲೋಕೇ
ಸೀದಂತಿ ಕರ್ಮಸ್ವತಿದುಷ್ಕರೇಷು || ೧೯

ಗೋಚರ. ಕರ್ಮಸಾಕ್ಷಿ ನೀನು. ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಳು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ, ಹೇಳು. ಯಾರಾದರೂ ಅವಳನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರೆ? ಶೋಕಾರ್ತನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನೀನಾದರೂ ಹೇಳು (೧೬). ಓ ಮಾರುತ! ಮೂರುಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದ ವಿಷಯವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಕುಲವ್ರಸೂತೆಯಾದ ನನ್ನ ಕುಲವಧು ಎಲ್ಲಿರುವಳು, ಹೇಳು. ಅಪಹೃತಳಾಗಿರುವಳೆ? ಮೃತಳಾದಳೆ? ದಾರಿ ಹಿಡಿದು ಬರುತ್ತಿರುವಳೆ?" (೧೭). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕವಶ ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹಲುಬುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ನ್ಯಾಯ ಮಾರ್ಗನಿರತನೂ ಆದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಸಮಾಧಾನವಾಕ್ಯ ವನ್ನು ಹೇಳಿದನು (೧೮): "ಅಣ್ಣ, ದುಃಖಿಸಬೇಡ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ವನ್ನು ತಂದುಕೊ. ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಉತ್ಸಾಹ ಹೆಚ್ಚಲಿ. ಉತ್ಸಾಹಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಪುರುಷರು ದುಷ್ಕರಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದನು (೧೯).

ಇತೀನ ಸೌಮಿತ್ರಿ ಮುದಗ್ರಪೌರುಷಮ್
 ಬ್ರುನಂತಮಾರ್ತೋ ರಘುವಂಶವರ್ಧನಃ |
 ನ ಚಿಂತಯಾಮಾಸ ಧೃತಿಂ ವಿಮುಕ್ತವಾನ್
 ಪುನಶ್ಚ ದುಃಖಂ ಮಹದಭ್ಯುಪಾಗಮತ್ || ೨೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುಃಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ರಾಮಕ್ರೋಧಃ

ಸ ದೀನೋ ದೀನಯಾ ನಾಚಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ನಾಕೃಮಬ್ರವೀತ್ |
 ಶೀಘ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜಾನೀಹಿ ಗತ್ವಾ ಗೋದಾವರೀಂ ನದೀಮ್ || ೧
 ಅಪಿ ಗೋದಾವರೀಂ ಸೀತಾ ಪದ್ಮಾನ್ಯಾನಯಿತುಂ ಗತಾ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಪುನರೀವ ಹಿ || ೨

ಹೀಗೆ ಮೌರುಷದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ನಿಷ್ಕೆಯುಳ್ಳ ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಸಂತೈಸುವ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ರಘುವಂಶತಿಲಕನು ಅದನ್ನು ಕಿವಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಆತನು ದುಃಖಾರ್ತನಾಗಿ ಮನಃಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮಹತ್ತರವಾದ ಶೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದನು (೨೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತುಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೪

ಸೀತೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಅರಸುವುದು. ಶ್ರೀರಾಮನ ಕ್ರೋಧ. ಜಗತ್ತನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡುವೆನೆಂದು ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶರಸಂಧಾನ.

ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪರಿಶೀಲಿಸು! ಬೇಗನೆ ಹೋಗಿ ಬಾ. ತಾವರೆಗಳನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೀತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದೇನೋ!” ಎಂದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಮತ್ತೆ ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ

ನದೀಂ ಗೋದಾವರೀಂ ರಮ್ಯಾಂ ಜಗಾಮು ಲಘುನಿಕ್ರಮಃ |
 ತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತೀರ್ಥವತೀಂ ವಿಚಿತ್ವಾ ರಾಮನುಬ್ರವೀತ್ || ೩
 ನೈನಾಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ತೀರ್ಥೇಷು ಕ್ರೋಶತೋ ನ ಶೃಣೋತಿ ಮೇ |
 ಕಂ ನು ಸಾ ದೇಶಮಾಪನ್ನಾ ವೈದೇಹೀ ಕ್ಲೇಶನಾಶಿನೀ || ೪
 ನ ಹಿ ತಂ ವೇದ್ಮಿ ವೈ ರಾಮ ಯತ್ರ ಸಾ ತನುಮಧ್ಯಮಾ |
 ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ದೀನಃ ಸಂತಾಪನೋಹಿತಃ || ೫
 ರಾಮಃ ಸಮಭಿಚಕ್ರಾಮ ಸ್ವಯಂ ಗೋದಾವರೀಂ ನದೀನ್ ||
 ಸ ತಾಮುಪಸ್ಥಿತೋ ರಾಮಃ ಕ್ವ ಸೀತೇತ್ಯೇವನುಬ್ರವೀತ್ || ೬
 ಭೂತಾನಿ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೇಣ ವಧಾರ್ಹೇಣ ಹೃತಾಮಸಿ |
 ನ ತಾಂ ಶಶಂಸೂ ರಾಮಾಯ ತಥಾ ಗೋದಾವರೀ ನದೀ || ೭
 ತತಃ ಪ್ರಚೋದಿತಾ ಭೂತೈಃ ಶಂಸಾಸ್ತೈಃ ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಮಿತಿ |
 ನ ಚ ಸಾಭ್ಯವದತ್ ಸೀತಾಂ ಪೃಷ್ಠಾ ರಾಮೇಣ ಶೋಚತಾ || ೮

ಹೊರಟನು (೧-೨). ಅವನು ತ್ವರೆಯಿಂದ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ
 ಹೋಗಿ, ನದಿಗೆ ಇಳಿಯಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಡುಕಿಬಂದು
 ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ “ಆಣ್ಣಾ, ನದಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲವನ್ನೂ
 ಅರಸಿದೆನು. ಕೂಗಿ ಕರೆದರೂ ಉತ್ತರವಿಲ್ಲ. ವೈದೇಹಿಯು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿರ
 ಬಹುದು? ಅವಳು ಗೋಚರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕವಾಗು
 ವುದು (೩-೪). ಶ್ರೀರಾಮ, ಆಕೆ ಎಲ್ಲಿರಬಹುದೆಂಬುದು ನನ್ನ ಊಹೆಗೆ
 ನಿಲುಕದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನ
 ವ್ಯಥೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಅವನು ಕಂಗೆಟ್ಟು ವುನಃ ಗೋದಾವರೀನದಿಯ ಕಡೆಗೆ
 ತಾನೇ ಹೊರಟನು. ನದಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ಓ ಗೋದಾವರೀನದಿಯೆ,
 ಸೀತೆ ಎಲ್ಲಿದ್ದಾಳೆ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೫-೬). ಆಗ ವಧಾರ್ಹನಾದ
 ರಾಮನು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದ್ದರೂ,
 ವನದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವಯೋಗಿಗಳು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮ
 ನಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಗೋದಾವರೀನದಿಯೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ (೭). ಆ ದೇವತೆಗಳು
 “ಎಲಾ ಗೋದಾವರಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಆತನ ಪ್ರಿಯಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು

ರಾವಣಸ್ಯ ಚ ತದ್ರೂಪಂ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ದುರಾತ್ಮನಃ |
 ಧ್ಯಾತ್ವಾ ಭಯಾತ್ತು ವೈದೇಹೀಂ ಸಾ ನದೀ ನ ಶಶಂಸ ತಾಮ್ || ೯
 ನಿರಾಶಸ್ತು ತಯಾ ನದ್ಯಾ ಸೀತಾಯಾ ದರ್ಶನೇ ಕೃತಃ |
 ಉನಾಚ ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ಸೀತಾದರ್ಶನಕರ್ತೃತಃ || ೧೦
 ಏಷಾ ಗೋದಾವರೀ ಸೌಮ್ಯ ಕಿಂಚಿನ್ನ ಪ್ರತಿಭಾಷತೇ |
 ಕಿಂ ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಸಮೇತ್ಯ ಜನಕಂ ವಚಃ || ೧೧
 ಮಾತರಂ ಚೈವ ವೈದೇಹ್ಯಾ ವಿನಾ ತಾನುಹನುಸ್ಪ್ರಿಯಮ್ |
 ಯಾ ಮೇ ರಾಜ್ಯವಿಹೀನಸ್ಯ ವನೇ ವನ್ಯೇನ ಜೀವತಃ || ೧೨
 ಸರ್ವಂ ವ್ಯಸಾನಯಚ್ಛೋಕಂ ವೈದೇಹೀ ಕ್ವ ನು ಸಾ ಗತಾ |
 ಜ್ಞಾತಿಪಕ್ಷವಿಹೀನಸ್ಯ ರಾಜಪುತ್ರೀನುಪಶ್ಯತಃ || ೧೩
 ಮನ್ಯೇ ದೀರ್ಘಾ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ರಾತ್ರಯೋ ನುನು ಜಾಗ್ರತಃ |
 ಮಂದಾಕಿನೀಂ ಜನಸ್ಥಾನಮಿಮಂ ಪ್ರಸ್ರವಣಂ ಗಿರಿಮ್ || ೧೪

ಹೇಳು ! ” ಎಂದರು. ಶೋಕಾರ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೇಳಿದರೂ
 ಗೋದಾವರಿಯು ಸೀತೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ! (೮). ರಾವಣನ
 ಘೋರಾಕೃತಿಯನ್ನೂ ಆ ದುರಾತ್ಮನ ಕ್ರೂರಕೃತ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು
 ಗೋದಾವರಿಯು ತಲ್ಲಣಿಸಿದಳು ! ಆತನ ಭಯದಿಂದ ಆ ನದೀದೇವತೆಯು
 ವೈದೇಹಿಯ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಲಿಲ್ಲ ! (೯). ಆ ನದಿಯ
 ಮೌನದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನಿರಾಸೆಯಾಯಿತು. ಸೀತಾದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ
 ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆತನು “ ವತ್ಸ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಗೋದಾವರಿಯು ಯಾವ
 ಉತ್ತರವನ್ನೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಕಮಹಾರಾಜನನ್ನು ಕಂಡಾಗ ನಾನು
 ಏನು ಹೇಳಲಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ ? (೧೦-೧೧). ನನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ ?
 ವೈದೇಹಿಯಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೆಟ್ಟ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಸಲಿ ? ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ
 ನಾನು ಕಾಡಿಗೆ ಬಂದೆ. ವನ್ಯಾಹಾರದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಹೊರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ.
 ವೈದೇಹಿಯು ನನ್ನ ಶೋಕವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಎಲ್ಲಿ
 ಹೋದಳೋ ! ಇಲ್ಲಿ ಬಂಧುಗಳಿಲ್ಲ, ಮಿತ್ರರಿಲ್ಲ. ಈಗ ಆ ರಾಜಪುತ್ರಿಯೂ
 ಕಾಣದಾದಳು (೧೨-೧೩). ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನಗೆ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಾತ್ರಿಗಳು

ಸರ್ವಾಣ್ಯನುಚರಿಷ್ಯಾಮಿ ಯದಿ ಸೀತಾ ಹಿ ದೃಶ್ಯತೇ |
 ಏತೇ ಮೃಗಾ ಮಹಾನೀರ್ಯಾ ಮಾಮೀಕ್ಷಂತೇ ಮುಹುರ್ಮುಹುಃ ||
 ವಕ್ತುಕಾಮಾ ಇವ ಹಿ ಮೇ ಇಂಗಿತಾನ್ಯುಪಲಕ್ಷಯೇ |
 ತಾಂಸ್ತು ದೃಷ್ಟ್ವಾ ನರನ್ಯಾಘ್ರೋ ರಾಘವಃ ಪ್ರತ್ಯುನಾಚ ಹ || ೧೬
 ಕ್ವ ಸೀತೇತಿ ನಿರೀಕ್ಷನ್ ವೈ ಬಾಷ್ಪಸಂರುದ್ಧಯಾ ಗಿರಾ |
 ಏವಮುಕ್ತಾ ನರೇಂದ್ರೇಣ ತೇ ಮೃಗಾಃ ಸಹಸೋತ್ಥಿತಾಃ || ೧೭
 ದಕ್ಷಿಣಾಭಿಮುಖಾಃ ಸರ್ವೇ ದರ್ಶಯಂತೋ ನಭಃಸ್ಥಲಮ್ |
 ಮೈಥಿಲೀ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾ ಸಾ ದಿಶಂ ಯಾಮನ್ವಪದ್ಯತ || ೧೮
 ತೇನ ಮಾರ್ಗೇಣ ಧಾವಂತೋ ನಿರೀಕ್ಷಂತೇ ನರಾಧಿಪಮ್ |
 ಯೇನ ಮಾರ್ಗಂ ಚ ಭೂಮಿಂ ಚ ನಿರೀಕ್ಷಂತೇ ಸ್ಮತೇ ಮೃಗಾಃ ||
 ಪುನಶ್ಚ ಮಾರ್ಗಮಿಚ್ಛಂತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೋಪಲಕ್ಷಿತಾಃ |
 ತೇಷಾಂ ವಚನಸರ್ವಸ್ವಂ ಲಕ್ಷ್ಯಯಾಮಾಸ ಚೇಂಗಿತಮ್ || ೨೦

ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ ! ಸೀತೆಯು ದೊರಕುವುದಾದರೆ ಮಂದಾಕಿನೀ
 ನದಿ, ಜನಸ್ಥಾನ, ಪ್ರಸ್ರವಣಗಿರಿ—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಹುಡುಕುತ್ತ ಸುತ್ತುವೆನು.
 ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಈ ಮೃಗಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ
 ನೋಡುತ್ತಿವೆ (೧೪-೧೫). ಇವುಗಳ ಇಂಗಿತಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ನನಗೆ
 ಏನನ್ನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ” ಎಂದನು. ಕಣ್ಣೀರು ಉಕ್ಕಿ
 ಮಾತು ತೊದಲುತ್ತಿರಲು, ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಮೃಗಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ
 “ಮೃಗಗಳೆ, ಸೀತೆ ಎಲ್ಲಿ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಕೂಡಲೇ ಆ ಮೃಗಗಳು
 ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟವು (೧೬-೧೭). ಮೈಥಿಲಿಯು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ
 ಒಯ್ಯಲ್ಪಟ್ಟಳೋ ಆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಆಕಾಶವನ್ನು ತೋರಿ
 ಸುತ್ತ ಓಡಿದವು. ಓಡುವಾಗ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು
 ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ಮೃಗಗಳು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ
 ನೋಡುತ್ತ ಹೋದುದರಿಂದ, ಆ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವುನಃ ಸೀತೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು
 ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಅವು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಊಹಿಸಿದನು
 (೧೮-೧೯). ಮೃಗಗಳ ಭಾಷಾಸರ್ವಸ್ವವೆನಿಸಿದ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು

ಉವಾಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ ಧೀಮಾನ್ ಭ್ರಾತರಮಾರ್ತವತ್ |
 ಕ್ಷ ಸೀತೇತಿ ತ್ವಯಾ ಪುಷ್ಪಾ ಯಥೇನೇ ಸಹಸೋತ್ಥಿತಾಃ || ೨೧
 ದರ್ಶಯಂತಿ ಕ್ಷಿತಿಂ ಚೈವ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಚ ದಿಶಂ ನೃಗಾಃ |
 ಸಾಧು ಗಚ್ಛಾವಹೈ ದೇವ ದಿಶಮೇತಾಂ ಹಿ ನೈರ್ಯತೀಮ್ || ೨೨
 ಯದಿ ಸ್ಯಾದಾಗಮಃ ಕಶ್ಚಿದಾರ್ಯಾ ವಾ ಸಾಥ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇ |
 ಬಾಧಮಿತ್ಯೇನ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪ್ರಸ್ಥಿತೋ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮ್ || ೨೩
 ಲಕ್ಷ್ಮಣಾನುಗತಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ವೀಕ್ಷಮಾಣೋ ವಸುಂಧರಾಮ್ ||
 ಏನಂ ಸಂಭಾಷಮಾಣೌ ತಾವನ್ಯೋನ್ಯಂ ಭ್ರಾತರಾವುಭೌ || ೨೪
 ವಸುಂಧರಾಯಾಂ ಪತಿತಂ ಪುಷ್ಪಮಾರ್ಗಮಪಶ್ಯತಾಮ್ |
 ತಾಂ ಪುಷ್ಪವೃಕ್ಷಿಂ ಪತಿತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮೋ ಮಹೀತಲೇ || ೨೫
 ಉವಾಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ವೀರೋ ದುಃಖಿತೋ ದುಃಖಿತಂ ವಚಃ |
 ಅಭಿಜಾನಾಮಿ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ತಾನೀಮಾನೀಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೨೬
 ಅಸಿನದ್ಧಾನಿ ವೈದೇಹ್ಯಾ ಮಯಾ ದತ್ತಾನಿ ಕಾನನೇ |
 ಮನ್ಯೇ ಸೂರ್ಯಶ್ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ಮೇದಿನೀ ಚ ಯಶಸ್ವಿನೀ || ೨೭

ಗ್ರಹಿಸಿದನು. ವಿಷಣ್ಣನಾಗಿದ್ದ ಆ ಮೇಧಾವಿಯು “ಆಣ್ಣ, ‘ಸೀತೆ ಎಲ್ಲಿ?’
 ಎಂದು ನೀನು ಕೇಳಿದೇನೆ ಈ ಮೃಗಗಳು ಥಟ್ಟನೆ ಇಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟವು.
 ಇವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೆಲವನ್ನೂ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ,
 ಪ್ರಭು, ನಾವು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗೋಣ (೨೦-೨೨). ಯಾವುದಾದರೂ
 ಗುರುತು ಸಿಕ್ಕಿತು. ದೇವಿಯಾದರೂ ಗೋಚರಿಸಬಹುದು” ಎಂದನು.
 ‘ಆಗಲಿ’ ಎಂದು ನುಡಿದು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ
 ಹೊರಟನು. ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಿಬ್ಬರೂ ಸೀತಾವಿಷಯವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಿಸುತ್ತ
 ಹೋಗುವಾಗ, ನೆಲದಮೇಲೆ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಿದುಬಿದ್ದ ಹೂಗಳನ್ನು
 ನೋಡಿದರು. ಹೂಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ದುಃಖಿತ
 ನಾದನು (೨೩-೨೫). ತನ್ನಂತೆಯೇ ದುಃಖಿತನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು
 ನೋಡಿ ಆ ವೀರನು “ತಮ್ಮ, ನಾನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲೆ, ಇವೇ
 ಆ ಹೂಗಳು! ವೈದೇಹಿಯು ಮುಡಿದಿದ್ದ ಹೂಗಳು. ನಾನೇ ಇವನ್ನು

ಅಭಿರಕ್ಷಂತಿ ಪುಷ್ಪಾಣಿ ಪ್ರಕುರ್ವಂತೋ ನುನು ಪ್ರಿಯಮ್ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮಹಾಬಾಹುಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಪುರುಷರ್ಷಭಃ || ೨೮

ಉನಾಚ ರಾನೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಗಿರಿಂ ಪ್ರಸ್ರವಣಾಕುಲಮ್ |
ಕಚ್ಚಿತ್ ಕ್ಷತಿಭೃತಾಂ ನಾಥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರೀ || ೨೯

ರಾನಾ ರಮ್ಯೇ ವನೋದ್ದೇಶೇ ಮಯಾ ವಿರಹಿತಾ ತ್ವಯಾ |
ಕೃದ್ಗೋಽಬ್ರವೀದ್ಗಿರಿಂ ತತ್ರ ಸಿಂಹಃ ಕ್ಷುದ್ರಮೃಗಂ ಯಥಾ || ೩೦

ತಾಂ ಹೇನುವರ್ಣಾಂ ಹೇನುಭಾಂ ಸೀತಾಂ ದರ್ಶಯ ಪರ್ವತ |
ಯಾನತ್ ಸಾನೂನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನ ತೇ ವಿಧ್ವಂಸಯಾನ್ಮುಹಮ್ ||

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ಪರ್ವತೋ ಮೈಥಿಲೀಂ ಪ್ರತಿ |
ದರ್ಶಯನ್ನಿ ನ ತಾಂ ಸೀತಾಂ ನಾದರ್ಶಯತ ರಾಘವೇ || ೩೨

ಕಿತ್ತುತಂದು ಮುಡಿಸಿದ್ದೆ! ಸೂರ್ಯನೂ ವಾಯುವೂ ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿನಿಯಾದ ಭಾದೇವಿಯೂ ನನಗೋಸ್ಕರ ಈ ಹೂಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಲೆಂದು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೨೬-೨೮). ಅನಂತರ ಆ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನು ಗಿರಿನದಿಗಳಿಂದ ಆಕುಲವಾದ ಪ್ರಸ್ರವಣಪರ್ವತವನ್ನು ನೋಡಿ “ಎಲೈ ಪರ್ವತರಾಜ, ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯಾದ ಓಬ್ಬ ಯುವತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಅವಳು ನನ್ನಿಂದ ವಿರಹಿತಳಾಗಿ ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿದ್ದಳು” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. (ಬಿಟ್ಟದಿಂದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಮಾತ್ರ ಬಂದಿತು)* (೨೯-೩೦). ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೃದ್ಗನಾಗಿ, ಸಿಂಹವು ಕ್ಷುದ್ರಮೃಗವನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಪರ್ವತವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ, “ಎಲೈ ಪರ್ವತನೆ, ಸುವರ್ಣವರ್ಣೆಯೂ ಚಿನ್ನದ ಪುತ್ಥಳಿಯೂ ಆದ ನನ್ನ ಸೀತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸು! ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಸಕಲಸಾನುಗಳನ್ನೂ ಧ್ವಂಸಮಾಡುವೆನು!” ಎಂದನು (೩೧). ಪ್ರಸ್ರವಣಗಿರಿಯು ರಾಘವನಿಗೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದೋ ಎಂಬಂತೆ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯ ಮೂಲಕ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ತತೋ ದಾಶರಥೀ ರಾಮ ಉವಾಚ ಚ ಶಿಲೋಚ್ಚ ಯಮ್ |
 ಮನು ಬಾಣಾಗ್ನಿನಿದ್‌ಗಗ್ಧೋ ಭಸ್ಮೀಭೂತೋ ಭವಿಷ್ಯ ಸಿ || ೩೩
 ಅಸೇವ್ಯಃ ಸರ್ವತಶ್ಚೈವ ನಿಸ್ಪ್ರಣದ್ರುಮಪಲ್ಲವಃ |
 ಇಮಾಂ ವಾ ಸರಿತಂ ಚಾದ್ಯ ಶೋಷಯಿಷ್ಯಾಮಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೩೪
 ಯದಿ ನಾಖ್ಯಾತಿ ಮೇ ಸೀತಾನುದ್ಯ ಚಂದ್ರನಿಭಾನನಾಮ್ |
 ಏನಂ ಸ ರುಷಿತೋ ರಾಮೋ ದಿಧಕ್ಷನ್ನಿವ ಚಕ್ಷುಷಾ || ೩೫
 ದದರ್ಶ ಭೂಮೌ ನಿಷ್ಕ್ರಾಂತಂ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ ಪದಂ ಮಹತ್ |
 ತ್ರಸ್ತಾಯಾ ರಾಮಕಾಂಕ್ಷಿಣ್ಯಾಃ ಪ್ರಧಾನಂತ್ಯಾ ಇತಸ್ತತಃ || ೩೬
 ರಾಕ್ಷಸೇನಾನುವೃತ್ತಾಯಾ ಮೈಥಿಲ್ಯಾಶ್ಚ ಪದಾನ್ಯಥ |
 ಸ ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ಪರಿಕ್ರಾಂತಂ ಸೀತಾಯಾ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ ಚ || ೩೭
 ಭಗ್ನಂ ಧನುಶ್ಚ ತೂಣೀ ಚ ವಿಕೀರ್ಣಂ ಬಹುಧಾ ರಥಮ್ |
 ಸಂಭ್ರಾಂತಹೃದಯೋ ರಾಮಃ ಶಶಂಸ ಭ್ರಾತರಂ ಪ್ರಿಯಮ್ || ೩೮

ಕಂಡರೂ ಸೀತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ! ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪಾಷಾಣಮಯ ವಾದ ಪರ್ವತವನ್ನು ನೋಡಿ “ಎಲೈ, ನನ್ನ ಬಾಣಾಗ್ನಿಯಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗುವೆ! (೩೨-೩೩). ನಿನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಹುಲ್ಲು, ಮರ, ಚಿಗುರು ಗಳೊಂದೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಯಾರೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಾನನೆಯಾದ ನನ್ನ ಸೀತೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ; ಈ ನದಿಯನ್ನೂ ಒಣಗಿಸಿಬಿಡುವೆನು” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದನು. ಕ್ರೌಢನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಗಿರಿನದಿಗಳನ್ನು ಸುಡುವನೋ ಎಂಬಂತೆ ಉರಿಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಿದನು (೩೪-೩೫). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ರಾಕ್ಷಸನ ದೊಡ್ಡ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತು ಕಾಣಿಸಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಮೈಥಿಲಿಯ ಪಾದಚಿಹ್ನೆಗಳೂ ಕಂಡವು. (ರಾವಣನು ಜಟಾಯುವನ್ನು ಕಡಿಮರುಳಿಸಿದಾಗ) ಮೈಥಿಲಿಯು ತಲ್ಲಣಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನ ದರ್ಶನವಾದೀತೆಂದು ಆಶ್ರಮದ ಕಡೆಗೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ಸಂಭವಿಸಿದ ಮೈಥಿಲಿ ಮತ್ತು ರಾವಣನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತುಗಳೇ ಅವಾಗಿದ್ದವು (೩೬-೩೭). ಅಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಧನುಸ್ಸು ಬತ್ತಳಿಕೆಯೂ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ರಥವು

ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹ್ಯಾಃ ಶೀರ್ಣಾಃ ಕನಕಬಿಂದವಃ |
ಭೂಷಣಾನಾಂ ಹಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಮಾಲ್ಯಾನಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ || ೩೯

ತಪ್ತಬಿಂದುನಿಕಾಶೈಶ್ಚ ಚಿತ್ತೈಃ ಕ್ಷತಜಬಿಂದುಭಿಃ |
ಆನ್ಯತಂ ಪಶ್ಯ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಸರ್ವತೋ ಧರಣೀತಲಮ್ || ೪೦

ಮನ್ಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವೈದೇಹೀ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಕಾಮರೂಪಿಭಿಃ |
ಭಿತ್ತಾನ್ ಭಿತ್ತಾನ್ ನಿಭಕ್ತಾ ನಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ನಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ೪೧

ತಸ್ಯಾ ನಿಮಿತ್ತಂ ವೈದೇಹ್ಯಾ ದ್ವಯೋರ್ವಿನದಮಾನಯೋಃ |
ಬಭೂವ ಯುದ್ಧಂ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಘೋರಂ ರಾಕ್ಷಸಯೋರಿಹ || ೪೨

ಮುಕ್ತಾಮಣಿಚಿತಂ ಚೇದಂ ತಪನೀಯವಿಭೂಷಿತಮ್ |
ಧರಣ್ಯಾಂ ಪತಿತಂ ಸೌಮ್ಯ ಕಸ್ಯ ಭಗ್ನಂ ಮಹದ್ಧನುಃ || ೪೩

ರಾಕ್ಷಸಾನಾಮಿದಂ ವತ್ಸ ಸುರಾಣಾಮಥವಾಪಿ ನಾ |
ತರುಣಾದಿತ್ಯಸಂಕಾಶಂ ವೈದೂರ್ಯಗುಲಿಕಾಚಿತಮ್ || ೪೪

ಚೂರುಚೂರಾಗಿತ್ತು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸಂಭ್ರಾಂತನಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದನು (೩೮) : “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇತ್ತ ನೋಡು! ವೈದೇಹಿಯು ತೊಟ್ಟಿದ್ದ ಭೂಷಣಗಳ ಚಿನ್ನದ ಚೂರುಗಳಿವು. ಅವಳು ಮುಡಿದಿದ್ದ ನಾನಾಬಗೆಯ ಹೂವುಗಳಿವು. ಸೌಮಿತ್ರಿ, ಕಾಯಿಸಿದ ಚಿನ್ನದ ಬಿಂದುಗಳಂತೆ ರಕ್ತದ ಹನಿಗಳು ವಿವಿಧಾಕಾರವಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಹರಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡು! (೩೯-೪೦). ಕಾಮರೂಪಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರು ವೈದೇಹಿಯನ್ನು, ತಮ್ಮ, ಹರಿಹರರು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿರಬಹುದು ; ಹಿಸಿದು ತಿಂದಿರಬಹುದು! ರಾಕ್ಷಸರಿಬ್ಬರಿಗೆ ವೈದೇಹಿಗೋಸ್ಕರ ಜಗಳವುಂಟಾಗಿ ಘೋರಯುದ್ಧವೇ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬೇಕು(೪೧-೪೨). ವತ್ಸ, ಮುರಿದುಬಿದ್ದಿರುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಈ ಧನುಸ್ಸು ಯಾರದಿರಬಹುದು? ಮುತ್ತಿನಮಣಿಗಳಿಂದಲೂ ಚಿನ್ನದಿಂದಲೂ ಭೂಷಿತವಾದ ಈ ಧನುಸ್ಸು ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದಲ್ಲವೆ? (೪೩). ಇದೇನು ರಾಕ್ಷಸರ ಧನುಸ್ಸೆ? ದೇವತೆಗಳದ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇಲ್ಲಿ

ವಿಶೀರ್ಣಂ ಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ಕವಚಂ ಕಸ್ಯ ಕಾಂಚನಮ್ |
 ಭತ್ತಂ ಶತಶಲಾಕಂ ಚ ದಿವ್ಯಮಾಲೋಪಕೋಭಿತಮ್ || ೪೫
 ಭಗ್ನದಂಡಮಿದಂ ಕಸ್ಯ ಭೂಮೌ ಸನ್ಯಜ್ಞಿಸಾತಿತಮ್ |
 ಕಾಂಚನೋರಶ್ಚ ದಾಶ್ವೇನೇ ಪಿಶಾಚನದನಾಃ ಖರಾಃ || ೪೬
 ಭೀಮರೂಪಾ ಮಹಾಕಾಯಾಃ ಕಸ್ಯ ನಾ ನಿಹತಾ ರಣೇ |
 ದೀಪ್ತಸಾನಕಸಂಕಾಶೋ ದ್ಯುತಿನಾನ್ ಸಮರಧ್ವಜಃ || ೪೭
 ಅಪವಿಧಶ್ಚ ಭಗ್ನಶ್ಚ ಕಸ್ಯ ಸಾಂಗ್ರಾಮಿಕೋ ರಥಃ |
 ರಥಾಕ್ಷನಾತ್ರಾ ನಿಶಿಖಾಸ್ತಪನೀಯವಿಭೂಷಣಾಃ || ೪೮
 ಕಸ್ಯೇನೋಭಿತಾ ಬಾಣಾಃ ಪ್ರಕೀರ್ಣಾ ಘೋರಕರ್ಮಣಃ |
 ಶರಾನೌ ಶರೈಃ ಪೂರ್ಣಾ ವಿಧ್ವಸ್ತಾ ಪತ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೪೯
 ಪ್ರತೋದಾಭೀಷುಹಸ್ತೋಽಯಂ ಕಸ್ಯಾಯಂ ಸಾರಥಿಹತಃ |
 ಕಸ್ಯೇನೌ ಪುರುಷನ್ಯಾಘ್ರ ಶಯಾತೇ ನಿಹತೌ ಯುಧಿ || ೫೦

ಬಿದ್ದಿರುವ ಬಂಗಾರದ ಕವಚ ಯಾರದಿರಬಹುದು? ಬಾಲಸೂರ್ಯನಂತೆ
 ಬೆಳಗುತ್ತ, ವೈಡೂರ್ಯಮಣಿಗಳಿಂದ ಇದು ಅಲಂಕೃತವಾಗಿದೆ. ದಿವ್ಯಮಾಲ್ಯ
 ಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಶತಶಲಾಕಗಳ ಈ ಶ್ವೇತಚ್ಚತ್ರ ಯಾರದು? (೪೫-೪೫).
 ಈ ಭತ್ತದ ದಂಡವು ಮುರಿದು ಚೂರಾಗಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದೆಯಲ್ಲ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ,
 (ಇಲ್ಲಿ ನೋಡು) ಚಿನ್ನದ ಎದೆಕಟ್ಟುಗಳಿರುವ ಪಿಶಾಚಮುಖದ ಖರಗಳು
 ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿವೆ. ಭೀಕರಾಕೃತಿಯ ಮಹಾಶರೀರದ ಈ ಖರಗಳು
 ಯಾರವು? ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನಾಯಕನನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಧ್ವಜದಿಂದ ವಿರಾಜಿ
 ಸುವ ಅಗ್ನಿನಂಕಾಶವಾದ ಈ ರಥವು ಯಾರದಿರಬಹುದು? (೪೬-೪೭).
 ಯಾರ ರಥವು ಹೀಗೆ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರಬಹುದು? ರಥದ ಅಚ್ಚಿನಂತಿ
 ರುವ ಕನಕಭೂಷಿತಗಳಾದ ಬಾಣಗಳು ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಅಲಗುಮುರಿದು ಚದರಿ
 ಬಿದ್ದಿವೆ. ಇವು ಯಾವ ಘೋರಕರ್ಮಿಯ ಬಾಣಗಳಾಗಿರಬಹುದು? ಲಕ್ಷ್ಮಣ,
 ಶರಪೂರ್ಣಗಳಾದ ಎರಡು ಬತ್ತಳಿಕೆಗಳು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು
 ನೋಡು (೪೮-೪೯). ಚಾಟಿಯನ್ನೂ ಲಗಾಮನ್ನೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು
 ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿರುವ ಈ ಸಾರಥಿ ಯಾರಕಡೆಯವನು? ವತ್ಸ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇಬ್ಬರು

ಚಾಮರಗ್ರಾಹಿಣೌ ಸೌನ್ಯ ಸೋಷ್ಣೀಷಮಣಿಕುಂಡಲೌ |
 ಪದವೀ ಪುರುಷಸ್ಯೈಷಾ ವ್ಯಕ್ತಂ ಕಸ್ಯಾಪಿ ರಕ್ಷಸಃ || ೫೦
 ವೈರಂ ಶತಗುಣಂ ಪಶ್ಯ ಮನೋದಂ ಜೀವಿತಾಂತಕಮ್ |
 ಸುಘೋರಹೃದಯೈಃ ಸೌನ್ಯ ರಾಕ್ಷಸೈಃ ಕಾನುರೂಪಿಭಿಃ || ೫೧
 ಹೃತಾ ಮೃತಾ ವಾ ಸೀತಾ ಸಾ ಭಕ್ಷಿತಾ ವಾ ತಪಸ್ವಿನೀ |
 ನ ಧರ್ಮಸ್ತ್ರಾಯತೇ ಸೀತಾಂ ಹ್ರಿಯಮಾಣಾಂ ಮಹಾವನೇ || ೫೨
 ಭಕ್ಷಿತಾಯಾಂ ಹಿ ವೈದೇಹ್ಯಾಂ ಹೃತಾಯಾನುಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಕೇ ಹಿ ಲೋಕೇಽಪ್ರಿಯಂ ಕರ್ತುಂ ಶಕ್ತಾಃ ಸೌನ್ಯ ಮನೋಶ್ವರಾಃ ||
 ಕರ್ತಾರಮಪಿ ಲೋಕಾನಾಂ ಶೂರಂ ಕರುಣನೇದಿನಮ್ |
 ಅಜ್ಞಾನಾದನಮನ್ಯೇರನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೫೩
 ಮೃದುಂ ಲೋಕಹಿತೇ ಯುಕ್ತಂ ದಾಂತಂ ಕರುಣನೇದಿನಮ್ |
 ನಿರ್ವೀರ್ಯ ಇತಿ ಮನ್ಯಂತೇ ನೂನಂ ಮಾಂ ತ್ರಿದಶೇಶ್ವರಾಃ || ೫೪

ಚಾಮರಗ್ರಾಹಿಗಳು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹತರಾಗಿ ಮಲಗಿರುವರಲ್ಲ, ಇವರು ಯಾರ ಪಕ್ಷದವರು? ಇವರು ಉಷ್ಣೀಷವನ್ನೂ ಮಣಿಕುಂಡಲಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗುರುತೇ ಸರಿ (೫೦-೫೧). ಕ್ರೂರಹೃದಯರಾದ ರಾಕ್ಷಸರೊಡನೆ, ತಮ್ಮ, ನನ್ನ ವೈರವು ನೂರ್ಮಡಿ ಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು! ರಾಕ್ಷಸರಿಗೆ ಇದು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆರಬೇಕಾದ ಮಹಾ ವೈರ! ಅನಾಥಿಯಾದ ಸೀತೆ ರಾಕ್ಷಸರಿಂದ ಹೃತಳಾದಳೋ ಮೃತಳಾದಳೋ ಭಕ್ಷಿತಳಾದಳೋ? ಈ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯು ಅವಹರಿಸಲ್ಪಡುವಾಗ ಧರ್ಮವೂ ಅವಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸದೆ ಹೋಯಿತು! (೫೨-೫೩). ಇರಲಿ; ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವೈದೇಹಿಯು ಭಕ್ತತೆಳೆ ಆದರೂ ಅವಹೃತಳೆ ಆದರೂ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅಹಿತವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಂಟು? ಲೋಕಗಳನ್ನೇ ಸೃಜಿಸಬಲ್ಲ ಶೂರನಾಗಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯನು ದೈನ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಸಕಲರೂ ಅವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನರಿಯದೆ ಅವಮಾನಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ (೫೪-೫೫). ನಾನು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿ ಮೃದುಸ್ವಭಾವದವ ನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ದೈನ್ಯದಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ನಿರ್ವೀರ್ಯನೆಂದು ದೇವತೆಗಳು

ಮಾಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ಹಿ ಗುಣೋ ದೋಷಃ ಸಂವೃತ್ತಃ ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ಅದ್ವೈತ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ರಕ್ಷಸಾನುಭವಾಯ ಚ || ೫೭

ಸಂಹೃತ್ಯೈವ ಶಶಿಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಂ ಮಹಾನ್ ಸೂರ್ಯ ಇವೋದಿತಃ |
ಸಂಹೃತ್ಯೈವ ಗುಣಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಮನು ತೇಜಃ ಪ್ರಕಾಶಯೇ || ೫೮

ನೈವ ಯಕ್ಷಾ ನ ಗಂಧರ್ವಾ ನ ಪಿಶಾಚಾ ನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ |
ಕಿಂನರಾ ವಾ ಮನುಷ್ಯಾ ವಾ ಸುಖಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಂತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೫೯

ಮಮಾಸ್ತ್ರಬಾಣಸಂಪೂರ್ಣಮಾಕಾಶಂ ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ನಿಃಸಂಪಾತಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಹೃದ್ಯ ತೈಲೋಕ್ಯಚಾರಿಣಾಮ್ || ೬೦

ಸಂನಿರುದ್ಧಗ್ರಹಗಣಮಾವಾರಿತನಿಶಾಕರಮ್ |
ವಿಪ್ರನಷ್ಟಾನಲನುರುದ್ಭಾಸ್ಮರದ್ಯುತಿ ಸಂವೃತಮ್ || ೬೧

ವಿನಿರ್ಮುಢಿತಶೈಲಾಗ್ರಂ ಶುಷ್ಕನಾಣಜಲಾಶಯಮ್ |
ಧ್ವಸ್ತದ್ರುಮಲತಾಗುಲ್ಮಂ ವಿಪ್ರಣಾಶಿತಸಾಗರಮ್ || ೬೨

ಭಾವಿಸಿರುವಾಗಿದೆ! (೫೬). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಗುಣವು ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿ ದೋಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು, ನೋಡು! ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈಗಲೇ, ಸಕಲಭೂತಗಳನ್ನೂ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಕೊಂದೆವೆಯುವೆನು. ತೇಜೋಮಯವಾದ ಸೂರ್ಯನು ಚಂದ್ರನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಉದಿತನಾಗುವಂತೆ, ನನ್ನ ಸಕಲಶಾಂತ ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಬದಿಗೊತ್ತಿ ನನ್ನ ತೇಜಸ್ಸು ಏನೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವೆನು! (೫೭-೫೮). ಯಕ್ಷಗಂಧರ್ವರೂ ಪಿಶಾಚರಾಕ್ಷಸರೂ ಕಿನ್ನರ ಮನುಷ್ಯರೂ ಇನ್ನು ಸುಖವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ! ನನ್ನ ಮಂತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಶರಪರಂವರೆಗಳೂ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ತರುಬುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರು, ಲಕ್ಷ್ಮಣ. ಮೂರುಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಕಲಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಾಡಲೂ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲದಂತೆ ಎಸಗುತ್ತೇನೆ! (೫೯-೬೦). ಗ್ರಹಗಣಗಳು ಮಿಸುಕಾಡದಂತೆ, ಚಂದ್ರನು ಅಚ್ಛಾದಿತನಾಗುವಂತೆ, ಅಗ್ನಿವಾಯುಗಳು ವಿಧ್ವಂಸವಾಗುವಂತೆ, ಸೂರ್ಯಮಂಡಲವು ಮಾಸಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುವೆನು! (೬೧). ಶೈಲಶಿಖರಗಳು ಪುಡಿಪುಡಿಯಾಗುವಂತೆ, ಜಲಾಶಯಗಳು ಶೋಷಿಸುವಂತೆ, ವೃಕ್ಷಲತಾಗುಲ್ಮಗಳು ನಿರ್ಮೂಲವಾಗುವಂತೆ,

ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ತು ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಕಾಲಧರ್ಮಣಾ |
ನ ತಾಂ ಕುಶಲಿನೀಂ ಸೀತಾಂ ಪ್ರದಾಸ್ಯಂತಿ ಯದೀಶ್ವರಾಃ || ೬೩

ಅಸ್ಮಿನ್ ಮುಹೂರ್ತೇ ಸೌಮಿತ್ರೇ ನುನು ದ್ರಕ್ಷ್ಯಂತಿ ವಿಕ್ರಮಮ್ |
ನಾಕಾಶಮುತ್ಪತ್ತಿಷ್ಯಂತಿ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೬೪

ಮನು ಚಾಪಗುಣೋನ್ಮುಕ್ತೈರ್ಬಾಣಜಾಲ್ಯೈರ್ನಿರಂತರಮ್ |
ಅರ್ಧಿತಂ ನುನು ನಾರಾಚೈರ್ಧ್ವಸ್ತಭ್ರಾಂತವ್ಯಗದ್ವಿಜಮ್ || ೬೫

ಸನಾಕುಲನುನುರ್ಯಾದಂ ಜಗತ್ ಪಶ್ಯಾದ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
ಆಕರ್ಣಪೂರ್ಣೈರಿಷುಭಿರ್ಜೀವಲೋಕಂ ದುರಾಸದೈಃ || ೬೬

ಕರಿಷ್ಯೇ ಮೈಥಿಲೀಹೇತೋರಪಿಶಾಚಸುರಾಕ್ಷಸಮ್ |
ಮನು ರೋಷಪ್ರಯುಕ್ತಾನಾಂ ಸಾಯಕಾನಾಂ ಬಲಂ ಸುರಾಃ || ೬೭

ದ್ರಕ್ಷ್ಯಂತ್ಯದ್ಯ ವಿಮುಕ್ತಾನಾಮನುರ್ಷಾದ್ಧೂರಗಾಮಿನಾಮ್ |
ನೈವ ದೇವಾ ನ ದೈತೇಯಾ ನ ಪಿಶಾಚಾ ನ ರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೬೮

ಸಮುದ್ರವು ನಿಶ್ಚೇಷವಾಗುವಂತೆ ನನ್ನ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಸುವೆನು ! (೬೨). ಮೂರುಲೋಕಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ನಾಮಗೊಳಿಸುವೆನು ! ಸೀತೆಯನ್ನು ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು ತಂದೊಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವೇನೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾಣುವರು (೬೩). ಯಾವ ಭೂತಗಳೂ ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೆಗೆದೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರವು. ನನ್ನ ಧನುಸ್ಸಿನ ಹೆದೆಯಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿಹೋದ ಬಾಣಜಾಲಗಳಿಂದ ಆಕಾಶವು ನೀರಂಧ್ರವಾಗಿ ಮುಚ್ಚಿಹೋಗುವುದು. ನನ್ನ ನಾರಾಚಗಳಿಂದ ಸಮಸ್ತವೃಗಪಕ್ಷಿಗಳೂ ವಿಧ್ವಸ್ತವಾಗಿಹೋಗುತ್ತವೆ (೬೪-೬೫). ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಜಗತ್ತು ಸಕಲಮರ್ಯಾದೆಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವಾಗುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿರು. ನನ್ನ ಮೈಥಿಲಿಗೋಸ್ಕರ ಈಗ ಆಕರ್ಣಾಂತವಾಗಿ ಸೆಳೆದುಬಿಡುವ ದುರ್ಧರ್ಷಗಳಾದ ಶರಗಳಿಂದ, ಈ ಜೀವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪಿಶಾಚಗಳನ್ನೂ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಹೇಳಹೆಸರಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡುವೆನು ! ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾದ ನನ್ನ ಸಾಯಕಗಳ ಬಲುಮೆ ಏನೆಂಬುದು ಇಂದು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದೀತು ! (೬೬-೬೭). ಕ್ರೋಧದಿಂದ ಹೊರಚಿಮ್ಮುವ ದೂರಗಾಮಿಗಳಾದ ನನ್ನ ಬಾಣಗಳ

ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ನುನು ಕ್ರೋಧಾತ್ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯೇ ವಿಪ್ರಣಾಶಿತೇ |
 ದೇವದಾನನಯಕ್ಷಾಣಾಂ ಲೋಕಾ ಯೇ ರಕ್ಷಸಾನುಪಿ || ೬೯
 ಬಹುಧಾ ನಿಪತಿಷ್ಯಂತಿ ಬಾಣಾಘೈಃ ಶಕಲೀಕೃತಾಃ |
 ನಿರ್ಮಯಾದಾನಿಮಾನ್ ಲೋಕಾನ್ ಕಲಿಷ್ಯಾನ್ಯದ್ಯ ಸಾಯಕೈಃ ||
 ಹೃತಾಂ ಮೃತಾಂ ವಾ ಸೌಮಿತ್ರೇ ನ ದಾಸ್ಯಂತಿ ಮಮೇಶ್ವರಾಃ |
 ತಥಾರೂಪಾಂ ಹಿ ವೈದೇಹೀಂ ನ ದಾಸ್ಯಂತಿ ಯದಿ ಪ್ರಿಯಾಮ್ || ೭೦
 ನಾಶಯಾಮಿ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಸಚರಾಚರಮ್ |
 ಯಾವದ್ವರ್ತನಮಸ್ಯಾ ವೈ ತಾಪಯಾಮಿ ಚ ಸಾಯಕೈಃ || ೭೧
 ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ರೋಷತಾಮ್ರಾಕ್ಷಃ ಸ್ಫುರನಾಣೋಷ್ಠಸಂಪುಟಃ |
 ನಲ್ಕಲಾಜಿನಮಾಬಧ್ಯ ಜಟಾಭಾರಮಬಂಧಯತ್ || ೭೨
 ತಸ್ಯ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ಯ ರಾಮಸ್ಯ ತಥಾಭೂತಸ್ಯ ಧೀಮತಃ |
 ತ್ರಿಪುರಂ ಜಘ್ನುಷಃ ಪೂರ್ವಂ ರುದ್ರಸ್ಯೇನ ಬಭೌ ತನುಃ || ೭೩

ಬಲುಮೆ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾದೀತು! ರೋಷದಿಂದ ನಾನು ಲೋಕತ್ರಯ
 ವನ್ನೂ ಧೂಳಿಬಿಸಲು, ಯಾರು ಉಳಿದಾರು? ದೇವದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಸಿಶಾಚ
 ರಾಕ್ಷಸರಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ (೬೮-೬೯). ದೇವ ದಾನನ ಯಕ್ಷ
 ರಾಕ್ಷಸರ ಲೋಕಗಳೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ಬಾಣಪರಂಪರೆಯ ಹೊಡೆತದಿಂದ ತುಂಡು
 ತುಂಡಾಗಿ ಉರುಳಿಬೀಳುವುವು. ಸಮಸ್ತಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಅಸ್ತ್ರಜಾಲಗಳಿಂದ
 ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಿಸುವೆನು. ಸೌಮಿತ್ರಿ, ದೇವಾದಿಗಳು ಸೀತೆಯನ್ನು ಕರೆತಂದು
 ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಸಮರ್ಥರು. ಅವಳು ಹೃತಳಾಗಿರಲಿ-ಮೃತಳಾಗಿರಲಿ, ನನ್ನ
 ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆ ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ಅವರು ತಂದೊಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ,
 ಈ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ನಾಶಮಾಡುತ್ತೇನೆ (೭೦-೭೧). ಚರಾಚರಾತ್ಮಕನಾದ
 ಲೋಕತ್ರಯವನ್ನೂ ಧ್ವಂಸಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸೀತೆಯ ದರ್ಶನವಾಗುವ
 ವರೆಗೂ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಿಚ್ಚುಹಚ್ಚಿ ಉರಿಸುತ್ತೇನೆ!” ಎಂದು
 ವೀರವಾಣಿಯಿಂದ ಅಬ್ಬರಿಸಿದನು. ರೋಷದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಣ್ಣುಗಳು
 ಕಿಡಿದಿದವು. ತುಟೆಗಳು ಅದುರಿದವು. ಅವನು ತನ್ನ ವಲ್ಕಲ ಮತ್ತು
 ಕೃಷ್ಣಾಜನಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಪಡಿಸಿ ಜಟೆಯನ್ನು ಬಿಗಿದುಕಟ್ಟಿದನು (೭೨-೭೩).
 ಕ್ರೋಧೋದ್ರಿಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಕೃತಿಯು ತ್ರಿಪುರಸಂಹಾರಕ್ಕೆ

ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದಥ ಚಾದಾಯ ರಾನೋ ನಿಷ್ಪೀಡ್ಯ ಕಾಮುಕಮ್ |
ಶರಮಾದಾಯ ಸಂದೀಪ್ತಂ ಘೋರಮಾಶೀವಿಷೋಪಮಮ್ || ೭೫

ಸಂದಧೇ ಧನುಷಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ ರಾಮಃ ಪರಪುರಂಜಯಃ |
ಯುಗಾಂತಾಗ್ನಿರಿವ ಕ್ರುದ್ಧ ಇದಂ ವಚನಮಬ್ರವೀತ್ || ೭೬

ಯಥಾ ಜರಾ ಯಥಾ ಮೃತ್ಯುರ್ಯಥಾ ಕಾಲೋ ಯಥಾ ವಿಧಿಃ |
ನಿತ್ಯಂ ನ ಪ್ರತಿಹನ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೭೭

ತಥಾಹಂ ಕ್ರೋಧಸಂಯುಕ್ತೋ ನ ನಿನಾಯೋಽಸ್ಮ್ಯಸಂಶಯಮ್
ಪುರೇನ ಮೇ ಚಾರದತೀನುನಿಂದಿತಾಂ

ದಿಶಂತಿ ಸೀತಾಂ ಯದಿ ನಾದ್ಯ ಮೈಥಿಲೀಮ್ |

ಸದೇವಗಂಧರ್ವಮನುಷ್ಯಪನ್ನಗಂ

ಜಗತ್ ಸಶೈಲಂ ಪರಿನರ್ತಯಾಮ್ಯಹಮ್ || ೭೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುಃಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದ ವರಮೇಶ್ವರನ ಆಕಾರದಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು. ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಕೈಯಿಂದ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು, ಕಾಲಕೂಟದಂತೆ ಘೋರವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಶರವೊಂದನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿದನು (೭೪-೭೫). ಆ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು ಪ್ರಳಯಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ ಸಿಡಿದೆದ್ದು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪು, ಮರಣ, ಕಾಲಧರ್ಮ, ಅದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾರರು. ಹಾಗೆಯೇ ಕ್ರೋಧೋದ್ದೀಪಿತನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಯಾರಿಗೂ ತಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ನಿಸ್ಸಂಶಯ ! (೭೬-೭೭). ಸುಂದರವಾದ ದಂತಪಂಕ್ತಿಯುಳ್ಳವಳೂ ನಿರ್ದೋಷಳೂ ಆದ ಮೈಥಿಲಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿದ್ದಂತೆ ಕ್ಷೇಮವಾಗಿ ತಂದೊಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ, ದೇವಗಂಧರ್ವ ಮನುಷ್ಯ ಪನ್ನಗರಿಂದಲೂ ಪರ್ವತವಂಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಮೇತವಾದ ಈ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತಲೆಕೆಳಗುಮಾಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಆರ್ಭಟಿಸಿದನು (೭೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಷಷ್ಟಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಕ್ರೋಧಸಂಹಾರಪ್ರಾರ್ಥನಾ

ತಸ್ಯ ಮಾನಂ ತಥಾ ರಾಮಂ ಸೀತಾಹರಣಕರ್ತೃತಮ್ |
ಲೋಕಾನಾಮುಭಯೇ ಯುಕ್ತಂ ಸಂವರ್ತಕಮಿವಾನಲಮ್ || ೧

ನೀಕ್ಷಮಾಣಂ ಧನುಃ ಸಜ್ಯಂ ನಿಶ್ವಸಂತಂ ಪುನಃ ಪುನಃ |
ದಗ್ಧಕಾಮಂ ಜಗತ್ ಸರ್ವಂ ಯುಗಾಂತೇ ತು ಯಥಾ ಹರಮ್ ||

ಅದೃಷ್ಟಪೂರ್ವಂ ಸಂಕ್ರುದ್ಧಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾಮಂ ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
ಅಬ್ರವೀತ್ಪ್ರಾಂಜಲಿವಾಕ್ಯಂ ಮುಖೇನ ಪರಿಶುಷ್ಯತಾ || ೨

ಪುರಾ ಭೂತ್ವಾ ಮೃದುರ್ದಾರಂತಃ ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇ ರತಃ |
ನ ಕ್ರೋಧವಶನಾಪನ್ನಃ ಪ್ರಕೃತಿಂ ಹಾತುಮರ್ಹಸಿ || ೪

ಸರ್ಗ ೬೫

ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀರಾಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತಾಪಹಾರದಿಂದ ದುಃಖಿತನಾಗಿ ಸಂತಪಿಸುತ್ತ ಪ್ರಳಯಕಾಲಾಗ್ನಿಯಂತೆ ಸಂಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ, ನಿಖಿಲಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದನು. ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದ ಕೋದಂಡವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡುತ್ತ, ನಿಡಿದಾಗಿ ಉಸಿರೆಳೆಯುತ್ತ, ಕಾಲಾಗ್ನಿರುದ್ರನಂತೆ ಸಮಸ್ತಜಗತ್ತನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಲು ಧ್ವೇಷಿಸಿದನು (೧-೨). ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಪೋದ್ದೀಪಿತನಾದುದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಎಂದೂ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ಕೋಪೋದ್ರೇಕವನ್ನು ಕಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಬಾಯಿ ಒಣಗಿತು! ಅವನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ಶ್ರೀರಾಮ, ನೀನು ಇದುವರೆಗೆ ಮೃದುಸ್ವಭಾವದವನಾಗಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಸಕಲವ್ರಾಣಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ನಿರತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ. ಈಗ ಕ್ರೋಧಕ್ಕೆ ವಶನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಸಹಜಗುಣವನ್ನು ಮೀರಿಹೋಗುವುದು ತರವಲ್ಲ (೩-೪).

ಚಂದ್ರೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಪ್ರಭಾ ಸೂರ್ಯೇ ಗತೀರ್ನಾರ್ಯೌ ಭುವಿ ಕ್ಷಮಾ |
 ಏತಚ್ಚ ನಿಯತಂ ಸರ್ವಂ ತ್ವಯಿ ಚಾನುತ್ತಮಂ ಯಶಃ || ೫
 ಏಕಸ್ಯ ನಾಪರಾಧೇನ ಲೋಕಾನ್ ಹಂತು ತ್ವನುರ್ಹಸಿ |
 ನ ತು ಜಾನಾಮಿ ಕಸ್ಯಾಯಂ ಭಗ್ನಃ ಸಾಂಗ್ರಾಮಿಕೋ ರಥಃ || ೬
 ಕೇನ ವಾ ಕಸ್ಯ ವಾ ಹೇತೋಃ ಸಾಯುಧಃ ಸಪರಿಚ್ಛದಃ |
 ಖುರನೇಮಿಕ್ಷತಶ್ಚಾಯಂ ಸಿಕ್ತೋ ರುಧಿರಬಿಂದುಭಿಃ || ೭
 ದೇಶೋ ನಿವೃತ್ತಸಂಗ್ರಾಮಃ ಸುಘೋರಃ ಪಾರ್ಥಿವಾತ್ಮಜ |
 ಏಕಸ್ಯ ತು ವಿನುರ್ದೋಽಯಂ ನ ದ್ವಯೋರ್ನವದತಾಂ ವರ || ೮
 ನ ಹಿ ನೃತ್ತಂ ಹಿ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಬಲಸ್ಯ ಮಹತಃ ಪದಮ್ |
 ನೈಕಸ್ಯ ತು ಕೃತೇ ಲೋಕಾನ್ ವಿನಾಶಯಿತುನುರ್ಹಸಿ || ೯
 ಯುಕ್ತದಂಡಾ ಹಿ ನೃದನಃ ಪ್ರಶಾಂತಾ ವಸುಧಾಧಿಪಾಃ |
 ಸದಾ ತ್ವಂ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಶರಣ್ಯಃ ಪರಮಾ ಗತಿಃ || ೧೦

ಚಂದ್ರಮನದಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಯೂ ಭಾಸ್ಕರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶವೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಸಂಚಾರವೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ತಾಳ್ಮೆಯೂ ಸಹಜವಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ ಕೀರ್ತಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ (೫). ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬನ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಸಕಲಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ನೀನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಮುರಿದುಬಿದ್ದಿರುವ ಈ ಯುದ್ಧೋಪಯೋಗಿ ರಥವು ಯಾರದೆಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯದು. ಆಯುಧಗಳಿಂದಲೂ ಇತರ ಯುದ್ಧನಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾದ ಈ ರಥವನ್ನು ಯಾವನು ಏತಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಿರುವನೋ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಖುರಗಳ ಮತ್ತು ರಥನೇಮಿಯ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿವೆ. ರಕ್ತದ ಹನಿಗಳ ಕಲೆಯಿದೆ (೬-೭). ರಾಜಪುತ್ರ, ಇಲ್ಲಿ ಘೋರವಾದ ಕಾಳಗವು ನಡೆದಿದೆ. (ಒಂದೇ ರಥ, ಒಬ್ಬನದೇ ವಾದ ಚಿಹ್ನೆ-ಇರುವುದರಿಂದ) ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನ ತುಳಿದಾಟವಿದು ; ಇಬ್ಬರದಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯದ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಸುಳಿವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಣ್ಣ, ಒಬ್ಬನಿಗೋಸ್ಕರ ಸಕಲಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ನೀನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗದು (೮-೯). ಭೂವಾಲರು ಮೃದುಸ್ವಭಾವದವರೂ ಶಾಂತರೂ

ಕೋ ನು ದಾರಪ್ರಣಾಶಂ ತೇ ಸಾಧು ಮನ್ಯೇತ ರಾಘವ |

ಸರಿತಃ ಸಾಗರಾಃ ಶೈಲಾ ದೇವಗಂಧರ್ವದಾನವಾಃ || ೧೧

ನಾಲಂ ತೇ ವಿಪ್ರಿಯಂ ಕರ್ತುಂ ದೀಕ್ಷಿತಸ್ಯೇನ ಸಾಧವಃ |

ಯೇನ ರಾಜನ್ ಹೃತಾ ಸೀತಾ ತಮನ್ವೇಷಿತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೨

ಮದ್ವಿತ್ತೀಯೋ ಧನುಷ್ಪಾಣಿಃ ಸಹಾಯೈಃ ಪರಮುಷಿಭಿಃ |

ಸಮುದ್ರಂ ಚ ವಿಚೇಷ್ಯಾಮಃ ಪರ್ವತಾಂಶ್ಚ ವನಾನಿ ಚ || ೧೩

ಗುಹಾಶ್ಚ ವಿವಿಧಾ ಘೋರಾ ನದೀಃ ಪದ್ಮವನಾನಿ ಚ |

ದೇವಗಂಧರ್ವಲೋಕಾಂಶ್ಚ ವಿಚೇಷ್ಯಾಮಃ ಸಮಾಹಿತಾಃ || ೧೪

ಯಾವನ್ನಾಧಿಗಮಿಷ್ಯಾಮಸ್ತವ ಭಾರ್ಯಾಪಹಾರಿಣಮ್ |

ನ ಚೇತ್ ಸಾಮ್ನಾ ಪ್ರದಾಸ್ಯಂತಿ ಪತ್ನೀಂ ತೇ ತ್ರಿದಶೇಶ್ವರಾಃ || ೧೫

ಆಗಿದ್ದು ಅಪರಾಧಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ದಂಡನೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಸಕಲವ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನೀನು ಅಭಯದಾತನಾಗಿದ್ದೀಯೆ ; ಪರಮಗತಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ (೧೦). ಶ್ರೀರಾಮ, ನಿನಗೆ ಪತ್ನೀವಿರಹವಾದುದು ಸರಿಯೆಂದು ಯಾವನು ತಾನೇ ಭಾವಿಸಿಯಾನು? ನದೀ, ಸಮುದ್ರ, ಪರ್ವತಗಳಾಗಲಿ ದೇವ, ಗಂಧರ್ವ, ದಾನವರಾಗಲಿ ನಿನಗೆ ಕೇಡನ್ನು ಬಯಸಲಾರರು (ಕೇಡುಮಾಡಲೂ ಶಕ್ತರಲ್ಲ) (೧೧). ಯಜ್ಞದೀಕ್ಷಿತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಯಾವ ಸಜ್ಜನರು ತಾನೇ ಕೇಡನ್ನು ಚಿಂತಿಸಿಯಾರು? ಆದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಭು, ಯಾವನು ಸೀತಾದ್ವೇನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿರುವನೋ ಅವನನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಬೇಕು (೧೨). ಧನುರ್ಧಾರಿಯಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸು. ಈ ವನದಲ್ಲಿರುವ ಮಹರ್ಷಿಗಳೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸಮುದ್ರ, ಪರ್ವತ, ವನಗಳನ್ನು ನಾವು ಅರಸೋಣ (೧೩). ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಭೀಕರವಾದ ಗುಹೆಗಳನ್ನೂ ನದಿಗಳನ್ನೂ ತಾವರೆಯ ಕೊಳಗಳನ್ನೂ ಹುಡುಕೋಣ. ಕೊನೆಗೆ ದೇವಲೋಕ ಗಂಧರ್ವಲೋಕಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಶೋಧಿಸೋಣ. ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು (೧೪). ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದವನು ಸಿಕ್ಕುವವರೆಗೂ ನಾವು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು.

ಕೋಸಲೇಂದ್ರ ತತಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಂ ಕರಿಷ್ಯಸಿ ||

ಶೀಲೇನ ಸಾಮ್ನಾ ವಿನಯೇನ ಸೀತಾಂ

ನಯೇನ ನ ಪ್ರಾಪ್ಯಸಿ ಚೇನ್ನರೇಂದ್ರ |

ತತಃ ಸಮುತ್ಸಾದಯ ಹೇಮಪುಂಜೈ-

ರ್ಮಹೇಂದ್ರವಜ್ರಪ್ರತಿಮೈಃ ಶರಾಘೈಃ ||

೧೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡಃ ಪಂಚಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ಕೋಸಲೇಶ್ವರ, ದೇವತೆಗಳು ನಾಮೋವಾಯಕ್ಕೆ ಮಣದು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ತಂದೊಪ್ಪಿಸದಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನೀನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದು (೧೫). ನಿನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಗೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತಿಗೆ, ವಿನಯಕ್ಕೆ, ನೀತಿಗೆ—ಸೀತಾದೇವಿಯು ಲಭಿಸದೇಹೋದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಹೇ ಸ್ವಾಮಿ, ಇಂದ್ರನ ವಜ್ರಾಯುಧಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ಸುವರ್ಣ ಪುಂಖಾಂಕಿತಶರಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ನಿರ್ನಾಮಗೊಳಿಸು! ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಷಟ್‌ಷಷ್ಟಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಔಚಿತ್ಯಪ್ರಬೋಧನಮ್

ತಂ ತಥಾ ಶೋಕಸಂತಪ್ತಂ ವಿಲಪಂತನುನಾಥನತ್ |
ನೋಹೇನ ಮಹತಾವಿಷ್ಣಂ ಪರಿದ್ಯೂನನುಚೇತಸಮ್ || ೧
ತತಃ ಸೌಮಿತ್ರಿರಾಶ್ವಾಸ್ಯ ಮುಹೂರ್ತಾದಿನ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
ರಾನುಂ ಸಂಬೋಧಯಾನಾಸ ಚರಣೌ ಚಾಭಿಸೀಡಯನ್ || ೨
ಮಹತಾ ತಪಸಾ ರಾನು ಮಹತಾ ಚಾಪಿ ಕರ್ಮಣಾ |
ರಾಜ್ಞಾ ದಶರಥೇನಾಸಿ ಲಬ್ಧೋಽಮೃತಮಿವಾನುರೈಃ || ೩
ತನ ಚೈವ ಗುಣೈರ್ಬದ್ಧಸ್ತ್ವದ್ವಿಯೋಗಾನ್ಮಹೀಪತಿಃ |
ರಾಜಾ ದೇವತ್ವಮಾಪನ್ನೋ ಭರತಸ್ಯ ಯಥಾ ಶ್ರುತಮ್ || ೪

ಸರ್ಗ ೬೬

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅನೇಕ ನಿರ್ದರ್ಶನಗಳೊಡನೆ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಂತೈಸಿ
ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೋಕಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವನಂತೆ ವಿಲಸಿಸುತ್ತ
ವ್ಯಾಮೋಹಗೊಂಡಿದ್ದನು. ಸೀತಾವಿರಹದುಃಖದಿಂದ ಬಳಲಿ ಮುಂದೇನು
ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತೋರದವನಾಗಿದ್ದನು. (ಕಡೆಗೆ ಸಂಕ್ರುದ್ಧನಾಗಲು)
ಸೌಮಿತ್ರಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ, ಆತನ
ಕಾಲುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಸಿದನು (೧-೨) :
“ಶ್ರೀರಾಮ, ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು ಮಹತ್ತರವಾದ ವ್ರತಗಳನ್ನೂ ಪುತ್ರ
ಕಾಮೇಷ್ಟಿ ಮಹಾಯಾಗವನ್ನೂ ಆಚರಿಸಿ, ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ. (ಬಹು
ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅವ್ಯತವು ಲಭಿಸಿದಂತೆ, ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ
ನೀನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಲಭಿಸಿದೆ (೩). ಮಹಾರಾಜನು ನಿನ್ನ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಗೆ
ವಶನಾಗಿ ಮುಗ್ಧನಾಗಿದ್ದನು. ಭರತನಿಂದ ನಾವು ಕೇಳಿದಂತೆ, ಆ ಮಹೀ
ಪಾಲನು ನಿನ್ನ ವಿಯೋಗದುಃಖವನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಥನಾದನು.

ಸ್ಪೃಶಂತ್ಯನಿಲವದ್ರಾಜನ್ ಕ್ಷಣೇನ ನ ಭವಂತಿ ಚ |
 ಅಶ್ವಸಿಹಿ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾಣಿನಃ ಕಸ್ಯ ನಾಪದಃ || ೫
 ಯದಿ ದುಃಖಮಿದಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ನ ಸಹಿಷ್ಯಸೇ |
 ಪ್ರಾಕೃತಶ್ಚಾಲ್ಪಸತ್ತ್ವಶ್ಚ ಇತರಃ ಕಃ ಸಹಿಷ್ಯತೇ || ೬
 ದುಃಖಿತೋ ಹಿ ಭವಾನ್ ಲೋಕಾಂಸ್ತೇಜಸಾ ಯದಿ ಧೃಷ್ಟತೇ |
 ಅರ್ತಾಃ ಪ್ರಜಾ ನರವ್ಯಾಘ್ರ ಕ್ವ ನು ಯಾಸ್ಯಂತಿ ನಿರ್ವೃತಿನ್ || ೭
 ಲೋಕಸ್ವಭಾವ ಏವೈಷ ಯಯಾತಿರ್ನಹುಷಾತ್ಮಜಃ |
 ಗತಃ ಶಕ್ರೇಣ ಸಾಲೋಕ್ಯಮನಯಸ್ತಂ ಸನುಸ್ಪೃಶತ್ || ೮
 ಮಹರ್ಷಿಯೋ ವಸಿಷ್ಠಸ್ತು ಯಃ ಪಿತುರ್ನಃ ಪುರೋಹಿತಃ |
 ಅಹ್ನಾ ಪುತ್ರಶತಂ ಜಜ್ಞೇ ತಥೈವಾಸ್ಯ ಪುನರ್ಹತನ್ || ೯
 ಯಾ ಚೇಯಂ ಜಗತಾಂ ಮಾತಾ ದೇವೀ ಲೋಕನನುಸ್ಮತಾ |
 ಅಸ್ಯಾಶ್ಚ ಚಲನಂ ಭೂಮೇರ್ದೃಶ್ಯತೇ ಕೋಸಲೇಶ್ವರ || ೧೦

ಹೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಗಾಳಿಯ ಸ್ಪರ್ಶದಂತೆ ಕಷ್ಟವು ಬಂದು ತುಗುತ್ತದೆ, ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊ; ವಿವತ್ತುಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ? (೪-೫). ಈಗ ಒದಗಿರುವ ಈ ದುಃಖವನ್ನು ನೀನೇ ತಡೆದು ಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಪಾಮರನೂ ಅಲ್ಪಸತ್ತ್ವನೂ ಆದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ತಡೆದುಕೊಂಡಾನೆ? ನೀನು ದುಃಖಾರ್ತನಾಗಿ ತೇಜೋಬಲದಿಂದ ಲೋಕ ಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತನಾದರೆ, ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ವ್ರಜೆಗಳು ಯಾರ ಮರೆಹೊಗಬೇಕು? (೬-೭). ಲೋಕ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹೀಗಿದೆ; ನಹುಷಪುತ್ರನಾದ ಯಯಾತಿಯು ದೇವೇಂದ್ರ ನೊಡನೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೇರಿದನು; ಆದರೆ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಪುನಃ ಭೂಮಿಗೆ ಉರುಳಿದನು (೮). ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಪುರೋಹಿತರಾದ ವಸಿಷ್ಠ ಮಹರ್ಷಿಗಳಿಗೆ ನೂರು ಮಂದಿ ಪುತ್ರರು ಜನಿಸಿದರು. ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದು ದಿನ ಎಲ್ಲರೂ ಹತರಾದರು * (೯). ಸಕಲರಿಗೂ ತಾಯಿಯೆನಿಸಿ ಜಗದ್ವಂದ್ಯಳಾಗಿರುವ ಭೂದೇವಿಗೆ ಕೂಡ ಚಲನೆಯಾಗಿ ಭೂಕಂಪವಾಗುವುದು ಕಂಡು

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ಯೌ ಧರ್ಮೌ ಜಗತಾಂ ನೇತ್ರೇ ಯತ್ರ ಸರ್ವಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ |
ಅದಿತ್ಯಚಂದ್ರೌ ಗ್ರಹಣನುಭ್ಯುಪೇತೌ ಮಹಾಬಲೌ || ೧೧

ಸುನುಹಾಂತ್ಯಸಿ ಭೂತಾನಿ ದೇವಾಶ್ಚ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
ನ ದೈನಸ್ಯ ಪ್ರಮುಂಚಂತಿ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ದೇಹಿನಃ || ೧೨

ಶಕ್ರಾದಿಷ್ಟಸಿ ದೇವೇಷು ವರ್ತಮಾನೌ ನಯಾನಯೌ |
ಶೂರ್ಯೇತೇ ನರಶಾರ್ದೂಲ ನ ತ್ವಂ ವ್ಯಥಿತುಮರ್ಹಸಿ || ೧೩

ನಷ್ಟಾಯಾನುಸಿ ವೈದೇಹ್ಯಾಂ ಹೃತಾಯಾನುಸಿ ರಾಘವ |
ಶೋಚಿತುಂ ನಾರ್ಹಸೇ ನೀರ ಯಥಾನ್ಯಃ ಸ್ವಾಕೃತಸ್ತಥಾ || ೧೪

ತ್ವದ್ವಿಧಾ ನ ಹಿ ಶೋಚಂತಿ ಸತತಂ ಸತ್ಯದರ್ಶಿನಃ |
ಸುನುಹತ್ಸ್ವಸಿ ಕೃಚ್ಛೇಷು ರಾನೂನಿರ್ವಿಣ್ಣದರ್ಶನಾಃ || ೧೫

ತತ್ತ್ವತೋ ಹಿ ನರಶ್ರೇಷ್ಠ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಸನುನುಚಿಂತಯ |
ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಯುಕ್ತಾ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞಾ ವಿಜಾನಂತಿ ಶುಭಾಶುಭೇ || ೧೬

ಬರುತ್ತದೆ. ಮಹಾಬಲರಾದ ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರಿಗೂ ಗ್ರಹಣವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ಧರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನ ಕಣ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯೆಲ್ಲವೂ ಅವರಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ (೧೦-೧೧). (ನಳನೇ ಮೊದಲಾದ) ಮಹಾಪುರುಷರೂ ದೇವತೆಗಳೂ ದೈವದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದೆ ಹೋದರು. (ದೇಹ ಇರುವವರಿಗೆ ಕಷ್ಟವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.) ಸಕಲರಿಗೂ ದೇಹವಿದೆಯಲ್ಲವೇ? (೧೨). ದೇವೇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಸಹ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಸುಖದುಃಖಗಳು ಬರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅಣ್ಣ, ನೀನು ಹೀಗೆ ವ್ಯಥೆಪಡುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ವೈದೇಹಿಯು ಹೃತಳಾದರೂ ಒಂದುವೇಳೆ ಮೃತಳಾದರೂ ನೀನು ಶೋಕಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ. ವೀರಾಗ್ರಣಿಯಾದ ನೀನು ಸಾಮಾನ್ಯಮನುಷ್ಯನಂತೆ ದುಃಖಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ (೧೩-೧೪). ಶ್ರೀರಾಮ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ನಿನ್ನಂತಹವರು ಎಂದಿಗೂ ಶೋಕಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಎಂತಹ ವಿಪತ್ತುಗಳೇ ಒದಗಿದರೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿಚಾರಧಾರೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಸೆಯು ಸುಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ನೋಡು. ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿ ಯುಳ್ಳ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞರು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ ತಿಳಿಯ

ಅದೃಷ್ಟಗುಣದೋಷಾಣಾನುಧ್ರುವಾಣಾಂ ಚ ಕರ್ಮಣಾಮ್ |
ನಾಂತರೇಣ ಕ್ರಿಯಾಂ ತೇಷಾಂ ಫಲಮಿಷ್ಟಂ ಪ್ರವರ್ತತೇ || ೧೭

ತ್ವಮೇವ ಹಿ ಪುರಾ ರಾನು ನಾಮೇವಂ ಬಹುಶೋಽನ್ವಶಾಃ |
ಅನುಶಿಷ್ಯಾದ್ಧಿ ಕೋ ನು ತ್ವಾನುಪಿ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭೃಹಸ್ಪತಿಃ || ೧೮

ಬುದ್ಧಿಶ್ಚ ತೇ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ ದೇವೈರಪಿ ದುರನ್ವಯಾ |
ಶೋಕೇನಾಭಿಪ್ರಸುಪ್ತಂ ತೇ ಜ್ಞಾನಂ ಸಂಭೋಧಯಾಮ್ಯಹಮ್ ||

ದಿನ್ಯಂ ಚ ನಾನುಷಂ ಚ ತ್ವನಾತ್ಮನಶ್ಚ ಪರಾಕ್ರಮಮ್ |
ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವೃಷಭಾವೇಕ್ಷ್ಯ ಯತಸ್ತ ದ್ವಿಷತಾಂ ವಧೇ || ೨೦

ಕಿಂ ತೇ ಸರ್ವವಿನಾಶೇನ ಕೃತೇನ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
ತಮೇವ ತ್ವಂ ರಿಪುಂ ಸಾಪಂ ವಿಜ್ಞಾಯೋದ್ಧರ್ತುಮರ್ಹಸಿ || ೨೧

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಷಟ್‌ಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಬಲ್ಲರು (೧೫-೧೬). ಕರ್ಮಫಲಗಳಾದ ಸುಖದುಃಖಗಳೆಂಬ ಗುಣದೋಷಗಳು ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತವೆಯೆಂದು ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. (ಫಲಭೋಗದಿಂದ ನಾಶವಾಗುವ) ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಆಚರಿಸದೆ ಅವುಗಳ ಫಲವು ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (೧೭). ಅಣ್ಣ, ಹಿಂದೆ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನೀನೇ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನನಗೆ ಬೋಧಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶ ಮಾಡುವ ನಾಮರ್ಘ್ಯ ಯಾರಿಗುಂಟು? ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಬೃಹಸ್ಪತಿಗೂ ಇಲ್ಲ (೧೮). ಮಹಾಮೇಧಾವಿಯಾದ ನಿನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞಾಶಕ್ತಿಯು ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭ. ನಿನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯು ಶೋಕದಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ. ಆವರಣವನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಲು ನಾನು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೧೯). ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶೀಯರಲ್ಲಿ ಪರಮಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ನೀನು. ನಿನ್ನ ಪರಾಕ್ರಮವು ದೇವಲೋಕ ಮನುಷ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತಹುದು. ಸಮಯವರಿತು ಶತ್ರುನಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸು. ಸಕಲಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಂಟು? (ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನ ಪಹರಿಸಿದ) ವಾಸಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಆ ಶತ್ರುವನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದು ಯೋಗ್ಯವಾದುದು ” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿದನು (೨೦-೨೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತಾರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತಷಷ್ಟಿತನುಃ ಸರ್ಗಃ

ಗೃಧ್ರರಾಜದರ್ಶನಮ್

ಪೂರ್ವಜೋಽಪ್ಯುಕ್ತಮಾತ್ರಸ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸುಭಾಷಿತಮ್	
ಸಾರಗ್ರಾಹೀ ಮಹಾಸಾರಂ ಪ್ರತಿಜಗ್ರಾಹ ರಾಘವಃ	೧
ಸಂನಿಗೃಹ್ಯ ಮಹಾಬಾಹುಃ ಪ್ರವೃದ್ಧಂ ರೋಷಮಾತ್ಮನಃ	
ಅವಷ್ಟಭ್ಯ ಧನುಶ್ಚಿತ್ರಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಬ್ರವೀತ್	೨
ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯಾನಹೇ ವತ್ಸ ಕ್ವ ನಾ ಗಚ್ಛಾನ ಲಕ್ಷ್ಮಣ	
ಕೇನೋಪಾಯೇನ ಪಶ್ಯಾನ ಸೀತಾಮಿತಿ ವಿಚಿಂತಯ	೩
ತಂ ತಥಾ ಪರಿತಾಪಾತ್ಮಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ರಾಮಮುಬ್ರವೀತ್	
ಇದಮೇನ ಜನಸ್ಥಾನಂ ತ್ವಮನ್ವೇಷಿತುಮರ್ಹಸಿ	೪
ರಾಕ್ಷಸೈರ್ಬಹುಭಿಃ ಕೀರ್ಣಂ ನಾನಾದ್ರುಮಲತಾಯುತಮ್	
ಸಂತೀಹ ಗಿರಿದುರ್ಗಾಣಿ ನಿರ್ದರಾಃ ಕಂದರಾಣಿ ಚ	೫

ಸರ್ಗ ೬೭

ಜಟಾಯುದರ್ಶನಃ ; ರಾವಣವೃತ್ತಾಂತಶ್ರವಣಃ ; ಶ್ರೀರಾಮನ ದುಃಖ.

ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಾರವತ್ತಾದ ಹಿತವಚನವನ್ನಾಡಲು, ರಾಘವನು ಅಗ್ರಜನಾದರೂ ನಾರಗ್ರಾಹಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅದೆಲ್ಲವೂ ಸರಿಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದನು (೧). ಆ ವೀರಾಗ್ರಣಿಯು ತನ್ನ ಕೋಪೋದ್ರೇಕವನ್ನು ಸ್ತಿಮಿತಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು, ಕೋದಂಡವನ್ನೂರಿ ನಿಂತು “ವತ್ಸ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈಗ ಏನು ಮಾಡೋಣ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ? ‘ಯಾವ ಉಪಾಯ ವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದರೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?’ ಎಂಬುದನ್ನಾಲೋಚಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨-೩). ವೃಥಿತನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು “ಅಣ್ಣ, ಈ ಜನಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಸರಿಯಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸರು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾನಾಬಗೆಯ ಮರಬಳ್ಳಿಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ದುರ್ಗಮವಾದ ಗಿರಿಪ್ರದೇಶಗಳು

ಗುಹಾಶ್ಚ ವಿವಿಧಾ ಘೋರಾ ನಾನಾಮೃಗಗಣಾಕುಲಾಃ |

ಅವಾಸಾಃ ಕಿಂನರಾಣಾಂ ಚ ಗಂಧರ್ವಭವನಾನಿ ಚ || ೬

ತಾನಿ ಯುಕ್ತೋ ಮಯಾ ಸಾರ್ಥಂ ಸಮನ್ವೇಷಿತುಮರ್ಹಸಿ |

ತ್ವದ್ವಿಧಾ ಬುದ್ಧಿಸಂಪನ್ನಾ ಮಹಾತ್ಮನೋ ನರರ್ಷಭಾಃ || ೭

ಅಪತ್ನು ನ ಪ್ರಕಂಪಂತೇ ವಾಯುನೇಗೈರಿವಾಚಲಾಃ |

ಇತ್ಯುಕ್ತಸ್ತದ್ವನಂ ಸರ್ವಂ ವಿಚಚಾರ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೮

ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾಮಃ ಶರಂ ಘೋರಂ ಸಂಧಾಯ ಧನುಷಿ ಕ್ಷುರಮ್ |

ತತಃ ಪರ್ವತಕೂಟಾಭಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮಮ್ || ೯

ದದರ್ಶ ಪತಿತಂ ಭೂಮೌ ಕ್ಷತಜಾದ್ರಂ ಜಟಾಯುಷಮ್ |

ತಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಗಿರಿಶೃಂಗಾಭಂ ರಾಮೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮುಬ್ರವೀತ್ || ೧೦

ಅನೇನ ಸೀತಾ ವೈದೇಹೀ ಭಕ್ತಿತಾ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ |

ಗೃಧ್ರರೂಪಮಿದಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ರಕ್ಷೋ ಭ್ರಮತಿ ಕಾನನಮ್ || ೧೧

ಬಂಡೆಗಳೂ ಕಂದಕಗಳೂ ಇವೆ (೪-೫). ವಿವಿಧಮೃಗಗಳಿಂದ ಆಕುಲವಾದ ಘೋರಗುಹೆಗಳಿವೆ. ಕಿನ್ನರರೂ ಗಂಧರ್ವರೂ ವಾಸಿಸುವ ಸ್ಥಳಗಳಿವೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೀನು ಅರಸುವುದು ಸಮುಚಿತ. ನಿನ್ನಂತಹ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೂ ಮಹಾತ್ಮರೂ ಆದ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರು ಆವತ್ತುಬಂದಾಗ ಎದೆಗುಂದುವುದಿಲ್ಲ ; ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿದರೂ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕದಲುವುದಿಲ್ಲ ” ಎಂದನು. ಆಮೇಲೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ಪುನಃ ಸೀತೆಯನ್ನರಸುತ್ತ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿದನು (೬-೮). ರುಷ್ಯನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕ್ಷುರಸದೃಶವಾದ ಘೋರಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಹೂಡಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಪಕ್ಷಿಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಜಟಾಯುವು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಗೋಚರಿಸಿತು (೯). ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಗಿರಿಶೃಂಗದಂತೆ ಮಹಾಕಾಯನಾಗಿದ್ದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು “ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಿಸ್ಸಂದೇಹವಾಗಿ ಈತನೇ ಸೀತೆಯನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ ! ರಾಕ್ಷಸನು ಗೃಧ್ರರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂಬುದು

ಭಕ್ಷಯಿತ್ವಾ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷೀಮಾಸ್ತೇ ಸೀತಾಂ ಯಥಾಸುಖಮ್ |
 ಏನಂ ನಧಿಷ್ಠೇ ದೀಪ್ತಾಸ್ಯೈರ್ಘೋರೈರ್ಬಾಣೈರಜಿಹ್ಮಗೈಃ || ೧೨

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾಭ್ಯಪತದ್ಧೃಢಂ ಸಂಧಾಯ ಧನುಷಿ ಹ್ವರಮ್ |
 ಕ್ರುದ್ಧೋ ರಾಮಃ ಸಮುದ್ರಾಂತಾಂ ಚಾಲಯನ್ನಿವ ಮೇದಿನೀಮ್ ||

ತಂ ದೀನಂ ದೀನಯಾ ವಾಚಾ ಸಫೇನಂ ರುಧಿರಂ ವಮನ್ |
 ಅಭ್ಯಭಾಷತ ಪಕ್ಷೀ ತು ರಾಮಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಮ್ || ೧೪

ಯಾನೋಷಧಿಮಿವಾಯುಷ್ಮನ್ನನ್ವೇಷಸಿ ಮಹಾವನೇ |
 ಸಾ ದೇವೀ ಮಮ ಚ ಪ್ರಾಣಾ ರಾನಣೇನೋಭಯಂ ಹೃತಮ್ ||

ತ್ವಯಾ ವಿರಹಿತಾ ದೇವೀ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಚ ರಾಘವ |
 ಹ್ರಿಯಮಾಣಾ ಮಯಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾನಣೇನ ಬಲೀಯಸಾ || ೧೬

ಸೀತಾಮುಚ್ಯವಪನ್ನೋಹಂ ರಾನಣಶ್ಚ ರಣೇ ಮಯಾ |
 ನಿಧ್ವಂಸಿತರಥಚ್ಛತ್ರಃ ಸಾತಿತೋ ಧರಣೀತಲೇ || ೧೭

ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ! (೧೦-೧೧). ಆ ವಿಶಾಲಾಕ್ಷಿಯನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ! ಇವನನ್ನು ಘೋರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೊಂದೆಸೆಯುವೆನು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ದಥಾರನೆ ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿದನು. ರೋಷಾವಿಷ್ಟನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ನಿಶಿತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಹೂಡಿ ನುಗ್ಗಿದಾಗ, ಭೂಮಿಯು ಸಮುದ್ರ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ನಡುಗಿದಂತಾಯಿತು! (೧೨-೧೩). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನೊರೆನೊರೆಯಾಗಿ ರಕ್ತವನ್ನು ಗುಳುತಿಡ್ಡ ಜಟಾಯುವು ದೈನ್ಯದಿಂದ “ಆಯುಷ್ಮನ್-ರಾಘವ, ಯಾವ ದೇವಿಯನ್ನು ಈ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಮೂಲಿಕೆಯನ್ನರಸುವಂತೆ ಅರಸುತ್ತಿರುವೆಯೋ ಆ ಸೀತಾದೇವಿ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ-ಇವೆರಡನ್ನೂ ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಿದನು! (೧೪-೧೫). ನೀನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಇಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ರಾವಣನು ಆ ದೇವಿಯನ್ನು ಅವಹರಿಸಿ ಒಯ್ಯುವುದನ್ನು ನಾನು ಕಂಡೆನು. ಸೀತೆಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಾನು ಧಾವಿಸಿದೆನು. ರಾವಣನಿಗೂ ನನಗೂ ಹೊಡೆದಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಅವನ ರಥಚ್ಛತ್ರ

ಏತದಸ್ಯ ಧನುರ್ಭಗ್ನಮೇತೇ ಚಾಸ್ಯ ಶರಾಸ್ತಥಾ |
 ಅಯಮಸ್ಯ ರಣೇ ರಾಮ ಭಗ್ನಃ ಸಾಂಗ್ರಾಮಿಕೋ ರಥಃ || ೧೮
 ಅಯಂ ತು ಸಾರಥಿಸ್ತಸ್ಯ ಮತ್ಪಕ್ಷನಿಹತೋ ಭುವಿ |
 ಪರಿಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಮೇ ಪಕ್ಷ್ಣಾ ಛಿತ್ತಾ ಖಡ್ಗೇನ ರಾವಣಃ || ೧೯
 ಸೀತಾನಾದಾಯ ನೈದೇಹೀನುತ್ಪಸಾತ ವಿಹಾಯಸಮ್ |
 ರಕ್ಷಸಾ ನಿಹತಂ ಪೂರ್ವಂ ನ ಮಾಂ ಹಂತುಂ ತ್ವನುರ್ಹಸಿ || ೨೦
 ರಾಮಸ್ತಸ್ಯ ತು ವಿಜ್ಞಾಯ ಬಾಷ್ಪಪೂರ್ಣಮುಖಸ್ತದಾ |
 ದ್ವಿಗುಣೇಕೃತತಾಪಾರ್ತಃ ಸೀತಾಸಕ್ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಂ ಕಥಾಮ್ || ೨೧
 ಶ್ರುತ್ವಾ ಜಟಾಯುಷೋ ವಾಕ್ಯಂ ರಾಮಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಣಾ ಸಹ |
 ಗೃಧ್ರರಾಜಂ ಪರಿಷ್ವಜ್ಯ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಮಹದ್ಧನುಃ || ೨೨
 ನಿಪಸಾತಾವಶೋ ಭೂಮೌ ರುರೋದ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಏಕಮೇಕಾಯನೇ ದುರ್ಗೇ ನಿಃಶ್ವಸಂತಂ ಕಥಂಚನ || ೨೩

ಗಳನ್ನು ನೆಲದಮೇಲೆ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಿದೆನು (೧೬-೧೭). ನಾನು ಮುರಿದು
 ಹಾಕಿದ ರಾವಣನ ಧನುಸ್ಸು ಅದು. ಅವು ಆತನ ಬಾಣಗಳು. ಶ್ರೀರಾಮ,
 ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಯುದ್ಧೋಪಯೋಗಿಯಾದ ರಥವನ್ನು ನಾನು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಿ
 ದೆನು. ಅದು ರಾವಣನ ರಥ (೧೮). ಅಲ್ಲಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವವನು
 ಅವನ ಸಾರಥಿ. ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದ ಬಡಿದು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದಿದ್ದೇನೆ. ಹೀಗೆ
 ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ನಾನು ಬಳಲಿದೆ. ಆಗ ರಾವಣನು ನನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಖಡ್ಗ
 ದಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹಾರಿ
 ಹೋದನು. ರಾಮ, ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ನನ್ನನ್ನು ಮೊದಲೇ ಕೊಂದಿದ್ದಾನೆ.
 ಪುನಃ ನೀನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ! ” ಎಂದನು (೧೯-೨೦). ಜಟಾಯುವಿನ
 ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಣ್ಣೀರು ಉಕ್ಕಿತು. ಅವನ ದುಃಖವು
 ಇಮ್ಮಡಿಗತು. ಸೀತಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಜಟಾಯುವಿನ ಹೇಳಿಕೆ
 ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿತು. ಅವನು ತನ್ನ ಮಹಾಧನುಸ್ಸನ್ನು
 ಕೆಳಗಿಟ್ಟು ಗೃಧ್ರರಾಜನನ್ನು ಆಲಿಂಗಿಸಿಕೊಂಡನು (೨೧-೨೨). ಚೈತನ್ಯ
 ಗುಂದಿ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕುಸಿದನು. ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ದುಃಖಿಸಿ

ಸಮೀಕ್ಷ್ಯ ದುಃಖಿತತರೋ ರಾನುಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಮುಬ್ರವೀತ್ |
ರಾಜ್ಯಾಭ್ಯುಂಶೋ ವನೇ ವಾಸಃ ಸೀತಾ ನಷ್ಟಾ ದ್ವಿಜೋ ಹತಃ ||

ಈದೃಶೀಯಂ ಮಮಾಲಕ್ಷ್ಮೀರ್ನಿರ್ದಹೇದಪಿ ಪಾವಕಮ್ |
ಸಂಪೂರ್ಣಮಪಿ ಚೇದದ್ಯ ಪ್ರತರೀಯಂ ಮಹೋದಧಿಮ್ || ೨೫

ಸೋಽಪಿ ನೂನಂ ಮಮಾಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾ ವಿಶುಷ್ಯೇತ್ ಸರಿತಾಂ ಪತಿಃ |
ನಾಸ್ತೃಭಾಗ್ಯತರೋ ಲೋಕೇ ಮತ್ತೋಽಸ್ಮಿನ್ ಸಚರಾಚರೇ || ೨೬

ಯೇನೇಯಂ ಮಹತೀ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಮಯಾ ವ್ಯಸನವಾಗುರಾ |
ಅಯಂ ಪಿತೃನಯಸ್ಯೋ ಮೇ ಗೃಧ್ರರಾಜೋ ಜರಾನ್ವಿತಃ || ೨೭

ಶೇತೇ ವಿನಿಹತೋ ಭೂಮೌ ಮಮ ಭಾಗ್ಯವಿಪರ್ಯಯಾತ್ ,
ಇತ್ಯೇನಮುಕ್ತ್ವಾ ಬಹುಶೋ ರಾಘವಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೨೮

ಜಟಾಯುಷಂ ಚ ಪಸ್ಪರ್ಶ ಪಿತೃಸ್ನೇಹಂ ವಿದರ್ಶಯನ್ ||

ದನು. ನಿರ್ಜನವೂ ದುರ್ಗಮವೂ ಆದ ವನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಮೇಲುಸಿರೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ನೋಡಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಸೌಮಿತ್ರಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾದೆನು. ವನವಾಸವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು. ಸೀತೆ ಅಪಹೃತಳಾದಳು. ಈ ಪಕ್ಷಿರಾಜನೂ ಹತನಾದನು! (೨೫—೨೬). ನನ್ನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೋಡು! ಈ ದುರದೃಷ್ಟಪರಂವರೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನೂ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿ ಮಾಡಿತು! ಈಗ ನಾನು ತುಂಬಿದ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದರೆ, ಆ ನದೀಪತಿಯೂ ನನ್ನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಒಣಗಿಹೋದಾನು! ಈ ಚರಾಚರಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನನಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ದುರ್ದೈವಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ (೨೫—೨೬). ವ್ಯಸನವೆಂಬ ದೊಡ್ಡ ತೊಡಕಿನ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಿಕ್ಕಿ ಹೋದೆನು. ಈ ಗೃಧ್ರರಾಜನು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮಿತ್ರ ; ವಯಸ್ಸಾದವನು. ಇವನು ನನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ಹತನಾಗಿ ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗಿರುವನಲ್ಲ!” ಎಂದು ಬಹುಪರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಲಪಿಸಿದನು. ಜಟಾಯುವನ್ನು ತನ್ನ ತಂದೆಯಂತೆ ಪಿತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಮುಟ್ಟುಮುಟ್ಟು ತಡವರಿಸಿ ಸಂತೈಸಿ

ನಿಕೃತ್ಪಕ್ಷಂ ರುಧಿರಾವಸಿಕ್ತಂ

ಸ ಗೃಧ್ರರಾಜಂ ಪರಿರಭ್ಯ ರಾಮಃ |

ಕ್ಷಮೈಥಿಲೀ ಪ್ರಾಣಸಮಾ ಮಮೇತಿ

ವಿಮುಚ್ಯ ನಾಚಂ ನಿಪಸಾತ ಭೂಮೌ ||

೨೯

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅಷ್ಟಷಷ್ಟಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಜಟಾಯುಸ್ಸಂಸ್ಕಾರಃ

ರಾಮಃ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ತಂ ಗೃಧ್ರಂ ಭುವಿ ರೌದ್ರೇಣ ಸಾತಿತಮ್ |

ಸೌಮಿತ್ರಿಂ ಮಿತ್ರಸಂಪನ್ನಮಿದಂ ವಚನಮುಬ್ರವೀತ್ ||

೧

ಮಮಾಯಂ ನೂನಮರ್ಥೇಷು ಯತನಾನೋ ವಿಹಂಗಮಃ |

ರಾಕ್ಷಸೇನ ಹತಃ ಸಂಖ್ಯೇ ಪ್ರಾಣಾಂಸ್ತ್ವಜತಿ ದುಸ್ತ್ವಜಾನ್ ||

೨

ದನು. (೨೭-೨೮). ಆ ಗೃಧ್ರರಾಜನ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದವು. ಅವನು ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ನೆನೆದಿದ್ದನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಜಟಾಯುವನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು “ಅಪ್ಪಾ-ಜಟಾಯು, ನನ್ನ ವ್ರಾಣಕಾಂತೆಯಾದ ಮೈಥಿಲಿ ಎಲ್ಲಿ?” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ನೆಲದಮೇಲೆ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದನು (೨೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೇಳನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೬೮

ಜಟಾಯುವು ಸೀತಾವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಪ್ರಾಣಬಿಡುವುದು.

ಜಟಾಯುವಿನ ಸಂಸ್ಕಾರ.

ಕ್ರೂರಿಯಾದ ರಾವಣನಿಂದ ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜಟಾಯುವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಸ್ನೇಹಸಂವನ್ನನಾದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯನ್ನು ಕರೆದು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನನಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಈ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನ ಹಿಂಸೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೋಗಲಾರದ ವ್ರಾಣ

ಅತಿಖಿನ್ನಃ ಶರೀರೇಽಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಾಣೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ವಿದ್ಯತೇ |

ತಥಾ ಸ್ವರನಿಹೀನೋಽಯಂ ನಿಕ್ಲವಂ ಸಮುದೀಕ್ಷತೇ || ೩

ಜಟಾಯೋ ಯದಿ ಶಕ್ನೋಷಿ ವಾಕ್ಯಂ ನ್ಯಾಹರಿತುಂ ಪುನಃ |

ಸೀತಾನಾಖ್ಯಾಹಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ವಧನಾಖ್ಯಾಹಿ ಚಾತ್ಮನಃ || ೪

ಕಿಂನಿಮಿತ್ತೋಽಹರತ್ ಸೀತಾಂ ರಾವಣಸ್ತಸ್ಯ ಕಿಂ ಮಯಾ |

ಅಪರಾಧಂ ತು ಯಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ರಾವಣೇನ ಹೃತಾ ಪ್ರಿಯಾ || ೫

ಕಥಂ ತಚ್ಚಂದ್ರಸಂಕಾಶಂ ಮುಖಮಾಸೀನ್ಮನೋಹರಮ್ |

ಸೀತಯಾ ಕಾನಿ ಚೋಕ್ತಾನಿ ತಸ್ಮಿನ್ ಕಾಲೇ ದ್ವಿಜೋತ್ತಮ || ೬

ಕಥಂವೀರ್ಯಃ ಕಥಂರೂಪಃ ಕಿಂಕರ್ಮಾ ಸ ಚ ರಾಕ್ಷಸಃ |

ಕ್ಷು ಚಾಸ್ಯ ಭವನಂ ತಾತ ಭ್ರೂಹಿ ಮೇ ಪರಿಪೃಚ್ಛತಃ || ೭

ತಮುದ್ವೀಕ್ಷ್ಯ ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ವಿಲಪಂತಮನಾಥವತ್ |

ನಾಚಾ ನಿಕ್ಲವಯಾ ರಾಮಂ ಜಟಾಯುರಿದಮಬ್ರವೀತ್ || ೮

ವನ್ನು ಬಿಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ (೧-೨). ಅತಿಯಾಗಿ ಬಳಲಿದ್ದಾನೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಾಣವಿದೆ. ಧ್ವನಿಯು ಉಡುಗಿದೆ. ವಿಹ್ವಲನಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅಪ್ಪಾ-ಜಟಾಯು, ನಿನಗೆ ಮಾತಾಡುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆಯೇ? ಇದ್ದರೆ ಸೀತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳು; ನಿನಗೆ ಮರಣಬಂದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೇಳು. ನಿನಗೆ ಸದ್ಗತಿಯಾಗಲಿ (೩-೪). ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಅಪಹರಿಸಿದನಂತೆ? ಅವನಿಗೆ ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದೇನು? ನನ್ನ ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಕಂಡು ರಾವಣನು ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದನು? (೫). ಚಂದ್ರಸಂಕಾಶವಾದ ಸೀತೆಯ ಮನೋಹರಮುಖವು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗಿತ್ತು? ಪಕ್ಷಿರಾಜ, ಸೀತೆಯು ಆಗ ಏನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು? (೬). ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಪರಾಕ್ರಮ ಎಂತಹದು? ಅವನ ಆಕೃತಿ ಹೇಗಿದೆ? ಆತನ ಉದ್ಯೋಗವೇನು? ಅಪ್ಪಾ-ಜಟಾಯು, ಅವನ ವಾಸಸ್ಥಳ ಎಲ್ಲಿದೆ? ನನಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳು" ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಅನಾಥನಂತೆ ವಿಲಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಮುಖವೆತ್ತಿ ನೋಡಿ, ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಜಟಾಯುವು ಈ ಪ್ರಕಾರ ನುಡಿದನು

ಹೃತಾ ಸಾ ರಾಕ್ಷಸೇಂದ್ರೇಣ ರಾವಣೇನ ದುರಾತ್ಮನಾ |
 ಮಾಯಾಮಾಸ್ಥಾಯ ವಿಪುಲಾಂ ವಾತದುರ್ದಿನಸಂಕುಲಾಮ್ || ೯
 ಪರಿಶ್ರಾಂತಸ್ಯ ಮೇ ತಾತ ಪಕ್ಷೌ ಛಿತ್ತಾ ಸ ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ಸೀತಾಮಾದಾಯ ವೈದೇಹೀಂ ಪ್ರಯಾತೋ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮ್ ||
 ಉಪರುದ್ಧಂತಿ ಮೇ ಪ್ರಾಣಾ ದೃಷ್ಟಿಭ್ರಮತಿ ರಾಘವ |
 ಪಶ್ಯಾಮಿ ವೈಕ್ಲಾನ್ ಸೌವರ್ಣಾನುಶೀರಕೃತಮೂರ್ಧಜಾನ್ || ೧೦
 ಯೇನ ಯಾತೋ ಮುಹೂರ್ತೇನ ಸೀತಾಮಾದಾಯ ರಾವಣಃ |
 ವಿಪ್ರಣಿಷ್ಟಂ ಧನಂ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ತತ್ಸಾಮೀ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ || ೧೧
 ವಿಂದೋ ನಾನು ಮುಹೂರ್ತೋಽಸೌ ಸ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ನಾಬುಧತ್ |
 ತ್ವತ್ತಿಯಾಂ ಜಾನಕೀಂ ಹೃತ್ವಾ ರಾವಣೋ ರಾಕ್ಷಸೇಶ್ವರಃ || ೧೨
 ರುಷವದ್ಭಡಿಶಂ ಗೃಹ್ಯ ಕ್ಷಿಪ್ರಮೇವ ವಿನಶ್ಯತಿ |
 ನ ಚ ತ್ವಯಾ ವ್ಯಥಾ ಕಾರ್ಯಾ ಜನಕಸ್ಯ ಸುತಾಂ ಪ್ರತಿ || ೧೪

(೭-೮): “ರಾಕ್ಷಸರಾಜನಾದ ರಾವಣನು ಅವಳನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ದುರಾತ್ಮನು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನೂ ಮೇಘರಾಶಿಯನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ (ದಿಕ್ಕುಗೆಡಿಸಿ) ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅವಹರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು (೯). ವತ್ಸ-ರಾಮ, ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಬಳಲಿದ ನನ್ನ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ವೈದೇಹಿಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದನು. ಅಬ್ಬಾ! ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವು ಮರಣಯಾತನೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ತೊಳಲುತ್ತಿದೆ. ಕಣ್ಣು ಮಂಜಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಲಾವಂಚವು ಕೇಶದಂತೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ಚಿನ್ನದ ಮರಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ* (೧೦-೧೧). ರಾಘವ, ಯಾವ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಸೀತೆಯನ್ನವಹರಿಸಿದನೋ, ಆ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತು ಬೇಗನೆ ಅದರ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತದೆ. ಅದು ‘ವಿಂದ’ ಎಂಬ ಮುಹೂರ್ತವಾಗಿತ್ತು. ರಾವಣನಿಗೆ ಅದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಕಾಂತಿ ಯಾದ ಜಾನಕಿಯನ್ನು ಅವಹರಿಸಿದ ರಾವಣನು ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ನಾಯುವನು (೧೨-೧೩). ಗಾಳವನ್ನು ನುಂಗಿದ ಮೀನಿನಂತೆ ನಾಶವಾಗುವನು. ಜನಕ

* ಇದು ಮರಣಚಿಹ್ನೆ.

ವೈದೇಹ್ಯಾ ರಂಸ್ಯಸೇ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಹತ್ವಾ ತಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ರಣೇ |

ಅಸಂಮೂಢಸ್ಯ ಗೃಧ್ರಸ್ಯ ರಾನುಂ ಪ್ರತ್ಯನುಭಾಷತಃ || ೧೫

ಆಸ್ಯಾತ್ ಸುಸ್ರಾವ ರುಧಿರಂ ಮ್ರಿಯಮಾಣಸ್ಯ ಸಾಮಿಷಮ್ |

ಪುತ್ರೋ ವಿಶ್ರವಸಃ ಸಾಕ್ಷಾದ್ಭ್ರಾತಾ ವೈಶ್ರವಣಸ್ಯ ಚ || ೧೬

ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ದುರ್ಲಭಾನ್ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಮುನೋಚ ಪತಗೇಶ್ವರಃ |

ಬ್ರೂಹಿ ಬ್ರೂಹೀತಿ ರಾನುಸ್ಯ ಬ್ರುವಾಣಸ್ಯ ಕೃತಾಂಜಲೇಃ || ೧೭

ತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಶರೀರಂ ಗೃಧ್ರಸ್ಯ ಜಗ್ಮುಃ ಪ್ರಾಣಾ ವಿಹಾಯಸಮ್ |

ಸ ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ಶಿರೋ ಭೂಮೌ ಪ್ರಸಾರ್ಯ ಚರಣೌ ತದಾ || ೧೮

ನಿಕ್ಷಿಪ್ಯ ಚ ಶರೀರಂ ಸ್ವಂ ಪಸಾತ ಧರಣೀತಲೇ |

ತಂ ಗೃಧ್ರಂ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯ ತಾಮ್ರಾಕ್ಷಂ ಗತಾಸುನುಚಲೋಪಮಮ್ ||

ರಾನುಃ ಸುಬಹುಭಿದುರ್ಃಖೈರ್ದೀನಃ ಸೌಮಿತ್ರಿನುಬ್ರವೀತ್ |

ಬಹೂನಿ ರಕ್ಷಸಾಂ ನಾಸೇ ವರ್ಷಾಣಿ ವಸತಾ ಸುಖಮ್ || ೨೦

ಪುತ್ರಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿ ವೈದೇಹಬೇಡ. ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸಂಹರಿಸಿ, ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಜಾನಕಿಯೊಡನೆ ವಿಹರಿಸುವೆ” ಎಂದನು. ಹೀಗೆ (ಮರಣಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ) ಮರವೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜಟಾಯುವು ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರಲು, ಅವನ ಬಾಯಿಂದ ಗರಣೆಗರಣೆಯಾಗಿ ರಕ್ತ ಸುರಿಯಿತು (೧೪-೧೫). ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು “ರಾವಣನು ವಿಶ್ರವಸ್ಸಿನ ಔರಸಪುತ್ರ; ಕುಬೇರನ ತಮ್ಮ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಡೆಯುಸಿರೆಳೆದು ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು “ಅವ್ವಾ-ಜಟಾಯು, ಹೇಳು ಹೇಳು!” ಎನ್ನುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಜಟಾಯುವಿನ ವ್ರಾಣಪಕ್ಷಿಯು ದೇಹವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಗನವನ್ನಡರಿತು! (೧೬-೧೭). ಜಟಾಯುವಿನ ತಲೆ ನೆಲದಮೇಲೆ ಒರಗಿತು. ಕಾಲುಗಳು ಚಾಚಿಕೊಂಡವು. ದೇಹವು ಸೆಳೆದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲುಳಿತು. (ರಕ್ತವು ಕದಡಿ) ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗಿತ್ತು. ವ್ರಾಣಹೋಗಿತ್ತು. ಪರ್ವತಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾಗಿಬಿದ್ದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಬಹುವಿಧದಲ್ಲಿ ಹಲುಬುತ್ತ ಅತ್ತನು (೧೮-೧೯). ಕಡೆಗೆ ದೈನ್ಯದಿಂದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಶ್ರೀರಾಮನು “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ರಾಕ್ಷಸರು ನೆಲೆಸಿರುವ

ಅನೇನ ದಂಡಕಾರಣ್ಯೇ ನಿಶೀರ್ಣಮಿಹ ಪಕ್ಷಿಣಾ |
 ಅನೇಕನಾರ್ಷಿಕೋ ಯಸ್ತು ಚಿರಕಾಲಸಮುತ್ತಿತಃ || ೨೦
 ಸೋಽಯಮದ್ಯ ಹತಃ ಶೇತೇ ಕಾಲೋ ಹಿ ದುರತಿಕ್ರಮಃ |
 ಪಶ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಗೃಧ್ರೋಽಯಮುಪಕಾರೀ ಹತಶ್ಚ ಮೇ || ೨೧
 ಸೀತಾನುಭ್ಯವನ್ನೋ ವೈ ರಾವಣೇನ ಬಲೀಯಸಾ |
 ಗೃಧ್ರರಾಜ್ಯಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಪಿತೃಪೈತಾನುಹಂ ನುಹತ್ || ೨೨
 ಮನು ಹೇತೋರಯಂ ಪ್ರಾಣಾನ್ ಮುನೋಚ ಪತಗೇಶ್ವರಃ |
 ಸರ್ವತ್ರ ಖಲು ದೃಶ್ಯಂತೇ ಸಾಧವೋ ಧರ್ಮಚಾರಿಣಃ || ೨೩
 ಶೂರಾಃ ಶರಣ್ಯಾಃ ಸೌಮಿತ್ರೇ ತೀರ್ಯಗ್ಯೋನಿಗತೇಷ್ವಪಿ |
 ಸೀತಾಹರಣಜಂ ದುಃಖಂ ನ ಮೇ ಸೌಮ್ಯ ತಥಾಗತಮ್ || ೨೪
 ಯಥಾ ವಿನಾಶೇ ಗೃಧ್ರಸ್ಯ ಮತ್ಪತೇ ಚ ಪರಂತಪ |
 ರಾಜಾ ದಶರಥಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಯಥಾ ಮನು ಮಹಾಯಶಾಃ || ೨೫

ಈ ದಂಡಕಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಈ ವಕ್ಷಿರಾಜನು ಬಹುವರ್ಷಗಳಿಂದ ಸುಖ
 ವಾಗಿದ್ದನು. ಈಗ ಈ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡು ಹತನಾದನು (೨೦).
 ಚಿರಕಾಲದವರೆಗೆ ಬದುಕಿ ಬಾಳಿ ವೃದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹವನೂ ಈ ದಿನ
 ಹತನಾಗಿ ಮಲಗಿದನಲ್ಲ! ಕಾಲವನ್ನು ಮೀರುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ.
 ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಈ ಗೃಧ್ರರಾಜನು ನನಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಲು ಹೋಗಿ ನಾವಿಗೆ
 ಒಳಗಾದ್ದನ್ನು ನೋಡು (೨೧-೨೨). ಸೀತೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಹೋಗಿ
 ಪ್ರಬಲನಾದ ರಾವಣನಿಂದ ಹತನಾದನು. ಪಿತೃಪಿತಾಮಹವರಂಪರೆಯಿಂದ
 ಬಂದ ಗೃಧ್ರರಾಜ್ಯವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಈ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ನನಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣ
 ವನ್ನು ತೊರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಧರ್ಮನಿಷ್ಠರಾದ ನಾಥುಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ
 ಕಂಡುಬರುತ್ತಾರೆ (೨೩-೨೪). ಸೌಮಿತ್ರಿ, ತೀರ್ಯಗ್ವಂತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಶೂರರೂ ಶರಣಾಗತರಕ್ಷಕರೂ ಇದ್ದಾರೆ, ನೋಡು. ವತ್ಸ, ಈಗ ನನಗೆ
 ಸೀತಾಪಹಾರದಿಂದಾದ ದುಃಖವೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪಕ್ಷಿಯು
 ನನಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿತಲ್ಲ ಎಂಬ ದುಃಖವು ನನ್ನನ್ನು ಅತಿ
 ಯಾಗಿ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದೆ (೨೫). ಕೀರ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ದಶರಥಮಹಾರಾಜನು

ಪೂಜನೀಯಶ್ಚ ನೂನ್ಯಶ್ಚ ತಥಾಯಂ ಪತಗೇಶ್ವರಃ |
ಸೌಮಿತ್ರೇ ಹರ ಕಾಷ್ಠಾನಿ ನಿರ್ಮಥಿಷ್ಠಾಮಿ ಪಾವಕಮ್ || ೨೭

ಗೃಧ್ರರಾಜಂ ದಿಧೆಕ್ಷಾಮಿ ಮತ್ಪತೇ ನಿಧನಂ ಗತಮ್ |
ನಾಥಂ ಪತಗಲೋಕಸ್ಯ ಚಿತಾಮಾರೋಪಯಾಮ್ಯಹಮ್ || ೨೮

ಇನುಂ ಧಕ್ಷಾಮಿ ಸೌಮಿತ್ರೇ ಹತಂ ರೌದ್ರೇಣ ರಕ್ಷಸಾ |
ಯಾ ಗತಿಯುಜ್ಜ ಶೀಲಾನಾನಾಹಿತಾಗ್ನೇಶ್ಚ ಯಾ ಗತಿಃ || ೨೯

ಅಪರಾನರ್ತಿನಾಂ ಯಾ ಚ ಯಾ ಚ ಭೂಮಿಪ್ರದಾಯಿನಾಮ್ |
ಮಯಾ ತ್ವಂ ಸಮನುಜ್ಞಾತೋ ಗಚ್ಛ ಲೋಕಾನನುತ್ತಮಾನ್ ||

ಗೃಧ್ರರಾಜ ಮಹಾಸತ್ತ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಶ್ಚ ಮಯಾ ವ್ರಜ |
ಏವಮುಕ್ತ್ವಾ ಚಿತಾಂ ದೀಪ್ತಾಮಾರೋಪ್ಯ ಪತಗೇಶ್ವರಮ್ || ೩೦

ದದಾಹ ರಾಮೋ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸ್ವಬಂಧುಮಿನ ದುಃಖಿತಃ |
ರಾಮೋಽಥ ಸಹಸೌಮಿತ್ರಿವನಂ ಗತ್ವಾ ಸ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೩೧

ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಪೂಜ್ಯನೋ ಸಮಾನ್ಯನೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪಕ್ಷಿರಾಜನು ನನಗೆ ಪೂಜ್ಯನು, ಸಮಾನ್ಯನು. ತಮ್ಮ, ಒಣಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ; ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವೆನು (೨೬-೨೭). ನನಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೊರೆದ ಈ ಪಕ್ಷಿರಾಜನಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು. ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿವತಿಯಾದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ಚಿತೆಯಮೇಲಿಡುವೆನು (೨೮). ಕ್ರೂರನಾದ ರಾಕ್ಷಸನಿಂದ ಹತನಾದ ಈತನಿಗೆ ದಹನಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವೆನು” ಎಂದನು. (ಅನಂತರ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಚಿತೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು.) ಶ್ರೀರಾಮನು “ ಪಕ್ಷಿರಾಜ-ಜಟಾಯು, ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ ಆಹಿತಾಗ್ನಿಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಸದ್ಗತಿಯು ದೊರಕುವುದೋ, ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಗೆಯದ ವೀರರಿಗೂ ಭೂದಾನಮಾಡುವವರಿಗೂ ಯಾವ ಸದ್ಗತಿಯು ದೊರಕುವುದೋ, ಅದು ನಿನಗೆ ದೊರಕಲಿ. ನಾನು ನಿನಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಪುಣ್ಯಲೋಕವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ! (೨೯-೩೦). ಮಹಾಸತ್ತ್ವ-ಗೃಧ್ರರಾಜ, ನನ್ನಿಂದ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ನೀನು ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಸೇರು” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಆ ಚಿತೆಯಲ್ಲಿ ಜಟಾಯುವಿನ ಕಳೇಬರವನ್ನಿಟ್ಟನು (೩೧). ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು

ಸ್ಥೂಲಾನ್ ಹತ್ವಾ ಮಹಾರೋಹೀನನುತಸ್ತಾರ ತಂ ದ್ವಿಜಮ್ |
ರೋಹಿಮಾಂಸಾನಿ ಚೋತ್ಕತ್ಯ ಪೇಶೀಕೃತ್ಯ ಮಹಾಯಶಾಃ || ೩೩

ಶಕುನಾಯ ದದೌ ರಾನೋ ರಮ್ಯೇ ಹರಿತಶಾದ್ವಲೇ |
ಯತ್ತತ್ ಪ್ರೇತಸ್ಯ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ಕಥಯಂತಿ ದ್ವಿಜಾತಯಃ || ೩೪

ತತ್ ಸ್ವರ್ಗಗಮನಂ ತಸ್ಯ ಪಿತ್ರೈಂ ರಾನೋ ಜಜಾಪ ಹ |
ತತೋ ಗೋದಾವರೀಂ ಗತ್ವಾ ನದೀಂ ನರವರಾತ್ಮಜೌ || ೩೫

ಉದಕಂ ಚಕ್ರತುಸ್ತಸ್ಮೈ ಗೃಧ್ರರಾಜಾಯ ತಾವುಭೌ |
ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟೇನ ವಿಧಿನಾ ಜಲಂ ಗೃಧ್ರಾಯ ರಾಘವೌ || ೩೬

ಸ್ನಾತ್ವಾ ತೌ ಗೃಧ್ರರಾಜಾಯ ಉದಕಂ ಚಕ್ರತುಸ್ತದಾ ||

ಸ ಗೃಧ್ರರಾಜಃ ಕೃತನಾನ್ ಯಶಸ್ಕರಂ
ಸುದುಷ್ಕರಂ ಕರ್ಮ ರಣೇ ನಿಪಾತಿತಃ |

ತನ್ನ ಬಂಧುವಿಗೆ ದಹನಸಂನ್ಯಾರಮಾಡುವಂತೆ ದುಃಖಿಸುತ್ತ, ಚಿತಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸ್ಪರ್ಶಮಾಡಿ ದಹಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ವನದೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಂದು ತಂದು ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಪಿಂಡವನ್ನರ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದರ್ಭಿಗಳನ್ನು ಹರಡಿದನು. ಜಿಂಕೆಗಳ ಮಾಂಸ ದಿಂದ ಪಿಂಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದನು (೩೨-೩೩). ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೆಚ್ಚನೆಯ ಹುಲ್ಲುಗಾವಲಿನಲ್ಲಿ ಆ ವಕ್ರಿಗೆ ಪಿಂಡಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿದನು. ಮೃತನಾದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿಯಾಗಲೆಂದು ಯಾವ ಪಿತೃಮೇಧಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ದ್ವಿಜರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬೋ ಆ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನು ಜಪಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಬ್ಬರೂ ಗೋದಾವರೀನದಿಗೆ ಹೋದರು (೩೪-೩೫). ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ವಿಧಿಯಂತೆ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಜಲತರ್ಪಣವನ್ನಿತ್ತರು* (೩೬). ಆ ಗೃಧ್ರರಾಜನು

* 'ಪಾಠಕ್ರಮಾದರ್ಥಕ್ರಮೋ ಬಲೀಯಾನ್' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವುಂಟು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ದಹನ, ಸ್ನಾನ, ತರ್ಪಣ, ಅನಂತರ ಪಿಂಡದಾನ ಎಂಬ ಕ್ರಮ ವನ್ನು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮನುಷ್ಯೇತರಪ್ರಾಣಿಗೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ದಾಹಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಹರ್ಷಿಕೆಟ್ಟೀನ ಚ ಸಂಸ್ಕೃತಸ್ತದಾ
ಜಗಾಮ ಪುಣ್ಯಾಂ ಗತಿನಾತ್ಮನಃ ಶುಭಾಮ್ || ೩೭

ಕೃತೋದಕೌ ತಾನಪಿ ಪಕ್ಷಿಸತ್ತಮೇ
ಸ್ಥಿರಾಂ ಚ ಬುದ್ಧಿಂ ಪ್ರಜೆಧಾಯ ಜಗ್ಮತುಃ |
ಪ್ರವೇಶ್ಯ ಸೀತಾಧಿಗಮೇ ತತೋ ಮನೋ
ವನಂ ಸುರೇಂದ್ರಾವಿವ ವಿಷ್ಣುವಾಸವೌ || ೩೮

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಅಷ್ಟಪ್ರಸ್ಥಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಯಶಸ್ಕರವೂ ಅನ್ಯದುಷ್ಕರವೂ ಆದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ
ಮಡಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಮಹರ್ಷಿಸದೃಶನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆ
ಯನ್ನು ಪಡೆದು ಶುಭಕರವಾದ ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿದನು (೩೭).
ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆ ಪಕ್ಷಿರಾಜನಿಗೆ ಉದಕಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿ ಮುಂದೆ
ಹೊರಟರು. ಜಟಾಯು ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರದ ಸ್ಮರಣೆಯು ಅವರ ಹೃದಯ
ದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಧೀಶ್ವರರಾದ ಮಹೇಂದ್ರೋ
ವೇಂದ್ರರಂತಿದ್ದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅರಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವನ
ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು (೩೮).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೆಂಟನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕೋನಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಬಂಧಗ್ರಹಃ

- ಕೃತ್ವೈನಮುದಕಂ ತಸ್ಮೈ ಪ್ರಸ್ಥಿತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಅನೇಕ್ಷಂತೌ ವನೇ ಸೀತಾಂ ಪಶ್ಚಿಮಾಂ ಜಗ್ಮತುದಿಶಮ್ || ೧
- ತೌ ದಿಶಂ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ಗತ್ವಾ ಶರಚಾಪಾಸಿಧಾರಿಣೌ |
ಅವಿಪ್ರಹತಮೈಕ್ವಾಕೌ ಪಂಥಾನಂ ಪ್ರತಿಜಗ್ಮತುಃ || ೨
- ಗುಲ್ಮೈರ್ಯಜ್ವೈಶ್ಚ ಬಹುಭಿರ್ಲತಾಭಿಶ್ಚ ಪ್ರವೇಷ್ಟಿತಮ್ |
ಅನ್ಯತಂ ಸರ್ವತೋ ದುರ್ಗಂ ಗಹನಂ ಘೋರದರ್ಶನಮ್ || ೩
- ನ್ಯತಿಕ್ರಮ್ಯ ತು ನೇಗೇನ ಗೃಹೀತ್ವಾ ದಕ್ಷಿಣಾಂ ದಿಶಮ್ |
ಸುಭೀಮಂ ತನ್ಮಹಾರಣ್ಯಂ ನ್ಯತಿಯಾತೌ ಮಹಾಬಲೌ || ೪
- ತತಃ ಪರಂ ಜನಸ್ಥಾನಾತ್ರಿಕ್ರೋಶಂ ಗಮ್ಯ ರಾಘವೌ |
ಕ್ರೌಂಚಾರಣ್ಯಂ ವಿವಿಶತುರ್ಗಹನಂ ತೌ ಮಹೌಜಸೌ || ೫

ಸರ್ಗ ೬೯

ಅಯೋಮುಖಿ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ವ್ರಸಂಗ. ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ಬಾಹುಗಳಿಂದ

ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದು

ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಉದಕಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿದರು. * ಅವರು ಶರ, ಚಾಪ, ಖಡ್ಗಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಜನಸಂಚಾರ ಶೂನ್ಯವಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು (೧-೨). ಆ ವನ ಮಾರ್ಗವು ಪೊದೆ, ಮರ, ಬಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ನಿಬಿಡವಾಗಿ ದುರ್ಗಮವೂ ಭಯಾನಕವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ಆ ವೀರರು ದಟ್ಟವಾದ ಆ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವನ್ನು ಬೇಗಬೇಗನೆ ಅತಿಕ್ರಮಿಸುತ್ತ ದಕ್ಷಿಣದಿಕ್ಕನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು (೩-೪). ರಘುಕುಲೋತ್ಪನ್ನರಾದ ಆ ಓಜಸ್ವಿಗಳು ಜನಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮೂರು ಹರದಾರಿಗಳಷ್ಟು ದೂರವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಗಭೀರ

* ನೈರ್ಮಲ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೋದರೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ನಾನಾಮೇಘಘನಪ್ರಖ್ಯಂ ಪ್ರಹೃಷ್ಟಮಿನ ಸರ್ವತಃ |
 ನಾನಾನರ್ಜೈಃ ಶುಭೈಃ ಪುಷ್ಪೈಃ ನೃಗಪಕ್ಷಿಗಣೈರ್ವೃತಮ್ || ೬
 ದಿದೃಕ್ಷನುಣಾಂ ವೈದೇಹೀಂ ತದ್ವನಂ ತೌ ವಿಚಿಕ್ಯತುಃ |
 ತತ್ರ ತತ್ರಾವತಿಷ್ಠಂತೌ ಸೀತಾಹರಣಕರ್ಶಿತೌ || ೭
 ತತಃ ಪೂರ್ವೇಣ ತೌ ಗತ್ವಾ ತ್ರಿಕೋಶಂ ಭ್ರಾತರೌ ತದಾ |
 ಕ್ರೌಂಚಾರಣ್ಯನುತಿಕ್ರಮ್ಯ ನುತಂಗಾಶ್ರಮನುಂತರೇ || ೮
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತು ತದ್ವನಂ ಘೋರಂ ಬಹುಭೀಮಮೃಗದ್ವಿಜಮ್ |
 ನಾನಾಸತ್ತ್ವಸಮಾಕೀರ್ಣಂ ಸರ್ವಂ ಗಹನಪಾದಪಮ್ || ೯
 ದದೃಶಾತೇ ಗಿರೌ ತತ್ರ ದರೀಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜೌ |
 ಪಾತಾಲಸಮಗಂಭೀರಾಂ ತನುಸಾ ನಿತ್ಯಸಂವೃತಾಮ್ || ೧೦
 ಆಸಾದ್ಯ ತೌ ನರವ್ಯಾಘ್ರೌ ದರ್ಯಾಸ್ತಸ್ಯಾವಿದೂರತಃ |
 ದದೃಶಾತೇ ಮಹಾರೂಪಾಂ ರಾಕ್ಷಸೀಂ ವಿಕೃತಾನನಾಮ್ || ೧೧

ವಾದ ಕ್ರೌಂಚಾರಣ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಆ ಕ್ರೌಂಚಾರಣ್ಯವು ನಾನಾ
 ವರ್ಣದ ಮೇಘಸಮೂಹದಂತೆ ವೃಕ್ಷಸಿಂಹಾದಿವಾಗಿ ವಿವಿಧವರ್ಣದ ಸುಂದರ
 ಕುಸುಮಗಳಿಂದಲೂ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ ನಲಿಯುವಂತಿತ್ತು
 (೫-೬). ಸೀತಾಪಹರಣದಿಂದ ಖಿನ್ನರಾದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ವೈದೇಹಿಗಾಗಿ
 ಆ ವನವನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತ, ಅಲ್ಲಿಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದರು.
 ಆ ಸೋದರರು ಕ್ರೌಂಚಾರಣ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿ ಮತಂಗಾಶ್ರಮದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿ
 ನಲ್ಲಿ (ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ) ಮೂರು ಹರದಾರಿ ನಡೆದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು
 ವನವನ್ನು ಕಂಡರು (೭-೮). ಭೀಕರವಾದ ವನ್ಯಮೃಗಗಳಿಂದಲೂ ಪಕ್ಷಿ
 ಗಳಿಂದಲೂ ಸರ್ಪ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಜಂತುಗಳಿಂದಲೂ ತುಂಬಿ, ಮರಗಳಿಂದ
 ದಟ್ಟವಾಗಿದ್ದ ಆ ವನವು ಘೋರವಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಆ
 ದಶರಥಕುಮಾರರಿಗೆ ಒಂದು ದರಿಯು ಗೋಚರಿಸಿತು. ಆ ದರಿಯು
 ವಾತಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಬಹಳ ಆಳವಾಗಿದ್ದು ಕತ್ತಲಿಂದ
 ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿತ್ತು (೯-೧೦). ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು
 ಅದರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು. ಅದರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯು

ಭಯದಾನುಲ್ಪ ಸತ್ತ್ವಾನಾಂ ಬೀಭತ್ಸಾಂ ರೌದ್ರದರ್ಶನಾಮ್ |
 ಲಂಬೋದರೀಂ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಷ್ಟ್ರಾಂ ಕರಾಲಾಂ ಪರುಷತ್ವಚಮ್ || ೧೨
 ಭಕ್ಷ್ಯಯಂತೀಂ ನೃಗಾ ಭೀರ್ಮಾ ವಿಕಟಾಂ ಮುಕ್ತಮೂರ್ಧಜಾಂ |
 ಸೈಷ್ಟೇತಾಂ ತೌ ತತಸ್ತತ್ರ ಭ್ರಾತರೌ ರಾನುಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೧೩
 ಸಾ ಸಮಾಸಾದ್ಯ ತೌ ವೀರೌ ವ್ರಜಂತಂ ಭ್ರಾತುರಗ್ರತಃ |
 ಏಹಿ ರಂಸ್ಯಾವಹೇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ಸಮಾಲಂಬತ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೧೪
 ಉವಾಚ ಚೈನಂ ವಚನಂ ಸೌಮಿತ್ರೀನುಪಗೂಹ್ಯ ಸಾ |
 ಅಹಂ ತ್ವಯೋನುಖೀ ನಾಮ ಲಾಭಸ್ತೇ ತ್ವನುಸಿ ಪ್ರಿಯಃ || ೧೫
 ನಾಥ ಪರ್ವತಕೂಟೇಷು ನದೀನಾಂ ಪುಲಿನೇಷು ಚ |
 ಆಯುಃಶೇಷಮಿನುಂ ವೀರ ತ್ವಂ ಮಯಾ ಸಹ ರಂಸ್ಯಸೇ || ೧೬
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಕುಸಿತಃ ಖಡ್ಗಮುದ್ಧೃತ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಕರ್ಣನಾಸಸ್ತನಂ ಚಾಸ್ಯಾ ನಿಚಕರ್ತಾರಿಸಾದನಃ || ೧೭

ಕಾಣಿಸಿದಳು! ಮಹಾಶರೀರದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಮುಖವು, ವಿಕಾರವಾಗಿತ್ತು (೧೧). ಜುಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಅವಳ ಘೋರಾಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯಜನರು ಹೆದರಿ ತತ್ತರಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಜೋಲು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಆ ಕರಾಳಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಕೋರೆಯಹಲ್ಲುಗಳಿದ್ದವು. ಅವಳ ಚರ್ಮವು ದೊರಗುದೊರಗಾಗಿದ್ದಿತು. ಸೊಟ್ಟುಸೊಟ್ಟಾದ ಬೊಜ್ಜು ದೇಹದ ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಕೂದಲನ್ನು ಕೆದರಿಕೊಂಡು ಕ್ರೂರವೃಗಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ನೋಡಿದರು (೧೨-೧೩). ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಂದುಗಡೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ನೇರವಾಗಿ ಅವರಿಡೆಗೆ ಬಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ “ಬಾ! ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಆನಂದದಿಂದ ವಿಹರಿಸೋಣ!” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಳು! (೧೪). ಅವಳು ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಆಸ್ಪಿಕೊಂಡು “ನಾನು ಅಯೋಮುಖಿ ಎಂಬವಳು. ನಾನು ದೊರಕಿದ್ದು ನಿನಗೆ ದೊಡ್ಡ ಲಾಭ! ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರೀತಿಯುಂಟಾಗಿದೆ! ನಾಥ, ಗಿರಿಶೃಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನದಿಗಳ ಮರಳುದಿಣ್ಣೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನೊಡನೆ ವಿಹರಿಸು! ವೀರಾಗ್ರೇಸರ, ನಿನ್ನ ಆಯುಸ್ಸೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ರಮಿಸುತ್ತ ಕಳೆಯಬಹುದು!” ಎಂದಳು (೧೫-೧೬). ಆಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು

ಕರ್ಣನಾಸೇ ನಿಕ್ಕತ್ತೇ ತು ವಿಸ್ವರಂ ಸಾ ವಿನದ್ಯ ಚ |
ಯಥಾಗತಂ ಪ್ರದುದ್ರಾವ ರಾಕ್ಷಸೀ ಭೀಮದರ್ಶನಾ || ೧೮

ತಸ್ಯಾಂ ಗತಾಯಾಂ ಗಹನಂ ವಿಶಂತೌ ನನಮೋಜಸಾ |
ಅಸೇದತುರಮಿತ್ರಘ್ನಾ ಭ್ರಾತರೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೧೯

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತು ಮಹಾತೇಜಾಃ ಸತ್ತ್ವವಾನ್ ಶೀಲವಾನ್ ಶುಚಿಃ |
ಅಬ್ರವೀತ್ ಸ್ರಾಂಜಲಿವಾಫ್ಯಂ ಭ್ರಾತರಂ ದೀಪ್ತತೇಜಸಮ್ || ೨೦

ಸ್ಪಂದತೇ ಮೇ ದೃಢಂ ಬಾಹುರುದ್ವಿಗ್ನಮಿವ ಮೇ ಮನಃ |
ಸ್ರಾಯಶಶ್ಚಾಪ್ಯನಿಷ್ಪಾನಿ ನಿಮಿತ್ತಾನ್ಯುಪಲಕ್ಷ್ಯಯೇ || ೨೧

ತಸ್ಮಾತ್ ಸಜ್ಜಿಭವಾಯು ತ್ವಂ ಕುರುಷ್ವ ನಚನಂ ಹಿತಮ್ |
ನುಮೈವ ಹಿ ನಿಮಿತ್ತಾನಿ ಸದ್ಯಃ ಶಂಸಂತಿ ಸಂಭ್ರಮಮ್ || ೨೨

ಏಷ ವಂಚುಲಕೋ ನಾನು ಪಕ್ಷೀ ಪರಮದಾರುಣಃ |
ಆನಯೋರ್ವಿಜಯಂ ಯುದ್ಧೇ ಶಂಸನ್ನಿವ ವಿನರ್ದತಿ || ೨೩

ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಆ ರಾಕ್ಷಸಿಯ ಕಿವಿ ಮೂಗು ಮೊಲೆಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದುಹಾಕಿದನು. ಕಿವಿ ಮೂಗುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ದೊಡನೆ ಆಯೋ ಮುಖಿಯು ಅಪಸ್ವರದಿಂದ ಅರಚುತ್ತ ಬಂದದಾರಿಹಿಡಿದು ಕಾಡಿನೊಳಗೆ ಓಡಿಹೋದಳು! (೧೭-೧೮). ಅನಂತರ ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕರಾದ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ತೇಜೋಬಲದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಆ ನನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಮಹಾತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಧೀರನೂ ಶೀಲ ವಂತನೂ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರನೂ ಆದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು “ಅಣ್ಣ, ನನ್ನ ಎಡದೋಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅದುರುತ್ತಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೆಟ್ಟ ಶಕುನಗಳು ತೋರುತ್ತಿವೆ (೧೯-೨೦). ಆದ್ದರಿಂದ, ಅಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧನಾಗಿರು. ನನ್ನ ಹಿತವಾಕ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸು. ನನಗಾಗುವ ದುರ್ನಿಮಿತ್ತಗಳು ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವುದೋ ಭಯವು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಿದೆ ಯೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ (೨೧). ಈ ವಂಚುಲಕಪಕ್ಷಿಯು ಭಯಂಕರವಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ವಿಜಯವಾಗು ವುದೆಂದು ಅದು ಸೂಚಿಸುವಂತಿದೆ” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ

ತಯೋರನ್ವೇಷತೋರೇನಂ ಸರ್ವಂ ತದ್ವನಮೋಜಸಾ |
 ಸಂಜಜ್ಞೇ ವಿಪುಲಃ ಶಬ್ದಃ ಪ್ರಭಂಜನ್ನಿವ ತದ್ವನಮ್ || ೨೪
 ಸಂವೇಷ್ಟಿತಮಿನಾತ್ಯರ್ಥಂ ಗಗನಂ ಮಾತರಿಶ್ವನಾ |
 ವನಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಶಬ್ದೋಽಭೂದ್ಧಿವಮಾಪೂರಯನ್ನಿವ || ೨೫
 ತಂ ಶಬ್ದಂ ಕಾಂಕ್ಷಮಾಣಸ್ತು ರಾಮಃ ಕಕ್ಷೇ ಸಹಾನುಜಃ |
 ದದರ್ಶ ಸುನುಹಾಕಾಯಂ ರಾಕ್ಷಸಂ ವಿಪುಲೋರಸಮ್ || ೨೬
 ಆಸೇದತುಸ್ತತಸ್ತತ್ರ ತಾವುಭೌ ಪ್ರಮುಖೇ ಸ್ಥಿತಮ್ |
 ವಿದ್ಯದ್ಧಮಶಿರೋಗ್ರೀವಂ ಕಬಂಧಮುದರೇನುಖಮ್ || ೨೭
 ರೋಮಭರ್ನಿಚಿತ್ಯೆಸ್ತ್ರೀಕ್ಷ್ಮೈರ್ಮಹಾಗಿರಿಮಿವೋಚ್ಚ್ರಿತಮ್ |
 ನೀಲಮೇಘನಿಭಂ ರೌದ್ರಂ ಮೇಘಸ್ತನಿತನಿಃಸ್ಪನಮ್ || ೨೮
 ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲಾನಿಕಾಶೇನ ಲಲಾಟಸ್ಥೇನ ದೀಪ್ಯತಾ |
 ಮಹಾಪಕ್ಷ್ಮೇಣ ಪಿಂಗೇನ ವಿಪುಲೇನಾಯತೇನ ಚ || ೨೯

ಅನರಿಬ್ಬರೂ ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಆ ವನದಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಿ
 ತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಅರಣ್ಯವೇ ಮುರಿದುಬೀಳುವುದೋ ಎಂಬಂತೆ ದೊಡ್ಡ
 ಗರ್ಜನೆಯೊಂದು ಕೇಳಿಸಿತು (೨೩-೨೪). ಅಂತರಿಕ್ಷವು ಗಾಳಿಯಿಂದ
 ಸುಯ್ಯನೆ ತುಂಬಿಹೋದಂತಾಯಿತು. ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿದೆದ್ದ ಶಬ್ದವು ದೇವ
 ಲೋಕವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ಶಬ್ದದ ಮೂಲ
 ವೇನೆಂದು ಅರಿಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮನೊಡನೆ ವನದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ,
 ಬಹುದೊಡ್ಡ ದೇಹವಿರತಕ್ಕ ವಿಶಾಲವಕ್ಷಸ್ಥಳವುಳ್ಳ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಗೋಚರಿ
 ಸಿದನು (೨೫-೨೬). ಅವರೀರ್ವರೂ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದ ಅವನ ಕಡೆಗೆ
 ಹೋದರು. ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಮಹಾಕಾಯನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ಅವನ ಬಾಯಿ
 ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ತಲೆ ಮತ್ತು ಕುತ್ತಿಗೆಗಳೆರಡೂ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಅವನೊಬ್ಬ
 ತಲೆಯಿಲ್ಲದ ಕಬಂಧನಾಗಿದ್ದನು (೨೭). ಅವನು ಪರ್ವತದಂತೆ ಉನ್ನತ
 ನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ ಅವನ ರೋಮಗಳು ಚೂಪಾಗಿ ನಿಮಿರಿ ನಿಂತಿದ್ದವು. ನೀಲ
 ಮೇಘದಂತೆ ಕರಗಿ ರೌದ್ರಾಕಾರನಾಗಿ, ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸು
 ತಿದ್ದನು. (ಶಿರಸ್ಸು ಉದರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ) ಎದೆಯ ಬಳಿ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ

ಏಕೇನೋರಸಿ ಘೋರೇಣ ನಯನೇನಾಶುದರ್ಶಿನಾ |

ಮಹಾದಂಷ್ಟ್ರೋಪಪನ್ನಂ ತಂ ಲೇಲಿಹಾನಂ ಮಹಾನುಖಮ್ || ೩೦

ಭಕ್ಷಯಂತಂ ಮಹಾಘೋರಾನ್ಯಕ್ಷಸಿಂಹವೃಗದ್ವಿಸಾನ್ |

ಘೋರೌ ಭುಜೌ ವಿಕುರ್ವಾಣಮುಭೌ ಯೋಜನಮಾಯತೌ || ೩೧

ಕರಾಭ್ಯಾಂ ವಿವಿಧಾನ್ ಗೃಹ್ಯ ಋಕ್ವಾನ್ ಪಕ್ಷಿಗಣಾನ್ ವೃಗಾನ್ |

ಆಕರ್ಷಂತಂ ವಿಕರ್ಷಂತಮನೇಕಾನ್ ವೃಗಯುಥಸಾನ್ || ೩೨

ಸ್ಥಿತಮಾವೃತ್ಯ ಪಂಥಾನಂ ತಯೋರ್ಭ್ರಾತ್ರೋಃ ಪ್ರಪನ್ನಯೋಃ |

ಅಥ ತೌ ಸನುಭಿಕ್ರಮ್ಯ ಕ್ರೋಶಮಾತ್ರೇ ದದರ್ಶತುಃ || ೩೩

ಮಹಾಂತಂ ದಾರುಣಂ ಭೀಮಂ ಕಬಂಧಂ ಭುಜಸಂವೃತಮ್ |

ಕಬಂಧಮಿವ ಸಂಸ್ಥಾನಾದತಿಘೋರಪ್ರದರ್ಶನಮ್ || ೩೪

ಒಂದು ಕಣ್ಣು ಅಗ್ನಿಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹು ದೊಡ್ಡದೂ ನೀಳವೂ ಆದ ಪಿಂಗವರ್ಣದ ಆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ವಿಶಾಲವಾದ ರೆಪ್ಪೆಯಿತ್ತು (೨೮-೨೯). ಭೀಕರವಾದ ಆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೀಕ್ಷ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿತ್ತು. ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಕೋರೆದಾಡೆಗಳಿರುವ ಅಗಲವಾದ ಬಾಯನ್ನು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ನೆಕ್ಕಿ ನೇವರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕರಡಿ, ಸಿಂಹ, ಜಿಂಕೆ, ಆನೆ ಮುಂತಾದ ಮಹಾವೃಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆತನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಸುಮಾರು ಒಂದು ಯೋಜನ ಉದ್ದವಿದ್ದ ಘೋರಾಕಾರದ ಎರಡು ತೋಳುಗಳನ್ನು ವಿಕಾರವಾಗಿ ನೀಡುತ್ತ ಬಾಗಿಸುತ್ತ ಇದ್ದನು (೩೦-೩೧). ಕರಡಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಜಿಂಕೆ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಎಳೆಯುತ್ತ ತಳ್ಳುತ್ತ ಇದ್ದನು ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರ ದಾರಿಯನ್ನಡ್ಡಗಟ್ಟಿ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಿದ್ದನು. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಒಂದು ಹರದಾರಿಯಷ್ಟು ನಡೆದುಹೋದ ಮೇಲೆ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಕ್ಷಸನು ಗೋಚರಿಸಿದನು (೩೨-೩೩). ಆತ್ಯಂತ ಕ್ರೂರಿಯೂ ಭೀಮಕಾಯನೂ ಆದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಬಾಹುಗಳಿಂದ ವನ್ಯ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಘೋರರೂಪಿಯು ಶಿರಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಕಬಂಧಾಕಾರನಾದ್ದರಿಂದ ಕಬಂಧನೆಂದು ಹೆಸರುಪಡೆದಿದ್ದನು (೩೪).

ಸ ಮಹಾಬಾಹುರತ್ನಾರ್ಥಂ ಪ್ರಸಾರ್ಯ ವಿಪ್ರಲೌ ಭುಜೌ |
 ಜಗ್ರಾಹ ಸಹಿತಾವೇನ ರಾಘವೌ ಪೀಡಯನ್ ಬಲಾತ್ || ೩೫
 ಖಡ್ಗಿನೌ ದೃಢಧನ್ವಾನೌ ತಿಗ್ಮತೇಜೋವಪುರ್ಧರೌ |
 ಭ್ರಾತರೌ ವಿನಶಂ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಕೃಷ್ಯಮಾಣೌ ಮಹಾಬಲೌ || ೩೬
 ತತ್ರ ಧೈರ್ಯೇಣ ಶೂರಸ್ತು ರಾಘವೋ ನೈವ ವಿವ್ಯಥೇ |
 ಬಾಲ್ಯಾದನಾಶ್ರಯತ್ವಾಚ್ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತತಿವಿವ್ಯಥೇ || ೩೭
 ಉನಾಚ ಚ ವಿಷಣ್ಣಃ ಸನ್ ರಾಘವಂ ರಾಘವಾನುಜಃ |
 ಪಶ್ಯ ಮಾಂ ವೀರ ವಿನಶಂ ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ ವಶಂ ಗತಮ್ || ೩೮
 ಮಯೈಕೇನ ವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಃ ಪರಿಮುಂಚಸ್ವ ರಾಘವ |
 ಮಾಂ ಹಿ ಭೂತಬಲಿಂ ದತ್ತ್ವಾ ಪಲಾಯಸ್ವ ಯಥಾಸುಖಮ್ ||
 ಅಧಿಗಂತಾಸಿ ವೈದೇಹೀಮಚಿರೇಣೇತಿ ಮೇ ಮತಿಃ |
 ಪ್ರತಿಲಭ್ಯ ಚ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥಃ ಪಿತೃಪೈತಾನುಹೀಂ ಮಹೀಮ್ || ೪೦

ಆಗ ದೀರ್ಘಬಾಹುವಾದ ಕಬಂಧನು ನೀಳವಾದ ತನ್ನ ಕೈಗಳನ್ನು
 ಚಾಚಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಅಮುಕಿಹಿಡಿದನು. ಖಡ್ಗಧಾರಿಗಳೂ
 ಧನುಷ್ವಾಣಿಗಳೂ ಪ್ರಖರತೇಜೋವಂತರೂ ಆದ ಆ ಸೋದರರು ಮಹಾ
 ಬಲಾಡ್ಯರಾದರೂ ಕಬಂಧನ ಎಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ವಿವಶರಾದರು (೩೫-೩೬).
 ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶೂರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಧೈರ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ
 ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯಥೆನಡದೆ ಇದ್ದನು. ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಶ್ರೀರಾಮನ ಆಶ್ರಯವೂ
 ತಪ್ಪಿತೆಂದು ಧೈರ್ಯಗೆಟ್ಟು ಬಹಳ ವಿಷಣ್ಣನಾದನು (೩೭). ಅವನು
 ರಾಘವನನ್ನು ಕುರಿತು “ಅಣ್ಣ, ನಾನು ರಾಕ್ಷಸನ ವಶವಾಗಿರುವುದನ್ನು
 ನೋಡು! ನಾನು ಪರಾಧೀನನಾದೆ! ನೀನು ನನ್ನೆಬ್ಬನಿಂದ ವಿಯುಕ್ತನಾಗಿ
 ನಿನ್ನನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊ. ನನ್ನನ್ನು ಭೂತಬಲಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಸುಖವೆನಿಸಿದ
 ಕಡೆಗೆ ಪಲಾಯನಮಾಡು (೩೮-೩೯). ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ವೈದೇಹಿಯು ನಿನಗೆ
 ದೊರೆಯುವಳೆಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ. ಶ್ರೀರಾಮ, ವಂಶಪರಂಪರೆಯಿಂದ
 ಬಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ನೆಲೆಸಿದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರು!”

ತತ್ರ ನೂಂ ರಾಮು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಃ ಸ್ಮರ್ತುಮರ್ಹಸಿ ಸರ್ವದಾ |

ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೈವಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮುಃ ಸೌಮಿತ್ರಿನುಬ್ರವೀತ್ || ೪೦

ನೂ ಸ್ಮತ್ಪ್ರಸಂ ಕೃಢಾ ನೀರ ನ ಹಿ ತ್ವಾದೃಗ್ವಿಷೀದತಿ |

ಏತಸ್ಮಿನ್ನಂತರೇ ಕ್ರೂರೋ ಭ್ರಾತೃ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೪೧

ಪಪ್ರಚ್ಛ ಘನನಿಘೋಷಃ ಕಬಂಧೋ ದಾನವೋತ್ತಮಃ |

ಕೌ ಯುವಾಂ ವೃಷಭಸ್ಕಂಧೌ ಮಹಾಖಡ್ಗಧನುರ್ಧರೌ || ೪೨

ಘೋರಂ ದೇಶಮಿಮಂ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ದೈವೇನ ಮಮ ಚಾಕ್ಷುಷೌ |

ನದತಂ ಕಾರ್ಯಮಿಹ ವಾಂ ಕಿಮರ್ಥಂ ಚಾಗತೌ ಯುವಾಮ್ ||

ಇಮಂ ದೇಶಮನುಸ್ರಾಪ್ತೌ ಕ್ಷುಧಾರ್ತಸ್ಯೇಹ ತಿಷ್ಠತಃ |

ಸಬಾಣಚಾಪಖಡ್ಗೌ ಚ ತೀಕ್ಷ್ಣಶೃಂಗಾವಿವರ್ಸಭೌ || ೪೩

ಮಮಾಸ್ಯಮನುಸಂಸ್ರಾಪ್ತೌ ದುರ್ಲಭಂ ಜೀವಿತಂ ಪುನಃ |

ತಸ್ಯ ತದ್ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ಕಬಂಧಸ್ಯ ದುರಾತ್ಮನಃ || ೪೪

ಎಂದು ಹಲುವಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೀರಾಮನು “ವೀರಾಗ್ರಣಿ-ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಅಂಜಬೇಡ. ನಿನ್ನಂತಹ ಶೂರನು ಹೀಗೆ ವೃಥೆಪಡಬಾರದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೪೦-೪೧). ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕಬಂಧನೆಂಬ ಆ ದಾನವನು ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿ ಗುಡುಗಿನಂತೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಸ್ವರದಿಂದ “ಎಲೈ, ಯಾರು ನೀವು? ಗೂಳಿಯ ಹೆಗಲಂತೆ ಹೆಗಲುಳ್ಳ ನೀವು ಖಡ್ಗವನ್ನೂ ಧನುಸ್ಸನ್ನೂ ಹಿಡಿದಿದ್ದೀರಿ. ಭಯಂಕರವಾದ ಈ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ನನ್ನ ಸುದೈವದಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿರಿ! ಎಲೈ, ಮಾತಾಡಿರಿ! ನೀವು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡ ಬೇಕಾದ್ದೇನಿದೆ? ಏಕೆ ಬಂದಿದ್ದೀರಿ? (೪೨-೪೪). ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಹಸಿದು ನಿಂತಿರಲಾಗಿ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೀರಿ! ಬಾಣ ಬಿಲ್ಲು ಕತ್ತಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದಿದ್ದರೂ ನೀವು ನನಗೆ ಹರಿತವಾದ ಕೊಂಬುಗಳಿರುವ ಎರಡು ಗೂಳಿಗಳಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸರಿ! (೪೫). ನನ್ನ ಬಾಯಿಗೆ ತುತ್ತಾದಿರಿ! ನೀವು ಬದುಕುವುದು ಅಶಕ್ಯ” ಎಂದನು. ದುರಾತ್ಮನಾದ ಕಬಂಧನ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಮುಖವು ಕಾಂತಿಗುಂದಿತು. ಅವನು ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ

ಉನಾಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಮೋ ಮುಖೇನ ಪರಿಶುಷ್ಯತಾ |
 ಕೃಚ್ಛ್ರಾತ್ ಕೃಚ್ಛ್ರತರಂ ಪ್ರಾಪ್ಯ ದಾರುಣಂ ಸತ್ಯನಿಕ್ರಮ || ೪೭
 ವ್ಯಸನಂ ಜೀವಿತಾಂತಾಯ ಪ್ರಾಪ್ತನುಪ್ರಾಪ್ಯ ತಾಂ ಪ್ರಿಯಾಮಾ |
 ಕಾಲಸ್ಯ ಸುನುಹದ್ವೀರ್ಯಂ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೪೮
 ತ್ವಾಂ ಚ ಮಾಂ ಚ ನರನ್ಯಾಘ್ರ ವ್ಯಸನೈಃ ಪಶ್ಯ ನೋಹಿತೌ |
 ನಾತಿಭಾರೋಽಸ್ತಿ ದೈವಸ್ಯ ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೪೯
 ಶೂರಾಶ್ಚ ಬಲವಂತಶ್ಚ ಕೃತಾಸ್ತ್ರಾಶ್ಚ ರಣಾಜಿರೇ |
 ಕಾಲಾಭಿಪನ್ನಾಃ ಸೀದಂತಿ ಯಥಾ ವಾಲುಕಸೇತವಃ || ೫೦

ಇತಿ ಬ್ರುವಾಣೋ ದೃಢಸತ್ಯನಿಕ್ರಮೋ

ಮಹಾಯಶಾ ದಾಶರಥಿಃ ಪ್ರತಾಪವಾನ್ |

ಅನೇಕ್ಷ್ಯ ಸೌಮಿತ್ರಿಯುದಗ್ರಪಾರುಷಂ

ಸ್ಥಿರಾಂ ತದಾ ಸ್ವಾಂ ಮತಿನೂತ್ಮನಾಕರೋತ್ || ೫೦

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕೋನವಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

“ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಿನ್ನ ಉಹೆ ಸತ್ಯವಾಯಿತು. ಕಷ್ಟದಮೇಲೆ ಕಷ್ಟವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ನಮಗೆ ಸೀತೆಯೂ ದೊರಕದೆ, ಈಗ ದಾರುಣವಾದ ವ್ರಾಣ ಸಂಕಟವೂ ವ್ರಾವ್ತವಾಯಿತು (೪೭-೪೮). ಸಕಲವ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದುರ್ನಿವಾರವಾಗಿ ಮೆರೆಯುವ ಕಾಲದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ನೋಡು! ನೀನೂ ನಾನೂ ವ್ಯಸನಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟುಹೋದೆವು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ದೈವಕ್ಕೆ ಭಾರವಾದದ್ದು-ಅನಾಧ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ (೪೮-೪೯). ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಶೂರರೂ ಬಲಾಢ್ಯರೂ ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾರ್ಹರೂ ಆಗಿದ್ದರೂ ದುಷ್ಕಾಲವು ಒತ್ತಿಬಂದಾಗ ನಾಶಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಮರಳಿನ ಸೇತುವೆಗಳಂತೆ ವಿಧ್ವಂಸರಾಗುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೫೦). ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸತ್ಯಸಂಧನೂ ವಿಖ್ಯಾತಕೀರ್ತಿಯೂ ವ್ರತಾವಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪ್ರಚಂಡನಾದ ಸೌಮಿತ್ರಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸೌಮಿತ್ರಿಯ ವಾರುಷವು ಉಬ್ಬುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು, ತಾನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದೇನೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡನು (೫೧).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಬಂಧಬಾಹುಚ್ಛೇದಃ

ತೌ ತು ತತ್ರ ಸ್ಥಿತೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಭ್ರಾತೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಬಾಹುಪಾಶಪರಿಕ್ಷಿಸ್ತೌ ಕಬಂಧೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ || ೧

ತಿಷ್ಠತಃ ಕಿಂ ನು ಮಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಕ್ಷುಧಾರ್ತಂ ಕ್ಷತ್ರಿಯರ್ಷಭೌ |
ಆಹಾರಾರ್ಥಂ ತು ಸಂದಿಷ್ಟ್ವಾ ದೈವೇನ ಗತಚೇತಸೌ || ೨

ತಚ್ಛ್ರುತ್ವಾ ಲಕ್ಷ್ಮಣೋ ವಾಕ್ಯಂ ಪ್ರಾಪ್ತಕಾಲಂ ಹಿತಂ ತದಾ |
ಉನಾಚಾರ್ತಿಂ ಸಮಾಪನ್ನೋ ವಿಕ್ರಮೇ ಕೃತನಿಶ್ಚಯಃ || ೩

ತ್ವಾಂ ಚ ಮಾಂ ಚ ಪುರಾ ತೂರ್ಣಮಾದತ್ತೇ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮಃ |
ತಸ್ಮಾದಸಿಭ್ಯಾನ್ಯಸ್ಯಾಶು ಬಾಹೂ ಛಿಂದಾನಹೈ ಗುರೂ || ೪

ಸರ್ಗ ೭೦

ಕಬಂಧನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸುವುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಂದ ಸ್ವವೃತ್ತಾಂತಕಥನ.

ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ವೃತ್ತವನ್ನು ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸುವುದು

ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ಬಾಹುಪಾಶದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ನೋಡಿ “ಎಲೈ ಕ್ಷತ್ರಿಯೇತ್ತಮರೆ, ಕ್ಷುಧಿತನಾದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರೆ ಏನಾದೀತು? ಬುದ್ಧಿಗೆಟ್ಟಿರುವ ನಿಮ್ಮನ್ನು ದೈವವು ನನ್ನ ಆಹಾರ ಕ್ಷಾಂತಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ!” ಎಂದನು (೧-೨). ವಿವತ್ತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಮೆರೆಸಲೇಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಲೋಚಿತವಾದ ಹಿತವಾಕ್ಯವನ್ನಾಡಿದನು : “ರಾಘವ, ಈ ರಾಕ್ಷಸಾಧಮನು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ * ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ನುಂಗುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈತನ ದವ್ವವಾದ ಈ ತೋಳುಗಳನ್ನು

* ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವ ‘ಪುರಾ’ ಶಬ್ದವು ನಿಶ್ಚಯದೊಡ್ಡತನ. ‘ಯಾವತಾ ಪುರಾ ನಿಪಾತಯೋರ್ಲಟ್’ (ಪಾ. ಸೂ., ೩-೩-೪).

ಭೀಷಣೋಽಯಂ ಮಹಾಕಾಯೋ ರಾಕ್ಷಸೋ ಭುಜವಿಕ್ರಮಃ |
 ಲೋಕಂ ಹೃತಿಜಿತಂ ಕೃತ್ವಾ ಹ್ಯಾವಾಂ ಹಂತುಮಿಹೇಚ್ಛತಿ || ೫
 ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಾನಾಂ ವಧೋ ರಾಜನ್ ಕುತ್ಸಿತೋ ಜಗತೀಪತೇಃ |
 ಕೃತುಮಧ್ಯೋಪನೀತಾನಾಂ ಪಶೂನಾಮಿವ ರಾಘವ || ೬
 ಏತತ್ ಸಂಜಲ್ಪಿತಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ತಯೋಃ ಕ್ರುದ್ಧಸ್ತು ರಾಕ್ಷಸಃ |
 ವಿದಾರ್ಯಾಸ್ಯಂ ತತೋ ರೌದ್ರಂ ತೌ ಭಕ್ಷಯಿತುಮಾರಭತ್ || ೭
 ತತಸ್ತಾ ದೇಶಕಾಲಜ್ಞೌ ಖಡ್ಗಾಭ್ಯಾಂನೇನ ರಾಘವೌ |
 ಅಚ್ಛಿಂದತಾಂ ಸುಸಂಹೃಷ್ಟೌ ಬಾಹೂ ತಸ್ಯಾಂಸದೇಶತಃ || ೮
 ದಕ್ಷಿಣೋ ದಕ್ಷಿಣಂ ಬಾಹುಮಸಕ್ತಮಸಿನಾ ತತಃ |
 ಚಿಚ್ಛೇದ ರಾಮೋ ವೇಗೇನ ಸವ್ಯಂ ವೀರಸ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೯
 ಸ ಪಪಾತ ಮಹಾಬಾಹುಶ್ಚಿನ್ನಬಾಹುರ್ಮಹಾಸ್ಪನಃ |
 ಖಂ ಚ ಗಾಂ ಚ ದಿಶಶ್ಚೈವ ನಾದಯನ್ ಜಲದೋ ಯಥಾ || ೧೦

ಖಡ್ಗಗಳಿಂದ ಕತ್ತರಿಸೋಣ (೩-೪). ಮಹಾಕಾಯನಾದ ಈ ರಾಕ್ಷಸನು ಭೀಕರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವನ ಬಲವೆಲ್ಲವೂ ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಲೋಕವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಗೆದ್ದು ಪೀಡಿಸಿ, ಈಗ ನಮ್ಮನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾನೆ (೫). (ಇವನ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿದರೆ ನಾಕು, ವಧಿಸುವುದು ಬೇಡ.) ಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಕರೆತಂದ ವಶುಗಳಂತೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾದವರನ್ನು ವಧಿಸುವುದು ಭೂವಾಲರಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ” ಎಂದನು (೬). ಹೀಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ರಾಕ್ಷಸನು ಕೋಪಗೊಂಡು ಭೀಷಣವಾದ ಬಾಯನ್ನು ತೆರೆದು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು (೭). ಆಗ ದೇಶಕಾಲಜ್ಞರಾದ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಖಡ್ಗಗಳಿಂದ ಕಬಂಧನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಹೆಗಲಿನ ಬಳಿ ಕತ್ತರಿಸಿದರು. ಕಬಂಧನ ಬಲಗಡೆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಅವನ ಬಲದೋಳನ್ನೂ ವೀರನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಎಡದೋಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ವೇಗವಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ ಕೆಡವಿದರು (೮-೯). ದೀರ್ಘಬಾಹುವಾದ ಕಬಂಧನ ಎರಡು ಬಾಹುಗಳೂ ತುಂಡರಿಸಿಬೀಳಲು, ಮೇಘವು ಗುಡುಗುವಂತೆ

ಸ ನಿಕ್ಕೃತ್ತಾ ಭುಜೌ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶೋಣಿತೌಹಪರಿಪ್ಲುತಃ |
ದೀನಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ ತೌ ನೀರೌ ಕೌ ಯುನಾಮಿತಿ ದಾನವಃ || ೧೧

ಇತಿ ತಸ್ಯ ಬ್ರುನಾಣಸ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಶುಭಲಕ್ಷಣಃ |
ಶಶಂಸ ರಾಘವಂ ತಸ್ಯ ಕಬಂಧಸ್ಯ ಮಹಾಬಲಃ || ೧೨

ಅಯಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುದಾಯಾದೋ ರಾಮೋ ನಾನು ಜನೈಃ ಶ್ರುತಃ |
ಅಸ್ಯೈವಾನರಜಂ ನಿಧಿ ಭ್ರಾತರಂ ಮಾಂ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮಣಮ್ || ೧೩

ಮಾತ್ರಾ ಪ್ರತಿಹತೇ ರಾಜ್ಯೇ ರಾಮು ಪ್ರವ್ರಾಜಿತೋ ವನಮ್ |
ಮಯಾ ಸಹ ಚರತೈಷ ಭಾರ್ಯಯಾ ಚ ಮಹದ್ವನಮ್ || ೧೪

ಅಸ್ಯ ದೇವಪ್ರಭಾವಸ್ಯ ವಸತೋ ವಿಜನೇ ವನೇ |
ರಕ್ಷಸಾಪಹೃತಾ ಭಾರ್ಯಾ ಯಾಮಿಚ್ಛಂತಾನಿಹಾಗತೌ || ೧೫

ತ್ವಂ ತು ಕೋ ನಾ ಕಿಮರ್ಥಂ ನಾ ಕಬಂಧಸದೃಶೋ ವನೇ |
ಅಸ್ಯೇನೋರಸಿ ದೀಪ್ತೇನ ಭಗ್ನಜಂಘೋ ವಿನೇಷ್ಟಸೇ || ೧೬

ಭೂನ್ಯಾಕಾಶಗಳೂ ದಶದಿಕ್ಪುಗಳೂ ಮೊಳಗುವಂತೆ ಅವನು ಅರಚುತ್ತ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದನು (೧೦). ಆ ದಾನವನು ರಕ್ತದ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಹೋದನು. ಕತ್ತರಿಸಿಬಿದ್ದ ತನ್ನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕಬಂಧನು ದೈನ್ಯದಿಂದ “ಎಲೈ ವೀರರೆ, ನೀವು ಯಾರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಆಗ ಶುಭಲಕ್ಷಣನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕಬಂಧನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ತೋರಿಸಿ “ಅಯ್ಯಾ, ಇವನು ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ರಾಜಪುತ್ರ. ಶ್ರೀರಾಮನೆಂದು ಹೆಸರು. ನಾನು ಇವನ ತಮ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿ. ನನ್ನ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಮಣ (೧೧-೧೨). ಚಿಕ್ಕತಾಯಿಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭ್ರಂಶವೂ ವನವಾಸವೂ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದವು. ಇವನು ನನ್ನನ್ನೂ ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಜೊತೆಗೂಡಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಈ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೧೩-೧೪). ಒಂದುಸಲ ವನದ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ದೇವತಾಸದೃಶನಾದ ಈತನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬನು ಅಪಹರಿಸಿದನು. ಆಕೆಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ನಾವು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದೆವು. ನೀನು ಯಾರು? ಏಕೆ ಹೀಗೆ ಕಬಂಧಾಕಾರದಲ್ಲಿರ್ದೀಯೆ? ಎದೆಯ ಬಳಿ (ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ) ನಿನ್ನ

ಏನಮುಕ್ತಃ ಕಬಂಧಸ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನೋತ್ತರಂ ವಚಃ |

ಉವಾಚ ಪರಮುಪ್ರೀತಸ್ತದಿಂದ್ರವಚನಂ ಸ್ಮರನ್ ||

೧೭

ಸ್ವಾಗತಂ ವಾಂ ನರವ್ಯಾಘ್ರಾ ದಿಷ್ಟಾ ಪಶ್ಯಾಮಿ ವಾಮಹನ್ |

ದಿಷ್ಟಾ ಚೇಮೌ ನಿಕೃತ್ವಾ ಮೇ ಯುನಾಭ್ಯಾಂ ಬಾಹುಬಂಧನೌ ||

ನಿರೂಪಂ ಯಚ್ಚ ಮೇ ರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಹೃದಿನಯಾದ್ಯಥಾ |

ತನ್ನೇ ಶೃಣು ನರವ್ಯಾಘ್ರ ತತ್ತ್ವತಃ ಲಂಕತಸ್ತವ ||

೧೯

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಮುಖವು ವ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ! ಮೊಳಕಾಲುಗಳು ಮುರಿದು ಗುಜ್ಜಾರಿ ಯಾಗಿವೆ! ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಳುತ್ತ ಆಲೆಯುವುದೇಕೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು (೧೫-೧೬). ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಬಂಧನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು! ಅವನಿಗೆ ದೇವೇಂದ್ರನ ವಚನವು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಕಬಂಧನು “ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠರೆ, ನಿಮಗೆ ಸ್ವಾಗತ! ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡುವುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯದಿಂದ. ಈ ಹೆಗಲುಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಬಂಧನದಂತಿದ್ದ ಬಾಹುಗಳನ್ನು ಕಳಚಿದಿರಿ! (೧೭-೧೮). ಹೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮ-ಶ್ರೀರಾಮ, ನನ್ನ ಅವಿವೇಕ ದಿಂದ ಈ ಕುರೂಪವು ನನಗೆ ಹೇಗೆ ಗಂಟುಬಿದ್ದಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಯಥಾರ್ಥ ವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ ಆಲಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೧೯).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸರ್ಗ

ಏಕಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಬಂಧಶಾಪಾಖ್ಯಾನಮ್

ಪುರಾ ರಾನು ಮಹಾಬಾಹೋ ಮಹಾಬಲಪರಾಕ್ರಮಮ್ |
 ರೂಪನಾಸೀನ್ಮನಾಚಿಂತ್ಯಂ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ವಿಶ್ರುತಮ್ || ೧
 ಯಥಾ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯ ಶಕ್ರಸ್ಯ ಚ ಯಥಾ ವಪುಃ |
 ಸೋಽಹಂ ರೂಪಮಿದಂ ಕೃತ್ವಾ ಲೋಕವಿತ್ರಾಸನಂ ಮಹತ್ || ೨
 ಋಷೀನ್ ವನಗತಾನ್ ರಾನು ತ್ರಾಸಯಾಮಿ ತತಸ್ತತಃ |
 ತತಃ ಸ್ಥೂಲಶಿರಾ ನಾನು ಮಹರ್ಷಿಃ ಕೋಪಿತೋ ಮಯಾ || ೩
 ಸಂಚಿನ್ವನ್ ವಿವಿಧಂ ವನ್ಯಂ ರೂಪೇಣಾನೇನ ಧರ್ಷಿತಃ |
 ತೇನಾಹಮುಕ್ತಃ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯೈವಂ ಘೋರಶಾಪಾಭಿಧಾಯಿನಾ || ೪

ಸರ್ಗ ೭೦

ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ಶಾಪವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು
 ದಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು.

ಕಬಂಧನು ಹೇಳಿದನು : “ಮಹಾಬಾಹು—ಶ್ರೀರಾಮ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ
 ನನಗೆ ಬಲಪರಾಕ್ರಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ದಿವ್ಯರೂಪವಿತ್ತು. ನನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವು
 ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ವೈಭವ ಎಷ್ಟೆಂದು
 ಈಗ ಊಹಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ (೧). ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ದೇವೇಂದ್ರರ ದೇಹ
 ದಂತೆ ನನ್ನ ದೇಹವು ತೇಜೋಮಯವಾಗಿದ್ದಿತ್ತು. ಹಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಅತ್ಯಂತ
 ಲೋಕಭಯಂಕರವಾದ ಈ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮ, ವನದಲ್ಲಿ
 ಋಷಿಗಳನ್ನು ಹೆದರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಒಂದು ಸಲ ಸ್ಥೂಲಶಿರನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಯು
 ನನ್ನ ಚೇಷ್ಟೆಯಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧನಾದನು (೨-೩). ಆತನು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ
 ಸಮಿತ್ತು ದರ್ಭೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ನಾನು ಈ
 ಘೋರರೂಪದಿಂದ ಹೋಗಿ ಅಂಜಿಸಿದೆನು. ಆ ಋಷಿಯು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ
 ಭೀಕರವಾದ ಶಾಪವನ್ನು ಕೊಡಲುದ್ದೇಶಿಸಿ, ‘ಎಲೈ ನೀಚ, ಲೋಕನಿಂದಿತ

ಏತದೇವ ನೃಶಂಸಂ ತೇ ರೂಪನುಸ್ತು ವಿಗರ್ಹಿತಮ್ |
 ಸ ನುಯಾ ಯಾಚಿತಃ ಕೃದ್ಧಃ ಶಾಪಸ್ಯಾಂತೋ ಭವೇದಿತಿ || ೫
 ಅಭಿಶಾಪಕೃತಸ್ಯೇತಿ ತೇನೇದಂ ಭಾಷಿತಂ ನಚಃ |
 ಯದಾ ಛಿತ್ತಾ ಭುಜೌ ರಾನುಸ್ತಾಂ ದಹೇದ್ವಿಜನೇ ವನೇ || ೬
 ತದಾ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯಸೇ ರೂಪಂ ಸ್ವಮೇವ ವಿಪುಲಂ ಶುಭಮ್ |
 ಶ್ರಿಯಾ ವಿರಾಜಿತಂ ಪುತ್ರಂ ದನೋಸ್ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ || ೭
 ಇಂದ್ರಕೋಪಾದಿದಂ ರೂಪಂ ಪ್ರಾಪ್ತಮೇವಂ ರಣಾಜಿರೇ |
 ಅಹಂ ಹಿ ತಪಸೋಗ್ರೇಣ ಪಿತಾನುಹನುತೋಷಯಮ್ || ೮
 ದೀರ್ಘನಾಯುಃ ಸ ಮೇ ಪ್ರಾದಾತ್ತತೋ ಮಾಂ ವಿಭ್ರಮೋಃ
 ಸ್ಪೃಶತ್ |
 ದೀರ್ಘನಾಯುರ್ಮಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ಕಿಂ ಮೇ ಶಕ್ರಃ ಕರಿಷ್ಯತಿ || ೯
 ಇತ್ಯೇವಂ ಬುದ್ಧಿಮಾಸ್ಥಾಯ ರಣೇ ಶಕ್ರಮಧರ್ಷಯಮ್ |
 ತಸ್ಯ ಬಾಹುಪ್ರಮುಕ್ತೇನ ವಜ್ರೇಣ ಶತಪರ್ವಣಾ || ೧೦

ನಾದ ಈ ಕರಾಳರೂಪವೇ ನಿನಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಲಿ!’ ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು. ಆಗ ನಾನು ‘ಸ್ವಾಮಿ, ನನ್ನ ತಪ್ಪಿನಿಂದ ನನಗೆ ಈ ಶಾವ ಬಂದಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅವಧಿಯಿರುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಬೇಕು’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೃದ್ಧನಾದ ಆ ಋಷಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡೆನು (೪-೫). ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಆ ಮಹರ್ಷಿಯು ‘ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿನ್ನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ನಿರ್ಜನವಾದ ವನದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವಾಗ ಸುಡುವನೋ, ಆಗ ನಿನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಉತ್ತಮರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ’ ಎಂದು ನುಡಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನಾನು ದನು ಎಂಬವನ ಪುತ್ರ. ನನಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ರೂಪವೆಂಬುದು ಇದ್ದಿತೆಂದು ತಿಳಿ (೬-೭). ಇಂದ್ರನ ಕೋಪದಿಂದ ರಣಾಂಗಣದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಈ ಕಬಂಧರೂಪವು ಬಂದಿತು; ನಾನು ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ್ದೆನು. ಆತನು ನನಗೆ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನು. ನನಗೆ ಅದರಿಂದ ದುರಹಂಕಾರ ಬಂದಿತು. ‘ನಾನು ದೀರ್ಘಾಯುಷವನ್ನು ವಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದ್ರನು ಏನು ಮಾಡಿಯಾನು!’ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಹುಟ್ಟಿತು (೮-೯). ಈ ಕೊಬ್ಬಿನಿಂದ ನಾನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದೆನು.

ಸಕ್ಕಿನೀ ಚೈವ ಮೂರ್ಧಾ ಚ ಶರೀರೇ ಸಂಪ್ರನೇಶಿತಮ್ |
 ಸ ಮಯಾ ಯಾಚ್ಯಮಾನಃ ಸನ್ನಾನಯದ್ಯಮಸಾದನಮ್ || ೧೧
 ಪಿತಾನುಹನಚಃ ಸತ್ಯಂ ತದಸ್ತಿಸ್ತಿತಿ ಮಮಾಬ್ರವೀತ್ |
 ಅನಾಹಾರಃ ಕಥಂ ಶಕ್ತೋ ಭಗ್ನಸಕ್ಕಿಶಿರೋಮುಖಃ || ೧೨
 ವಜ್ರೇಣಾಭಿಹತಃ ಕಾಲಂ ಸುದೀರ್ಘಮಪಿ ಜೀವಿತುಮ್ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಮೇ ಶಕ್ತೋ ಬಾಹೂ ಯೋಜನಮಾಯತೌ || ೧೩
 ಪ್ರಾದಾದಾಸ್ಯಂ ಚ ಮೇ ಕುಕ್ಷ್ಣಾ ತೀಕ್ಷ್ಣದಂಷ್ಟ್ರಮಕಲ್ಪಯತ್ |
 ಸೋಽಹಂ ಭುಜಾಭ್ಯಾಂ ದೀರ್ಘಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ಯಾಸ್ಮಿ ವನೇಚರಾನ್ |
 ಸಿಂಹದ್ವಿಪನ್ಯುಗನ್ಯಾಘ್ರಾನ್ ಭಕ್ಷಯಾಮಿ ಸಮಂತತಃ |
 ಸ ತು ನಾಮಾಬ್ರವೀದಿಂದ್ರೋ ಯದಾ ರಾನುಃ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ || ೧೪
 ಛೇತ್ಸ್ಯತೇ ಸನುರೇ ಬಾಹೂ ತದಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ |
 ಅನೇನ ವಪುಷಾ ರಾನು ವನೇಽಸ್ಮಿನ್ ರಾಜಸತ್ತಮ || ೧೫

ಇಂದ್ರನು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೂರು ಏಣುಗಳುಳ್ಳ ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ
 ನನ್ನನ್ನು ಅಪ್ಪಳಿಸಿಹೊಡೆದನು. ಆ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ನನ್ನ ತೊಡೆಗಳೂ
 ತಲೆಯೂ ದೇಹದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿಹೋದವು! ಆಗ ನಾನು
 ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನನ್ನು ಯಮಲೋಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲಿಲ್ಲ!
 (೧೦-೧೧). 'ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಮಾತು ಸತ್ಯವಾಗುವುದು. ನೀನು ದೀರ್ಘಾಯು
 ವಾಗಿ ಉಳಿಯುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಆಗ ನಾನು 'ದೇವೇಂದ್ರ,
 ವಜ್ರಾಯುಧದ ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ನನ್ನ ತೊಡೆ, ಶಿರಸ್ಸು, ಬಾಯಿಗಳು ಭಗ್ನ
 ವಾದವು. (ನಡೆಯಲು ಕಾಲಿಲ್ಲ; ತಿನ್ನಲು ಬಾಯಿಲ್ಲ.) ಆಹಾರವಿಲ್ಲದೆ
 ನಾನು ಬಹುಕಾಲ ಬದುಕುವುದು ಹೇಗೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆನು. ಅದನ್ನು
 ಕೇಳಿ ಇಂದ್ರನು ನನಗೆ ಒಂದು ಯೋಜನದಷ್ಟು ಉದ್ದವಾದ ಈ ಎರಡು
 ತೋಳುಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದನು (೧೨-೧೩). ಹರಿತವಾದ ಕೋರೆಹಲ್ಲು
 ಗಳಿರುವ ಬಾಯನ್ನು ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ
 ನಾನು ಈ ದೀರ್ಘಬಾಹುಗಳಿಂದ ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಸಿಂಹ, ಆನೆ, ಜಿಂಕೆ,
 ಹುಲಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಬರಸೆಳೆದು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೧೪-೧೫).
 ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದ್ರನು ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಮೇತನಾಗಿ

ಯದ್ಯತ್ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ಗ್ರಹಣಂ ಸಾಧು ರೋಚಯೇ |
 ಅವಶ್ಯಂ ಗ್ರಹಣಂ ರಾನೋ ಮನೈಹಂ ಸಮುಪೈಷ್ಯತಿ || ೧೭
 ಇನಾಂ ಬುದ್ಧಿಂ ಪುರಸ್ಕತ್ಯ ದೇಹನ್ಯಾಸಕೃತಶ್ರಮಃ |
 ಸ ತ್ವಂ ರಾನೋಽಸಿ ಭದ್ರಂ ತೇ ನಾಹಮನೈನ ರಾಘವ || ೧೮
 ಶಕ್ಯೋ ಹಂತುಂ ಯಥಾತತ್ತ್ವಮೇವಮುಕ್ತಂ ಮಹರ್ಷಿಣಾ |
 ಅಹಂ ಹಿ ಮತಿಸಾಚಿನ್ಯಂ ಕರಿಷ್ಯಾಮಿ ನರರ್ಷಭ || ೧೯
 ಮಿತ್ರಂ ಚೈವೋಪದೇಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಯುನಾಭ್ಯಾಂ ಸಂಸ್ಕತೋಽಗ್ನಿನಾ |
 ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ದನುನಾ ತೇನ ರಾಘವಃ || ೨೦
 ಇದಂ ಜಗಾದ ನಚನಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯೋಪಶೃಣ್ವತಃ |
 ರಾವಣೇನ ಹೃತಾ ಭಾರ್ಯಾ ಮಮ ಸೀತಾ ಯಶಸ್ವಿನೀ || ೨೧

ಬಂದು, ನಿನ್ನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗ ಕತ್ತರಿಸುವನೋ ಆಗ ನೀನು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರೀರಾಮ-
 ರಾಜೋತ್ತಮ, ನಾನು ಈ ವಿಕೃತವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಅಲೆಯುತ್ತ ಕಂಡಿದ್ದಿಲ್ಲವನ್ನೂ ಬರಸೆಳೆದು ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದೆನು.
 ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ದಿನ ಶ್ರೀರಾಮನು ನನ್ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕುವನೆಂದೇ
 ನಂಬಿದ್ದೆನು (೧೬-೧೭). ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಕೃತವಾದ ಈ ದೇಹವನ್ನು
 ತ್ಯಜಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರಮಪಡುತ್ತಿದ್ದೆನು. ರಾಘವ, ನಾನು ಹುಡುಕುತ್ತಿದ್ದ
 ಶ್ರೀರಾಮನೇ ನೀನಾಗಿರುವೆ. ನಿನಗೆ ಶುಭವಾಗಲಿ! ನೀನಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬ
 ನಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಮಹರ್ಷಿಯು ಈ ಪ್ರಕಾರ
 ಹೇಳಿದುದು ಸತ್ಯವೇ ಆಯಿತು. ಹೇ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಿಮಗೆ ನಾನು
 ಬುದ್ಧಿ ಸಹಾಯವೊಂದನ್ನು ಮಾಡುವೆನು (೧೮-೧೯). ನೀವಿಬ್ಬರೂ ನನಗೆ
 ಅಗ್ನಿ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ; ಆಮೇಲೆ ನಿಮಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಿತ್ರ
 ನೊಬ್ಬನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವೆನು" ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ದನುಪುತ್ರನಾದ
 ಕಬಂಧನು* ಹೇಳಲು, ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಘವನು ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಲಕ್ಷ್ಮಣ
 ನಿಗೂ ಕೇಳುವಂತೆ "ಅಯ್ಯಾ-ಕಬಂಧ, ಜನಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನ ತಮ್ಮ

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ನಿಷ್ಕಾಂತಸ್ಯ ಜನಸ್ಥಾನಾತ್ ಸಹ ಭ್ರಾತ್ರಾ ಯಥಾಸುಖಮ್ |
ನಾನುಮಾತ್ರಂ ತು ಜಾನಾಮಿ ನ ರೂಪಂ ತಸ್ಯ ರಕ್ಷಸಃ || ೨೨

ನಿನಾಸಂ ನಾ ಪ್ರಭಾನಂ ನಾ ವಯಂ ತಸ್ಯ ನ ವಿದ್ಮಹೇ |
ಶೋಕಾರ್ತಾನಾನುನಾಥಾನಾಮೇವಂ ವಿಪರಿಧಾವತಾಮ್ || ೨೩

ಕಾರುಣ್ಯಂ ಸದೃಶಂ ಕರ್ತುಮುಪಕಾರೇಣ ವರ್ತತಾಮ್ |
ಕಾಷ್ಠಾನ್ಯಾದಾಯ ಶುಷ್ಕಾಣಿ ಕಾಲೇ ಭಗ್ನಾನಿ ಕುಂಜರೈಃ || ೨೪

ಧಕ್ಷ್ಣಾಮಸ್ತಾಂ ವಯಂ ವೀರ ಶ್ವಭ್ರೇ ಮಹತಿ ಕಲ್ಪಿತೇ |
ಸ ತ್ವಂ ಸೀತಾಂ ಸಮಾಚಕ್ಷ್ಯ ಯೇನ ವಾ ಯತ್ರ ವಾ ಹೃತಾ || ೨೫

ಕುರು ಕಲ್ಯಾಣಮುತ್ಯರ್ಥಂ ಯದಿ ಜಾನಾಸಿ ತತ್ತ್ವತಃ |
ವಿನಮುಕ್ತಸ್ತು ರಾಮೇಣ ವಾಕ್ಯಂ ದನುರನುತ್ತಮಮ್ || ೨೬

ಪ್ರೋವಾಚ ಕುಶಲೋ ವಕ್ತುಂ ವಕ್ತಾರನುಪಿ ರಾಘವಮ್ |
ದಿವ್ಯಮಸ್ತಿ ನ ಮೇ ಜ್ಞಾನಂ ನಾಭಿಜಾನಾಮಿ ಮೈಥಿಲೀಮ್ || ೨೭

ನೊಡನೆ ಆಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ರಾವಣನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನು ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿಕೊಂಡುಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಯಶಸ್ವಿನಿಯ ಹೆಸರು ಸೀತೆ (೨೦-೨೧). ನನಗೆ ಆ ರಾಕ್ಷಸನ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಅವನ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಆತನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಲಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಕಬಂಧ, ನಾವು ಶೋಕಾರ್ತರಾಗಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಿನಗೆ ಉಪಕಾರಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ನಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಹೇ ವೀರ, ನೀನು ದಯೆದೋರುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆ ? ಈ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಆನೆಗಳು ಮುರಿದೆಸೆದಿರುವ ಒಣಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತರುತ್ತೇವೆ (೨೨-೨೩). ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳವನ್ನೆಂದು, ನೀನು ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಸೀತೆಯನ್ನು ಯಾರು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಅಪಹರಿಸಿ ಕೊಂಡುಹೋಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನೀನು ಹೇಳಬೇಕು. ಸತ್ಯಸ್ಥಿತಿಯು ನಿನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ, ನಮಗೆ ಇದೊಂದು ಮಹೋಪಕಾರವನ್ನೆಸಗು” ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡನು (೨೪-೨೬). ಆಗ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಶಲನಾದ ಕಬಂಧನು ವಾಕ್ಯವಿಶಾರದನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನರ್ದೇಶಿಸಿ “ರಾಘವ, ಈಗ ನನಗೆ ದಿವ್ಯ

ಯಸ್ತಾಂ ಜ್ಞಾಸ್ಯತಿ ತಂ ವಕ್ಷ್ಯೇ ದಗ್ಧಃ ಸ್ವಂ ರೂಪಮಾಸ್ಥಿತಃ |
ಅದಗ್ಧಸ್ಯ ತು ವಿಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ತಿರಸ್ತಿ ನ ಮೇ ಪ್ರಭೋ || ೨೮

ರಾಕ್ಷಸಂ ತಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಂ ಸೀತಾ ಯೇನ ಹೃತಾ ತವ |
ವಿಜ್ಞಾನಂ ಹಿ ಮಮ ಭ್ರಷ್ಟಂ ಶಾಪದೋಷೇಣ ರಾಘವ || ೨೯

ಸ್ವಕೃತೇನ ಮಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ರೂಪಂ ಲೋಕವಿಗರ್ಹಿತಮ್ |
ಕಿಂತು ಯಾವನ್ನ ಯಾತ್ಯಸ್ತಂ ಸವಿತಾ ಶ್ರಾಂತವಾಹನಃ || ೩೦

ತಾನನ್ಮಾನುನಟೇ ಪ್ರಿಸ್ತಾ ದಹ ರಾಮ ಯಥಾವಿಧಿ |
ದಗ್ಧಸ್ತ್ವಯಾಹಮನಟೇ ನ್ಯಾಯೇನ ರಘುನಂದನ || ೩೧

ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ತಮಹಂ ನೀರ ಯಸ್ತಂ ಜ್ಞಾಸ್ಯತಿ ರಾಕ್ಷಸಮ್ |
ತೇನ ಸಖ್ಯಂ ಚ ಕರ್ತವ್ಯಂ ನ್ಯಾಯವೃತ್ತೇನ ರಾಘವ || ೩೨

ಕಲ್ಪಯಿಷ್ಯತಿ ತೇ ಪ್ರೀತಃ ಸಾಹಾಯ್ಯಂ ಲಘುವಿಕ್ರಮಃ |
ನ ಹಿ ತಸ್ಯಾಸ್ಯವಿಜ್ಞಾತಂ ತ್ರಿಷು ಲೋಕೇಷು ರಾಘವ || ೩೩

ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಮೈಥಿಲಿಯ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯದು. ನನ್ನನ್ನು ನೀವು ದಹಿಸಿದಮೇಲೆ ನನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಮೈಥಿಲಿಯ ಸುಳಿವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವನು ಯಾರೆಂದು ಹೇಳುವೆನು! ಪ್ರಭು, ನನ್ನನ್ನು ದಹಿಸುವವರಿಗೆ ಅದನ್ನರಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ನನಗಿಲ್ಲ (೨೭-೨೮). ನಿನ್ನ ಸೀತೆಯನ್ನಪಹರಿಸಿದ ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾದ ರಾಕ್ಷಸನು ಯಾರೆಂಬ ಅರಿವು ಈಗ ನನಗಿಲ್ಲ. ರಾಘವ, ಶಾಪದೋಷದಿಂದ ನನ್ನ ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನವು ನಷ್ಟವಾಗಿದೆ (೨೯). ನನ್ನ ಅಪರಾಧದಿಂದಲೇ ನಾನು ಲೋಕನಿರ್ದಿತವಾದ ಈ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದೆನು. ಆದರೆ ಸೂರ್ಯನ ವಾಹನವು ಬಳಲಿ ಅವನು ಅಸ್ತಂಗತನಾಗುವುದರೊಳಗೆ, ಶ್ರೀರಾಮ, ನನ್ನನ್ನು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆಸೆದು ಯಥಾವಿಧಿಯಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಬಿಡು. ಹೀಗೆ ನಾನು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಭಸ್ಮವಾದಮೇಲೆ, ರಘುನಂದನ, ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಪುರುಷನು ಯಾರೆಂದು ಹೇಳುವೆನು. ನೀತಿವಂತನಾದ ಆ ಪುರುಷನೊಡನೆ ನೀನು ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸು (೩೦-೩೨). ಆ ಪರಾಕ್ರಮಿಯು ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿ ನಿನಗೆ ನೆರವು ನೀಡುವನು. ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವಾನ್ ಪರಿಸೃತೋ ಲೋಕಾನ್ ಪುರಾಸೌ ಕಾರಣಾಂತರೇ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಏಕಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ದ್ವಿಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಸೀತಾಧಿಗಮೋಪಾಯ:

ಏವಮುಕ್ತಾ ತು ತೌ ನೀರೌ ಕಬಂಧೇನ ನರೇಶ್ವರೌ |

ಗಿರಿಪ್ರದರಮಾಸಾದ್ಯ ಪಾವಕಂ ವಿಸಸರ್ಜತುಃ ||

೧

ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತು ಮಹೋಲ್ಕಾಭಿರ್ಜ್ವಲಿತಾಭಿಃ ಸಮಂತತಃ |

ಚಿತಾನಾದೀಪಯಾನಾಸ ಸಾ ಪ್ರಜಜ್ವಾಲ ಸರ್ವತಃ ||

೨

ತಚ್ಚುರೀರಂ ಕಬಂಧಸ್ಯ ಘೃತಪಿಂಡೋಪಮಂ ಮಹತ್ |

ಮೇದಸಾ ಪಚ್ಯಮಾನಸ್ಯ ಮಂದಂ ದಹತಿ ಪಾವಕಃ ||

೩

ರಾಘವ, ಒಂದಾನೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಆತನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದನು (೩೩).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೭೨

ಕಬಂಧನು ದಿವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು. ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸುಗ್ರೀವನು ತಕ್ಕ

ಮಿತ್ರನೆಂದೂ, ಅವನ ನೆರವಿನಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ

ಕಬಂಧನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು.

ಕಬಂಧನ ನುಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ವೀರರಾದ ಆ ರಾಜಪುತ್ರರು ಬೆಟ್ಟದ ಒಂದು ಕೊರಕಲಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಸಾಗಿಸಿ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸಿದರು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಚಿತೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸುತ್ತಲೂ ಉರಿಯುವ ದೊಡ್ಡಕೊಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹಚ್ಚಿದನು. ಬೆಂಕಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು (೧-೨). ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೊಬ್ಬಿದ ಕಬಂಧನ ದೊಡ್ಡ ಕಳೇವರವು ಹೆವ್ವು

*

ಸ ವಿಧೂಯ ಚಿತಾನಾಶು ವಿಧೂನೋಽಗ್ನಿರಿವೋತ್ಥಿತಃ |
ಅರಜೇ ವಾಸಸೀ ಬಿಭ್ರನ್ಮಾಲಾಂ ದಿವ್ಯಾಂ ಮಹಾಬಲಃ || ೪

ತತಶ್ಚಿತಾಯಾ ನೇಗೇನ ಭಾಸ್ವರೋ ವಿಪಲಾಂಬರಃ |
ಉತ್ಪಸಾತಾಶು ಸಂಹೃಷ್ಯಃ ಸರ್ವಪ್ರತ್ಯಂಗಭೂಷಣಃ || ೫

ವಿನಾನೇ ಭಾಸ್ವರೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಹಂಸಯುಕ್ತೇ ಯಶಸ್ವರೇ |
ಪ್ರಭಯಾ ಚ ಮಹಾತೇಜಾ ದಿತೋ ದಶ ವಿರಾಜಯನ್ || ೬

ಸೋಽಂತರಿಕ್ಷಗತೋ ರಾನುಂ ಕಬಂಧೋ ವಾಕ್ಯಮಬ್ರವೀತ್ |
ಶೃಣು ರಾಘವ ತತ್ತ್ವೇನ ಯಥಾ ಸೀತಾನುವಾಪ್ಸ್ಯಸಿ || ೭

ರಾನು ಷಡ್ಯುಕ್ತಯೋ ಲೋಕೇ ಯಾಭಿಃ ಸರ್ವಂ ವಿಮೃಶ್ಯತೇ |
ಪರಿನ್ಯುಷ್ಣೋ ದಶಾಂತೇನ ದಶಾಭಾಗೇನ ಸೇನ್ಯತೇ || ೮

ಗಟ್ಟಿದ ತುಪ್ಪದ ರಾಶಿಯಂತಿತ್ತು ! ಬೆಂಕಿಯು ಆ ದೇಹವನ್ನು ಮೆಲ್ಲನೆ ಸುಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಧೂಮವಿಲ್ಲದ ಅಗ್ನಿ ಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ಚಿತೆಯಿಂದ ಹೊರಟನು. ಆತನು ಬಲಾಢ್ಯನಾಗಿದ್ದನಲ್ಲದೆ, ಶುಭ್ರವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಟ್ಟು ದಿವ್ಯಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದನು (೩-೪). ಸಂತುಷ್ಟ ನಾಗಿದ್ದ ಆ ತೇಜಸ್ವಿಯು ಕೂಡಲೆ ಚಿತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗಗನವನ್ನಡರಿದನು. ಸಕಲದಿವ್ಯಾಭರಣಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದ ಆ ಪುರುಷನು ಹಂಸಯುಕ್ತನಾದ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತನು. ಆ ತೇಜೋವಂತನು ತನ್ನ ದೇಹ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ದಶದಿಕ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು (೫-೬). ಅವನೇ ಕಬಂಧ. ಆತನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಹೀಗೆಂದನು : “ ಶ್ರೀರಾಮ, ನಿನಗೆ ಸೀತಾದೇವಿಯು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುವ ಕೆಂದು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು : ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕಾದರೂ ಸಂಧಿ, ವಿಗ್ರಹ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಯುಕ್ತಿಗಳುಂಟು.* ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳೂ ಇವುಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಒಳವಟ್ಟಿವೆ. ದುರವಸ್ಥೆ ಗೊಳಗಾದ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನಂತೆ ದುರವಸ್ಥೆ ಗೊಳಗಾದವನಿಂದ ಸಹಕಾರವನ್ನು ವಡೆಯು

* ಅನುಬಂಧವನ್ನು ನೋಡಿ.

ದಶಾಭಾಗಗತೋ ಹೀನಸ್ತ್ವಂ ಹಿ ರಾಮ ಸಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಯತ್ಕೃತೇ ವ್ಯಸನಂ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ತ್ವಯಾ ದಾರಪ್ರಥರ್ಷಣಮ್ || ೯
 ತದವಶ್ಯಂ ತ್ವಯಾ ಕಾರ್ಯಃ ಸ ಸುಹೃತ್ ಸುಹೃದಾಂ ವರ |
 ಅಕೃತ್ವಾ ಹಿ ನ ತೇ ಸಿದ್ಧಿಮಹಂ ಪಶ್ಯಾಮಿ ಚಿಂತಯನ್ || ೧೦
 ಶ್ರೂಯತಾಂ ರಾಮ ವಕ್ಷ್ಯಾಮಿ ಸುಗ್ರೀವೋ ನಾಮ ವಾನರಃ |
 ಭ್ರಾತ್ರಾ ನಿರಸ್ತಃ ಕ್ರುದ್ಧೇನ ವಾಲಿನಾ ಶಕ್ರಸೂನುನಾ || ೧೧
 ಋಷ್ಯಮೂಕೇ ಗಿರಿವರೇ ಪಂಪಾಪರ್ಯಂತಶೋಭಿತೇ |
 ನಿವಸತ್ಯಾತ್ಮನಾನ್ ನೀರಶ್ಚ ತುಭಿಃ ಸಹ ವಾನರೈಃ || ೧೨
 ವಾನರೇಂದ್ರೋ ಮಹಾವೀರ್ಯಸ್ತೇಜೋವಾನಮಿತಪ್ರಭಃ |
 ಸತ್ಯಸಂಧೋ ವಿನೀತಶ್ಚ ಧೃತಿಮಾನ್ ಮತಿಮಾನ್ ಮಹಾನ್ || ೧೩
 ದಕ್ಷಃ ಪ್ರಗಲ್ಬೋ ದ್ಯುತಿಮಾನ್ ಮಹಾಬಲಪರಾಕ್ರಮಃ |
 ಭ್ರಾತ್ರಾ ವಿನಾಸಿತೋ ರಾಮ ರಾಜ್ಯಹೇತೋರ್ಮಹಾಬಲಃ || ೧೪

ತ್ವಾನೇ (೭-೮). ಶ್ರೀ(ರಾಮ, ನೀನು ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ಪತ್ನಿಯನ್ನೂ ಕಳೆದು
 ಕೊಂಡು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದೀಯ. ಈ ದುರ್ದೈವ
 ದಿಂದಲೇ ನೀನು ಭಾರ್ಯಾಪಹಾರದ ವ್ಯಸನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದೀಯ (೯). ನೀನು
 ಅರ್ಹರಾದವರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಿತ್ರನಾಗಬಲ್ಲೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಸೂಚಿಸ
 ತಕ್ಕವನೊಬ್ಬನೊಡನೆ ನೀನು ಮೈತ್ರಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ
 ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವು ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಬಗೆ ನನಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ (೧೦). ಶ್ರೀರಾಮ,
 ಅಂತಹವನು ಯಾರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವೆನು, ಕೇಳು: ಸುಗ್ರೀವನೆಂಬ ಒಬ್ಬ
 ವಾನರೋತ್ತಮನಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಇಂದ್ರಪುತ್ರನಾದ ವಾಲಿಯೆಂಬ ಅಣ್ಣ
 ನಿದ್ದಾನೆ. ವಾಲಿಯು ಕಾರಣಾಂತರದಿಂದ ಕ್ರುದ್ಧನಾಗಿ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು
 ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಅಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ (೧೧). ಈಗ ಸುಗ್ರೀವನು ಪಂಪಾ
 ಸರೋವರದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ಋಷ್ಯಮೂಕಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವರು
 ವಾನರೋತ್ತಮರೊಡನೆ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ವಾನರೇಂದ್ರನು ಧೀರನೂ
 ಮಹಾವೀರನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೂ ಆದವನು. ಅವನು
 ಸತ್ಯಸಂಧ, ವಿನೀತ, ಸೈರ್ಭೀಯವುಳ್ಳವನು, ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತ (೧೨-೧೩).
 ಆ ಸುಗ್ರೀವನು ಕಾರ್ಯದಕ್ಷ, ಸಾಹಸಿ, ಓಜಸ್ವಿ, ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಿ.

ಸ ತೇ ಸಹಾಯೋ ಮಿತ್ರಂ ಚ ಸೀತಾಯಾಃ ಪರಿನಾರ್ಗಣೇ |
 ಭವಿಷ್ಯತಿ ಹಿ ಹೇ ರಾಮ ಮಾ ಚ ಶೋಕೇ ಮನಃ ಕೃಥಾಃ || ೧೫
 ಭವಿತವ್ಯಂ ಹಿ ಯಶ್ಚಾಪಿ ನ ತಚ್ಛಕ್ಯಮಿಹಾನ್ಯಥಾ |
 ಕರ್ತುಮಿಕ್ಷ್ವಾಕುಶಾದೂಲ ಕಾಲೋ ಹಿ ದುರತಿಕ್ರಮಃ || ೧೬
 ಗಚ್ಛ ಓಘ್ರಮಿತೋ ರಾಮ ಸುಗ್ರೀವಂ ತಂ ಮಹಾಬಲಮ್ |
 ವಯಸ್ಯಂ ತಂ ಕುರು ಕ್ಷಿಪ್ರಮಿತೋ ಗತ್ವಾದ್ಯ ರಾಘವ || ೧೭
 ಅದ್ರೋಹಾಯ ಸಮಾಗಮ್ಯ ದೀಪ್ಯಮಾನೇ ವಿಭಾವಸೌ |
 ಸ ಚ ತೇ ನಾನಮಂತಸ್ಯಃ ಸುಗ್ರೀವೋ ವಾನರಾಧಿಪಃ || ೧೮
 ಕೃತಜ್ಞಃ ಕಾಮರೂಪೀ ಚ ಸಹಾಯಾರ್ಥೀ ಚ ನೀರ್ಯವಾನ್ |
 ಶಕ್ತೌ ಹ್ಯದ್ಯ ಯುನಾಂ ಕರ್ತುಂ ಕಾರ್ಯಂ ತಸ್ಯ ಚಿಕೀರ್ಷಿತಮ್ ||
 ಕೃತಾರ್ಥೋ ವಾಕೃತಾರ್ಥೋ ವಾ ಕೃತ್ಯಂ ತನ ಕರಿಷ್ಯತಿ |
 ಸ ಋಕ್ಷರಜಸಃ ಪುತ್ರಃ ಪಂಪಾನುಟಿತಿ ಶಂಕಿತಃ || ೨೦

ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಸುಗ್ರೀವನ ಅಣ್ಣನಾದ ವಾಲಿಯು ರಾಜ್ಯನಿಮಿತ್ತ
 ವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಹೊರಗಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸುಗ್ರೀವನು ನಿನಗೆ ಮಿತ್ರನಾಗಿ
 ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವನು. ನೀನು
 ಶೋಕಿಸಬೇಡ (೧೪-೧೫). ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ.
 ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶತೀತಕ, ಕಾಲವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಗದು.
 ಆದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರೀರಾಮ, ಮಹಾಬಲನಾದ ಸುಗ್ರೀವನ ಬಳಿಗೆ ಬೇಗನೆ ಹೋಗು.
 ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊ
 (೧೬-೧೭). ಯಾರಿಗೂ ದ್ರೋಹವಾಗದಂತೆ ಅಗ್ನಿನಾಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ಸ್ನೇಹವನ್ನು
 ಬೆಳೆಸು. ವಾನರೇಶ್ವರನಾದ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಡೆಗಾಣಿಸ
 ಬೇಡ. ಆ ವೀರನು ನಿನಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಮನಸ್ಸು
 ಬಂದಂತೆ ರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅವನಿಗುಂಟು. ಅವನಿಗೂ ನಿನ್ನ
 ನೆರವು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ನೀನೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನೂ ಸುಗ್ರೀವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು
 ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದೀರಿ (೧೮-೧೯). ಸುಗ್ರೀವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು
 ನೆರವೇರಲಿ-ನೆರವೇರದಿರಲಿ, ಅವನು ನಿನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡು

ಭಾಸ್ಕರಸ್ಯಾರಸಃ ಪುತ್ರೋ ವಾಲಿನಾ ಕೃತಕಲ್ಪಿಷಃ |
ಸಂನಿಧಾಯಾಯುಧಂ ಕ್ಷಿಪ್ರನ್ಮುಷ್ಯಮೂಕಾಲಯಂ ಕಪಿಮ್ || ೨೦

ಕುರು ರಾಘವ ಸತ್ಯೇನ ವಯಸ್ಯಂ ವನಚಾರಿಣಮ್ |
ಸ ಹಿ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಕಾರ್ತೃಸ್ಥಾನ ಕಪಿಕುಂಜರಃ || ೨೧

ನರಮಾಂಸಾಶಿನಾಂ ಲೋಕೇ ನೈಪುಣ್ಯಾದಧಿಗಚ್ಛತಿ |
ನ ತಸ್ಯಾವಿದಿತಂ ಲೋಕೇ ಕಿಂಚಿದಸ್ತಿ ಹಿ ರಾಘವ || ೨೨

ಯಾವತ್ ಸೂರ್ಯಃ ಪ್ರತಪತಿ ಸಹಸ್ರಾಂಶುರರಿಂದನು |
ಸ ನದೀರ್ವಿಪುಲಾನ್ ಶೈಲಾನ್ ಗಿರಿದುರ್ಗಾಣಿ ಕಂದರಾನ್ || ೨೩

ಅನ್ವೇಷ್ಯ ವಾನರೈಃ ಸಾರ್ಧಂ ಪತ್ನೀಂ ತೇಽಧಿಗಮಿಷ್ಯತಿ |
ವಾನರಾಂಶ್ಚ ಮಹಾಕಾಯಾನ್ ಪ್ರೇಷಯಿಷ್ಯತಿ ರಾಘವ || ೨೪

ವನು. ಅವನು ಋಕ್ಷರಜಸ್ವೆಂಬ ವಾನರೋತ್ತಮನ ವುತ್ರ; ವಾಲಿಯ ಭಯದಿಂದ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಎಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದಾನೆ (೨೦). ಅವನು ಸೂರ್ಯನ ಔರಸಪುತ್ರ. ವಾಲಿಯಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ರಾಘವ, ಋಷ್ಯಮೂಕದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಆ ವಾನರನೊಡನೆ ಆಯುಧಸಾಕ್ಷಿಕವಾಗಿಯೂ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸು. ಆ ಕಪಿಶ್ರೇಷ್ಠನು ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೂ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಬಲ್ಲನು (೨೧-೨೨). ನರಮಾಂಸಭಕ್ಷಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ನಿವಾಸಕ್ಕೂ ಹೋಗಿ ಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಅವರ ಗುಟ್ಟನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲನು. ರಾಘವ, ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸುಗ್ರೀವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ಒಂದು ಸ್ಥಳವೂ ಇಲ್ಲ. ಸಹಸ್ರಕಿರಣನಾದ ಭಾಸ್ಕರನು ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರುವನೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅವನು ಹೋಗಿ ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ಅರಸಬಲ್ಲನು. ನದಿಗಳು, ವಿಶಾಲವಾದ ವರ್ಷತಗಳು, ಪರ್ವತಗಳೇ ಕೋಟಿಯಂತಿರುವ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳು, ಕಂದಕಗಳು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹುಡುಕಬಲ್ಲನು (೨೩-೨೪). ವಾನರರೊಡನೆ ಸೇರಿ ಸೀತಾದೇವಿಯಿರುವ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವನು. ರಾಘವ, ನಿನ್ನ ವಿರಹದಿಂದ ಶೋಕಾತುರಳಾಗಿರುವ ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಅರಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾ

ದಿಶೋ ವಿಚೇತುಂ ತಾಂ ಸೀತಾಂ ತ್ವದ್ವಿಯೋಗೇನ ಶೋಚತೀಮ್ |
ಸ ಜ್ಞಾಸ್ಯತಿ ವರಾರೋಹಾಂ ನಿರ್ಮಲಾಂ ರಾವಣಾಲಯೇ || ೨೬

ಸ ಮೇರುಶೃಂಗಾಗ್ರಗತಾಮುನಿಂದಿತಾಂ

ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಪಾತಾಲತಲೇಸಿ ವಾ ಶ್ರಿತಾಮ್ |

ಪ್ಲವಂಗನಾನಾಂ ಪ್ರವರಸ್ತವ ಪ್ರಿಯಾಂ

ನಿಹತ್ಯ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಪುನಃ ಪ್ರದಾಸ್ಯತಿ ||

೨೭

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ದ್ವಿಸಪ್ತ ತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಕಾಯರಾದ ಕಪಿಗಳನ್ನು ಸುಗ್ರೀವನು ದಿಕ್ಕುದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸುವನು. ಪತಿವ್ರತೆಯಾದ ಆ ದೇವಿಯು ರಾವಣನ ಯಾವ ಭವನದಲ್ಲಿರುವಳೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವನು (೨೫-೨೬). ಶ್ರೀರಾಮ, ಆ ಸಾಧ್ವಿಯು ಮೇರು ಶಿಖರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿರಲಿ, ವಾತಾಳದ ಬುಡದಲ್ಲಿರಲಿ, ಆ ವಾನರೋತ್ತಮನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಸದೆಬಡಿದು ನಿನ್ನ ಕಾಂತೆಯನ್ನು ತಂದು ನಿನಗೊಪ್ಪಿಸುವನು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು (೨೭).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ಸರ್ಗ

ಶ್ರೀಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಋಷ್ಯಮೂಕಮಾರ್ಗಕಥನಮ್

ದರ್ಶಯಿತ್ವಾ ತು ರಾನಾಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪರಿಮಾರ್ಗಣೇ |
ನಾಕೃಮನ್ವರ್ಥಮರ್ಥಜ್ಞಃ ಕಬಂಧಃ ಪುನರಬ್ರವೀತ್ || ೧
ಏಷ ರಾನು ಶಿವಃ ಪಂಥಾ ಯತ್ರೈತೇ ಪುಷ್ಪಿತಾ ದ್ರುಮಾಃ |
ಪ್ರತೀಚೀಂ ದಿಶಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಂತೇ ಮನೋರಮಾಃ || ೨
ಜಂಬೂಪ್ರಿಯಾಲಪನಸಪ್ಲಕ್ಷ್ಯನ್ಯಗ್ರೋಧತಂದುಕಾಃ |
ಅಶ್ವತ್ಥಾಃ ಕರ್ಣಿಕಾರಾಶ್ಚ ಚೂತಾಶ್ಚಾನೈ ಚ ಸಾದಸಾಃ || ೩
ಧನ್ವನಾ ನಾಗವೃಕ್ಷಾಶ್ಚ ತಿಲಕಾ ನಕ್ತಮಾಲಕಾಃ |
ನೀಲಾಶೋಕಾಃ ಕದಂಬಾಶ್ಚ ಕರವೀರಾಶ್ಚ ಪುಷ್ಪಿತಾಃ || ೪
ಅಗ್ನಿಮುಖ್ಯಾ ಅಶೋಕಾಶ್ಚ ಸುರಕ್ತಾಃ ಸಾರಿಭದ್ರಕಾಃ |
ತಾನಾರುಹ್ಯಾಥವಾ ಭೂಮೌ ಸಾತಯಿತ್ವಾ ಚ ತಾನ್ ಬಲಾತ್ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೩

ಕಬಂಧನು ಋಷ್ಯಮೂಕಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ
ವಿವರಿಸುವುದು. ಸುಗ್ರೀವನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ
ಅವನು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು

ಕಾರ್ಯಜ್ಞನಾದ ಕಬಂಧನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಸೀತಾನ್ವೇಷಣೆಯ
ಉಪಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಪುನಃ ಹೀಗೆಂದನು : “ ಶ್ರೀರಾಮ, ಇತ್ತ ಪಶ್ಚಿಮ
ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮರಗಳು ಅರಳಿ ಮನೋರಮವಾಗಿ ಶೋಭಿಸುತ್ತವೆಯಲ್ಲ, ಇದು
ನಿನಗೆ ಶುಭಕರವಾದ ಮಾರ್ಗ (೧-೨). ಇಲ್ಲಿ ನೇರಿಳೆ, ಪ್ರಿಯಾಲ, ಹಲಸು,
ಪ್ಲಕ್ಷ, ಆಲ, ತುಂಬುರ, ಅರಳಿ, ಕಣಗಿಲೆ, ಮಾವು ಮೊದಲಾದ ಮರಗಳಿವೆ.
ಅಲ್ಲದೆ ಧನ್ವನ, ನಾಗಕೇಸರ, ತಿಲಕ, ನಕ್ತಮಾಲ, ನೀಲಾಶೋಕ, ಈಚಲು
ಮತ್ತು ಕರವೀರಗಳು ಅರಳಿವೆ (೩-೪). ಗೇರು, ಅಶೋಕ, ರಕ್ತಚಂದನ
ಮತ್ತು ಮಂದಾರವೃಕ್ಷಗಳಿವೆ. ಹಣ್ಣುಗಳಿರುವ ಮರಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿ

ಫಲಾನ್ಯಮೃತಕಲ್ಪಾನಿ ಭಕ್ಷಯಂತೌ ಗಮಿಸ್ಯಥಃ |
 ತದತಿಕ್ರಮ್ಯ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ನನಂ ಪುಷ್ಪಿತಪಾದಪಮ್ || ೬
 ನಂದನಪ್ರತಿಮಂ ಚಾನ್ಯತ್ ಕುರವೋ ಹ್ಯುತ್ತರಾ ಇವ |
 ಸರ್ವಕಾಮಫಲಾ ಯತ್ರ ಪಾದಪಾಸ್ತು ಮಧುಸ್ರವಾಃ || ೭
 ಸರ್ವೇ ಚ ಋತವಸ್ತತ್ರ ವನೇ ಚೈತ್ರರಥೇ ಯಥಾ |
 ಫಲಭಾರಾನತಾಸ್ತತ್ರ ಮಹಾವಿಟಪಧಾರಿಣಃ || ೮
 ಶೋಭಂತೇ ಸರ್ವತಸ್ತತ್ರ ಮೇಘಪರ್ವತಸಂನಿಭಾಃ |
 ತಾನಾರುಹ್ಯಾಥನಾ ಭೂಮೌ ಪಾತಯಿತ್ವಾ ಯಥಾಸುಖಮ್ || ೯
 ಫಲಾನ್ಯಮೃತಕಲ್ಪಾನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ತೇ ಪ್ರದಾಸ್ಯತಿ |
 ಚಂಕ್ರಮಂತೌ ವರಾನ್ ದೇಶಾನ್ ಶೈಲಾಚ್ಛ್ರೀಲಂ ವನಾದ್ವನಮ್ ||
 ತತಃ ಪುಷ್ಕರಿಣೀಂ ವೀರೌ ಪಂಪಾಂ ನಾಮ ಗಮಿಸ್ಯಥಃ |
 ಅಶರ್ಕರಾನುವಿಭ್ರಂಶಾಂ ಸಮತೀರ್ಥಾನುಶೈವಲಮ್ || ೧೦

ಅಧವಾ ಮರಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ಅಮೃತದಂತೆ ಸಿಹಿಯಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು
 ನೀರ್ವಿವರೂ ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತ ವ್ರಯಾಣಮಾಡಿರಿ. ಪುಷ್ಪಿತವೃಕ್ಷಗಳಿರುವ
 ಆ ವನವನ್ನು 'ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿರಿ (೫-೬). ಅನಂತರ ಉತ್ತರ
 ಕುರುದೇಶದಂತೆಯೂ ನಂದನವನದಂತೆಯೂ ಇರುವ ಇನ್ನೊಂದು ವನವನ್ನು
 ಸೇರುವಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕುಬೇಕಾದ ಹಣ್ಣುಗಳು ದೊರೆಯು
 ತ್ತವೆ; ಜೇನು ಸುರಿಯುತ್ತದೆ! ಕುಬೇರನ ಚೈತ್ರರಥವನದಲ್ಲಿರುವಂತೆ
 ಸಕಲ ಋತುಗಳೂ ಅಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ (ಸಕಲ ಋತುಗಳ ಫಲ
 ಪುಷ್ಪಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ). ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೊಂಬೆಗಳಿರುವ ಮರಗಳು
 ಹಣ್ಣಿನ ಭಾರದಿಂದ ಬಳುಕುತ್ತವೆ (೭-೮). ಆ ಮರಗಳು ಮೇಘದಂತೆಯೂ
 ಪರ್ವತದಂತೆಯೂ ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ವಿಶಾಲೋನ್ನತವಾಗಿವೆ. ಶ್ರೀರಾಮ,
 ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತನಗೆ ಸೌಕರ್ಯವಾದಂತೆ ಆ ಮರಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿಯೇ
 ಉರುಳಿಸಿಯೇ ಅಮೃತಸದೃಶವಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ನಿನಗೆ ಕೊಡು
 ವನು! ಹೀಗೆ, ಎಲೈ ವೀರರೆ, ಶೈಲದಿಂದ ಶೈಲಕ್ಕೂ ವನದಿಂದ ವನಕ್ಕೂ
 ಉತ್ತಮವ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿರಿ (೯-೧೦). ಮುಂದೆ ಪಂಪಾ
 ಎಂಬ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯನ್ನು ಸೇರುವಿರಿ. ಆ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಜಾರುವ ನೊರಜು

ರಾನು ಸಂಜಾತನಾಲೂಕಾಂ ಕಮಲೋತ್ಪಲಶಾಲಿನೀಮ್ |

ತತ್ರ ಹಂಸಾಃ ಪ್ಲವಾಃ ಕ್ರೌಂಚಾಃ ಕುರರಾಶ್ವಿನ ರಾಘವ || ೧೨

ವಲ್ಗುಸ್ವನಾ ನಿಕೂಜಂತಿ ಪಂಪಾಸಲಿಲಗೋಚರಾಃ |

ನೋದ್ವಿಜಂತೇ ನರಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವಧಸ್ಯಾಕೋವಿದಾಃ ಪುರಾ || ೧೩

ಘೃತಪಿಂಡೋಪಮಾನ್ ಸ್ಥೂಲಾಂಸ್ತಾನ್ ದ್ವಿಜಾನ್ ಭಕ್ಷಯಿಷ್ಯಥಃ |

ರೋಹಿತಾನ್ ವಕ್ರತುಂಡಾಂಶ್ಚ ನಡಮೀನಾಂಶ್ಚ ರಾಘವ || ೧೪

ಪಂಪಾಯಾಮಿಸುಭಿರ್ನುತ್ಸ್ಯಾಂಸ್ತತ್ರ ರಾನು ವರಾನ್ ಹತಾನ್ |

ನಿಸ್ತ್ವಕ್ಪಕ್ವಾನಯಸ್ತಪ್ತಾನಕೃಶಾನೇಕಕಂಟಕಾನ್ || ೧೫

ತವ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸಮಾಯುಕ್ತೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸಂಪ್ರದಾಸ್ಯತಿ |

ಭೃಶಂ ತೇ ಖಾದತೋ ಮತ್ಸ್ಯಾನ್ ಪಂಪಾಯಾಃ ಪುಷ್ಪಸಂಚಯೇ ||

ಪದ್ಮಗಂಧಿ ಶಿನಂ ವಾರಿ ಸ್ವಾದು ಶೀತಮನಾನುಯಮ್ |

ಉದ್ಧೃತ್ಯ ಸತತಾಕ್ಲಿಪ್ತಂ ರೌಪ್ಯಸ್ಥಟಿಕಸಂನಿಭಮ್ || ೧೬

ಕಲ್ಲುಗಳಿಲ್ಲ. ದಡವು ಕುಸಿದಿಲ್ಲ. ಇಳಿಯುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದೆ. ವಾಚಿ ಕಟ್ಟಿಲ್ಲ (೧೧). ಶ್ರೀರಾಮ, ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು-ಹರಳಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಕೆನರಿಲ್ಲ. ಪಂಪಾಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತಾನರೆ, ನೈದಿಲೆಗಳು ತುಂಬಿವೆ. ಹಂಸ, ಕಾರಂಡವ, ಕ್ರೌಂಚ, ಕುರರ ಮುಂತಾದ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಮಂಜುಳಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೂಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕಂಡರೂ ಅವು ಹೆದರು ವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ಕೊಂದದ್ದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ (೧೨-೧೩). ರಾಘವ, ಹೆರೆದುವುದಂತಿರುವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಆ ಹಕ್ಕಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಭಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ರೋಹಿತ, ವಕ್ರತುಂಡ, ನಡಮೀನ ಮೊದಲಾದ ಉತ್ತಮಜಾತಿಯ ಮೀನುಗಳನ್ನು ಬಾಣಗಳಿಂದ ಹೊಡೆದು ತರುವನು. ಅವುಗಳ ಚರ್ಮ, ರೆಕ್ಕೆ, ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಕಬ್ಬಿಣದ ಶೂಲದಲ್ಲಿ ಬೇಯಿಸಿ ಭಕ್ಷಿಯಿಂದ ನಿನಗೆ ಕೊಡುವನು. ಆ ಮೀನುಗಳನ್ನು ನೀನು ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ತಿನ್ನಬಹುದು! (೧೪-೧೫). ಪಂಪಾ ಸರೋವರದ ಪುಷ್ಪರಾಶಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಶುಭಜಲವು ಪದ್ಮಗಂಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ರುಚಿಕರವೂ ಶೀತಲವೂ ಆದ ಆ ನೀರು ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದದ್ದು.

ಅಸೌ ಪುಷ್ಕರಪರ್ಣೇನ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ ಸಾಯಯಿಷ್ಯತಿ |
 ಸ್ಥೂಲಾನ್ ಗಿರಿಗುಹಾಶಯ್ಯಾನ್ ವಾನರಾನ್ ವನಚಾರಿಣಃ || ೧೮
 ಸಾಯಾಹ್ನೇ ವಿಚರನ್ ರಾಮ ದರ್ಶಯಿಷ್ಯತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಅಸಾಂ ಲೋಭಾದುಪಾವೃತ್ತಾನ್ ವೃಷಭಾನಿವ ನರ್ದತಃ || ೧೯
 ರೂಪಾನ್ವಿತಾಂಶ್ಚ ಪಂಸಾಯಾಂ ದ್ರಕ್ಷ್ಯಸಿ ತ್ವಂ ನರೋತ್ತಮ |
 ಸಾಯಾಹ್ನೇ ವಿಚರನ್ ರಾಮ ವಿಟಸೀನೂಲ್ಪಧಾರಿಣಃ || ೨೦
 ಶೀತೋದಕಂ ಚ ಪಂಸಾಯಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶೋಕಂ ವಿಹಾಸ್ಯಸಿ |
 ಸುನುನೋಭಿಶ್ಚಿತಾಸ್ತತ್ರ ತಿಲಕಾ ನಕ್ತಮಾಲಕಾಃ || ೨೧
 ಉತ್ಪಲಾನಿ ಚ ಪುಲ್ಲಾನಿ ಪಂಕಜಾನಿ ಚ ರಾಘವ |
 ನ ತಾನಿ ಕಶ್ಚಿನ್ಮಾಲ್ಯಾನಿ ತತ್ರಾರೋಪಯಿತಾ ನರಃ || ೨೨
 ನ ಚ ವೈ ಮ್ಲಾನತಾಂ ಯಾಂತಿ ನ ಚ ಶೀರ್ಯಂತಿ ರಾಘವ |
 ಮತಂಗಶಿಷ್ಯಾಸ್ತತ್ರಾಸನ್ನಿಷಯಃ ಸುಸಮಾಹಿತಾಃ || ೨೩

ಅದು ಯಾವಾಗಲೂ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆಯೂ ಸ್ಫಟಿಕದಂತೆಯೂ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ (೧೭). ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತಾವರೆಯೆಲೆಯ (ಮೊನ್ನೆಯಲ್ಲಿ) ಆ ನೀರನ್ನು ತಂದು ನಿನಗೆ ಕುಡಿಯಲು ಕೊಡುವನು! ಗಿರಿಗುಹಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಕಪಿಗಳು ವನದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತವೆ (೧೮). ಶ್ರೀರಾಮ, ನಾಯಂಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀನು ಅಡ್ಡಾಡುವಾಗ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಅವುಗಳನ್ನು ನಿನಗೆ ತೋರಿಸುವನು! ಆ ಕಪಿಗಳು ನೀರು ಕುಡಿಯುವ ಆಸೆಯಿಂದ (ಆ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯ ಬಳಿಗೆ) ಬರುತ್ತವೆ. ಗೂಳಿಗಳು ಗುಟರುಹಾಕುವಂತೆ ಅವು ವಚಗುಟ್ಟುತ್ತವೆ! (೧೯). ಆ ಕಪಿಗಳು ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಂದವಾಗಿರುತ್ತವೆ! ಪಂಪಾತೀರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಕಪಿಗಳು ಮರದ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಹೂಮಾಲೆಯಂತೆ ಧರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು! ಅಲ್ಲದೆ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಶೀತಲೋದಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರೆ, ನಿನ್ನ ಶೋಕವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ತಿಲಕವೃಕ್ಷಗಳೂ ನಕ್ತಮಾಲಗಳೂ ಹೂಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ (೨೦-೨೧). ರಾಘವ, ಅಲ್ಲಿ ನೈದಿಲೆಗಳೂ ತಾವರೆಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಳಿರುತ್ತವೆ. ಆ ಹೂಗಳನ್ನು ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೂ ಬಿಡಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಮುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ! ಆ ಹೂಗಳು

ತೇಷಾಂ ಭಾರಾಭಿತಪ್ತಾನಾಂ ನನ್ಯಮಾಹರತಾಂ ಗುರೋಃ |
 ಯೇ ಪ್ರಪೇತುರ್ಮಹೀಂ ತೂರ್ಣಂ ಶರೀರಾತ್ ಸ್ವೇದಬಿಂದನಃ ||
 ತಾನಿ ಜಾತಾನಿ ಮಾಲ್ಯಾನಿ ಮುನೀನಾಂ ತಪಸಾ ತದಾ |
 ಸ್ವೇದಬಿಂದುಸಮುತ್ಥಾನಿ ನ ನಿನಶ್ಯಂತಿ ರಾಘವ || ೨೫
 ತೇಷಾನ್ಮದ್ಯಾಸಿ ತತ್ರೈವ ದೃಶ್ಯತೇ ಪರಿಚಾರಿಣೇ |
 ಶ್ರಮಣೇ ಶಬರೀ ನಾನು ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಚಿರಜೀವಿನೀ || ೨೬
 ತ್ವಾಂ ತು ಧರ್ಮೇ ಸ್ಥಿತಾ ನಿತ್ಯಂ ಸರ್ವಭೂತನಮಸ್ಕೃತಮ್ |
 ದೃಷ್ಟ್ವಾ ದೇವೋಪಮಂ ರಾಮ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕಂ ಗಮಿಷ್ಯತಿ || ೨೭
 ತತಸ್ತದ್ರಾಮ ಪಂಪಾಯಾಸ್ತೀರಮಾಶ್ರಿತ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಮ್ |
 ಅಶ್ರಮಸ್ಥಾನಮತುಲಂ ಗುಹ್ಯಂ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ಪಶ್ಯತಿ || ೨೮
 ನ ತತ್ರಾಕ್ರಮಿತುಂ ನಾಗಾಃ ಶಕ್ನುವಂತಿ ತಮಾಶ್ರಮಮ್ |
 ವಿವಿಧಾಸ್ತತ್ರ ವೈ ನಾಗಾ ವನೇ ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಪರ್ವತೇ || ೨೯

ಬಾಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ, ಉದುರುವುದೂ ಇಲ್ಲ! ಅಲ್ಲಿ ಮತಂಗಮುನಿಯ
 ಶಿಷ್ಯರೂ ಶಾಂತಚಿತ್ತರೂ ಆದ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳಿದ್ದರು (೨೨-೨೩). ಅವರು
 ತಮ್ಮ ಗುರುವಿಗೋಸ್ಕರ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಫಲ, ಮೂಲ, ಸಮಿತ್ತು
 ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತುತರುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಬಳಲಿದ
 ಆ ಋಷಿಗಳ ಮೈಯಿಂದ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದ ಬೆವರುಹನಿಗಳು ಅವರ ತಪಃಪ್ರಭಾವ
 ದಿಂದ ಹೂಗಳಾದವು. ಋಷಿಗಳ ಬೆವರುಹನಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆ ಹೂಗಳು
 ಬಾಡಿ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ (೨೪-೨೫). ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ಆ ಋಷಿಗಳ ಪರಿಚರೈ
 ಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಶ್ರಮಣಿಯನ್ನು ಈಗಲೂ ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.
 ಅವಳ ಹೆಸರು ಶಬರಿ. ಅವಳು ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದು ಜೀವಿಸಿದ್ದಾಳೆ
 (೨೬). ಸದಾ ಧರ್ಮನಿಷ್ಠಳಾದ ಆ ಶಬರಿಯು ದೇವತಾಸದೃಶನೂ ಸರ್ವ
 ವಂದ್ಯನೂ ಆದ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವನ್ನು ಪಡೆದು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರ
 ಬೇಕೆಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ, ವಂಪಾಸರೋವರದ ಪಶ್ಚಿಮ
 ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅದ್ಭುತವೂ ಗೋಪ್ಯವೂ ಆದ ಮತಂಗಾಶ್ರಮವನ್ನು
 ನೋಡುವೆ (೨೭-೨೮). ಆ ವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಋಷ್ಯಮೂಕ

ಋಷೇಸ್ತತ್ರ ಮತಂಗಸ್ಯ ವಿಧಾನಾತ್ಪಚ್ಚ ಕಾನನಮ್ |
 ಮತಂಗನನಮಿತ್ಯೇವ ವಿಶ್ರುತಂ ರಘುನಂದನ || ೩೦
 ತಸ್ಮಿನ್ನಂದನಸಂಕಾಶೇ ದೇವಾರಣ್ಯೋಪಮೇ ವನೇ |
 ನಾನಾವಿಹಗಸಂಕೀರ್ಣೇ ರಂಸ್ಯಸೇ ರಾಮ ನಿರ್ವೃತಃ || ೩೧
 ಋಷ್ಯಮೂಕಶ್ಚ ಪಂಪಾಯಾಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ಪುಷ್ಪಿತದ್ರುಮಃ |
 ಸುದುಃಖಾರೋಹಣೋ ನಾಮ ಶಿಶುನಾಗಾಭಿರಕ್ಷಿತಃ || ೩೨
 ಉದಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಚೈವ ಪೂರ್ವಕಾಲೇ ವಿನಿರ್ಮಿತಃ |
 ಶಯಾನಃ ಪುರುಷೋ ರಾಮ ತಸ್ಯ ಶೈಲಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನಿ || ೩೩
 ಯತ್ಸಪ್ತೇ ಲಭತೇ ವಿತ್ತಂ ತತ್ ಪ್ರಬುದ್ಧೋಽಧಿಗಚ್ಛತಿ |
 ನ ತ್ವೇನಂ ವಿಷಮಾಚಾರಃ ಸಾಪಕರ್ಮಾಧಿರೋಹತಿ || ೩೪

ಸರ್ವತದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕಾಡಾನೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ
 ಬಾಧೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತಂಗಮುಷಿಯ
 ಪ್ರಭಾವವೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ವನವು ಮತಂಗವನವೆಂದು
 ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ (೨೯-೩೦). ನಂದನವನವೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವೋದ್ಯಾನ
 ದಂತಿರುವ ಮತಂಗವನದಲ್ಲಿ ನಾನಾಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ವಿಹರಿಸುತ್ತವೆ.
 ರಘುನಂದನ, ಅಲ್ಲಿ ನೀನು ಮನಃಶಾಂತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವೆ. ಪಂಪಾ
 ಸರೋವರದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿಗೆ ವುಷ್ಪಿತದ್ರುಮಗಳಿರುವ ಋಷ್ಯಮೂಕ ಗಿರಿಯಿದೆ.
 ಅದನ್ನು ಹತ್ತುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅಲ್ಲಿ ಶಿಶುನಾಗರೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸರು * ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ
 ಕಾವಲಾಗಿದ್ದಾರೆ (೩೧-೩೨). ಪುರಾತನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದನ್ನು
 ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸರ್ವತವಾಗಿರಲೆಂದು ಸೃಜಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಶಿಖರದಲ್ಲಿ
 ಮಲಗಿದ ಪುರುಷನಿಗೆ ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಧನಲಾಭವಾದರೆ, ಎಚ್ಚರವಾದಮೇಲೆ
 ಸತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಆ ಧನವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುವ
 ವಾಪಿಯು ಆ ಋಷ್ಯಮೂಕಗಿರಿಯನ್ನು ಹತ್ತುವುದಿಲ್ಲ (೩೩-೩೪).

* 'ಶಿಶುನಾಗ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಆನೆಯ ಮರಿಗಳೆಂದೂ ಸರ್ಪದ ಮರಿಗಳೆಂದೂ
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣ
 ಮಂಜರಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಸರಿನ ರಾಕ್ಷಸರೆಂದು ಅರ್ಥಮಾಡಿದೆ.

ಯಸ್ತು ತಂ ನಿಷನಾಚಾರಃ ಪಾಪಕರ್ಮಾಧಿರೋಹತಿ |

ತತ್ತ್ವೇನ ಪ್ರಹರಂತ್ಯೇನಂ ಸುಸ್ತನಾದಾಯ ರಾಕ್ಷಸಾಃ || ೩೫

ತತ್ರಾಪಿ ಶಿಶುನಾಗಾನಾನಾಕ್ರಂದಃ ಶ್ರುಯತೇ ಮಹಾನ್ |

ಕ್ರೀಡತಾಂ ರಾನು ಪಂಪಾಯಾಂ ಮತಂಗಾರಣ್ಯವಾಸಿನಾಮ್ || ೩೬

ಸಿಕ್ತಾ ರುಧಿರಧಾರಾಭಿಃ ಸಂಹತ್ಯ ಪರಮುದ್ವಿಷಾಃ |

ಪ್ರಚರಂತಿ ಪೃಥಕ್ಕ್ರೀಣಾ ಮೇಘನರ್ಣಾಸ್ತರಸ್ವಿನಃ || ೩೭

ತೇ ತತ್ರ ಪೀತ್ವಾ ಪಾನೀಯಂ ವಿಮುಲಂ ಶೀತಮನ್ಯಯಮ್ |

ನಿರ್ವೃತಾಃ ಸಂವಿಗಾಹಂತೇ ವನಾನಿ ವನಗೋಚರಾಃ || ೩೮

ಋಕ್ಷಾಂಶ್ಚ ದ್ವೀಪಿನಶ್ಚೈವ ನೀಲಕೋಮಲಕಪ್ರಭಾನ್ |

ರುರೂನಪೇತಾಪಜಯಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಶೋಕಂ ಪ್ರಹಾಸ್ಯಸಿ || ೩೯

ರಾನು ತಸ್ಯ ತು ಶೈಲಸ್ಯ ಮಹತೀ ಶೋಭತೇ ಗುಹಾ |

ಶಿಲಾಪಿಧಾನಾ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥ ದುಃಖಂ ಚಾಸ್ಯಾಃ ಪ್ರವೇಶನಮ್ || ೪೦

ಯಾವನಾದರೂ ಪಾಪಿಯು ಹತ್ತಿದರೆ, ಅವನು ಪರ್ವತಶಿಖರದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದಾಗ ಆ ರಾಕ್ಷಸರು ಬಂದು ಕೊಂದುಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಮತಂಗಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಶಿಶುನಾಗರ ಕೋಲಾಹಲಶಬ್ದವು ಪಂಪಾಸರೋವರದವರೆಗೆ ಕೇಳಿಸುತ್ತದೆ (೩೫-೩೬). ಮೇಘದಂತೆ ಕಪ್ಪಾಗಿರುವ ಬಲಶಾಲಿಗಳಾದ ಮದ್ದಾನೆಗಳು ಕಾದಾಡಿ ರಕ್ತಧಾರೆಗಳಿಂದ ನೆನೆದು ಅತ್ತಿತ್ತ ಚದರಿಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆ ವನ್ಯಜಂತುಗಳು ಪಂಪಾಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ದೊರೆಯುವ ಶೀತಲವಾದ ವಿಮಲಜಲವನ್ನು ಕುಡಿದು ತೃಪ್ತಿಹೊಂದಿ ವನದೊಳಗೆ ಸಾಗುತ್ತವೆ (೩೭-೩೮). ಆ ವನದಲ್ಲಿ ಕರಡಿಗಳನ್ನೂ ಹುಲಿಗಳನ್ನೂ ನೀಲಮಣಿಗಳಂತಿರುವ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾದ ಜಿಂಕೆಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ, ರಾಘವ, ನಿನ್ನ ಶೋಕವು ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದು. ಋಷ್ಯಮೂಕಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗುಹೆಯಿದೆ, ಒಂದು ಬಂಡೆಯು ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚುವ ಬಾಗಿಲಾಗಿದೆ.

ತಸ್ಯಾ ಗುಹಾಯಾಃ ಪ್ರಾಗ್ಧ್ವಾರೇ ಮಹಾನ್ ಶೀತೋದಕೋ ಹೃದಃ
ಫಲಮೂಲಾನ್ವಿತೋ ರಮ್ಯೋ ನಾನಾಮೃಗಸಮಾವೃತಃ || ೪೧

ತಸ್ಯಾಂ ವಸತಿ ಸುಗ್ರೀವಶ್ಚ ತುರ್ಭಿಃ ಸಹ ವಾನರೈಃ |
ಕದಾಚಿಚ್ಛಿಖರೇ ತಸ್ಯ ಸರ್ವತಸ್ಯಾನತಿಷ್ಠತೇ || ೪೨

ಕಬಂಧಸ್ತ್ವನುಶಾಸ್ತ್ಯವಂ ತಾವುಭೌ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಸುಗ್ರೀ ಭಾಸ್ಕರವರ್ಣಾಭಃ ಖೇ ವ್ಯರೋಚತ ವೀರ್ಯವಾನ್ || ೪೩

ತಂ ತು ಖಸ್ಥಂ ಮಹಾಭಾಗಂ ಕಬಂಧಂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಪ್ರಸ್ಥಿತೌ ತ್ವಂ ವ್ರಜಸ್ವೇತಿ ವಾಕ್ಯಮೂಚತುರಂತಿಕೇ || ೪೪

ಗಮ್ಯತಾಂ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಿತಿ ತಾವಬ್ರವೀತ್ ಸ ಚ |
ಸುಪ್ರೀತೌ ತಾವನುಜ್ಞಾಪ್ಯ ಕಬಂಧಃ ಪ್ರಸ್ಥಿತಸ್ತದಾ || ೪೫

ಸ ತತ್ ಕಬಂಧಃ ಪ್ರತಿಪದ್ಯ ರೂಪಂ

ವೃತಃ ಶ್ರಿಯಾ ಭಾಸ್ಕರತುಲ್ಯದೇಹಃ |

ಅದನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣ (೩೯-೪೦). ಆ ಗುಹೆಯ ಪೂರ್ವ
ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಶೀತೋದಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೊಳವಿದೆ. ಅದರ ತೀರವು
ಫಲಮೂಲಗಳಿಂದಲೂ ನಾನಾಮೃಗಗಳಿಂದಲೂ ರಮಣೀಯವಾಗಿದೆ (೪೧).
ಸುಗ್ರೀವನು ನಾಲ್ವರು ವಾನರರೊಡನೆ ಆ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಾನೆ.
ಕೆಲವು ಸಲ ಆ ಸರ್ವತದ ಶಿಖರದಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟು”
ಎಂದನು ಕಬಂಧನು ಈ ಪ್ರಕಾರ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಹೂಮಾಲೆ
ಯನ್ನು ಧರಿಸಿದವನಾಗಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣಕಾಲ
ನಿಂತಿದ್ದನು (೪೨-೪೩). ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ತಮ್ಮ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ
ಗಗನವನ್ನೆಡರಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಕಬಂಧನನ್ನು ಕುರಿತು “ಮಹಾ
ಭಾಗ, ನಾವು (ಸುಗ್ರೀವನ ಬಳಿಗೆ) ಹೊರಟೆವು. ನೀನು (ಪುಣ್ಯಲೋಕಕ್ಕೆ)
ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸು” ಎಂದರು (೪೪). “ನೀವೂ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿರಿ.
ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗಲಿ!” ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಬಂಧನು ಸುಪ್ರೀತರಾದ ರಾಮ-
ಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವರ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ತನ್ನ ಲೋಕಕ್ಕೆ
ವ್ರಯಾಣಮಾಡಿದನು (೪೫). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಬಂಧನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪ

ನಿದರ್ಶಯನ್ ರಾಮನುನೇಕ್ಷ್ಯ ಖಸ್ಥಃ
ಸಖ್ಯಂ ಕುರುಷ್ವೇತಿ ತದಾಭ್ಯುನಾಚ |

೪೬

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ತ್ರಿಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಚತುಃಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಶಬರೀಸ್ವರ್ಗಪ್ರಾಪ್ತಿ:

ತೌ ಕಬಂಧೇನ ತಂ ಮಾರ್ಗಂ ಪಂಪಾಯಾ ದರ್ಶಿತಂ ವನೇ |
ಪ್ರತಸ್ಥ ತುರ್ದಿಶಂ ಗೃಹ್ಯ ಪ್ರತೀಚೀಂ ನೃವರಾತ್ಮಜೌ || ೧
ತೌ ಶೈಲೇಷ್ವಾಚಿತಾನೇಕಾನ್ ಕ್ಷೌದ್ರಕಲ್ಪಫಲಾನ್ ದ್ರುಮಾನ್ |
ವೀಕ್ಷಂತೌ ಜಗ್ಮತುರ್ದ್ರಷ್ಟ್ವಂ ಸುಗ್ರೀವಂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ || ೨

ವನ್ನು ವಡೆದು ಸೂರ್ಯನಂತೆ ವ್ರಜ್ಜಲಿಸುವ ದೇಹವುಳ್ಳವನಾದನು. ಅವನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಋಷ್ಯಮೂಕದ ಮಾರ್ಗ ಮೊದಲಾದುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ, ಹೋಗುವಾಗ “ಶ್ರೀರಾಮ, ಸುಗ್ರೀವನೊಡನೆ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸು!” ಎಂದು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹೇಳಿದನು (೪೬).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸರ್ಗ

ಸರ್ಗ ೭೪

ಮತಂಗಾಶ್ರಮ ಗಮನಃ ; ಶಬರಿಯಿಂದ ಸತ್ಕಾರಃ ; ಶಬರಿಯ ಸ್ವರ್ಗಗಮನ

ಆ ರಾಜಕುಮಾರರು ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹೊರಟು ಕಬಂಧನು ತೋರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡಿದರು (೧). ದಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಶೈಲಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೃಕ್ಷಗಳು ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಸಿಹಿಯಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ನಿಂತಿದ್ದವು. ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಆ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಕಾಣುವ

ಕೃತ್ವಾ ಚ ಶೈಲಪೃಷ್ಠೇ ತು ತೌ ವಾಸಂ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣೌ |
ಪಂಸಾಯಾಃ ಪಶ್ಚಿಮಂ ತೀರಂ ರಾಘನಾವೃಪತಸ್ಥತುಃ || ೩

ತೌ ಪುಷ್ಕರಿಣ್ಯಾಃ ಪಂಸಾಯಾಸ್ತೀರಮಾಸಾದ್ಯ ಪಶ್ಚಿಮಮ್ |
ಅಪಶ್ಯತಾಂ ತತಸ್ತತ್ರ ಶಬರ್ಯಾ ರಮ್ಯಮಾಶ್ರಮಮ್ || ೪

ತೌ ತಮಾಶ್ರಮಮಾಸಾದ್ಯ ದ್ರುಮೈರ್ಬಹುಭಿರಾವೃತಮ್ |
ಸುರಮ್ಯಮಭಿನೀಕ್ಷಂತೌ ಶಬರೀನುಭ್ಯುಪೇಯತುಃ || ೫

ತೌ ಚ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತದಾ ಸಿದ್ಧಾ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಕೃತಾಂಜಲಿಃ |
ರಾಮಸ್ಯ ಪಾದೌ ಜಗ್ರಾಹ ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ಯ ಚ ಧೀನುತಃ || ೬

ಪಾದ್ಯಮಾಚಮನೀಯಂ ಚ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಾದಾದ್ಯಥಾನಿಧಿ |
ತಾಮುನಾಚ ತತೋ ರಾಮಃ ಶ್ರಮಣೀಂ ಸಂಶಿತವ್ರತಾಮ್ || ೭

ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ನಿರ್ಜಿತಾ ನಿಘ್ನಾಃ ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ವರ್ಧತೇ ತಪಃ |
ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ನಿಯತಃ ಕ್ರೋಧ ಆಹಾರಶ್ಚ ತಪೋಧನೇ || ೮

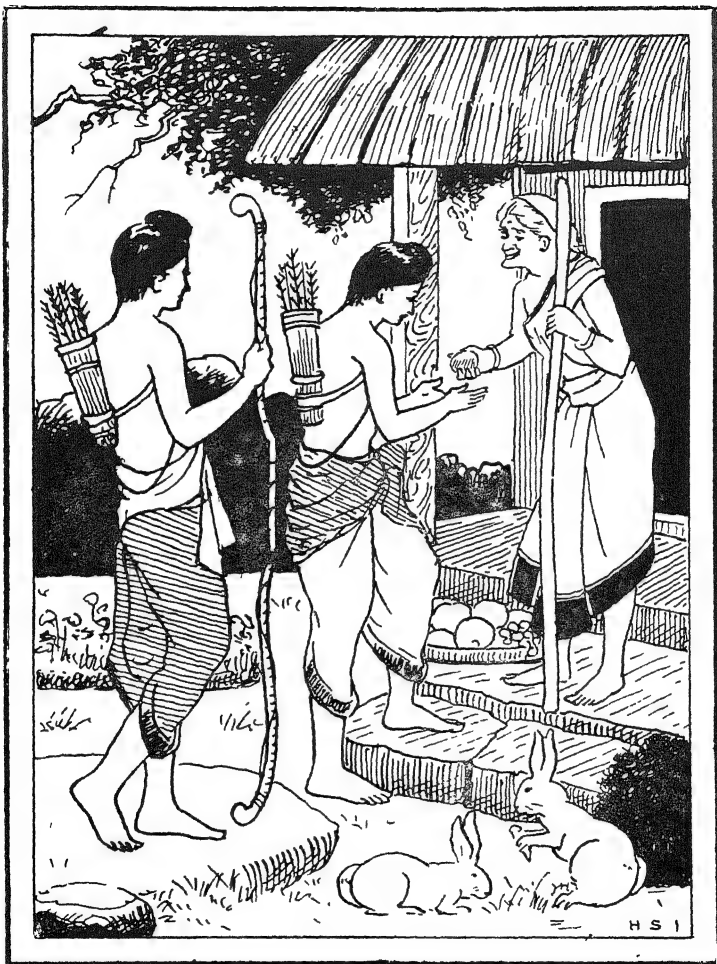
ತನಕದಿಂದ ಮುಂದೆ ಹೋದರು (೨). (ಆ ರಾತ್ರಿ) ಒಂದು ಪರ್ವತದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು, (ಮಾರನೆಯ ದಿನ) ಪಂವಾಸರೋವರದ ಪಶ್ಚಿಮ ತೀರವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಶಬರಿಯ ರಮ್ಯವಾದ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ಕಂಡರು. ವೃಕ್ಷಸಮೂಹದಿಂದ ಪರಿವೃತವಾದ ಆಶ್ರಮದ ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಅವರು ಶಬರಿಯದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರು (೩-೪). ಯೋಗಸಿದ್ಧಿಳಾದ ಶಬರಿಯು ಅವರಿರ್ವರನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಕೈಮುಗಿದು ಎದ್ದುನಿಂತು, ಶ್ರೀರಾಮನ ವಾದಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ವಾದಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು. ಅವರಿಗೆ ವಾದ್ಯವನ್ನೂ ಆಚಮನೀಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಕರಿಸಿದಳು (೫-೬). ಶ್ರೀರಾಮನು ವ್ರತನಿಷ್ಠಳಾದ ಶ್ರಮಣಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, “ಹೇ ತಪೋಧನಿ, ತಪೋವಿಘ್ನಗಳಾದ ಮನೋವಿಕಾರಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗೆದ್ದಿರುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ತಪಸ್ಸು ವರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ? ಕೋಪವನ್ನು ಜಯಿಸಿರುವೆಯಾ? ಆಹಾರವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿರುವುದೇ?

ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ನಿಯಮಾಃ ಪ್ರಾಪ್ತಾಃ ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ಮನಸಃ ಸುಖಮ್ |
 ಕಚ್ಚಿತ್ತೇ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷಾ ಸಫಲಾ ಚಾರುಭಾಷಿಣಿ || ೯
 ರಾಮೇಣ ತಾಪಸೀ ಪೃಷ್ಠಾ ಸಾ ಸಿದ್ಧಾ ಸಿದ್ಧಸಂನುತಾ |
 ಶಶಂಸ ಶಬರೀ ವೃದ್ಧಾ ರಾಮಾಯ ಪ್ರತ್ಯುಪಸ್ಥಿತಾ || ೧೦
 ಅದ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತಾ ತಪಃಸಿದ್ಧಿಪ್ತವ ಸಂದರ್ಶನಾನ್ಮಯಾ |
 ಅದ್ಯ ಮೇ ಸಫಲಂ ತಪ್ತಂ ಗುರನಶ್ಚ ಸುಪೂಜಿತಾಃ || ೧೧
 ಅದ್ಯ ಮೇ ಸಫಲಂ ಜನ್ಮ ಸ್ವರ್ಗಶ್ಚೈವ ಭವಿಷ್ಯತಿ |
 ತ್ವಯಿ ದೇವನರೇ ರಾಮ ಪೂಜಿತೇ ಪುರುಷರ್ಷಭ || ೧೨
 ಚಕ್ಷುಷಾ ತವ ಸೌಮ್ಯೇನ ಪೂತಾಸ್ಮಿ ರಘುನಂದನ |
 ಗಮಿಷ್ಯಾಮ್ಯಕ್ಷಯಾನ್ ಲೋಕಾಂಸ್ತ್ವತ್ಪ್ರಸಾದಾದರಿಂದಮ || ೧೩
 ಚಿತ್ರಕೂಟಂ ತ್ವಯಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ವಿನೂನೈರತುಲಪ್ರಭೈಃ |
 ಇತಸ್ತೇ ದಿನಮಾರೂಢಾ ಯಾನಹಂ ಪರ್ಯುಚಾರಿಷಮ್ || ೧೪

ವೇಯಾ? (೭-೮). ವ್ರತಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡೆಸಿರುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸಿದೆಯೇ? ತಪಸ್ವಿನಿ, ನಿನ್ನ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಯು ಸಫಲವಾಯಿತೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಲು, ತಪಸ್ಸಿದ್ದಳೂ ಸಿದ್ಧಸಮ್ಮಾನ್ಯಳೂ ವೃದ್ಧಳೂ ಆದ ಶಬರಿಯು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಂತು ಹೀಗೆಂದಳು (೯-೧೦): “ಶ್ರೀರಾಮ, ಈಗ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನವಾದ್ದರಿಂದ ನನ್ನ ತಪಸ್ಸು ಸಿದ್ಧಿಸಿತು! ಈಗ ನನ್ನ ತಪಸ್ಸು ಸಫಲವಾಯಿತು! ನನ್ನ ಗುರುಶುಶ್ರೂಷೆಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲ ದೊರೆಯಿತು! ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಇಂದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು! ಇನ್ನು ನನಗೆ ಸದ್ಗತಿಯಾಗುವುದು. ಹೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ದೇವೋತ್ತಮನಾದ ನೀನು ನನ್ನಿಂದ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೆ, ಸಕಲವೂ ನನಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದಂತೆಯೇ (೧೧-೧೨). ರಘುನಂದನ, ಸೌಮ್ಯವಾದ ನಿನ್ನ ವೀಕ್ಷಣದಿಂದ ನಾನು ಪರಿಶುದ್ಧಳಾದೆನು. ನಿನ್ನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವೆನು. ನೀನು ಚಿತ್ರಕೂಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ನಾನು ಶುಶ್ರೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ದಿವ್ಯಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಬೀರುವ ವಿಮಾನ

ತೈಶ್ವಾಹಮುಕ್ತಾ ಧರ್ಮಜ್ಞೈರ್ಮಹಾಭಾಗೈರ್ಮಹರ್ಷಿಭಿಃ |
 ಆಗಮಿಷ್ಯತಿ ತೇ ರಾಮಃ ಸುಪುಣ್ಯಮಿಮನಾಶ್ರಮಮ್ || ೧೫
 ಸ ತೇ ಪ್ರತಿಗ್ರಹೀತವ್ಯಃ ಸೌಮಿತ್ರಿಸಹಿತೋಽತಿಥಿಃ |
 ತಂ ಚ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ವರಾನ್ ಲೋಕಾನಕ್ಷಯಾಂಸ್ತ್ವಂ ಗಮಿಷ್ಯಸಿ || ೧೬
 ಮಯಾ ತು ವಿವಿಧಂ ವನ್ಯಂ ಸಂಚಿತಂ ಪುರುಷರ್ಷಭ |
 ತನಾರ್ಥೇ ಪುರುಷವ್ಯಾಘ್ರ ಪಂಪಾಯಾಸ್ತಿರಸಂಭವಮ್ || ೧೭
 ಏವಮುಕ್ತಃ ಸ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಶಬರ್ಯಾ ಶಬರೀಮಿದಮ್ |
 ರಾಘವಃ ಪ್ರಾಹ ವಿಜ್ಞಾನೇ ತಾಂ ನಿತ್ಯಮಬಹಿಷ್ಕತಾಮ್ || ೧೮
 ದನೋಃ ಸಕಾಶಾತ್ತ್ವೇನ ಪ್ರಭಾವಂ ತೇ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಶ್ರುತಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮಿಚ್ಛಾಮಿ ಸಂದ್ರಷ್ಟುಂ ಯದಿ ಮನ್ಯಸೇ || ೧೯
 ಏತತ್ತು ವಚನಂ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಮವಕ್ತ್ರಾದ್ವಿನಿಸ್ಸೃತಮ್ |
 ಶಬರೀ ದರ್ಶಯಾಮಾಸ ತಾವುಭೌ ತದ್ವನಂ ಮಹತ್ || ೨೦

ಗಳನ್ನೇರಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದರು (೧೩-೧೪). ಧರ್ಮಜ್ಞರೂ
 ಮಹಾತ್ಮರೂ ಆದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ನನಗೆ ‘ಎಲಾ ಶಬರಿ, (ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ
 ಮೇಲೆ) ಶ್ರೀರಾಮನು ಈ ಪುಣ್ಯಾಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬರುವನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತ
 ನಾಗಿ ಬರುವ ಆತನನ್ನು ನೀನು ಅತಿಥಿಯೆಂದು ಸತ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಶ್ರೀರಾಮನ
 ದರ್ಶನವಾದಮೇಲೆ ನಿನಗೆ ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸದ್ಗತಿಯು ಲಭಿಸುವುದು’ ಎಂದು
 ಹೇಳಿದ್ದರು (೧೫-೧೬). ನಾನು, ಹೇ ಪುರುಷೋತ್ತಮ, ಪಂಪಾತೀರದಲ್ಲಿ
 ದೊರೆಯುವ ಫಲಮೂಲಾದಿ ವನ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ನಿನಗೋಸ್ಕರ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ
 ದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ನುಡಿದಳು. ಆಗ ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಘವನು ಸಂತತ
 ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠಳಾದ ಶಬರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ “ಶಬರಿ, ದನುವಂಶೀಯನಾದ
 ಕಬಂಧನಿಂದ ನಿನ್ನ ಗುರುವೂ ಮಹಾತ್ಮನೂ ಆದ ಮತಂಗಮುನಿಯ
 ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾದರೆ ಅದನ್ನು ಈಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ
 ವಾಗಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದನು (೧೭-೧೯). ಶ್ರೀರಾಮನ
 ಬಾಯಿಂದ ಈ ಮಾತು ಬಂದೊಡನೆ ಶಬರಿಯು ರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರಿಗೆ ಮಹತ್ತರ
 ವಾದ ಆ ವನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಳು. “ರಘುನಂದನ, ಇತ್ತ ನೋಡು!

ಶಬರಿಯ ಸತ್ಕಾರ

ಪಶ್ಯ ಮೇಘಘನಪ್ರಖ್ಯಂ ಮೃಗಪಕ್ಷಿಸಮಾಕುಲಮ್ |

ಮತಂಗವನಮಿತ್ಯೇನ ನಿಶ್ರುತಂ ರಘುನಂದನ ||

೨೦

ಇಹ ತೇ ಭಾವಿತಾತ್ಮನೋ ಗುರವೋ ಮೇ ಮಹಾವನೇ |

ಜುಹವಾಂಚಕ್ರೀ ದೇಹಂ ಮಂತ್ರನನ್ಮಂತ್ರಪೂಜಿತಮ್ ||

೨೧

ಇಯಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಂ ಲೀ ವೇದಿಯತ್ರ ತೇ ಮೇ ಸುಸತ್ಯತಾಃ |

ಪುಷ್ಪೋಪಹಾರಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಶ್ರಮಾದುದ್ವೇಷಿಭಿಃ ಕರೈಃ ||

೨೨

ತೇಷಾಂ ತಪಃಪ್ರಭಾವೇಣ ಪಶ್ಯಾದ್ಯಾಪಿ ರಘೂದ್ವಹ |

ದ್ಯೋತಯಂತಿ ದಿಶಃ ಸರ್ವಾಃ ಶ್ರಿಯಾ ನೇದ್ಯೋತುಲಪ್ರಭಾಃ ||

೨೩

ಅಶಕ್ನು ವದ್ವಿಸ್ತೈರ್ಗಂಠುಮುಪವಾಸಶ್ರಮಾಲಸೈಃ |

ಚಿಂತಿತೇಽಭ್ಯಾಗತಾನ್ ಪಶ್ಯ ಸಹಿತಾನ್ ಸಪ್ತಸಾಗರಾನ್ ||

೨೪

ಕೃತಾಭಿಷೇಕೈಸ್ತೈರ್ನೃಸ್ತಾ ವಲ್ಕಲಾಃ ಸಾದವೇಷ್ಟಿಹ |

ಅದ್ಯಾಪಿ ನಾನಶುಷ್ಯಂತಿ ಪ್ರದೇಶೇ ರಘುನಂದನ ||

೨೫

ನಾಂದ್ರವಾದ ಮೇಘಮಂಡಲದಂತೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಈ ವನವು ಮೃಗವಕ್ಷಿಗಳಿಂದ ಸಮಾವೃತವಾಗಿದೆ. ಇದು 'ಮತಂಗವನ'ವೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತವಾಗಿದೆ (೨೦-೨೧). ಈ ಮಹಾವನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿದರಾದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಮಂತ್ರವರಿಶುದ್ಧವಾದ ತಮ್ಮ ದೇಹವನ್ನು ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣಮಾಡಿದರು. ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಮ್ಮವಾಗಿರುವ ಈ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಪೂಜೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ನನ್ನ ಶುಶ್ರೂಷೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು ಬಳಲಿಕೆಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೈಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೂಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು (೨೨-೨೩). ರಘೂತ್ತಮ, ದಿವ್ಯವ್ರಭಾಮಂಡಿತವಾದ ಈ ವೇದಿಕೆಗಳು ಈಗಲೂ ಅವರ ತವೋಮಹಿಮೆಯಿಂದ ದಿಗ್‌ದಿಗಂತರಗಳನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿವೆ, ನೋಡು! ಉಪವಾಸಾದಿವ್ರತಗಳಿಂದ ಬಳಲಿದ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಮುದ್ರನ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ತೆರಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಧ್ಯಾನಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳೂ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಸೇರಿರುವುದನ್ನು ನೋಡು! (೨೪-೨೫). ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನಾನಮಾಡಿ ನಾರುಮಡಿಗಳನ್ನು ಈ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿದ್ದಾರೆ. ರಘುನಂದನ, ಅವು ಈಗಲೂ

ದೇವಕಾರ್ಯಾಣಿ ಕುರ್ವದ್ಭಾರ್ಯಾನೀಮಾನಿ ಕೃತಾನಿ ವೈ |
 ಪುಷ್ಪೈಃ ಕುನಲಯೈಃ ಸಾರ್ಧಂ ಮ್ಲಾನತ್ವಂ ನೋಪಯಾಂತಿ ವೈ ||
 ಕೃತ್ಸ್ನಂ ನನಮಿದಂ ದೃಷ್ಟ್ವಂ ಶ್ರೋತವ್ಯಂ ಚ ಶ್ರುತಂ ತ್ವಯಾ |
 ತದಿಚ್ಛಾಮ್ಯಭ್ಯನುಜ್ಞಾತಾ ತ್ಯಕ್ತಮೇತತ್ ಕಲೇವರಮ್ || ೨೮
 ತೇಷಾಮಿಚ್ಛಾಮ್ಯಹಂ ಗಂತುಂ ಸಮೀಪಂ ಭಾವಿತಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಮುನೀನಾಮಾಶ್ರಮೋ ಯೇಷಾಮಹಂ ಚ ಪರಿಚಾರಿಣೀ || ೨೯
 ಧರ್ಮಿಷ್ಠಂ ತು ವಚಃ ಶ್ರುತ್ವಾ ರಾಘವಃ ಸಹಲಕ್ಷ್ಮಣಃ |
 ಪ್ರಹರ್ಷಮತುಲಂ ಲೇಭೇ ಆಶ್ಚರ್ಯಮಿತಿ ಚಾಬ್ರವೀತ್ || ೩೦
 ತಾಮುನಾಚ ತತೋ ರಾಮಃ ಶಬರೀಂ ಸಂಶಿತವ್ರತಾಮ್ |
 ಅರ್ಚಿತೋಽಹಂ ತ್ವಯಾ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಗಚ್ಛ ಕಾನುಂ ಯಥಾಸುಖಮ್ ||
 ಇತ್ಯುಕ್ತಾ ಜಟಿಲಾ ವೃದ್ಧಾ ಚೀರಕೃಷ್ಣಾಜಿನಾಂಬರಾ |
 ತಸ್ಮಿನ್ ಮುಹೂರ್ತೇ ಶಬರೀ ದೇಹಂ ಜೀರ್ಣಂ ಜಿಹಾಸತೀ || ೩೧

ಒಣಗಿಲ್ಲ! ದೇವತಾರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ನೈದಿಲೆ
 ಮುಂತಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವು ಇನ್ನೂ ಬಾಡದೆ
 ಹೊಚ್ಚಹೊಸದಾಗಿವೆ, ನೋಡು! (೨೮-೨೯). ಶ್ರೀರಾಮ, ಈ ಮತಂಗ
 ವನವನ್ನು ನೀನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ನೋಡಿದೆ. ಕೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದೆ.
 ಈಗ ನನಗೆ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೊಡು; ಈ ಕಳೇಬರವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕೆಂದಿ
 ದ್ದೇನೆ (೨೮). ಇದು ಯಾರ ಆಶ್ರಮವೋ, ನಾನು ಯಾರ ಭಕ್ತಳಾದ
 ದಾಸಿಯೋ-ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮಹರ್ಷಿಗಳ ನಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಸೇರಿ
 ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿದಳು (೨೯). ಧರ್ಮಯುಕ್ತವಾದ
 ಶಬರಿಯ ನುಡಿಯನ್ನಾಲಿಸಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೂ ಅತ್ಯಾನಂದ
 ವಾಯಿತು. “ಆಶ್ಚರ್ಯವಿದು!” ಎಂಬ ಸೊಲ್ಲು ಅವರ ಬಾಯಿಂದ
 ಹೊರಟಿತು (೩೦-೩೧). ಅನಂತರ ವ್ರತನಿಷ್ಠಳಾದ ಶಬರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ
 ಶ್ರೀರಾಮನು “ಧರ್ಮಚಾರಿಣಿ, ನನ್ನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಿದ್ದೀಯೆ.
 ಇಚ್ಛೆಬಂದಲ್ಲಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ತೆರಳು” ಎಂದನು. ಆಗ ನಾರುಬಟ್ಟೆ-ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ
 ಗಳನ್ನು ಟ್ಟು ಜಟಾಧಾರಿಣಿಯಾಗಿ ಮುದುಕಿಯಾಗಿದ್ದ ಶಬರಿಗೆ ತನ್ನ ಜೀರ್ಣ

ಅನುಜ್ಞಾತಾ ತು ರಾಮೇಣ ಹುತ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಹುತಾಶನೇ |

ಜ್ವಲತ್ಪಾನಕಸಂಕಾಶಾ ಸ್ವರ್ಗಮೇವ ಜಗಾಮು ಸಾ || ೩೩

ದಿವ್ಯಾಭರಣಸಂಯುಕ್ತಾ ದಿವ್ಯಮಾಲ್ಯಾನುಲೇಪನಾ |

ದಿವ್ಯಾಂಬರಧರಾ ತತ್ರ ಬಭೂವ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಾ || ೩೪

ನಿರಾಜಯಂತೀ ತಂ ದೇಶಂ ವಿದ್ಯುತ್ಸಾದಾಮನೀ ಯಥಾ |

ಯತ್ರ ತೇ ಸುಕೃತಾತ್ಮನೋ ವಿಹರಂತಿ ಮಹರ್ಷಯಃ || ೩೫

ತತ್ಪುಣ್ಯಂ ಶಬರೀ ಸ್ಥಾನಂ ಜಗಾಮಾತ್ಮಸಮಾಧಿನಾ ||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಚತುಃಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ವಾದ ದೇಹವನ್ನು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ತೊರೆಯಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛೆಯಾಯಿತು (೩೧-೩೨). ಶ್ರೀರಾಮನ ಅನುಜ್ಞೆಯಾದೊಡನೆ ಅವಳು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನರ್ಪಿಸಿದಳು. ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುವ ದಿವ್ಯದೇಹವನ್ನು ಪಡೆದು ಶಬರಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದಳು (೩೩). ದಿವ್ಯವಾದ ಅಭರಣಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು, ಮಾಲ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಡಿದು, ಚಂದನವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು, ದಿವ್ಯವಸ್ತ್ರವನ್ನುಟ್ಟು ಶಬರಿಯು ದಿವ್ಯಸುಂದರಿಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದಳು ! ಮಿಂಚುವ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಆ ವ್ರದೇಶವನ್ನು ಝಗ್ಗು ಎಂದು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತ ಆ ಶಬರಿಯು ಸ್ವರ್ಗವನ್ನೇರಿದಳು. ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾದ ಆ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪುಣ್ಯಲೋಕವನ್ನು ತನ್ನ ತವೋಬಲದಿಂದ ಸೇರಿದಳು (೩೪-೩೫).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸರ್ಗ

ಪಂಚಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಪಂಪಾದರ್ಶನಮ್

ದಿನಂ ತು ತಸ್ಯಾಂ ಯಾತಾಯಾಂ ಶಬರ್ಯಾಂ ಸ್ಥೇನ ತೇಜಸಾ |
 ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ ಭ್ರಾತೃ ಚಿಂತಯಾನಾಸ ರಾಘವಃ || ೧
 ಸ ಚಿಂತಯಿತ್ವಾ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರಭಾನಂ ತಂ ಮಹಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ಹಿತಕಾರಿಣಮೇಕಾಗ್ರಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ರಾಘವೋಽಬ್ರವೀತ್ || ೨
 ದೃಷ್ಟೋಽಯಮಾಶ್ರಮಃ ಸೌಮ್ಯ ಬಹ್ವಾಶ್ಚ ಯಃಕೃತಾತ್ಮನಾಮ್ |
 ವಿಶ್ವಸ್ತಮ್ಯಗಶಾರ್ದೂಲೋ ನಾನಾವಿಹಗಸೇವಿತಃ || ೩
 ಸಪ್ತಾನಾಂ ಚ ಸಮುದ್ರಾಣಾಮೇಷು ತೀರ್ಥೇಷು ಲಕ್ಷ್ಮಣ |
 ಉಪಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ಚ ವಿಧಿವತ್ ಪಿತರಶ್ಚಾಪಿ ತರ್ಪಿತಾಃ || ೪
 ಪ್ರಣಿಷ್ಟಮಶುಭಂ ತತ್ತತ್ ಕಲ್ಯಾಣಂ ಸಮುಪಸ್ಥಿತಮ್ |
 ತೇನ ತತ್ತ್ವೇನ ಹೃಷ್ಯಂ ಮೇ ಮನೋ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಸಂಪ್ರತಿ || ೫

ಸರ್ಗ ೭೫

ಶ್ರೀರಾಮನು ಲಕ್ಷ್ಮಣಸಮೇತನಾಗಿ ಪಂಪಾಸರೋವರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
 ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವುದು

ಶಬರಿಯು ತನ್ನ ತವೋಬಲದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಲಾಗಿ, ಧರ್ಮಾತ್ಮನಾದ ರಾಘವನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾತ್ಮರ ತಪಃಪ್ರಭಾವವನ್ನು ತಮ್ಮನೊಡನೆ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದನು. ಆ ಧರ್ಮಾತ್ಮನು ಅದರ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸುತ್ತ, ಹಿತಕಾರಿಯೂ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಹೀಗೆಂದನು (೧-೨): “ಸೌಮ್ಯ, ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರ ಅತ್ಯದ್ಭುತವಾದ ಈ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ನಾವು ನೋಡಿದೆವು. ಜಿಂಕೆಗಳೂ ಹುಲಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ವಿಶ್ವಾಸ ದಿಂದಿವೆ! ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳು ವಾಸವಾಗಿವೆ. ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳೂ ನೆಲೆಸಿರುವ ಈ ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಸ್ನಾನಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನರ್ಪಿಸಿದ್ದಾಯಿತು (೩-೪). ನಮ್ಮ ದೋಷವೆಲ್ಲವೂ ತೊಡೆದುಹೋಯಿತು. ಮಂಗಳವು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಣ,

ಹೃದಯೇ ಹಿ ನರವ್ಯಾಘ್ರ ರುಭನಾವಿರ್ಭವಿಷ್ಯತಿ |
ತದಾಗಚ್ಛ ಗಮಿಷ್ಯಾನಃ ಪಂಪಾಂ ತಾಂ ಪ್ರಿಯದರ್ಶನಾಮ್ || ೬

ಋಷ್ಯಮೂಕೋ ಗಿರಿಯತ್ರ ನಾತಿದೂರೇ ಪ್ರಕಾಶತೇ |
ಯಸ್ಮಿನ್ ವಸತಿ ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ಸುಗ್ರೀವೋಽಂಶುಮತಃ ಸುತಃ || ೭

ನಿತ್ಯಂ ವಾಲಿಭಯತ್ರಸ್ತಶ್ಚತುರ್ಭಿಃ ಸಹ ನಾನರೈಃ |
ಅಭಿತ್ವರೇ ಚ ತಂ ದ್ರಷ್ಟುಂ ಸುಗ್ರೀವಂ ವಾನರರ್ಷಭಮ್ || ೮

ತದಧೀನಂ ಹಿ ಮೇ ಸೌಮ್ಯ ಸೀತಾಯಾಃ ಪರಿನಾಗರ್ಗಣಮ್ |
ಏವಂ ಬ್ರುನಾಣಂ ತಂ ಧೀರಂ ರಾಮಂ ಸೌಮಿತ್ರಿರಬ್ರವೀತ್ || ೯

ಗಚ್ಛಾವಸ್ತುರಿತಂ ತತ್ರ ಮನೂಪಿ ತ್ವರತೇ ಮನಃ |
ಅಶ್ರಮಾತ್ ತತಸ್ತಸ್ಮನ್ನಿಷ್ಕ್ರಮ್ಯ ಸ ವಿಶಾಂಪತಿಃ || ೧೦

ಅಜಗಾಮ ತತಃ ಪಂಪಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣೇನ ಸಹ ಪ್ರಭುಃ |
ಸ ದದರ್ಶ ತತಃ ಪುಣ್ಯಾನುದಾರಜಲಸೇವಿತಾಮ್ || ೧೧

ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸವಾಗಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದೆಂಬ ಶುಭಚಿಂತನೆಯು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಮಣೀಯವಾದ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗೋಣ, ಬಾ (೫-೬). ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಋಷ್ಯಮೂಕಗಿರಿಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನಾದ ಧರ್ಮಾತ್ಮ ಸುಗ್ರೀವನು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ವಾಲಿಭಯದಿಂದ ಕಂಗಾಲಾಗಿ ನಾಲ್ವರು ವಾನರರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ? ವಾನರೋತ್ತಮನಾದ ಸುಗ್ರೀವನ ಸಂದರ್ಶನಮಾಡಲು ತ್ವರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ (೭-೮). ವತ್ಸ, ಸೀತೆಯ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ” ಎಂದನು. ಹೀಗೆ ಧೈರ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಸೌಮಿತ್ರಿಯು “ ಅಣ್ಣ, ತ್ವರಿತವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗೋಣ. ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಉತ್ಸುಕವಾಗಿದೆ” ಎಂದನು (೯-೧೦). ಅನಂತರ ಪ್ರಜಾವಾಲಿನದಕ್ಷನಾದ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನು ಮತಂಗಾಶ್ರಮದಿಂದ ಹೊರಟು ಲಕ್ಷ್ಮಣನೊಡನೆ ಪಂಪಾಸರೋವರದ ಕಡೆಗೆ ಬಂದನು.

ನಾನಾದ್ರುಮಲತಾಕೀರ್ಣಾಂ ಪಂಪಾಂ ಸಾನೀಯನಾಹಿನೀಮ್ |
 ಪದ್ಮೈಃ ಸೌಗಂಧಿಕೈಸ್ತನ್ಮ್ರಾಂ ಶುಕ್ಲಾಂ ಕುಮುದಮಂಡಲೈಃ || ೧೨
 ನೀಲಾಂ ಕುವಲಯೋದ್ಭಾಟೈರ್ಬಹುವರ್ಣಾಂ ಕುಥಾಮಿವ |
 ಸ ತಾಮಾಸಾದ್ಯ ವೈ ರಾನೋ ದೂರಾಡುದಕನಾಹಿನೀಮ್ || ೧೩
 ಮತಂಗಸರಸಂ ನಾನು ಹೃದಂ ಸಮವಗಾಹತ |
 ಅರವಿಂದೋತ್ಪಲವತೀಂ ಪದ್ಮಸೌಗಂಧಿಕಾಯುತಾಮ್ || ೧೪
 ಪುಷ್ಪಿತಾಮ್ರವರ್ಣೋಪೇತಾಂ ಬರ್ಹಿಣೋದ್ಭುಷ್ಯನಾದಿತಾಮ್ |
 ತಿಲಕೈರ್ಬೀಜಪೂರೈಶ್ಚ ಧನ್ಯೈಃ ಶುಕ್ಲದ್ರುಮೈಸ್ತಥಾ || ೧೫
 ಪುಷ್ಪಿತೈಃ ಕರನೀರೈಶ್ಚ ಪುಂನಾಗೈಶ್ಚ ಸುಪುಷ್ಪಿತೈಃ |
 ಮಾಲತೀಕುಂದಗುಲ್ಮೈಶ್ಚ ಭಂಡೀರೈರ್ನಿಚುಲ್ಮೈಸ್ತಥಾ || ೧೬

ವಾನಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಗಾಧಜಲದಿಂದ ಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದ ಪುಣ್ಯಕರವಾದ
 ಆ ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯು ದೂರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ತೀರದಲ್ಲಿ ನಾನಾ
 ವೃಕ್ಷಗಳೂ ಬಳ್ಳಿಗಳೂ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು. ಪದ್ಮಗಳಿಂದಲೂ ಸೌಗಂಧಿಕಪುಷ್ಪ
 ಗಳಿಂದಲೂ ಆ ಸರೋವರವು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕೆಂಪಾಗಿಯೂ ಕುಮುದಮಂಡಲ
 ಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬಿಳುವಾಗಿಯೂ ರಂಜಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೧೧-೧೨).
 ನೀಲೋತ್ಪಲಗಳಿಂದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಕವ್ವಾಗಿಯೂ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ
 ಪುಷ್ಕರಿಣಿಯು, ವಿವಿಧವರ್ಣಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಚಿತ್ರಕಂಬಳದಂತೆ
 ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿತು. ಶ್ರೀರಾಮನು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮತಂಗಸರಸ
 ವೆಂಬ ಪುಣ್ಯತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದನು. ಅನೇಕ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿರಲು
 ಕೆಂದಾವರೆ, ಉತ್ಪಲ, ಬಿಳಿದಾವರೆ, ಕಹ್ಲಾರ-ಮುಂತಾದ ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ
 ವಿರಾಜಿಸುವ ಪಂಪಾಸರೋವರವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿತು (೧೩-೧೪).
 ಸುತ್ತಲೂ ಅರಳಿದ ಮಾವಿನಮರಗಳಿದ್ದವು. ನವಿಲುಗಳ ಕೇಕಾರವವು
 ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ತಿಲಕ, ದಾಳಿಂಬೆ, ಧನ, ಬಿಳಿಯ ಮುತ್ತಿ, ಕುಸುಮಿತ
 ಕರನೀರ, ಪುಷ್ಪಿತಪುನ್ನಾಗ—ಇತ್ಯಾದಿ ವೃಕ್ಷಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು.
 ಮಲ್ಲಿಗೆ ಜಾಜಿಗಳ ಪೊದೆಗಳೂ ಆಲದಮರ, ನಿಚುಲ, ಅಶೋಕ, ಸಪ್ತಪರ್ಣ,
 ಕೇದಗೆ, ತಾಳೆ-ಮೊದಲಾದ ವೃಕ್ಷಜಾತಿಗಳು ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಳೆದಿದ್ದವು.

ಅಶೋಕೈಃ ಸಪ್ತಪರ್ಣೈಶ್ಚ ಕೇತಕೈರತಿಮುಕ್ತಕೈಃ |
 ಅನ್ಯೈಶ್ಚ ವಿವಿಧೈರ್ವೃಕ್ಷೈಃ ಪ್ರಮದಾಮಿನ ಭೂಷಿತಾಮ್ || ೧೭
 ಸಮೀಕ್ಷ್ಯನಾಣೌ ಪುಷ್ಪಾಢ್ಯಂ ಸರ್ವತೋ ವಿಪುಲದ್ರುಮಮ್ |
 ಕೋಯಷ್ಟೈಶ್ಚಾ ಜುಫನಕೈಃ ಶತಪತ್ಮೈಶ್ಚ ಕೀರಕೈಃ || ೧೮
 ಏತೈಶ್ಚಾನ್ಯೈಶ್ಚ ವಿಹಗೈರ್ನಾದಿತಂ ತು ವನಂ ಮಹತ್ |
 ತತೋ ಜಗ್ಮತುರವ್ಯಗ್ರೌ ರಾಘವೌ ಸುಸಮಾಹಿತೌ || ೧೯
 ತದ್ವನಂ ಚೈವ ಸರಸಃ ಪಶ್ಯಂತೌ ಶಕುನ್ತಯುತಮ್ |
 ಸ ದದರ್ಶ ತತಃ ಪಂಪಾಂ ಶೀತವಾರಿನಿಧಿಂ ಶುಭಾಮ್ || ೨೦
 ಪ್ರಹೃಷ್ಟನಾನಾಶಕುನಾಂ ಸಾದಸೈರುಪಶೋಭಿತಾಮ್ |
 ಸ ರಾಮೋ ವಿವಿಧಾನ್ ವೃಕ್ಷಾನ್ ಸರಾಂಸಿ ವಿವಿಧಾನಿ ಚ || ೨೧
 ಪಶ್ಯನ್ ಕಾಮಾಭಿಸಂತಪ್ತೋ ಜಗಾಮ ಪರಮಂ ಹೃದಮ್ |
 ಪುಷ್ಪಿತೋಪವನೋಪೇತಾಂ ಸಾಲಚಂಪಕಶೋಭಿತಾಮ್ || ೨೨
 ಷಟ್ಪದೌಘಸಮಾವಿಷ್ಟಾಂ ಶ್ರೀಮತೀನುತುಲಪ್ರಭಾಮ್ |
 ಸ್ಫಟಿಕೋಪಮತೋಯಾಢ್ಯಾಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣವಾಲುಕಸಂಯುತಾಮ್ ||

ಹೀಗೆ ಬಳ್ಳಿ, ಹೂವು ಮತ್ತು ವೃಕ್ಷಗಳಿಂದ ರಮಣೀಯವಾದ ಪಂಪಾ ಸರೋವರವು ಒಡನೆಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ತರುಣಿಯಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು (೧೫-೧೭). ಶ್ರೀರಾಮಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಶಾಂತಚಿತ್ತರಾಗಿ ಹೂಗಳಿಂದಲೂ ವೃಕ್ಷರಾಶಿಗಳಿಂದಲೂ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಹೋದರು. ಕೋಯಷ್ಟಿಕವೆಂಬ ಚಿಕ್ಕಜಾತಿಯ ಬಿಳಿಯ ಕೊಕ್ಕರೆ, ಬಿಳಿಯ ನವಿಲು, ಮರಕುಟಕ, ಗಿಳಿ-ಮುಂತಾದ ನಾನಾಜಾತಿಯ ವಕ್ಷಿಗಳ ಕಲಕಲರವದಿಂದ ವನವು ತುಂಬಿತ್ತು (೧೮-೧೯). ಶ್ರೀರಾಮನು ವಿವಿಧವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಕೊಳಗಳನ್ನೂ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಶೀತಳಜಲಭರಿತವಾಗಿ ನೀರುಹಕ್ಕಿಗಳಿಂದ ಮನೋಹರವಾದ ಪಂಪಾಸರೋವರವನ್ನು ಕಂಡನು. ಅದು ಸಾಲ, ಸಂಪಗೆ ಮೊದಲಾದ ಪುಷ್ಪಿತತರುಗಳಿಂದಲೂ ದುಂಬಿಗಳಿಂದಲೂ ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಅನುಪಮ ಸೌಂದರ್ಯ ವಿರಾಜಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಜಲವು ಸ್ಫಟಿಕದಂತೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ನುಣುಪಾದ ಮರಳು ಹರಡಿದ್ದಿತು (೨೦-೨೩).

ಸ ತಾಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪುನಃ ಪಂಪಾಂ ಪದ್ಮಸಾಗಂಧಿಕೈರ್ಯುತಾಮ್ |
 ಇತ್ಯುನಾಚ ತದಾ ನಾಕೃಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಸತ್ಯನಿಕ್ರಮುಃ || ೨೪
 ಅಸ್ಯಾಸ್ತೀರೇ ತು ಪೂರ್ವೋಕ್ತಃ ಪರ್ವತೋ ಧಾತುಮುಂಡಿತಃ |
 ಋಷ್ಯಮೂಕ ಇತಿ ಖ್ಯಾತಃ ಪುಣ್ಯಃ ಪುಷ್ಪಿತಪಾದಪಃ || ೨೫
 ಹರೇರ್ಋಕ್ಷರಜೋನಾನ್ಮುಃ ಪುತ್ರಸ್ತಸ್ಯ ಮಹಾತ್ಮನಃ |
 ಅಧ್ಯಾಸ್ತೇ ತಂ ಮಹಾವೀರ್ಯಃ ಸುಗ್ರೀವ ಇತಿ ವಿಶ್ರುತಃ || ೨೬
 ಸುಗ್ರೀವಮಭಿಗಚ್ಛ ತ್ವಂ ವಾನರೇಂದ್ರಂ ನರರ್ಷಭ |
 ಇತ್ಯುನಾಚ ಪುನರ್ವಾಕ್ಯಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ಸತ್ಯನಿಕ್ರಮಮ್ || ೨೭
 ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟೇನ ದೀನೇನ ತಸ್ಯಾನಾಸಕ್ತಚೇತಸಾ |
 ಕಥಂ ಮಯಾ ವಿನಾ ಶಕ್ಯಂ ಸೀತಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಣ ಜೀವಿತುಮ್ || ೨೮

ಇತ್ಯೇವಮುಕ್ತ್ವಾ ಮದನಾಭಿಪೀಡಿತಃ

ಸ ಲಕ್ಷ್ಮಣಂ ನಾಕೃಮನನ್ಯಚೇತಸಮ್ |

ವಿವೇಶ ಪಂಪಾಂ ನಲಿನೀಂ ಮನೋಹರಾಂ

ರಘೂತ್ತಮಃ ಶೋಕವಿಷಾದಯಂತಿತಃ ||

೨೯

ಶ್ರೀರಾಮನು ಆ ವಂಪಾಸರೋವರವನ್ನು ನೋಡಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನನ್ನು ಕುರಿತು
 “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಇದರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಧಾತುಮುಂಡಿತವಾದ ಋಷ್ಯಮೂಕಗಿರಿಯಿದೆ.
 ಅದು ಪವಿತ್ರವೂ ಅರಳಿದ ಮರಗಳಿಂದ ಭೂಷಿತವೂ ಆಗಿದೆ (೨೪-೨೫).
 ಅಲ್ಲಿಯೇ ಋಕ್ಷರಜಸ್ಸೆಂಬ ವಾನರೋತ್ತಮನ ಪುತ್ರನೂ ಮಹಾವೀರನೂ
 ಆದ ಸುಗ್ರೀವನು ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾನಲ್ಲವೆ? ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ವಾನರೇಂದ್ರನಾದ
 ಸುಗ್ರೀವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು
 (೨೬-೨೭). ಪುನಃ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ “ವತ್ಸ, ಈಗ ನಾನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ
 ದೀನಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದೇನೆ. ಸೀತೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನೆಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ.
 ಸೀತೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಾನು ಜೀವಿಸುವುದು ಹೇಗೆ?” ಎಂದು ವಿಲಸಿದನು (೨೮).
 ರಘುಕುಲತಿಲಕನು ಕಾಮಸಂತಪ್ತನಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಆ ಮಾತನ್ನು
 ಹೇಳಿದನು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು
 ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಶೋಕದಿಂದಲೂ ಆಯಾಸದಿಂದಲೂ ಪರವಶನಾಗಿದ್ದ
 ಶ್ರೀರಾಮನು ಮನೋಹರವಾದ ವಂವಾಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ

ತತೋ ನುಹದ್ವತ್ಕ್ ಸುದೂರಸಂಕ್ರಮಃ
 ಕ್ರಮೇಣ ಗತ್ವಾ ಪ್ರತಿಕೂಲಧನ್ವನಮ್ |
 ದದರ್ಶ ಪಂಪಾಂ ಶುಭದರ್ಶಕಾನನಾ-
 ಮನೇಕನಾನಾವಿಧಪಕ್ಷಿಜಾಲಕಾಮ್ ||

೩೦

ಇತ್ಯಾರ್ಷೇ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣೇ ನಾಲ್ಮೀಕೀಯೇ ಅಧಿಕಾರ್ಯೇ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ
 ಸಹಸ್ರಿಕಾಯಾಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡೇ ಪಂಚಸಪ್ತತಿತಮಃ ಸರ್ಗಃ

ಅರಣ್ಯಕಾಂಡಃ ಸಂಪೂರ್ಣಃ

ಇಳಿದನು (೨೯). ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುದೂರದವರೆಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ನಡೆದು
 ಕಬಂಧನಿದ್ದ ವಿಘ್ನಬಹುಳವಾದ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯವನ್ನು ದಾಟಿ, ಅಂದನಾದ
 ವನದಿಂದಲೂ ನಾನಾವಿಧ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಂದಲೂ ಮನೋಜ್ಞವಾದ ಪಂಪಾ
 ಸರೋವರವನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿದನು (೩೦).

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದ ಅರಣ್ಯಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಎಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ಸರ್ಗ

— ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು —

ಜಟಿಲಂ ಚೀರವಸನಂ ದಂಡಕಾರಣ್ಯವಾಸಿನಮ್ |
 ಮುನಿವೇಷಧರಂ ಧ್ಯಾಯೇದಾರಣ್ಯೇ ಕಾಂಡ ಉತ್ತಮೇ ||

ಙಟಾಯೋರುದ್ಧರ್ತಾ ಜನಕತನಯಾಕೀಲಿತಮನಾಃ

ವದಂ ವ್ರಾಸ್ತಾ ಯಸ್ಯಾಧಮಕುಲಭವಾ ಚಾಪಿ ಶಬರೀ |

ಸಸೌಮಿತ್ರಿಃ ಸ್ತುತೋ ವಿಮಲಧಿಷಣೈರ್ವೇದವಚನಾ-

ಮಗಮ್ಯಃ ಶ್ರೀರಾಮೋ ಲಸತು ಮಮ ಚಿತ್ತೇ ರಘುವತಿಃ ||

ಲೋಕಾಭಿರಾಮಃ ರಣರಂಗಧೀರಂ .

ರಾಜೀವನೇತ್ರಂ ರಘುವಂಶನಾಥಮ್ |

ಕಾರುಣ್ಯರೂಪಂ ಕರುಣಾಕರಂ ತಂ

ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರಂ ಶರಣಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ||

ಆರಾಮಃ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಾಣಾಂ ವಿರಾಮಃ ಸಕಲಾವದಾಮ್ |

ಅಭಿರಾಮಸ್ತಿಲೋಕಾನಾಂ ರಾಮಃ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಸ ನಃ ಪ್ರಭುಃ ||

ಅನುಬಂಧ

೧

ಬ್ರಾಹ್ಮಾಶ್ವ ನಾಕಪೃಷ್ಠಾಶ್ವ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಷ್ವ ನಾಮಾಕಾನ್

—ಪುಟ ೨೮

ಯತ್ಕರೋಷಿ ಯದಶ್ನಾಸಿ ಯಜ್ಜುಹೋಷಿ ದದಾಸಿ ಯತ್ |

ಯತ್ತಪಸ್ಯಸಿ ಕೌಂತೇಯ ತತ್ಸುರುಷ್ವ ಮದರ್ಪಣಮ್ ||

—ಭ.ಗೀ.

ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನದಂತೆ ಭಕ್ತನು ತನ್ನ ಕರ್ಮಫಲವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಂವಾದಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಫಲಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀರಾಮನು ತಾನು ಕ್ಷತ್ರಿಯನೆಂದೂ ಪ್ರತಿಗ್ರಹವು ತನಗೆ ಅಯುಕ್ತವೆಂದೂ ತಿಳಿದು ‘ಅಹಮೇವಾಹರಿಷ್ಯಾಮಿ’ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ನಿನಗೆ ಸಕಲಪುಣ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನೂ ನಾನೇ ಸಂವಾದಿಸಿಕೊಡುವೆನು’ ಎಂದೂ ಕೆಲವರು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ ಶರಭಂಗಮುನಿಗಳು ಅತಿಥಿಸತ್ಕಾರಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪುಣ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾದರು. ‘ಅವರ ಮಹಾ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವನ್ನು ನಾನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತ. ತಂದೆಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ವನವಾಸವನ್ನು ನಡೆಸಲೇಬೇಕು. ನನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ನಾನು ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೇ ವಿನಾ ಇತರರ ಶ್ರಮದಿಂದ ನಾನು ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ’ ಎಂಬುದು ಶ್ರೀರಾಮನ ದೃಢವಾದ ನಿಲುವು.

೨

ದಂತೋಲೂಖಲಿನಶ್ಚೈವ.....ಪಂಚತಪೋಽನ್ವಿತಾಃ

—ಪುಟಗಳು ೩೧-೩೨

೧. ವೈಖಾನಸರು = ಬ್ರಹ್ಮನ ನಖದಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಋಷಿಗಳು; ವಾನಪ್ರಸ್ಥರು.

೨. ವಾಲಖಿಲ್ಯರು = ಬ್ರಹ್ಮನ ರೋಮದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು.

೩. ಸಂವೃಕ್ಷಾಲರು = ಭಗವಂತನ ವಾದಪ್ರಕ್ಷಾಲನದಿಂದ ಜನಿಸಿದವರು; ಸದಾ ಶರೀರವನ್ನು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳತಕ್ಕವರು; ನಾಳೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳದ ಋಷಿಗಳು.

೪. ಮುರೀಚಿಸರು = ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರರ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡತಕ್ಕವರು.

೫. ಅಶ್ವಕುಟ್ಟರು = ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕುಟ್ಟಿದ ಆಹಾರವನ್ನು ಸೇವಿಸತಕ್ಕವರು, ಬೇಯಿಸದಿರುವ ಫಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸತಕ್ಕವರು

೬. ವತ್ರಾಹಾರರು = ಎಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿನ್ನತಕ್ಕವರು.

೭. ದಂತೋಲಾಖಿಲಿಗಳು = ಯಾವ ಸಲಕರಣೆಯನ್ನೂ ಬಳಸದೆ ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಆಹಾರವನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುವವರು.

೮. ಉನ್ಮಜ್ಜಕರು = ಕುತ್ತಿಗೆಯವರೆಗೆ ನೀರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸತಕ್ಕವರು.

೯. ಗಾತ್ರಶಯ್ಯರು = ಹಾಸಿಗೆಯಿಲ್ಲದೆ ನೆಲದಮೇಲೆಯೇ ಮಲಗತಕ್ಕವರು.

೧೦. ಅಶಯ್ಯರು = ಮಲಗದೆ ಇರತಕ್ಕವರು, ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು.

೧೧. ಆನವಕಾಶಿಕರು = ಒಂಟೆಗಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ತಪಸ್ಸನ್ನು ಮಾಡುವವರು.

೧೨. ಸಲಿಲಾಹಾರರು = ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿದು ಜೀವಿಸುವವರು.

೧೩. ವಾಯುಭಕ್ಷರು = ವಾಯುವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸತಕ್ಕವರು, ಉಪವಾಸಿಗಳು.

೧೪. ಆಕಾಶನಿಲಯರು = ಬಯಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರತಕ್ಕವರು.

೧೫. ಸ್ಥಂಡಿಲಶಾಯಿಗಳು = ದರ್ಭೆ ಅಥವಾ ಮರಳನ್ನು ಹಾಸಿದ ನೆಲದಮೇಲೆ ಮಲಗತಕ್ಕವರು.

೧೬. ಊರ್ಧ್ವವಾಸಿಗಳು = ಉನ್ನತವಾದ ಗಿರಿಶಿಖರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೆಲೆಸಿದವರು.

೧೭. ದಾಂತರು=ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದವರು (ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯಧರ್ಮಬೋಧಕವೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದು).
 ೧೮. ಆದ್ರ್ವಪಟರು=ಸದಾ ಒದ್ದೆಯ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಟ್ಟವರು.
 ೧೯. ಸಜಪರು=ಯಾವಾಗಲೂ ಜಪನಿಸ್ತರು.
 ೨೦. ತಪೋನಿತ್ಯರು=ಸದಾ ವೇದಾಧ್ಯಯನತತ್ಪರರು.
 ೨೧. ವಂಚಿತವರು=ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತವಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸುವವರು

೩

ತತ್ರ ರಾಜ್ಞಶ್ಚ ತುರ್ಭಾಗಃ ಪ್ರಜಾ ಧರ್ಮೇಣ ರಕ್ಷತಃ

—ಪುಟ ೩೩

ಪ್ರಜೆಗಳ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವು ಕಂದಾಯವಾಗಿ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವು ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಧನಸಂಪಾದನೆ ಇಲ್ಲದ ತವಸ್ತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ? ಉಪವಾಸ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗಳಿಂದ ಜೀವಿಸುವ ತವಸ್ತಿಗಳ ಧರ್ಮಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೂ, ರಾಜ್ಯದ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಫಲಮೂಲಾದಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವ ತವಸ್ತಿಗಳ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೂ ರಾಜನಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ರಾಜನಿಂದ ವೇತನಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ಜೀವಿಸುವವರ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಭಾಗವು ರಾಜನಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳು ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದಾಗ ಅಧರ್ಮದ ಒಂದು ಭಾಗವೂ ರಾಜನಿಗೆ ಗಂಟುಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಸಲ್ಲತಕ್ಕದ್ದು ಆರನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆಂದೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

೪

ಶ್ರೀಮಾನಕೃತದಾರಶ್ಚ.....ಇತಿ ರಾಮೇಣ ಸಾ ಪ್ರೋಕ್ತಾ

—ಪುಟಗಳು ೧೧೧-೧೧೨

ಶ್ರೀರಾಮನು ಶೂರ್ಪಣಖಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ವಿಷಯವಾಗಿ ‘ಅಕೃತದಾರಃ, ಅಪೂರ್ವೀ, ಭಾರ್ಯಯಾ ಚಾರ್ಥೀ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ‘ಲಕ್ಷ್ಮಣನು

ಅವಿವಾಹಿತ, ದಾಂವತ್ಯಸುಖಕ್ಕೆ ಹೊಸಬ, ಆತನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಬೇಕಾಗಿದೆ ' ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಸತ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಯಿಂದ ಸುಳ್ಳು ಬರಬಹುದೆ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಶ್ರೀರಾಮನ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ವಿಧದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆಕೃತದಾರ=ಅನಹಕೃತದಾರ; ವನೇ ಅಸ್ವೀಕೃತದಾರ. ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ತನ್ನೊಡನೆ ವತ್ತಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದಿಲ್ಲ; ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳನ್ನು ಮದುವೆ ಯಾಗಿಲ್ಲ.

ಅಪೂರ್ವ = ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ವತ್ತೀಸುಖವಿಲ್ಲದವನು; ಪೂರ್ವ ಭಾರ್ಯೆಯೊಡನೆ ಇಲ್ಲದವನು; ವರಭಾರ್ಯಾಸುಖವಿಲ್ಲದವನು.

ಭಾರ್ಯೆಯಾ ಚಾರ್ಥಿ = ಸ್ವಪತ್ನಿಯನ್ನು ಬಯಸತಕ್ಕವನು, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಹೀಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಬಾಯಿಂದ ಅಸತ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸಬಾರದೆಂದು ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶೂರ್ಪಣಖಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಧಾಂತರವೇ ತೋರಲೆಂದು ಈ ಬಗೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ವರಿಶ್ರಮವೇಕೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಆಗಲೂ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯನ್ನು ಬೇಕೆಂದೇ ವಂಚಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲವೆ? ಈ ವಂಚನೆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವೋ? ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೆಲ್ಲವೂ ಹಾಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು. ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸತ್ಯವು ಬೆರೆಯುವುದು ಸಹಜ. ಹಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಯವು ದೋಷವಲ್ಲ. ಶ್ರೀರಾಮನು ಹಾಸ್ಯವನ್ನೇ ಮಾಡದ, ಹಾಸ್ಯವನ್ನರಿಯದ ಜಡಸ್ವಭಾವದವನೇ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಮನ್ಯತೇ ತದ್ವಚಃ ಸತ್ಯಂ ಪರಿಹಾಸಾವಿಚಕ್ಷಣಾ' (ಶ್ಲೋ. ೧೩) 'ಹಾಸ್ಯವನ್ನರಿಯದ ಶೂರ್ಪಣಖಿಯು ಆ ಮಾತನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ.

೫

ಸ ವೃತ್ತ ಇವ ವಜ್ರೇಣ ಘೇನೇನ ನಮುಚಿಯಥಾ |

ಬಲೋ ನೇಂದ್ರಾಶನಿಹತೋ ನಿಪಸಾತ ಹತಃ ಖರಃ ||

—ವುಟ ೧೮೫

ಕಾವೇರಿತೀರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ವೇತಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕಂಡೇಯನು ತಪಸ್ಸು

ಮಾಡುತ್ತಿರಲು, ಅವನ ವ್ರಾಣವನ್ನು ತೆಗೆಯಲು ಬಂದ ಯಮನನ್ನು ಈಶ್ವರನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ ಕಥೆಯೂ ವೈತ್ರಾಸುರನ ವಧೆಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು.

ನಮುಚಿಯು ಕಶ್ಯಪನಿಂದ ದನುವಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸ. ಅವನು ಒಡ್ಡಿಯಾದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೂ ಒಣಗಿದ ವಸ್ತುವಿನಿಂದಲೂ ತನಗೆ ಮರಣವಾಗಬಾರದೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಇಂದ್ರನು ನೊರೆಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ಬಲಾಸುರನ ಕಥೆ ಎಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಬಲಿಚಕ್ರ ವರ್ತಿಯೇ ಬಲನೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಒಲಿಯು ಪ್ರಹ್ಲಾದಪುತ್ರನಾದ ವಿರೋಚನನ ಮಗ. ಬಲಿಯು ಇಂದ್ರನಿಂದ ಹತನಾಗಿ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯನ ಮೃತಸಂಜೀವಿನೀವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಪುನಃ ಬದುಕಿದನೆಂದು ಕಥೆ ಇದೆ.

೬

ತದಿದಂ ಕಾಕತಾಲೀಯಂ ಘೋರಮಾಸಾದಿತಂ ಮಯಾ

—ಪುಟ ೨೫೦

ಕಾಕತಾಲೀಯ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಲೌಕಿಕನ್ಯಾಯ. ಕಾಗೆಯು ತನ್ನ ವಾಡಿಗೆ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ತಾಳೆಯಹಣ್ಣು ಅದರ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಕಾಗೆ ಸತ್ತುಹೋಯಿತು. ಕಾಗೆ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದಕ್ಕೂ ತಾಳೆಯಹಣ್ಣು ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಯಾವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕಾರಣವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಗೊತ್ತಾದ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಘಟನೆ ಕಾಕತಾಲೀಯ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: ಕಾಗೆಯ ತಲೆಯಮೇಲೆ ತಾಳೆಯಹಣ್ಣು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾಗೆಯು ಬರುವುದಕ್ಕೂ ಹಣ್ಣು ಬೀಳುವುದಕ್ಕೂ ಸರಿಹೋಯಿತು. ಕಾಗೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತಿಂದಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಒಂದೇ. ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆಯು ಒಳ್ಳೆಯದಾದರೆ ಎರಡನೆಯ ವಿವರಣೆ. ಕೆಟ್ಟದಾದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ವಿವರಣೆ.

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಣ....ನಗರ-ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಹೋದರು.

—ವುಟ ೨೫೩

ನಗರ, ಪಟ್ಟಣಗಳಿಗಿರುವ ಭೇದವೇನು? ವಾಸ್ತುಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ:

ನಗರ = ನಾನಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಕ್ರಯವಿಕ್ರಯಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಜನರಿಂದಲೂ ತುಂಬಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಊರು.

ಪಟ್ಟಣ = ದ್ವೀಪಾಂತರಗಳಿಂದ ಬಂದ ಸರಕುಗಳ ವ್ಯಾವಾರಸ್ಥಳ ವಾಗಿದ್ದು ಸಮುದ್ರತೀರದಲ್ಲಿರುವ ನಗರ; ರೇವುಪಟ್ಟಣ.

೮

ವುಟಗಳು ೨೬೩, ೨೬೪ : ಶ್ಲೋಕಗಳು ೩೨, ೩೩.

ಶ್ಲೋಕ ೩೨ : ಕೋಶವನ್ನು ವರ್ಧಿಸತಕ್ಕ ವನ್ಯವಾದ ಧನವು ಜನರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದುದು. ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕವನ್ನು ಸೇರಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪ ನಾದ ಶುಕ್ರನಿಗೆ ಸಂಕಲ್ಪಮಾತ್ರದಿಂದ ದೊರಕುವ ಸಕಲ ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುವೂ ಹೇಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿರುವದೋ ಹಾಗೆ. ಶುಕ್ರನೆಂದರೆ, ಮುಕ್ತನೆಂದು ಅರ್ಥ. ‘ಸ ಪರ್ಯಗಾಚ್ಛುಕ್ರಮಕಾಯಮವ್ರಣಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ.

ಧನದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಲ್ಲವೂ ಜನರ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ, ಮನುಷ್ಯರು ಮನೋರಥದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಐಶ್ವರ್ಯವೆಲ್ಲವೂ ಶುಕ್ರನ ಭಂಡಾರವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವಹಾಗೆ. ‘ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯಃ ಸಮಾದತ್ತೇ ಶುಕ್ರಶ್ಚಿಂತಾರ್ಜಿತಂ ಧನಮ್’ ಎಂದು ಉದ್ಯೋಗವರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ.

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಧನಕ್ಕಿಂತ ವನದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಧನವು ಪ್ರಶಸ್ತವಾದದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುವರ್ಣಮೃಗವನ್ನು ನಾವು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ಶ್ಲೋಕ ೩೩ : ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಮನುಷ್ಯನು ಯಾವುದನ್ನು ಸಂವಾದಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವನೋ ಅದೇ ಅರ್ಥವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

೯

ಕರ್ತವ್ಯಮಿಹ ತಿಷ್ಠಂತ್ಯಾ ಯತ್ರಧಾನಸ್ತ್ವನಾಗತಃ

—ಪುಟ ೨೭೫

‘ಯಃ ರಾಮಃ ವ್ರಧಾನಂ ಯಸ್ಯ ಸಃ ಯತ್ರಧಾನಃ’ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಯತ್ಪದದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. “ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ನೀನು ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ವ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದವನು. ಆತನೇ ಪ್ರಾಣಸಂಶಯಕ್ಕೀಡಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದು ಫಲವೇನು?” ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನೇ ವ್ರಧಾನನೆಂದು ಹೇಳುವುದರ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ಸೀತೆಯು ತಾನು ಬದುಕಿರಬಾರದೆಂದು ಹೇಳುವ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಅದು ಸಾಧಕವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ, ಯತ್ ಪದದಿಂದ ಸೀತೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಉತ್ತಮ “ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೀಯೆ. ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಪ್ರಾಣಸಂಕಟಕ್ಕೀಡಾದರೆ, ನಾನು ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಆಗಬೇಕಾದ್ದೇನು? ಜೀವಿಸಿದ್ದರೂ ಫಲವೇನು?” ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧೦

ಅಸ್ವಾದಶ ಹಿ ವರ್ಷಾಣಿ ಮನು ಜನ್ಮನಿ ಗಣ್ಯತೇ

—ಪುಟ ೨೯೧

ಶ್ರೀರಾಮ ಮತ್ತು ಸೀತಾದೇವಿಯರ ವಯೋವಿಷಯವನ್ನು ಬಾಲಕಾಂಡದ ೫ನೆಯ ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದೇನೆಂದರೆ, ಅಕ್ಷರಾರ್ಥವನ್ನು ಹಿಡಿದರೆ ವಯೋವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅಲ್ಪಭೇದವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅನಾಸ್ಥೆಯಿಂದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಣಿಸದೆ ವಯಸ್ಸಿನ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ‘ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯ ತಾರುಣ್ಯವಿದ್ದಾಗಲೇ ರಾಜಭೋಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಯಿತು’ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸೀತೆಯು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ.

೧೧

ತೃಣಮಂತರತಃ ಕೃತ್ವಾ ರಾವಣಂ ಪ್ರತ್ಯಭಾಷತ

—ಪುಟ ೩೫೨

ಸೀತಾದೇವಿಯು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಡುವೆ ಹಿಡಿದು ರಾವಣನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿದಳು. ಈ ವಿಷಯವು ಸುಂದರಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೂ ಬಂದಿದೆ (ಸುಂದರ., ೨೧-೩). ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ನಡುವೆ ಹಿಡಿಯುವ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ವತಿವ್ರತಾ ಸ್ತ್ರೀಯು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ವರವುರುಷನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಬಾರದೆಂಬ ವಿಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದಳು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂದು ಸಂಭಾಷಿಸುವ ವುರುಷನು ಪರವುರುಷನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಹನುಮಂತ, ವಿಭೀಷಣ—ಇವರೊಡನೆ ಸಂಭಾಷಿಸುವಾಗ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ವೃತ್ತಾಂತ ಬಂದಿಲ್ಲ. ರಾವಣನು ಸಂನ್ಯಾಸಿವೇಷದಿಂದ ಬಂದಾಗಲೂ ಇದರ ಪ್ರಸ್ತಾವವಿಲ್ಲ. ‘ತೃಣಮಂತರತಃ ಕೃತ್ವಾ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬಹು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯ ಆಶಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ:

೧. ರಾವಣ, ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಒಂದು ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಯಷ್ಟು.

೨. ಹುಲ್ಲಿನೊಡನಾದರೂ ಮಾತನಾಡಿಯೇನು, ನಿನ್ನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಲಾರೆ.

೩. ಶ್ರೀರಾಮನೆದುರಿಗೆ ನೀನು ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾನ.

೪. ಹುಲ್ಲನ್ನು ಸುಡುವಂತೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟುಹಾಕುವನು, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅವರಿಚಿತರೊಡನೆ ಅನ್ಯಾಭಿಮುಖರಾಗಿ ಮಾತಾಡುವುದು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸ್ವಭಾವ. ಇದು ಸ್ವಭಾವವರ್ಣನೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

೧೨

ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ ಮಾತ್ರ ಬಂದಿತು

—ಪುಟ ೪೦೩

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ

ಬಂದಿತೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶ್ರೀರಾಮನು ಕ್ರುದ್ಧನಾದನೆಂದೂ ಊಹಿಸುವುದು ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಮ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಚ್ಚಿತ್ ಕ್ಷಿತಿಭೃತಾಂ ನಾಥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರೀ |

ರಾಮಾ ರಮ್ಯೇ ವನೋದ್ದೇಶೇ ಮಯಾ ವಿರಹಿತಾ ತ್ವಯಾ ||

ಎಂದೊಡನೆ ಅದರಂತೆಯೇ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯುಂಟಾಯಿತು ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ : ಕ್ಷಿತಿಭೃತಾಂ ನಾಥ=ರಾಜಾಧಿರಾಜ-ಶ್ರೀರಾಮ, ರಮ್ಯವಾದ ಈ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಯುವತಿಯನ್ನು ನೋಡಿದೆಯಾ? ಆವಳು ನನ್ನಿಂದ ವಿರಹಿತಳಾಗಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿದ್ದಳು !

ತನ್ನ ಮಾತನ್ನು ತನಗೇ ಪರ್ವತವು ತಿರುಗಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿತು !

ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ಪುರೂರವನು ಉರ್ವಶಿಯನ್ನು ರಸುತ್ತು ವರ್ವತವನ್ನು ದ್ವೇಶಿಸಿ ಹೀಗೆಯೇ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕಾಳಿದಾಸನು ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ :

“ಪುರೂರವಾಃ—

ಸರ್ವಕ್ಷಿತಿಭೃತಾಂ ನಾಥ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರೀ |

ರಾಮಾ ರಮ್ಯೇ ವನಾಂತೇಸ್ಥಿನ್ ಮಯಾ ವಿರಹಿತಾ ತ್ವಯಾ ||

(ತಥೈವ ಪ್ರತಿಶಬ್ದಂ ಶೃಣೋತಿ | ಆಕರ್ಣ್ಯ ಸಹರ್ಷಮ್)

ಕಥಂ ಯಥಾಕ್ರಮಂ ದೃಷ್ಟ್ವೇತ್ಯಾಹ | ”

೧೩

ಅಹ್ನಾ ಪುತ್ರಶತಂ ಜಜ್ಞೇ ತಥೈವಾಸ್ಯ ಪುನರ್ಹತಮ್

—ಪುಟ ೪೧೬

ಇಕ್ಷ್ವಾಕುವಂಶದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಾಷಪಾದನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ರಾಜನಿದ್ದನು. ಅವನು ಒಂದುಸಲ ಬೇಟೆಯಾಡಿ ದಣಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಎದುರಿಗೆ ವಸಿಷ್ಠರ ಪುತ್ರನಾದ ಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ಬಂದನು. ರಾಜನು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತನಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಿದನು.

ಶಕ್ತಿಯು “ರಾಜ, ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ನನಗೆ ನೀನು ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕೇ ವಿನಾ ನಾನು ನಿನಗೆ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸರಿಯುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಕಲ್ಮಾಷವಾದನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿತು ಅವನು ಚಾಟಿಯಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಶಕ್ತಿಯು ಕುಸಿತನಾಗಿ “ರಾಜ, ರಾಕ್ಷಸನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ. ನೀನು ರಾಕ್ಷಸನೇ ಆಗು” ಎಂದು ಶಪಿಸಿದನು.

ವಸಿಷ್ಠರಮೇಲೆ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗೆ ಈ ವೃತ್ತಾಂತವು ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಕಿಂಕರನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಕಳಿಸಿ, ಕಲ್ಮಾಷವಾದನಲ್ಲಿ ಆವಿಷ್ಟನಾಗುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದನು.

ರಾಕ್ಷಸಾವಿಷ್ಟನಾದ ಆ ರಾಜನು ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ನರಮಾಂಸವನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಸಿದನು. ಅದರಿಂದ ಕುಸಿತನಾದ ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ‘ನೀನು ರಾಕ್ಷಸನಾಗು’ ಎಂದು ರಾಜನನ್ನು ಶಪಿಸಿದನು.

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಮಾಷವಾದನಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸಗುಣಗಳು ಏಕೀಭವಿಸಿದವು. ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಮೊದಲು ಶಪಿಸಿದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅವನ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ಮಂದಿ ವಸಿಷ್ಠವೃತ್ತರನ್ನೂ ಭಕ್ಷಿಸಿದನು.

(ಮಹಾಭಾರತ, ಆದಿಪರ್ವ-೧೭೫)

೧೪

ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ಧರ್ಮಾತ್ಮಾ ದನುನಾ ತೇನ ರಾಘವಃ

—ಪುಟ ೪೪೮

ಕಬಂಧನನ್ನು ಈ ಸರ್ಗದ ಏಳನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ದನುಪುತ್ರ’ನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಈಗ ದನು ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಕಿಷ್ಕಿಂಧಾ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ‘ಏವಮುಕ್ತಸ್ತು ದನುಃ ಸ್ವರ್ಗಂ ಭ್ರಾಜಮಾನೋ ಗತಃ ಸುಖಮ್’ (೪-೧೬) ಎಂಬುದಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣನು ಕಬಂಧನನ್ನು ದನುವೆಂದೇ ಕರೆಯುವನು. ಕಬಂಧನು ದನುವೆ? ದನುಪುತ್ರನೇ?

ಇದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವೇನೆಂದರೆ, ದನುವಿನ ಮಗನಾದ ಕಬಂಧನಿಗೂ ದನುವೆಂದು ಹೆಸರಿರಬಹುದು. ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಹೆಸರಿರುವುದು

ಅಸಂಭವವೇನಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಅಂಕಿತನಾಮವು ಬೇರೆ ಇದ್ದರೂ ಔವಚಾರಿಕವಾಗಿ ತಂದೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮಗನನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ರೂಢಿಯುಂಟು.

ಆದರೆ ಈ ಸರ್ಗದ ಏಳನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ—

‘ಶ್ರಿಯಾ ವಿರಾಜಿತಂ ಪುತ್ರಂ ದನುಂ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ಲಕ್ಷ್ಮಣ’
ಎಂದು ಪಾಠಾಂತರವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ‘ಕಬಂಧನು ಶ್ರೀ ಎಂಬವಳ ಅಥವಾ ಶ್ರೀ ಎಂಬವನ ಮಗ. ಅವನ ಹೆಸರು ದನು’ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರನ ರಾಮಾಯಣಮಂಜರಿಯು ಈ ಪಾಠಾಂತರಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ‘ದನುರ್ನಾಮ ಶ್ರಿಯಃ ಪುತ್ರಃ ಪೂರ್ವಜೋ ರೂಪವಾನಹಮ್’ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

(ರಾ. ಮಂಜರಿ, ಅರಣ್ಯ. ೧೦೮೦)

೧೫

ರಾಮು ಷಡ್ಯುಕ್ತಯೋ ಲೋಕೇ ಯಾಭಿಃ ಸರ್ವಂ ವಿಸ್ತೃತ್ಯತೇ

—ಪುಟ ೪೫೨

ಆರು ಉಪಾಯಗಳು: ಸಂಧಿ, ವಿಗ್ರಹ, ಯಾನ, ಆಸನ, ದ್ವೈಧೀ ಭಾವ ಮತ್ತು ಸಮಾಶ್ರಯ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಷಾಡ್ಗುಣ್ಯಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗೆ ಅಯೋಧ್ಯಾಕಾಂಡದ (ಉತ್ತರಾರ್ಧ) ೪೦೮ನೆಯ ಪುಟವನ್ನು ನೋಡಿ.

ದಶಾಂತೇನ = ದುರ್ದೇಸೆಯ ಪರಿವಾಕದಿಂದ, ಪರಿಮೃಷ್ಟಃ = ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದವನು, ದಶಾಭಾಗೇನ = ದುರ್ದೇಸೆಯ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪುರುಷನಿಂದ, ಸೇವ್ಯತೇ = ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ರಾಜನೀತಿ. ತ್ವಂ = ನೀನು, ದಶಾಭಾಗಗತಃ = ದುರ್ದೇಸೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೀಯೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಹೀನಃ = ಸೀತಾವಿಯುಕ್ತನಾಗಿರುವೆ.

ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿರುವವನು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನೀತಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಸುಗ್ರೀವನನ್ನು ಸಮಾಶ್ರಯಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

